

Γιάννης Ζαϊμάκης - Ανδρέας Βάββος

Αθλητισμός και τόποι μνήμης

Οι Αρκάδιοι αγώνες στο Ρέθυμνο (1936-2020)

Περιφέρεια Κρήτης
Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας
Πανεπιστημίου Κρήτης

ΡΕΘΥΜΝΟ 2021

Αθλητισμός και τόποι μνήμης
Οι Αρκάδιοι αγώνες στο Ρέθυμνο (1936-2020)

Γιάννης Ζαϊμάκης - Ανδρέας Βάββος

**Αθλητισμός και τόποι μνήμης
Οι Αρκάδιοι αγώνες στο Ρέθυμνο (1936-2020)**

Περιφέρεια Κρήτης
Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας
Πανεπιστημίου Κρήτης
ΡΕΘΥΜΝΟ 2021

Αθλητισμός και τόποι μνήμης
Οι Αρκάδιοι αγώνες στο Ρέθυμνο (1936-2020)

Εκτύπωση: Γραφοτεχνική Κρήτης

Πρώτη έκδοση: 2021
ISBN: 978-618-85733-0-7

Γλωσσική επιμέλεια - διορθώσεις: Ρόζα Κοβάνη
Εξώφυλλο - Σελιδοποίηση - Γραφιστική επιμέλεια: Άννα Αρκουλάκη

Περιφέρεια Κρήτης

Το παρόν έργο διατίθεται με άδεια Creative Commons
Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0
Διεθνές
{CC BY-NC-SA 4.0}.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.el>

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες.....	8
Χαιρετισμός Περιφερειάρχη.....	9
Χαιρετισμός Αντιπεριφερειάρχη.....	11
Εισαγωγή.....	13
Ευχαριστίες	25
Κεφάλαιο 1	
Οι Αρκάδιοι αγώνες ως τόποι μνήμης	27
Κεφάλαιο 2	
Όψεις της κοινωνικής ιστορίας των Αρκάδιων αγώνων.....	49
Κεφάλαιο 3	
Αφηγήσεις ζωής αθλητών και αθλητριών για τους Αρκάδιους αγώνες και τον αθλητισμό	111
Κεφάλαιο 4	
Αγωνιστική δραστηριότητα, αποτελέσματα, φωτογραφικά τεκμήρια	173
Επίλογος.....	337
Πηγές και Βιβλιογραφία.....	341

Συντομογραφίες

ΑΕΚ	Αθλητική Ένωση Κωνσταντινουπόλεως
ΑΚΙΠ	Αρχηγείο Κρητικού και Ιονίου Πελάγους
ΑΟΡ	Αθλητικός Όμιλος Ρεθύμνου
ΑΣΑΕΔ	Ανώτατο Συμβούλιο Αθλητισμού Ενόπλων Δυνάμεων
ΑΣΔΕΝ	Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση Εσωτερικού και Νήσων
ΓΑΣ	Γυμναστικός Αθλητικός Σύλλογος
ΓΕΗ	Γυμναστική Ένωση Ηρακλείου
ΓΣ	Γυμναστικός Σύλλογος
ΕΑΡ	Ένωση Ατρομήτου Ρεθυμνιακού
ΕΓΟΗ	Εθνικός Γυμναστικός Όμιλος Ηρακλείου
ΕΟΤ	Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού
ΛΟΚ	Λόχοι Ορεινών Καταδρομών
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
ΟΚΑ	Όμιλος Κλασσικού Αθλητισμού
ΟΠΑΠ	Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου
ΟΥΚ	Όμιλος Υπεραποστάσεων Κρήτης
ΟΦΗ	Όμιλος Φιλάθλων Ηρακλείου
ΣΕΑΠ	Σχολή Έφεδρων Αξιωματικών Πεζικού
ΣΕΓΑΣ	Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών Σωματείων
ΣΔΥΡ	Σύλλογος Δρομέων Υγείας Ρεθύμνου
ΣΜΚ	Σύλλογος Μαραθωνοδρόμων Κρήτης
ΤΕΦΑΑ	Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού

Χαιρετισμός Περιφερειάρχη

Στην Περιφέρεια Κρήτης, έχουμε κατανοήσει ότι ο αθλητισμός είναι η δύναμη που οργανώνει και προάγει ανθρώπινες συμπεριφορές. Κινητοποιεί για καλύτερα ατομικά και συλλογικά επιτεύγματα. Δεν είναι απλώς μέρος της εξέλιξης ο αθλητισμός. Κινεί τον τροχό της εξέλιξης, όπως πολύ καλά γνωρίζουμε όλοι. Και αυτή η πραγματικότητα δεν είναι ανεπηρέαστη από το τοπικό περιβάλλον, το οποίο αντανακλά και συμπληρώνει την εξέλιξη. Διότι, το περιβάλλον ενός τόπου είναι ο χώρος που καλλιεργεί την αυτογνωσία και το μέτρο, που οριοθετεί, αλλά και υποστηρίζει την ανάπτυξη της οικονομικής και κοινωνικής μας δράσης.

Με αυτό το δεδομένο, τα τελευταία χρόνια, με τον αθλητισμό δώσαμε μια πολύ ισχυρή ταυτότητα στον πολιτισμό μας. Συνδυάσαμε τα μεγάλα αθλητικά γεγονότα με τον τουρισμό, δίνοντας μια νέα αναπτυξιακή δυναμική στον τόπο.

Η εμπειρία των χρόνων αυτών, η επιτυχία όλων των αγώνων που έχουμε διοργανώσει, η μεγάλη συμμετοχή του κόσμου και ιδιαίτερα ο ενθουσιασμός των νέων ανθρώπων, που με χαρά κάθε φορά ανταποκρίνονται στις προσκλήσεις, μας δίνει τη δύναμη να συνεχίσουμε.

Να δουλέψουμε μέσα από το συντονισμό των δράσεων, με τη συνένωση των δυνάμεων, τη συνεργασία με όλους τους φορείς του αθλητισμού, με τους δήμους της Κρήτης, προκειμένου να συνεχίσουμε την υλοποίηση μιας πρωτοποριακής και αποτελεσματικής στρατηγικής για την καθιέρωση της Κρήτης στον παγκόσμιο αθλητικό χώρο.

Σε αυτή την προσπάθεια, η έκδοση του βιβλίου του καθηγητή Κοινωνιολογίας του Πολιτισμού, του Αθλητισμού και της Κοινότητας στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης Γιάννη Ζαϊμάκη και του υποψήφιου διδάκτορα του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου του Saint

Andrews και του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης Ανδρέα Βάββου αποτελεί μια σπουδαία συνεισφορά στον πολιτισμό και την αθλητική ιστορία του Ρεθύμνου. Μια ιστορία που φωτίζεται από το 1936, τη χρονιά που καθιερώθηκαν οι Αρκάδιοι αγώνες, αποτελώντας στο εξής ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα του Ρεθύμνου.

Στους συγγραφείς και σε όλους τους συντελεστές της έκδοσης, εκφράζουμε θερμά συγχαρητήρια για το τελικό αποτέλεσμα.

Σταύρος Αρναουτάκης
Περιφερειάρχης Κρήτης

Χαιρετισμός Αντιπεριφερειάρχη

Κάθε τόπος και λαός έχει το μοναδικό του αποτύπωμα, όπως αυτό διαμορφώνεται μέσα από την ιστορία του και από σημαντικά γεγονότα με ιδιαίτερη σημασία, πολιτισμική και κοινωνική.

Για την Κρήτη, και συγκεκριμένα για το Ρέθυμνο, η Αρκαδική Εθελουσία αποτελεί σημείο αναφοράς της τοπικής ιστορίας, του πολιτισμού, αλλά και του αθλητισμού.

Το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου αποτελεί την κορυφαία στιγμή του αδιάκοπου αγώνα των Κρητικών εναντίον της βίβλας τουρκικής κατοχής, που για διακόσια χρόνια τυραννούσε τον τόπο και πλήγωνε το εθνικό μας φιλότιμο και η 8η Νοεμβρίου έχει καταχωρηθεί στη συλλογική μνήμη και στα βιβλία ως ημέρα ενθύμησης του μεγαλείου της κρητικής ψυχής και της υπέρτατης θυσίας των προγόνων μας για την ελευθερία και την τιμή της πατρίδας. Ένα αιώνιο σύμβολο εθελουσίας, που εκπέμπει σε όλο τον κόσμο πανανθρώπινα μηνύματα και μας πλημμυρίζει με υπερφάνεια και αίσθημα ευθύνης για τη βαριά μας κληρονομιά.

Για το γεγονός κάθε αυτό, τη σπουδαιότητα και το συμβολισμό της Αρκαδικής Εθελουσίας έχει γραφτεί πληθώρα συγγραμμάτων από έγκριτους ερευνητές, που μας παρέχουν τη δυνατότητα να βιώσουμε το ιστορικό παρελθόν του τόπου μας και να διαφυλάξουμε, μέσα από το νοερό ταξίδι στο χρόνο, την ιστορική μας μνήμη ζωντανή.

Η διαφύλαξη της ιστορικής και κατ' επέκταση πολιτισμικής μνήμης αναφορικά με την Αρκαδική Εθελουσία αποτελεί πρωταρχικό μέλημα όλων των εποχιακών εορταστικών εκδηλώσεων, που διοργανώνονται σε τοπικό επίπεδο τα τελευταία 155 χρόνια. Αναπόσπαστο κομμάτι όλων αυτών των εκδηλώσεων αποτελούν, από το 1936, οι Αρκαδίοι Αγώνες.

Θέλοντας να προχωρήσουμε σε μια καταγραφή της ιστορίας αυτού του σπουδαίου, και σημειωτέον μακροβιότερου, αθλητικού θεσμού του Ρεθύμνου, προχωρήσαμε ως Περιφέρεια Κρήτης – Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνης στη συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Κρήτης για την εκπόνηση του ερευνητικού έργου με τίτλο «Έρευνα για τις όψεις του αθλητισμού στο Ρέθυμνο τον 20ό αιώνα και της ιστορίας των αθλητικών Αρκαδίων Αγώνων και η σημασία τους στην τοπική κοινωνία».

Έπειτα από δύο χρόνια εμπεριστατωμένης έρευνας από την ομάδα του Εργαστηρίου Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης, που επεκτάθηκε και πέραν του αθλητικού γεγονότος των Αρκαδίων Αγώνων σε ιστορικά στοιχεία και γεγονότα του τοπικού αθλητισμού, κρατάμε πλέον στα χέρια μας τον επιστημονικό τόμο με τίτλο *Αθλητισμός και Τόποι Μνήμης. Οι Αρκαδίοι Αγώνες στο Ρέθυμνο (1936-2020)*. Ένα βιβλίο το οποίο φέρνει στο φως την ιστορία και το ιδεολογικό υπόβαθρο των Αρκαδίων Αγώνων και τη σύνδεσή τους με την Αρκαδική Εθελοθυσία, όσο και την κοινωνική ιστορία των αθλητικών αγώνων και πρακτικών στο Ρέθυμνο τον 20ό αιώνα, επιτρέποντάς μας να εξαγάγουμε πολύτιμα συμπεράσματα όχι μόνο για τους Αρκαδίους Αγώνες, αλλά και για την πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ιστορία του Ρεθύμνου.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα προσωπικά να ευχαριστήσω τον διευθυντή του Εργαστηρίου Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης, καθηγητή Ιωάννη Ζαϊμάκη και την ομάδα του, καθώς και όλους όσοι εργάστηκαν για το εξαιρετικό αυτό έργο, που φέρει την επιστημονική σφραγίδα και το κύρος ενός κορυφαίου ακαδημαϊκού ιδρύματος με διεθνή ακτινοβολία, όπως είναι το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω, τέλος, το φίλο και συλλέκτη αρχειακού υλικού των Αρκαδίων Αγώνων, Βασίλη Μανουσάκη, που παραχώρησε το ψηφιακό του αρχείο με σπάνιες φωτογραφίες και βοήθησε στη διεξαγωγή της έρευνας μέσα από τις προσωπικές επαφές του με βετεράνους αθλητές και παράγοντες των αγώνων, καθώς και όλους τους συμπολίτες και φορείς του Ρεθύμνου που συνέδραμαν την προσπάθεια αυτή.

Μαρία Λιονή
Αντιπεριφερειάρχης Ρεθύμνου

Γιάννης Ζαϊμάκης και Ανδρέας Βάββος

Εισαγωγή

Ο αθλητισμός αποτελεί μέρος της κοινωνικής ζωής των σύγχρονων πόλεων, αναπόσπαστα συνδεδεμένο με νεωτερικές μορφές αστικής κοινωνικότητας, τρόπους ζωής και δραστηριότητες αναψυχής των κατοίκων τους. Η ανάπτυξη του είναι σύμφυτη με τη διαδικασία αστικοποίησης των σύγχρονων κοινωνιών, την κοινωνική οργάνωση και την εμφάνιση ενός κοινωνικού χρόνου αφιερωμένου στις αθλητικές πρακτικές. Ως νεωτερικό φαινόμενο, ο αθλητισμός είναι από τους πιο ισχυρούς θεσμούς παραγωγής συλλογικών μνημών και διαμόρφωσης ταυτοτήτων που συνδέουν νοερά το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον μέσα από τη συμβολική επένδυση σε ιδιαίτερες αθλητικές πρακτικές και κοινότητες.

Η οπτική των ερευνών της μνήμης έχει ανοίξει έναν νέο δρόμο μελέτης των αθλητικών φαινομένων και των πολλαπλών κοινοτήτων μνήμης που διαμορφώνονται στο πεδίο του αθλητισμού. Οι εν λόγω κοινότητες έχουν αυξηθεί εξαιτίας του πολλαπλασιασμού των συστημάτων πληροφορικής και επικοινωνίας που επιταχύνουν τη διαδικασία διάδοσης μνημών, αναμνήσεων και αναπαραστάσεων του παρελθόντος, οι οποίες μεταφέρονται πολύ πιο εύκολα σε σχέση με το παρελθόν από ομάδα σε ομάδα, αναδιαμορφώνονται και επανανοηματοδοτούνται διαρκώς στο πέρασμα του χρόνου.

Ορόλος του αθλητισμού στην κοινωνική καθημερινότητα των αστικών κέντρων και η σημασία μεγάλων αθλητικών θεσμών, όπως είναι για παράδειγμα οι Ολυμπιακοί αγώνες, για τις κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες της σύγχρονης μεγαλούπολης έχουν απασχολήσει κοινωνιολόγους και ιστορικούς του αθλητισμού. Την ίδια ώρα, η συστηματική μελέτη περιφερειακών

αθλητικών θεσμών και η σημασία τους στην ανάπτυξη μικρών επαρχιακών πόλεων ελάχιστα έχει απασχολήσει τις αθλητικές σπουδές. Συχνά οι τοπικοί θεσμοί έχουν γίνει αντικείμενο ενασχόλησης μιας «αθλητικής ιστορίας» που γράφεται από γυμναστές, δημοσιογράφους και φιλαθλητικούς κύκλους και είναι επικεντρωμένη σε αγωνιστικά ζητήματα και επιτυχίες αθλητών και αθλητριών, με μια ροπή προς τη θριαμβολογία και το αγωνιστικό επίτευγμα. Μόνο τις τελευταίες δεκαετίες έχει αρχίσει να αναπτύσσεται η μελέτη μικροκοινωνιών του αθλητισμού από κοινωνικούς επιστήμονες που εντάσσουν τη μελέτη του στο συγκείμενο ευρύτερων ιστορικών και κοινωνικών αλλαγών, υπό την οπτική της «ιστορίας του αθλητισμού» (Κουλούρη 2015: 45).

Στον παρόντα τόμο φιλοδοξούμε να παρουσιάσουμε ένα παράδειγμα μιας μικροκοινωνιολογικής μελέτης του αθλητισμού που είναι εμπεδωμένη στην κλίμακα της τοπικής κοινωνίας, εκεί που, όπως έχει επισημάνει ο ανθρωπολόγος Τόμας Κάρτερ, οι αθλητικές πρακτικές παρέχουν ένα μέσο στους πολίτες για να ενσαρκώσουν την τοπικότητα, να προβάλουν και να τοποθετήσουν τα σώματα σε κοινωνικά και χωρικά προσδιορισμένες κοινότητες, αξιοποιώντας σκόπιμες αθλητικές πρακτικές, αναπαραστάσεις και δράσεις (Carter 2002: 413). Στη μελέτη μας παρουσιάζουμε πτυχές του παρελθόντος οι οποίες δεν έχουν γίνει αντικείμενο συστηματικής επεξεργασίας, ίσως επειδή η ιστορία στη χώρα μας δεν είχε συμπεριλάβει μέχρι πρόσφατα τη μελέτη του αθλητισμού στα αντικείμενα της ενασχόλησής της και, ακόμη και όταν αυτό γινόταν, η έμφαση δινόταν στα μεγάλα αθλητικά γεγονότα.

Επίκεντρο της μελέτης είναι ένας τοπικός αθλητισμός θεσμός στην πόλη του Ρεθύμνου. Οι Αρκάδιοι αγώνες, που θεσμοποιήθηκαν το 1936 ως ένα τοπίο μνήμης που ανακαλεί το ιστορικό γεγονός της εθελουσίας του Αρκαδίου, αποτελούν τον μακροβιότερο αθλητικό θεσμό της πόλης με ευρύτερη κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική απήχηση. Οι αγώνες έχουν διαμορφώσει μια τοπική αθλητική παράδοση που συνεχίζεται μέχρι και τις ημέρες μας. Παρά τη φθορά του, ιδιαίτερα στις συνθήκες του σύγχρονου ανταγωνιστικού αθλητισμού των υψηλών επιδόσεων στις τελευταίες δεκαετίες, ο θεσμός δείχνει μια αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα και, με ποικίλες προσαρμογές, εξακολουθεί να αποτελεί μέρος της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης.

Το βιβλίο επιχειρεί να εντάξει τον αθλητισμό θεσμό των Αρκάδιων αγώνων στο ευρύτερο πολιτικό, κοινωνικό, ιστορικό και οικονομικό του συγκείμενο, εξετάζοντάς τον ως μια δυναμική διαδικασία που μεταβάλλεται ανάλογα με

τις ιδεολογικές και πολιτικές εξελίξεις και τα διακυβεύματα κάθε εποχής. Τάσεις όπως η μετεξέλιξη των Αρκάδιων αγώνων από παγκρήτιους σε πανελλήνιους στα μέσα της δεκαετίας του '50, η συμμετοχή των πρώτων γυναικών στους Αρκάδιους αγώνες του 1946, η παρακμή των αγώνων προς τα τέλη του προηγούμενου αιώνα και οι προσπάθειες διατήρησης του θεσμού μέσα από ποικίλες μεταλλάξεις του στη νέα χιλιετία αποτυπώνουν ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές διεργασίες που επηρεάζουν το θεσμό.

Οι Αρκάδιοι αγώνες συνιστούν έναν τόπο μνήμης με διττή σημασία. Είναι αγώνες που μεταβιβάζουν τη μνήμη ενός ιστορικού γεγονότος στις επόμενες γενιές, διαμορφώνοντας μια νοητή γέφυρα με την εθελουσία του Αρκαδίου, σύμβολο και ταυτοποιητικό στοιχείο της τοπικότητας. Επινοημένες μνημονικές πρακτικές συμβάλλουν στην τελετουργική ενθύμηση του ιστορικού γεγονότος στην τοπική κοινωνία: η συμμετοχή αθλητών και αθλητριών των αγώνων στις ετήσιες αναμνηστικές τελετές για το ολοκαύτωμα της Μονής Αρκαδίου και η επίσκεψή τους στη Μονή Αρκαδίου· η επινόηση του αθλήματος του Αρκαδίου δρόμου με σκοπό να τιμηθούν οι πεσόντες της εθελουσίας και η εκκίνησή του από τη Μονή Αρκαδίου· η διέλευση των αρκαδιοδρόμων από πολλούς τόπους που επαναφέρει στη μνήμη των κατοίκων το ιστορικό γεγονός· η επινόηση του κρητικού βολιού, ενός λαϊκού αγωνίσματος που συνδέει φαντασιακά την τοπικότητα με τις «αθλητικές» ασκήσεις των Κρητικών στις τοπικές επαναστάσεις της Τουρκοκρατίας και το πανηγυρικό και εορταστικό κλίμα που επικρατεί στη διάρκεια των αγώνων. Παράλληλα, οι Αρκάδιοι αγώνες διαμορφώνουν μια αθλητική παράδοση, η οποία ενδυναμώνεται και αναπαράγεται μέσα από μια ιδιαίτερη κοινότητα μνήμης που συγκροτούν αθλητές, παράγοντες και φίλαθλοι των αγώνων και είναι επικεντρωμένη στην ιστορία του ίδιου του αθλητικού θεσμού.

Σε αθλητικό επίπεδο, οι αγώνες συνέβαλαν, τουλάχιστον τις πρώτες δεκαετίες ανάπτυξης του θεσμού, στη διαμόρφωση ενός ευρύτερου ενδιαφέροντος για τον κλασικό αθλητισμό και μιας εστίας αθλητικής δραστηριότητας που οδήγησαν στη βελτίωση των επιδόσεων ντόπιων αθλητών, ορισμένοι από τους οποίους μπόρεσαν να ξεπεράσουν το φάσμα του τοπικού αθλητισμού και να διακριθούν σε πανελλαδικό επίπεδο. Επιπλέον, οι αγώνες από το μέσο της δεκαετίας του 1950 και εντεύθεν, οπότε απέκτησαν πανελλήνιο χαρακτήρα, έδιναν την ευκαιρία στους Ρεθεμνιώτες να παρακολουθήσουν καταξιωμένους Έλληνες πρωταθλητές και να βιώσουν τη συλλογική έξαψη των αθλητικών ανταγωνισμών, να ψυχαγωγηθούν και να γνωρίσουν από

πρώτο χέρι τον παλμό των αθλητικών αναμετρήσεων. Ήταν ένας εορτασμός που είχε, για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια του πρωτοπόρου των αθλητικών σπουδών Ζορζ Βιγκαρελό, μια προνομιακή θέση ανάμεσα στις τοπικές εορτές και ευρεία διείσδυση στη συχνά μονότονη καθημερινότητα των πολιτών, παίζοντας σημαντικό ρόλο στις λειτουργίες της κοινότητας, με τους νικητές να επιδεικνύουν ενώπιον όλων τη δύναμη ή την επιδεξιότητά τους κι ένα γλέντι να ενεργοποιεί την αλληλεγγύη των μελών της (Vigarello 2004: 17, 46).

Σε κοινωνικό επίπεδο, ο θεσμός ενίσχυε την κοινωνική συνοχή και την τοπική ταυτότητα. Μέσα από τα Αρκάδια είχαν διαμορφωθεί δίκτυα αστικής κοινωνικότητας και επικοινωνίας στην πόλη και είχαν εδραιωθεί δεσμοί συνεργασίας με άλλες πόλεις λόγω της μετακίνησης αθλητών/τριών και παραγόντων προς την πόλη του Ρεθύμνου τις ημέρες διεξαγωγής των αγώνων. Σε οικονομικό επίπεδο, οι αγώνες αντιμετωπίζονταν και ως ευκαιρία για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού. Στην περίοδο ακμής του θεσμού, περίπου από τη δεκαετία του 1950 έως και το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1980, η πόλη φιλοξενούσε τις ημέρες των αγώνων επισκέπτες από την ενδοχώρα του νομού, από γειτονικές πόλεις της Κρήτης και τις αποστολές αθλητών από άλλες πόλεις της Ελλάδας, που συνδύαζαν την παρακολούθηση των αγώνων με δραστηριότητες ψυχαγωγίας, αναψυχής και περιήγησης.

Στο πεδίο της πολιτικής, οι Αρκάδιοι αγώνες διαπλέχτηκαν με τα ευρύτερα πάθη της πολιτικής ζωής και επηρεάστηκαν από τα διάφορα μοντέλα διακυβέρνησης της χώρας. Για τους πολιτευτές του Ρεθύμνου, τα Αρκάδια λειτουργούσαν σαν μια «δημόσια αγορά» όπου μπορούσαν να σφυγμομετρήσουν τη δημοτικότητα, την αφοσίωση ή την εναντίωση των φιλάθλων στο πρόσωπό τους, έτσι όπως αυτή εκφραζόταν με επευφημίες, χειροκροτήματα και σπανιότερα αποδοκιμασίες του κοινού. Οι αγώνες επίσης ήταν ένα πεδίο όπου δοκιμάζονταν οι σχέσεις των αθλητικών παραγόντων με τις εκάστοτε κυβερνήσεις, τις αθλητικές ηγεσίες και τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης. Μερικές φορές οι Αρκάδιοι αγώνες γίνονταν αντικείμενο εργαλειακής χρήσης από τις πολιτικές ηγεσίες, και αυτό ήταν ιδιαίτερα φανερό στη διάρκεια των δύο περιόδων δικτατορικής διακυβέρνησης της χώρας, στα χρόνια του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου (1936-1940) και της επταετίας των Συνταγματαρχών (1967-1974). Τα ελληνικά δικτατορικά καθεστάτα αξιοποίησαν τον αθλητισμό και τον σωματικό πολιτισμό για να υποστηρίξουν την εθνικιστική «αποστολή», μετατρέποντας τις αθλητικές εκδηλώσεις σε αμφιβόλου αισθητικής θεάματα για τις μάζες, πλαισιωμένα με παρελάσεις

αθλητών και στρατιωτικών σωμάτων και θεατρικού τύπου αναπαραστάσεις ηρωικών στιγμών της ελληνικής ιστορίας.

Η αναλυτική οπτική της παρούσας μελέτης είναι προσανατολισμένη στη μικροϊστορία του αθλητισμού. Είναι μια προσέγγιση που μεταφέρει το επίκεντρο της θέασής της από τις πρακτικές του οργανωμένου αθλητισμού των υψηλών επιδόσεων και του πρωταθλητισμού στους νοηματικούς κόσμους των σωματικών πολιτισμών και των αθλητικών πρακτικών των τοπικών κοινωνιών, στα φαινομενικά μικρά και ασήμαντα συμβάντα και ρεπερτόρια αθλητικών ιστοριών και πρακτικών που κρύβονται κάτω από τη μεγαλοπρεπή και πομπώδη επιφάνεια του σύγχρονου εμπορευματοποιημένου και θεαματικού αθλητισμού των υψηλών επιδόσεων (Silvennoinen 2006: 232).

Στη μελέτη χρησιμοποιούμε το μοντέλο πυκνής περιγραφής (Geertz 1993), το οποίο αξιοποιεί πολύμορφα τεκμήρια και πηγές ποιοτικών δεδομένων, που αλληλοσυμπληρώνονται και επιτρέπουν την εμβάθυνση της ανάλυσης και της ερμηνευτικής προσέγγισης. Η χρήση πολλαπλών δεδομένων προφορικών, γραπτών και οπτικών τεκμηρίων για τις συνθήκες και τις πολιτισμικές διαστάσεις ενός κοινωνικού φαινομένου διαμορφώνει ευκαιρίες για την ερμηνευτική προσέγγιση σύνθετων επικρατειών νοήματος και γνώσης (Keats 2009). Εν προκειμένω, κάθε κατηγορία πραγματολογικού υλικού εξετάστηκε ξεχωριστά, ενώ σε μεταγενέστερο χρόνο αναζητήθηκαν συνθετικά αναλυτικά νήματα που διατρέχουν το σύνολο του εμπειρικού υλικού της έρευνας.

Η εργασία προσπαθεί να αναδείξει ζητήματα που συνδέουν τις αθλητικές πρακτικές με ευρύτερες κοινωνικές διαδικασίες, χωρίς να θέλουμε να υποτιμήσουμε αγωνιστικά ζητήματα του θεσμού, τα οποία διαπιστώσαμε πως ενδιαφέρουν ιδιαίτερα τα μέλη μιας κοινότητας μνήμης που έχει διαμορφωθεί γύρω από τους Αρκάδιους αγώνες. Έτσι, οι αγωνιστικές δραστηριότητες του θεσμού, οι νικητές των αγώνων, οι αθλητές και παράγοντες που συνέβαλαν στην εξέλιξη του θεσμού έχουν τη δική τους θέση σε αυτήν τη μελέτη, είτε στο κεφάλαιο της προφορικής ιστορίας είτε στην παρουσίαση φωτογραφικού υλικού και των αποτελεσμάτων των αγώνων. Σε γενικές γραμμές, η μελέτη επιχειρεί να γεφυρώσει μια πιο αφαιρετική μακροσκοπική προσέγγιση του θεσμού μέσα από το αναλυτικό πρίσμα της μνήμης με πιο απτές και περιγραφικές εστιάσεις στους αγώνες, ιδωμένες μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο της εκάστοτε χρονικής συγκυρίας. Η αμιγώς αγωνιστική ιστορία του θεσμού δεν μπορεί παρά να έχει συμπληρωματικό χαρακτήρα σε μια επιστημονική μελέτη του αθλητισμού που επικεντρώνεται στις κοινωνικές του διαστάσεις. Δεν παύει ωστόσο να συνιστά

μέρος της τοπικής μικροϊστορίας των αθλητικών πρακτικών που ενδιαφέρει την κοινωνία. Προσπαθήσαμε, παρ' όλα αυτά, να αποφύγουμε την παγίδα της αιογραφίας και του εξωραϊσμού των κοινωνικών φαινομένων που συχνά διατρέχει λαογραφικές και δημοσιογραφικές προσεγγίσεις της τοπικής ιστορίας και να μην αγνοήσουμε επιμέρους συγκρούσεις, αμφισβησίες και εντάσεις που συνοδεύουν τα αθλητικά φαινόμενα.

Τα «κείμενα» που χρησιμοποιούμε στην εργασία μας προέρχονται από μακροχρόνια ερευνητική διαδικασία στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος «Έρευνα για τις όψεις του αθλητισμού στο Ρέθυμνο τον 20ό αιώνα και της ιστορίας των αθλητικών Αρκαδίων αγώνων και η σημασία τους στη τοπική κοινωνία». Το πρόγραμμα ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2019 και ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2021. Χρηματοδοτήθηκε από την Περιφέρεια Κρήτης και υλοποιήθηκε από ερευνητική ομάδα του Εργαστηρίου Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας με επιστημονικά υπεύθυνο τον Γιάννη Ζαϊμάκη.

Το υλικό, που συγκεντρώθηκε, αρχειοθετήθηκε και ταξινομήθηκε σε ψηφιακούς φακέλους, βασίζεται σε τρεις κατηγορίες πηγών:

Πρώτον, ένα σώμα γραπτών κειμένων, τα οποία προέρχονται από πολιτικές και αθλητικές εφημερίδες τοπικής ή εθνικής εμβέλειας που εκδίδονταν στη διάρκεια διεξαγωγής των Αρκαδίων αγώνων και υπάρχουν σε ψηφιακή ή σε έντυπη μορφή. Όπως έχει επισημάνει ο ιστορικός Μάρτιν Τζονς, οι εφημερίδες αποτελούν μια κεντρική φλέβα πραγματικών πληροφοριών, γεγονότων και σχολιασμών, που μεταφέρει εμπειρίες του αθλητισμού διαμεσολαβημένες από τη σκοπιά επώνυμων δημοσιογράφων και αθλητικογράφων. Σε αυτήν τη βάση μάς βοηθούν να κατανοήσουμε τοπικές αντιλήψεις και ιδέες και όψεις της εντόπιας αθλητικής κουλτούρας και των λόγων (discourses) που επικρατούν σε κάθε ιστορική συγκυρία για τον αθλητισμό (Johnes 2015: 1785).

Για την κωδικοποίηση και την ανάλυση του υλικού της έρευνας, ταξινομήσαμε τις πηγές μας ανά εφημερίδα και σε χρονολογική σειρά. Τα κείμενα που συγκεντρώθηκαν αφορούσαν ειδήσεις, σχόλια, χρονογραφήματα, αποτελέσματα αγώνων, ακόμη και επιστολές αναγνωστών με αντικείμενο τους Αρκαδίους αγώνες. Τα περισσότερα από αυτά τα κείμενα προέρχονται από τοπικές εφημερίδες. Από αυτές, η μόνη που κυκλοφορεί καθ' όλη τη χρονική περίοδο διεξαγωγής των αγώνων είναι η *Κρητική Επιθεώρηση*. Πρόκειται για την παλαιότερη εφημερίδα της Κρήτης, που εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1912 από τον Βασίλη Κалаϊτζάκη και, με εξαίρεση μια μικρή διακοπή

την περίοδο της Κατοχής, εξακολουθεί να κυκλοφορεί μέχρι τις μέρες μας, με σημερινό διευθυντή τον Γιάννη Καλαϊτζάκη. Το μεγαλύτερο μέρος των φύλλων της εφημερίδας διασώζεται και, ως εκ τούτου, αποτέλεσε μια πολύτιμη πηγή πληροφοριών. Επιπλέον, σημαντικές πληροφορίες αντλήθηκαν από την εφημερίδα *Ρεθεμνιώτικα Νέα* που εκδίδεται από το 1965 και εντεύθεν με μια μικρή διακοπή στα χρόνια της Δικτατορίας. Πρώτος διευθυντής της εφημερίδας ήταν ο Γιάννης Χαλκιάδάκης, ενώ μετά το 2010 η εφημερίδα πέρασε στην ιδιοκτησία του γιου του Μανώλη Χαλκιάδάκη. Υλικό για τις δεκαετίες 1930 και 1940 αντλήθηκε και από τις εφημερίδες *Βήμα του Ρεθύμνου* του Λυκούργου Καφφάτου, που κυκλοφόρησε πρώτη φορά το 1915 και για την περίοδο που μας ενδιαφέρει κυκλοφορούσε τα έτη 1936-1939 και 1941-1944, *Τύπος του Μάνου Τσάκωνα* (1932-1939), ενώ για την περίοδο της Χούντας των Συνταγματαρχών αξιοποιήθηκε η εφημερίδα *Αρκάδι*, έκδοση της Νομαρχίας Ρεθύμνου που φιλοξενούσε κατά βάση προπαγανδιστικό υλικό.

Εκτός από τον τοπικό Τύπο, πραγματολογικό υλικό συγκεντρώθηκε από τις αθλητικές εφημερίδες της Αθήνας που δημοσίευαν περιοδικές ανταποκρίσεις από το Ρέθυμνο (*Αθλητική Ηχώ*, *Αθλητισμός*, *Αθλητικό Βήμα*) και τα *Αθλητικά Νέα των Χανίων* που είχαν τακτικό ανταποκριτή στο Ρέθυμνο (το δημοσιογράφο Νίκο Γκαγκαουσάκη). Οι εφημερίδες αυτές υπάρχουν σε ψηφιακή μορφή σε διάφορες πηγές, όπως η *Ανέμν*, ο *Αρχειομνήμων*, οι ψηφιακές συλλογές της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου και του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης στα Χανιά και η Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων. Στις περιπτώσεις φύλλων εφημερίδων που δεν ήταν διαθέσιμες σε ψηφιακή μορφή, αξιοποιήθηκε έντυπο υλικό από τις συλλογές της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου και του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης. Για την ανάλυση των κειμένων των εφημερίδων χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, η οποία δεν περιορίζεται στην κωδικοποίηση και την περιγραφή, αλλά δίνει έμφαση στην ερμηνεία των κειμένων σε σχέση με τις κοινωνικές συνθήκες και των λόγων του αθλητισμού που επικρατούν σε μια δεδομένη ιστορική συγκυρία (Reason και Garcia 2007).

Δεύτερον, προφορικές μαρτυρίες από αφηγηματικού τύπου συνεντεύξεις με τη μορφή των αφηγήσεων ζωής (life stories) από ηλικιωμένους αθλητές και αθλήτριες που είχαν συμμετάσχει στο παρελθόν στους Αρκάδιους αγώνες. Οι προφορικές μαρτυρίες που συλλέχθηκαν αντιμετωπίζονται όχι τόσο ως υλικό που παρέχει μια αντικειμενική ματιά σε ιστορικά γεγονότα σχετικά με τους Αρκάδιους αγώνες, όσο ως λογοθετικές πρακτικές που προβάλλουν προσωπικές

ιστορίες, ερμηνεύουν και νοηματοδοτούν ένα θεσμό του παρελθόντος μέσα από μια παροντική οπτική. Η ανάλυση αυτών των υποκειμενικών ιστοριών μάς επιτρέπει τη θεματική διερεύνηση συλλογικών στάσεων και κοσμοαντιλήψεων που έχουν αγκυροβολήσει στη συλλογική μνήμη.

Η ερευνητική στρατηγική εύρεσης συμμετεχόντων ξεκίνησε μέσα από συζητήσεις με μέλη της αθλητικής κοινότητας, τα οποία θα μπορούσαν να μας παραπέμψουν σε αθλητές και αθλήτριες που είχαν βιωμένη εμπειρία από τα πρώτα χρόνια τέλεσης των αγώνων. Στη διαδικασία αυτή σημαντικό ρόλο έπαιξε ο Βασίλης Μανουσάκης, ο οποίος μας έδωσε τη δυνατότητα να έρθουμε σε επαφή και επικοινωνία με σημαντικά πρόσωπα των Αρκαδίων αγώνων. Τα κριτήρια επιλογής των συνεντευξιαζόμενων συνδέονταν με την ηλικία, το φύλο και την κοινωνική παρουσία τους στους Αρκαδίους αγώνες. Η ηλικία μάς ενδιέφερε, καθώς μας απασχολούσαν ιδίως οι πρώτες δεκαετίες του θεσμού (από τα τέλη του Μεσοπολέμου έως τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες), και έτσι αναζητήσαμε ηλικιωμένους πληροφορητές με βιωμένες εμπειρίες από αυτές τις δεκαετίες. Σε αυτή την προσπάθεια είχαμε ένα σημαντικό ζήτημα να διαχειριστούμε. Υπήρχαν ηλικιωμένοι αφηγητές/τριες με αδυνατισμένη μνήμη ή με προβλήματα υγείας, κάτι που μας οδήγησε στο να αποκλείσουμε πρόσωπα που κάτω από άλλες συνθήκες θα αποτελούσαν πολύτιμη πηγή πληροφοριών. Το επόμενο κριτήριο ήταν να επιλεγθούν πληροφορητές που είχαν πρωταγωνιστική παρουσία στους αγώνες και η βιωμένη ιστορία ζωής τους είχε συνδεθεί με την τέλεση των Αρκαδίων αγώνων. Το φύλο ήταν ένα άλλο κριτήριο που εξετάσαμε. Οι αγώνες είχαν εξ αρχής ανδροκεντρικό προσανατολισμό, όπως το σύνολο του αθλητισμού στα πρώτα του βήματα στην Ελλάδα – ακόμα και μετά το 1946, οπότε συμπεριλήφθηκαν στο πρόγραμμα των αγώνων τρία γυναικεία αγωνίσματα, η θέση τους παρέμεινε περιθωριακή. Η συμπερίληψη γυναικείων αγωνισμάτων συντελείται επί της ουσίας μετά τη δεκαετία του 1970, και κυρίως την επόμενη, και βασίζεται κυρίως στη συμμετοχή Κρητικών αθλητριών. Η προσπάθεια για εντοπισμό αθλητριών των πρώτων δεκαετιών σκόνηται σε προβλήματα που αφορούσαν ζητήματα μνήμης. Με εξαίρεση τη συνέντευξη με τη Γεωργία Δραμπουκάκη, στραφήκαμε κυρίως σε νεότερες αθλήτριες, οι οποίες μας έδωσαν τις δικές τους εκδοχές για τους αγώνες, χωρίς να μπορέσουμε να έχουμε μια αντιπροσώπευση των γυναικών στις προφορικές μαρτυρίες ανάλογη με αυτή των ανδρών. Ωστόσο, η αναλυτική μας οπτική επικεντρώθηκε σημαντικά στη γυναικεία ματιά και στις έμφυλες διακρίσεις και ανισότητες που διατρέχουν την ιστορία του τοπικού αθλητισμού.

Το εμπειρικό υλικό αποτελείται από δώδεκα συνεντεύξεις με παλαίμαχους αθλητές και αθλήτριες των Αρκάδιων αγώνων. Από αυτές οι εννιά έγιναν με άνδρες αθλητές και οι τρεις με αθλήτριες. Οκτώ συνεντεύξεις διεξήχθησαν από τον Ανδρέα Βάββο, τρεις από τον Γιώργο Κατσαβριά και μία από τον Γιάννη Ζαϊμάκη. Εννιά συνεντεύξεις έγιναν διά ζώσης, σε Ρέθυμνο, Ηράκλειο, Χανιά και Πάνορμο Ρεθύμνου και σε προάστια της Αθήνας και του Πειραιά, ενώ τρεις έγιναν μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας. Οι συμμετέχοντες, αφού ενημερώθηκαν για τους σκοπούς της έρευνας και για τους τρόπους χρησιμοποίησης αυτού του υλικού, έδωσαν γραπτά την ενήμερη συγκατάθεσή τους για τη μαγνητοσκόπηση της συνέντευξης. Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους πληροφορητές να συμπληρώσουν ένα σύντομο ερωτηματολόγιο, που αφορούσε τα δημογραφικά και βιογραφικά στοιχεία τους (επάγγελμα, ημερομηνία γέννησης κ.ά.). Η μεθοδολογική τεχνική παραγωγής του εμπειρικού υλικού που επιλέχθηκε είναι αυτή της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης, η οποία επιτρέπει την ένταξη του υπό μελέτη φαινομένου στο συνολικό πλαίσιο των διαδρομών της δράσης του αφηγητή (Rosenthal 2013). Η διαδικασία εύρεσης πληροφορητών και συλλογής προφορικών μαρτυριών σταμάτησε όταν πια κρίναμε ότι είχε επιτευχθεί κορεσμός του εμπειρικού υλικού και παρατηρούνταν μια επαναληψιμότητα στα ζητήματα που αναδύονταν από τις αφηγήσεις.

Η διάρκεια των συνεντεύξεων κυμάνθηκε ανάμεσα σε τριάντα και εξήντα λεπτά. Στο σύνολό τους, οι αφηγήσεις ζωής καλύπτουν ένα ευρύ χρονικό διάστημα τέλεσης των Αρκάδιων αγώνων, καθώς προεκτείνονται από το 1946 (η πρώτη συμμετοχή της Δραμπουκάκη σε Αρκάδιους αγώνες) έως το 2020 (η τελευταία συμμετοχή του Μαγγανά). Οι περισσότεροι αθλητές έχουν καταγωγή από την Κρήτη και ασχολήθηκαν επαγγελματικά με τον αθλητισμό. Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης μελέτης ζητήθηκε από τους αθλητές να παράσχουν ενήμερη συγκατάθεση ως προς την αναφορά του ονοματεπώνυμότη τους στο δημοσιευμένο κείμενο, αν και η συνήθης πρακτική στην κοινωνική έρευνα είναι η αφαίρεση στοιχείων μέσω των οποίων θα μπορούσαν να ταυτοποιηθούν οι πληροφορητές (ονοματεπώνυμο, ευαίσθητες προσωπικές πληροφορίες κ.ά.). Η χρήση ψευδωνύμων σε αφηγήσεις γνωστών αθλητών, οι οποίοι θα μπορούσαν εύκολα να αναγνωριστούν από τον αναγνώστη, κρίθηκε αδόκιμη, ενώ επιπλέον μια τέτοια επιλογή θα ήταν αντίθετη και με την επιθυμία των ίδιων των αφηγητών/τριών να διατηρήσουν την επωνυμία τους. Ακόμη, στο επίκεντρο της έρευνας, δεν βρίσκονταν ευαίσθητες προσωπικές πληροφορίες και ζητήματα που θα έθεταν δεοντολογικά ζητήματα σε σχέση με τα προσωπικά δεδομένα των αθλητών.

Τρίτον, μια βάση δεδομένων ψηφιοποιημένων φωτογραφιών των Αρκάδιων αγώνων από ιδιωτικές συλλογές. Η πιο σημαντική από αυτές ήταν το ψηφιακό αρχείο του συλλέκτη Βασίλη Μανουσάκη, ο οποίος έχει αφιερώσει σημαντικό χρόνο της ζωής του στη συλλογή φωτογραφιών των Αρκάδιων αγώνων από αθλητές, φιλάθλους και παράγοντες με βιωμένες εμπειρίες από τους αγώνες. Επιπλέον, αξιοποιήθηκε φωτογραφικό υλικό από τις συλλογές της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου που προέρχονται από το Πρακτορείο Μεγαλοκονόμου που φωτογράφιζε στη δεκαετία του 1950 και 1960 τους Αρκάδιους αγώνες και από το αρχείο φωτογραφιών που διαθέτει η Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου για τους Αρκάδιους αγώνες τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Τέλος, αξιοποιήθηκαν φωτογραφίες και σχετικές πληροφορίες από ιδιωτικές συλλογές, όπως του Μάρκου Τζέλησι, γιου του ιστορικού παράγοντα των Αρκάδιων αγώνων Γιάννη Τζέλησι, και από αθλητές, παράγοντες και φιλάθλους των Αρκάδιων αγώνων.

Οι οπτικές και υλικές μορφές αναπαράστασης του παρελθόντος έχουν ιδιαίτερη θέση στη μελέτη του αθλητισμού. Οι φωτογραφίες επιτρέπουν την αναπαραγωγή, την οργάνωση και την προβολή εικόνων που δίνουν τη δυνατότητα για προβληματισμό, συζήτηση και επανεξέταση όψεων του παρελθόντος. Οι φωτογραφίες υπενθυμίζουν στους πολίτες συγκεκριμένες εκδηλώσεις, ανθρώπους και αθλητικούς θεσμούς του παρελθόντος. Λειτουργούν ως επιταχυντές της διαδικασίας συγκρότησης μιας μνημονικής κοινότητας, αφού επιτρέπουν μέσα από την ιδιωτική ή και τη δημόσια έκθεση τον αναστοχασμό και τον προβληματισμό για ιδιαίτερα κοινωνικά γεγονότα και διευκολύνουν την αισθητική και συναισθηματική προσέγγιση του παρελθόντος μέσα από την κριτική «ανάγνωση» των διαθέσιμων οπτικών τεκμηρίων. Η εικονογραφία, δηλαδή η μελέτη των νοημάτων των εικόνων, η ανάλυση των στερεοτύπων και των συμβόλων που κομίζουν, οι δεσμοί μεταξύ εικόνας, ερμηνείας και του ιδεολογικού λόγου στη μελέτη, όλα πρέπει να είναι αντικείμενα κριτικής προσέγγισης (Murray, O'Neill και Osmond 2007). Οι φωτογραφίες μπορούν να πλαισιώσουν προφορικές αφηγήσεις και να διαμορφώσουν γέφυρες επικοινωνίας ανάμεσα σε διαφορετικές πρακτικές της κοινωνικής ιστορίας του αθλητισμού. Μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις, η φωτογραφία μπορεί να εκθέσει εναλλακτικές εμπειρίες που διαφέρουν από τις παραδοσιακές προφορικές αφηγήσεις (Freund και Thomson 2011).

Η εργασία αυτή αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο («Οι Αρκάδιοι αγώνες ως τόποι μνήμης») επιχειρεί να αναδείξει τη σημασία της μελέτης ιδιαίτερων αθλητικών φαινομένων μέσα από τη χρήση του εννοιολογικού

ρεπερτορίου των μελετών της μνήμης. Σε αυτή την κατεύθυνση εξετάζονται ορισμένες αναλυτικές κατηγορίες, όπως είναι οι τόποι μνήμης, οι επινοημένες παραδόσεις, η πολιτισμική και η επικοινωνιακή μνήμη. Με βάση αυτή την οπτική, οι Αρκάδιοι αγώνες εξετάζονται ως ένας τόπος μνήμης ο οποίος λειτουργεί σαν επετειακό αναμνηστικό συμβάν της εθελουσίας του Αρκαδίου και με τη σειρά του διαμορφώνει μια διακριτή κοινότητα μνήμης γύρω από συμβάντα, πρόσωπα και καταστάσεις που συνδέονται με τις λειτουργίες των αγώνων.

Το δεύτερο κεφάλαιο («Όψεις της κοινωνικής ιστορίας των Αρκάδιων αγώνων») επικεντρώνεται στη διαδικασία κοινωνιογέννησης και εξέλιξης του θεσμού από τη δεκαετία του 1930 μέχρι τις μέρες μας, αξιοποιώντας υλικό που προέρχεται από εφημερίδες της εποχής ή και δευτερογενείς γραπτές μαρτυρίες. Η ανάλυση παρακολουθεί τη διαχρονική εξέλιξη των αγώνων και επικεντρώνεται σε ορισμένες σημαντικές αλλαγές: το μετασχηματισμό των αγώνων από παγκρήτιο αθλητικό θεσμό σε ένα επαρχιακό μίτινγκ πανελληνίας εμβέλειας, τη γυναικεία συμμετοχή, τους διασωματειακούς ανταγωνισμούς, την πορεία παρακμής των αγώνων τις τελευταίες δεκαετίες, την ανθεκτικότητα του θεσμού και τις προσπάθειες διατήρησής του μέσα από μνημονικές πρακτικές και άλλες πολιτισμικές και αθλητικές προσαρμογές.

Το τρίτο κεφάλαιο («Αφηγήσεις ζωής αθλητών και αθλητριών για τους Αρκάδιους αγώνες και τον αθλητισμό») διερευνά τους Αρκάδιους αγώνες από τα κάτω, μέσα από την οπτική της προφορικής ιστορίας του αθλητισμού. Το κύριο σώμα του κεφαλαίου αποτελείται από τις αφηγήσεις ζωής των πληροφορητών και των πληροφορητριών, παρουσιασμένες σε χρονολογική σειρά. Κάθε αφήγηση ζωής παρουσιάζεται ξεχωριστά, συνοδεύεται από βιογραφικές πληροφορίες και επιλεγμένα αποσπάσματα των συνεντεύξεων. Στο επίκεντρο της ανάλυσης βρίσκονται όψεις της βιογραφικής τροχιάς των αθλητών και των αθλητριών που σχετίζονται με τους αγώνες και τον αθλητισμό και η ανάδειξη ιδιαίτερων αντιλήψεων, κοσμοθεωριών και νοημάτων για τους Αρκάδιους αγώνες, τα δίκτυα κοινωνικότητας που είχαν διαμορφωθεί γύρω τους και τη σημασία των μνημονικών πρακτικών από τη σκοπιά των συμμετεχόντων.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με το τέταρτο κεφάλαιο («Αγωνιστική δραστηριότητα, αποτελέσματα και φωτογραφικά τεκμήρια»), το οποίο επικεντρώνεται σε αγωνιστικά ζητήματα. Ακολουθώντας την περιοδολόγηση που χρησιμοποιήσαμε στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζουμε συνοπτικά την

αγωνιστική ιστορία του θεσμού, έτσι όπως εξελίσσεται ανά χρονική περίοδο από το 1936 έως και το 2020, με σύντομα σχόλια και συνοπτικές παρουσιάσεις πορτρέτων σημαντικών αθλητών και αθλητριών των αγώνων. Επιπλέον, παρουσιάζονται μέσα από δύο σύντομες ενότητες τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και η αγωνιστική διαδρομή δύο τοπικών λαϊκών αγωνισμάτων, του Αρκάδιου δρόμου και του κρηπικού βολιού. Στο τέλος του βιβλίου, στο ίδιο κεφάλαιο, παραθέτουμε κατάλογο των τριών πρώτων νικητών και νικητριών όλων των αγωνισμάτων που συμπεριλαμβάνονταν στο πρόγραμμα των αγώνων κατά την περίοδο μελέτης τους, πλαισιωμένο με επιλεγμένο φωτογραφικό υλικό. Το κεφάλαιο επιτρέπει στον αναγνώστη/αναγνώστρια μια καλειδοσκοπική ματιά στους πρωταγωνιστές του θεσμού, σε πρόσωπα που είχαν σημαντική αθλητική και κοινωνική συμβολή στους Αρκάδιους αγώνες και σε φωτογραφικά στιγμιότυπα των αγώνων που απεικονίζουν ενδιαφέρουσες πτυχές της «καθημερινότητάς» τους. Κατά κάποιον τρόπο, αυτό το «παράρτημα» λειτουργεί και ως ένα αποθετήριο μνήμης, ένα ευρετήριο ονομάτων, αθλητικών συμβάντων και φωτογραφιών που έχουν ιδιαίτερη σημασία για την τοπική κοινωνία.

Ευχαριστίες

Η μελέτη αυτή είναι προϊόν μακρόχρονης και επίμονης ερευνητικής διαδικασίας που διήρκεσε δυόμισι περίπου χρόνια. Σε αυτήν τη διαδρομή δεν ήμασταν μόνοι. Ευχαριστούμε θερμά την αντιπεριφερειάρχη Ρεθύμνου Μαρία Λιονή που μας εμπιστεύτηκε και μας ανάθεσε τη διεξαγωγή του έργου, συμπαραστάθηκε ολόψυχα στην προσπάθειά μας και συνέβαλε καθοριστικά στην υπέρβαση γραφειοκρατικών και άλλων εμποδίων που εμφανίστηκαν στη διάρκειά της. Ο αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου Κρήτης Κωνσταντίνος Σπανουδάκης ήταν αυτός που πρώτος συζήτησε μαζί μας την ιδέα της ανάπτυξης του σύνθετου αυτού εγχειρήματος και μας ενθάρρυνε στη διαδικασία υλοποίησής του. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στον Βασίλη Μανουσάκη που μας εμπιστεύθηκε το πολύτιμο φωτογραφικό υλικό που διαθέτει, προϊόν συστηματικής, μακροχρόνιας και αφιλοκερδούς εργασίας με παλιούς αθλητές και παράγοντες των Αρκάδιων αγώνων. Ακόμη, μας βοήθησε στην τεκμηρίωση πληροφοριών που αφορούσαν τις φωτογραφίες και τα αποτελέσματα των αγώνων και ήταν το πρόσωπο-κλειδί στην επικοινωνία μας με ηλικιωμένους αθλητές και παράγοντες των Αρκάδιων αγώνων.

Στην ολοκλήρωση της ερευνητικής διαδικασίας συνέβαλαν με το έναν ή τον άλλον τρόπο αρκετά πρόσωπα στα οποία εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας. Το μέλος της ερευνητικής μας ομάδας Γιώργος Κατσαβριάς αφιέρωσε πολλές ώρες επίπονης εργασίας στην αποδελτίωση εφημερίδων, τη διεξαγωγή και τη μεταγραφή συνεντεύξεων σε κείμενο και τη συγκέντρωση των αγωνιστικών αποτελεσμάτων. Οι συνεντευξιαζόμενοι δέχθηκαν με προθυμία την πρόσκλησή μας να συνεργαστούμε στην έρευνα διεξαγωγής των συνεντεύξεων και μοιράστηκαν μαζί μας τις πλούσιες βιωματικές εμπειρίες τους από τους αγώνες. Οι υπάλληλοι της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου Αθηνά Βερνάρδου, Μαριάννα Ρουκουνάκη και Γιάννης Παπαϊωάννου

συνεργάστηκαν αλόγιστα μαζί μας, διευκολύνοντας τις διαδοχικές επισκέψεις μας στη Βιβλιοθήκη με την τήρηση πάντα όλων των αναγκαίων υγειονομικών πρωτοκόλλων στη συνθήκη της πανδημίας. Αντίστοιχες παρατηρήσεις ισχύουν και για τον υπάλληλο του Τμήματος των ΓΑΚ Ρεθύμνου Ιωάννη Κεριμάκη, ο οποίος πρόθυμα ανταποκρίθηκε σε ό,τι του ζητήσαμε. Οι εργαζόμενες στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης Χανίων Μαρία Αγάθου και Κάρμεν Βουρβαχάκη προσφέρθηκαν ευγενικά να παραχωρήσουν υλικό από το αρχείο τους και βοήθησαν στην αναζήτηση εφημερίδων που δεν υπήρχαν σε άλλες πηγές. Ο ιστοτόπος που έχει δημιουργήσει ο γενικός γραμματέας του ΣΕΓΑΣ Κρήτης Χριστόφορος Ανδρουλιδάκης για τους Αρκάδιους αγώνες υπήρξε για μας μια χρήσιμη βάση δεδομένων μέσα από την οποία διασταυρώσαμε πληροφορίες και πήραμε ερεθίσματα και ιδέες για τους αγώνες. Ο Γιάννης Παπιομύτογλου με προθυμία απάντησε σε διευκρινιστικές ερωτήσεις που του απευθύναμε. Ο Μάρκος και η Ηρώ Τζέλησι, ο Κώστας Πετουσάκης και ο πανεπιστημιακός Χρήστος Λιονής συζήτησαν μαζί μας για ενδιαφέρουσες πτυχές των αγώνων. Αθλητές και φίλαθλοι των Αρκάδιων αγώνων ευγενώς μας παραχώρησαν φωτογραφίες τους και συναίνεσαν στη δημοσίευσή τους.

Οι οφειλές που συσσωρεύτηκαν για την έκδοση του καλαίσθητου τόμου υπήρχαν πολλές. Ο διευθυντής της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης Μανώλης Κουκουράκης είχε την επίβλεψη των εργασιών παραγωγής του τόμου και συνεργάστηκε εποικοδομητικά στην επιμέλεια της έκδοσής του. Η πολύπειρη Ρόζα Κοβάνη με προθυμία αποδέχτηκε την πρότασή μας και φρόντισε με την αναγκαία σχολαστικότητα τη φιλολογική επιμέλεια του βιβλίου. Η γραφίστρια του Πανεπιστημίου Κρήτης Άννα Αρκουλάκη ανέλαβε το σύνθετο έργο της σελιδοποίησης, της επεξεργασίας του φωτογραφικού υλικού και της δημιουργίας του καλαίσθητου εξωφύλλου, αφιερώνοντας πολύτιμο χρόνο και δημιουργική φαντασία. Τους οφείλουμε ιδιαίτερες ευχαριστίες.

Γιάννης Ζαϊμάκης

1. Οι Αρκάδιοι αγώνες ως τόποι μνήμης

Μνημονικές πρακτικές: πολιτισμική και επικοινωνιακή μνήμη

Από τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα παρατηρείται μια έκρηξη της μνήμης, μια αναμνηστική βουλιμία, όπως τονίζει ο Γάλλος ιστορικός Πιέρ Νορά, καθώς εκδηλώνεται μια πανσπερμία ετερογενών μεταξύ τους αναμνηστήριων τελετών και επετειακών εκδηλώσεων. Οι *τόποι μνήμης* (*lieux de memoire* ή *sites of memory*) είναι μια αναλυτική κατηγορία που έχει εισαγάγει στο πεδίο των μνημονικών σπουδών ο Νορά για να ερμηνεύσει το φαινόμενο της πύκνωσης της παραγωγής υλικών και συμβολικών μνημονικών τόπων στην εποχή του εγγράμματος και του ψηφιακού πολιτισμού που τείνει να εξοβελίσει από την καθημερινότητα τη ζωντανή συλλογική μνήμη. Στην ανάλυσή του εξετάζει τις διαδικασίες μέσω των οποίων κείμενα, τεχνουργήματα, αρχεία, αγάλματα, επέτειοι, τελετουργίες και υπαρκτοί γεωγραφικοί τόποι, αλλά και άυλες μορφές πολιτισμού, όπως είναι τα τραγούδια, γίνονται οι χώροι στους οποίους αγκυροβολεί η μνήμη (Nora 1989, 1998).

Οι μνημονικοί τόποι συχνά διαμορφώνονται από τα πάνω, ως πεδία εφαρμογής κρατικών ή και καθεστωτικών ιδεολογιών, διαμεσολαβούνται από δημόσιες πολιτικές, πλαισιώνονται από επισημότητα και τελετουργία, αναπαράγοντας εθνικές ιδεολογίες και κυρίαρχες αφηγήσεις. Τα τοπία μνήμης συχνά συνδέονται με εθνικούς ή τοπικούς εορτασμούς. Αυτή η πρακτική εμφορείται από την πεποίθηση των μελών μιας κοινωνίας ότι το γεγονός που εορτάζεται είναι σημαντικό, έχει ηθικό περιεχόμενο και ο εορτασμός συμβάλλει στην πραγμάτωση του μηνύματος (Winter 2008: 62). Οι τόποι μνήμης αξιοποιούνται από τους κρατικούς θεσμούς για την «υλικοποίηση» και την προβολή της εθνικής ταυτότητας, οικειοποιούνται και νοσηματοδοτούν το παρελθόν με στόχο την κοινωνικοποίηση των μελών μιας κοινωνίας και την ταυτοποίησή τους με τις εθνικές αξίες. Άλλοτε πάλι συνδέονται με

περιθωριοποιημένες ή κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες, οι οποίες διαθέτουν τις δικές τους αποσιωπημένες μνήμες που με την πάροδο του χρόνου διεκδικούν να έχουν λόγο στον δημόσιο διάλογο και να συγκροτήσουν το δικό τους αποθετήριο μνήμης. Είναι διαφορετικές αναγνώσεις ή και εστιάσεις της βιωμένης κοινωνικής ιστορίας που οδηγούν σε τοπία εναλλακτικών μνημών ή αντι-μνημών, για να δανειστούμε έναν φουκωικό όρο, που τονίζει τους εναλλακτικούς τρόπους ενθύμησης του παρελθόντος και ερμηνείας ιστορικών γεγονότων (Foucault 1977· Zembylas 2011).

Η αλληλεπίδραση του τοπικού χώρου και της μνήμης είναι κρίσιμο ζήτημα για τη διερεύνηση της διαδικασίας κατασκευής και εξέλιξης του πολιτισμού μιας κοινότητας. Κάθε τοπική κοινωνία λειτουργεί ως μια αποθήκη νοημάτων, αφηγήσεων και επιλεκτικών πρακτικών, που παράγουν συμπληρωματικές, αλληλεπικαλυπτόμενες ή και συγκρουσιακές αφηγήσεις για τον κοινωνικό χώρο. Η μνήμη επιτελείται μέσα από ποικίλες δραστηριότητες και εκφορές, μέσα από φιλτραρισμένες και επεξεργασμένες αναμνήσεις, αναπλάσεις και αναπαραστάσεις του παρελθόντος. Ενώ η μνήμη είναι μια ζωτική διανοητική λειτουργία, η ανάμνηση και η ανάπλαση είναι μια δραστηριότητα, μια επιτέλεση που λαμβάνει χώρα στο παρόν και παραπέμπει σε κάτι που ανακαλείται μέσω της μνήμης. Η ανάμνηση είναι μια συνεχώς μεταβαλλόμενη σχέση με το παρελθόν που μπορεί να οδηγήσει σε συνεχείς ανανομηματοδοτήσεις (Rigney 2005: 17). Μέσα από ποικίλες επιτελέσεις της μνήμης διαμορφώνεται η συλλογική μνήμη μιας ομάδας, μιας κοινότητας, μιας θρησκευτικής κοινότητας ή μιας κοινωνικής τάξης. Σύμφωνα με τον Αλμπάς, τα κοινωνικά υποκείμενα (άτομα ή ομάδες) διαμορφώνουν και ανακατασκευάζουν το παρελθόν τους μέσα σε ορισμένο χρονικό και κοινωνικό πλαίσιο, χρησιμοποιώντας ποικίλες πολιτικές της μνήμης. Επιλεκτικές αναπλάσεις, σιωπές, εκλογικεύσεις, απλοποιήσεις, παραμορφώσεις και προσθαφαιρέσεις είναι μερικά μόνο από τα μέσα που χρησιμοποιούν οι αφηγητές για να διαμορφώσουν ιστορίες που φιλτράρονται κάθε φορά από τις ανάγκες του παρόντος (Halbwachs 2013α, 2013β).

Σε κοινωνικό επίπεδο, η μνήμη είναι βασικό στοιχείο της επικοινωνίας, της κοινωνικοποίησης και της κοινωνικής αλληλόδρασης. Η μνήμη επιτρέπει να ζούμε σε κοινότητες και ομάδες, να συμμετέχουμε και να συνδιαμορφώνουμε την αποθήκη μνημών της κοινότητας (Assmann 2008: 109). Η έννοια της συλλογικής μνήμης, όπως διατυπώθηκε από τον Γάλλο φιλόσοφο και κοινωνιολόγο Αλμπάς, είναι μια σύνθετη διαδικασία που περιλαμβάνει

δραστηριότητα ανθρώπων, χώρους, υλικά, πρακτικές και πληροφορίες και διαμορφώνεται μέσα από μια μεγάλη ποικιλία μνημονικών παραγωγών και πρακτικών, συχνά πολύ διαφορετικών μεταξύ τους (Halbwachs 2013a). Ο διακεκριμένος αιγυπτολόγος και καθηγητής πολιτισμικών μελετών Γιαν Άσμαν έχει προσπαθήσει να προεκτείνει την κλασική προσέγγιση του Αλμπάς για τη συλλογική μνήμη, προτείνοντας τις έννοιες της πολιτισμικής και της επικοινωνιακής μνήμης. Σε αυτήν τη βάση προσπαθεί να εντάξει τις έννοιες του πολιτισμού, των παραδόσεων και των μύθων μακράς διάρκειας που διακινούνται από γενιά σε γενιά στη μελέτη της μνήμης (Assman 2008).

Ο Άσμαν ορίζει την πολιτισμική μνήμη ως μια έκφανση της συλλογικής μνήμης, με την έννοια ότι αυτή μοιράζεται στα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας ή κοινότητας και συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας αίσθησης κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς και ταυτότητας. Η πολιτισμική μνήμη είναι ένα είδος θεσμού: Εξωτερικεύεται, αντικειμενοποιείται και αποθηκεύεται σε διάφορες μορφές και προϋποθέτει πρακτικές διατήρησης και ανανέωσης της παράδοσης. Βιβλία, αφιερώματα, εκθέσεις, μουσεία, αγάλματα, αρχαία, τελετές, επετειακές εκδηλώσεις και εορτές είναι μερικά από τα μέσα που χρησιμοποιούνται προκειμένου να μεταδοθεί και να διατηρηθεί η ανάμνηση ενός ορισμένου απομακρυσμένου παρελθόντος, επενδυμένου με ιδιαίτερο ιστορικό νόημα σε έναν χρονικό ορίζοντα μακράς διάρκειας (Assmann 2008:111). Τα τοπία μνήμης των σύγχρονων κοινωνιών διαμορφώνουν μια συμβολική σχέση ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας με σημαντικά πρόσωπα του παρελθόντος που δεν γνώρισαν και με ιστορικά γεγονότα που γίνονται τα αντικείμενα της θύμησης. Για παράδειγμα, στην περίπτωση των Αρκάδιων αγώνων, αντικείμενο της θύμησης είναι το γεγονός της εθελουσίας και τα άτομα που θυσιάστηκαν στη Μονή Αρκαδίου.

Η *πολιτισμική μνήμη* δεν είναι παράγωγο της άμεσης εμπειρίας, αλλά διαμεσολαβείται από κείμενα, εικόνες, θεσμικές πρακτικές και τους λόγους των φορέων της πολιτιστικής επικοινωνίας που στη σύγχρονη εποχή έχουν πολλαπλασιαστεί μέσα από τις νέες τεχνολογίες, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τα ΜΜΕ (Rigney 2005: 14-15). Σε αυτήν τη βάση, η πολιτισμική μνήμη συνιστά μια δυναμική διεργασία που αφορά τους τρόπους με τους οποίους κρατικοί φορείς, πολιτιστικοί οργανισμοί, τοπικές κοινωνίες και συλλογικότητες συγκροτούν μνημονικές πρακτικές που ανακαλούν πρόσωπα και καταστάσεις του παρελθόντος, ενισχύουν και συνδιαμορφώνουν την αίσθηση της ιστορίας που έχει η ομάδα. Οι συμμετοχικές δομές της πολιτισμικής

μνήμης συνήθως ρέπουν προς τον ελιτισμό και αποκλίνουν από τις λογικές του εξισωτισμού. Η πολιτισμική μνήμη επιτελείται από άτομα και ομάδες που έχουν σημαντική θέση στις κοινωνικές ιεραρχίες και αναπλάθουν επιλεκτικά το παρελθόν διαμέσου διαφόρων διαθέσιμων καναλιών επικοινωνίας. Όλες οι κοινωνίες έχουν τους δικούς τους πολιτισμικούς διαμεσολαβητές της μνήμης: από τους σαμάνους, τους μάγους, τους ιερείς, τους ραβίνους προφορικών πολιτισμών μέχρι τους δασκάλους, τους καλλιτέχνες και τους ερευνητές των σύγχρονων εποχών (Assmann 2008: 111, 114-5).

Αντίθετα από την πολιτισμική, η *επικοινωνιακή μνήμη* παραπέμπει στη βιωματική εμπειρία των πολιτών που επιβιώνει στο πλαίσιο της καθημερινής αλληλόδρασης των κοινοτήτων. Είναι οι επιτελέσεις της μνήμης που έρχονται από τα κάτω, οι αναμνήσεις και οι ενθυμήσεις των μελών μιας ομάδας ή κοινότητας που μοιράζονται με τους σύγχρονους τους και συνήθως έχουν περιορισμένο χρόνο ζωής, περίπου μέχρι τρεις γενιές. Στην επικοινωνιακή μνήμη δεν υπάρχουν ειδικοί. Υπάρχουν ποικίλοι φορείς μετάδοσης της μνήμης, συνήθως καθημερινοί άνθρωποι που γνωρίζουν άλλος περισσότερο άλλος λιγότερα για ένα ορισμένο παρελθόν, κάποιοι είναι πιο επιδέξιοι και παραστατικοί αφηγητές και οι «παλιοί» μπορεί να έχουν περισσότερες αναμνήσεις σε σχέση με τους νεότερους. Η έννοια της επικοινωνιακής μνήμης είναι, στην ουσία, πολύ κοντά σε αυτό που ο Αλμπάς ονομάζει ζωντανή μνήμη που επιβιώνει μέσα από τις επιτελέσεις των καθημερινών αφηγητών, ένα είδος μνήμης που με το πέρασμα του χρόνου τείνει να εξοβελιστεί από τις επεκτατικές λογικές του εγγράμματος πολιτισμού, ο οποίος κατά κανόνα περιθωριοποιεί μνήμες που δεν εντάσσονται στα ενδιαφέροντα των ηγεμονικών αντιλήψεων για το παρελθόν.¹

Η συλλογική μνήμη, έχει υποστηρίξει ο Αλμπάς, συνδέεται με ιδιαίτερες μνημονικές κοινότητες που αναπαριστούν γεγονότα και ανακαλούν αναμνήσεις στο πλαίσιο μιας τοπικότητας (Halbwachs 2013a). Έννοιες όπως *κοινότητα μνήμης* (community of memory) ή *κοινότητα της ανάμνησης* (community of remembrance, βλ. Scott 2004) έχουν επινοηθεί προκειμένου να ξεπεραστούν κάποιοι περιορισμοί που θέτει η έννοια της συλλογικής μνήμης έτσι όπως έχει

1. Τις τελευταίες δεκαετίες βλέπουμε και στην Ελλάδα μια ενδιαφέρουσα στροφή σε αυτούς τους προφορικούς πολιτισμούς σε μελέτες οι οποίες έχουν στο επίκεντρό τους την ιστορία ομάδων που έχουν αποσιωπηθεί από την επίσημη ιστορία, προβάλλοντας κοινωνικούς κόσμους και ταυτότητες ενός ξεχασμένου παρελθόντος που έχει τις δικές του κρυμμένες μνήμες και εμπειρίες να διηγηθεί (Hirshon-Φιλιππάκη 1998· Μπούσοχτεν 1998· Ζαϊμάκης 2008 [1999]· Σούζας 2015· Κολοβός 2015· Μπούσοχτεν, Βερβενιώτη, Λαμπροπούλου, Μούλιου και Χαντζαρούλα 2016· Herzfeld 2012 [1985]).

προταθεί από τον Αλμπάς. Η έννοια της συλλογικής μνήμης δεν αποτυπώνει τις δυναμικές διαδικασίες διατήρησης της μνήμης και τους μηχανισμούς εκείνους μέσα από τους οποίους ιδιαίτερες ομάδες, μερικές φορές χωρίς άμεση φυσική επαφή, συγκροτούν το αίσθημα της συνέχειάς της στο χρόνο και διαμορφώνουν εναλλακτικές αναγνώσεις του παρελθόντος ακόμη και στο εσωτερικό μιας τοπικής κοινωνίας. Οι κοινότητες μνήμης προσεγγίζουν την έννοια των φαντασιακών κοινοτήτων, οι οποίες, σύμφωνα με την κλασική θεωρία του Άντερσον, συγκροτούνται φαντασιακά και δεν συνδέονται τόσο με την αίσθηση της κοινής χωρικής ταυτότητας όσο με ένα σύνολο συμβόλων, νοημάτων και αναπαραστάσεων που διαμορφώνει την αίσθηση κοινών αξιών και ενδιαφερόντων (Άντερσον 1997). Αυτές οι φαντασιακές κοινότητες χρησιμοποιούν τη μνήμη ως βασικό μηχανισμό για την αμοιβαία αναγνώριση και τη διαμόρφωση κοινών εμπειριών και αίσθησης του παρελθόντος.

Η μνημονική φαντασία μάς δίνει τη δυνατότητα να επανατοποθετήσουμε τις σχέσεις μας με σημαίνοντα παρελθόντα μας στο πέρασμα του χρόνου μέσα από μια δυναμική διαδικασία στην οποία το νόημα της πολιτισμικής μας κληρονομιάς δεν είναι ποτέ σταθερό και αναλλοίωτο (Pickering και Keightley 2012: 129). Στο βαθμό που σε αυτές τις επαναδιαπραγματεύσεις του παρελθόντος ελλοχεύει ο κίνδυνος του υπαρξιακού κατατεμαχισμού της ιστορίας και της υπονόμησης των σταθερών αξιών που συνέχουν τις κοινωνίες, οι τελευταίες φροντίζουν να διαμορφώσουν εκείνα τα τοπία μνήμης που σκοπεύουν να διατηρήσουν και να σφρηλατήσουν το παρελθόν. Οι κοινότητες της μνήμης δημιουργούν το αίσθημά μιας φυσικής συνέχειας με αρχαίες και παρελθοντικές κοινότητες, ενώ άλλες φορές διαμορφώνουν ρήξεις και τομές με το παρελθόν τους (Booth 1999).

Αθλητισμός, επινοημένες παραδόσεις και ιερό

Οι κοινότητες μνήμης διαμορφώνουν και διαμορφώνονται μέσω επινοημένων παραδόσεων. Σύμφωνα με τον Χομπσμπάουμ, οι επινοημένες παραδόσεις είναι ένα σύνολο πρακτικών που διέπονται από φανερά ή σιωπηρά αποδεκτούς κανόνες, έχουν τελετουργικό ή συμβολικό περιεχόμενο και επιδιώκουν να ενσταλάξουν ορισμένες αξίες και συμπεριφορές μέσα από την επανάληψη των επιτελέσεών τους, οι οποίες διαμορφώνουν την αίσθηση μιας συνέχειας με ένα ορισμένο αποδεκτό παρελθόν (Hobsbawm 2012: 7, 12). Ο χώρος του αθλητισμού εμπεριέχει μια μεγάλη ποικιλία επινοημένων παραδόσεων,

πλασιωμένων με ποικίλα τελετουργικά (Trumpbour 2007). Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί αγώνες είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας επινοημένης παράδοσης της συνέχειας με το αρχαίο παρελθόν που διατηρήθηκε και παραμένει μέρος τόσο της ταυτότητας του Ολυμπιακού κινήματος όσο και της ταυτότητας των σύγχρονων Ελλήνων (Kitroeff 2004).

Όπως έχει επισημάνει η ιστορικός Ελένη Φουρναράκη, στο πλαίσιο του ελληνικού εθνικισμού, η σταδιακή χρήση των σύγχρονων λόγων και πρακτικών σχετικά με τη σωματική άσκηση νομιμοποιήθηκε, από τις πρώτες δεκαετίες του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, κυρίως με βάση μια αδιάκοπη αφοσίωση στην «προγονική» αθλητική «κληρονομιά». Η συγγένεια αυτής της «κληρονομιάς» με τις σύγχρονες αθλητικές αξίες ενίσχυσε τους ισχυρισμούς περί συμμετοχής στον δυτικό πολιτισμό, σε αντίθεση με το πρόσφατο «ανατολίτικο» παρελθόν του «σκοταδισμού» και του σωματικού-πνευματικού «εκφυλισμού». Ωστόσο, την ίδια στιγμή, η εθνικοποίηση της «ένδοξης» αθλητικής παράδοσης της κλασικής αρχαιότητας ήταν μια ιδεολογική διαδικασία που συνέβαλε σημαντικά στην ευρύτερη αναζήτηση μιας καθαρής «ελληνικότητας» που αντιπαράκειται ή και αντιτίθεται στη «δυτικοποίηση». Είναι μια πρακτική η οποία υιοθετεί μια ρητορική υπεράσπισης της εθνικής αυθεντικότητας και συνέχειας ως στοιχείο της εθνικής ταυτότητας με θεμελιώδη χαρακτηριστικά την «αγάπη» για τον αθλητισμό και την ελευθερία, σύμφωνα με τις φιλελεύθερες και πατριωτικές ή ακόμα στρατιωτικές και, σε κάθε περίπτωση, ανδρικές αξίες που αποδίδονται στο αρχαίο ελληνικό αθλητικό μοντέλο (Fournaraki 2010: 2053-54).

Ο Χομπσμπάουμ αναφέρεται στο κλασικό του κείμενο για τις επινοημένες παραδόσεις στο παράδειγμα της επινόησης του κυπέλλου ποδοσφαίρου στην Αγγλία στα τέλη του 19ου αιώνα από την Αγγλική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία που, σε σημαντικό βαθμό, διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της κουλτούρας της εργατικής τάξης των βρετανικών βιομηχανικών πόλεων. Οι επινοημένες παραδόσεις χρησιμοποιούν υλικό από το συσσωρευμένο απόθεμα ιδεών, συμβόλων, πρακτικών και μορφών επικοινωνίας παλαιότερων ιστορικών περιόδων, το οποίο αναδιατυπώνουν και επανομηματοδοτούν στο νέο περιβάλλον. Απαντώνται σε διάφορους αλληλεπικαλυπτόμενους τύπους: αυτές που διαμορφώνουν ή συμβολίζουν την κοινωνική συνοχή και την ιδιότητα του μέλους μιας ομάδας ή μιας πραγματικής ή φαντασιακής κοινότητας, αυτές που ενισχύουν και νομιμοποιούν θεσμούς, θέσεις κύρους και σχέσεις εξουσίας και αυτές που κοινωνικοποιούν και ενσταλάζουν αντιλήψεις, αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς σε μια κοινωνία (Hobsbawm 2012: 7, 12).

Από τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα παρατηρείται μια έκρηξη των τοπίων μνήμης και στο χώρο του αθλητισμού. Σύμφωνα με τον Γουίλιαμ Κέλλυ, ο αθλητισμός είναι ένας από τους πιο ισχυρούς θεσμούς παραγωγής μνήμης στις σύγχρονες κοινωνίες. Τα μοντέρνα αθλήματα έχουν τρία βασικά χαρακτηριστικά που τα καθιστούν δελεαστικά όργανα για την κινητοποίηση ατόμων και ομάδων και τη διαμόρφωση ενός σώματος αναμνήσεων και αναπαραστάσεων. Πρώτον, συνδυάζουν ψυχαγωγικές λειτουργίες με διδακτικές πρακτικές που συμπεριλαμβάνουν τεχνικές, διάδοση αξιών και αντιλήψεων, πνευματική και διανοητική άσκηση. Δεύτερον, διαμορφώνουν κοινότητες αθλητών και θεατών που καλλιεργούν σχέσεις πίστης και αφοσίωσης, ιδιάζουσες μορφές αλληλεγγύης ανάμεσα σε κοινότητες, αλλά και συγκρούσεις αθλητικών συλλογικοτήτων και ταυτοτήτων που δραματοποιούν ευρύτερες κοινωνικές εντάσεις και διεργασίες. Τρίτον, τα αθλητικά αγωνίσματα επιτελούνται σε ορισμένους χώρους που λειτουργούν συμβολικά ως «ιερά» τοπία μνήμης. Χώροι όπως το Παναθηναϊκό Στάδιο της Αθήνας και το Κολοσσαίο στη Ρώμη λειτουργούν ως χώροι παραγωγής μνημών, ιστοριών και μυθολογιών που τροφοδοτούν τις αφηγήσεις των εθνικών ταυτοτήτων. Η αντίληψη αυτών των τοπίων μνήμης είναι εμφανής στις τελετουργίες των σύγχρονων αθλητικών αγώνων (Kelly 2011: 482-3). Την ίδια ώρα, κοινότητες οπαδών αθλητικών συλλόγων επινοούν ιδιαίτερες μνημονικές πρακτικές, όπως είναι αυτή του ενός λεπτού σιγής και του χειροκροτήματος κατά τη διάρκεια των ποδοσφαιρικών αγώνων με σκοπό να πενήθσουν και να μνημονεύσουν το θάνατο σημαντικών προσώπων της κοινότητάς τους στον δημόσιο χώρο (Foster και Woodthorpe 2016· Russell, 2006).

Η σύνδεση αθλητικών αγώνων με σημαντικά τοπόσημα μνήμης –αυτό που συναντάμε στην περίπτωση των Αρκάδιων αγώνων– είναι μια συνηθισμένη πρακτική. Η διεξαγωγή αθλητικών αγώνων σε ορισμένους ιστορικούς τόπους που ανακαλούσαν όψεις ενός ορισμένου λαμπρού παρελθόντος της αρχαίας ολυμπιακής κληρονομιάς, όπως τα Τήνια κοντά στο ιερό νησί της Δήλου (1895), οι Ζάππειες Ολυμπιάδες (1859-1889) και οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες στο Καλλιμάρμαρο (1896) αποτελούν ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα αθλητικών πρακτικών που διαπραγματεύονταν αρχαίες μνήμες και ανακαλούσαν την αίγλη ενός ένδοξου παρελθόντος (Kouliouri 1998). Στη σύγχρονη εποχή, διάφοροι αθλητικοί αγώνες, όπως τα Αρκάδια, τα Βενιζέλια, ο Μαραθώνιος αγώνας Ειρήνης «Γρηγόρης Λαμπράκης» και ο Δρόμος Θυσίας Ιερής Πόλης Μεσολογγίου, δείχνουν την επιθυμία των τοπικών κοινωνιών να διαμορφώνουν νεωτερικούς αθλητικούς θεσμούς ως ιστορικά φορτισμένες

αναμνηστικές τελετουργίες που πλαισιώνουν τις εορταστικές εκδηλώσεις.

Εάν σε κοινωνίες του παρελθόντος η επινόηση αθλητικών πρακτικών με πλαίσιο αναφοράς την αρχαιότητα εντασσόταν στις λογικές ευρύτερων ιδεολογικών αναζητήσεων των αστικών στρωμάτων και στην επίδραση του κλασικισμού, στις σύγχρονες κοινωνίες παρατηρείται μια τάση ολοένα και μεγαλύτερης εμπορευματοποίησης των αθλητικών μνημονικών πρακτικών. Οι Νιχάους και Ταγκσόλντ (Niehaus και Tagsold 2011) τονίζουν ότι, σε πολλούς αθλητικούς τόπους μνήμης, η παράδοση και η πολιτισμική κληρονομιά χρησιμοποιούνται εργαλειακά, επιφανειακά και αποσπασματικά, προκειμένου να εξυπηρετηθούν λογικές του κέρδους και της τουριστικής ανάπτυξης. Άλλες μελέτες έχουν δείξει ότι υπάρχουν και αθλητικές κοινότητες που αντιστέκονται στη μετατροπή αθλητικών θεσμών με ιδιαίτερη σημασία για την κοινότητά τους σε εμπορικά θεάματα και τουριστικά προϊόντα μαζικής κατανάλωσης (Ramshaw και Gammon 2017). Εκτός από τις πολιτικές χειραγώγησης και οικειοποίησης των φορέων της πολιτισμικής βιομηχανίας των μνημονικών πρακτικών αθλητικών εκδηλώσεων, οι αθλητικές πρακτικές και τελετουργίες συχνά λειτουργούν ως σημαίνοντες τόποι μνήμης της εθνικής παράδοσης που διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη δόμηση της πολιτισμικής και εθνικής ταυτότητας (Κουλουρι 2010).

Όπως έχει επισημάνει ο Πφάιστερ, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τους Ολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας (1896), του Βερολίνου (1936) και του Σίδνεϋ (2000), αυτοί οι παγκόσμιοι αθλητικοί θεσμοί είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα για να κατανοήσουμε τις δυνατότητες της αθλητικής κουλτούρας να δημιουργήσει τοπία μνήμης και να συμβάλει στην ενδυνάμωση συλλογικών ταυτοτήτων, ομάδων και εθνών. Οι Ολυμπιακοί αγώνες αποτελούν ένα εξαιρετικό εργαστήριο για την πολιτική της μνήμης, όχι μόνο επειδή προκαλούν την προσοχή σε όλο τον κόσμο και ενισχύουν τα συλλογικά αισθήματα, αλλά επίσης επειδή, με τη μορφή τελετών, παρέχουν ένα πρόσφορο πεδίο για την προβολή και την αξιοποίηση συλλογικών αναμνήσεων. Ο Πφάιστερ αναφέρεται και στις απόψεις του πρωτεργάτη του κινήματος των Ολυμπιακών αγώνων Πιέρ Κουμπερτέν, σύμφωνα με τον οποίο οι τελετές ήταν οργανικό μέρος των Ολυμπιακών αγώνων που τους επέτρεπε να ξεχωρίζουν από άλλες αθλητικές εκδηλώσεις, όπως τα παγκόσμια πρωταθλήματα, προσδίδοντάς τους έναν ιερό, σχεδόν θρησκευτικό, χαρακτήρα. Οι τελετές ως αναπόσπαστο μέρος των αγώνων προβάλλουν το υψηλό κύρος τους, ενορχηστρώνονται με πολλαπλά λεκτικά και μη λεκτικά στοιχεία για να σχηματίσουν ένα αθλητικό υπερθέαμα

που ανακαλεί μνήμες και προκαλεί συναισθηματική ένταση. Πρόκειται για τοπία της μνήμης που καθορίζονται σε σημαντικό βαθμό από τις μνημονικές πρακτικές και τις πολιτιστικές πολιτικές κάθε οικοδοεσπότη. Ανεξάρτητα από τις επιμέρους αισθητικές και πολιτικές προτιμήσεις του εκάστοτε οικοδοεσπότη των αγώνων, αυτό που επιτρέπεται να προβληθεί στους Ολυμπιακούς αγώνες πρέπει να είναι μεγαλειώδες και λαμπρό, να έχει κύρος και να είναι συμβατό με τις κυρίαρχες αντιλήψεις για το ένδοξο παρελθόντος, να προβάλλει μια ψευδαίσθηση αθανασίας και της υπεροχής κάθε έθνους (Pfister 2011: 425).

Σε αρκετές μελέτες, η λειτουργία της μνήμης στο αθλητικό πεδίο έχει συνδεθεί με τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο αξιοποιείται η έννοια του ιερού στον αθλητισμό μέσω μνημονικών πρακτικών που αποσκοπούν να συνδέσουν την τωρινή αθλητική εμπειρία με ένα ιερό επέκεινα (Kelly 2011· Brock 2012· Shilling και Mellor 2014· Butterworth 2014· Niehaus και Tagsold 2011). Η θεωρία του σχηματισμού των κοινωνιολόγων Νόμπερτ Ελίας και Έρικ Ντάνινγκ έχει επισημάνει τους τρόπους με τους οποίους ο σύγχρονος αθλητισμός επιτελεί ορισμένες λειτουργίες που είχαν κατά βάση χρησιμοποιηθεί προγενέστερα από θρησκευτικά συστήματα, επιτρέποντας στους συμμετέχοντες μέσα από τη σωματική άσκηση και τις αθλητικές τελετουργίες να βιώσουν συναισθηματική συγκίνηση και διέγερση ως ένα αντίδοτο στις συμβάσεις και τη ρουτίνα της κοπιώδους εργασίας του σύγχρονου κόσμου. Τα αθλήματα διαμορφώνουν κοινωνικότητα, το αίσθημα του συνανήκειν, τον αυτοέλεγχο των συναισθημάτων σε μια κοσμική και ορθολογικοποιημένη κοινωνία (Ελίας και Ντάνινγκ 1998).

Ο αθλητισμός, ως ένα σχετικά αυτόνομο και διακριτό πεδίο της κοινωνικής ζωής (Bourdieu 1990), είναι χώρος που επιτρέπει, μέσα από πρακτικές συλλογικής έξαψης και διέγερσης, τη διαμόρφωση μιας διαδικασίας υπέρβασης της ατομικότητας και σύνδεσής της με έναν εκκοσμικευμένο ιερό χώρο. Ο αθλητισμός μπορεί να λειτουργεί ως ενοποιητικό στοιχείο στις κοινωνίες και σε ορισμένες διαδικασίες ταυτοποίησης, π.χ. της εθνικής ή μιας διακριτής τοπικότητας. Από την άλλη, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τις συγκρουσιακές διαστάσεις του αθλητισμού, εμφανείς στους εντατικοποιημένους ανταγωνισμούς του σύγχρονου εμπορευματοποιημένου αθλητισμού των υψηλών επιδόσεων και των ρεκόρ. Υπάρχει εδώ σημαντική βιβλιογραφία, με επιρροές από τη μαρξιστική σκέψη, το φεμινισμό και τις φουκωϊκές θεωρίες για τη βιοεξουσία, που δείχνει πως ο σύγχρονος αθλητισμός αναπαράγει τις δομές του καπιταλισμού και της πατριαρχίας και λειτουργεί ως ένα συγκρουσιακό πεδίο

που, στις πιο σκοτεινές του εκδοχές, ενισχύει και αναπαράγει τον εθνικισμό, τη μισαλλοδοξία, το ρατσισμό και ενδυναμώνει τις ταξικές και έμφυλες διακρίσεις (Birrell 2000· Carrington και McDonald 2008· Miller 2009). Τέτοιες μελέτες έχουν δείξει τις εργαλειακές χρήσεις του αθλητισμού, ιδιαίτερα των «ιερών» διαστάσεων του, από εθνικιστικές ιδεολογίες και ολοκληρωτικά συστήματα, αλλά και την ολοένα και μεγαλύτερη χρήση του για εμπορικούς και οικονομικούς σκοπούς στο πλαίσιο της ανάπτυξης μιας καπιταλιστικής βιομηχανίας των ψυχαγωγικών πρακτικών του ελεύθερου χρόνου και των σπορ στις σύγχρονες κοινωνίες.²

Όλες αυτές οι κρίσιμες επισημάνσεις δεν πρέπει να οδηγήσουν την ανάλυση σε μια μονοδιάστατη ντετερμινιστική αναγωγή του αθλητισμού σε οικονομικές διεργασίες που υπακούν μηχανιστικά σε ευρύτερα οικονομικά προτάγματα. Μολονότι ο σύγχρονος αθλητισμός είναι κατά βάση ένα κοσμικό φαινόμενο, γέννημα της νεωτερικής κοινωνίας, το οποίο εξελίσσεται και συνδιαμορφώνεται στο πλαίσιο των ευρύτερων κοινωνικών και οικονομικών διαδικασιών της, τα αθλητικά φαινόμενα εμπεριέχουν στοιχεία και τελετουργίες που παραπέμπουν συμβολικά στο ιερό. Μελέτες στο πεδίο των αθλητικών σπουδών έχουν δείξει ότι, σε μια κοινωνία όπου το ιερό και η θρησκεία δεν καταλαμβάνει πια κυρίαρχη θέση στην καθημερινή ζωή, άτομα και ομάδες δείχνουν μια υπέρμετρη αφοσίωση στον αθλητισμό και προσκόλληση σε αγαπημένους αθλητές-ήρωες και ομάδες που γίνονται αντικείμενα μιας εγκόσμιας λατρείας. Οι φίλαθλοι βιώνουν την εμπειρία των αγώνων ως ένα είδος προσκυνήματος, ένα υποκατάστατο θρησκείας, με τους αθλητές να αντιμετωπίζονται ως ένα είδος κοσμικών θεοτήτων. Ο αθλητισμός, από αυτή την οπτική, εξετάζεται με μεταφορικούς όρους ως φορέας μιας ιδιότυπης λαϊκής θρησκείας που εμπεριέχει σύμβολα, ενισχύει συλλογικά συναισθήματα και συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή μιας τοπικότητας (Shilling και Mellor 2014).

Η σημασία του ιερού είναι πιο σημαντική σε σχετικά μικρές και ομοιογενείς ομάδες και λιγότερο σε πλήθη και υπερτοπικές φίλαθλες κοινωνίες. Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί αγώνες, τα παγκόσμια και τα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα ποδοσφαίρου εθνικών ομάδων ή συλλόγων προκαλούν εξάψεις ενθουσιασμού, αλλά δεν πλαισιώνονται από ευρύτερες κοσμολογίες που επιτρέπουν στους συμμετέχοντες να διαμορφώσουν μια μορφή συνεκτικής συλλογικής συνείδησης. Το πολυσυλλεκτικό πλήθος των εκατομμυρίων

2. Για μια παρουσίαση των σχετικών θέσεων στην ελληνική βιβλιογραφία, βλ. Ζαϊμάκης 2015: 103-125. Βλ. επίσης τις θέσεις της κριτικής γαλλικής σχολής για τον αθλητισμό στο Φουρναράκη 2004.

φιλάθλων των Ολυμπιακών αγώνων σε όλο τον κόσμο ή σε δημοφιλείς παγκόσμιους ποδοσφαιρικούς αγώνες δεν μπορεί να δημιουργήσει μια φαντασική παγκόσμια κοινότητα η οποία να μπορεί να διατηρηθεί και πέραν του αθλητικού πεδίου (Giulianotti και Robertson 2012). Αντιθέτως, η συμβολική σύνδεση με τοπόσημα της ιστορικής μνήμης και της θρησκευτικής επίκλησης των αγώνων είναι περισσότερο εφικτή σε πιο ομοιογενείς τοπικές κοινωνίες που μοιράζονται, τουλάχιστον, την αίσθηση μιας κοινής τοπικής ιστορίας. Τέτοιες θρησκευτικές συμπαραδηλώσεις του αθλητισμού εντοπίζονται στο παράδειγμα της μελέτης των Αρκάδιων αγώνων.

Όπως έχει επισημάνει η ιστορικός Χριστίνα Κουλούρη, οι αθλητικές εκδηλώσεις συχνά προσλάμβαναν έναν ιερό χαρακτήρα και νοηματοδοτούνται μέσα από τη μνημονική τους σύνδεση με ιστορικά γεγονότα. Σε ένα φαντασικό επίπεδο, οι αγώνες ενσωματώνονται ως στοιχεία της εθνικής ταυτότητας και της μακραίωνης συνέχειας του έθνους και της πολιτισμικής του κληρονομιάς, σημαίνον στοιχείο της οποίας θεωρείται το ολυμπιακό πνεύμα των αγώνων της αρχαιότητας (Κουλουρί 2010). Οι κλασικές εργασίες του Εμίλ Ντυρκέμ για το ιερό³ έχουν δείξει τη σημασία του στην καθημερινή ζωή και έχουν αξιοποιηθεί στη μελέτη τελετουργικών και συμβολικών όψεων των αθλητικών θεσμών. Συλλογικές αναπαραστάσεις και τελετουργικές εκδηλώσεις θρησκευτικού χαρακτήρα αξιοποιούνται στο αθλητικό πεδίο και παίρνουν μια κοσμική διάσταση που ανακαλεί φαντασικά ένα ιερό πλαίσιο αναφοράς, για παράδειγμα το αρχαίο ολυμπιακό πνεύμα. Εδώ, στην έξαψη και την ένταση των αγώνων, οι πολίτες καλούνται να υπερβούν το εγκόσμιο και το καθημερινό με έναν υπερβατικό τρόπο, μέσα από διεργασίες στις οποίες ο αθλητισμός αντανakλά, δημιουργεί και αναδημιουργεί κοινωνικές αξίες που ενισχύουν την κοινωνική συνοχή και τάξη (Light και Kinnaird 2002).

Στο παράδειγμα των Αρκάδιων διαφαίνεται ότι, πίσω από την ιδέα της επιπόνησης των αγώνων στην ύστερη μεσοπολεμική περίοδο, υπήρχε η προσδοκία της δημιουργίας ενός αθλητικού θεσμού πλαισιωμένου με ποικίλους συμβολισμούς και μνημονικές πρακτικές που κατά κάποιον τρόπο θα καθιστούσε την τοπική κοινωνία θεματοφύλακα της ηθικής και των ιστορικών παραδόσεών της. Τα Αρκάδια λειτουργούσαν ως μια υπερβατική απόδραση από την κοινωνία μέσω αναμνηστικών τελετών και μνημονικών πρακτικών που ενώνουν τους πολίτες και υπενθυμίζουν κοινές συνεκτικές αξίες.

3. Για τη σημασία του ιερού στην κοινωνική ζωή των νεωτερικών κοινωνιών από τη σκοπιά του Ντυρκέμ, βλ. Αχείμαστος 2019.

Θα αναφερθούμε πιο διεξοδικά σε αυτές τις πρακτικές, αφού προηγουμένως περιγράψουμε συνοπτικά το ίδιο το ιστορικό γεγονός που ανακαλούν οι αγώνες, την εθελουσία του Αρκαδίου.

Η εθελουσία του Αρκαδίου ως πολιτισμική μνήμη

Η προσέγγιση του Νορά για τους τόπους μνήμης είναι σημαντική για την ανάλυσή μας, που επικεντρώνεται στη διαδικασία με την οποία οι τόποι και οι πρακτικές των Αρκαδίων αγώνων γίνονται αντικείμενα της συλλογικής μνήμης και αποδίδονται σε αυτούς ιδιαίτερες σημασίες. Οι μνήμες, σύμφωνα με τον Αλμπάς, τείνουν να αναζητούν χωρική έκφραση και να προσκολλώνται σε ιδιαίτερες τοποθεσίες που μπορούμε να επισκεφτούμε, εκφράζοντας τις επιθυμίες των μελών μιας κοινότητας να διατηρήσει την ανάμνηση ανθρώπων που χάθηκαν, να τιμήσει ιστορικά συμβάντα και να επινοήσει τόπους οι οποίοι λειτουργούν ως αποθετήρια της πολιτισμικής μνήμης λόγω των ιστοριών που αποδίδονται σε αυτούς και των τελετουργιών που συγκροτούνται στο χώρο τους. Σε αυτούς τους τόπους μνήμης και μέσα από τις ποικίλες επεξεργασίες της πολιτισμικής μνήμης διαμορφώνεται ένα κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο μαθαίνουμε να διαβάζουμε και να ερμηνεύσουμε στοιχεία του παρελθόντος (Halbwachs 2013β· Rigney 2005: 18).

Το γεγονός της εθελουσίας του Αρκαδίου είναι ένα σημαντικό τοπόσημο της τοπικότητας. Η ιστορία του Αρκαδίου συνδέεται με την Κρητική επανάσταση του 1866-1869, που εξέφρασε τον πόθο των κατοίκων του νησιού για ελευθερία και για την ένωση με την Ελλάδα. Μετά το διορισμό στο νησί το 1861 του εξισλαμισμένου Ισμαήλ πασά, ο οποίος είχε προηγουμένως διατελέσει υπουργός Εμπορίου της οθωμανικής διοίκησης, οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν στο νησί επιδείνωσαν τις συνθήκες διαβίωσης των χριστιανών. Η επανάσταση ξεκίνησε στα Χανιά, όπου συγκεντρώθηκαν εκατό περίπου πληρεξούσιοι και συνέταξαν πληρεξούσιο, ζητώντας από το σουλτάνο βελτίωση του φορολογικού συστήματος και μέτρα για την οικονομική ανάπτυξη του νησιού, θρησκευτικές και πολιτικές ελευθερίες για τους χριστιανούς, μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα να εκλέγουν δημογέροντες. Ανάμεσα στους συμμετέχοντες ήταν ο ηγούμενος της ιστορικής Μονής του Αρκαδίου Γαβριήλ Μαρινάκης, από τους πρωτοστάτες της επανάστασης.

Μετά την άρνηση της επαναστατικής επιτροπής να αναστείλει τις λειτουργίες της και να υπακούσει στις εντολές του Ισμαήλ πασά, η Πύλη έστειλε στην Κρήτη

τον Μουσταφά Ναϊλή πασά για την καταστολή της επανάστασης. Ξεκινώντας από τα Χανιά, οι στρατιωτικές δυνάμεις της οθωμανικής διοίκησης στράφηκαν στην περιοχή της Μονής που ήταν η έδρα της τοπικής επαναστατικής επιτροπής, η αποθήκη πολεμοφοδίων και το καταφύγιο εξεγερμένων Χριστιανών. Το απόγευμα της 6ης Νοεμβρίου ξεκίνησε η επίθεση ενάντια στη Μονή, η οποία διήρκεσε δύο ημέρες. Σύμφωνα με έκθεση του πρόξενου της Ελλάδας Νικόλαου Σακόπουλου, στη Μονή βρισκόνταν 966 άτομα, από τα οποία μόνο τα 250 μπορούσαν να πολεμήσουν, απέναντι σε περίπου 15.000 άνδρες του Μουσταφά πασά, Τούρκους, Αιγύπτιους, Αλβανούς και Τρουρκοκρητικούς (Σφυρόερας 1986: 86-87). Οι Κρήτες, μαζί με τους λιγοστούς Έλληνες εθελοντές, με επικεφαλής τον ανθυπολοχαγό του ελληνικού στρατού Ιωάννη Δημακόπουλο και τον ηγούμενο Γαβριήλ, αντιστάθηκαν σθεναρά στον άνισο αγώνα που σφραγίστηκε με τη δραματική πράξη της ανατίναξης της πυριτιδαποθήκης. Απ' ό,τι φαίνεται, η ενέργεια αυτή αποφασίστηκε συλλογικά από τους πολιορκημένους αγωνιστές και είχε πρωτεργάτη τον ηγούμενο Γαβριήλ. Η απόφαση εκτελέστηκε σύμφωνα με την κυρίαρχη ερμηνεία από τον Ρεθεμνιώτη αγωνιστή Κωνσταντίνο Γιαμπουδάκη.⁴ Εκτιμάται ότι από τα περίπου χίλια άτομα που είχαν κλειστεί στο Αρκάδι κατόρθωσαν να διαφύγουν μόλις τρία ή τέσσερα. Από τους υπόλοιπους, περίπου 110 αιχμαλωτίστηκαν και όλοι οι υπόλοιποι βρήκαν τραγικό θάνατο. Οι τουρκικές απώλειες ήταν τεράστιες, αφού οι νεκροί και οι τραυματίες υπολογίζεται ότι ξεπέρασαν τους

4. Η ευρέως διαδεδομένη άποψη στη διαθέσιμη ιστοριογραφία είναι ότι ο Γιαμπουδάκης έβαλε φωτιά στην πυριτιδαποθήκη. Τη θέση αυτή έχει υποστηρίξει ο μητροπολίτης Αρκαδίου Τιμόθεος Βενέρης στην κλασική του εργασία για την εθελουσία του Αρκαδίου (1936). Ωστόσο το γεγονός έχει αμφισβητηθεί από άλλες ερμηνείες, σύμφωνα με τις οποίες ο Ανωγειανός Εμμανουήλ Σκουλάς ήταν αυτός που εκτέλεσε την εντολή της πυρπόλησης, ενώ και πρόσφατοι σχολιασμοί στον τοπικό Τύπο πιθανολογούν και για άλλα πρόσωπα, όπως ο Ντελής Δράκος και ο ίδιος ο ηγούμενος Γαβριήλ. Στις περισσότερες ιστορικές παρουσιάσεις του γεγονότος μνημονεύεται ο Κώστας Γιαμπουδάκης με την υπόμνηση πως υπάρχει και άλλη εκδοχή εκτός από τον Εμμ. Σκουλά, που αναφέρεται σε δημοτικό τραγούδι. Βλ. ενδεικτικά, Διαμαντούρου 1977: 261· Σφυρόερας 1986: 87· Δετοράκης 1990: 367. Βλ. επίσης την ερμηνεία που δίνει η επιζώσα Χαρίκλεια Δασκαλάκη στην εφημερίδα *Αιών* («Το Αρκάδι», 2-3-1867). Η διαμάχη γύρω από την πατρότητα της πυρπόλησης έχει προκαλέσει κατά καιρούς διατοπικές εντάσεις και αντιπαραθέσεις. Για τις διαμάχες αυτές, βλ. Β. Νέδος, «Η φωτιά στο Αρκάδι δεν έσβησε ακόμη», *Το Βήμα*, 24-11-2008· «Ποιος τελικά πυρπόλησε την Μονή Αρκαδίου;», *Χανιώτικα Νέα*, 13-11-2016· Α. Ανδρικήκης, «Η μεγάλη Κρητική Επανάσταση 1866-1869: [επετειακό αφιέρωμα] Η άγνωστη αλληλογραφία των επαναστατών: Πρώτο μέρος: Η αυτοθυσία του Αρκαδίου. Αδημοσίευτα ντοκουμέντα αναδεικνύουν νέο πυρπολητή», *Πατρίς*, 1-12-2008· Α. Ανδρικήκης, «Το Αρκάδι έγινε αθάνατο κυρίως απ' την απόφαση των εγκλείσιων να πεθάνουν ελεύθεροι: η άγνωστη αλληλογραφία των επαναστατών», *Πατρίς*, 13-12-2008. Για αντίστοιχα ιστορικά γεγονότα, για τα οποία κυκλοφορούν αντικρουόμενες θέσεις σε διάφορα κοινωνικά σπράματα, η έννοια της διχασμένης ή διαιρεμένης μνήμης έχει μεγάλη αναλυτική αξία (Λιάκος 2017: 18· Δρουμπούκη 2014: 352-400).

1.500 (Βενέρης 1938· Δετοράκης 1990: 367· Σφυρόερας 1986: 86-87).

Η σημασία της εθελουσίας του Αρκαδίου δεν εξαντλείται στο ηρωικό γεγονός, το οποίο επενδύθηκε εξ αρχής με αυτό το «βαρύ συμβολικό φορτίο» που χαρακτηρίζει τα μεγάλα γεγονότα, αλλά απέκτησε πολλαπλές συμπαράδηλώσεις που εκφράστηκαν σε μεταγενέστερες χρήσεις της μνήμης του. Το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου είχε σημαντική απήχηση τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό και έγινε σύμβολο της αυτοθυσίας των λαών που επιδιώκουν την απελευθέρωσή τους από την ξένη κυριαρχία. Στη Ρωσία, με πρωτοβουλία της ορθόδοξης εκκλησίας της Ρωσίας και εντολή του τσάρου Αλέξανδρου Β΄ Νικολάγεβιτς, έγιναν έρανοι, φιλανθρωπικές δράσεις και θεατρικές παραστάσεις με σκοπό να στηριχτούν οικονομικά οι πληγέντες της ολοκαυτώσεως. Μεγάλες ελληνικές εφημερίδες του εξωτερικού, όπως ο *Τύπος* της Βιέννης, η *Κλειώ* της Τεργέστης και η γαλλόφωνη *Indépendance Hellénique*, και σχεδόν το σύνολο του ελληνικού Τύπου που κυκλοφορούσε εκείνη την περίοδο δημοσίευσαν φλογερά κείμενα για το Αρκάδι αλλά και την Ελλάδα.

Σημαντικές προσωπικότητες, όπως ο Γάλλος ακαδημαϊκός και κριτικός λογοτεχνίας Σαιν-Μαρκ Ζιραντέν, ο Ιταλός στρατηγός Γκιουζέπε Γκαριμπάλντι, ο διακεκριμένος γιατρός και θερμός φιλέλληνας ρήτορας Σάμουελ Χάου στις ΗΠΑ και ο αυτοεξόριστος λογοτέχνης, ποιητής, διανοούμενος και επαναστάτης, Βικτόρ Ουγκώ, επέκριναν τις αγριότητες που συντελέστηκαν, πήραν θέση υπέρ της Κρητικής Επανάστασης και σχολίασαν τη σημασία του ιστορικού γεγονότος, πιέζοντας τις κυβερνήσεις ισχυρών κρατών για δυναμικές παρεμβάσεις.⁵ Οι τρεις επιστολές, μάλιστα, που δημοσίευσε ο Ουγκώ σε ευρωπαϊκές εφημερίδες για την Κρητική Επανάσταση με αφορμή την εθελουσία του Αρκαδίου τον Δεκέμβριο 1866, τον Φεβρουάριο του 1867 και τον Φεβρουάριο του 1869, προκάλεσαν ιδιαίτερη αίσθηση, καθώς προέρχονταν από έναν αυτοεξόριστο ποιητή. Ο Ουγκώ είχε αρνηθεί μια άνετη ζωή στους πνευματικούς κύκλους του Παρισιού και την αμνηστία που του δόθηκε για να ακολουθήσει τη δική του θυσία στο δρόμο της εξορίας και της αντίστασης στην αυταρχική διακυβέρνηση της Γαλλίας από τον Ναπολέοντα τον Γ΄ (Προβατά 2002: 102). Απαντώντας σε εκκλήσεις του γνωστού ποιητή Αλέξανδρου Ραγκαβή όσο και των ίδιων των επαναστατημένων Ελλήνων της Κρήτης μέσω του ταγματάρχη πυροβολικού

5. Βλ. σχετικά και την ενδιαφέρουσα ομιλία του πρωτοπρεσβύτερου Γεωργίου Μανουσάκη για τον διεθνή απόηχο του ολοκαυτώματος του Αρκαδίου (Μανουσάκης 2016). Για τη δράση των Γαριβαλδινών στην επανάσταση του 1866 και τη συμβολή του Γκαριμπάλντι, βλ. Καλλιβρετάκης 1986.

Ιωάννη Ζυμπρακάκη, ο Ουγκώ έδειξε την προσήλωσή του στις ουμανιστικές ιδέες και την έμπρακτη υποστήριξή του στον αγώνα των λαών που πάλευαν για την ελευθερία και την ανεξαρτησία. Σε επιστολή του άσκησε έντονη κριτική στη στάση που κράτησαν οι μεγάλες δυνάμεις και οι πολιτισμένες κυβερνήσεις ως προς το ιστορικό αυτό γεγονός: «Τι δε πράττουσιν αι κυβερνήσεις, αι λεγόμεναι πολιτισμέναι; Προσπιθυρίζουσιν αλλήλας εις το ους: υπομονή, διαπραγματευόμεθα. [...] Εξ ή επτά μεγάλαι Δυνάμεις συνώμοσαν εναντίον μικρού λαού. Τις η συνωμοσία αυτή; Η χαλαρωτάτη απασών. Η συνωμοσία της σιωπής» (Βενέρης 1938: 430).

Η εθελουσία του Αρκαδίου και των αγωνιστών του ενέπνευσε την ποίηση και τη δραματουργία φημισμένων δημιουργών στο παρελθόν⁶ και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να απασχολεί κληρικούς, ιστορικούς, λαογράφους, ερευνητές, ποιητές και λογοτέχνες, διαμορφώνοντας μια δημόσια κειμενική μνήμη που συντηρεί την τελετουργική υπενθύμιση του γεγονότος. Δημόσιες εκθέσεις τεκμηρίων, συνέδρια, ημερίδες και νέες μελέτες έρχονται για να συντηρήσουν και να αναπαραγάγουν αυτήν τη μνήμη στον δημόσιο λόγο, διαμορφώνοντας στο πέρασμα του χρόνου ένα ιδιαίτερο τοπόσημο μνήμης, ένα ιστορικά φορτισμένο τοπίο του Ρεθύμνου, συνδεδεμένο με το ασυνήθιστο γεγονός της εθελουσίας του Αρκαδίου. Όπως σημειώνει η Χριστίνα Αγγελίδη στην εισαγωγή του τόμου *Άνθρωποι στα άκρα: ο θάνατος ως επιλογή* (2002), υπάρχουν ορισμένες οριακές στιγμές στην ανθρώπινη ιστορία όπου η πεποίθηση ότι ο θάνατος αποτελεί τη μοναδική διέξοδο από ένα ασφυκτικό πλέγμα συγκρουσιακών καταστάσεων ωθεί τα υποκείμενα να πιστεύουν στη βεβαιότητα του εθελούσιου θανάτου όχι μόνο για να μείνουν πιστά σε αυτό που θεωρούν ιδανικό, αλλά και για να βιώσουν στον απόλυτο βαθμό τις ύψιστες ηθικές αρχές που υπηρετούν. Η προσδοκία ότι το εγχείρημα θα δικαιωθεί τελικά, έστω και μετά το θάνατο, εμψυχώνει κατά την προετοιμασία και διευκολύνει την πραγματοποίηση. Εδώ το ανθρώπινο σώμα μετατρέπεται το ίδιο σε όπλο που επιδιώκει να λειτουργήσει παραδειγματικά, ως καταλύτης στις συλλογικές συνειδήσεις. Μια τέτοια πράξη είναι η ανατίναξη του Αρκαδίου.

Η πολιτισμική μνήμη της εθελουσίας του Αρκαδίου σε σημαντικό βαθμό

6. Αναφέρουμε ενδεικτικά τους ποιητές και λογοτέχνες Γεράσιμο Μαρκορά, Αχιλλέα Παράσο, Γιώργο Παράσο, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Δημήτρη Παπαρηγόπουλο, Ιωάννη Τυπάλο, Παναγιώτη Πάνα, Χατζημιχάλη Γιάνναρη, Ιωάννη Πολέμη, Γιώργη Καλομενόπουλο και Σπύρο Λίτινα. Για μια πιο διεξοδική παρουσίαση του απόηχου του Αρκαδίου στην ποίηση και στη λογοτεχνία, βλ. Αθανασοπούλου 2001· Ζερβού 2017-18. Βλ. επίσης το αφιέρωμα «Το Αρκάδι στην ποίηση», *Χανιώτικα Νέα*, 8-11-2019.

επικαθορίζεται από τα κέντρα κοινωνικής παραγωγής της γνώσης, τον δημόσιο λόγο του κράτους και των τοπικών θεσμών, αλλά, την ίδια ώρα, συνυφαίνεται με τη συλλογική μνήμη, την επεξεργασία της ομάδας από τα κάτω, η οποία δημιουργεί τις δικές της αφηγήσεις για το Αρκάδι. Οι πρώτες επετειακές εκδηλώσεις για το γεγονός τελέστηκαν εκτός Κρήτης, λίγους μήνες μετά το τραγικό γεγονός. Στις 4 Δεκεμβρίου 1866 στο Ναύπλιο και στις 18 Δεκεμβρίου 1866 στον μητροπολιτικό ναό των Αθηνών τελούνται τα πρώτα μνημόσυνα. Ο πρώτος εορτασμός του ιστορικού γεγονότος στο Ρέθυμνο γίνεται το 1884, με μνημόσυνα να τελούνται τόσο στην Ιερά Μονή Αρκαδίου όσο και στην πόλη του Ρεθύμνου περιλαμβάνοντας, μεταξύ άλλων, επιμνημόσυνες δεήσεις, εκφώνηση πανηγυρικών λόγων και απαγγελία ποιημάτων και τραγουδιών (Παπιομύτογλου 2013: 212· Δερεδάκης 2016: 211-228· Βενέρης 1938: 423-424). Μια άλλη σημαντική στιγμή στη μακράιωνα διαδικασία μνημόνευσης αυτού του ιστορικού γεγονότος αποτέλεσαν οι τιμητικές εκδηλώσεις που οργανώθηκαν με αφορμή την επίσκεψη του πρίγκιπα Γεώργιου στην Ιερά Μονή Αρκαδίου στις 9 Ιανουαρίου 1899.

Μετά την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, η εθελουσία του Αρκαδίου συμπεριλήφθηκε στους επίσημα αναγνωρισμένους τόπους μνήμης και από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 έχει θεσμοποιηθεί ως επίσημη εορτή που γιορτάζεται με επισημότητα στις καθιερωμένες εκδηλώσεις στο Ρέθυμνο. Μάλιστα, οι λαμπρές εκδηλώσεις της 8ης Νοέμβρη του 1930, οι οποίες συνέπεσαν με τον εορτασμό της εκατονταετηρίδας της εθνικής ανεξαρτησίας από την οθωμανική κυριαρχία, αποτέλεσαν από τις πιο λαμπρές στην ιστορία των σχετικών εκδηλώσεων, γεφυρώνοντας τη μνήμη ενός σημαίνοντος τοπικού ιστορικού γεγονότος με τη γέννηση του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Στις επόμενες δεκαετίες, η παρουσία στις αναμνηστικές εκδηλώσεις των Αρκαδίων αγώνων προσώπων που έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη νεότερη ιστορία του ελληνισμού, από τον εθνάρχη Ελευθέριο Βενιζέλο μέχρι τον πολιτικό και θρησκευτικό ηγέτη της Κύπρου αρχιεπίσκοπο Μακάριο και από τον πρωθυπουργό Νικόλαο Πλαστήρα μέχρι τον δικτάτορα Ιωάννη Μεταξά, δείχνει τους τρόπους με τους οποίους αξιοποιήθηκε η εθελουσία του Αρκαδίου από την κυρίαρχη πολιτισμική μνήμη.

Την ίδια ώρα, η εθελουσία του Αρκαδίου έχει εμπνεύσει τη λαϊκή ανώνυμη ποίηση και έχει διεισδύσει στις αφηγήσεις των απλών πολιτών, δημιουργώντας κατά κάποιον τρόπο μια κοινότητα μνήμης που μερικές φορές εκβάλλει σε διαφορετικές σημασιοδοτήσεις του ιστορικού συμβάντος. Εάν

στον επίσημο λόγο το Αρκάδι συνιστά ένα σύμβολο της πορείας προς την εθνική ολοκλήρωση, ένα ορόσημο των αγώνων προς την εθνική ανεξαρτησία, στη συλλογική μνήμη ιδιαίτερων κοινοτήτων λειτουργεί και ως σύμβολο αντίστασης σε κάθε κατακτητή, σε κάθε μορφή καταπίεσης και εκμετάλλευσης, έτσι ακριβώς όπως έβλεπε ο Ουγκώ τον αγώνα των επαναστατημένων Ελλήνων. Δεν είναι τυχαίο ότι την Κυριακή 23 Μαρτίου του 2014 το Αρκάδι επιλέχτηκε από οικολογικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις και από τους τέσσερις νομούς της Κρήτης ως τόπος αντίστασης του κρητικού λαού ενάντια στην απόφαση των κρατών να εμπλακούν στον πόλεμο της Συρίας για την καταστροφή των χημικών της όπλων με την πειραματική μέθοδο της υδρόλυσης εν πλω στη Μεσόγειο.⁷

Οι Αρκάδιοι αγώνες ως τόπος μνήμης: ο Αρκάδιος αγώνας και το κρητικό βόλι

Οι Αρκάδιοι αγώνες συνιστούν μια συνάντηση ενός νεωτερικού θεσμού του αθλητισμού που έχει προφανείς ψυχαγωγικές και κοινωνικές συμπαράδηλώσεις με ένα εμβληματικό ιστορικό γεγονός που συνιστά διακριτό σύμβολο της τοπικότητας, την εθελουσία του Αρκαδίου. Η γέφυρα μέσα από την οποία επιτελείται αυτή η φαινομενικά παράδοξη σύζευξη είναι η μνήμη και οι μνημονικές πρακτικές. Η περίπτωση των Αρκάδιων αγώνων είναι ένα ιδιαίτερο παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο η πολιτισμική μνήμη αξιοποιείται από την κοινότητα για να προσαρμόσει την επιθυμία των μελών της να ενθυμείται και να εορτάζει σημαντικά ιστορικά γεγονότα, μεταφέροντάς τα στις νεότερες γενιές. Το κανάλι μετάδοσης αυτής της πολιτικής μνήμης είναι ο σύγχρονος αθλητισμός, κάτι που υποδηλώνει πως η πολιτισμική μνήμη επινοεί πρακτικές που λαμβάνουν χώρα σε ένα πολύ διαφορετικό κοινωνικό πλαίσιο από αυτό που αφορά το ιστορικό συμβάν. Σε αυτήν τη βάση μπορούμε να διερευνήσουμε τους Αρκάδιους αγώνες ως μια επινοημένη παράδοση εορταστικών αθλητικών εκδηλώσεων μέσω της οποίας η τοπικότητα επιβεβαιώνει και ισχυροποιεί την ταυτότητά της και ενισχύει την αίσθηση ενός μοιρασμένου ιστορικού παρελθόντος.

Οι Αρκάδιοι αγώνες διαμορφώνουν μια πολιτισμική μνήμη που επιτρέπει μια συναισθηματική, δυναμική, ζωντανή σύνδεση με το παρελθόν μέσα

---

7. Γ. Λιβυάκης, «Στο Αρκάδι κατά της υδρόλυσης των χημικών», *Ελευθεροτυπία*, 18-4-2014.

από αθλητικές πρακτικές που εξυπηρετούν (αθλητικές, κοινωνικές και οικονομικές) ανάγκες του παρόντος και μας δείχνουν πώς οι σύγχρονες κοινωνίες αναπλαισιώνουν το παρόν και του δίνουν ιδιαίτερο νόημα, χρησιμοποιώντας επιλεκτικά από το αποθετήριο μνήμης το παρελθόν (Λιάκος 2017). Οι Αρκαάδιοι αγώνες, που διεξάγονται σε ετήσια βάση από το 1936 μέχρι και σήμερα, αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου και πολυδιάστατου τύπου μνήμης γι' αυτό το ιστορικό γεγονός. Στις αναμνηστικές τελετές, που λαμβάνουν χώρα κάθε χρόνο στο Ρεθύμνο τις ημέρες της επετείου της εθελουσίας του Αρκαάδιου και διαρκούν συνήθως δύο ή και τρεις ημέρες, οι αθλητικοί αγώνες πλαισιώνονται από παρελάσεις σωματείων, σχολικών ομάδων και στρατιωτικών σωμάτων και από αθλητικές τελετουργίες με έκδηλο συμβολικό περιεχόμενο, που παραπέμπουν είτε στις πρακτικές των αρχαίων Ολυμπιακών αγώνων είτε στο ηρωικό πνεύμα της εθελουσίας.

Οι Αρκαάδιοι αγώνες συνήθως συνοδεύονται από το τελετουργικό της αφής και της μεταφοράς της φλόγας των αγώνων από την ιστορική Μονή Αρκαάδιου στο στάδιο, σε μια προσπάθεια νοερής σύζευξης της ιερότητας και της ιστορικότητας της Μονής με μια πρακτική που παραπέμπει στους αρχαίους Ολυμπιακούς αγώνες. Είναι μια ιδιόζουσα επινόηση στην οποία διασταυρώνονται με επιλεκτικό τρόπο όψεις του επιθυμητού παρελθόντος της κοινωνίας του Ρεθύμνου: το αρχαίο ελληνικό παρελθόν, αναπόσπαστο στοιχείο της εθνικής ταυτότητας, και το ένδοξο παρελθόν των κρητικών επαναστάσεων που είναι συνυφασμένο με την ιδιαίτερη αίσθηση της κρητικότητας. Πρόκειται για ένα παιχνίδι της μνήμης που οικειοποιείται επιλεκτικά και εντάσσει στο πλαίσιό της στοιχεία από δύο διαφορετικούς, συχνά συγκρουόμενους κόσμους: τον αρχαιοελληνικό και τον χριστιανικό πολιτισμό. Κατά κάποιον τρόπο, η πολιτισμική πρακτική της αφής της φλόγας δείχνει, για να θυμηθούμε και την ανάλυση του διακεκριμένου κοινωνικού ανθρωπολόγου Χέρτζφελντ, αυτήν την νοσταλγία των παλιών Ρεθεμνιωτών για ένα εξιδανικευμένο παρελθόν που συνιστά συστατικό στοιχείο της ρεθεμνιώτικης κουλτούρας και ταυτότητας, μια πρακτική που ενσωματώνει στην καθημερινότητα των αγώνων «ανώτερες ποιότητες του παρελθόντος» (Herzfeld 1991).

Η διαδικασία ξεκινούσε με τον ηγούμενο να ανάβει τη δάδα από το καντήλι στο οστεοφυλάκιο της Μονής και έναν μικρό αριθμό ατόμων (κατά βάση αθλητές και αθλήτριες και τα τελευταία χρόνια και μαθητές και μαθήτριες) να συμμετέχουν στην τελετή μεταφοράς της ιερής φλόγας από την Ιερά Μονή Αρκαάδιου στο γήπεδο της Σοχώρας, διανύοντας μια διαδρομή περίπου 24

χιλιομέτρων (που αργότερα μειώθηκε σε 22,6 χιλιομέτρων). Με την άφιξη της φλόγας στην είσοδο του σταδίου της Σοχώρας, όλοι οι αθλητές και οι αθλήτριες εισέρχονται μαζί στον αγωνιστικό χώρο. Η τελετή συνεχίζεται με το άναμμα του αυτοσχέδιου βωμού στο κέντρο του σταδίου, αφιερωμένου στη μνήμη των πεσόντων, που λειτουργεί ως ένα υλικό σημείο ανάκλησης και μνημόνευσης στο κοινωνικό φαντασιακό της αντίστασης των ηρώων του ολοκαυτώματος. Η διαδικασία ολοκληρώνεται με την παρέλαση των αθλητικών σωματείων, την ανάγνωση του όρκου του αθλητή και την έπαρση της ελληνικής σημαίας. Αυτή η διαδικασία ιεροποίησης των αγώνων είναι αποκαλυπτική του τρόπου με τον οποίο έβλεπαν τον αθλητισμό οι λόγιοι και αστικοί κύκλοι της τοπικότητας, ως μια κοσμική εμπειρία που έχει υπερβατικές πτυχές, αναβαθμίζει την καθημερινή ζωή και συνδέει τους συμμετέχοντες με μια κατάσταση πνευματικής έκστασης όπου οι αθλητές και οι φίλαθλοι βιώνουν αυτήν τη μέθεξη με ένα ιερό επέκεινα.

Οι μνημονικές τελετουργίες των Αρκαδίων φαίνονται και από την ενσωμάτωση στο πρόγραμμα των αγώνων δύο λαϊκών αγωνισμάτων τα οποία επινοεί η τοπικότητα και συνδέουν συνειρμικά στο κοινωνικό φαντασιακό τους συμμετέχοντες στους αγώνες με το αγωνιστικό πνεύμα των κρητικών επαναστάσεων. Ο Αρκάδιος δρόμος ξεκινά από την ιστορική Μονή Αρκαδίου και καταλήγει σε ένα άλλο τοπίο των αθλητικών αγώνων, το στάδιο της Σοχώρας, επιτρέποντας στους αρκαδιοδρόμους να διασχίσουν ιστορικές περιοχές και οικισμούς, όπως το Άδελε, γενέτειρα του Κωνσταντίνου Γιαμπουδάκη, που λειτουργούν ως πρακτικές ενθύμησης σημαίνοντων τοπίων της τοπικής κοινωνικής ιστορίας. Το κρητικό βόλι με τη σειρά του επινοείται ως ένα λαϊκό άθλημα που συμβολίζει τους αγώνες των Κρητών στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, καθώς, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της τοπικής λαογραφίας, οι εξεγερμένοι το χρησιμοποιούσαν για να ασκηθούν στις συνθήκες των πολεμικών αναμετρήσεων (Αποστολάκης 1988). Όπως διαπιστώσαμε στο εθνογραφικό μέρος της έρευνάς μας, το κρητικό βόλι συνδέεται στη συλλογική μνήμη όχι μόνο με τις πολεμικές προετοιμασίες της επαναστατημένης Κρήτης στην οθωμανική περίοδο, αλλά και με τα λαϊκά αγωνίσματα «των παππούδων» των αφηγητών από τα χρόνια της Κρητικής Πολιτείας. Η ιδιαίτερη τεχνική που απαιτείται για τη ρίψη του κρητικού βολιού (βλ. διεξοδικά στην αντίστοιχη ενότητα στο 4ο κεφάλαιο), η πέτρα πάνω στην οποία στέκεται όρθιος ο αθλητής, η χρήση παραδοσιακών στολών των Κρητικών, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, είναι πρακτικές που επιδιώκουν να τονίσουν συμβολικά το δεσμό των αγώνων με ένα ορισμένο παρελθόν. Στην πράξη, η σταδιακή τυποποίηση του

αθλήματος με την καθιέρωσή του στο επίσημο πρόγραμμα των Αρκάδιων αγώνων οδήγησε σε ποικίλες προσαρμογές που απέληξαν στη δημιουργία ενός υβριδικού αγωνίσματος, μιας μείξης ορισμένων στοιχείων από το λαϊκό παιχνίδι του παρελθόντος και της τεχνικής του ολυμπιακού αθλήματος της σφαιροβολίας.

Οι Αρκάδιοι αθλητικοί αγώνες εντάχθηκαν οργανικά στο πλαίσιο των ευρύτερων εκδηλώσεων για την εθελουσία του Αρκαδίου, οι οποίες περιλάμβαναν ένα πλήθος μνημονικών πρακτικών: μουσικοχορευτικές εκδηλώσεις, κατάθεση στεφάνων, ομιλίες, παρουσιάσεις φωτογραφικού υλικού, επιμνημόσυνες δεήσεις, δοξολογίες και πανηγυρικές τελετές. Η σύλληψη της ιδέας των Αρκάδιων αγώνων, όπως θα δούμε και στο κύριο μέρος της εργασίας αυτής, κυοφορήθηκε μέσα στο κλίμα ευφορίας που είχε δημιουργηθεί μετά την καθιέρωση της τοπικής επετείου του Αρκαδίου το 1932 και επιταχύνθηκε αφενός από το ενδιαφέρον αστικών κύκλων για την ανάπτυξη του κλασικού αθλητισμού και, αφετέρου, από το ευρύτερο πρόταγμα της ανάπτυξης της πόλης και της ενίσχυσης της διακριτής πολιτισμικής της ταυτότητας, στο αφήγημα της οποίας προστέθηκε ο αθλητισμός. Η μνήμη του Αρκαδίου αποτελούσε το μέσο εκείνο που θα μπορούσε να δώσει αίγλη και νόημα σε ένα νεωτερικό αθλητικό εγχείρημα.

Οι Αρκάδιοι αγώνες λειτουργούν ως ένας τόπος μνήμης για την τοπική κοινωνία που έχει τη δική του υλικότητα: εμπεριέχει αγωνιστικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε ιδιαίτερους τόπους, διαποτίζεται από ιδιαίτερους συμβολισμούς και συμπυκνώνει ένα χώρο βιωμένων εμπειριών μέσα στον οποίο αθλητικές, κοινωνικές και πολιτισμικές λειτουργίες συνυφαίνονται με πρακτικές της συλλογικής μνήμης. Για την τοπική κοινωνία είναι ένα καταφύγιο της συλλογικής μνήμης, ένα κατά κάποιον τρόπο ιερό τελετουργικό προσκύνημα σε ένα ιστορικό γεγονός του παρελθόντος. Η υλικότητα αυτού του τοπίου μνήμης είναι σημαντική και γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στον Αρκάδιο αγώνα από την Ιερά Μονή Αρκαδίου μέχρι το γυμναστήριο της Σοχώρας. Ο χώρος της Μονής επιτρέπει τη φαντασική σύνδεση των αγώνων με την ιερότητα του χώρου όπου συντελέστηκε το ιστορικό συμβάν. Αλλά και το ίδιο το γυμναστήριο της Σοχώρας προσλαμβάνει έναν ιδιαίτερο συμβολισμό ως ο χώρος τέλεσης των αγώνων που, όπως συμβαίνει σε αθλητικά στάδια πόλεων συνδεδεμένων με την τοπική ιστορία, αναπαριστούσε την αθλητική κοινότητα της πόλης που ενθυλακώνει και γίνεται συμβολικό σημάδι της ταυτότητας, της μνήμης και των ιστορικών εμπειριών της κοινότητας (Carter 2012: 414).

Η σημασία που απέδιδαν οι Ρεθεμνιώτες στους Αρκάδιους αγώνες ως έναν τόπο μνήμης φαίνεται και από τις προσπάθειες διαμόρφωσης ηρώων και βωμών στο χώρο του Εθνικού Σταδίου της Σοχώρας στη δεκαετία του 1960. Το 1960, οι Κώστας Πετουσάκης και Τάκης Αποστόλου, δύο δημιουργικοί πολίτες του Ρεθύμνου που είχαν εξοικειωθεί με την κατασκευή αρμάτων για το Καρναβάλι, δημιούργησαν έπειτα από αίτημα των διοργανωτών των αγώνων ένα έργο με τη μορφή ηρώου που είχε τοποθετηθεί σε μαρμαρίνη βάση. Πάνω στη βάση υπήρχαν δύο «εμπροσθογεμή κανόνια» που παρέπεμπαν στο γεγονός της άλωσης της Μονής από τους Τούρκους, περίπλοκη λίθινη κατασκευή που αναπαριστούσε τα οστά των αγωνιστών της Μονής και μπροστά της ένα στεφάνι με ένα σπαθί και στην κορυφή ένα βωμό. Αργότερα, το 1963, αυτός ο βωμός αντικαταστάθηκε από άλλον που παρέπεμπε περισσότερο στις τελετουργίες των αρχαίων Ολυμπιακών αγώνων. Πάνω σε μαρμαρίνη βάση υπήρχε ο βωμός με μια κοίλη λεκάνη στην κορυφή του που στηριζόταν σε τέσσερα πόδια. Ο βωμός αποτελούσε το σημείο στο οποίο ξεκινούσε η τελετή έναρξης των αγώνων και άναβε το ιερό φως της Μονής Αρκαδίου (βλ. σχετικές φωτογραφίες στα αποτελέσματα των αγώνων της δεκαετίας του 1960, 4ο Κεφάλαιο).

Παράλληλα, με το πέρας των χρόνων, συγκροτούνται μνημονικοί τόποι και για το ίδιο το αθλητικό γεγονός των Αρκάδιων αγώνων. Η έκθεση ιστορικής αναφοράς από το ιδιωτικό αρχείο του Βασίλη Μανουσάκη, το οποίο εκτίθεται από τον Οκτώβριο του 2020 στο κτίριο της Περιφερειακής Ενότητας Ρεθύμνου και παρουσιάζει πλούσιο φωτογραφικό υλικό για τους αγώνες, είναι ένα σχετικό παράδειγμα. Ο διαδικτυακός ιστότοπος <http://arcadiahistory.blogspot.com>, που έχει διαμορφώσει ο γραμματέας της ΕΑΣ ΣΕΓΑΣ Κρήτης Χριστόφορος Ανδρουλιδάκης, αποτελεί άλλο ένα παράδειγμα μνημονικών πρακτικών που χρησιμοποιούνται για να διατηρηθεί η ανάμνηση του θεσμού. Ο ιστότοπος παρουσιάζει την ιστορία των Αρκάδιων αγώνων μέσα από αναρτήσεις φωτογραφιών, αποτελεσμάτων των αγώνων και σύντομες πληροφορίες για την ετήσια διεξαγωγή τους.⁸ Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι πρακτικές βράβευσης και απόδοσης τιμητικών πλακετών σε παλαίμαχους αθλητές και παράγοντες με πρωταγωνιστική παρουσία στην ιστορική διαδρομή του θεσμού των Αρκάδιων αγώνων από τη δεκαετία του 1990 και εντεύθεν. Επιπλέον, άυλες πολιτισμικές μορφές, όπως είναι οι αφηγήσεις, οι ιστορίες

---

8. Για μια εθνογραφική μελέτη ενός διαδικτυακού ιστότοπου ως ενός νεωτερικού τόπου μνήμης, βλ. Χρυσανθοπούλου 2017.

για τα Αρκάδια, δημοσιογραφικές (Κρυοβρυσανάκης 2016) και επιστημονικές μελέτες (όπως η παρούσα εργασία) για το θεσμό και τα συχνά αφιερώματα στον τοπικό Τύπο, μαρτυρούν τους τρόπους με τους οποίους η πολιτισμική μνήμη διαμορφώνει κοινά πλαίσια αναφοράς που τροφοδοτούν και ενδυναμώνουν μια ρευστή κοινότητα μνήμης, συγκροτημένη γύρω από τους Αρκάδιους αγώνες.

Αυτή η εξάπλωση των εκδηλώσεων τόσο για την εθελοθυσία του Αρκαδίου όσο και για τους Αρκάδιους αγώνες σε πολλαπλά χωρικά πλαίσια, πραγματικά, ψηφιακά ή και φαντασικά, αποτυπώνει την πολύπλοκη και διαρκώς μεταβαλλόμενη σχέση μνήμης και χώρου. Όπως σημειώνει σχετικά ο Παραδέλλης, αναφερόμενος στο νόμο της κατάτμησης που διατύπωσε ο ιστορικός Αλμπάς, «η ανάμνηση ενός σημαντικού γεγονότος διασπάται σε επιμέρους συμβάντα που εντοπίζονται σε διαφορετικούς μεταξύ τους χώρους. Κατά κάποιον τρόπο, η ανάμνηση πολλαπλασιάζει τα ίχνη της» (Παραδέλλης 1999: 30). Στα επόμενα κεφάλαια, θα έχουμε τη δυνατότητα να παρουσιάσουμε πιο διεξοδικά αυτές τις σύνθετες διεργασίες πολλαπλασιασμού των ιχνών της πολιτισμικής και της επικοινωνιακής μνήμης με επίκεντρο τους Αρκάδιους αγώνες.

Γιάννης Ζαϊμάκης

2. Όψεις της κοινωνικής ιστορίας των Αρκάδιων αγώνων

Από τους Πανρεθύμνιους στους Αρκάδιους αγώνες: ιδεολογικό πλαίσιο και διαδικασία κοινωνιογέννησης

Οι πρώτοι Αρκάδιοι αγώνες τελεσηκαν στην επέτειο της εθελουσίας του Αρκαδίου τον Νοέμβριο του 1936 και έμελλε να εξελιχθούν στον μακροβιότερο αθλητικό θεσμό της πόλης του Ρεθύμνου – και, κατ' επέκταση, σε μέρος της άυλης πολιτισμικής της κληρονομιάς. Η θεσμοποίησή τους κυοφορήθηκε στο πλαίσιο των αναζητήσεων των αστικών στρωμάτων της πόλης για την ανάπτυξη του κλασικού αθλητισμού ως μέρους ενός ευρύτερου προτάγματος οικονομικής (και τουριστικής) ανάπτυξής της. Το ενδιαφέρον για τον κλασικό αθλητισμό στην πόλη εμφανίζεται στα χρόνια της τελευταίας βενιζελικής διακυβέρνησης της χώρας (1928-1932), όταν στο πλαίσιο του ευρύτερου εκσυγχρονιστικού προτάγματος δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην ανάπτυξη του μαθητικού και του εξωσχολικού αθλητισμού και στη βελτίωση των αθλητικών χώρων σε σχολεία και γυμναστήρια. Στην παραγμένη περίοδο 1932-35 και σε κλίμα ανασφάλειας και σκεπτικισμού, που είχε διαμορφωθεί με τις συνεχείς εκλογικές αναμετρήσεις και τις πολιτικές εντάσεις που είχαν ως τραγική κατάληξη την επιβολή της δικτατορίας του καθεστώτος Μεταξά, η αστική κοινωνία και οι πνευματικοί κύκλοι του Ρεθύμνου έδειχναν προβληματισμό για τις συνεχείς εντάσεις των αθλητικών σωματείων σε ποδοσφαιρικές συναντήσεις των προηγούμενων ετών και είχαν στρέψει το ενδιαφέρον τους στον κλασικό αθλητισμό. Ο τελευταίος, συνδεδεμένος στο κοινωνικό φαντασιακό με την αίγλη του αρχαιοελληνικού παρελθόντος, ασκούσε μια ιδιαίτερη έλξη.

Το αίτημα για τη δημιουργία Αρκάδιων αγώνων είχε εκφραστεί από σημαντικούς πνευματικούς ανθρώπους του Ρεθύμνου τουλάχιστον από το

1930. Ήταν η χρονιά κατά την οποία το Ρέθυμνο γιόρτασε με ιδιαίτερο τρόπο την επέτειο του Αρκαδίου με αφορμή τη συμπλήρωση 100 χρόνων από τη δημιουργία του ελληνικού κράτους, παρουσία του πρωθυπουργού της χώρας Ελευθέριου Βενιζέλου. Οι εορταστικές εκδηλώσεις για πρώτη φορά περιλάμβαναν και αθλητικούς αγώνες, οι οποίοι αποτέλεσαν το προοίμιο για τη θεσμοποίηση, έξι χρόνια αργότερα, των Αρκαδίων αγώνων.

Οι εκδηλώσεις του 1930 ήταν ξεχωριστές και συνοδεύτηκαν από εγκωμιαστικά σχόλια στον Τύπο, αλλά δεν μπορούσαν να συνεχιστούν με την ίδια μεγαλοπρέπεια τα επόμενα χρόνια. Όπως γράφει η φιλελεύθερη εφημερίδα *Τύπος* σε ένα απολογιστικό κείμενο δύο χρόνια αργότερα, οι εκδηλώσεις του 1930 «ήταν τόσο φαντασμαγορικές που μόνο εις το 2030 μπορεί να επαναληφθεί αυτό το θαύμα». Το κείμενο επισήμαινε πως η υλική συνεισφορά της τοπικής κοινωνίας ήταν δυσανάλογη της κρατικής, ότι τα έξοδα τέτοιων αγώνων βαραίνουν τους φορολογούμενους και το κράτος δεν μπορεί να διαθέτει σε συνεχή βάση χρήματα προς όφελος των κατοίκων μέρους της χώρας. Έτσι, πρότεινε ως μακροπρόθεσμη λύση την επικουρική συμβολή του δήμου και την εξεύρεση πόρων μέσα από τη σύσταση τοπικού οργανισμού με αποστολή την οργάνωση σχετικών εκδηλώσεων με τη συνδρομή των πολιτών.¹

Δέκα ημέρες αργότερα, στην ίδια εφημερίδα δημοσιεύεται ένα ενδιαφέρον κείμενο ενδεικτικό των κοσμοαντιλήψεων επιφανών προσώπων της τοπικής κοινωνίας, τα οποία επιθυμούσαν τη θεσμοποίηση ιδιαίτερων πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων για την αναβάθμιση των εορταστικών εκδηλώσεων της εθελουσίας του Αρκαδίου. Συντάκτης του κειμένου είναι ο ιδιοκτήτης της εφημερίδας *Τύπος* Μάνος Τσάκωνας, ακραιφνής φιλελεύθερος με πλούσια επιχειρηματική και εκδοτική δραστηριότητα και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον αθλητισμό. Ο Τσάκωνας επισημαίνει την ανάγκη τουριστικής ανάπτυξης του Ρεθύμνου και, αφού σχολιάσει δηκτικά πως «η αρχαιολογική σκαπάνη δεν έδωσε το μετάλλιο μιας Κνωσσοῦ ή Φαιστοῦ» στο Ρέθυμνο για να αξιοποιήσει τον διεθνή τουρισμό, τονίζει πως η πόλη μπορεί να προσβλέπει στην αξιοποίηση του Αρκαδίου της «επιμελημένης οργάνωσης της λατρείας και του θυσιαστηρίου τούτου που σε συνδυασμό με τις φυσικές καλλονές του τόπου θα αποδώσει στην χρυσοφόρο φλέβα της αξιοποίησης του εσωτερικού τουρισμού». Σε αυτή την κατεύθυνση πρότεινε τη δημιουργία περιοδικών εορτών για το Αρκάδι για να επιδείξει η πόλη μια «περισσότερον ευπρόσωπον εις τα ὄμματα των ξένων» εικόνα και επισήμανε πως τα «τα παιδιά

---

1. «Κρίσεις και σχόλια», *Τύπος*, 1-11-1932, σ. 3.

μας θα φιλοτιμώνται να επιδείξουν μεγαλύτερες επιδόσεις κατά τας αθλητικές επιδείξεις αι οποίαι κατ' ανάγκην θα περιλαμβάνονται εις το πρόγραμμα των εορτών εξασφαλιζόμενων των οικονομικών πόρων αυτών».²

Για την επιτυχία αυτών των εορτών υποστήριξε πως οι νέοι θα πρέπει να αποδείξουν πως το Ρέθυμνο παραμένει η πόλη των γραμμάτων, η κυβέρνηση να φροντίσει για τη βελτίωση των δρόμων και την ενίσχυση του δημοσιοϋπαλληλικού προσωπικού. Σύμφωνα με τον Τσάκωνα, η καθιέρωση πολιτιστικών και αθλητικών εορτών στην επέτειο του Αρκαδίου θα είχε πολλαπλά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη: «η επιτυχία των εορτών σημαίνει κυκλοφορίαν χρήματος εις όλας τα επαγγελματικές τάξεις και συνεπώς βελτίωσιν των όρων ζωής». Η θέσπιση εορτών στις οποίες θα συμπεριλαμβάνονται αθλητικοί αγώνες θα δημιουργήσει «ρεύμα προσκυνητών προς το Ρέθυμνο από τις επαρχίες της Κρήτης και από Αθήνα και αργότερα με ξένους του εξωτερικού που θα επιτρέψει την επέκταση του τουρισμού εις πολλές εβδομάδας και μήνας προς παραθερισμό και θαλάσσια λουτρά». Σύμφωνα με τη συλλογιστική του Τσάκωνα, οι 500 ή 1.000 ξένοι του πρώτου έτους διά την ημέρα της εορτής θα γίνουν 2.000 το δεύτερον και 4.000 το τρίτον και μέσα σε δέκα χρόνια «θα έχωμε επί τρεις μήνας τουλάχιστον τον χρόνον, τουλάχιστον δέκα χιλιάδας επισκέπτας οι οποίοι θα αφήνουν κατά μέσον όρον δέκα έως δεκαπέντε εκατομμύρια εις την αγορά μας». Ο αρθρογράφος εκφράζει μια υπεραισιόδοξη εκτίμηση για τα οφέλη των αναβαθμισμένων εκδηλώσεων της εθελουσίας του Αρκαδίου στην τοπική κοινωνία: «Σας φαίνεται παραμύθι αλλά μετά δέκα χρονιά η στατιστική θα δείξει ότι ήμουν πολύ κάτω από τους αριθμούς της πραγματικότητας». Το κείμενο κλείνει με μια ειδυλλιακή περιγραφή του Ρεθύμνου: «η φύσις μας έδωκε έναν τόπον με τα χαρίσματα τα οποία στην Νότιον Γαλλία έκαμαν κάθε μέτρο να είναι αληθές χρυσωρυχείο. Αι θυσίαι των πατέρων μας μας εκληροδότησαν την δόξαν του Αρκαδίου. Με το συνδυασμό των φυσικών καλλόνων και της ηθικής αίγλης του τόπου ημπορούμεν να βελτιώσωμεν την οικονομικήν ζωή του τόπου μας».³

Το κείμενο δείχνει το ιδεολογικό πλαίσιο των φιλελεύθερων αντιλήψεων μέσα στο οποίο αναπτύχθηκαν οι Αρκαδίοι αγώνες. Η θεσμοποίηση πολιτιστικών δρώμενων στην πόλη που θα πλαισιώσουν τις εορταστικές εκδηλώσεις για την επέτειο της εθελουσίας του Αρκαδίου θα έχει πολλαπλά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη για την τοπική κοινωνία. Υπό αυτή την

---

2. «Αι εορταί του Αρκαδίου», *Τύπος*, 11-11-1932, σ. 1.

3. «Αι εορταί του Αρκαδίου», ό.π.

οπτική έβλεπαν οι πνευματικοί κύκλοι της πόλης την ανάγκη δημιουργίας ενός νέου αθλητικού θεσμού και αναζητούσαν τρόπους για να υλοποιήσουν τις προσδοκίες τους.

Τέσσερα χρόνια μετά το κείμενο του Τσάκωνα, ο διακεκριμένος καθηγητής γυμναστικής Χριστόφορος Σταυρουλάκης, σε σειρά άρθρων του που δημοσιεύτηκαν στην *Κρητική Επιθεώρηση* λίγες ημέρες πριν την επιβολή της δικτατορίας Μεταξά, σχολίαζε την ανάγκη δημιουργίας αθλητικών θεσμών που θα αξιοποιούσαν τα καλά παραδείγματα άλλων επαρχιακών πόλεων. Τα κείμενα αυτά, σύμφωνα με τον ίδιο, γράφτηκαν έπειτα από παρότρυνση του γενικού διευθυντή της Εθνικής Φυσικής Αγωγής του Υπουργείου Παιδείας και διακεκριμένου γυμναστή Φίλιππου Καρβελά⁴ που του είχε ζητήσει να βοηθήσει τη νεολαία του Ρεθύμνου, η οποία στερείται «πάσης αθλητικής κίνησης». Ο αρθρογράφος, προσπαθώντας να ευαισθητοποιήσει την τοπική κοινωνία στο ζήτημα της ενίσχυσης των αθλητικών υποδομών και της αθλητικής δραστηριότητας, αναφέρεται σε δύο παραδείγματα από τη Θράκη και την πόλη των Χανίων. Σχετικά με το πρώτο επισήμανε ότι, με δικές του ενέργειες και την αρωγή της τοπικής κοινωνίας, έγιναν το 1926 στάδια στην Ξάνθη και την Κομοτηνή, τα οποία πυροδότησαν την ανάπτυξη του τοπικού αθλητισμού και συνέβαλαν στη δημιουργία βιώσιμων αθλητικών συλλόγων και τη θέσπιση των Πανθρακικών αγώνων. Για το παράδειγμα των Χανίων, σχολίασε πως οι Βενιζέλαιοι αγώνες δημιουργήθηκαν με τη συμβολή της νεολαίας των Χανίων, η οποία «κατέρχεται πλέον σε Πανελλήνιους αγώνες σε ανάμνηση του μεγάλου Ολυμπιονίκου των εθνικών ιδεών» (Ελευθέριου Βενιζέλου). Σύμφωνα με τον αρθρογράφο, στα χνάρια της χανιώτικης νεολαίας που αγκάλιασε τα Βενιζέλαιοι βαδίζει και η νεολαία Ρεθύμνου, η οποία είναι έτοιμη να κατέλθει εις τους πρώτους Παγκρήτιους Αγώνες, «Τα Αρκαδία», με τον πρώτο αρκαδιοδρόμο στεφανηφόρο και καλλίνικο να εισέλθει στον ιερόν στίβο του γενναίου φρονήματος κομίζων την φλογοφόρο σκυτάλη του ήρωος Γιαμπουδάκη εις ανάμνησιν του ασύγκριτου ιστορικού μεγαλείου.⁵

---

4. Ο Φίλιππος Καρβελάς (1877-1952) ήταν αθλητής της γυμναστικής του Εθνικού Αθηνών και γυμναστής. Μαζί με τους Ιωάννη Χρυσάφη και Ιωάννη Φωκιανό θεωρείται από τους πρωτοπόρους αθλητές της διδασκαλίας της σουηδικής γυμναστικής στην Ελλάδα, την οποία είχε διδαχτεί στη Σουηδία έπειτα από υποτροφία που είχε λάβει από το ελληνικό κράτος. Μαζί με τον Χρυσάφη είχαν εισηγηθεί την ένταξη της φυσικής αγωγής στα σχολεία. Για το έργο του βλ. και το ενδιαφέρον αφιέρωμα της εφημερίδας *Αθλητική Ηχώ*, «Ποιος ήταν ο Φίλιππος Καρβελάς και το Γυμναστικό του έργο», 11-1-1950.

5. Χ. Σταυρουλάκης, «Σωματική αγωγή και το Ρέθυμνο: 7ον», *Κρητική Επιθεώρησης*, 14-6-1936, σ. 1.

Το κείμενο αυτό είναι σημαντικό, καθώς δείχνει ότι ο θεσμός των Αρκάδιων αγώνων είχε ήδη προετοιμαστεί, πριν από την έλευση της δικτατορίας Μεταξά, και αντανakλούσε ένα αίτημα των τοπικών φιλαθλητικών κύκλων που διαπνέονταν από τις ιδέες της αρχαιολατρίας και παρότρυναν τους νέους να μιμηθούν τους αρχαίους, εισάγοντας τους αθλητικούς αγώνες στη ζωή της πόλης. Παράλληλα, θα τιμούσαν την εθελουσία του Αρκαδίου, καθιστώντας τα Αρκάδια ένα ιδιαίτερο τοπίο μνήμης που θα ενδυνάμωνε το δεσμό της κρητικότητας με την εθνική συνείδηση και ταυτότητα.

Λίγες ημέρες μετά τον Σταυρουλάκη, στο ίδιο θέμα παρεμβαίνει ο Μιχάλης Πρεβελάκης, πρόεδρος του Γυμναστικού Συλλόγου Ρεθύμνου στους Πρώτους Ρεθύμνιους αγώνες του 1908, για πολλά χρόνια γυμνασιάρχης στο Γυμνάσιο Ρεθύμνου και, στη δεκαετία του 1930, πρόεδρος της Εταιρείας των Φίλων Ρεθύμνης. Σε άρθρο του στην εφημερίδα *Τύπος*, ο Πρεβελάκης επισημάνει τη σημασία της δημιουργίας ενός σύγχρονου γυμναστηρίου, ένα πάγιο αίτημα της τοπικής κοινωνίας με την προοπτική της τέλεσης παγκρήτιων αγώνων, ενός νέου αθλητικού θεσμού που θα λειτουργεί ως φόρος τιμής στο ολοκαύτωμα του Αρκαδίου. Σε αυτήν τη βάση θεωρεί πως η πνευματική και ηθική ζωή των νέων θα ήταν διαφορετική εάν υπήρχε ένα σύγχρονο γυμναστήριο είτε δίπλα στο χώρο του Ορφανοτροφείου είτε κοντά στο Δημοτικό Κήπο, όπως είχε προτείνει ο Σταυρουλάκης, για να τελεστούν παγκρήτιοι αγώνες Αρκάδιων, οι οποίοι θα προάγουν τα συμφέροντα της πόλης «με ανυπολογίστους ηθικές και υλικές ωφέλειες». Προς την κατεύθυνση αυτή, επισήμανε ως επιτακτική την ανάγκη κινητοποίησης των αρμόδιων παραγόντων εντός και εκτός Κρήτης (σύλλογοι, ιδιώτες και επιφανή άτομα) για να συνδράμουν την ταχύτερη εκτέλεση του έργου.⁶

Μέσα σε αυτό το ιδεολογικό περιβάλλον παρατηρείται και μια υποτυπώδης αθλητική κίνηση γύρω από το στίβο, καθώς και η δημιουργία δύο αθλητικών συλλόγων που επικεντρώνονταν στον κλασικό αθλητισμό και σε άλλα αθλήματα «εκτός ποδοσφαίρου», του Γυμναστικού Ομίλου Νέων Ρεθύμνης και του Πανρεθυμνιακού. Ο πρώτος ιδρύθηκε τον Μάρτιο του 1930 από ομάδα φίλων του κλασικού αθλητισμού, με πρόεδρο το δικηγόρο και πολιτευτή Ευάγγελο Δρανδάκη,⁷ και ο δεύτερος τρία χρόνια αργότερα, το 1933, με πρόεδρο τον δραστήριο αθλητικό παράγοντα και αθλητή Γιάννη

6. Μιχάλης Πρεβελάκης, «Γυμναστήριον», *Τύπος*, 28-6-1936, σ. 1 και 2.

7. «Αθλητικά», *Κρητική Επιθεώρησης*, 18-3-1930, σ. 3.

Τζέλνσι.⁸ Και τα δύο σωματεία είχαν βραχύβια λειτουργία, αφού λειτούργησαν στη σκιά των δύο ιστορικών συλλόγων που είχαν διαμορφωθεί από την προηγούμενη δεκαετία στην πόλη: του Αθλητικού Ομίλου Ρεθύμνου (ΑΟΡ), που ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1927 με πρώτο πρόεδρο το δικηγόρο Μανούσο Χατζηγρηγόρη,⁹ και του Αθλητικού Ομίλου «Ατρόμητος» που ακολούθησε δύο χρόνια αργότερα, με πρώτο πρόεδρο τον ιατρό Γρηγόρη Δάνδολο.¹⁰ Τα σωματεία αυτά είχαν αναπτύξει στο παρελθόν σημαντική δραστηριότητα στο ποδόσφαιρο και στη δεκαετία του 1930 διαμόρφωσαν, κατά περιοδικά διαστήματα, και τμήματα στίβου. Το ενδιαφέρον για το στίβο μαρτυρούσε τον πόθο μερίδας των αστικών κύκλων της πόλης για την ανάπτυξη ενός υγιούς ελληνοπρεπούς αθλητισμού έναντι του «φθοροποιού» και «ξενόφερτου» ποδοσφαίρου. Αυτή η διαμάχη έδειχνε να απασχολεί τον δημόσιο διάλογο και τους φιλαθλητικούς κύκλους στην Ελλάδα με κορυφαίους πολιτικούς ηγέτες να παίρνουν θέση, τον συντηρητικό Παναγιώτη Τσαλδάρη να εναντιώνεται στην επικίνδυνη ποδοσφαιρομανία, που διαφέρει από τον καλώς εννοούμενο αθλητισμό, και τον φιλελεύθερο Ελεύθερο Βενιζέλο να σχολιάζει τα επεισόδια που εκτυλίσσονται στο χώρο του ποδοσφαίρου ως το μόνο μελανό σημείο της αθλητικής δραστηριότητας.¹¹

Στο πλαίσιο του αστικού ενδιαφέροντος για τον κλασικό αθλητισμό, ξεκίνησε η οργάνωση εσωτερικών αθλητικών αγώνων από τον Ατρόμητο και περιστασιακές διοργανώσεις τοπικών αγώνων στίβου. Με αυτό τον τρόπο, το Ρέθυμνο υιοθετούσε το παράδειγμα άλλων σωματείων στην υπόλοιπη Ελλάδα και ιδίως στις γειτονικές πόλεις, οι οποίες αποτελούσαν και το μέτρο σύγκρισης για την εξέλιξη του τοπικού αθλητισμού. Το ενδιαφέρον των φιλαθλητικών κύκλων για την οργάνωση αθλητικών αγώνων στίβου στην πόλη φαίνεται και σε κείμενο του δημοσιογράφου Νίκου Γκαγκαουδάκη, ο οποίος αρθρογραφήσε με το ψευδώνυμο «Κρητικός».¹² Ο Γκαγκαουδάκης πρότεινε την αξιοποίηση χρημάτων που είχαν δοθεί στη Νομαρχία για το γήπεδο της πόλης στην

8. «Εβδομαδιαία αθλητικά κίνησις - Έλλειψις γυμναστικών χώρων - Το Ρέθυμνο», *Αθητικά Νέα*, 27-3-1933, σ. 3.

9. Βλ. «Αθλητικός Όμιλος Ρεθύμνου, Καταστατικό Λειτουργίας και Πίναξ Ιδρυτών», 10-7-1927. Γενικά Αρχεία Κράτους: Αρχείο Νομού Ρεθύμνης.

10. Βλ. «Αίτηση του Συλλόγου Ατρόμητος προς το Πρωτοδικείο», Α.Π. 406/5-7-1929 και «Καταστατικό Αθλητικού Ομίλου Ατρομήτου». Γενικά Αρχεία Κράτους: Αρχείο Νομού Ρεθύμνης.

11. «Δηλώσεις Βενιζέλου για τον αθλητισμό», *Αθητικά Νέα*, 26-9-1932, σ. 1. «Η γνώμη του Τσαλδάρη», *Αθητικά Νέα*, 10-10-1932, σ. 1 και 2.

12. Ο Γκαγκαουδάκης εξέδιδε εκείνη την περίοδο, σε ελάχιστα φύλλα που δεν έχουν διασωθεί, την εφημερίδα *Όλα τα σπορ*.

οργάνωση των Α΄ Πανεθθύμνιων αγώνων για να δείξουν οι αθλητές της πόλης τι μπορούν να κάνουν για τη διάδοση του κλασικού αθλητισμού.¹³

Η τέλεση σειράς αθλητικών εκδηλώσεων σε ημέρες εθνικών ή τοπικών εορτών από τον Ατρόμπτο, όπως οι εσωτερικοί αγώνες του συλλόγου στις 25 Μάρτιου του 1930 και στις 26 και 27 Οκτωβρίου του επόμενου έτους και τα πρώτα άτυπα Αρκάδια στις 7 και 8 Νοεμβρίου του 1930, στόχευαν σύμφωνα με τον σχετικό σχολιασμό των *Αθλητικών Νέων* στην ηθική ανάπτυξη των αθλητών και της νεολαίας της πόλης. Τα σχόλια συνοδεύονταν από την προτροπή οι αγώνες να λάβουν παγκρήτιο χαρακτήρα και οι Ρεθεμνιώτες αθλητές να επιβραβευτούν και να βελτιώσουν τις αποδόσεις τους.¹⁴ Ιδίως οι Πανεθθύμνιοι αγώνες του Νοεμβρίου του 1930 έδειχναν την επιθυμία της τοπικής κοινωνίας για την ανάπτυξη ενός μεγάλου αθλητικού συμβάντος που θα πυροδοτούσε την πρόοδο του αθλητισμού και θα βελτίωνε την αυτοεικόνα της. Η εφημερίδα *Κρητικά Σπορτ* καλωσόρισε το γεγονός και συνέστησε τη συμμετοχή όσο γίνεται περισσότερων αθλητών και σωματείων και την τήρηση της τάξης, για να αποφευχθούν τυχόν επεισόδια εξαιτίας των εντάσεων ανάμεσα στα διάφορα ποδοσφαιρικά σωματεία της πόλης, που ταλάνιζαν την τοπική αθλητική κοινωνία.¹⁵ Για την ενημέρωση των φιλάθλων της πόλης, ο σύλλογος είχε τυπώσει φυλλάδιο με το πρόγραμμα των αγώνων, οι οποίοι αναφέρονται ως «Α΄ Αρκάδια». Οι αγώνες αυτοί δεν θα συνεχιστούν τα επόμενα χρόνια και θα περάσουν στην προφορική ιστορία ως τα πρώτα άτυπα Αρκάδια. Θα μεσολαβήσουν δε έξι χρόνια μέχρι τα πρώτα επίσημα Αρκάδια, το 1936.¹⁶

Οι εσωτερικοί αγώνες στίβου του Ατρομήτου και οι Πανεθθύμνιοι αγώνες, που είχαν μεγάλη επίδραση στην τοπική κοινωνία, έχουν αποτελέσει ένα ιδιαίτερο αφηγηματικό τοπίο στη συλλογική μνήμη της τοπικότητας. Είναι χαρακτηριστική η μεταγενέστερη αφήγηση του Γιάννη Τζέλτσι, ο οποίος είχε πρωταγωνιστήσει σε αυτούς τους αγώνες, στο δημοσιογράφο Μάρκο Πελαντάκη το 1987, όπου αναφέρει πως «οι οπαδοί του κάθε αθλητή τον πήγαιναν σπκωτό στο σπίτι του για να ζητωκραυγάζουν μαζί τις νίκες του».¹⁷ Οι αθλητές λειτουργούσαν ως ένα είδος λαϊκών ηρώων και συσώρευαν

13. Ν. Κρητικός, «Πώς θα προοδεύσουμε:», *Κρητική Επιθεώρησης*, 9-2-1930, σ. 2.

14. «Ο Ατρόμπος Ρεθύμνης», *Αθλητικά Νέα*, 8-2-1932, σ. 2.

15. «Επ΄ ευκαιρία των Α΄ Πανεθθύμνιων», *Κρητικά Σπορτ*, 25-9-1930.

16. Για το θέμα αυτό, βλ. Κρουβρυσανάκης, 2001: 44-5.

17. Μ. Πελαντάκης, «Η ιστορία των Αρκάδιων αγώνων», *Κρητική Επιθεώρησης*, 8-11-1987. Βλ. επίσης, «Η αφετηρία και η ιστορία των Αρκάδιων αγώνων», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 5-11-1991, σ. 1.

συμβολικό κεφάλαιο με τη μορφή του κύρους και του γοήτρου. Τη σημασία των Πανρεθύμνιων αγώνων εξήρε και ένας άλλος πρωτοστάτης του τοπικού αθλητισμού, ο Τάσος Μεσθεναίος, σε μεταγενέστερη επιστολή του στην *Κρητική Επιθεώρηση* το 1959, όπου ανιστορούσε το χρονικό της εμφάνισης των αθλητικών σωματείων και των πρώτων αγώνων στίβου στο μεσοπολεμικό Ρέθυμνο. Σε αυτό τόνιζε πως οι Πανρεθύμνιοι αγώνες έδωσαν ώθηση στην ανάπτυξη του κλασικού αθλητισμού της πόλης και, σε συνδυασμό με τη διοργάνωση των πρώτων Βενιζέλειων αγώνων στα Χανιά και την ιδιαίτερη προσπάθεια των αθλητικών παραγόντων του σωματείου ΑΟΡ, συνέβαλαν στη δημιουργία του θεσμού των Αρκαδίων.¹⁸ Επισημαίνουμε πως ο Μεσθεναίος ήταν σημαντικό πρόσωπο για την ανάπτυξη του τοπικού αθλητισμού. Πρώην αθλητής του συλλόγου Πέρα Κλουμπ της Κωνσταντινούπολης, ήρθε ως πρόσφυγας στην Ελλάδα και εργάστηκε στη στρατολογία Ρεθύμνου. Υπήρξε από τους πρωτεργάτες της διάδοσης του ποδοσφαίρου και του κλασικού αθλητισμού στο μεσοπολεμικό Ρέθυμνο. Η αναφορά του στους πρώτους Βενιζέλειους αγώνες έχει ιδιαίτερη σημασία. Οι αγώνες αυτοί διεξήχθησαν με επιτυχία στις 13 και 14 Ιουνίου 1936 στα Χανιά και λειτούργησαν ως μια αθλητική τελετουργία που αποσκοπούσε στην απότιση φόρου τιμής στη μνήμη του Ελευθέριου Βενιζέλου, ο οποίος είχε πεθάνει στις 18 Μαρτίου του ίδιου έτους στο Παρίσι. Δεν χωρά αμφιβολία ότι η θεσμοθέτηση των Βενιζέλειων αγώνων και ο θετικός αντίκτυπος που είχε το γεγονός στο γειτονικό Ρέθυμνο επιτάχυνε τη διαδικασία κοινωνιογέννησης των Αρκαδίων αγώνων που διεξήχθησαν έξι μήνες αργότερα.

Ένα άλλο κοινωνικό συμβάν που επηρέασε τις εξελίξεις ήταν οι Παγκρήτιες Γεωργικές και Κτηνοτροφικές Εκθέσεις, στις οποίες η αστική κοινωνία του Ρεθύμνου είχε πρωτοστατήσει. Το Ρέθυμνο εκείνης της περιόδου είναι μια μικρή πόλη που, μαζί με τα περίχωρά της, αριθμεί περί τους 10.500 κατοίκους, αυξημένους κατά περίπου 25% σε σχέση με την προηγούμενη απογραφή, κυρίως λόγω της έλευσης των προσφύγων από τη Μικρά Ασία στα χρόνια του Μεσοπολέμου.¹⁹ Οι τελευταίοι είχαν σημαντική συμβολή στην ανάπτυξη του μικρεμπορίου και της αμπελουργίας (Παρασκευάς

18. Τ. Μεσθεναίος, «Η αθλητική μας κίνησης», *Κρητική Επιθεώρηση*, 3-12-1959.

19. Ο πραγματικός πληθυσμός της πόλης του Ρεθύμνου στην απογραφή του 1928 ήταν 10.263 (και συνολικά του Δήμου Ρεθύμνου 10.558). Στην απογραφή του 1940, που έγινε στις 16 Οκτωβρίου του 1940 λίγες ημέρες πριν από την έναρξη του πολέμου, αριθμούσε 10.972 κατοίκους. Βλ. τις σχετικές Απογραφές του Πληθυσμού της Ελλάδας κατά τα έτη 1928 και 1940, ΓΣΥΕ, Ελληνικό Τυπογραφείο 1935 και 1946, αντίστοιχα.

2013). Σε μια πόλη που λειτουργούσε ως μικρό αστικό κέντρο αγροτικού χαρακτήρα, στο οποίο κυριαρχούσαν οικονομικές δραστηριότητες σχετικές με τη διαχείριση της αγροτικής παραγωγής και την κάρπωση του πλεονάσματός της (Δημανόπουλος 2012: 182), η αγροτική ανάπτυξη ήταν αναμενόμενο να απασχολεί ιδιαίτερα τα αστικά στρώματα. Εύκολα μπορούμε να κατανοήσουμε, λοιπόν, το ενδιαφέρον που αναπτύχθηκε για τη διοργάνωση αθλητικών αγώνων στο πλαίσιο των τριών Παγκρήτιων Γεωργικών και Κτηνοτροφικών Εκθέσεων που διοργανώθηκαν στη δεκαετία του 1930 στο Ρέθυμνο. Στόχος των εκδηλώσεων ήταν η ενίσχυση της προσπάθειας ανάπτυξης της γεωργίας και της κτηνοτροφίας μέσα από τον εκσυγχρονισμό των μεθόδων παραγωγής και τις νέες επιστημονικές γνώσεις. Επιπλέον, αποτύπωναν σε σημαντικό βαθμό τις νέες τάσεις αστικού εκσυγχρονισμού και τα νέα πρότυπα αστικής κοινωνικότητας στη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου. Οι δύο πρώτες Εκθέσεις (1933 και 1934) περιλάμβαναν, εκτός από τα εκθέματα αγροτικών εργαλείων παραγωγής και τις εμποροπανηγύρεις γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων της Κρήτης, αθλητικές εκδηλώσεις: ναυτικοί αγώνες στο λιμάνι του Ρεθύμνου, ιπποδρομίες, αγώνες σκοποβολής και κλασικού αθλητισμού.²⁰

Επισημαίνουμε στο σημείο αυτό ότι στις προσωπικές συλλογές του Μάρκου Τζέλησι, γιου του Γιάννη Τζέλησι, υπάρχουν φωτογραφίες αγώνων από το 1933, ενώ σε μεταγενέστερη μαρτυρία του στον τοπικό Τύπο ο τελευταίος έχει αναφερθεί στα άτυπα Α΄ Αρκάδια του 1933.²¹ Κατά πάσα πιθανότητα, οι φωτογραφίες αυτές προέρχονται από τους αθλητικούς αγώνες των Παγκρήτιων Γεωργικών και Κτηνοτροφικών Εκθέσεων που έγιναν τον Αύγουστο του 1933 ή τους Πανρεθύμνιους του 1930 στους οποίους συγχρονικές γραπτές πηγές αναφέρονται ως Α΄ Αρκάδια. Η εκδοχή να έχουν γίνει αγώνες στην επέτειο της εθελουσίας του Αρκαδίου του 1933 δεν είναι πολύ πιθανή, καθώς δεν υπάρχουν σχετικά δημοσιεύματα εφημερίδων.

20. Βλ. ενδεικτικά σχετική διαφημιστική καταχώριση στην *Κρητική Επιθέωρηση*, 19-8-1934, σ. 2. Βλ. επίσης, «Η έκθεσις και οι ιππικοί αγώνες, άφιξις ταγματάρχου», *Τύπος*, 25-8-1933, σ. 3· «Πρόγραμμα εκτέλεσεως ιππικών αγώνων 29ης Αυγούστου», *Τύπος*, 27-8-1933, σ. 4.

21. Βλ. Μ. Πελαντάκης, «Η ιστορία των Αρκάδιων αγώνων», *Κρητική Επιθέωρηση*, 8-11-1987.

Αθλητικοί αγώνες το 1933 στο Ρέθυμνο (Προσωπικό αρχείο Μάρκου Τζέλησι)

Αντίστοιχοι αθλητικοί αγώνες φιλοξενήθηκαν και στην έκθεση που έγινε τον Αύγουστο του 1936, προλειαίνοντας, καθώς φαίνεται, το έδαφος για τους πρώτους Αρκάδιους αγώνες. Οι αγώνες στο πλαίσιο της Γ΄ Παγκρήτιας Γεωργοκτηνοτροφικής Έκθεσης έγιναν με τη συνέργεια του Γεωργικού Ταμείου Ρεθύμνης και του Γεωργικού Επιμελητηρίου και την αρωγή της Αγροτικής Τράπεζας και του Δήμου Ρεθύμνου. Για τη διεξαγωγή των ιππικών, σκοπευτικών και ναυτικών αγώνων ορίστηκαν επιτροπές αποτελούμενες κατά βάση από υψηλόβαθμους στρατιωτικούς και λιμενικούς φορείς –η επιτροπή των ναυτικών αγώνων, μάλιστα, αποφάσισε τη διεξαγωγή των αγωνισμάτων κολύμβησης, λεμβοδρομίας και ιστιοπλοΐας στο λιμάνι της πόλης–, ενώ για τους αγώνες στίβου ορίστηκε επιτροπή από τους αθλητικούς παράγοντες Γιάννη Τζέλησι, Τάσο Μεσθεναίο, Στέλιο Ψυχουντάκη και Μανούσο Χατζηγρηγόρη.²²

Η σχέση των Αρκάδιων αγώνων με αυτά τα σημαντικά αθλητικά και κοινωνικά γεγονότα, αλλά και με το ιδεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνονται, διαφαίνεται σε αποκαλυπτικό κείμενο που δημοσιεύει για τα επίσημα Αρκάδια του 1936 η *Κρητική Επιθεώρηση*. Σε αυτό επαινείται ο ΑΟΡ για την επιτυχημένη διεξαγωγή των αθλητικών αγώνων της Γ΄ Παγκρήτιας Γεωργοκτηνοτροφικής Έκθεσης και οι αθλητές που συμμετείχαν

22. «Κανονισμός της ΙΙΙ Παγκρήτιου Γεωργοκτηνοτροφικής Εκθέσεως», *Κρητική Επιθεώρηση*, 26-7-1936, σ. 2.

για τις επιδόσεις τους και αναγγέλλεται, μετά το επιτυχημένο αυτό παράδειγμα, η τέλεση των «Β΄ Αρκάδιων αγώνων». Ο αρθρογράφος αναφέρεται στα πρώτα ανεπίσημα Αρκάδια κατά τον εορτασμό της ολοκαυτώσεως του Αρκαδίου το 1930, σχολιάζοντας πως διοργανώθηκαν με μεγάλη επισημότητα από το σωματείο του Ατρομήτου, αλλά έκτοτε λησμονήθηκαν. Σχολιάζει ακόμη την επιθυμία του δικηγόρου και προέδρου του ΑΟΡ Μανούσου Χατζηγρηγόρη να δείξει στους επισήμους ότι υπάρχει έμπυχο αθλητικό δυναμικό στην πόλη, το οποίο πρέπει να αξιοποιηθεί για την πρόοδο του αθλητισμού, και όχι να παραμελείται, σε μια περίοδο που πνέει ούριος άνεμος για τη διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς.

Στο ίδιο κείμενο μαθαίνουμε σημαντικές λεπτομέρειες για την οργανωτική προετοιμασία των πρώτων Αρκάδιων αγώνων. Για την επιτυχία του εγχειρήματος ζητήθηκε η σύσταση ειδικής οργανωτικής επιτροπής και τονίστηκε πως οι αγώνες πρέπει να γίνουν αθλητικό γεγονός, «όχι μόνο εφέτος, αλλά κατ' έτος στην πόλη με τη συμμετοχή αθλητών από τις γειτονικές πόλεις». Για την οικονομική ενίσχυση του εγχειρήματος, ζητήθηκε από τον τότε δήμαρχο Τίτο Πετυχάκη να ακολουθήσει το παράδειγμα του ομότιμού του στα Χανιά Ιωάννη Μουντάκη, ο οποίος είχε βοηθήσει τα τοπικά σωματεία να οργανώσουν τα Βενιζέλεια, και προτάθηκε την προεδρία της οργανωτικής επιτροπής να αναλάβει ο νομάρχης Ρεθύμνου. Ζητήθηκε, ακόμη, να γίνει καμπάνια για την εξεύρεση των αναγκαίων πόρων με τη συνεισφορά όλων των τοπικών δυνάμεων, αναφέροντας ως παραδείγματα το Γυμνάσιο Ρεθύμνου, που θα μπορούσε να πλαισιώσει τους αγώνες με γυμναστικές επιδείξεις, και το Τάγμα Πεζικού, που θα μπορούσε να συμβάλει στην επισκευή της Πλατείας Αβέρωφ, η οποία βρισκόταν σε άθλια κατάσταση. Σε σχέση με το αγωνιστικό πρόγραμμα, πρότεινε οι αγώνες να συμπεριλάβουν, εκτός από τα συνηθισμένα αθλήματα, και δρόμο 800 μέτρων, 60 ή 110 μέτρων μετ' εμποδίων και άλμα εις τριπλούν. Για τον Αρκάδιο δρόμο πρότεινε, επειδή οι αθλητές θα καταπονούνταν αν η εκκίνηση γινόταν στο Αρκάδι, να ξεκινήσει από το Άδελε (από την οικία του Γιαμπουδάκη) προς την πόλη. Το κείμενο κατέληγε με μια χαρακτηριστική πρόταση που καταδείκνυε τη διάθεση του αστικού Ρεθύμνου να προβάλει μια αναβαθμισμένη εικόνα στον έξω κόσμο μέσα από τον νεωτερικό αθλητικό θεσμό των Αρκάδιων αγώνων: «Με κοινή προσπάθεια και τη βοήθεια των υπευθύνων, οι αγώνες ούτοι θα δείξουν στους ξένους μας τη ζωή και το σφρίγος που υπάρχει στα παιδιά μας».²³

23. «Τα Β΄ Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 13-10-1936, σ. 2.

Το αφήγημα της διαπαιδαγώγησης της νεολαίας μέσα από τον αθλητισμό, ενισχυόμενο από το νεοσύστατο αυταρχικό καθεστώς για τους δικούς του λόγους, συναντήθηκε με τη διάθεση της πόλης για οικονομική ανάπτυξη και ενίσχυση της συλλογικής της αυτοεικόνας προς τον έξω κόσμο. Αναμφίβολα, οι διεργασίες για τη διαμόρφωση του θεσμού των Αρκαδίων είχαν προηγηθεί της έλευσης της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά. Βέβαια, το καθεστώς Μεταξά είδε με θετικό βλέμμα το εγχείρημα και, όπως συμβαίνει συχνά με αυταρχικές κυβερνήσεις, προσπάθησε να αξιοποιήσει το γεγονός προς όφελός του. Ο δικτάτορας Μεταξάς, ορκισμένος εχθρός του κοινοβουλευτισμού, είχε χριστεί πρωθυπουργός της χώρας από τον βασιλιά Γεώργιο Β΄, ο οποίος είχε επανέλθει στην Ελλάδα με συμφωνία των αστικών κομμάτων μετά τις εκλογές της 26ης Ιανουαρίου του 1936 και την αποτυχία τους να συνεργαστούν μεταξύ τους για το σχηματισμό μιας ισχυρής κυβέρνησης (Papastratis 2004· Vatikiotis 2014). Ήταν μια περίοδος έντονων κοινωνικών αναταραχών, με μαχητικές κοινωνικές διεκδικήσεις στη Θεσσαλονίκη και προκήρυξη πανελλαδικής απεργίας την 5η Αυγούστου του 1936, η οποία έδωσε την αφορμή στο δικτάτορα να προτάξει τον κίνδυνο της ανατροπής του καθεστώτος από αντεθνικές δυνάμεις και, σε συμφωνία με το βασιλιά, να αναστείλει τις πολιτικές και ατομικές ελευθερίες, να διαλύσει τη Βουλή και να επιβάλει δικτατορία, ευθυγραμμίζοντας με τις επιθυμίες βασιλοφρόνων αξιωματικών (Λιναρδάτος 1988: 33-35· Νούτσος 1986: 139-150).

Επί της ουσίας, η επιβολή του καθεστώτος ήταν απόρροια μιας βαθιάς κρίσης στην ελληνική κοινωνία της μεσοπολεμικής περιόδου, η οποία χαρακτηρίστηκε από τον εθνικό διχασμό βενιζελικών και αντιβενιζελικών και την έλλειψη πολιτικής σταθερότητας, με συνεχείς εναλλαγές αυταρχικών και δημοκρατικών κυβερνήσεων. Σημαντικό ρόλο έπαιξε και το αποτυχημένο κίνημα-πραξικόπημα των αντιβενιζελικών το 1935, το οποίο έδωσε την ευκαιρία για μαζικές εκκαθαρίσεις στον κρατικό και τον στρατιωτικό μηχανισμό, δημιουργώντας συνθήκες που ευνοούσαν τις αυταρχικές μορφές διακυβέρνησης.

Το καθεστώς του Μεταξά χρησιμοποιούσε τον αθλητισμό ως βασικό μέσο για να ενισχύσει τη δημοφιλία του και να κάμψει τις αντιστάσεις των αντιφρονούντων. Φρόντιζε να ελέγχει τα αθλητικά σωματεία, απομακρύνοντας ή εξορίζοντας αθλητικούς παράγοντες που θεωρούσε ότι υιοθετούσαν «αντεθνική δράση», και αξιοποιούσε τις εθνικές εορτές ως προνομιακό πεδίο για την άσκηση προπαγάνδας. Βασικό μέλημα της δικτατορίας Μεταξά

υπήρξε η διαμόρφωση ενός νέου λαμπρού τρίτου ελληνικού πολιτισμού στα πρότυπα του αρχαιοελληνικού. Ο αθλητισμός ήταν σημαντικό πεδίο για την επίτευξη του στόχου της διαπαιδαγώγησης και διαφώτισης της νεολαίας στις ιδέες του καθεστώτος. Βασικό εργαλείο σε αυτή την κατεύθυνση ήταν η δημιουργία της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας (ΕΟΝ), η οποία είχε σημαντική προπαγανδιστική δράση σε όλη τη χώρα και στις πόλεις της Κρήτης (Ζαϊμάκης 2010β).

Το καθεστώς προσπάθησε να δώσει εθνικό και πατριωτικό χρώμα στους Αρκαδίους αγώνες με την παρουσία και τη συμβολική προβολή των αξιωματούχων του και, το 1939, επέβαλε την παρέλαση και τη συμμετοχή ομάδων του βασικού φορέα υλοποίησης των αθλητικών προταγμάτων του στον τομέα του αθλητισμού, της ΕΟΝ. Η παρέμβασή του όμως στα δρώμενα των αγώνων δεν είχε την ίδια ένταση με την αντίστοιχη στρατιωτικοποίηση των αγώνων στην περίοδο της Χούντας των Συνταγματαρχών, όπως θα δούμε στη σχετική ενότητα. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ ο ίδιος ο δικτάτορας Μεταξάς παραβρέθηκε στο Ρέθυμνο για τις εορτές του Αρκαδίου το 1936 και συναντήθηκε με αθλητικούς παράγοντες του Ρεθύμνου και τους διοργανωτές των αγώνων, δεν παρακολούθησε τους πρώτους αγώνες. Το ασφυκτικό πρόγραμμα του δικτάτορα ήταν ένας λόγος. Παράλληλα, ο θεσμός των Αρκαδίων έκανε τα πρώτα του βήματα, προσέλκυε αθλητές από το Ρέθυμνο και τα Χανιά και η εμβέλειά του ήταν τοπική. Για το καθεστώς, προτεραιότητα αποτελούσαν οι αγώνες που οργάνωνε το ίδιο στην Αθήνα τα καλοκαίρια, όπου επιδείκνυε μια λογική αθλητικών τελετουργιών που πρόβαλλαν την ιδέα της πειθαρχίας του έθνους και της αφοσίωσης στο δικτάτορα, στον πρώτο αθλητή της χώρας, όπως αυτόρεσκα είχε ονομάσει τον εαυτό του.

Οι πρώτοι Αρκαδίοι αγώνες ήταν καλά προετοιμασμένοι από εντόπιους φιλαθλητικούς κύκλους που είχαν συσπειρωθεί γύρω από τον ΑΟΡ, τον Όμιλο όπως συνήθιζαν να ονομάζουν το σωματείο οι Ρεθεμνιώτες, και είχαν μεγάλη επιτυχία. Έτσι, αγκαλιάστηκαν από την πρώτη στιγμή από την τοπική κοινωνία, ενώ στη συνέχεια μετατράπηκαν σε εμβληματικό αθλητικό θεσμό για την πόλη, με σημαντικές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές προεκτάσεις. Τα Αρκαδία αποτέλεσαν μια νησίδα δημόσιας κοινωνικότητας που περιλάμβανε αθλητικές, ψυχαγωγικές και κοινωνικές εκδηλώσεις και ένα σημείο συνάντησης και επικοινωνίας της τοπικής κοινωνίας με τον έξω κόσμο.

Η πρώτη περίοδος των Αρκαδίων: από τους τοπικούς στους παγκρήτιους αγώνες (1936-1956)

Η επιτυχία των πρώτων Αρκαδίων αγώνων το 1936 συνέβαλε στη θεσμοποίησή τους. Η πρώτη αναγγελία των αγώνων γίνεται στις 10 Οκτωβρίου του 1936. Η εφημερίδα *Τύπος* αναφέρεται στην τέλεση των Α΄ Αρκαδίων για την επέτειο της ολοκαυτώσεως του Αρκαδίου με την οργανωτική φροντίδα του ΑΟΡ, ο οποίος σύμφωνα με το δημοσίευμα ήταν το μοναδικό ενεργό αθλητικό σωματείο της πόλης. Το άρθρο επαίνεσε το σωματείο για την επίδειξη ζωής και σφρίγγους και ζήτησε τη συμβολή των Ρεθύμνιων και των αρμοδίων, καλώντας το δήμο να ενισχύσει το σωματείο στις πολλαπλές του υποχρεώσεις.²⁴ Το ενδιαφέρον της τοπικής κοινωνίας εκφράστηκε με την εθελούσια προσφορά επάθλων για τους νικητές, ενώ τα ονόματα των αθλοθετών τοποθετήθηκαν στην προθήκη του Βιβλιοχαρτοπωλείου Γεωρβασάκι. Όπως αναφέρει η ίδια εφημερίδα, ο Δήμος Ρεθύμνου προσφέρθηκε να αθλοθετήσει τα έπαθλα των νικητών του αγώνα 100 μέτρων, το 44ο Σύνταγμα Πεζικού τα 800 μέτρα, η Αποθήκη Σιγαρέτων Καραβασίλη το άλμα εις ύψος, το Εμπορικό Επιμελητήριο το άλμα εις μήκος, ο Εμπορικός Σύλλογος τη λιθοβολία και ο Κυνηγετικός Σύλλογος του νικητή του Αρκαδίου δρόμου. Για τον τελευταίο αγώνα, ο οποίος είχε μια ιδιαίτερη συμβολική αξία, προβλέφθηκε ως έπαθλο μεγαλοπρεπής αργυρός αμφορέας.²⁵

Στην οργανωτική επιτροπή των αγώνων αλυτάρχης ορίστηκε ο τότε πρόεδρος του ΑΟΡ, έμπειρος δικηγόρος, Μανούσος Χατζηγρηγόρης, γυμνασάρχος ο πρώην αθλητής Γιάννης Τζέλης και γραμματέας ο Γεώργιος Μυλωνάκης, γνωστός αθλητικός παράγοντας. Έφοροι στα διάφορα αγωνίσματα ορίστηκαν οι Ευάγγελος Νησιανάκης (Αρκαδίου αγώνας), Τάσος Μεσθενάιος (αγώνες δρόμου), Εμμανουήλ Μαρνέλλος (άλματα) και Γεώργιος Τζουλάκης (ρίψεις). Ιατροί των αγώνων ορίστηκαν ο μετέπειτα δήμαρχος Στέλιος Ψυχουντάκης και ο Εμμανουήλ Κακουλάκης (με ευθύνη τον Αρκαδίου αγώνα) και κριτές στα αγωνίσματα οι Ν. Φραγάκης, Αλκ. Μισιρλίδης και Λεωνίδας Βαρούχας (Αρκαδίου δρόμος), Ζ. Μοχαμιάν, Γιάννης Τζέλης (αγώνες δρόμου), Σταμάτης Παπαδάκης και Εμμανουήλ Μερσπνιάς (ρίψεις) και Γ. Ανδρεαδάκης και Κ. Βουρλάκης (άλματα).²⁶

---

24. «Κρίσεις και σχόλια», *Τύπος*, 10-10-1936, σ. 1.

25. «Κρίσεις και σχόλια», *Τύπος*, 10-10-1936, σ. 1 και 20-10-1936, σ. 1.

26. Η οργανωτική επιτροπή αναφέρεται στο πρόγραμμα των αγώνων που παρατίθεται σε άγνωστη εφημερίδα, απόκομμα της οποίας είχε στην κατοχή του ο Γιάννης Τζέλης. Βλ. σχετικά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων των αγώνων του 1936 στο τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου.

Σύμφωνα με σχετικό σχόλιο της *Κρητικής Επιθεώρησης*, ο Χατζηγρηγόρης απέδειξε πως «ο θέλων και ο επιμένων νικά», τονίζοντας την προσεγμένη διοργάνωση και τη μεγάλη συμμετοχή κοινού και αθλητών. Ιδιαίτερες αναφορές έγιναν στην προσπάθεια των Ρεθεμνιωτών αθλητών, οι οποίοι μολονότι δεν είχαν κατάλληλο χώρο για να προπονηθούν μπόρεσαν να ανταγωνιστούν τους Χανιώτες συναθλητές τους που ήταν «πολυπειρότεροι», ενώ σχολιάστηκαν το παγκρήτιο ρεκόρ του Βότση στο άλμα εις μήκος (5.83 μ.) και η επίδοση του Μαυράκη στο δρόμο 24 χιλιομέτρων (1 ώρα και 30 λεπτά) με την επισήμανση ότι θα άξιζε να προσελκύσει το ενδιαφέρον του ΣΕΓΑΣ και να αγωνιστεί και σε αθλητικές συναντήσεις εκτός Κρήτης ως μαραθωνοδρόμος. Στο σχετικό ρεπορτάζ δημοσιεύεται ο λόγος που εκφώνησε ο Χατζηγρηγόρης, ο οποίος επαίνεσε τους συμμετέχοντες διότι, αντί της οδού του «καφενείου, της ραστώνης, της χλιδής και της απολαύσεως», προτίμησαν «τον ανηφορικό δρόμο της αρετής, διεκδικώντας τον κότινον της δάφνης και τιμώντας την εποποιϊαν του Αρκαδίου». Ο Χατζηγρηγόρης χαρακτήρισε πρωτοπόρους του αθλητισμού τους συμμετέχοντες αθλητές, οι οποίοι με τη λεβεντιά τους και τις πράξεις τους δείχνουν ότι πρυτανεύει η ιδεολογία της αθλητικής ιδέας και όχι η ύλη, και υιοθετώντας ένα δημοφιλές αφήγημα της περιόδου ζήτησε «όλοι μαζί να αγαπήσωμε τον αθλητισμό και όλοι μαζί να αποτελέσουμε την κοινωνία και το κράτος».²⁷

Τη σκυτάλη των κολακευτικών σχολιασμών για τα πρώτα Αρκάδια ανέλαβε ο διακεκριμένος φιλόλογος και εκπαιδευτικός Μιχάλης Πρεβελάκης, ο οποίος, αφού αφηγήθηκε το χρονικό της διοργάνωσης των πρώτων Πανρεθύμνιων αγώνων του 1908 από τον Γυμναστικό Σύλλογο Ρεθύμνης υπό την προεδρία του, υπενθύμισε την τότε προτροπή του να μετεξελιχθούν μελλοντικά αυτοί οι αγώνες σε παγκρήτιους, για να τονίσει στη συνέχεια πως, με το πέρασμα του χρόνου, το αίτημα αυτό έγινε εφικτό με τα Αρκάδια. Ο Πρεβελάκης μνημόνευσε σημαντικές λεπτομέρειες των αγώνων του 1908, σε μια πρόδηλη προσπάθεια να διαμορφώσει μια συμβολική γέφυρα μνήμης με τους Αρκάδιους αγώνες, και παράλληλα επαίνεσε τους διοργανωτές, ιδιαίτερα τους πρωτεργάτες Μανούσο Χατζηγρηγόρη και Τάσο Μεσθεναίο.²⁸ Αυτή η ενατένιση του λαμπρού παρελθόντος των επιτευγμάτων της αστικής τάξης του Ρεθύμνου είναι τυπικό δείγμα μιας πνευματικής αριστοκρατίας που έχει αρχίσει να παρακμάζει, δίνοντας τη θέση της σε μια τάξη νεόπλουτων (Κονδύλης 1991), και συχνά

27. «Οι αγώνες της Κυριακής: Τα Β' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 3-12-1936, σ. 2.

28. Μ. Πρεβελάκης, «Φίλαθλον το Ρέθυμνον», *Κρητική Επιθεώρησης*, 4-12-1936, σ. 1.

επιδεικνύει μια νοσταλγική στάση ιδιαίτερα προς όψεις του παρελθόντος που εξυπηρετούν τις κοσμοθεωρίες του παρόντος (Herzfeld 1991).

Το ενδιαφέρον που υπήρξε για τη διοργάνωση φαίνεται και από ρεπορτάζ που φιλοξενούν οι αθηναϊκές αθλητικές εφημερίδες για το αθλητικό συμβάν. Για παράδειγμα, σε ανταπόκριση από το Ρέθυμνο του Γιάννη Βότζη στην αθηναϊκή εφημερίδα *Αθλητισμός* παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των αγώνων και σχολιάζεται το τελετουργικό τους με τον όρκο του αθλητή που έδωσε ο Ανδρέας Πισκοπάκης. Αναφέρονται ακόμη οι δυσκολίες που συνάντησαν οι αρκαδιοδρόμοι, αφού σε μέρος της διαδρομής τεσσάρων χιλιομέτρων ο δρόμος ήταν ανώμαλος, και σχολιάζεται η νίκη του νεαρού αθλητή Μαυράκη στον Αρκάδιο δρόμο και μάλιστα με διαφορά τριάντι χιλιομέτρων από τον δεύτερο Παπουτσάκη.²⁹

Ο θετικός απόηχος που είχαν οι Αρκάδιοι αγώνες στην τοπική κοινωνία διαμόρφωσε ένα κλίμα ενθουσιασμού στους φιλαθλητικούς κύκλους της πόλης που εργάστηκαν για τη θεσμοποίηση των αγώνων και προσπάθησαν να αναζητήσουν πόρους για την αναβάθμιση του σταδίου της Σοκώρας. Είναι χαρακτηριστική η επιστολή που απέστειλε ο ΑΟΡ στο δικτάτορα Μεταξά με την ευκαιρία της έλευσής του στο Ρέθυμνο για τις εορτές του Αρκαδίου, στην οποία ζητούσε την παραχώρηση χώρου που ανήκε στο παρελθόν στους Ρεθύμνιους μουσουλμάνους που είχαν φύγει από το Ρέθυμνο με βάση τη Συνθήκη της Λωζάννης, για να ιδρυθεί εκεί σύγχρονο γυμναστήριο.³⁰ Ο σύλλογος επανήλθε στο ίδιο ζήτημα το επόμενο έτος, αξιοποιώντας το βήμα της εθιμοτυπικής επιστολής που υποχρεούνταν να στείλουν τα σωματεία στον αρχηγό του κράτους για να τους εκφράσουν το σεβασμό τους. Στην πρώτη επέτειο της διακυβέρνησης Μεταξά, μαζί με τα συγχαρητήρια, έθεσε ξανά το ζήτημα του γυμναστηρίου. Σύμφωνα με σχόλιο της εφημερίδας *Τύπος*, η απάντηση της κυβέρνησης έδινε βάσιμες ελπίδες για την επίλυση του ζωτικού θέματος.³¹ Στην πραγματικότητα, το ζήτημα της δημιουργίας νέου σταδίου δεν προωθήθηκε ούτε από το καθεστώς Μεταξά ούτε από τις μετέπειτα κυβερνήσεις.

Τα Β' Αρκάδια αναγγέλθηκαν από τον ΑΟΡ τον Οκτώβριο του 1937 και τέθηκαν υπό την αιγίδα του επίσημου κράτους.³² Για την κάλυψη των αυξημένων αναγκών της διοργάνωσης, οι ιθύνοντες του συλλόγου «εξόρμησαν» στην

29. «Τα Α' Αρκάδια εις το Ρέθυμνο Κρήτης», *Αθλητισμός*, 16-11-1936, σ. 4.

30. «Ο Ρεθύμνιος αθλητισμός προς τον αρχηγόν του νέου κράτους», *Τύπος*, 17-11-1936, σ. 4.

31. «Κρίσεις και σχόλια», *Τύπος*, 14-8-1937, σ. 1.

32. «Τα Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 28-10-1937, σ. 1 και 31-10-1937, σ. 2.

πόλη για τη διάθεση εισιτηρίων. Τη συγκεκριμένη χρονιά υπήρξαν αρκετά προβλήματα στον εορτασμό του Αρκαδίου, και στις σχετικές συζητήσεις για τους Αρκαδίους αγώνες εκφράστηκε προβληματισμός για την ανάγκη σύνδεσης των εορτασμών της εθελουσίας με προσοδοφόρες οικονομικές δραστηριότητες. Από αυτήν τη σκοπιά είναι ενδιαφέρουσα η επιστολή προς την εφημερίδα Τύπος του ιατρού και πολιτευτή Γεωργίου Τσουδερού, μέλους του διοικητικού συμβουλίου της Εταιρείας Φίλων Ρεθύμνου, της οποίας η δράση είχε ατονήσει. Σε αυτήν σχολιάζονται οι σκέψεις που είχαν γίνει από μέλη της Εταιρείας για τη μεταφορά των εκδηλώσεων της επετείου του Αρκαδίου στον μήνα Μάιο (κατά τη διάρκεια της πανήγυρης της Μονής Αρκαδίου) προκειμένου να διευκολυνθεί η κινητοποίηση εκδρομικών από την Αθήνα. Στην επιστολή απάντησε η εφημερίδα με σύντομο σχόλιο που τονίζε, ανάμεσα σε άλλα, την ανάγκη σύστασης ιδιαίτερου οργανισμού, ο οποίος θα αναλάμβανε την τέλεση των εορτασμών του Αρκαδίου, χωρίς να υιοθετεί εμφανώς την πρόταση μεταφοράς των αγώνων σε άλλη περίοδο.³³

Λίγες ημέρες αργότερα, στην ίδια εφημερίδα, αναγγέλθηκε η διοργάνωση των Β' Αρκαδίων αγώνων με συνοδευτικά σχόλια που έδειχναν την ιδεολογική πλαισίωση των αγώνων με τα προτάγματα της οικονομικής ανάπτυξης του Ρεθύμνου. Τα Αρκαδία, αναφέρει στο πρωτοσέλιδό του ο *Τύπος*, δεν συντελούν μόνο στην ανάπτυξη του αθλητισμού προς όφελος της νεολαίας προκειμένου να γίνει «ευρωστωτέρα και υγιεστέρα από την σημερινή», αλλά και στην καλλιέργεια της τουριστικής κίνησης και της προπαρασκευής της «οργάνωσης της οικονομικής αποδόσεως του εορτασμού της ολοκαυτώσεως του Αρκαδίου», η οποία έχει παραμεληθεί.³⁴

Εν τω μεταξύ, τη χρονιά εκείνη διακόπηκε ο θεσμός των Γεωργο-κτηνοτροφικών Εκθέσεων με τις συνοδευτικές αθλητικές εκδηλώσεις και έτσι το ενδιαφέρον των φιλάθλων επικεντρώθηκε στους Αρκαδίους αγώνες που διεξήχθησαν στις 7 και 8 Νοεμβρίου. Για τα έπαθλα των νικητών ενεργοποιήθηκαν και πάλι φορείς της τοπικής κοινωνίας που είχαν μάλιστα αυξηθεί σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Οι αθλοθέτες του 1937 ήταν ο Δήμος Ρεθύμνου, κρατικοί και επαγγελματικοί φορείς, σύλλογοι και ακόμη εκπρόσωποι των τοπικών επιχειρήσεων: η Λιμενική Επιτροπή, το Ταμείο Εφένδρων Αξιωματικών, η Ομοσπονδία Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ρεθύμνου, το Σύνταγμα Πεζικού, ο Κυνηγετικός Όμιλος, η Αποθήκη Σιγαρέτων

33. «Ο εορτασμός του Αρκαδίου και η Εταιρεία των Φίλων Ρεθύμνης», *Τύπος*, 11-11-1937, σ. 1.

34. «Τα Αρκαδία Β'», *Τύπος*, 4-11-1937, σ. 1.

Καραβασίλη και η αντιπροσωπεία Σιγαρέττων Παπαστράτου.³⁵ Τα μετάλλια των αγώνων είχαν σχεδιαστεί ώστε να υπενθυμίζουν συμβολικά τη συνέχεια με την ολυμπιακή κληρονομιά, αναπαριστώντας τη δάφνη των αρχαίων Ελλήνων αθλητών.

Στην εναρκτήρια ομιλία του, ο αλυτάρχης των αγώνων Μανούσος Χατζηγρηγόρης έκανε ειδική αναφορά στην ιδεολογία του αθλητισμού και στη συμβολή των νέων, οι οποίοι με θυσίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη του αθλητισμού, παραλληλίζοντας τους αγώνες των αθλητών με τους αγώνες των ηρώων: «Εκείνοι διά την πατρίδαν έπεσαν. Και εσείς διά την πατρίδαν αγωνίζεσθε. Εκείνοι εν τω πολεμικώ πεδίω. Σεις εν τω ειρηνικώ». Σύμφωνα με τον Χατζηγρηγόρη, η φλόγα του αθλητισμού «μορφώνει σώματα ισχυρά, αρτιμελή και νόες υγιείς οίτινες θα διευθύνωσι τα άτομα, τας οικογενείας, τας κοινωνίας, το κράτος και θα καταστήσετε μελλοντικώς την Ελλάδα μας σπυριζόμενη όχι μόνο του παλαιού αλλά και του νέου Ελληνικού πολιτισμού». Ο αθλητισμός προσλαμβάνεται ως ένα όχημα μέσω του οποίου θα εκπληρωθεί ο απώτερος εθνικός στόχος, η μεταβολή μιας ασθενικής κοινωνίας σε μια «κοινωνία υγιά».³⁶ Είναι φανερό πως οι λόγοι των αθλητικών σωματείων είχαν εναρμονιστεί με το κλίμα του πατριωτισμού και της εθνολατρίας που είχε καλλιεργηθεί στα χρόνια της δικτατορίας του Μεταξά, αναπαράγοντας το αφήγημα της διαμόρφωσης ενός «ανώτερου» τρίτου ελληνικού πολιτισμού.

Στους αγώνες συμμετείχαν έξι αθλητικές ομάδες, δύο από το Ρέθυμνο (ΑΟΡ και Ατρόμητος), τρεις από τα Χανιά (Ιωνία, Τάλως και Αέθλιος) και το Λύκειο Χανίων, ενώ για πρώτη φορά καταγράφεται και η βαθμολογία των συλλόγων, με τον ΑΟΡ να καταλαμβάνει την πρώτη θέση και τον Ατρόμητο τη δεύτερη.³⁷ Τη χρονιά εκείνη συμπεριλήφθηκε για πρώτη φορά το κρητικό βόλι στο επίσημο πρόγραμμα των αγώνων. Σε έναν απολογιστικό σχολιασμό των αγώνων, ο *Τύπος* εγκωμίασε τη ζηλευτή τάξη που επικρατούσε, δίνοντας την εντύπωση πως οι αγώνες διεξάγονταν εις πόλη «βορρειοτέρας τινός χώρας έχουσα φιλάθλους παραδόσεις». Ο αρθρογράφος ανέφερε πως τα Αρκάδια ήταν το «άπαντον» της διεξαγωγής της μεγάλης τοπικής εορτής, «ήτις άλλως θα είχε την κοινότηπην μορφήν άλλων εορτασμών», και ευχαρίστησε τον πρόεδρο του συλλόγου και τους ενθουσιώδεις συνεργάτες του, κάνοντας ιδιαίτερη μνεία στον

35. «Διά τα Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 28-10-1937, σ. 2· «Τα Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 31-10-1937, σ. 2.

36. «Τα Β' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 8-11-1937, σ. 4· «Τα Β' Αρκάδια», *Τύπος*, 8-11-1937, σ. 4.

37. «Τα Β' Αρκάδια», *Τύπος*, 10-11-1937, σ. 2.

«ακούραστο» αντιπρόεδρο, Τάσο Μεσθεναίο, «δημιουργό και εσαεί εμπυκωτή του Ρεθυμνιακού αθλητισμού».³⁸

Μετά και τη δεύτερη επιτυχημένη διοργάνωση των Αρκαδίων, ο θεσμός είχε πλέον εδραιωθεί στη συλλογική συνείδηση ως συστατικό στοιχείο των επετειακών εκδηλώσεων της εθελουσίας. Στο διάστημα που μεσολάβησε μέχρι τη διεξαγωγή των τρίτων Αρκαδίων αγώνων, πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο Ρέθυμνο του υπουργού Διοίκησης Πρωτεύουσας Κωνσταντίνου Κοτζιά, ιθύνοντος νου του καθεστώτος σε ζητήματα αθλητισμού, τον οποίο υποδέχθηκαν τα δύο μεγάλα σωματεία της πόλης. Ο πρόεδρος του ΑΟΡ του απηύθυνε χαιρετισμό πλαισιωμένος από τους αθλητές του συλλόγου με αθλητική περιβολή, ενώ ο εκπρόσωπος του Ατρομήτου του πρόσφερε ανθοδέσμη και τον ανακήρυξε επίτιμο πρόεδρο του σωματείου.³⁹ Τον Ιούνιο δόθηκε διάλεξη για τον κρητικό αθλητισμό από το γυμναστή και επόπτη του Σταδίου Χανίων Αλέξανδρο Χαϊδεμένο, ο οποίος επισήμανε τη σημασία της στροφής των νέων στον κλασικό αθλητισμό που γέννησε η αρχαία Ελλάδα και της απομάκρυνσης από το ποδόσφαιρο, του οποίου τα οφέλη είναι ελάχιστα.⁴⁰

Μέσα σε αυτό το κλίμα, η εφημερίδα *Τύπος*, τον Οκτώβριο του 1938 με αφορμή τα επερχόμενα Αρκαδία, φιλοξένησε σύντομο κείμενο του Χαϊδεμένου στο οποίο εκφραζόταν ο προβληματισμός για την αποχή αθλητών από το Ηράκλειο στα Αρκαδία (όπως και από τα Βενιζέλεια), την οποία συνέδεε με την αδράνεια των αθλητικών παραγόντων και την περιορισμένη δραστηριότητα της γειτονικής πόλης στον κλασικό αθλητισμό. Αναρωτήθηκε δε αν υπάρχουν σύλλογοι και αν γνωρίζουν τον προορισμό τους, επισημαίνοντάς τους πως οι αγώνες στο στίβο είναι μια προπόνηση για τον ευρύτερο αγώνα της Μεγάλης Ιδέας.⁴¹ Στο προλογικό της σημείωμα, η εφημερίδα αναφέρθηκε στη σημασία των τοπικών κρητικών αγώνων ως προπαρασκευαστικού σταδίου αγωνιστικής ζύμωσης, καλλιέργειας της σωματικής διάπλασης και της κοινωνικής πειθαρχίας και συνεργασίας στη νεολαία με απώτερο στόχο τη διαμόρφωση Κρητών πρωταθλητών και τη βελτίωση της «κρητικής φυλής».⁴² Πρόκειται για απόψεις που ενστερνίζονται φυλετικές προσεγγίσεις δημοφιλείς εκείνη την

38. «Κρίσεις και σχόλια», *Τύπος*, 10-11-1937, σ. 1.

39. «Η δωδεκάωρος εν Ρεθύμνω παραμονή του Υπουργού Κωνσταντίνου Κοτζιά», *Τύπος*, 30-4-1938, σ. 1, 2 και 3.

40. «Μια φλογερή έκκλησι διά τον Κρητικό αθλητισμό», *Τύπος*, 17-6-1938, σ. 1 και 2.

41. Αλέξανδρος Χαϊδεμένος, «Οι εν Ρεθύμνη Παγκρήτιοι αθλητικοί αγώνες», *Τύπος*, 11-11-1938, σ. 1.

42. «Οι εν Ρεθύμνω Παγκρήτιοι αθλητικοί αγώνες “Τα Αρκαδία”», *Τύπος*, 11-10-1938, σ. 1.

περίοδο, καθώς καλλιεργούνταν συστηματικά από τους προπαγανδιστικούς μηχανισμούς του καθεστώτος, οι οποίες είχαν προσαρμοστεί σε τοπικιστικές κοσμοθεωρίες για μια ανώτερη κρητική φυλή. Την ίδια ώρα φανέρωναν και τις αγωνίες των τοπικών πνευματικών και αθλητικών ελίτ για την προβολή, τη σύνδεση, αλλά και τη συμβολική ανύψωση της τοπικότητας σε εθνικό επίπεδο.

Το *Αθλητικό Βήμα* στην Αθήνα ανήγγειλε την οργάνωση των αγώνων με σκόλιο για την προσπάθεια των αθλητών του Ρεθύμνου να επαναλάβουν το περυσινό κατόρθωμα και να πάρουν τις περισσότερες πρωτιές σε σχέση με τους Χανιώτες αθλητές, ενώ σχολίασε τη σιγήν ιχθύος εκ μέρους των Ηρακλειωτών. Ο ανταποκριτής ευχόταν οι αγώνες να αποτελέσουν το έναυσμα για την αύξηση των αθλητικών αγώνων στίβου στην πόλη, διότι μόνο έτσι θα μπορέσει η χώρα να βγάλει μεγάλους αθλητές όπως ο Μάντακας και ο Σύλλας.⁴³

Μολονότι στην πρώτη αναγγελία των αγώνων του 1938 στις 27 Σεπτεμβρίου αναφέρεται ως οργανωτής ο Ατρόμπος,⁴⁴ τελικά οι αγώνες έγιναν και πάλι με την οργανωτική ευθύνη του ΑΟΡ, στις 8 Νοεμβρίου, ημέρα Τετάρτη, στην Πλατεία Αβέρωφ. Στους αγώνες συμμετείχαν από το Ρέθυμνο τα σωματεία της πόλης και το Σχολείο Μέσης Εκπαίδευσης και από τα Χανιά το Γυμνάσιο και τα σωματεία Τάλως και Ιωνία. Παράλληλα, σε μια προφανή προσπάθεια να ενισχυθεί ο παγκρήτιος χαρακτήρας του εγχειρήματος, συμμετείχε και η ομάδα στίβου της ΕΟΝ Ηρακλείου. Ήταν η πρώτη φορά που υπήρξε συμμετοχή της ΕΟΝ στους Αρκαδίους αγώνες, καθώς και παρουσία αθλητών από το Ηράκλειο. Σε σχετικό ρεπορτάζ του *Αθλητικού Βήματος* στην Αθήνα σχολιάζεται η οργανωτική επιτυχία των αγώνων, παρά την ακαταλληλότητα του γηπέδου και τον άστοχο καιρό, και εκφράζονται επαινετικά σχόλια για τον ΑΟΡ τόσο για τη φροντίδα της οργάνωσης των αγώνων όσο και για τις αγωνιστικές του επιτυχίες, αφού ο σύλλογος κατέκτησε την πρώτη θέση στη συλλογική κατάταξη σωματείων με δεύτερο τον Τάλω.⁴⁵ Όπως είναι φυσικό, οι αγώνες ήταν και ένα πεδίο δοκιμασίας και αναπαραγωγής ιεραρχιών και τοπικιστικών ανταγωνισμών που επικρατούσαν ανάμεσα στις αστικές κοινωνίες του νησιού.

Η διοργάνωση των 4ων Αρκαδίων αγώνων έγινε για πρώτη φορά με τη σύμπραξη του ΑΟΡ με τον Ατρόμπο στο γήπεδο της Σοχώρας. Στους αγώνες συμμετείχαν, εκτός από τα δύο προαναφερθέντα σωματεία, ο Ελπιδοφόρος Αρμενίων και ο Τάλως Χανίων. Η εναρκτήρια ομιλία έγινε από τον Μανούσο

43. «Την Τρίτη τελούνται οι Παγκρήτιοι αγώνες», *Αθλητικό Βήμα*, 4-11-1938, σ. 4.

44. «Αθλητικός όμιλος Ατρόμπος Σ.Α.», *Κρητική Επιθεώρησης*, 27-9-1938, σ. 2.

45. «Τα αποτελέσματα των Γ' Αρκαδίων αγώνων», *Αθλητικό Βήμα*, 14-11-1938, σ. 4.

Χατζηγρηγόρη υπό την παρουσία του νομάρχη Ρεθύμνου Αθανάσιου Παπαθανασίου και της ηγεσίας της ΕΟΝ Κρήτης, η οποία εκπροσωπήθηκε από την περιφερειακή διοικήτρια της ΕΟΝ Θηλέων Πολυξένη Παπαθανασίου και τον περιφερειακό διοικητή της ΕΟΝ Αρρένων Γεώργιο Μαζαράκη. Στην ομιλία τονίστηκε η σημασία της άθλησης προκειμένου η χώρα να διαμορφώσει σώματα υγιή μέσα από τα οποία θα συνέχιζε να μεταλαμπαδεύει το φως του πολιτισμού.⁴⁶ Το επιτυχημένο εγχείρημα των Αρκάδιων αγώνων έμελλε να διακοπεί προσωρινά με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου τον Οκτώβριο του 1940, οπότε έπαψαν οι οργανωμένες αθλητικές δραστηριότητες στην πόλη.

Οι Αρκάδιοι αγώνες στην πρώτη μεταπολεμική δεκαετία

Οι Αρκάδιοι αγώνες συνεχίστηκαν αμέσως μετά την τραυματική περίοδο της Κατοχής και ενώ στη χώρα είχε ξεσπάσει ο Εμφύλιος. Τα αθλητικά σωματεία στην ουσία είχαν διαλυθεί. Την πρωτοβουλία για την «επιμέλεια» των αγώνων ανέλαβε ο Δήμος Ρεθύμνου, συγκροτώντας επιτροπή αγώνων η οποία απύθυνε πρόσκληση συμμετοχής σε αθλητές από όλη την Κρήτη, ενταγμένους ή όχι σε αθλητικά σωματεία, και σε μέλη στρατιωτικών μονάδων.⁴⁷ Το ιστορικό γήπεδο της Σοκώρας είχε αλλάξει εν μέρει μορφή, αφού είχε διαμορφωθεί από τους Γερμανούς μικρή κατοχική κερκίδα στο μέσο της οποίας υπήρχε το ναζιστικό εθνόσημο του Γ΄ Ράιχ με τον μαύρο αετό. Με την αποχώρηση των Γερμανών, οι Ρεθεμνιώτες αγωνιστές κατέστρεψαν το σύμβολο του ναζισμού, ενώ η πετρόκτιστη κερκίδα που είχε δημιουργηθεί με υποχρεωτικές αγγαρείες των κατοίκων διατηρήθηκε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960.⁴⁸ Η διεξαγωγή των αγώνων είχε προγραμματιστεί για την ημέρα της επετείου της ολοκαυτώσεως του Αρκαδίου, αλλά λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών αναβλήθηκε για την 9η Νοεμβρίου. Στους αγώνες συμμετείχε τιμητικά (εκτός συναγωνισμού) και ο Βαλκανιονίκης Ανδρέας Ματζαβάς, ο οποίος υπηρετούσε εκείνο το διάστημα στην Πυροσβεστική Υπηρεσία Ρεθύμνου. Σε σχετικό της σχόλιο, η *Κρητική Επιθεώρηση* εξέφρασε την ικανοποίησή της για την

46. «Πώς εορτάσθη η επέτειος της ολοκαυτώσεως της Ιερ. Μον. Αρκαδίου», *Κρητική Επιθεώρηση*, 11-11-1939, σ. 1.

47. «Παγκρήτιοι Αθλητικοί Αγώνες τα Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 2-11-1945, σ. 1.

48. Βλ. σχετικά και το ενδιαφέρον άρθρο του Γ. Παπιμούτογλου, «Η κατοχική κερκίδα της Σοκώρας», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 6-1-2021.

επιτυχία των αγώνων και την προσπάθεια των αθλητών που απέδειξαν «ότι είναι απόγονοι άξιοι των προγόνων τους» και συνεχιστές τους «εις όλα τα πεδία των αγώνων». ⁴⁹

Φυλλάδιο του Προγράμματος των Ε΄ Αρκαδίων του 1945 (Ψηφιακό αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ενόψει των αγώνων αυτών έγινε μια προσπάθεια επαναλειτουργίας των σωματείων που είχαν απενεργοποιηθεί την περίοδο της Κατοχής. Το ιστορικό σωματείο του ΑΟΡ, που είχε οργανώσει τους πρώτους προπολεμικούς Αρκαδίους αγώνες, σταμάτησε να λειτουργεί στα χρόνια της Κατοχής και στην εξέλιξη αυτή πρέπει να έπαιξε καταλυτικό ρόλο η μετάθεση από το Ρέθυμνο στην Αθήνα του ιθύνοντος του συλλόγου Τάσου Μεσθεναίου. Το κενό που άφησε ο ΑΟΡ φαίνεται να κάλυψε προσωρινά ο Πανρεθυμνιάκος, ένα σωματείο που είχε επικεντρωθεί στα αγωνίσματα κλασικού αθλητισμού, χωρίς ωστόσο να έχει κάποια σημαντική αγωνιστική δραστηριότητα κατά την προπολεμική περίοδο. Ο σύλλογος ενεργοποιήθηκε εκ νέου στη μεταπολεμική περίοδο και εμφανίστηκε το 1945 με πολλές νίκες στα 5α Αρκαδία. Τα άλλα δύο σωματεία που συμμετείχαν ήταν ο αρτισύστατος Κεραυνός Ρεθύμνου και η Ιωνία Χανίων. Στα αξιοσημείωτα των αγώνων αυτών, που διεξήχθησαν στην εμφυλιακή περίοδο, ήταν η συμβολική παρουσία του στρατού με τη

49. «Οι προχτεσινοί Αγώνες Τα 5α Αρκαδία», *Κρητική Επιθεώρησης*, 13-11-1945, σ. 1.

συμμετοχή της ομάδας στίβου της Στρατιωτικής Διοίκησης Κρήτης, καθώς και η συμπερίληψη στο αγωνιστικό πρόγραμμα του στρατιωτικού «αγωνίσματος» της ρίψης χειροβομβίδας.

Το 1946, και ενώ μαίνεται ο εμφύλιος πόλεμος, τη διακυβέρνηση της χώρας έχει αναλάβει η Ηνωμένη Παράταξη Εθνικοφρόνων υπό την ηγεσία του Λαϊκού Κόμματος με πρόεδρο τον Κωνσταντίνο Τσαλδάρη. Η χώρα έχει χωριστεί σε νομιμόφρονες και αντιφρονούντες και ενεργοποιείται ο αναγκαστικός νόμος 453/1945 «Περί λήψεως μέτρων προς εμπέδωσιν της τάξεως και της δημόσιας ασφαλείας», με τον οποίο τα επόμενα χρόνια εκτοπίζονται και φυλακίζονται στελέχη του ΕΑΜ. Το εμφυλιοπολεμικό κλίμα, που διαπερνά όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής, εκφράζεται και στις εκδηλώσεις των Αρκάδιων αγώνων, που ξεκινούν με ομιλία του νομάρχη Ρεθύμνου Νικολάου Μπράκη, ως εκπροσώπου της κυβέρνησης. Ο τελευταίος αναφέρεται στη «γνησίως ελληνική παράδοση» των αγώνων και στην τιμητική θέση της αθλούμενης νεολαίας που φιλοδοξεί με «αδάμαστο αγωνιστικό πνεύμα να κρατήσει ψηλά την παράδοση της τιμής, της πίστωσης και της νίκης». Τονίζει ακόμη την ιστορική και συμβολική σημασία των αγώνων, που είναι αφιερωμένοι στους «θρυλικούς αθλητές της κρητικής ελευθερίας του ολοκαυτώματος». Στο τέλος της ομιλίας, ζητά από τους αθλητές να αναλογιστούν την ευθύνη του να αγωνίζονται κάτω από αυτές τις τιμητικές συνθήκες και εκφράζει την προσδοκία ότι τα ερχόμενα Αρκάδια θα διεξαχθούν «ενώ θα έχει τερματιστεί η επιβουλή, η οποία σήμερα απλώνει την καταστροφική της επιρροήν εις όλας τας δημιουργικές εκδηλώσεις της Ελληνικής ζωής».⁵⁰

Σε αγωνιστικό επίπεδο, πάντως, οι αγώνες είχαν ενδιαφέρον καθώς για πρώτη φορά συμμετέχουν μαθήτριες από το Ρέθυμνο και τα Χανιά. Σε συλλογικό επίπεδο, ο Κεραυνός αναδεικνύεται πρώτος, με τον Τάλω Χανίων να ακολουθεί, ενώ συμμετέχουν και άλλοι τέσσερις σύλλογοι, ο Ατρόμπος και ο πρωτοεμφανιζόμενος Αστέρας από το Ρέθυμνο και οι Ατλαντίς και Ιωνία από τα Χανιά.⁵¹

Την επόμενη χρονιά, την οργάνωση των αγώνων αναλαμβάνει για πρώτη φορά ο Ατρόμπος,⁵² που είχε επανασυγκροτηθεί στη μετακατοχική περίοδο και εφεξής θα συνεχίσει αδιάλειπτα την οργάνωση των αγώνων μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Αλυτάρχης των αγώνων ορίζεται ο γνωστός δικηγόρος

---

50. «Τα Η' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 11-11-1948, σ. 1.

51. «Τα αποτελέσματα των αγώνων», *Κρητική Επιθεώρησης*, 11-11-1948, σ. 2.

52. «Ζ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 3-11-1947, σ. 2.

Ευάγγελος Δρανδάκης,⁵³ πρόεδρος της Ένωσης Αθλητικών Σωματείων που είχε συσταθεί τον προηγούμενο χρόνο, υλοποιώντας ένα μακροχρόνιο αίτημα των φιλαθλητικών κύκλων του Ρεθύμνου ήδη από τη μεσοπολεμική περίοδο, οπότε και καταγράφονται βραχύβιες προσπάθειες λειτουργίας της Ένωσης.⁵⁴ Επιπλέον, σε σύσκεψη που έγινε στις αρχές Νοεμβρίου του 1947 στο Δημαρχείο Ρεθύμνου για την επέτειο του Αρκαδίου, με τη συμμετοχή εκπροσώπων των αθλητικών συλλόγων, αποφασίστηκε να παρακολουθήσουν τους αγώνες οι επίσημοι προσκεκλημένοι των εορτασμών της εθελουσίας και να δοθεί το έπαθλο στον πρώτο αρκαδιοδρόμο από τον δήμαρχο της πόλης Τίτο Πετυχάκη.⁵⁵

Τη σημασία των Αρκαδίων αγώνων τόνισε σε άρθρο του στην *Κρητική Επιθεώρηση* ο νομαρχιακός επιθεωρητής Σωματικής Αγωγής Ρεθύμνης Εμμανουήλ Πιτσουλάκης, ο οποίος σύνδεσε τους αγώνες με τις αθλητικές παραδόσεις του έθνους. Το κείμενο ξεκινά με την προτροπή προς την τοπική κοινωνία να φανεί αντάξια «των εθνικών πόθων που δημιουργήσε το ολοκαύτωμα Αρκαδίου» προστιμής του οποίου η «αθλούμενη Ελληνική νεότης της Κρήτης κατέρχεται και εφέτος εις τους ωραίους αγώνας των σταδίων». Στη συνέχεια επικαλείται το γνωστό σχήμα της αδιάλειπτης συνέχειας της ιστορίας του ελληνικού έθνους, επαινώντας το θέαμα της «επανασυνεχής της ωραίας παραδόσεως την οποία μας εκληροδότησαν οι θάνατοι πρόγονοι» και υπενθυμίζοντας πως «η αρχαία Ελλάς καθόρισε τους αγώνες ως μέσο μόρφωσης της νεότητος και επίδειξης αρετής, απαλλάσσοντάς τους από παντός άλλου υλικού κέρδους». Επικαλούμενος απόσπασμα του Ηρόδοτου για την αρετή και την ηθική υπεροχή των Σπαρτιατών απέναντι στους μισθοφόρους και βάρβαρους Πέρσες, ζητά από τους αθλητές να τους μιμηθούν, καταβάλλοντες «έντιμες προσπάθειες», προτρέπει του φιλάθλου να χειροκροτήσουν νικητές και ηττημένους και υπενθυμίζει ότι το κέρδος των αγώνων είναι πως «οι αθλητές γυμνάζουν και διαμορφώνουν αρμονικά τα σώματά τους για να γίνουν χρήσιμοι πολίτες στην υπηρεσία της πατρίδας».⁵⁶ Το κείμενο αυτό, που

53. «Ένα τηλεγράφημα του ΣΕΓΑΣ», *Κρητική Επιθεώρηση*, 8-11-1947, σ. 2.

54. «Ένα τηλεγράφημα του ΣΕΓΑΣ», *Κρητική Επιθεώρηση*, 8-11-1947, σ. 2. Η πρώτη προσπάθεια ίδρυσης Ένωσης Συλλόγου Αθλητικών Σωματείων χρονολογείται στο 1932. Η Ένωση είχε βραχύβια λειτουργία, αφού οι ελάχιστοι υπάρχοντες σύλλογοι είχαν συγκρουσιακές σχέσεις μεταξύ τους και, με εξαιρέσεις τον ΑΟΡ και τον Ατρόμπτο, πολύ σύντομο χρόνο λειτουργίας.

55. «Η επέτειος του Αρκαδίου», *Κρητική Επιθεώρηση*, 3-11-1947, σ. 1.

56. Εμμανουήλ Πιτσουλάκης, «Ένας χαιρετισμός προς τους αθλητές μας», *Κρητική Επιθεώρηση*, 7-11-1947, σ. 1.

γράφεται μέσα στις ιδιαίτερες συνθήκες του Εμφυλίου, επαναφέρει το κλίμα αρχαιολατρίας που συναντάμε στους φιλαθλητικούς κύκλους του Ρεθύμνου στα χρόνια της Κρητικής Πολιτείας και στη δεκαετία του 1930, προσεγγίζοντας τον αθλητισμό ως μέσο πειθάρχησης και προετοιμασίας των πολιτών για να υπηρετήσουν τις εθνικές επιδιώξεις.

Οι αγώνες συνεχίζουν να έχουν τοπικό χαρακτήρα, προσελκύοντας αθλητές από το Ρέθυμνο και τα Χανιά, ενώ οι αθλητές από το Ηράκλειο εξακολουθούν να απέχουν από τους αγώνες, γεγονός που προκαλεί τα επικριτικά σχόλια του Τύπου.⁵⁷ Η στάση αυτή συνδέεται με την περιορισμένη ανάπτυξη στο Ηράκλειο του σωματειακού αθλητισμού στο στίβο –σε αντίθεση με το ποδόσφαιρο– και επιπλέον με τις δυσκολίες μετακίνησης των αθλητικών αποστολών λόγω του προβληματικού οδικού δικτύου Ηρακλείου-Ρεθύμνου.

Στους αγώνες του 1947 παρατηρούμε μια προσπάθεια αναβάθμισης του θεσμού των Αρκαδίων με την υλική ενίσχυση του κράτους μέσω του Υπουργείου Παιδείας, της Γενικής Διεύθυνσης Κρήτης, του Δήμου Ρεθύμνου και της Διεύθυνσης Σωματικής Αγωγής.⁵⁸ Το πιο σημαντικό, ωστόσο, γεγονός είναι η συνδρομή και η εμπλοκή τοπικών φορέων για την ενδυνάμωση του θεσμού μέσα από την κατακόρυφη αύξηση των αθλοθετών από εμπορικά καταστήματα, διοικητικούς φορείς, συλλόγους και συνεταιρισμούς. Έτσι, στους αγώνες του 1947, συμμετέχουν ως αθλοθέτες τα καταστήματα Τρουλλινού-Αποστολάκη, Α. Χαλκιαδάκη και Υιών, Ν. Δασκαλάκη και Ε. Γαγάνη, η επιχείρηση ΕΕΠ Γαγάνη, το τοπικό παράρτημα της καπνοβιομηχανίας Παπαστράτος και το κινηματοθέατρο Ρεξ. Από την πλευρά των διοικητικών αρχών, αθλοθέτες είναι το Υπουργείο Παιδείας, οι Νομαρχίες Χανίων και Ρεθύμνου και ο Δήμος Ρεθύμνου. Ακόμη, σημαντική είναι η συμμετοχή ποικίλων συσσωματώσεων της κοινωνίας των πολιτών: ο διοργανωτής σύλλογος Ατρόμπτος, ο Κυνηγετικός Σύλλογος Ρεθύμνης, η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Ρεθύμνου, η Λέσχη Φιλελευθέρων Ρεθύμνης, το προσωπικό της Αγροτικής Τράπεζας και το τοπικό παράρτημα της Τράπεζας Αθηνών. Τα έπαθλα των αγώνων δίνονται από τον ίδιο το νομάρχη Εμμανουήλ Παϊτάκη, κατόπιν προσφώνησης του διευθυντή της Σωματικής Αγωγής Ρεθύμνου κ. Τζομπανάκη.⁵⁹

Στους αγώνες του 1948 επιβεβαιώθηκε η ανοδική πορεία και εδραίωση

57. Βλ. το σχετικό δημοσίευμα της *Κρητικής Επιθεώρησης*, «Ζ' Αρκαδία», 3-11-1947, σ. 2.

58. «Συχαρητήριο», *Κρητική Επιθεώρησης*, 14-11-1947, σ. 2.

59. «Τα Ζ' Αρκαδία», *Κρητική Επιθεώρησης*, 11-11-1947, σ. 2· «Διά τας εορτάς του Αρκαδίου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 12-11-1948, σ. 2.

του θεσμού. Την έναρξη των αγώνων κήρυξε ο Νομάρχης Ρεθύμνου Νικόλαος Μπιράκης, χαιρετίζοντας τους νεαρούς αθλητές ως συνεχιστές μια «γνήσιας ελληνικής παράδοσης» στον ειρηνικό στίβο. Το κλίμα ευφορίας που είχε διαμορφωθεί γύρω από τους αγώνες φαίνεται και από συχαρητήριο τηλεγράφημα που απέστειλε στον οργανωτή σύλλογο ο λοχαγός της στρατολογίας Τάσος Μεσθενάιος που τότε ζούσε στη Αθήνα. Ο παλαίμαχος αθλητής απεύθυνε θερμό χαιρετισμό στους συμμετέχοντες αθλητές, συνεχάρη το πρωτοπόρο σωματείο του Ατρομήτου για τη διοργάνωση και δήλωσε πως συμμετείχε νοερά στους αγώνες ευχόμενος τη δόξα του κρητικού αθλητισμού.⁶⁰ Ήταν φανερό πως τα Αρκαδία λειτουργούσαν ως ένας επινοημένος τόπος μνήμης, ο οποίος διαμορφώνεται σε σημαντικό βαθμό από τον θεσμικό λόγο και επενδύεται νοερά από ιδιαίτερες νοηματοδοτήσεις φορέων της κοινωνίας των πολιτών, οικοδομώντας μια ιδιαίτερη κοινότητα μνήμης.

Στο αγωνιστικό πρόγραμμα των αγώνων του 1948 συμπεριλήφθηκαν τρία αγωνίσματα γυναικών με τη συμμετοχή μαθητριών των Γυμνασίων Θηλέων Χανίων και Ρεθύμνου. Επισημαίνουμε ότι ο γυναικείος αθλητισμός στα χρόνια αυτά βρίσκεται σε εμβρυακή μορφή, στο πλαίσιο του μαθητικού αθλητισμού, ενώ τα αθλητικά σωματεία δεν έχουν ακόμη τμήματα γυναικών, δείγμα των έντονων έμφυλων διακρίσεων. Ωστόσο, η, έστω μικρή, παρουσία γυναικών στα Αρκαδία για δεύτερη φορά μετά το 1946 ήταν για τα δεδομένα της εποχής μια σημαντική κατάκτηση, αφού άνοιγε ένα παράθυρο στον γυναικείο αθλητισμό σε έναν ανδρκρατούμενο μέχρι τότε θεσμό, τόσο σε οργανωτικό όσο και σε αγωνιστικό επίπεδο.

Οι αγώνες του 1949 διοργανώθηκαν εκ νέου από τον Ατρόμητο, με συνδρομή του ΣΕΓΑΣ, που όρισε ως αντιπρόσωπό του το δημοσιογράφο Νίκο Γκαγκαουδάκη. Οι οργανωτές των αγώνων προσκάλεσαν στις εκδηλώσεις τον πρωτοπόρο της ιδέας των Αρκαδίων Τάσο Μεσθενάιο, ο οποίος παρακολούθησε τους αγώνες δείχνοντας έμπρακτο ενδιαφέρον για την ανάπτυξή τους.⁶¹ Παράλληλα υπήρξε και κρατικό ενδιαφέρον για την υλική στήριξη του θεσμού, με την παροχή τριών εκατομμυρίων δραχμών για τη διοργάνωση και με ειδική επιχορήγηση του διοργανωτή Ατρομήτου με δύο εκατομμύρια δραχμές.⁶² Μολονότι τα ποσά αυτά ήταν σχετικά μικρά, λαμβάνοντας υπόψη

---

60. «Χαιρετισμός παλαιού αθλητού», *Κρητική Επιθεώρησης*, 12-11-1948, σ. 2.

61. «Αθλητικά», *Κρητική Επιθεώρησης*, 8-11-1949, σ. 2.

62. «Διά τον εορτασμό της ολοκαυτώσεως», *Κρητική Επιθεώρησης*, 4-11-1949, σ. 2· «Διά τας εορτάς του Αρκαδίου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 5-11-1949, σ. 2.

τον πληθωρισμό της ελληνικής οικονομίας στα μετακατοχικά χρόνια, αποτελούσαν σημαντική οικονομική αρωγή για την ανάπτυξη του θεσμού, ο οποίος έως ένα βαθμό λειτουργούσε και ως μηχανισμός εθνικής συνοχής στην παραγμένη περίοδο του Εμφυλίου. Μάλιστα, αυτή η οικονομική συμβολή έδωσε τη δυνατότητα να προσκληθούν αθλητικά σωματεία της πρωτεύουσας να συμμετάσχουν συμβολικά με κάποιον αθλητή στους αγώνες. Έτσι από την ΑΕΚ ήρθε ο πρωταθλητής μαραθωνοδρόμος Βασίλης Κουσίδης και από τον Εθνικό Αθηνών ο Βαλκανιονίκης μαραθωνοδρόμος Δημήτρης Δερβένης, οι οποίοι συμμετείχαν στον Αρκάδιο δρόμο και κατέλαβαν τις δύο πρώτες θέσεις.⁶³ Το γεγονός είχε ιδιαίτερη σημασία για το φίλαθλο κοινό της μικρής επαρχιακής πόλης, που μπορούσε να δει από κοντά δύο από τους πιο φημισμένους αθλητές εκείνης της περιόδου.

Από το 1950 και μετά, οι αγώνες άρχισαν να πλαισιώνονται με παράλληλα δρώμενα. Για παράδειγμα, οργανώθηκε πεζοπορία και ιππασία στο πιο δύσβατο τμήμα του διαδρομής Ρεθύμνου-Μονής Αρκαδίου του Αρκάδιου δρόμου, διαμορφώνοντας ένα τελετουργικό λαϊκής λιτανείας, όπως καταγράφει αρθρογράφος της *Κρητικής Επιθεώρησης*.⁶⁴ Ήταν φανερό ότι σταδιακά οι αγώνες ενσωμάτωναν ολοένα και περισσότερο τελετουργικά δρώμενα και μνημονικές πρακτικές που συνέδεαν το θεσμό των αγώνων με την επετειακή ανάμνηση της ολοκαυτώσεως. Τα δρώμενα των εορτασμών περιλάμβαναν, εκτός από τους αθλητικούς αγώνες, πλήθος καλλιτεχνικών εκδηλώσεων του πνευματικού κόσμου του Ρεθύμνου (θεατρικές παραστάσεις, εκθέσεις φωτογραφίας, ζωγραφικής και ξυλογραφίας), αλλά και ομιλίες των διακεκριμένων καθηγητών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης Μουτούση, Βέν, Τωμαδάκη, Καψωμένου και Μαμαλάκη.⁶⁵

Το 1950, στους αγώνες παραβρέθηκε ο πρόεδρος της κυβέρνησης Σοφοκλής Βενιζέλος, ο οποίος απένειμε τα έπαθλα στον Αρκάδιο δρόμο, συνοδευόμενος από τους υπουργούς της κυβέρνησης Ναπολέοντα Ζέρβα και Εμμανουήλ Κοθρή και πολυμελές κλιμάκιο του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εορτασμών εκείνης της χρονιάς καταγράφεται η διοργάνωση μεγάλης εκδήλωσης με κρητικούς χορούς, στην οποία συνυπήρξαν τέσσερις «πρωτομάστορες» της ρεθεμνιώτικης μουσικής σχολής, ο Αλέκος

63. «Τα αποτελέσματα των Θ' Αρκάδιων», *Κρητική Επιθεώρησης*, 12-11-1949, σ. 1- 2.

64. «Η εορτή μας», *Κρητική Επιθεώρησης*, 11-11-1950, σ. 1.

65. «Η εορτή της 8 Νοεμβρίου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 17-11-1950, σ. 1· «Ένα καθήκον», *Κρητική Επιθεώρησης*, 17-11-1950, σ. 1.

Καραβίτης και ο (νεαρόσ τότε) Θανάσης Σκορδαλός στη λύρα και οι λαουτιέρηδες Γιάννης Μπερνιδάκης ή Μπαξεβάνης και Γιάννης Μαργογιαννάκης, μαζί με τον περίτεχνο πρωτοχορευτή Σταμάτη Παπαδάκη.⁶⁶

Οι αθλητικοί αγώνες, σε συνδυασμό με τα καλλιτεχνικά δρώμενα, ενίσχυαν την κοινωνική κινητικότητα προς στην πόλη του Ρεθύμνου και συνέβαλλαν στην τόνωση της τοπικής οικονομίας. Οι αθλητές συνήθως έρχονταν στο Ρέθυμνο μία ημέρα πριν από τους αγώνες, και η τοπική κοινωνία φρόντιζε για τη φιλοξενία τους και τη διαμόρφωση ενός δικτύου επικοινωνίας μεταξύ τους. Το 1950, συμμετείχαν για πρώτη φορά και αθλητές από το Γυμνάσιο Ηρακλείου και τα σωματεία ΟΦΗ και Εργατοέλης της γειτονικής πόλης, κυρίως ποδοσφαιριστές που αγωνίζονταν στο νεοσύστατο πρωτάθλημα της Β΄ Εθνικής κατηγορίας. Ο ΟΦΗ, μάλιστα, θα διαμορφώσει στη συνέχεια και ισχυρό τμήμα κλασικού αθλητισμού, με πολλές διακρίσεις στους Αρκάδιους αγώνες στις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Παράλληλα, η επιτυχία των αγώνων ενίσχυε και την πίεση προς τοπικές και κρατικές αρχές για την αναβάθμιση των αθλητικών υποδομών της πόλης. Έτσι, το 1951, ο επιθεωρητής Σωματικής Αγωγής Χανίων-Ρεθύμνης διέθεσε μεγάλο μέρος των αθλητικών οργάνων που είχε η Επιθεώρηση για τη διεξαγωγή των Αρκάδιων αγώνων⁶⁷ και ο νομάρχης Ρεθύμνου ανταποκρίθηκε θετικά σε σχετικό αίτημα των τοπικών αθλητικών σωματείων, παρέχοντας επιχορήγηση 10 εκατομμυρίων δραχμών για να επιδιορθωθεί και να βελτιωθεί ο στίβος του σταδίου για την τέλεση των αγώνων.⁶⁸ Επιπλέον, ο Δήμος Ρεθύμνου χορήγησε στα τέσσερα σωματεία της πόλης πέντε εκατομμύρια δραχμές, τρία εκ των οποίων στον Ατρόμητο, ένα στον Κεραυνό και από πεντακόσιες χιλιάδες δραχμές στον Αστέρα και τον Άρη.⁶⁹ Παράλληλα, αυξάνονται συνεχώς οι αθλοθέτες των αγώνων με τη συμμετοχή εκκλησιαστικών φορέων, όπως οι ιερές μονές Πρεβέλης και Αρκαδίου, της εφημερίδας *Ιερός Κήρυξ*, του παραρτήματος της Σχολής Οπλιτών, του Ταμείου Εφέδρων Πολεμιστών, του υποκαταστήματος της Εθνικής Τράπεζας, του Καφενείου Εθνικόν και της ασφαλιστικής εταιρείας Φοίνιξ.⁷⁰ Η συνεχής

---

66. «Ο χτεσινός εορτασμός», *Κρητική Επιθεώρησης*, 8-11-1950, σ. 2.

67. «Διά τη διάθεσιν αθλητικών οργάνων», *Κρητική Επιθεώρησης*, 30-11-1950, σ. 2.

68. «Διά την τέλεσιν των Αρκάδιων», *Κρητική Επιθεώρησης*, 30-10-1951, σ. 2.

69. «Τα αθλητικά σωματεία», *Κρητική Επιθεώρησης*, 4-11-1951, σ. 1.

70. «Αι αθλοθετήσεις διά τους αθλητικούς αγώνας τα Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 7-11-1951, σ. 2.

αναβάθμιση των αγώνων τεκμηριώνεται και από την προσωπική παρουσία του πρωθυπουργού της χώρας Νικολάου Πλαστήρα με τη συνοδεία του στους αγώνες και στην απονομή των επάθλων στους νικητές λίγο πριν αναχωρήσει για την Αθήνα με το πολεμικό πλοίο «Αρματολός».⁷¹

Το οργανωτικό κεφάλαιο που είχε χτιστεί μέσα από την εμπειρία των Αρκάδιων αγώνων επέτρεπε την υπέρβαση δυσκολιών που προέκυπταν από τις καιρικές συνθήκες, όπως αυτές των αγώνων του 1952, όταν ο αγωνιστικός χώρος είχε μεταβληθεί σε βούρκο. Σε σχετικό ρεπορτάζ τονίζεται η προσπάθεια των διοργανωτών να αντιμετωπίσουν τις δυσμενείς συνθήκες που είχαν προκύψει, παρουσιάζοντας το αθλητικό Ρέθυμνο ως «πρότυπο οργανωτικού και τεχνικού θαύματος» με θριαμβευτικό απολογισμό, αφού οι αγώνες είχαν μεγάλη συμμετοχή και πολλά ρεκόρ αγώνων καταρρίφθηκαν.⁷² Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, παρατηρείται αύξηση του αριθμού των θεατών των αγώνων, κάτι που ανάγκασε την οργανωτική επιτροπή να ζητήσει τη συνδρομή των αστυνομικών οργάνων προκειμένου να επιβληθεί η τάξη.⁷³

Το 1952, δημοσιεύεται στην *Κρητική Επιθεώρηση* επίκαιρο κείμενο του Ευάγγελου Δρανδάκη για την ανάδυση και την εξέλιξη του θεσμού. Ο Δρανδάκης ανέφερε πως στις αρχικές επιδιώξεις των εμπνευστών των αγώνων ήταν να λειτουργήσουν ως ένα (αθλητικό) συμπλήρωμα των εορτών της ολοκαυτώσεως. Σταδιακά, ωστόσο, τα Αρκάδια μετατράπηκαν σε μια παράδοση της πόλης αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τις εορταστικές εκδηλώσεις του Αρκαδίου. Στη συνέχεια, ο αρθρογράφος αναφέρθηκε στη θυσία του Αρκαδίου, που δημιούργησε φιλελληνικό κλίμα στην Ευρώπη, και συνεχάρη τους αθλητές που αποτελούν παράγοντα υγείας και πολιτισμού, προτρέποντάς τους να εμπνευστούν από την αρετή των αρκαδιομάχων και από την αθλητική ιδέα και να επιδείξουν μαχητικότητα, ευγενές και ιπποτικό πνεύμα.⁷⁴ Ο λόγος του Δρανδάκη ήταν εναρμονισμένος με την κυρίαρχη αντίληψη για τον αθλητισμό ως μέσο διαπαιδαγώγησης και διαμόρφωσης πειθαρχημένων πολιτών.

Τα Αρκάδια, με την πάροδο του χρόνου, λειτουργούσαν ως ένα νεωτερικό τοπίο μνήμης (Nora 1989) που συνέδεε συνειρμικά στο κοινωνικό φαντασιακό την αρχαιολατρία και την αθλητική κληρονομιά της χώρας με τη μνήμη της

71. «Η δεύτερη ημέρα των εορτών Αρκαδίου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1951, σ. 1, 2.

72. «Τα ΙΒ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1952, σ. 1.

73. «Αθλητικά: Τα ΙΒ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 12-11-1952, σ. 2.

74. «Ο λόγος του κ. Γ.Β. Δρανδάκη», *Κρητική Επιθεώρησης*, 13-11-1952, σ. 2.

εθελουσίας του Αρκαδίου. Παράλληλα, οι Αρκαδίοι αγώνες εξελίσσονταν ως μια κοινότητα μνήμης συνδεδεμένη και με την ιστορία του θεσμού, με τους διοργανωτές να αποδίδουν φόρο τιμής στους πρωτεργάτες τους. Έτσι, το 1954, ο διοργανωτής σύλλογος Ατρόμητος τίμησε δύο πρωτεργάτες της θέσπισης των Αρκαδίων αγώνων: τον Τάσο Μεσθεναίο, ο οποίος χαρακτηρίζεται από την *Κρητική Επιθεώρηση* ως ιδρυτής του θεσμού και πρώτος αθλητής του Ρεθύμνου και τονίζεται πως, αν και δεν διαμένει πλέον στην πόλη, εξακολουθεί να παρέχει τις υπηρεσίες του για την ανάπτυξη του αθλητισμού της και τον γνωστό αθλητικό παράγοντα των Αρκαδίων αγώνων και στο παρελθόν αθλητή του Ατρομήτου Γιάννη Τζέλτσι, ο οποίος συνέχισε να προσφέρει τις υπηρεσίες του στις διοργανώσεις των μεταπολεμικών Αρκαδίων αγώνων μέχρι την έλευση της Χούντας των Συνταγματαρχών, οπότε έπεσε σε δυσμένεια λόγω των πολιτικών του φρονημάτων.⁷⁵

Σε αγωνιστικό επίπεδο, από το 1952 και εντεύθεν συμμετέχουν αθλητές ομάδων στίβου των σωμάτων ασφαλείας. Το έτος αυτό συμμετείχε μικρός αριθμός αθλητών της Σχολής Χωροφυλακής και στο επόμενο έτος της 5ης Μεραρχίας. Παράλληλα, αυξάνονται οι συμμετοχές των αποστολών από το Ηράκλειο ανάμεσα στις οποίες και το ιστορικό Λύκειο «Κοραΐς», το οποίο είχε αναπτύξει από τα χρόνια του Μεσοπολέμου τον μαθητικό αθλητισμό. Το 1954 εμφανίζεται στα Αρκαδία και ο πρώτος αθλητικός σύλλογος που προέρχεται από την αγροτική ενδοχώρα του νησιού. Πρόκειται για το σωματείο Κρόνος Μοιρών που αντανακλά και τις πρώτες προσπάθειες ανάπτυξης σωματειακού αθλητισμού στον αγροτικό χώρο του νησιού.⁷⁶ Τέλος, ο γυναικείος αθλητισμός αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς, καθώς ο Κύδων Χανίων είναι το πρώτο σωματείο που συμμετέχει με οργανωμένη αποστολή αθλητριών του στους αγώνες το 1953.

Από τους παγκρήτιους στους πανελλήνιους αγώνες (1955-1966)

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, οι αγώνες τίθενται υπό την προστασία του νομάρχη και προκηρύσσονται ως πανελλήνιοι. Σε αυτήν τη βάση, το 1955, η οργανωτική επιτροπή αποφασίζει την πρόσκληση καταξιωμένων αθλητών από την υπόλοιπη Ελλάδα, οι οποίοι ωστόσο θα αγωνίζονταν εκτός συναγωνισμού,

---

75. «Τα τελικά αποτελέσματα των αγώνων», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1954, σ. 2.

76. «Παγκρήτιος η συμμετοχή εις τα Αρκαδία», *Κρητική Επιθεώρησης*, 8-11-1956, σ. 2.

αφού διαφορετικά θα επηρέαζαν, λόγω διαφοράς επιπέδου, τον ανταγωνισμό των συλλόγων της Κρήτης, που πλέον συμμετείχαν με μεγάλες αποστολές και προσδοκούσαν να καταλάβουν καλές θέσεις στην κατάταξη των συλλόγων.

Πάντως, από το επόμενο έτος και εντεύθεν, οι αθλητές εκτός Κρήτης, τόσο από σωματεία όσο και από τις ομάδες στίβου στρατιωτικών σωμάτων και της χωροφυλακής, συμμετέχουν κανονικά στις βαθμολογίες των συλλόγων, ενισχύοντας τον ανταγωνισμό αθλητών και αθλητριών και βελτιώνοντας τις επιδόσεις των αγώνων. Παράλληλα, αυξάνεται η συμμετοχή περισσότερων σχολείων από τα τρία αστικά κέντρα της Κρήτης και ενισχύεται ο τοπικός σωματειακός ανταγωνισμός. Τα αγωνίσματα και οι συμμετοχές γυναικών έχουν αυξηθεί και αποτελούν πλέον σταθερό μέρος των αγώνων, με τις Χανιώτισσες αθλήτριες (του Κύδωνα και του Γυμνασίου Χανίων) να κυριαρχούν και τις αθλήτριες των εκπαιδευτηρίων του Ρεθύμνου να ενισχύουν σταθερά τις αγωνιστικές τους επιδόσεις την περίοδο 1955-1960.

Επιπλέον, γύρω από τους Αρκάδιους αγώνες διαμορφώνεται και ένα δίκτυο ψυχαγωγικών εκδηλώσεων. Έτσι, ο Ατρόμπτος δίνει το 1956 χορό προς τιμήν των αθλητών και των προσκεκλημένων στη Λέσχη Επιστημόνων.⁷⁷ Ένα χρόνο μετά, ο Σύλλογος οργανώνει στο Ωδείο της πόλης μουσική βραδιά με πλούσιο μουσικό πρόγραμμα, που περιλάμβανε σύγχρονη ευρωπαϊκή και ελληνική μουσική από την ορχήστρα εγχόρδων και πνευστών οργάνων του διακεκριμένου μουσικοδιδάσκαλου Χαράλαμπου Πραματευτάκη και τη μουσική ομάδα της 5ης Μεραρχίας Κρήτης και παραδοσιακή μουσική από το συγκρότημα του Θανάση Σκορδαλού.⁷⁸

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950, οι Αρκάδιοι αγώνες συμβάλλουν σημαντικά στην τουριστική ανάπτυξη του Ρεθύμνου. Τα Αρκάδια του 1958 έγιναν με την παρουσία των υπουργών Οικισμού Μανόλη Κεφαλογιάννη και Οικονομικών Δημήτριου Αλιπράντη, οι οποίοι αφίχθησαν με το αντιτορπιλικό «Λέων», μαζί με μεγάλο πλήθος επισκεπτών από την Αθήνα. Ανάμεσά τους ο διακεκριμένος αρχαιολόγος και τότε πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών Σπυρίδων Μαρινάτος, ο φιλόλογος και τότε αντιπρύτανης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Ιωάννης Κακριδής και ο Χανιώτης ακαδημαϊκός, ιδρυτικό μέλος της Εταιρείας Κρητικών Σπουδών (1938) και πρόεδρος του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός (το 1961) Ιωάννης Καλιτσουνάκης. Οι αθλητικές εκδηλώσεις αποτελούν πλέον μέρος ενός ευρύτερου δικτύου πολιτιστικών

77. «Μέγας Χορός», *Κρητική Επιθεώρησης*, 8-11-1956, σ. 2.

78. «Χορευτική βραδιά», *Κρητική Επιθεώρησης*, 6-11-1957, σ. 2.

δραστηριοτήτων που ενισχύουν την πνευματική και πολιτιστική κίνηση της μικρής πόλης του Ρεθύμνου, η οποία έδινε πλέον την ευκαιρία στους κατοίκους της να έρθουν σε επικοινωνία με πνευματικά ρεύματα και ιδέες από την υπόλοιπη Ελλάδα.

Οι αγώνες αποτελούσαν ένα σημαντικό αθλητικό και κοινωνικό γεγονός που συσπείρωνε ετερόκλητες συλλογικότητες και φορείς του Ρεθύμνου. Η διάσταση αυτή φαίνεται και από την κατακόρυφη αύξηση των αθλοθετών των αγώνων. Σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται εκπρόσωποι της εκάστοτε κυβέρνησης, βουλευτές του νησιού, οι δήμοι Ρεθύμνου και Χανίων, εκκλησιαστικοί (η Μητρόπολη Ρεθύμνου και η Μονή Αρκαδίου) και στρατιωτικοί φορείς. Στις σχετικές αναφορές αθλοθετών συναντάμε ακόμη τοπικές και αθηναϊκές εφημερίδες (*Κρητική Επιθεώρησης*, *Βήμα Ρεθύμνου*, *Αθλητικός Κήρυξ* και *Έθνος*), τον ΣΕΓΑΣ, ο οποίος έχει και σημαντική συμβολή σε οργανωτικά και οικονομικά ζητήματα, και πλήθος τοπικών φορέων, οργανισμών και επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνται στο Ρέθυμνο και μας δίνουν μια ενδιαφέρουσα τοπογραφία της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας. Στους αθλοθέτες συμπεριλαμβάνονται οι καπνοβιομηχανίες Κεράνη, Παπασιράτου, Καρέλια και Ματσάγκου, οι Κυλινδρόμυλοι Ρεθύμνης, η Ατμοπλοΐα Αδελφών Τυπάλδου, η Σαπωνοποιία Πίσσα-Παλιεράκη, η Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων, η Ολυμπιακή Αεροπορία, η Ασφαλιστική Εταιρία Φοίνιξ, η Εθνική Τράπεζα, τα κινηματοθέατρα Καρτάλειο και Ρεξ, το χρυσοχοείο Κωνσταντίνου Περπιράκη, τα βιβλιοπωλεία Γεωργίου Δελγιώρη και Ιωάννη Χαλκιαδάκη, το Γραφείο Γενικών Μεταφορών, η Ελληνική Περιηγητική Λέσχη, το εστιατόριο Απόστολου Καπετανάκη, το Περιφερειακό Επιμελητήριο Ρεθύμνου, τα καταστήματα κυνηγετικών ειδών Ευάγγελου Δρανδάκι και νεωτερισμών Κουγιτάκη, ο οδοντίατρος και παλιός αθλητής Εμμανουήλ Κούνουπας και το Εμπορικό Επιμελητήριο Ρεθύμνου.⁷⁹

Στους αγώνες, το ενδιαφέρον του φίλαθλου κοινού, που διψούσε να δει τους αθλητές, αλλά και τους επίσημους καλεσμένους, ολοένα και αυξανόταν, και το στάδιο της Σοχώρας έδειχνε μερικές φορές πολύ μικρό για να ανταποκριθεί στις ανάγκες του αυτές. Είναι χαρακτηριστικό ότι, το 1959, η διοργανώτρια αρχή ανακοίνωσε στους φίλαθλους ότι δεν θα μπορούσαν να συμμετάσχουν πάνω από δύο άτομα με προσκλήσεις και ζητούνταν η συμμόρφωση προς τις

79. Βλ. ενδεικτικά, «Αι εορταί του Αρκαδίου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 6-11-1958, σ. 2· «Αι Εορταί Αρκαδίου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 4-11-1959, σ. 2.

υποδείξεις των οργάνων της τάξεως.⁸⁰

Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1960, οι Αρκαδίιοι αγώνες συνεχίζουν να αποτελούν έναν σημαντικό αθλητικό θεσμό, ο οποίος πλαισιώνεται ολοένα και περισσότερο με καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και τείνει να πάρει τη μορφή ενός λαϊκού τελετουργικού δρώμενου για όλη την πόλη. Σε αυτές τις εκδηλώσεις δεν λείπουν και οι πατριωτικές εξάψεις. Το 1960, στις πρωτοτυπίες των Αρκαδίων καταγράφονται η εκφώνηση εθνικών συνθημάτων από τα μεγάφωνα κατά την τέλεση των αγώνων, η φωταγώγηση της Φορτέτζας και σημαντικών κτιρίων της πόλης, παραστάσεις της θεατρικής σκηνής του Ωδείου με την «Εμαθέτα» του Γ. Μαράντη και η αναπαράσταση της πολιορκίας της αλώσεως και του ολοκαυτώματος της Μονής Αρκαδίου με τη συμβολική «πυροτεχνηματική» ανατίναξη του Αρκαδίου στον Μόλο.⁸¹ Στα σχετικά δημοσιεύματα σχολιάζεται εγκωμιαστικά η εορταστική ατμόσφαιρα των Αρκαδίων με την παρότρυνση οι εορτές να πάρουν «καθολικό χαρακτήρα λαϊκών χορών», ενός «λαϊκού πανηγυριού με τη συμμετοχή χορευτών από τη μάζα των πολιτών». Παράλληλα, σχολιάζεται μια άλλη σημαντική λειτουργία των Αρκαδίων, η οικονομική, και τονίζεται ο ρόλος τους στην ενίσχυση της εμπορικής δραστηριότητας της πόλης, στην τόνωση του τζίρου των επιχειρήσεων εστίασης, των ξενοδοχείων και των κέντρων αναψυχής. Με βάση αυτήν τη λογική επισημαίνεται η ανάγκη καλύτερης οργάνωσης των επιχειρήσεων παροχής ψυχαγωγικών υπηρεσιών, ώστε να μην «προσφέρουν μόνο νερό, ούζο και στραγαλο-πασατέμπους». Ακόμη, προτείνεται ο εμπλουτισμός των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων πέραν της καλλιτεχνικής σκηνής του Ωδείου, ενώ επισημαίνεται πως η σημαντική εμπειρία των αγώνων θα πρέπει να γίνει αντικείμενο διεξοδικής συζήτησης και μελέτης.⁸²

Η αναβάθμιση των Αρκαδίων αγώνων φαίνεται και από το ενδιαφέρον που έδειχναν πολιτικοί παράγοντες για τους αγώνες. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι αγώνες του 1961 έγιναν υπό την προστασία του τότε διαδόχου Κωνσταντίνου, ο οποίος ανακοίνωσε, πάντως, πως δεν θα παραβρεθεί στην εκδήλωση,⁸³ ενώ τα επόμενα χρόνια παραβρέθηκαν στους αγώνες υπουργοί από διαφορετικές κυβερνήσεις: ο υπουργός Οικονομικών Δημήτριος Αλιπράντης και ο υφυπουργός Εθνικής Άμυνας και πολιτευτής Λασιθίου Στυλιανός

80. «Ανακοίνωσις», *Κρητική Επιθεώρησις*, 6-11-1959, σ. 2.

81. Παύλος Κεδραΐος, «Τα μεθεόρτια», *Κρητική Επιθεώρησις*, 10-11-1960, σ. 1, 4.

82. Κ. Ε., «Τα παρεπόμενα της εορτής», *Κρητική Επιθεώρησις*, 15-11-1960, σ. 1.

83. «Οι (ΚΑ) Αρκαδίιοι αγώνες», *Κρητική Επιθεώρησις*, 2-11-1961, σ. 4.

Κούνδουρος από την κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή και ο υπουργός Άνευ Χαρτοφυλακίου της κυβέρνησης Γεωργίου Παπανδρέου και πολιτευτής Ρεθύμνου Παύλος Βαρδινογιάννης. Το 1962, οι αγώνες συνδυάστηκαν με ενδιαφέρουσες πνευματικές εκδηλώσεις, όπως η διάλεξη του Ρεθύμιου καθηγητή γλωσσολογίας και τότε αντιπρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιου Κουρμούλη, η θεατρική παράσταση της σκηνής του Ωδείου και λαϊκοί χοροί στην πλατεία έξω από τη Νομαρχία μπροστά σε πλήθος κόσμου.⁸⁴

Καθώς η εισροή επισκεπτών για τους Αρκάδιους αγώνες και η συμμετοχή αθλητών από την υπόλοιπη Ελλάδα είχε αυξηθεί, τα έξοδα και τα οργανωτικά προβλήματα για τους διοργανωτές των αγώνων είχαν διογκωθεί. Είναι αξιοσημείωτοι οι σχολιασμοί της *Κρητικής Επιθεώρησης* για την κοσμοπλημμύρα και τη λαμπρότητα των αγώνων «που μόνο μία φορά το χρόνο γνωρίζει το φτωχό Ρεθεμνάκι» και η ανάγκη να υπάρξει ειδική μέριμνα για την εξασφάλιση της εισόδου των Ρεθεμιωτών. Επιπλέον, γίνονται εκκλήσεις στη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού και στην τοπική κοινωνία για υλική και ηθική συμπαράσταση προς τον Ατρόμητο, προκειμένου να καλυφθούν τα τεράστια έξοδα της διοργάνωσης των αγώνων.⁸⁵

Οι διαδοχικές επιτυχημένες διοργανώσεις των Αρκαδίων προσέλκυαν ολοένα και περισσότερο κόσμο και επισκέπτες στο Ρέθυμνο. Οι καιρικές συνθήκες και το πολιτικό κλίμα ήταν οι μόνοι παράγοντες που μπορούσαν να ανακόψουν προσωρινά αυτή την πορεία. Έτσι, οι αγώνες του 1963 διεξήχθησαν σε κλίμα πολιτικής πόλωσης και έντασης στο περιθώριο των εθνικών εκλογών της 3ης Νοεμβρίου, οι οποίες ανέδειξαν την κεντρικά κυβέρνηση του Γεώργιου Παπανδρέου. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες, είχε ως αποτέλεσμα τη μικρότερη συμμετοχή επισκεπτών και αθλητών.⁸⁶

Ωστόσο, ένα χρόνο αργότερα έγιναν προσπάθειες να αντιμετωπιστούν κάποια οργανωτικά και οικονομικά προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί τα προηγούμενα χρόνια, μέσα από μια επιτυχημένη καμπάνια τοπικών φορέων. Στο τελετουργικό των αγώνων ενσωματώθηκαν, εκτός από τους λαϊκούς χορούς, και αθλητικές επιδείξεις επίλεκτων τμημάτων της Σχολής Σωματικής Αγωγής, της Σχολής Εφέδρων Αξιωματικών και της ΑΣΔΕΝ, που είχαν

84. *Κρητική Επιθεώρησης*, 4-11-1962, σ. 2· «Οι Αθλητικοί Αγώνες», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1962, σ. 2.

85. «Τα ΚΒ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 6-11-1962, σ. 1· «Από την σκοπιάν μας», *Κρητική Επιθεώρησης*, 11-11-1962, σ. 2.

86. *Κρητική Επιθεώρησης*, 1-11-1963, σ. 2· «Τα ΚΓ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1963, σ. 4.

λάβει στο πρόσφατο παρελθόν μέρος σε αντίστοιχες εορταστικές εκδηλώσεις στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Επιπλέον, ζητήθηκε η συνδρομή της ΔΕΗ για τη φωταγώγηση του σταδίου της Σοχώρας, με αποτέλεσμα για πρώτη φορά να τοποθετηθούν προβολείς σε διάφορα σημεία του. Παράλληλα, συνεχίστηκε η παράδοση των τελευταίων ετών με την πρόσκληση γνωστών Ελλήνων πρωταθλητών στο Ρέθυμνο, ενώ ο Αρκαδίος δρόμος, ένας από τους ελάχιστους αγώνες μεγάλης απόστασης που γίνονταν εκείνη την περίοδο σε δημόσιο δρόμο στην ελληνική ύπαιθρο, προσέλκυε ολοένα και πιο σημαντικούς μαραθωνοδρόμους από όλη την Ελλάδα.

Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1960 έχουν κορυφωθεί οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στα τοπικά σωματεία όλης της Κρήτης, με εξαίρεση το Λασιθί που δεν είχε αναπτύξει ακόμη τον σωματειακό αθλητισμό. Παράλληλα, συμμετέχουν με οργανωμένες και μερικές φορές πολυμελείς αποστολές σωματεία της Αθήνας με παράδοση στον κλασικό αθλητισμό (Ολυμπιακός, Παναθηναϊκός, ΑΕΚ, Πανιώνιος, Εθνικός Αθηνών) και το 1961 πολυπληθής ομάδα αθλητών του Αθλητικού Ομίλου Ρόδου. Επιπλέον, συνηθίζεται η συμμετοχή διακεκριμένων αθλητών υψηλών επιδόσεων που υπηρετούν στη Σχολή Χωροφυλακής.

Το 1965, σε μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί τα προηγούμενα χρόνια λόγω της κοσμοσυρροής, εκδόθηκε ανακοίνωση από τον Ατρομήτο με την οποία γνωστοποιήθηκε η διαδικασία εισόδου στο στάδιο με εισιτήριο ή με προσκλήσεις και η ταξίθευση των θεατών. Η ανακοίνωση έχει ενδιαφέρον, καθώς παρουσιάζει την ιεραρχική τάξη της μικροκοινωνίας των φιλάθλων των Αρκαδίων. Οι επίσημοι εισέρχονταν από τη βόρεια πλευρά και καταλάμβαναν τα καθίσματα που είχαν ετοιμαστεί εντός του στίβου, παράλληλα προς τα δυτικά κιγκλιδώματα του σταδίου. Από τη βορειοδυτική πύλη έμπαιναν οι επίσημοι προσκεκλημένοι του Ατρομήτου, οι οποίοι έπαιρναν θέση στην πρώτη σειρά των κεντρικών κερκίδων. Από την ίδια πύλη εισέρχονταν και όσοι πλήρωναν εισιτήριο (20 και 10 δραχμές) και καταλάμβαναν θέση στις κερκίδες, παράλληλα με τα μέλη της επιτροπής των αγώνων, τους αρχηγούς αποστολών, αθλητές και δημοσιογράφους που είχαν τις δικές τους θέσεις παραπλεύρως της Γραμματείας. Οι θεατές με εισιτήριο 5 δραχμών εισέρχονταν από την ανατολική και τη βορειοανατολική πύλη και καταλάμβαναν το χώρο όπισθεν του βόρειου κιγκλιδώματος. Η προσέλευση στο στάδιο δεν ήταν δυνατή χωρίς εισιτήριο.⁸⁷

Η αυξημένη συμμετοχή αθλητών από άλλες περιοχές της χώρας με υψηλές

---

87. «Ανακοίνωσης», *Κρητική Επιθεώρησης*, 6-11-1965, σ. 4.

αγωνιστικές επιδόσεις είχε ανεβάσει το επίπεδο του αθλητικού ανταγωνισμού, αλλά περιόριζε τις πιθανότητες κατάκτησης μεταλλίων από τους αθλητές της πόλης. Το γεγονός αυτό έδινε την ευκαιρία για σκωπτικά σχόλια σχετικά με τους Ρεθύμνιους αθλητές.⁸⁸ Έστω και έτσι, ο υψηλός ανταγωνισμός επέτρεπε στους αθλητές της Κρήτης να ενισχύουν τις επιδόσεις τους και να σημειώνουν αρκετά γαγκρήτια ρεκόρ. Το 1965, στο φωταγωγημένο Εθνικό Γυμναστήριο, εκτός από τα καθιερωμένα αγωνίσματα στίβου, οι θεατές είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν επιδείξεις στρατιωτικών ασκήσεων και πολεμικών τεχνών τύπου ζιου ζιτσου και παρελάσεις μοτοσικλετιστών. Οι εκδηλώσεις έκλεισαν με λαϊκούς-εθνικούς χορούς με τη συμμετοχή ομίλων χορευτών και χορευτριών από χωριά του Μυλοποτάμου, τον Χορευτικό Όμιλο Ρεθύμνου, το Λύκειο Ελληνίδων και ομάδας μαθητριών των τοπικών εκπαιδευτηρίων για να ακολουθήσει καύση μεγάλης ποικιλίας πυροτεχνημάτων που είχε χορηγήσει η βιομηχανία «Ηφαίστειον».⁸⁹

Εν τω μεταξύ, τα πολιτικά πάθη της εποχής είχαν αρχίσει να διαπερνούν και τους Αρκάδιους αγώνες. Έτσι, η *Κρητική Επιθεώρηση* σχολίασε με ειρωνική διάθεση την παρουσία των νεολαίων της ΕΔΗΝ και των Λαμπράκιδων, οι οποίοι είχαν εισέλθει στο στάδιο με προσκλήσεις που τους διένειμε ο βουλευτής Παύλος Βαρδινογιάννης, τα συνθήματα που ακούστηκαν κατά την είσοδο του ίδιου και του πολιτικού του αντιπάλου Ιωάννη Τσουδερού, καθώς και τις λεκτικές αψιμαχίες των δύο ανδρών στο δείπνο του Ατρομήτου που ακολούθησε.⁹⁰ Στη δεξίωση που παρέθεσε στο Ωδείο Ρεθύμνου, ο τότε πρόεδρος του Ατρομήτου και αστυνομικός Ελπιδοφόρος Κανακάκης τόνισε πως η άθληση είναι συνυφασμένη με τη ζωή και τους αγώνες του έθνους, αλλά και ότι η Κρήτη θεωρείται από πολλούς η μητέρα του αθλητισμού. Σχολίασε ακόμη το επίπεδο τελειότητας του αθλητισμού στη διάρκεια των κλασικών χρόνων, τη σημασία της άσκησης των Ελλήνων σε στρατιωτικά αθλήματα όπως το βόλι, το ακόντιο, η πάλη και η σκοποβολή στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και τις σημερινές προσπάθειες του έθνους για την ανάπτυξη του αθλητισμού.⁹¹ Πρόκειται για συνηθισμένες κοσμοαντιλήψεις που προσπαθούν να εντάξουν στο αφήγημα της αδιάλειπτης συνέχειας των πολιτιστικών και αθλητικών παραδόσεων του έθνους μια αναβαθμισμένη εκδοχή της τοπικότητας, η οποία

88. «Από τη σκοπιά μας», *Κρητική Επιθεώρησης*, 31-10-1965, σ. 2.

89. «Ο εορτασμός της 8ης Νοεμβρίου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 5-11-1965, σ. 4. «Τα ΚΕ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1965, σ. 4.

90. «Μεγαλειώδης ο εορτασμός της ολοκαυτώσεως», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1965, σ. 4.

91. «Οπερέτας συνέχεια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1965, σ. 4.

διεκδικεί να οικειοποιηθεί την αθλητική κληρονομιά του έθνους.

Το 1966, οι Αρκάδιοι αγώνες διεξήχθησαν σε μια ταραγμένη συγκυρία που θα κατέληγε στην κατάλυση της δημοκρατίας και στη Χούντα των Συνταγματαρχών, κάτι που συντέλεσε στη μικρότερη συμμετοχή αθλητών από την Αθήνα, παρότι εξακολουθούσαν να κυριαρχούν στα περισσότερα αγωνίσματα μαζί με τους αθλητές και τις αθλήτριες του Κύδωνα Χανίων. Οι αγώνες αυτοί τελέστηκαν για ακόμη μία φορά με μεγάλη παρουσία θεατών και συνέπεσαν με τις εορταστικές εκδηλώσεις για τη συμπλήρωση 100 χρόνων από την εθελουσία του Αρκαδίου, που συνδυάστηκαν με την τιμητική παρουσία στο Ρέθυμνο του αρχιεπισκόπου και πολιτικού ηγέτη της Κύπρου Μακαρίου.

Τα Αρκάδια στις συνθήκες της δικτατορίας των Συνταγματαρχών (1967-1973)

Η έλευση της δικτατορίας των Συνταγματαρχών διαμόρφωσε ένα περιβάλλον κοινωνικού ελέγχου του αθλητισμού, το οποίο αποτυπώθηκε και στους Αρκάδιους αγώνες. Το καθεστώς προσπάθησε να καλύψει το ιδεολογικό του κενό με τελετουργικές επιδείξεις ακραίου πατριωτισμού και κατέφυγε στη δύναμη του αθλητισμού και των δημόσιων θεαμάτων για να ενισχύσει την επίπλαστη δημοφιλία του. Όπως έχει επισημάνει η Γκούτα Φαν Στιν, οι επιμελημένες αθλητικές δραστηριότητες, πλαισιωμένες με σκηνοθετημένα δρώμενα, παρελάσεις αθλητών και στρατευμάτων και επιδείξεις στρατιωτικών θριάμβων, παρουσίαζαν σενάρια των αιώνιων ελληνικών νικών, διαμόρφωναν τελετουργικά που αναπαριστούσαν με υπερβολικό τρόπο τους θριάμβους του έθνους και χειραγωγούσαν τα αισθήματα των φιλάθλων. Τέτοιες τελετουργίες επαναλαμβάνονταν κάθε καλοκαίρι και σε εθνικές επετείους ή μεγάλες τοπικές εορτές και λειτουργούσαν για να επιβεβαιώνουν τους εθνικούς μύθους και να δίνουν ευκαιρίες στους εκπροσώπους της Χούντας να εκθέτουν τα υποτιθέμενα «θεαματικά» αποτελέσματα του καθεστώτος. Υιοθετώντας το γνωστό αφήγημα της στρατιωτικής και αθλητικής παράδοσης που επιβεβαιώνει την αθανασία του έθνους, οι δικτάτορες χρησιμοποιούσαν τον αθλητισμό ως ένα προπαγανδιστικό μέσο κοινωνικού ελέγχου της κοινωνίας. Οι πανταχού παρούσες στολές έδιναν έκφραση στην επιθυμητή ομοιομορφία σκέψης και δράσης, μια ιδεατή εικόνα ενός τακτικού (στρατιωτικοποιημένου) πολιτικού σώματος (Steen 2020: 2123).

Το καθεστώς είχε ως βασικό του μέλημα τη στροφή των νέων στον αθλητισμό

και έδωσε έμφαση στη δημιουργία αθλητικών εγκαταστάσεων, τις οποίες εγκαινίαζε με πομπώδεις φιέστες, την ίδια ώρα που φρόντιζε να έχει τον απόλυτο έλεγχο των διοικητικών θεσμών του αθλητισμού, εξοβελίζοντας κάθε διαφορετική φωνή. Οι αγώνες αποτελούσαν ένα πρόσφορο μέσο για την καλλιέργεια εθνικιστικού κλίματος στις αθλητικές κοινωνίες. Παράλληλα, μεγάλο βάρος δόθηκε στην ανάπτυξη του στρατιωτικού αθλητισμού.

Το καθεστώς, μάλιστα, από τους πρώτους μήνες διακυβέρνησής του υιοθέτησε την πρόταση του συνταγματάρχη Πυροβολικού Ματθαίου Κουμαριανού για τη σύσταση Ανώτατου Συμβουλίου Αθλητισμού Ενόπλων Δυνάμεων ως ένα όργανο εθνικού σκοπού που θα εργαζόταν για την ηθική, πνευματική και βιολογική ενδυνάμωση της νεολαίας, την αναβάθμιση του εξωσχολικού αθλητισμού και την προαγωγή του στρατιωτικού αθλητισμού (Μοσχόπουλος 2014: 74). Με βάση το σχέδιο αυτό, το οποίο επεξεργάστηκε ο ιθύνων νους των αθλητικών πολιτικών της δικτατορίας, γενικός γραμματέας Αθλητισμού, Αχιλλέας Ασλανίδης, εκδόθηκε ο αναγκαστικός νόμος 349/1968 «Περί συστάσεως Ανώτατου Συμβουλίου Αθλητισμού Ενόπλων Δυνάμεων», την προεδρία του οποίου ανέλαβε ο Κουμαριανός. Το ΑΣΑΕΔ προωθούσε τον στρατιωτικό αθλητισμό σε όλες τις αθλητικές διοργανώσεις και έστειλε διορισμένους δημοσιογράφους να καλύπτουν τις αθλητικές εκδηλώσεις στις οποίες συμμετείχαν οι ένοπλες δυνάμεις, με προπαγανδιστικά σχόλια στις λογοκριμένες τοπικές εφημερίδες.

Τα Αρκάδια ήταν ένα σημαντικός τοπικός αθλητικός θεσμός με πανελλαδική εμβέλεια, την οποία η δικτατορία των Συνταγματαρχών έσπευσε από την πρώτη στιγμή να αξιοποιήσει. Η έντονη στρατιωτικοποίηση των αγώνων, με την εμφατική παρουσία αξιωματούχων και στρατιωτικών στους αγώνες και την αύξηση της συμμετοχής των αθλητών από στρατιωτικές μονάδες, ιδιαίτερα της ομάδας στίβου των ενόπλων δυνάμεων, ήταν βασικό χαρακτηριστικό των Αρκάδιων αγώνων εκείνων των χρόνων. Το επίπεδο των αθλητικών επιδόσεων και των ανταγωνισμών εξακολουθούσε να είναι υψηλό, ιδίως με την πρωταγωνιστική παρουσία των αθλητών των ενόπλων δυνάμεων. Την ίδια ώρα, τα τελετουργικά δρώμενα άρχισαν να ενσωματώνουν ολοένα και περισσότερο στρατιωτικές επιδείξεις, εμπλουτισμένες με παρελάσεις επίλεκτων στρατιωτικών δυνάμεων, βαρύγδουπες διακηρύξεις και κολακείες για το έργο της κυβέρνησης στο όνομα της πατρίδας, του έθνους και της θρησκείας.

Τα πρώτα Αρκάδια της περιόδου αυτής έγιναν στο πλαίσιο των ευρύτερων

εορταστικών εκδηλώσεων για την εθελουσία του Αρκαδίου, στις οποίες είχε δοθεί πανηγυρικός χαρακτήρας με την παρουσία του τότε βασιλιά Κωνσταντίνου και της συζύγου του Άνας Μαρίας, του αντιπροέδρου της κυβέρνησης Οδυσσέα Σπαντιδάκη και του Ρεθεμνιώτη υπουργού Εσωτερικών Στυλιανού Παττακού. Το καθεστώς έθεσε υπό τον έλεγχό του τη διοργάνωση των αγώνων και είχε ετοιμάσει τη θεαματική προβολή του στα Αρκάδια του 1967, διαμορφώνοντας ένα κλίμα πατριδοκαπηλίας και εθνικιστικής υστερίας. Την παραμονή της έναρξης των αγώνων, το καθεστώς είχε οργανώσει εκδηλώσεις εθνικού χαρακτήρα με λαϊκούς χορούς, θεατρικό σκετς με «εθνικό περιεχόμενο» και λαμπαδηδρομία από στρατευμένους οπλίτες και αθλητές.⁹² Μέσα σε αυτό το περιβάλλον είχε προσκληθεί το κοινό να παρακολουθήσει τα αγωνίσματα που θα ξεκινούσαν στις 8 Νοεμβρίου. Το σκηνικό της επίπλαστης ευφορίας που είχε καλλιεργηθεί έμελλε να αμαυρωθεί από ένα τραγικό συμβάν λίγο πριν την έναρξη του προγραμματισμένου τελετουργικού των αγώνων, με συνέπεια το θάνατο νεαρής φιλάθλου από τον οικισμό Κυρριάνα και τον τραυματισμό άλλων δέκα ατόμων.

Απ' ό,τι φαίνεται, το περιστατικό ήταν απότοκο του ελλιπούς σχεδιασμού για την ομαλή είσοδο των θεατών στο χώρο του σταδίου, σε συνδυασμό με τον πρωτοφανή συνωστισμό και τις συνθήκες πανικού που επικράτησαν στη διάρκεια του μοιραίου συμβάντος. Όπως φαίνεται από τις περιγραφές των *Ρεθεμνιώτικων Νέων* και της *Κρητικής Επιθεώρησης*, στην κεντρική είσοδο του σταδίου είχαν συγκεντρωθεί μιάμιση ώρα πριν από την έναρξη των αγώνων τουλάχιστον 1.500 θεατές που περίμεναν να αρχίσει η είσοδος του κοινού «υπό αφάνταστους συνθήκας συνωστισμού». Η μεγάλη επιθυμία του φίλαθλου κοινού να παρακολουθήσει τους αγώνες και το καθυστερημένο άνοιγμα της πύλης εισόδου σε ένα στάδιο που δεν είχε τις κατάλληλες υποδομές για την εισροή μεγάλου πλήθους σε σύντομο χρονικό διάστημα ενίσχυσαν την ανυπομονησία των θεατών και τη διαμόρφωση συνθηκών «κανιβαλισμού» την κρίσιμη ώρα του συνωστισμού.

Το δυστύχημα συνέβη με κινηματογραφική ταχύτητα όταν, καθώς άνοιξε η θύρα του σταδίου, ένα άτομο έχασε την ισορροπία του στο «μοιραίο σκαλοπάτι» της εισόδου. Λόγω της πίεσης που άσκησαν οι θεατές που ακολουθούσαν, επικράτησαν «συνθήκες αλλοφροσύνης» και πολλά άτομα ποδοπατήθηκαν, κυρίως τα πλέον ευάλωτα (γυναίκες, παιδιά, ηλικιωμένοι). Η νεαρή φιλάθλος

92. «Το πλήρες πρόγραμμα του εορτασμού», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 8-11-1967· «Ήρρισαν χτες τα Λ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 8-11-1970.

Αργυρώ Θωμαδάκη πέθανε από εγκεφαλική αιμορραγία. Δέκα πολίτες μεταφέρθηκαν στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο και στην κλινική Κοκονά όπου διαγνώστηκαν με διάφορα τραύματα: εκδορές, θλάσεις, αιματώματα, κακώσεις και ελαφριές εγκεφαλικές διασεισεις. Ανάμεσα στους τραυματίες υπήρχε ένας ηλικιωμένος άνδρας, ο Δημήτριος Κιμιωνής, ενώ τα υπόλοιπα θύματα ήταν γυναίκες: δύο νεαρά κορίτσια (Πόπη Φραγκιαδάκη και Άννα Σαριδάκη), ένα παιδί (Αικατερίνη Αποστολάκη) και πέντε γυναίκες (Άννα Μαθιουδάκη, Μαρία Γαρτζολάκη, Μαρία Παπαδομιχελάκη, Χαρά Σηφακάκη και Χρυσή Φραγκιαδάκη).⁹³ Ήταν φανερό ότι, παρά τις μεγαλόσχημες διακηρύξεις του καθεστώτος περί τάξης και ασφάλειας, τα μέτρα που τηρήθηκαν ήταν ανεπαρκή και ο σχεδιασμός λανθασμένος. Για το τραγικό συμβάν δεν αποδόθηκαν ευθύνες στους υπαίτιους, οι λογοκριμένες εφημερίδες δεν ανέδειξαν τη διάσταση των οργανωτικών αδυναμιών, ενώ οι αγώνες έγιναν κανονικά προκειμένου να διασφαλιστούν οι φιέστες του καθεστώτος.⁹⁴ Σε αγωνιστικό επίπεδο, ξεχώρισε η πολυμελής συμμετοχή της ομάδας στίβου της Εθνικής Ενόπλων, καθώς και η συμμετοχή διακεκριμένων αθλητών από ισχυρά σωματεία του κέντρου (Ολυμπιακού, Παναθηναϊκός, ΑΕΚ και Πανελλήνιος).⁹⁵

Ένα χρόνο αργότερα, οι αγώνες έγιναν με την καθιερωμένη παρουσία των επισήμων, ανάμεσα στους οποίους και ο πρωτεργάτης του πραξικοπήματος Στυλιανός Παττακός. Η κάθοδος των κυβερνητικών στελεχών συνοδευόταν από ελεγχόμενες καταχωρίσεις στον Τύπο για το εθνικό έργο της κυβέρνησης και την αναγγελία έργων σε γυμναστήρια του Νομού Ρεθύμνου, ανάμεσα στα οποία και στο στάδιο της Σοχώρας. Την ίδια ώρα επανήλθε το ζήτημα της επέκτασης του αγωνιστικού χώρου, ένα ζήτημα που είχε ταλανίσει την κοινωνία του Ρεθύμνου στο παρελθόν και για το οποίο δεν ήταν εύκολο να υπάρξει λύση λόγω της ιδιαίτερης γεωγραφικής θέσης του σταδίου κοντά σε δομημένο αστικό περιβάλλον.⁹⁶ Στα αξιοσημείωτα των εκδηλώσεων εκείνης της χρονιάς καταγράφονται η ομιλία στο Εθνικό Γυμναστήριο του τότε πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιου Κορρέ, καθώς και οι παρελάσεις αρμάτων που απεικόνιζαν θεατρικά την πυριτιδαποθήκη του Αρκαδίου πριν από την

93. «Τα ατυχή επεισόδια εις το Εθνικό Γυμναστήριο», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 10-11-1967, σ. 1. «Τραγικόν δυστύχημα εις το Εθνικόν Γυμναστήριον της πόλεώς μας», *Κρητική Επιθεώρησις*, 10-11-1967. «Η γνώμη μας», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 10-11-1967, σ. 1.

94. Για το ζήτημα αυτό, βλ. και το μεταγενέστερο δημοσίευμα στα *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, «Ρέθυμνο: Η τραγωδία στους εορτασμούς του Αρκαδίου επί Χούντας που πέρασε στα ψιλά...», 8-11-2019.

95. «Αθλητική Επιθεώρησις», *Κρητική Επιθεώρησις*, 4-11-1968, σ. 4.

96. «Αι Γυμναστηριακάι και άλλαι εγκαταστάσεις», *Αρκαδί*, 6-11-1968, σ. 4.

ανατίναξη της Μονής και συνοδεύονταν από το Άρμα της 21ης Απριλίου.⁹⁷ Ενώ οι δημόσιες τελετές για τη μνήμη του Αρκαδίου ήταν ένα διαχρονικό στοιχείο των αγώνων, την περίοδο αυτή ενσωματώνονται για πρώτη φορά στο τελετουργικό τους οι πρακτικές αυτοπροβολής του καθεστώτος, με τις προσπάθειες των κουντικών να προβάλουν τους εαυτούς τους ως συνεχιστές των ηρωικών παραδόσεων του έθνους όπως φαινόταν και από πανό που είχαν αναρτήσει με το προκλητικό σύνθημα: 8η Νοεμβρίου 1866-21η Απριλίου 1967.

Στους αγώνες του 1968 επιβεβαιώθηκε η τάση της μαζικής συμμετοχής αθλητών των ενόπλων δυνάμεων και της υποχώρησης των αθλητών μεγάλων σωματείων από την υπόλοιπη Ελλάδα. Είναι η χρονιά στην οποία στην ομαδική βαθμολογία επικράτησε η ομάδα στίβου των ενόπλων δυνάμεων που συμμετείχε με πολλούς αθλητές και αρχηγό της αποστολής τον γενικό γραμματέα του ΑΣΑΕΔ Ματθαίο Κουμαριανό, ο οποίος μάλιστα ανακηρύχθηκε και επίτιμος πρόεδρος του οργανωτή συλλόγου.⁹⁸ Το έτος αυτό ο δημοσιογράφος που κάλυπτε για λογαριασμό αθηναϊκών εφημερίδων και της Εθνικής Ενόπλων τους Αρκαδίους αγώνες εξήρε την ατμόσφαιρα εθνικής εξάρσεως και πατριωτισμού που επικράτησε και τις επιδόσεις της ομάδας στίβου της Εθνικής Ενόπλων. Παράλληλα, έκανε συστάσεις στους πολίτες να αγαπούν τον αθλητισμό, που είναι συνυφασμένος με την ιστορία της Ελλάδας, υπενθυμίζοντας ότι πρώτοι οι αρχαίοι Έλληνες τον δίδαξαν στον κόσμο, και σχολίασε την άθλια κατάσταση του γυμναστηρίου και την ανάγκη βελτίωσής του.⁹⁹

Οι αγώνες του 1969 ήταν από τους πιο εντυπωσιακούς, τόσο σε επίπεδο αθλητικού ανταγωνισμού όσο και σε σχέση με τα τελετουργικά τους δρώμενα. Το επίπεδο του ανταγωνισμού υπήρξε πολύ υψηλό, με την ομάδα των ενόπλων δυνάμεων να κυριαρχεί στα οκτώ από τα δεκαπέντε αγωνίσματα ανδρών και τα υπόλοιπα επτά χρυσά μετάλλια να πηγαίνουν σε αθλητές συλλόγων του κέντρου. Σε τοπικό επίπεδο, οι δυνατότητες των αθλητών των σωματείων της Κρήτης για συμμετοχή στο βάθρο των νικητών ήταν περιορισμένη, με τους τοπικούς

97. «Η 102α επέτειος του ολοκαυτώματος του Αρκαδίου», *Αρκαδί*, 6-11-1968, σ. 2' «Οι εκδηλώσεις εις το Εθνικόν Γυμναστήριον», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1968, σ. 1.

98. Ι. Αποστολόπουλος, «Η τρίτη και τελευταία ημέρα των ΚΗ' Αρκαδίων αγώνων στίβου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1968, σ. 4' «Πρόγραμμα υποδοχής εθνικής Ομάδος Στίβου Ενόπλων Δυνάμεων», *Κρητική Επιθεώρησης*, 5-11-1968, σ. 4.

99. Ι. Αποστολόπουλος, «Η τρίτη και τελευταία ημέρα των ΚΗ Αρκαδίων αγώνων στίβου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 10-11-1968, σ. 4.

σωματειακούς ανταγωνισμούς να μεταφέρονται στα γυναικεία αγωνίσματα όπου πλέον υπήρχε σταθερή συμμετοχή γυναικείων ομάδων από συλλόγους του νησιού.

Σε οργανωτικό επίπεδο, οι αγώνες διεξάγονταν υπό την αιγίδα του τότε αντιβασιλέα Γεωργίου Ζωιτάκη και με την ευθύνη του Αιτρομήτου και την προσφορά πολλών αθλοθετών, ανάμεσα στους οποίους ξεχώριζε ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο οποίος είχε αθλοθετήσει βαρύτιμο κύπελλο.¹⁰⁰ Το τελετουργικό που συνόδευε την έναρξη των αγώνων μπροστά στους επισήμους, με το κοινό να έχει κατακλύσει τις κερκίδες και τους χώρους πέριξ του σταδίου, ήταν εντυπωσιακό. Την τελετή άνοιξε το εναρκτήριο σάλπισμα της ορχήστρας της ΑΣΔΕΝ, για να ξεκινήσει η παρέλαση ομάδας νεανίδων με αρχαιοπρεπή ένδυση που κρατούσαν την ελληνική σημαία. Ακολουθούσε η παρέλαση πολιτιστικών φορέων, μαθητών και μαθητριών των εκπαιδευτηρίων του Ρεθύμνου, ομάδων οδηγών και προσκόπων, στρατιωτικών μονάδων (Καταδρομών, Ναυτικού, Αεροπορίας και 10ο Σύνταγμα) της Σχολής Χωροφυλακής και της ΣΕΑΠ. Στη συνέχεια ξεκινούσε η έπαρση της σημαίας με τη ρίψη 21 κανονιοβολισμών από το φρούριο της Φορτέτζας και οι στρατιωτικές επιδείξεις: ασκήσεις σωματικής αγωγής και οπλασκίας από διμοιρία της ΣΕΑΠ, ιαπωνική πάλη ζιου ζιτσου από άνδρες των ειδικών δυνάμεων, αναπαραστάσεις χειρισμού όλμου σε ώρα μάχης από το 10ο Σύνταγμα Πεζικού και τελετουργικές παρουσιάσεις της Διμοιρίας του Ναυτικού, της μουσικής ομάδας της ΑΣΔΕΝ και των ΛΟΚ. Οι τελετές έκλειναν με λαϊκές εκδηλώσεις, οι οποίες συμπεριλάμβαναν επιδείξεις του προσκοπικού σώματος, «λεβέντικους χορούς» της Κρήτης από μαθητές και μαθήτριες υπό τους ήχους της Φιλαρμονικής του Δήμου Ρεθύμνου και χορευτικές επιδείξεις του Λυκείου Ελληνίδων, της Λαογραφικής Εταιρείας, του Ομίλου Βρακοφόρων και της Σχολής Εργοδηγών με μουσικές τοπικών μουσικών συγκροτημάτων.¹⁰¹

Οι τελετουργίες των αγώνων του 1969, πλαισιωμένες από επιδείξεις στρατιωτικών δυνάμεων και λαϊκές εκδηλώσεις, αποτελούν χαρακτηριστικό

100. Στους αθλοθέτες συμπεριλαμβανόταν το σύνολο των σωμάτων ασφαλείας και του στρατού, η τοπική αυτοδιοίκηση, τα αθλητικά σωματεία της Αθήνας, τοπικοί φορείς και επιχειρήσεις (Εμπορική Τράπεζα, ΕΠΣΡ, Διδασκαλικός Όμιλος, Κυνηγετικός Όμιλος, Ναυτικός Όμιλος, Καπνοβιομηχανίες Παπαστράτου, Καρέλια και Κεράνη, κατάστημα Βγενόπουλος). Βλ. σχετικά, «Ο Μακάριος ηθλοθέτησεν εις τα ΚΘ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 12-11-1969, σ. 1· «Μεγάλοι προετοιμασία διά την τέλεσιν των ΚΘ' Αρκάδιων αγώνων», *Κρητική Επιθεώρησης*, 2-11-1969, σ. 1.

101. «Άνευ προηγουμένου ο φετινός εορτασμός», *Κρητική Επιθεώρησης*, 11-11-1969, σ. 1.

παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο το καθεστώς χρησιμοποιούσε το θεσμό των Αρκαδίων ως συμβολική αναπαράσταση μιας πειθαρχημένης και οργανωμένης κοινωνίας που έχει ως φύλακά της τις στρατιωτικές δυνάμεις. Οι δικτάτορες δεν είχαν κανένα πρόβλημα με τη μιλιταριστική κατάχρηση. Η παρέλαση μαθητών, αθλητών, πολιτιστικών φορέων και των στρατιωτικών δυνάμεων και οι θεαματικές επιδείξεις των στρατιωτικών σωμάτων επιχειρούσαν να προβάλουν τα επιτεύγματα του καθεστώτος και τον έλεγχο της φυσικής αγωγής των πολιτών. Οι πανταχού παρούσες στολές έδιναν έκφραση στην επιθυμητή ομοιομορφία σκέψης και δράσης, μια ιδεατή εικόνα ενός τακτικού στρατιωτικοποιημένου πολιτικού σώματος (Van Steen 2010: 2144).

Η χρήση λαϊκών εκδηλώσεων σε αθλητικές τελετουργίες είχε καθιερωθεί από τη δεκαετία του 1910 από το Λύκειο Ελληνίδων και μάλιστα ο ίδιος ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε συμβάλει στην οργάνωση πατριωτικών εκδηλώσεων στο Παναθηναϊκό Στάδιο τον Σεπτέμβριο του 1920, οι οποίες προκάλεσαν ποικίλες αντιδράσεις που κυμαίνονταν από εκφράσεις λατρείας και θαυμασμού μέχρι στάσεις αποδοκιμασίας (Steen 2010: 2139). Η σύνδεση των λαϊκών χορών με την αρχαιότητα, όπως έχει επισημάνει η Ελένη Φουρναράκη, υπήρξε άποψη δημοφιλής στην ελληνική λαογραφία του 19ου αιώνα, που έβλεπε τις λειτουργίες του λαϊκού πολιτισμού «ως μνημεία της ελληνικής αρχαιότητας» που επιβιώνουν στην ψυχή του ελληνικού λαού, σύμφωνα με τον ιδρυτή της ελληνικής λαογραφίας Νικόλαο Πολίτη (Fournaraki 2010: 2067). Οι συνταγματάρχες αξιοποιούσαν επιλεκτικά πρακτικές επινοημένων παραδόσεων που είχαν διαμορφωθεί σε αθλητικούς αγώνες του παρελθόντος, οικειοποιούμενοι επιλεκτικά όψεις της λαϊκής κουλτούρας. Την ίδια ώρα διαπότιζαν με έντονο μιλιταριστικό κλίμα το τελετουργικό των αγώνων με τις παρελάσεις και τις επιδείξεις των στρατιωτικών μονάδων.

Το 1970, οι αγώνες διεξήχθησαν με την παρουσία 4.000 θεατών σε τρεις ημέρες (7, 8 και 9 Νοεμβρίου) και την έναρξή τους κήρυξε ο νομάρχης Ρεθύμνου Νικόλαος Νικούλης, ο οποίος τόνισε την εθνική σημασία των αγώνων, για να ακολουθήσει παρέλαση στρατιωτικών μονάδων μπροστά στους επισήμους με την εμφαντική παρουσία πλήθους στρατιωτικών.¹⁰² Στους αγώνες αυτούς ο Ατρόμητος τίμησε τον παλαίμαχο αθλητή του Πειραιϊκού Χρήστο Βαρτζάκη και απονεμήθηκε το κύπελλο του πολυνίκη συλλόγου στον εκπρόσωπο της Εθνικής Ενόπλων, ο οποίος με τη σειρά του απένειμε αναμνηστική πλακέτα

102. «Ηρχισαν χθες τα Λ' Αρκαδία», *Κρητική Επιθεώρησης*, 8-11-1970, σ. 4.

στον πρόεδρο του Ατρομήτου για την άριστη διεξαγωγή των αγώνων.¹⁰³ Στους αγώνες εκείνης της χρονιάς συμμετείχαν και μεμονωμένοι αθλητές από την Κύπρο και, για πρώτη φορά, ένα σωματείο από την ενδοχώρα του Ρεθύμνου, ο Αστέρας Περάματος. Επιπλέον, παρατηρείται αναβάθμιση του ανταγωνισμού στα αγωνίσματα γυναικών με τη συμμετοχή του Πανιωνίου και του Κερκυραϊκού.

Το 1971, για τη διεξαγωγή των αγώνων πραγματοποιήθηκε ευρεία σύσκεψη των καθηγητών φυσικής αγωγής με αντικείμενο την συμμετοχή περισσότερων αθλητών από την Κρήτη. Στο μεταξύ, οι αγώνες είχαν εμπλουτιστεί με ποικίλες στρατιωτικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις στο στάδιο Σοχώρας, οι οποίες υιοθετούσαν το ύφος των μεγάλωπρων, συχνά κακόγουστων τελετουργικών της δικτατορίας. Υπό τους ήχους στρατιωτικής μουσικής της ΑΣΔΕΝ, οι φιέστες περιλάμβαναν οργανωμένες παρελάσεις λαογραφικών και πολιτιστικών φορέων της πόλης, του Όμιλου Βρακοφόρων, του Λυκείου Ελληνίδων, Νεανίδων της Λαογραφικής Σχολής, μαθητών και μαθητριών Γυμνασίων και Τεχνικών Σχολών, προσκόπων και στρατιωτικών τμημάτων της ΣΕΑΠ, του Ναυτικού και των Καταδρομέων. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην παρέλαση της ομάδας των Νεανίδων που ήταν ντυμένες με αρχαίες ενδυμασίες. Ακολούθησε καλλιτεχνικό πρόγραμμα από το χορωδιακό συγκρότημα της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και στρατιωτικές επιδείξεις διμοιρίας της ΣΕΑΠ με ασκήσεις ακριβείας, σωματικής αγωγής και οπλασκίας και κρητικοί χοροί από το Λύκειο Ελληνίδων και τη Σχολή Εργαζομένου Κοριτσιού. Επιπλέον, το τελετουργικό περιλάμβανε ασκήσεις ανδρών των ΛΟΚ με αναρριχήσεις επί του φρουρίου της Φορτέτζας και εντός σταδίου, λαϊκούς χορούς φουστανελοφόρων από τα Χανιά και παρελάσεις αρμάτων που απεικόνιζαν την ανατίναξη της πυριτιδαποθήκης.¹⁰⁴ Η εθνικιστική προπαγάνδα της δικτατορίας συνέχιζε να σφετερίζεται τους αθλητικούς αγώνες, μετατρέποντάς τους σε λαϊκές φιέστες που χαρακτηριζόταν από την υπερβολή και την αμετροέπεια. Οι εκδηλώσεις της, με το γκροτέσκο στοιχείο και τον υπερπατριωτισμό να κυριαρχεί στις πρακτικές των αγώνων, αποτελούσαν στρατηγικές εντυπωσιασμού των πολιτών, οι οποίες, ανάμεσα σε άλλα, συνέβαλαν στην αποσιώπηση και την υποβάθμιση των αυταρχικών πολιτικών του καθεστώτος ενάντια στους διαφωνούντες (Αντωνίου, Kornetis, Sichani και Stefatos 2017: 285).

103. «Η δεύτερη και η τρίτη αγωνιστική ημέρα των Λ' Αρκάδιων», *Κρητική Επιθεώρησης*, 11-11-1970, σ. 4.

104. «Μεγαλοπρεπείς εορταστικές εκδηλώσεις», *Κρητική Επιθεώρησης*, 9-11-1971.

Στα Αρκάδια του 1971 και του 1972, η διαδικασία στρατιωτικοποίησης των αγώνων ενισχύθηκε, με τις ομάδες στίβου του στρατού (της ομάδας των ενόπλων δυνάμεων και του 6ου Συντάγματος Πεζικού) αποτελούμενες από στρατευμένους οπλίτες και αξιωματικούς να κυριαρχούν πλήρως στα αγωνίσματα και τον σωματειακό ανταγωνισμό να παρουσιάζει πλέον μεγαλύτερο ενδιαφέρον στα γυναικεία αγωνίσματα. Το 1972 ήταν μια δύσκολη χρονιά για τα Αρκάδια. Ο οικονομικός προϋπολογισμός για τη διεξαγωγή των αγώνων, με τη μορφή που είχαν πάρει στα χρόνια της δικτατορίας, ήταν αδύνατον να υπηρετηθεί από το σωματείο του Ατρομήτου χωρίς κρατική στήριξη. Στα τελευταία χρόνια της δικτατορίας, το ενδιαφέρον του καθεστώτος για τα Αρκάδια είχε περιοριστεί, την ίδια ώρα που οι θύλακες αντίστασης εναντίον του πλήθαιναν. Για την οικονομική ενίσχυση των αγώνων, οι παράγοντες του Ατρομήτου, που παραδοσιακά είχαν την οργανωτική ευθύνη διεξαγωγής των αγώνων, αναγκάστηκαν να περιηγηθούν την πόλη, προπωλώντας εισιτήρια για να καλυφθούν τα έξοδα, και έκαναν έκκληση μέσω του Τύπου για να ενισχυθεί η προσπάθεια του συλλόγου.¹⁰⁵

Το 1973, σε μια προσπάθεια επέκτασης των αθλητικών εκδηλώσεων για τα Αρκάδια και σε άλλες μορφές αθλητισμού, διεξήχθη με πρωτοβουλία του περιφερειακού διοικητή Κρήτης Παύλου Φακιολάκη και του γενικού γραμματέα του ΕΟΤ Σακελλαρίδη το πρώτο ράλι μηχανοκίνητου αθλητισμού Αρκάδια. Οι αγώνες έγιναν σε διαδρομή 600 χιλιομέτρων σε όλη την Κρήτη, με αφετηρία την ιστορική Μονή Αρκαδίου και με νικητές τους οδηγούς Σταθόπουλο και Μανωλικάκη.¹⁰⁶ Το ράλι Αρκάδια, που βασιζόταν σε μια λογική τουριστικής προβολής της Κρήτης, είχε σημαντικές δυσκολίες λόγω της μορφολογίας του νησιού και απαιτούσε αυξημένους οικονομικούς πόρους, έτσι δεν βρήκε συνέχεια στα επόμενα χρόνια. Κατά τα άλλα, οι αγώνες στίβου διεξήχθησαν με περιορισμένο αριθμό συμμετοχών και μειωμένη παρουσία συλλόγων από την υπόλοιπη Ελλάδα, ενώ στα αξιοσημείωτα των αγώνων εκείνης της χρονιάς καταγράφεται η συμμετοχή του ηλικιωμένου βαλκανιοδρόμου Χρήστου Βαρζάκη στον Αρκάδιο αγώνα.¹⁰⁷

105. Κ. Σταγάκης, «Τα ΛΒ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 7-11-1972, σ. 4.

106. «Α' Ράλι Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρησης*, 4-11-1973, σ. 4.

107. «Συμμετοχή αθλητικών σωματείων εις τας εορτάς του Αρκαδίου», *Κρητική Επιθεώρησης*, 8-11-1973, σ. 4.

Οι αγώνες στις πρώτες δεκαετίες της μεταπολίτευσης (1974-1992)

Τα πρώτα Αρκάδια μετά την κατάρρευση της Χούντας των Συνταγματαρχών έγιναν κατά τη θητεία της μεταβατικής κυβέρνησης εθνικής ενότητας που είχε σχηματιστεί για να οδηγήσει τη χώρα σε εκλογές, στις 21 Νοεμβρίου 1974. Μέσα στο θερμό προεκλογικό κλίμα, οι αγώνες πέρασαν σε δεύτερη μοίρα. Δεν συμμετείχε η ομάδα στίβου των ενόπλων δυνάμεων ως μια συμβολική κίνηση σταδιακής αποστρατιωτικοποίησης των αγώνων, ωστόσο υπήρχε ισχυρή ομάδα της Χωροφυλακής που κατέλαβε την πρώτη θέση. Με εξαίρεση την επαμελή αποστολή της ΑΕΚ, οι ομάδες εκτός Κρήτης συμμετείχαν με μεμονωμένους αθλητές υψηλών επιδόσεων που πρωταγωνίστησαν στους αγώνες. Μια σημαντική καινοτομία αυτών των αγώνων ήταν η συμμετοχή στον Αρκάδιο δρόμο τριών ηλικιωμένων αθλητών, που είχαν συμμετάσχει στο παρελθόν στα Αρκάδια (Βασίλης Κουσίδης, Χρήστος Βαρτζάκης και Βασίλης Χριστοφίδης).¹⁰⁸ Η συμβολική συμμετοχή αυτών των αθλητών ενίσχυε τους κοινωνικούς δεσμούς παλιών αρκαδιοδρόμων με την πόλη του Ρεθύμνου και προλείανε το έδαφος για τη σύνδεση του Αρκάδιου αγώνα με τη λογική του δρομικού κινήματος και της μαζικής άθλησης που θα συναντήσουμε σε μεγαλύτερη ένταση στη δεκαετία του 2010. Παράλληλα, με τέτοιες μνημονικές πρακτικές ο θεσμός των Αρκάδιων αγώνων έχτιζε μια δική του κοινότητα μνήμης, που απέδιδε τιμές σε πρόσωπα τα οποία είχαν πρωταγωνιστική παρουσία στο εμβληματικό αγώνισμα του Αρκάδιου δρόμου. Στους αγώνες παρατηρούμε μια εντυπωσιακή αύξηση των αθλοθετών με την παρουσία πολλών επαγγελματικών συλλόγων, επιχειρηματιών, πολιτικών φορέων από όλο το φάσμα του πολιτικού κόσμου και ακόμη μεγάλων αθλητικών σωματείων, όπως ο Ολυμπιακός και ο ΠΑΟΚ.¹⁰⁹ Ανάμεσα στους αθλοθέτες ήταν

108. «Έφτασαν χθες οι παλαίμαχοι Αρκαδιοδρόμοι», *Κρητική Επιθεώρηση*, 8-11-1974, σ. 4.

109. Στις σχετικές αναγγελίες συναντάμε θρησκευτικούς φορείς όπως η Ιερά Μητρόπολη Ρεθύμνης και Μυλοποτάμου και οι ιερές μονές Αρκαδίου και Πρεβέλης, εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως η Νομαρχία Ρεθύμνου και οι δήμοι Ρεθύμνου και Ανωγείων, εκπρόσωποι στρατιωτικών αρχών από τα τρία σώματα στρατού και η Διοίκηση Χωροφυλακής. Συμμετέχουν ακόμη τοπικοί επαγγελματικοί σύλλογοι, δημόσιες υπηρεσίες και τράπεζες, όπως ο Σύλλογος Δασκάλων Ρεθύμνου, το Εργατικό Κέντρο, ο Δικηγορικός Σύλλογος Ρεθύμνου, ο Σύλλογος Ρεθυμνίων το «Αρκάδι», η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Ρεθύμνου, ΔΕΗ, ΟΤΕ, Εργατικό Κέντρο, Τράπεζα της Ελλάδας, Αγροτική Τράπεζα, αθλητικά σωματεία όπως ο Ολυμπιακός, ο ΠΑΟΚ και ο οργανωτής σύλλογος. Ακόμη, σημαντική ήταν η συμβολή εκπροσώπων του επιχειρηματικού και εμπορικού κόσμου του Ρεθύμνου, όπως ο Όμιλος Βαρδινογιάννη, τα καταστήματα οπτικών Μεταξά, αθλητικών ειδών Γεωργίου Πολίτη και Αδελφών Γεωργίου Καρέλια, τα Φροντιστήρια Στεφανάκης και εκπρόσωποι ή πρόεδροι όλων πολιτικών κομμάτων και της κυβέρνησης. Βλ. σχετικά «Αθλοθέται ΛΕ' Αρκάδιων αγώνων», *Κρητική Επιθεώρηση*, 7-11-1975· «Αθλητισμός», *Κρητική Επιθεώρηση*, 6-11-1976· *Κρητική Επιθεώρηση*, 8-11-1977.

και ο πρόεδρος της κυβέρνησης εθνικής ενότητας Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο οποίος ανέλαβε την αθλοθέτηση του επάθλου του Αρκάδιου δρόμου.¹¹⁰

Το 1975, οι αγώνες διεξήχθησαν με μεγάλη συμμετοχή αθλητών από όλη την Ελλάδα: από την αθλητική ομάδα της Ελληνικής Χωροφυλακής, 14 σωματεία από την ηπειρωτική Ελλάδα και πέντε από την Κρήτη, με τον υψηλό ανταγωνισμό στα αγωνίσματα ανδρών να περιορίζει τις διακρίσεις ντόπιων αθλητών και τον κρητικό διασωματειακό ανταγωνισμό να μεταφέρεται στον γυναικείο αθλητισμό. Οι υψηλές προσδοκίες που είχε η τοπική κοινωνία από τη διεξαγωγή των Αρκάδιων αγώνων, ιδίως σε αυτήν τη χρονική συγκυρία, δεν μπορούσαν πάντα να εκπληρώνονται από τους οργανωτές των αγώνων. Έτσι, κάποια σημάδια αγωνιστικής κάμψης το 1976 συνοδεύονται από σχετικά σχόλια στον Τύπο για τη μικρή, συγκριτικά με τις προηγούμενες χρονιές, συμμετοχή αθλητών από την υπόλοιπη Ελλάδα.¹¹¹ Στους αγώνες συμμετείχε ολιγομελής αποστολή της ομάδας στίβου της Εθνικής Ενόπλων, ο Εθνικός, η ΑΕΚ και ο Παναθηναϊκός. Εν τω μεταξύ, οι ανάγκες της διοργάνωσης οδηγούσαν τους διοργανωτές στην αναζήτηση πόρων από επιχειρηματίες του Ρεθύμνου, ιδίως από την οικογένεια Βαρδινογιάννη, η οποία συνέβαλε με περιοδικές οικονομικές συνεισφορές στη διοργάνωση των αγώνων.¹¹²

Οι αγώνες του 1977, που διεξήχθησαν με τη συμμετοχή 15 σωματείων από όλη τη χώρα, δεν συμπεριλήφθηκαν στο πρόγραμμα του επίσημου εορτασμού των Αρκάδιων, κάτι που προκάλεσε τη διαμαρτυρία του προέδρου του Ατρομήτου Δημόκριτου Περράκη, ο οποίος επέκρινε τον «τορπιλισμό των αγώνων από υψηλά ιστάμενο πρόσωπο».¹¹³ Απ' ό,τι φαίνεται, οι πολιτικές εντάσεις που χαρακτήριζαν εκείνη την περίοδο μεταφέρονταν και στο πεδίο του αθλητισμού, ενώ επιστολή αναγνώστη στα *Ρεθεμνώτικα Νέα* σχολίαζε μεροληπτικές πρακτικές των διοργανωτών προς όφελος των σωματείων του Ρεθύμνου και των Χανίων που παραβίαζαν το αθλητικό πνεύμα.¹¹⁴ Στους αγώνες αυτούς είχαμε και την παρουσία του προέδρου της τότε Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου Κρήτης και διευθυντή του Κέντρου Βυζαντινών και Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών Μανούσου

110. «ΛΔ' Αρκάδιοι αγώνες», *Κρητική Επιθεώρηση*, 6-11-1974, σ. 4.

111. «Χωρίς τίποτα το ιδιαίτερο έλπιζαν προχτές τα Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 10-11-1976.

112. «Οικονομική ενίσχυση του κ. Β. Βαρδινογιάννη για τ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 7-11-1976. «Ο ΑΟ Ατρόμητος ευχαριστεί τον όμιλο Ν. Ι. Βαρδινογιάννη», *Κρητική Επιθεώρηση*, 6-11-1974, σ. 1.

113. «Τα ΛΖ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 8-11-1977.

114. «Χωρίς φίλαθλο πνεύμα οι αθλητικοί αγώνες», *Ρεθεμνώτικα Νέα*, 8-11-1977, σ. 4.

Μανούσακα. Ο Μανούσακας, σε μια κίνηση υψηλού συμβολισμού, απένειμε το κύπελλο που είχε αθλοθετήσει ο πρόεδρος της Δημοκρατίας στο νικητή του Αρκάδιου αγώνα Κωνσταντίνο Σακαλή του Άρν Θεσσαλονίκης.¹¹⁵

Κατά την περίοδο αυτή εμφανίζεται στην εφημερίδα *Κρητική Επιθεώρηση* ένα ενδιαφέρον άρθρο του ταχυδρόμου και πεζογράφου Μανώλη Κουτσουράκη που, αντλώντας επιλεκτικά στοιχεία από τη μυθολογία, παρουσιάζει μια πρωτότυπη κρητικοκεντρική κοσμοθεώρηση για τη γέννηση του αθλητισμού στη μινωική Κρήτη, με τα αγωνίσματα των ταυροκαθαψίων και τη θέσπιση των Ολυμπιακών αγώνων στην Ελλάδα από τον Ίδη Ηρακλή από την Κρήτη, έναν από τους πέντε αδελφούς Κουρήτες στους οποίους η θεά Ρέα, γυναίκα του Κρόνου, παρέδωσε τον νεογέννητο Δία για να τον κρύψουν από τη βουλιμία του πατέρα του. Το κείμενο έκλεινε με μια συνοπτική πρόταση των θέσεων του αρθρογράφου: «Το βέβαιο είναι ότι προτού οι Αρχαίοι Έλληνες αρχίσουν να μαζεύονται στην Αρχαία Ολυμπία (όπως τους υπέδειξε ο Ίδης Ηρακλής), οι Κρήτες με τη φροντίδα της Πολιτείας ήξαιραν να γυμνάζονται πολλούς αιώνες πρωύτερα».¹¹⁶ Το άρθρο είναι χαρακτηριστικό δείγμα των αναζητήσεων τοπικών λαογράφων που διαχειρίζονται επιλεκτικά το παρελθόν για να διαμορφώνουν λογοθετικά σχήματα στα οποία επινοείται η αίσθηση μιας ιστορικής (αθλητικής) παράδοσης της τοπικότητας ως σημαίνον στοιχείο της εθνικής ταυτότητας.

Οι αγώνες του 1977 χαρακτηρίζονται από τη μαζική συμμετοχή αθλητών από την Κρήτη με βελτιωμένες επιδόσεις και πλασαρίσματα σε υψηλές θέσεις και τη σημαντική παρουσία του νεοσύστατου ΟΚΑ «Αρκάδι» Ρεθύμνου που πρώτευσε στα αγωνίσματα παιδών, τα οποία για πρώτη φορά εντάχθηκαν στο πρόγραμμα των αγώνων, πήρε την πρώτη θέση στις γυναίκες και κατέλαβε τη δεύτερη θέση στους άνδρες πίσω από την ομάδα του Κύδωνα. Η τελευταία παρέμενε μια ισχυρή δύναμη στον τοπικό, ιδιαίτερα τον γυναικείο, αθλητισμό, προκαλώντας τα θετικά σχόλια του Τύπου για τη δουλειά υποδομής που γίνεται από τους πέντε γυμναστές του συλλόγου, ενώ παράλληλα τιμήθηκε με το ειδικό έπαθλο του πολυνίκη συλλόγου.¹¹⁷ Παράλληλα, οι αγωνιστικές επιτυχίες του Αρκάδιου σχολιάστηκαν εγκωμιαστικά στην *Κρητική Επιθεώρηση*.¹¹⁸

---

115. «Τα ΛΖ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 10-11-1977.

116. Μ. Κουτσουράκης, «Ο αθλητισμός γεννήθηκε στην Κρήτη», *Κρητική Επιθεώρηση*, 8-11-1977.

117. «Η δουλειά στον ΟΚΑ έδειξε», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 11-11-1977, σ. 4.

118. «Δικαιώθηκαν οι αγώνες προπονητών και αθλητών στα ΛΖ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 10-11-1977.

Η δημιουργία ενός τοπικού σωματείου προσανατολισμένου στον κλασικό αθλητισμό αντανakλά μια τάση που αποκρυσταλλώθηκε στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 με τη δημιουργία συλλόγων που εξειδικεύονται σε αθλήματα εκτός ποδοσφαίρου. Τέτοια σωματεία ήταν η ΓΕΗ και το Κάστρο στο Ηράκλειο, το Αρκάδι στο Ρέθυμνο και η Αναγέννηση στο Αρκαλοχώρι, ένα σωματείο από την ενδοχώρα της Κρήτης που είχε αξιοπρεπή αγωνιστική παρουσία. Είναι η περίοδος που πληθαίνουν οι νησίδες αθλητικής δραστηριότητας γύρω από το στίβο σε όλη την Κρήτη. Ενώ η συμμετοχή αθλητών και αθλητριών της Κρήτης είχε μια ανοδική τάση, η έλευση πρωταθλητών από την υπόλοιπη Ελλάδα σταδιακά μειωνόταν. Η μεταβολή αυτή δεν είναι τυχαία. Σταδιακά οι αγώνες στίβου σε επαρχιακές πόλεις αυξάνονταν και οι πρωταθλητές είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν πού θα αγωνιστούν. Ο κλασικός αθλητισμός σταδιακά προσαρμοζόταν στις λογικές της εντατικής προπόνησης, της επιδίωξης των ρεκόρ και των υψηλών επιδόσεων. Το πλαίσιο αυτό προϋπέθετε αυστηρά προγράμματα προπόνησης και προετοιμασίας των αθλητών. Τα Αρκάδια διεξάγονταν σε μια περίοδο προετοιμασίας των πρωταθλητών, γεγονός που απέτρεπε τη συμμετοχή τους. Εξάιρεση αποτελούσαν ορισμένοι αθλητές που είχαν αναπτύξει μια ιδιαίτερη σχέση με την τοπική κοινωνία, όπως οι αδελφοί Καραγεώργου, και μεμονωμένοι αθλητές που υπηρετούσαν σε στρατιωτικά σώματα στην Κρήτη.

Στις τελευταίες χρονιές της δεκαετίας του 1970, οι σωματειακοί ανταγωνισμοί περιορίζονται σε παγκρήτιο επίπεδο, με τη συμμετοχή λιγοστών πρωταθλητών που πάντως δίνουν ιδιαίτερο χρώμα στους αγώνες. Στους αγώνες του 1978 συνεχίστηκε ο θεσμός της συμμετοχής παλαίμαχων αρκαδιοδρόμων με τον Θανάση Καλατζή να δωρίζει 1.000 δραχμές για την ενίσχυση του οργανωτή συλλόγου.¹¹⁹ Στο επίπεδο των διασωματειακών ανταγωνισμών έχουμε την άνοδο ομάδων της Κρήτης, όπως ο ΟΦΗ στους άνδρες και το Αρκάδι στις γυναίκες. Στους αγώνες του 1979 σχολιάστηκε ιδιαίτερα και η επίδοση του Χρήστου Καραγεώργου στα 10.000 μ. βάδην σε δημόσιο δρόμο, που θεωρήθηκε ανεπίσημο παγκόσμιο ρεκόρ.¹²⁰

Πολλές φορές οι Αρκάδιοι αγώνες αποτελούσαν πεδίο εντάσεων ανάμεσα στους οργανωτές των αγώνων και τις τοπικές αρχές. Έτσι, μετά τους αγώνες τους 1977, και οι αγώνες του 1978 δεν εντάχθηκαν στο επίσημο πρόγραμμα

119. «Έληξαν προχθές τα ΛΗ' Αρκάδια», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 10-11-1978· «Έληξαν προχθές οι αθλητικοί αγώνες τα ΛΗ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 10-11-1978.

120. «Με επιτυχία έληξαν τα ΛΘ' Αρκάδια», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 10-11-1979.

των εκδηλώσεων για την επέτειο του ολοκαυτώματος του Αρκαδίου έπειτα από απόφαση του νομάρχη Ρεθύμνου Αθανάσιου Σπυρόπουλου. Απ' ό,τι φαίνεται ο λόγος ήταν διαφωνίες για οργανωτικά ζητήματα και για το θέμα της τήρησης του επίσημου πρωτοκόλλου απονομής των επάθλων στους νικητές που είχαν προκύψει από την προηγούμενη χρονιά.¹²¹

Στη δεκαετία του 1980, οι Αρκάδιοι αγώνες εξακολουθούν να προσελκύουν το ενδιαφέρον της τοπικής κοινωνίας, μολονότι τα οικονομικά και οργανωτικά ζητήματα έχουν διογκωθεί και συνεχίζεται η τάση μείωσης της συμμετοχής αθλητών από την υπόλοιπη χώρα. Από την άλλη, την ίδια χρονιά στον γυναικείο αθλητισμό έσπασε ένα έμφυλο ταμπού, αφού για πρώτη φορά στον Αρκάδιο δρόμο συμμετείχε γυναίκα. Ήταν η μαραθνοδρόμος Μεταξία Μπερτζελέα, η οποία αγωνίστηκε τιμητικά με τα χρώματα του Ατρομήτου στον Αρκάδιο δρόμο. Τη χρονιά εκείνη, ο διοργανωτής σύλλογος Ατρόμητος, με τη συμπλήρωση 55 χρόνων από την ίδρυσή του, πλαισίωσε την τελετή λήξης των αγώνων με εκδήλωση παραδοσιακής μουσικής και χορών με τη συμμετοχή του Επιμορφωτικού Εκπολιτιστικού Συλλόγου «Αρκάδι» και του γνωστού συγκροτήματος κρητικής μουσικής των Σπύρου Σηφογιωργάκη (λύρα) και Γιώργου Μαρκογιαννάκη (λαούτο).¹²²

Οι αγώνες της επόμενης χρονιάς διεξήχθησαν με τη συμμετοχή 12 σωματείων κάτω από δυσμενείς καιρικές συνθήκες και καταρακτώδη βροχή και με ένα σημαντικό πρόβλημα να ταλανίζει τους διοργανωτές. Ήταν η αποχή της συντριπτικής πλειοψηφίας των γυμναστών που υπηρετούσαν στη μέση εκπαίδευση από τους αγώνες, κάτι που δημιουργούσε σημαντικά προβλήματα στην κάλυψη διάφορων θέσεων (π.χ. των κριτών αγωνισμάτων) που παραδοσιακά κρατούσαν οι γυμναστές.¹²³ Η Ένωση των Λειτουργών Φυσικής Αγωγής διαφωνούσε με τον τρόπο οργάνωσης των αγώνων και με το παραδοσιακό προνόμιο του Ατρομήτου να οργανώνει τους αγώνες και είχε αντιπροτείνει να οργανώνονται σε ισότιμη βάση από το σύνολο των αθλητικών συλλόγων στίβου του Ρεθύμνου. Μάλιστα, σε επιστολή που έστειλε η Ένωση στην *Κρητική Επιθεώρηση* ως απάντηση σε σχετική αναφορά της εφημερίδας περί της απουσίας των γυμναστών από τους αγώνες, σχολίασε τη σταδιακή υποβάθμιση του θεσμού τα τελευταία χρόνια και την επιθυμία

121. «Οι Αρκάδιοι αγώνες και τα πείσματα του κ. Νομάρχου», *Κρητική Επιθεώρηση*, 4-11-1978· «Άρχισαν από χθες τα ΛΗ' Αρκάδια», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 8-11-1978.

122. «Πρωτότυπο», *Κρητική Επιθεώρηση*, 8-11-1980· «Παραλειπόμενα», *Κρητική Επιθεώρηση*, 13-11-1980.

123. «Αρχίζουν σήμερα τα 41α Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 7-11-1981.

τους να συμβάλουν στην αναβάθμισή του, αφήνοντας υπόνοιες για βαθύτερα προβλήματα των Αρκαδίων αγώνων που πρέπει να αντιμετωπιστούν.¹²⁴

Το ζήτημα επανήλθε τα επόμενα χρόνια αφού, όπως φαίνεται και από μεταγενέστερο δημοσίευμα των *Ρεθεμνιώτικων Νέων* τον Ιούλιο του 1982, η Πανελλήνια Ένωση Πτυχιούχων Καθηγητών Φυσικής Αγωγής Ρεθύμνου έστειλε επιστολή στον ΣΕΓΑΣ με την οποία εξέφραζε τη διαφωνία της για την απόφασή του να αναθέσει τη διοργάνωση των Αρκαδίων του 1983 ξανά στον Ατρόμητο σε συνεργασία με την τοπική επιτροπή στίβου του ΣΕΓΑΣ, ζητώντας την αφαίρεση αυτού του προνομίου. Ακολούθησαν αλληπάλληλες συσκέψεις και μια ενδιάμεση πρόταση για τη διοργάνωση του οικονομικού και διοικητικού μέρους από τον Δήμο Ρεθύμνου και του τεχνικού αγωνιστικού από όλα τα αθλητικά σωματεία και την Ένωση Καθηγητών Φυσικής Αγωγής με συντονιστή τη Νομαρχιακή Επιτροπή Φυσικής Αγωγής. Η πρόταση αυτή ναυάγησε και τελικά οι αγώνες διεξήχθησαν με συντονιστή την τοπική επιτροπή του ΣΕΓΑΣ και τη συμβολή τεσσάρων σωματείων: του Ατρομήτου, του Αρκαδίου, του ΑΓΟΡ και του Ψηλορείτη.¹²⁵

Ένα χρόνο αργότερα, οι διαφωνίες για την οργάνωση των Αρκαδίων συνεχίστηκαν. Το θέμα αντιμετωπίστηκε έπειτα από παρέμβαση του τότε νομάρχη Ρεθύμνου Αθανάσιου Χαμπίμπη, ο οποίος συγκάλεσε σύσκεψη με τη συμμετοχή των εκπροσώπων όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Από την κεντρική επιτροπή του ΣΕΓΑΣ συμμετείχε ο Ελευθέριος Αναγνωστάκης και από την Ένωση Γυμναστών ο Σπύρος Ελευθέρογλου. Επιπλέον, συμμετείχαν εκπρόσωποι της Νομαρχιακής Επιτροπής Φυσικής Αγωγής και των τοπικών αθλητικών σωματείων: της ΕΑΡ (που είχε προκύψει από την ένωση Ατρομήτου και Ρεθυμνιακού και εκπροσωπήθηκε από τους Περράκη και Μαραγκάκη), του Αρκαδίου (Μουρτζανός και Μανουσάκης), του Α.Ο. «Ψηλορείτης» (Μαράκης) και του ΑΓΟΡ (Χαλκιαδάκης). Στη συνάντηση υπήρξε σύγκλιση σε μια συμβιβαστική λύση, βάσει της οποίας η οργανωτική επιτροπή των αγώνων θα αποτελούνταν από έναν εκπρόσωπο από κάθε σωματείο υπό την «τιμητική» προεδρία της ΕΑΡ, η οποία εκπροσωπούσε και τον παραδοσιακό διοργανωτή Ατρόμητο.¹²⁶

124. «Οι Γυμναστές της Ρεθύμνης για τους Αρκαδίους αγώνες», *Κρητική Επιθεώρηση*, 11-11-1981. Παρόμοια επιστολή με επικρίσεις για οργανωτικά ζητήματα που αφορούν τα έπαθλα των νικητών στάλθηκε και από πατέρα αθλήτριας. Βλ. «Πώς κατάντησαν τα Αρκαδία», *Κρητική Επιθεώρηση*, 13-11-1981.

125. «Περί Αρκαδίων αγώνων», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 22-11-1983, σ. 4.

126. «Με επέμβαση του νομάρχη εκτονώθηκε η κρίση για τα Αρκαδία», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 26-10-

Η διαμάχη αυτή αντανακλούσε, ως ένα βαθμό, τους διασωματειακούς ανταγωνισμούς που χαρακτηρίζουν τον αθλητισμό για τη διεκδίκηση συμβολικού γοήτρου στις τοπικές αθλητικές ιεραρχίες. Κυρίως, όμως, αναδείκνυε δύο διαφορετικές αντιλήψεις για τον αθλητισμό. Η μία έβλεπε το θεσμό ως μια παράδοση αθλητικών πρακτικών βασισμένη στον εθελοντισμό και το βολонταρισμό μιας μικρής ομάδας φιλαθλητικών κύκλων γύρω από το ιστορικό σωματείο του Ατρομήτου και το εμβληματικό του στέλεχος Δημόκριτο Περράκη με το χαρακτηριστικό ενδυματολογικό στιλ που συνδύαζε τοπικά και ευρωπαϊκά στοιχεία και παρέπεμπε στον Ελευθέριο Βενιζέλο (Herzfeld 1991: 78).¹²⁷ Ο Περράκης, από τα τέλη της δεκαετίας του 1950, είχε διατελέσει για πολλά χρόνια πρόεδρος του οργανωτή συλλόγου και αλυτάρχης των αγώνων. Από την άλλη στεκόταν μια γενιά νέων γυμναστών που επιθυμούσε τον εκσυγχρονισμό και τον εξορθολογισμό των αγώνων και την ένταξή τους σε ένα νέο, περισσότερο συμμετοχικό και θεσμικό πλαίσιο.

Πρόκειται για μια αλλαγή-ορόσημο στην ιστορία των αγώνων. Σηματοδοτεί το πέρασμα από μια «ηρωική» εποχή, στην οποία τα Αρκαδία βασιζόνταν στα τοπικά αθλητικά δίκτυα, που διοργάνωναν τους αγώνες με την ευθύνη ενός διακεκριμένου σωματείου (αρχικά του ΑΟΡ και στη συνέχεια του Ατρομήτου), σε ένα πιο εκσυγχρονισμένο μοντέλο αθλητισμού που οργανώνεται στο πλαίσιο των επίσημων αθλητικών θεσμών και με τη συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης. Κρίνοντας εκ των υστέρων και με την απαιτούμενη χρονική απόσταση, μπορούμε να ισχυριστούμε πως αυτή η μεταβολή ήταν αναγκαία και συνέβαλε στην αντιμετώπιση των πολύπλοκων οργανωτικών και οικονομικών προβλημάτων των αγώνων. Από την άλλη, η αλλαγή αυτή δεν μπορούσε να αναστρέψει τη φθίνουσα πορεία των αγώνων καθώς, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ο χρόνος διεξαγωγής των αγώνων σε περίοδο προετοιμασίας των αθλητών υψηλών επιδόσεων και ο σταδιακός μετασχηματισμός των πρακτικών λειτουργίας και οργάνωσης του κλασικού αθλητισμού στη χώρα με την ενίσχυση των ανταγωνισμών και της λογικής της επιδίωξης των ρεκόρ

1983. «Περί Αρκαδίων αγώνων», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 22-11-1983, σ. 4. «Πρόγραμμα αθλητικών αγώνων ΜΓ΄ Αρκαδία», *Κρητική Επιθεώρηση*, 6-11-1983.

127. Ο Δημόκριτος Περράκης γεννήθηκε στις Μέλαμπες Αγίου Βασιλείου το 1916 και πέθανε το 2011 στο Ρεθύμνο. Εργαζόταν ως ελεγκτής στο ΚΤΕΛ Ρεθύμνου και, εκτός από πρόεδρος του Ατρομήτου, ήταν μέλος του Παναθηναϊκού, καθώς και καθηγητής του Α.Ο. Μελάμπων. Είχε ιδιαίτερες σχέσεις με την οικογένεια Βαρδινογιάννη και είχε παίξει σημαντικό ρόλο στην εμπλοκή τους στα αθλητικά δρώμενα του Ρεθύμνου, στη δημιουργία της ΕΑΡ με τη συνένωση Ρεθυμνιακού και Ατρομήτου και στη θέσπιση των Βαρδινογιάννεια αγώνων το 1985 προς τιμή του πολιτευτή Παύλου Βαρδινογιάννη.

δεν άφηνε σημαντικά περιθώρια για περαιτέρω αγωνιστική αναβάθμιση των Αρκαδίων.

Οι διάφορες μορφές διαμαρτυρίας στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1980 συμπύκνουν με μια τελευταία, ίσως, οργανωμένη προσπάθεια αναβάθμισης των αγώνων που ως ένα βαθμό στηρίχτηκε από τη νεοσύστατη κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, που προσδοκούσε να αφήσει το δικό της αθλητικό αποτύπωμα σε μια εκλογική περιφέρεια στην οποία είχε σημαντική απήχηση. Η πρόσκαιρη αυτή προσπάθεια δεν είχε συνέχεια στη δεύτερη περίοδο διακυβέρνησης της χώρας από το ίδιο κόμμα, καθώς σκόνταφτε στα βαθύτερα οργανωτικά και αγωνιστικά ζητήματα τα οποία ταλάνιζαν τους αγώνες στις τελευταίες δεκαετίες του εκμοντερνισμού του κλασικού αθλητισμού στη χώρα.

Σε αγωνιστικό επίπεδο, το 1982, ένα χρόνο μετά την πρώτη συμμετοχή γυναίκας στον Αρκάδιο δρόμο, άλλες δύο αθλήτριες ακολούθησαν το παράδειγμα της Μπερτζελέα: η αθλήτρια του Πανιωνίου Γεωργία Παπαναστασίου, που κατέλαβε την πρώτη θέση, και η Πόπη Παπατζανή του Ατρομήτου, η πρώτη Κρητική αθλήτρια που συμμετείχε στον αγώνα. Στους αγώνες του 1982, ο αριθμός των σωματείων που συμμετέχουν αυξήθηκε και έγιναν εκτεταμένα έργα στο στάδιο της Σοχώρας, σε μια προσπάθεια αναβάθμισης των αθλητικών υποδομών.¹²⁸ Οι αγώνες διεξήχθησαν με επιτυχία, παρά τις άσφατες καιρικές συνθήκες, με τη συμμετοχή πάνω από 200 αθλητών και αθλητριών. Νικήτρια αναδείχθηκε η ομάδα στίβου των ενόπλων δυνάμεων, που έπειτα από χρόνια συμμετείχε με μεγάλη αποστολή στους αγώνες, με δεύτερο τον ΟΦΗ. Στους αγώνες συμμετείχε για πρώτη φορά σωματείο από τον Νομό Λασιθίου, ο Λιβυκός Ιεράπετρας που θα έχει σημαντική παρουσία στους αγώνες τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα και, μαζί με τον Σηπειακό και τον Α.Ο. Λασιθίου, θα εκπροσωπήσουν την αθλητικά παραμελημένη περιοχή του Λασιθίου στους Αρκάδιους αγώνες.

Το 1983 ήταν από τις πιο επιτυχημένες διοργανώσεις μπροστά σε ένα μεγάλο κοινό 2.000 θεατών με 29 αγωνίσματα και τη συμμετοχή 250 αθλητών από 20 σωματεία από όλη την Ελλάδα,¹²⁹ ανάμεσα στους οποίους και 55 αθλητές που συμμετείχαν στον Αρκάδιο δρόμο, ο οποίος παραδοσιακά προσέλκυε το ενδιαφέρον φιλάθλων και αθλητών.¹³⁰ Στους αγώνες του 1984, οι οργανωτές

128. «Επισκευάζεται ο στίβος του Σταδίου λόγω Αρκαδίων αγώνων», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 5-11-1982.

129. «Τελείωσαν τα ΜΓ' Αρκάδια», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 10-11-1983, σ. 4.

130. «Έγιναν μ' επιτυχία οι Πανελλήνιοι αγώνες Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 9-11-1983.

ανακοίνωσαν την ελεύθερη προσέλευση φιλάθλων και έγινε έκκληση στην τοπική κοινωνία να συνδράμει τους αγώνες.¹³¹ Τα περισσότερα σωματεία εκτός Κρήτης εκπροσωπήθηκαν από μεμονωμένους αθλητές, με τον ανταγωνισμό να περιορίζεται στα αθλητικά σωματεία της Κρήτης με νικητή σε άνδρες και γυναίκες τον ΟΦΗ. Στον Αρκάδιο δρόμο για πρώτη φορά συμμετείχαν πέντε αλλοδαποί αθλητές, αλλά και ο νεαρός τότε γιατρός Χρήστος Λιονής, μετέπειτα διακεκριμένος καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης, ο οποίος με μια συμβολική κίνηση που τόνιζε την αξία της συμμετοχής έναντι του ανταγωνισμού τερμάτισε χέρι με χέρι με δύο συναθλητές του και χειροκροτήθηκε από τους φιλάθλους για τη δικαίωση των προσπαθειών του για την άνοδο του μαζικού αθλητισμού.¹³²

Κατά την περίοδο αυτή ενισχύθηκαν και οι προσπάθειες αναβάθμισης των κινήτρων για τη συμμετοχή αθλητών στους αγώνες. Ήταν μια πρακτική που είχε ξεκινήσει από παλιότερα με την περιστασιακή προσφορά διαφόρων υλικών αντικειμένων ή και ποσού χρημάτων από τους αθλοθέτες στους νικητές των αγώνων, με στόχο την ενίσχυση του ανταγωνισμού και των κινήτρων συμμετοχής στους αγώνες. Ωστόσο, ο τρόπος απονομής αυτών των «επάθλων» μερικές φορές προκαλούσε διαμαρτυρίες αθλητών και συγγενών τους που εξέφραζαν παράπονα για μεροληπτικές πολιτικές. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα διαμαρτυρίας πατέρα αθλήτριας από το Ηράκλειο, ο οποίος έστειλε επιστολή στα *Ρεθemiώτικα Νέα* στην οποία σχολίαζε με δηκτικό τρόπο το γεγονός ότι δεν δόθηκε το έπαθλο ενός ρολογιού στην κόρη του που είχε νικήσει σε αγώνισμα δρόμου, με το αιτιολογικό πως δεν πληρούσε το κριτήριο της εντοπιότητας, δηλαδή δεν ήταν από το Ρέθυμνο.¹³³ Η χρήση υλικών κινήτρων αντίβαινε στη λογική που ήθελαν να προβάλουν οι υπερασπιστές της αγνότητας του ερασιτεχνικού αθλητισμού, αλλά στην πραγματικότητα δεν ήταν μια τόσο ασυνήθιστη πρακτική. Τα μικροδωράκια στους αθλητές που πρωταγωνιστούσαν σε αγώνες στίβου –και πολύ περισσότερο στο

131. «Αρχίζουν τα ΜΔ' Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 11-11-1984.

132. «Οι νικητές των ΜΔ' Αρκάδιων αγώνων», *Ρεθemiώτικα Νέα*, 7-11-1984. Αντίστοιχα κοινωνικό μήνυμα, αυτήν τη φορά με αντικείμενο τον κοινωνικό ρατσισμό ενάντια στους ασθενείς με AIDS, είχαμε και την επόμενη χρονιά. Κατά την είσοδο στο στάδιο του Χρήστου Λιονή πριν από τον τερματισμό του στον Αρκάδιο δρόμο, η σύζυγός του Μαρία Λιονή, σημερινή αντιπεριφερειάρχης Ρεθύμνου, του παρέδωσε χάρτινο πανό που είχε ετοιμάσει ο αθλητής και έγραφε «Προστασία των δικαιωμάτων των ασθενών με AIDS» με το οποίο στη συνέχεια τερμάτισε τον αγώνα. Το περιστατικό μας διηγήθηκε ο Χρήστος Λιονής, αλλά επιβεβαιώνεται και από άλλες άτυπες συζητήσεις στη διάρκεια της έρευνας.

133. «Πού κατάντησαν τα Αρκάδια!», *Ρεθemiώτικα Νέα*, 13-11-1981.

ποδόσφαιρο– και σε κάποιες ξεχωριστές περιπτώσεις η κεφαλαιοποίηση της αναγνωρισιμότητας και του γοήτρου των επιτυχιών ενός, συνήθως άνδρα, αθλητή σε μια ανοδική επαγγελματική ανέλιξη, ήταν κοινό μυστικό στους αθλητικούς κύκλους της εποχής. Τα υλικά έπαθλα μαρτυρούσαν τη σταδιακή διεύρυνση μιας μορφής υβριδικής εμπορευματοποίησης στο πεδίο του αθλητισμού, ο οποίος πάντως εξακολουθούσε, ακόμη, να διατηρεί τα βασικά ερασιτεχνικά του χαρακτηριστικά και να μην έχει ακόμη εισέλθει στο στάδιο της διευρυμένης εμπορευματοποίησης και επαγγελματοποίησής του που θα δούμε στις επόμενες δεκαετίες με τη γενίκευση της λογικής των χορηγιών, τη συνεργασία με τηλεοπτικά δίκτυα κ.λπ.

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980, τα Αρκάδια είχαν μικρότερο αγωνιστικό ενδιαφέρον. Η θέσπιση ενός άλλου σημαντικού αθλητικού θεσμού της πόλης, των Βαρδινογιάννειων, το 1985, είχε απορροφήσει μέρος του οργανωτικού κεφαλαίου της πόλης. Η συμμετοχή πρωταθλητών από την υπόλοιπη Ελλάδα είχε περιοριστεί σημαντικά, με εξαίρεση μεμονωμένους αθλητές που έχουν διαμορφώσει ιδιαίτερους συναισθηματικούς δεσμούς με την τοπική κοινωνία, όπως οι αδελφοί Καραγεώργου, η Μεταξία Μπερτζελέα και ο Βασίλης Μαγγανάς. Παράλληλα, συμμετείχαν και μερικοί αξιόλογοι αθλητές που υπηρετούσαν ως σπλιτές ή αξιωματικοί στο στρατό. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, η προσέλευση του κοινού είχε πτωτική τάση σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες.

Τα έτη 1987-88, η μείωση της συμμετοχής αθλητών και αθλητριών, ιδίως σε ορισμένα αγωνίσματα, η μειωμένη παρουσία θεατών και τα αυξημένα οργανωτικά προβλήματα επισημαίνονται από τις εφημερίδες. Σε μια προσπάθεια επινόησης νέων πρακτικών για την ανανέωση του ενδιαφέροντος για τους αγώνες, αποφασίζεται το 1987 ο εμπλουτισμός των αγώνων με επιδείξεις ενόργανης γυμναστικής και ελληνορωμαϊκής πάλης από το σωματείο Αρκάδι και από το 1988 συμπεριλαμβάνονται σε μόνιμη βάση στο πρόγραμμα των Αρκαδίων αγωνίσματα παιδών και κορασίδων, μια απόφαση που έγινε δεκτή με θετικά σχόλια ως παράγοντας ανανέωσης του θεσμού.¹³⁴

Στα επόμενα χρόνια, με εξαίρεση λιγοστούς αθλητές κυρίως της ομάδας στίβου των ενόπλων δυνάμεων, στους αγώνες συμμετέχουν αθλητές και

---

134. Για παράδειγμα, σχολιάζεται η διεξαγωγή αγώνα ακοντισμού με ένα μόνο ακόντιο και η διεξαγωγή του άλματος εις ύψος με τη συμμετοχή μόλις μιας αθλήτριας. «Ξανά ο Αφορδακός πρώτος στον Αρκαδικό για ένατη χρονιά», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 10-11-1987, σ. 7· «Ολοκληρώθηκαν οι Αρκάδιοι αγώνες», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 10-11-1988, σ. 8· «Οι μικροί αθλητές-τριες της Κρήτης», *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 10-11-1988, σ. 11.

σωματεία από την Κρήτη. Από το 1991 εγκαινιάζεται η πρακτική της βράβευσης αθλητών και παραγόντων με ιδιαίτερη προσφορά στους Αρκάδιους αγώνες και στον αθλητισμό. Για παράδειγμα, το 1991 τιμήθηκε ο γενικός γραμματέας Αθλητισμού Κυριάκος Βιρβιδάκης, ο οποίος είχε συμμετάσχει στα Αρκάδια στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1960 με δύο πρώτες θέσεις στο άλμα εις μήκος, ο παλαίμαχος αθλητής και παράγοντας Γιάννης Τζέλισης, η πρωταθλήτρια ακοντισμού Άννα Βερούλη και ο πρόεδρος του ΣΕΓΑΣ Στράτος Μολουβάς.¹³⁵ Το 1992 είναι η τελευταία χρονιά διοργάνωσης των αγώνων στο γυμναστήριο της Σοχώρας και οι διοργανωτές προσπάθησαν να δώσουν μια εορταστική ατμόσφαιρα στο γεγονός. Ήταν επίσης η τελευταία χρονιά κατά την οποία συμμετείχαν αρκετοί πρωταθλητές από την υπόλοιπη Ελλάδα, κυρίως μέλη της ομάδας στίβου της Εθνικής. Στους αγώνες αυτούς παραβρέθηκε ο Κυριάκος Βιρβιδάκης και βραβεύτηκαν αθλητές και παράγοντες από το Ρέθυμνο για την προσφορά τους στον αθλητισμό. Ανάμεσά τους ο ολυμπιονίκης παλαιστής Στέλιος Μυγιάκης, ο παραολυμπιονίκης Χρήστος Αγγουράκης και οι παλαίμαχοι αθλητές και παράγοντες Β. Φύκιας, Α. Κορωνάκης και Α. Καπετανάκης.¹³⁶

Τα Αρκάδια στη νεότερη εποχή: η επιστροφή στο μοντέλο των παγκρήτιων αγώνων (1993-2021)

Το 1993 ήταν μια χρονιά-ορόσημο για τα Αρκάδια. Το στάδιο της Σοχώρας, που είχε συνδεθεί με την αθλητική ιστορία του στίβου και του ποδοσφαίρου της πόλης, είχε σημαντικά προβλήματα υποδομών και η συνέχεια της φιλοξενίας σημαντικών αθλητικών αγώνων στο χώρο του κρίθηκε προβληματική. Με τη δημιουργία του νέου Δημοτικού Σταδίου στον Γάλλο οι Αρκάδιοι αγώνες μεταφέρθηκαν σε αυτό, με εξαίρεση τον Αρκάδιο δρόμο που παρέμεινε στην κλασική διαδρομή Μονή Αρκαδίου-Εθνικό Στάδιο Σοχώρας. Επιπλέον, για τη διατήρηση του συμβολικού δεσμού των αγώνων με το στάδιο της Σοχώρας, μέρος των τελετουργικών εκδηλώσεων των αγώνων συνέχισαν να γίνονται στη Σοχώρα. Το Στάδιο Γάλλου είχε καλύτερες υλικοτεχνικές υποδομές, σκεπαστή κερκίδα και στίβο ολυμπιακών προδιαγραφών. Ωστόσο, ήταν ένα στάδιο

135. Για έναν συνοπτικό κατάλογο των προσώπων που βραβεύτηκαν κατά τη δεκαετία του 1990, βλ. Κρυσουσανάλης 2001: 161.

136. «Όλα έτοιμα για τα 52α Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 6-11-1992· «Τα αποτελέσματα των 52ων Αρκαδίων», *Κρητική Επιθεώρηση*, 10-11-1992.

μακριά από την πόλη και δεν διέθετε το συναισθηματικό φορτίο της μνήμης των αγώνων του παρελθόντος.

Οι αγώνες διοργανώνονται πλέον με ευθύνη περισσότερων φορέων: της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, των δήμων Ρεθύμνου και Αρκαδίου, της τοπικής επιτροπής του ΣΕΓΑΣ, του Γραφείου Φυσικής Αγωγής Ρεθύμνου και με τη συνέργεια των αθλητικών σωματείων που έχουν τμήματα κλασικού αθλητισμού. Στα επόμενα χρόνια η συμμετοχή αθλητών από την Κρήτη εξακολουθεί να είναι υψηλή και παρατηρείται ανοδική τάση συμμετοχής στα αθλήματα παιδών και κορασίδων από τα τμήματα υποδομής των τοπικών σωματείων. Από την άλλη, οι οργανωμένες αποστολές αθλητικών σωματείων από την υπόλοιπη Ελλάδα έχουν σταματήσει και οι ανταγωνισμοί περιορίζονται ανάμεσα σε αθλητές από την Κρήτη, σε ολιγομελή κλιμάκια της ομάδας στίβου της Εθνικής Ενόπλων και μεμονωμένους αθλητές σωματείων, που συνέχισαν να έρχονται, διατηρώντας τους δεσμούς τους με το θεσμό, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα τον Βασίλη Μαγγανά.

Σε αυτές τις συνθήκες, ο αριθμός των θεατών στις κερκίδες του Γάλλου δεν θυμίζει σε τίποτα την κοσμοπλημμύρα στους αγώνες της Σοχώρας. Ο σωματειακός ανταγωνισμός περιορίζεται στα σωματεία της Κρήτης και, παράλληλα, αυξάνονται οι συμμετοχές αθλητριών από το νησί και βελτιώνονται οι αγωνιστικές επιδόσεις, δείγμα και της προόδου του γυναικείου αθλητισμού. Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 καταβλήθηκε άλλη μία προσπάθεια για την αναβάθμιση του θεσμού με την καθιέρωση τριήμερων εκδηλώσεων. Το κύριο μέρος των αθλητικών αγώνων γίνεται στο στάδιο του Γάλλου, ενώ τα τελετουργικά, οι εορταστικές εκδηλώσεις, τα αγωνίσματα παιδών και κορασίδων και ο τερματισμός του Αρκάδιου δρόμου στο στάδιο της Σοχώρας. Οι τελετουργικές εκδηλώσεις στη Σοχώρα διαφοροποιούνται από χρονιά σε χρονιά, βοηθώντας να συντηρηθεί το ενδιαφέρον των φιλάθλων: σκυταλοδρομίες σχολείων, επιδείξεις άρσης βαρών και ενόργανης γυμναστικής, χορευτικές εκδηλώσεις και τιμητικές διακρίσεις σε παλιούς αθλητές και παράγοντες, καθώς και σε εν ενεργεία πρωταθλητές.

Ανάμεσα στους παλαίμαχους αθλητές του Ρεθύμνου που τιμήθηκαν τα επόμενα χρόνια ήταν ο πρωταθλητής ακοντισμού Μύρων Ανυφαντάκης, οι αρκαδιοδρόμοι Μανόλης Παναρετάκης, Γιώργος Κονσολάκης, Ευάγγελος Παυλάκης, Γεώργιος Ανδρουλάκης, Γιώργος Συριανόγλου, Γιάννης Μονιάκης και Χαρίλαος Κλαψινάκης. Τιμήθηκαν ακόμη ο φιλομαθής γυμναστής Γιώργος Εκκεκάκης και οι αθλητικοί παράγοντες Δημόκριτος Περράκης,

Γιώργος Βαρούχας, Μανώλης Καλούδης και Θανάσης Δελήμπασης για την προσφορά τους στους Αρκάδιους αγώνες (Κρουβρυσανάκης 2001: 161). Το 1999 τιμήθηκε και μια εμβληματική φιγούρα αρκαδιοδρόμου, ο Γιώργος Αφορδακός, ο οποίος κατακτούσε την πρώτη θέση στον Αρκάδιο αγώνα επί 15 χρόνια, τιμώντας με τη συνεχή παρουσία του το θεσμό, παρά τις αγωνιστικές του υποχρεώσεις ως αθλήτη υψηλών επιδόσεων και αγώνων αντοχής. Για την προσφορά τους στον ελληνικό αθλητισμό τιμήθηκαν η ολυμπιονίκης Όλγα Βασδέκη, η παγκόσμια πρωταθλήτρια στο δρόμο 400 μέτρων μετ' εμποδίων για άτομα με αναπηρίες Ελένη Σαμαριτάκη και ο αρσιβαρίστας Αντώνης Σηφογιαννάκης.¹³⁷

Στα αξιοσημείωτα των αγώνων της περιόδου αυτής καταγράφεται η συμμετοχή από το 1995 αθλητών από την πόλη Καστενάζο της Ιταλίας, ανάμεσα στους οποίους και ο Ελιβιέ Τρομπάρι, ο οποίος θα συμμετάσχει και τα επόμενα χρόνια στον Αρκάδιο και σε δρόμους ημιαντοχής με αρκετές επιτυχίες. Η παρουσία ξένων αθλητών συνδέεται με τις ιδιαίτερες πολιτισμικές σχέσεις που διαμορφώθηκαν με την αδελφοποίηση των πόλεων Ρεθύμνου και Καστενάζο από τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Η συμμετοχή αθλητών εκτός Ελλάδας, που θα επεκταθεί στην επόμενη δεκαετία με τη συμμετοχή αθλητών/τριών και από άλλες χώρες, ήταν ένα δείγμα της ανθεκτικότητας του θεσμού. Στην ίδια κατεύθυνση βρισκόταν και η συμμετοχή φορέων του δρομικού κινήματος που εκπροσωπούσαν μια διαφορετική αντίληψη, προσανατολισμένη στον μαζικό αθλητισμό, τη φυσιολατρία και την άθληση ως μέσο για την προαγωγή της φυσικής και σωματικής υγείας. Πρόκειται για τον Σύλλογο Δρομέων Υγείας των νομών Κρήτης και τον Όμιλο Αθλητών Υπεραποστάσεων Κρήτης.¹³⁸

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας, ο αριθμός των συμμετεχόντων αθλητών είχε αυξηθεί. Το 1998 προσέγγισαν τους 600 αθλητές με μαζική συμμετοχή στους αγώνες αντοχής δημόσιου δρόμου, κυρίως στον Αρκάδιο, στα αγωνίσματα παιδών και κορασίδων,¹³⁹ αλλά και τις σκυταλοδρομίες σχολείων που φέρνουν

137. Βλ. ενδεικτικά, «Ο Γιώργος Αφορδακός πρώτος στον Αρκάδιο δρόμο», *Κρητική Επιθεώρηση*, 10-11-1994· «450 Κρητικοί αθλητές-τριες μπαίνουν από σήμερα στα 58α Αρκάδια», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 8-11-1998, σ. 11· «Χτύπησε καμπανάκι κινδύνου», *Κρητική Επιθεώρηση*, 11-11-1997.

138. «Αναβαθμισμένα τα φετικά 56α Αρκάδια», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 1-11-1996, σ. 12· «Όλα έτοιμα για τα 56α Αρκάδια που αρχίζουν αύριο», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 7-11-1996, σ. 12· «Ανοίγει σήμερα στη Σοχώρα και πέφτει το Σάββατο στο στάδιο Γάλλου», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 8-11-1996, σ. 9.

139. «450 Κρητικοί αθλητές-τριες μπαίνουν από σήμερα στα 58α Αρκάδια», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 8-11-1998, σ. 11.

στο στάδιο της Σοκώρας έπειτα από καιρό περίπου 2.500 θεατές.¹⁴⁰ Ωστόσο, στα βασικά αγωνίσματα που διεξάγονταν στο στάδιο του Γάλλου, το επίπεδο του ανταγωνισμού και των επιδόσεων κινούνταν πλέον σε χαμηλά επίπεδα, ενώ τα οικονομικά προβλήματα που παρέμεναν ταλάνιζαν τους διοργανωτές, οι οποίοι προσπαθούσαν να τα επιλύσουν αναζητώντας πόρους από κρατικές επιχορηγήσεις.

Στην αυγή της νέας δεκαετίας παρατηρείται μια φθίνουσα πορεία των αγωνιστικών δραστηριοτήτων των Αρκαδίων που θα οδηγήσει στην παρακμή του θεσμού στη δεκαετία του 2010. Οι βαυότερες αιτίες, που έχουν ήδη διατυπωθεί στην ανάλυσή μας, έχουν πλέον αποκρυσταλλωθεί. Στον σύγχρονο αθλητισμό οι ανταγωνισμοί έχουν εντατικοποιηθεί. Οι πρακτικές της σκληρής πειθαρχίας, της εξαντλητικής προπόνησης και της προσήλωσης στους αγωνιστικούς στόχους της υψηλής επίδοσης έχουν παγιωθεί. Ο αυστηρός σχεδιασμός και ο αγωνιστικός προγραμματισμός των αθλητών δεν επιτρέπει αποκλίσεις από τα αυστηρά χρονικά προγράμματα. Οι διοργανώσεις αγώνων στίβου στην Κρήτη και στη χώρα είχαν πολλαπλασιαστεί όπως και τα σύγχρονα στάδια που μπορούν να φιλοξενήσουν μεγάλους αγώνες. Τα Αρκαδία διεξάγονται σε μια μικρή επαρχιακή πόλη το μήνα Νοέμβριο, κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας των αθλητών, και έτσι δεν μπορούν πλέον να προσελκύσουν πρωταθλητές από την υπόλοιπη Ελλάδα και να διατηρήσουν την αίγλη του παρελθόντος. Ιδίως μετά το 2006 και αφού είχαν προηγηθεί δύο επιτυχημένες διοργανώσεις το 2004 και 2005 στον απόηχο των Ολυμπιακών αγώνων της Αθήνας, πολλά αγωνίσματα δεν διεξάγονται λόγω μη συμμετοχής αθλητών και οι συμμετοχές σωματείων έχουν μειωθεί. Το ενδιαφέρον του κοινού είναι πλέον περιορισμένο. Οι ψυχαγωγικές πρακτικές και οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και αθλητισμού έχουν αυξηθεί, και τα Αρκαδία δεν απασχολούν στον ίδιο βαθμό με το παρελθόν την τοπική κοινωνία. Το κόστος των αγώνων παραμένει υψηλό και οι επιχορηγήσεις από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού δεν είναι πάντα εξασφαλισμένες, με τους διοργανωτές να αναγκάζονται να απευθυνθούν σε επώνυμους Ρεθεμνιώτες, κυρίως την οικογένεια Βαρδινογιάννη, στην Περιφέρεια και τον Δήμο Ρεθύμνου. Ο τίτλος της *Κρητικής Επιθεώρησης* για τους αγώνες του 2000, «Ιστορική αλλά φτωχή διοργάνωση», μαρτυρά τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε ο θεσμός.¹⁴¹

Η σταδιακή υποβάθμιση των Αρκαδίων και τα οργανωτικά προβλήματα

140. «Ήταν ξεχωριστά τα 59α Αρκαδία», *Κρητική Επιθεώρηση*, 10-11-1999.

141. Δ. Τζαγκαράκης, «Ιστορική αλλά φτωχή διοργάνωση», *Κρητική Επιθεώρηση*, 2-11-2000.

που υπήρχαν οδήγησαν τον Σύλλογο Δρομέων Υγείας να εκδώσει σχετική επιστολή διαμαρτυρίας, η οποία συνοδεύτηκε και από συμβολική πράξη που υποδήλωνε τη δυσαρέσκεια των αθλητών: πριν από την έναρξη του Αρκάδιου δρόμου κάθισαν οκλαδόν και έμειναν σιωπηλοί για δύο λεπτά. Στην επιστολή τους, τόνιζαν την υποβάθμιση του ιστορικού θεσμού και μάλιστα σε ημέρες ευημερίας, αποδίδοντάς τη στην παράλληλη προβολή άλλης διοργάνωσης που δεν είχε αντίστοιχες ιστορικές συμπαραδηλώσεις (τα Βαρδινογιάννεια), και τα οργανωτικά προβλήματα στη διάρκεια των αγώνων, ζητώντας από τους υπεύθυνους της διοργάνωσης να λάβουν μέτρα για την αναβάθμιση του θεσμού.¹⁴²

Για την επιβίωση του ιστορικού θεσμού επινοήθηκαν ξανά διάφορες πρακτικές, όπως η πλαισίωση των αγώνων με άλλες αθλητικές και καλλιτεχνικές πρακτικές. Στην κατεύθυνση αυτή, οι Αρκάδιοι αγώνες συμπεριλάμβαναν σε σχετικά τακτική βάση σκυταλοδρομίες σχολείων και περιστασιακά ομαδικά παιχνίδια και αθλήματα μεταξύ μαθητών (ακόμη και ποδόσφαιρο Λυκείων το 2010), επιδείξεις ποδηλασίας με συμμετοχή μαθητών του προγράμματος ολυμπιακής παιδείας (2002), αγώνες ιστιοπλοΐας (2000) και πετοσφαίρισης (2001), καλλιτεχνικές εκδηλώσεις με χορούς από μουσικοχορευτικές ομάδες (2002, 2015, 2007),¹⁴³ επιδείξεις ποδηλασίας, παγκρατίου και μαχητικών τεχνών (2011), ακόμη και θεατρικό δρώμενο για την εθελουσία του Αρκαδίου από τον Σύλλογο Δρομέων Υγείας (2015).

Η έμφαση δόθηκε στον αθλητισμό των τμημάτων υποδομής των τοπικών συλλόγων και στα αγωνίσματα των παιδών και των κορασίδων, αλλά και στα εμβληματικά αθλήματα του Αρκάδιου δρόμου και του κρητικού βολιού, που αποτελούσαν τις αθλητικές εκδοχές της τοπικής ταυτότητας. Μια χρονιά αναλαμπής για το θεσμό, ήταν το 2004. Μέσα στο κλίμα ευφορίας που είχε δημιουργήσει η επιτυχημένη διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων στην Αθήνα έγινε οργανωμένη προσπάθεια για να στεφθούν με επιτυχία οι αγώνες, οι οποίοι πλαισιώθηκαν από τετραήμερο αθλητικό πρόγραμμα που περιλάμβανε στίβο, ιστιοπλοΐα και μπριζ. Δύο χρόνια νωρίτερα είχε διοργανωθεί και αθλητικό σεμινάριο, με πρωτοβουλία της Ένωσης Πτυχιούχων Φυσικής Αγωγής του νομού, που φιλοξένησε προπονητές, γυμναστές αθλητές και

142. «Εμπρακτική διαμαρτυρία των δρομέων για την υποβάθμιση του Αρκαδίου», *Κρητική Επιθεώρηση*, 11-12-11-2000.

143. *Κρητική Επιθεώρηση*, 7-11-2002.

παράγοντες από όλη τη χώρα.¹⁴⁴

Μετά το 2004, οι αγώνες συνέχισαν να διεξάγονται με περιορισμένο ενδιαφέρον για το κοινό. Στη δεκαετία του 2010 παρατηρείται μια στροφή του ενδιαφέροντος των διοργανωτών των αγώνων αλλά και του κοινού στον Αρκάδιο δρόμο και στους αγώνες αντοχής και ημιαντοχής, με μαζική συμμετοχή κυρίως μελών του δρομικού κινήματος και ερασιτεχνών αθλητών κάθε ηλικίας. Δεν είναι τυχαίο πως ο αριθμός των συμμετεχόντων στον Αρκάδιο δρόμο ξεπέρασε αρκετές φορές τις δύο τελευταίες δεκαετίες τους 100 αθλητές, με ολοένα και μεγαλύτερη συμμετοχή συλλογικοτήτων που προωθούν το δρομικό κίνημα. Από αυτήν την οπτική είναι αξιοσημείωτο πως το 2016, μολοντί το επίσημο πρόγραμμα περιλάμβανε μόλις πέντε αγωνίσματα ανδρών και γυναικών, τόσο στον Αρκάδιο όσο και στο δρόμο έξι χιλιομέτρων σε δημόσιο δρόμο σημειώθηκαν ρεκόρ συμμετοχής αθλητών και αθλητριών (350 και 260 αθλητές/τριες, αντίστοιχα).¹⁴⁵

Η μαζικοποίηση του Αρκάδιου δρόμου τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, είχε και μια απρόσμενη εξέλιξη. Οι διοργανωτές, προσπαθώντας να καλύψουν μέρος των αυξημένων εξόδων των Αρκάδιων αγώνων σε μια περίοδο εφαρμογής πολιτικών λιτότητας που περιόριζαν ασφυκτικά τις κρατικές δαπάνες για κοινωνικές και αθλητικές εκδηλώσεις, όρισαν μικρό αντίτιμο συμμετοχής των αθλητών το 2018. Παράλληλα, σε μια προσπάθεια να προσελκύσουν αθλητές από άλλες περιοχές του νησιού και στο πλαίσιο μιας λογικής προσαρμογής του αγώνα στα πρότυπα διοργάνωσης αντίστοιχων μαζικών δρόμων αντοχής ανά τη χώρα, αποφάσισαν τη διοργάνωση των αγώνων την πρώτη Κυριακή του Νοεμβρίου. Το γεγονός προκάλεσε τη διαμαρτυρία φορέων της τοπικής κοινωνίας, που επικαλέστηκαν την ανάγκη διατήρησης του ιστορικού φορτίου της μνήμης του αγώνα και της τέλεσής του την ημέρα της τοπικής επετείου, ασκώντας παράλληλα κριτική στο ζήτημα του αντιτίμου και στο ενδεχόμενο μιας μελλοντικής διεύθυνσης της λογικής της εμπορευματοποίησης στο θεσμό.¹⁴⁶ Τελικά, οι αγώνες συνεχίστηκαν τα επόμενα δύο χρόνια χωρίς να απαιτείται η καταβολή αντιτίμου από τους συμμετέχοντες.

---

144. *Κρητική Επιθεώρηση*, 7-11-2002.

145. «Επιτυχήματα τα 76α Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 8-11-2016.

146. Βλ. σχετικά σχετικό σχόλιο στο ιστότοπο <http://www.runningnews.gr/item.php?id=46701> και τη διαμαρτυρία τριών αθλητών του αυτό-οργανωμένου αθλητικού σωματείου Λίβας που είχαν λάβει μέρος στους αγώνες (<https://rethemnos.gr/dromeis-m-erotimata-i-giati-tha-trex/>). Βλ. επίσης την απάντηση που εξέδωσε η οργανωτική επιτροπή των 78ων Αρκάδιων στα *Ρεθεμνιώτικα Νέα*, 21-11-2018.

Οι διαμαρτυρίες αυτές δείχνουν την κοινωνική σημασία που αποδίδουν στον Αρκάδιο δρόμο οι Ρεθεμνιώτες ως ένα τοπίο ιστορικής μνήμης. Σε αυτήν την κατεύθυνση, άλλωστε, λειτουργούν οι καθιερωμένες βραβεύσεις ηλικιωμένων αθλητών/τριών που εξακολουθούν να διαμορφώνουν μια γέφυρα μνήμης με το παρελθόν των αγώνων. Έτσι, τις δύο τελευταίες δεκαετίες βραβεύτηκαν μεταξύ άλλων ο παλαίμαχος σφαιροβόλος πολυνίκης αθλητής Μιχάλης Μαράκης (μετά θάνατον), ο ποδοσφαιριστής, αθλητής στίβου και παράγοντας του Κεραυνού Τάσος Σιμιτζής, ο αθλητής δρόμων ταχύτητας και αλμάτων Ευάγγελος Στεφανάκης, ο αθλητής ρίψεων Αετός Σταυρουλάκης, η αθλήτρια Ελένη Παπαλεξάκη, ο αθλητικός παράγοντας Βαγγέλης Παπατζανής, ο πρωταθλητής αγώνων ταχύτητας Περικλής Ιακωβάκης και οι ντόπιοι πρωταθλητές ενόργανης γυμναστικής Γιώργος Προβιάς και Ανδρέας Σταυρουλάκης.¹⁴⁷

Παρομοίως συνεχίζονται τα δημοσιεύματα για την ιστορία των Αρκάδιων αγώνων στον τοπικό Τύπο¹⁴⁸ και οι εκδόσεις βιβλίων με αφιερώματα στο θεσμό (Δερεδάκης 2016: 185-190· Κρυσβρυσανάκης 2016· Παπαδάκης 2010: 303-306). Το 2020 έγινε επιτυχημένη έκθεση φωτογραφιών των Αρκάδιων αγώνων, την οποία επιμελήθηκε ο παλαίμαχος αρκαδιοδρόμος και συλλέκτης Βασίλης Μανουσάκης. Στο πλαίσιο αυτού του ευρύτερου ενδιαφέροντος της τοπικής κοινωνίας για την κοινωνική ιστορία και την πολιτισμική μνήμη του θεσμού ζυμώθηκε και η ιδέα για τη συστηματική μελέτη των Αρκάδιων αγώνων που κατέληξε στη συγγραφή αυτού του βιβλίου.

---

147. Βλ. ενδεικτικά, *Κρητική Επιθεώρηση*, 8-11-2001, 8-11-2001 και 7-11-2002, 8-11-2016.

148. Βλ. ενδεικτικά, Β. Μανουσάκης, «Αρκάδιος Δρόμος», *Κρητική Επιθεώρηση*, 11-11-2014.

Ανδρέας Βάββος

3. Αφηγήσεις ζωής αθλητών και αθλητριών για τους Αρκάδιους αγώνες και τον αθλητισμό

Προφορική ιστορία και αθλητισμός

Οι προοπτικές διεπιστημονικής συνέργειας των πεδίων της προφορικής ιστορίας και των σπουδών του αθλητισμού δεν έχουν διερευνηθεί επαρκώς. Είναι ενδεικτικό ότι για πολλές δεκαετίες, όπως έχει επισημανθεί στη σχετική βιβλιογραφία, οι ακαδημαϊκοί κύκλοι αμφισβητούσαν την αξιοπιστία των προφορικών μαρτυριών ως ιστορικών πηγών, ενώ παράλληλα αντιμετώπιζαν με επιφύλαξη, αν όχι με υποτιμητική διάθεση, τις μελέτες για τον αθλητισμό (Bairner 2012· Ζαϊμάκης και Φουρναράκη 2015). Το αποτέλεσμα ήταν η καθυστερημένη αναγνώριση της προφορικής ιστορίας ως μιας αποδεκτής μεθοδολογικής προσέγγισης στο πεδίο της ιστορίας του αθλητισμού (Skillen και Osborne 2015). Η άνοδος των μεταμοντέρνων προσεγγίσεων, η ανάπτυξη του κινήματος της ιστορίας «από τα κάτω» και η διάδοση των φεμινιστικών θέσεων που έφεραν στην επιφάνεια τις φωνές των γυναικών ήταν κάποιοι από τους παράγοντες που συνέβαλαν στην ευρεία αποδοχή της βιογραφικής προσέγγισης και των προφορικών μαρτυριών στη δεκαετία του 1970 (Τσιώλης 2010· Μπούσχοτεν 2021). Στον ελλαδικό χώρο, η γενικότερη αργοπορία εδραίωσης του ρεύματος της

προφορικής ιστορίας (Μπούσοχτεν 2013) είχε ως αποτέλεσμα οι πρώτες συζητήσεις για την προφορική ιστορία του αθλητισμού να ξεκινήσουν πολύ καθυστερημένα συγκριτικά με τον αγγλοσαξονικό χώρο.¹

Το πρόταγμα της προφορικής ιστορίας ως μεθοδολογικού κινήματος ήταν να αναδείξει μια ιστορία «από τα κάτω» και να προβάλλει τις φωνές κοινωνικών υποκειμένων που είχαν παραγκωνιστεί από την παραδοσιακή ιστοριογραφία, τα γραπτά τεκμήρια και τα ιστορικά αρχεία.² Ωστόσο, οι προφορικές μαρτυρίες των πληροφορητών διαμεσολαμβάνονται σε μεγάλο βαθμό και από την υποκειμενικότητα των ερευνητών, οι οποίοι σχεδιάζουν την ερευνητική διαδικασία, συμμετέχουν ενεργά στην επικοινωνιακή αλληλόδραση και λαμβάνουν καθοριστικές αποφάσεις για τον τρόπο παρουσίασης και οργάνωσης του εμπειρικού υλικού (Portelli 1981).

Τα εγχειρήματα προφορικής ιστορίας του αθλητισμού είναι συνήθως μικρής κλίμακας και εκπονούνται σε σύντομα χρονικά διαστήματα, κυρίως λόγω των θεσμικών απαιτήσεων για γρήγορους και εντατικούς ρυθμούς παραγωγής της ακαδημαϊκής γνώσης. Μια φωτεινή εξαίρεση σε αυτό τον γενικό κανόνα είναι το πρόγραμμα GAA Oral History Project. Στο πλαίσιο του προγράμματος, δόθηκε η ευκαιρία σε μέλη της τοπικής κοινωνίας να εργαστούν εθελοντικά, να διεξαγάγουν συνεντεύξεις με μέλη της Γαελικής Αθλητικής Ομοσπονδίας (Gaelic Athletic Association) που κατοικούσαν σε διάφορες περιοχές της Ιρλανδίας και να μοιραστούν τις δικές τους εμπειρίες. Σκοπός αυτού του ερευνητικού προγράμματος ήταν η δημιουργία ενός πλούσιου αρχειακού υλικού, το οποίο θα είναι διαθέσιμο για τις μελλοντικές γενιές (Cronin, Duncan και Rouse 2019). Αντίστοιχα πονήματα, που θέτουν στο επίκεντρό τους τη συνεργασία των αθλητικών και των ακαδημαϊκών κόσμων μέσα από συμμετοχικές πρακτικές, διανοίγουν πολλές προοπτικές για το πεδίο της ιστορίας του αθλητισμού.

Όπως έχει δείξει η διεθνής βιβλιογραφία, στις αφηγήσεις ζωής παλαίμαχων αθλητών και αθλητριών συχνά εντοπίζονται κάποια κοινά χαρακτηριστικά στην αναλυτική διαδικασία. Πολλές από τις αφηγήσεις

---

1. Για δύο εγχειρήματα προφορικής ιστορίας του αθλητισμού στον ελληνικό χώρο που αφορούν τους συλλόγους της Νίκης Βόλου και του Εργοτέλη, βλ. Giossos 2008· Ζαϊμάκης 2010α, αντίστοιχα.

2. Η έννοια του «από τα κάτω» επανεξετάζεται τις τελευταίες δεκαετίες. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την Μπούσοχτεν (2021: 35), η θέση ότι η προφορική ιστορία απλώς μεταφέρει το λόγο των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων έχει πολλές φορές έντονες θετικιστικές συνδηλώσεις και εκφράζει έναν «αφελή εμπειρισμό».

αυτές χαρακτηρίζονται από θριαμβολογία για τα ατομικά επιτεύγματα και τα προσωπικά ρεκόρ των αθλητών. Αυτός ο τρόπος αυτοπαρουσίασης προωθείται έντονα σε ανταγωνιστικά αθλητικά περιβάλλοντα και συγκροτείται μέσα από νεοφιλελεύθερες τεχνικές διακυβέρνησης του εαυτού που προάγουν το κανονιστικό αίτημα για συνεχή επίτευξη των βέλτιστων ατομικών επιδόσεων (Möllner 2017). Σε άλλες πάλι περιπτώσεις, στο επίκεντρο τίθεται ένα συλλογικό υποκείμενο και τονίζεται η σημασία των κοινωνικών δικτύων και των διαπροσωπικών σχέσεων (Booth και Thorpe 2019), καθώς ο αφηγητής εντάσσει τον εαυτό του σε μια αθλητική κοινότητα, η οποία εξωραϊζεται και αναπλάθεται ως ένας κοινωνικός κόσμος με ιδιότυπα χαρακτηριστικά.

Το παρόν κεφάλαιο καταπάνεται με την προφορική ιστορία των Αρκαδίων. Οι αφηγήσεις ζωής των αθλητών και των αθλητριών των Αρκάδιων αγώνων ανασυνθέτουν επιλεκτικά το παρελθόν, προβάλλοντας στο σήμερα τις βιωμένες εμπειρίες των αφηγητών μέσα από ποικίλες επικοινωνιακές πρακτικές. Οι προφορικές μαρτυρίες είναι ένα πεδίο που προσφέρεται για τη μελέτη της επικοινωνιακής μνήμης, η οποία βασίζεται στην αλληλόδραση των μελών της κοινότητας και, σε αντίθεση με την πολιτισμική μνήμη, έχει έναν πιο αυθόρμητο και χαοτικό χαρακτήρα και περιορισμένο χρονικό ορίζοντα επιβίωσης (Assmann και Czaplicka 1995). Στο επίκεντρο της ανάλυσής μας βρίσκονται οι μνημονικές πρακτικές αυτής της κοινότητας, οι βιογραφικές διαδρομές των αθλητών, οι μορφές αθλητικής κοινωνικότητας που διαμορφώνονται γύρω από τους αγώνες και η σημασία του αθλητισμού και των διαρκών μετασχηματισμών του στο πέρασμα του χρόνου.

Η χρήση της έννοιας της κοινότητας σε αυτήν τη μελέτη δεν υπονοεί απαραίτητα μια ομάδα που συνεχεται μέσα από πυκνούς διαπροσωπικούς δεσμούς, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από φυσική γειτνίαση. Η γεωγραφική εγγύτητα μπορεί να υφίσταται σε περιπτώσεις αθλητών και αθλητριών από το Ρέθυμνο, οι οποίοι έχουν διαμορφώσει κοινωνικές σχέσεις με επίκεντρο τους Αρκάδιους αγώνες που εγγράφονται στο χώρο της πόλης του Ρεθύμνου. Πολλά μέλη αυτής της κοινότητας, όμως, δεν έχουν συναντηθεί ποτέ από κοντά. Ωστόσο, γύρω από τους Αρκάδιους αγώνες έχει διαμορφωθεί μια συμβολική κοινότητα προσώπων, τα οποία συνδέονται μέσα από το κοινό ενδιαφέρον τους για τον αθλητικό αυτό θεσμό, μένουν σε διαφορετικές

περιοχές και επικοινωνούν διαδικτυακά, τηλεφωνικά και σπανιότερα διά ζώσης. Πρόκειται δηλαδή για μια ρευστή κοινότητα που προσλαμβάνεται φαντασιακά και η αίσθηση του ανήκειν σε αυτήν είναι πολλές φορές φευγαλέα και εφήμερη.³ Υπό το πρίσμα αυτής της οπτικής, μπορούμε να εντοπίσουμε λογοθετικά σχήματα στις αφηγήσεις των συνεντευξιαζόμενων που δείχνουν τη διάθεσή τους να τονίσουν κοινά ενδιαφέροντα και ενοποιητικά στοιχεία που διατηρούν σε ένα βαθμό τη συνοχή αυτής της κοινότητας.

Η συνέντευξη με τους πληροφορητές ξεκινούσε με μια εναρκτήρια ερώτηση, η οποία ήταν θεματικά εστιασμένη στους Αρκάδιους αγώνες και στον αθλητισμό. Στη συνέχεια, διατυπώνονταν από τον ερευνητή επερωτήσεις που αφορούσαν τα ερευνητικά ερωτήματα, ενώ δινόταν στον αφηγητή ο χρόνος να θίξει διάφορα ζητήματα. Η εναρκτήρια ερώτηση ήταν η εξής: Περιγράψτε μου πώς και γιατί αρχίσατε να ασχολείστε με τον αθλητισμό και τις δυσκολίες που αντιμετωπίσατε αρχικά. Θα με ενδιέφερε ιδιαίτερα να μου περιγράψετε την πρώτη εμπειρία σας από τα Αρκάδια και το κλίμα που επικρατούσε στους αγώνες εκείνη την εποχή. Έχετε στη διάθεσή σας όσο χρόνο επιθυμείτε. Δεν θα σας κάνω ερωτήσεις προς το παρόν.

Ο τρόπος ανάλυσης, οργάνωσης και παρουσίασης του εμπειρικού υλικού ακολουθεί τη δομή που προτείνει ο Ζαϊμάκης (2010). Οι αφηγήσεις ζωής των δώδεκα αθλητών και αθλητριών παρατίθενται ξεχωριστά και με χρονολογική σειρά. Η παρουσίαση των αφηγήσεων ζωής ξεκινά με τη μαρτυρία της Γεωργίας Δραμπουκάκη, η οποία συμμετείχε για πρώτη φορά στους Αρκάδιους αγώνες του 1946. Παρότι ήταν μια σχετικά σύντομη (τηλεφωνική) συνέντευξη με πολλές δυσκολίες, λόγω του ότι η συνεντευξιαζόμενη ήταν μεγάλης ηλικίας με σχετικά αδυνατισμένη μνήμη, έχει μια ιδιαίτερη αξία, στο βαθμό που προέρχεται από την πιο σημαντική αθλήτρια της Κρήτης στις δεκαετίες 1950 και 1960, με επιτυχίες και σε πανελλήνιο επίπεδο. Τελευταίες παρουσιάζονται οι μαρτυρίες της Βαγγέ και της Μπερτζελέα, των οποίων οι πρώτες συμμετοχές σε Αρκάδιους αγώνες λαμβάνουν χώρα το 1980. Αρχικά παρουσιάζονται σημαντικές βιογραφικές πληροφορίες για κάθε αφηγητή/τρια και στη συνέχεια οι θεματικές ενότητες γύρω από τις οποίες αρθρώνεται ο αφηγηματικός λόγος

---

3. Για τις ρευστές κοινότητες της μετανεωτερικής κοινωνίας, βλ. Ζαϊμάκης 2011: 116-124.

και ερμηνευτικά σχόλια που αποσκοπούν στη συγκειμενοποίηση της προφορικής μαρτυρίας. Κάθε αφηγηματική ενότητα έχει μια ξεχωριστή θεματική εστίαση και ο τίτλος της αποτελείται από μια σημαντική φράση του αφηγητή ή της αφηγήτριας, η οποία βοηθά τον αναγνώστη του κειμένου να επικεντρωθεί και να κατανοήσει τις βασικές αντιλήψεις και ιδέες που προσπαθεί να παρουσιάσει ο βιογραφούμενος.

Από τα αυτοβιογραφικά στοιχεία παρατίθενται τα τμήματα εκείνα που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο αναλυτικό και ερευνητικό ενδιαφέρον. Στις τηλεφωνικές συνεντεύξεις και στις συνεντεύξεις με ηλικιωμένους αθλητές, οι αφηγήσεις είναι πιο λακωνικές και τηλεγραφικές και, ως εκ τούτου, χρησιμοποιούνται λιγότερα βιογραφικά αποσπάσματα. Σε λίγες περιπτώσεις διατηρήθηκαν αποσπάσματα που δεν αναφέρονται άμεσα στους Αρκαδίους αγώνες, αλλά αναδεικνύουν άλλες ενδιαφέρουσες πτυχές της αθλητικής πορείας και της βιογραφικής τροχιάς των αφηγητών. Στο συμπερασματικό μέρος αυτής της ενότητας η έμφαση δεν δίνεται πλέον στις ατομικές αφηγήσεις ζωής, αλλά σε επαναλαμβανόμενα νοηματικά μοτίβα που διατρέχουν το αφηγηματικό υλικό και αφορούν τις έμφυλες διαστάσεις αυτού του αθλητικού θεσμού, τη θέση των αγώνων στο σύγχρονο αθλητικό περιβάλλον και τη συγκρότηση της μνημονικής κοινότητας των Αρκαδίων.

Γεωργία Δραμπουκάκη

Η Γεωργία Δραμπουκάκη, στο μέσο της φωτογραφίας, με τη φανέλα του Κύδωνα
(Προσωπική συλλογή Γεωργίας Δραμπουκάκη)

Η Γεωργία Δραμπουκάκη γεννήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1930 και έχει καταγωγή από τα Χανιά. Είναι η γυναίκα με τις περισσότερες νίκες στην ιστορία του θεσμού και μία από τις πρώτες που συμμετείχαν στους αγώνες το 1946. Αγωνίστηκε από το 1946 μέχρι και το 1954 στους Αρκάδιους αγώνες και πέτυχε συνολικά 15 νίκες. Ήρθε πρώτη στο δρόμο 80 μ. δύο φορές με το Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων (1948, 1953) και τρεις με τον Κύδωνα Χανίων (1951, 1952, 1955). Κατέλαβε την πρώτη θέση στο άλμα εις ύψος τρεις φορές με τον Κύδωνα Χανίων (1952, 1954, 1955) και μία με το Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων (1953) και στο άλμα εις μήκος τρεις φορές με τον Κύδωνα Χανίων (1952, 1954, 1955) και δύο με το Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων (1946, 1948, 1953). Είναι η πρώτη αθλήτρια από την Κρήτη που πρώτευσε σε πανελλήνιους αγώνες, σημειώνοντας μάλιστα πανελλήνιο ρεκόρ το 1951. Ασκούσε το επάγγελμα της λογίστριας και σήμερα διαμένει στην Αθήνα. Η συνέντευξη με τη Δραμπουκάκη έγινε τηλεφωνικά, τον Σεπτέμβριο του 2019.

Η αφήγηση ζωής της κινείται γύρω από τρεις θεματικές ενότητες. Στην πρώτη περιγράφει την αθλητική της τροχιά στα Χανιά με τις δυσκολίες

που συναντούσαν τότε οι αθλήτριες σε σχέση με ζητήματα προπόνησης και αθλητικών υποδομών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά στις προπονήσεις που έκανε με τον εκλέκτορα της εθνικής ομάδας στίβου Όττο Σίμιτσεκ, όταν μετακινήθηκε στην Αθήνα. Στη δεύτερη ενότητα περιγράφει τα προβλήματα που συναντούσαν οι γυναίκες αθλήτριες, αλλά και την αναγνώριση που είχαν από συναθλητές και τις αθλητικές αρχές. Με όρους του Πιέρ Μπουρντιέ (Bourdieu 2006), η γυναίκα που ξεχώριζε σε ένα αθλητικό πεδίο του κλασικού αθλητισμού μπορούσε να βελτιώσει την κοινωνική της θέση και να αποκτήσει συμβολικό κεφάλαιο. Από την άλλη, ο αθλητισμός παρέμενε ερασιτεχνικός και οι ανάγκες της οικονομικής επιβίωσης έστρεφαν τις γυναίκες αθλήτριες στην αναζήτηση εργασίας και τη σταδιακή αποχώρηση από τον αθλητισμό. Στην τρίτη ενότητα περιγράφει τη συμμετοχή της στα Αρκαδία, τονίζοντας το ιδιαίτερο κλίμα γιορτής που επικρατούσε στη διάρκεια των αγώνων. Παράλληλα αναφέρεται στη σημασία του ολοκαυτώματος του Αρκαδίου και στο φόρο τιμής που απέδιδαν στο γεγονός οι διοργανωτές και οι φίλαθλοι και τονίζει τη σημασία των δύο μεγάλων αθλητικών θεσμών της εποχής στην Κρήτη, των Βενιζελείων και των Αρκαδίων.

«Μου έκανε προπόνηση ο Σίμιτσεκ»

Εγώ είχα [ασχοληθεί με τον αθλητισμό] από το Γυμνάσιο [...] ως μαθήτρια με τους Γυμναστικούς αγώνες μαθητών. [...] Δεν είχαμε ιδιαίτερη γυμναστική, να έχουμε δηλαδή ειδικό άνθρωπο για αθλητισμό. Η γυμνάστρια που μας έκανε στο σχολείο ήταν μόνο. Πηγαίναμε και γυμναζόμασταν στο γήπεδο Χανίων. [...] Αργότερα που ήρθα στην Αθήνα τότε γυμνάστηκα καλά. [...] Το 1948-50, δεν θυμάμαι ακριβώς τη χρονολογία. Ερχόταν κατά διαστήματα και μου έκανε προπόνηση ο Σίμιτσεκ⁴ τότε. Ασχολιόμουν με πολλά αθλήματα και ήμουν πρώτη. Άλμα εις μήκος, πρώτη. Άλμα εις ύψος, πρώτη. Και ογδόντα μέτρα, πρώτη. Σε τρία αγωνίσματα.

[...] Γυμναζόμασταν τότε όλοι μαζί. Στο στάδιο Χανίων ήταν ένας γυμναστής,

4. Πρόκειται για τον διακεκριμένο Ούγγρο προπονητή Όττο Σίμιτσεκ (Otto Simitsek, 1909-1990) που εργάστηκε από το 1929 έως το 1969 ως αρχιπροπονητής της Εθνικής ομάδας στίβου, ενώ παράλληλα είχε συνεργασία και προπονούσε αρκετούς συλλόγους. Ο Σίμιτσεκ, ανάμεσα στα άλλα, αναζητούσε ταλέντα αθλητών και αθλητριών από την επαρχία, καλώντας τα για προπόνηση στην Αθήνα. Η Δραμπούκακη και ο Μύρων Ανυφαντάκης ήταν τέτοια παραδείγματα.

ο οποίος ήταν ο γυμναστής του Γυμνασίου. Δεν είχε ιδιαίτερες γνώσεις. Και μας γύμναζε και κορίτσια και αγόρια. [...] Τα γήπεδα δεν ήταν καλά. Δεν είχαμε στίβο όπως είναι τώρα. Το έδαφος ήταν σκληρό, αλλά είχαν τα καρφιά τα παπούτσια μας. Αφού δεν καρφώνανε τα καρφιά μέσα στο έδαφος. Δεν είχαμε στίβο μαλακό όπως είναι τώρα.

«Να κοιτάξω να βρω δουλειά»

Οι γυναίκες τότε δεν ασχολιόταν πολύ με τον αθλητισμό. Όχι και τόσο. Μετά που τελειώναμε το σχολείο σταματούσαμε. Δηλαδή δεν είχαμε μέρηνα από τον αθλητισμό. [...] Δεν μας πρόσεχαν, έπρεπε να εργαστούμε, να δουλέψουμε. Δεν είναι όπως τώρα που είναι επαγγελματικά. Και έτσι σταμάτησα. [...] Δεν θυμάμαι πότε τέλειωσα. Μέχρι που έγινα δεκαοκτώ χρονών δεκαεννιά και άρχισα πλέον να κοιτάζω να βρω δουλειά για να ζήσουμε. Δεν μας παρείχε το σωματείο καμία σύμπραξη. [...] Οι άλλοι αθλητές μας αντιμετώπιζαν ωραία. Και κοινωνικά στεκόμαστε και πολύ καλά. Μας τιμούσε και η κοινωνία. Και στα Χανιά μας τιμούσαν ιδιαίτερος τους αθλητές τα ιστάμενα πρόσωπα. Μας καλούσαν σε διάφορες εκδηλώσεις, σε γιορτές, αφού και τώρα ακόμα εδώ που είμαστε στην Αθήνα κάθε είκοσι χρόνια μας συνοδεύει ο ΣΕΓΑΣ και μας δίνει μετάλλιο εικοσαετίας.

«Ήταν τότε τα Αρκάδια μια γιορτή»

Από το 1948 άρχισα να άρχισα να βγαίνω έξω και τα Αρκάδια [...] πηγαίναμε ως μαθήτριες. Και σ' όλα τα Αρκάδια έβγαίνα πρώτη σ' όλα τα χρόνια δηλαδή μέχρι που τον εγκατέλειψα τον αθλητισμό. [...] Υπήρχαν όμως κι άλλες γυναίκες που συμμετείχαν, ήταν οι μαθήτριες. Πολύ λίγες όμως. Δεν είχαμε. Δεν ήταν προοδευμένα τα σωματεία όπως είναι τώρα. [...] Ο Ατρόμητος [Ρεθύμνου] διοργάνωνε τους αγώνες. Ήταν τότε τα Αρκάδια μια γιορτή. Ήταν πολύ ωραίο το κλίμα. Πάρα πολύ ωραίο. Μας προσέχανε οι διοργανωτές. Αλλά δεν μας δίνανε χρήματα, λεφτά και τέτοια. Μόνο ένα δίπλωμα σκέτο. Ούτε μετάλλιο είχανε απάνω.

[...] Το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου ήταν τότε μια εποχή στην οποία τιμούσαν οι άνθρωποι και κάνανε και διάφορους αγώνες αθλητικούς αγώνες και εκδηλώσεις για τα Αρκάδια. Συμμετείχα και στα Βενιζέλια. Οι μεγάλες εκδηλώσεις ήταν οι αθλητικές εκδηλώσεις στο Ρέθυμνο στη γιορτή του Αρκαδίου και τα Βενιζέλια στα Χανιά. Τα Αρκάδια στην αρχή ήταν δεν ήταν πανελλήνιοι αγώνες, ενώ τα Βενιζέλια γινόταν για πανελλήνιους αγώνες.

Μάρκος Λιοδάκης

Ο Μάρκος Λιοδάκης, στα δεξιά, με τον Γιάννη Τζέλησι του Μάρκου στους αγώνες του 1950 (Προσωπική συλλογή Μάρκου Λιοδάκη/Ψηφιακό αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Μάρκος Λιοδάκης γεννήθηκε το 1929 στο Ρέθυμνο. Αγωνίστηκε στα αθλήματα του άλματος εις τριπλούν, άλματος εις μήκος και άλματος εις ύψος στους Αρκάδιους αγώνες της περιόδου 1946-1954. Στα Αρκάδια του 1954, ο Λιοδάκης ήταν σημαιοφόρος του Κεραυνού, με τη φανέλα του οποίου εκείνη τη χρονία κατέκτησε τρία μετάλλια. Τα επόμενα χρόνια ανέλαβε την επιχείρηση του πατέρα του και ασχολήθηκε με το εμπόριο αποικιακών ειδών, ενώ συνέχισε για αρκετά χρόνια να είναι έφορος και κριτής στους Αρκάδιους αγώνες. Η συνέντευξη με τον Μάρκο Λιοδάκη έλαβε χώρα τον Ιούλιο του 2019, σε καφετέρια στην πόλη του Ρεθύμνου.

Η αφήγηση ζωής του Λιοδάκη διαμορφώνεται γύρω από τρεις θεματικές ενότητες. Στην πρώτη ενότητα αναγνωρίζεται η συμβολή των αγώνων στη μνημόνευση και αναπόληση της εθελουσίας του Αρκαδίου. Στην επόμενη ενότητα, μνημονεύεται επανειλημμένα η συμβολή του Ανδρέα Μαντζαβά στον ρεθεμνιώτικο αθλητισμό και στους Αρκαδίους αγώνες (για τον Μαντζαβά, βλ. *εδώ*, κεφ. 4). Ο Λιοδάκης αναδεικνύει τη συνεισφορά γυμναστών στη μετατροπή των Αρκαδίων αγώνων σε μαζικό αθλητικό γεγονός. Η μαρτυρία του εμπλουτίζει τις γνώσεις μας για τη συμβολή του Μαντζαβά στον τοπικό αθλητισμό και αναδεικνύει τον κομβικό ρόλο του μαθήματος της γυμναστικής και του γυμναστικού επαγγέλματος στην προετοιμασία και προώθηση των νέων αθλητών. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στη μεγάλη συρροή φιλάθλων που προκάλεσε και το θάνατο της τριαντάχρονης Αργυρώς Θωμαδάκη στα Αρκαδία του 1967 (βλ. *εδώ*, κεφ. 2, στο οποίο αναλύεται το περιστατικό). Ο Μαντζαβάς παρουσιάζεται ως αντικείμενο λατρείας για τους νέους του Ρεθύμνου, όπως ήταν τότε ο Λιοδάκης, που θαύμαζαν τις εντυπωσιακές του επιδόσεις στον ακοντισμό. Η συναισθηματική φόρτιση στη διάρκεια της συνέντευξης εκφράστηκε και μέσα από το λόγο του αφηγητή που ζήτησε να αποδοθεί φόρος τιμής σε αυτήν τη σημαίνουσα μορφή της αθλητικής κοινότητας των Αρκαδίων αγώνων⁵ («Ας είναι λοιπόν η μνήμη του αιωνία. Ανδρέας Μαντζαβάς, πυροσβέστης, το όνομα»).

Η τρίτη ενότητα ρίχνει μια αναδρομική ματιά στη σύντομη αθλητική του βιογραφία. Ο Λιοδάκης εξιστορεί τις πρώτες του διακρίσεις και επιτυχίες στα Αρκαδία και στα Βενιζέλεια. Στην αφήγηση, τίθεται το ζήτημα της απότομης διακοπής της αθλητικής καριέρας του για λόγους βιοπορισμού, ζήτημα που σχολιάζεται και από δύο άλλους αθλητές/τριες εκείνης της εποχής. Σε διάφορα σημεία της αφήγησης του Λιοδάκη, αναπαράγεται ένα κυρίαρχο αφήγημα που θέλει τον αθλητισμό να προστατεύει τους νέους από τις παρεκτροπές, να έχει μια εγγενή θετική αξία και να λειτουργεί παιδαγωγικά και εκτονωτικά.

---

5. Δεν είναι εξάλλου λίγες οι περιπτώσεις εκείνες στις οποίες δημοφιλείς αθλητές, είτε σε τοπικό επίπεδο, όπως ο Μαντζαβάς, είτε σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, μετατρέπονται σε τόπους μνήμης. Ο διάσημος παλαιστής Ρικιντοζάν είναι ένα σχετικό παράδειγμα. Η διαμάχη γύρω από το εάν ο Ρικιντοζάν καταγόταν από την Ιαπωνία ή τη Βόρεια Κορέα δείχνει ότι αυτοί οι τόποι μνήμης είναι συχνά πολυφωνικοί, ετερογενείς και διεκδικούνται από ποικίλα εθνικά ιδεολογήματα (Thompson 2011).

«Μας παρότρυνε εις το να θυμόμαστε και να αναπολούμε τη θυσία που έκαναν τότε οι αγωνιστές»

Την εθελοθυσία που έκαναν τότε οι αγωνιστές εις το Αρκάδι. Λόγω της θυσίας που έκαναν τότε οι αγωνιστές εις το Αρκάδι εσφάγησαν από τους Τούρκους. Υπάρχει ακόμα το μνημείον εις το Αρκάδι που είναι τα κεφάλια των αγωνιστών. [...] Μας παρότρυνε εις το να θυμηθούμε τους αγωνιστές των Αρκαδίων, του Αρκαδίου... που αποκεφαλίστηκαν και βρίσκονται σε ένα μνημείο, σε ένα, σε ένα... [...] Αναπολώντας τους αγωνιστές που εθυσιάστηκαν για την ελευθερίαν και εσφάγησαν από τους Τούρκους της εποχής εκείνης μας παρότρυνε εις το να θυμόμαστε και να αναπολούμε τη θυσία που έκαναν τότε οι αγωνιστές.

«Ας είναι λοιπόν η μνήμη του αιωνία. Ανδρέας Μαντζαβάς, πυροσβέστης, το όνομα»

Το ευτύχημα ήτανε ότι την περίοδο των μαθητικών μας χρόνων υπήρχε εις το Ρέθυμνο ένας υπάλληλος της πυροσβεστικής υπηρεσίας, στην οποία υπηρεσία τιμής ένεκεν [διορίστηκε] για τις ικανότητες και τις δυνάμεις που είχε και έγινε πρωταθλητής Ελλάδος στον ακοντισμό, ο Ανδρέας Μαντζαβάς. Ερχόμενος λοιπόν στο Ρέθυμνο και έχοντας τέτοια αγάπη στον αθλητισμό και εις τους νέους που έβλεπε να γυμνάζονται στην έκθεση [...] στην ώρα της γυμναστικής αποφάσισε να βοηθήσει τους νέους εις το να ασχοληθούν με τον αθλητισμό ο οποίος τους αποτρέπει από κακές συνήθειες. [...] Αυτός μας βοήθησε και μας προώθησε εις τον αθλητισμόν, ο οποίος για εμάς τους νέους αθλητές και νεαρούς μαθητές ήταν σημαντικός. Παρακολουθούσαμε τον πρωταθλητισμό, ακοντισμό... να πετάει το ακόντιο από το ένα τέρμα του γηπέδου της Σοχώρας μέχρι το άλλο. Είχε ένα ρεκόρ γύρω στα 80 μέτρα, όσο ήτανε σχεδόν η απόσταση, 90 με 100.

Εκτίμησε λοιπόν τα σωματικά προσόντα, τις επιδόσεις και την επιθυμία αυτών των πέντε-έξι συμμαθητών μας ώστε παρακολουθούσε την ώρα της γυμναστικής, έκανε επιλογή ορισμένων συμμαθητών τους οποίους έπαιρνε ιδιαιτέρως εις το γήπεδο της πόλεως, τη Σοχώρα, και τους ετοίμαζε επιμέρους... ανάλογα με τις δυνατότητες και τα προσόντα που διέθετε ο κάθε αθλητής. Εμείς, λοιπόν, επειδή φιλοδοξούσαμε εκείνη την εποχή να επιτυγχάνουμε ό,τι ήταν δυνατόν καλύτερο, τον ακούσαμε, του συμπαρασταθήκαμε και καταφέραμε να έχουμε στο Ρέθυμνο έναν αθλητισμό με συμμετοχή στα Αρκαδία κάθε 8 Νοεμβρίου με την ικανοποίηση ότι παίρνουμε το χειροκρότημα των θεατών που ήτανε η μόνη αμοιβή μας.

Με τη φιλοδοξία, λοιπόν, του αθλητισμού επιτύχαμε τότε ικανοποιητικές επιδόσεις, τόσο στα Αρκαδία όσο και στα Βενιζέλεια. Πάντοτε με τη συμπαράσταση αυτού του ανθρώπου, ο οποίος έδωσε ζωή εις τους νέους, στον αθλητισμό και εις το Ρέθυμνο εν γένει. Ας είναι λοιπόν η μνήμη του αιωνία. Ανδρέας Μαντζαβάς, πυροσβέστης, το όνομα.

Είχε εκτιμηθεί η προσφορά αυτή των γυμναστών με τη δημιουργία των αγώνων ώστε εμάζευε πάρα, πάρα πολύ κόσμο, τόσο στα Αρκαδία όσο και εις τα επιμέρους μίτινγκ που έκαναν ορισμένοι σύλλογοι. Ήτανε δε τόσο μεγάλη η συμμετοχή του κοινού ώστε είχαμε και ένα δυσάρεστο γεγονός όταν κάποια στιγμή άνοιξαν οι πύλες του σταδίου για να μπει ο κόσμος να δει, να παρακολουθήσει τους αγώνες ώστε πέφτοντας η σιδερένια πόρτα του γυμναστηρίου, είχαμε το δυσάρεστο γεγονός να σκοτωθεί μία κοπέλα. Βέβαια, εξεπεράσθηκε σαν ατύχημα της Επιτροπής για τη δημιουργία του αγώνα και αντικαταστάθηκε η πόρτα αυτή η οποία έκανε το θλιβερό γεγονός. Να πλακώσει αυτή την κοπέλα και να μείνει επιτόπου.

«Μετά επιδόθηκα εις την απασχόλησιν του εμπορίου που είχε ο μακαρίτης ο πατέρας μου»

Σε ηλικία 18 έως 22 χρονών ήμουν πάντοτε παρών στις διοργανώσεις των αγώνων, τόσο των Αρκαδίων, όσο και των Βενιζελείων, στα Χανιά. Ήτανε το, το μεράκι των νέων, οι οποίοι ήθελαν να πρωτοστατούν και να επιτυγχάνουν όσο το δυνατόν καλύτερες επιδόσεις. [...] Μετά ο αθλητισμός επήρε μία ραγδαία εξέλιξη με πιο σύγχρονα μέσα, βοηθητικά για τους αθλητές και έτσι ο αθλητισμός επήρε τον δρόμο που του άξιζε με σοβαρές επιδόσεις, τις οποίες εκτιμούσε ο κόσμος που παρακολουθούσε, χειροκροτούσε και έγιναν τα διάφορα σωματεία με τους αθλητές να δημιουργούν μία αθλητική οικογένεια... με τα αποτελέσματα που εβοήθησαν τους νέους να αποτραπούν από παρεκτροπές και να ασχοληθούν με τον αθλητισμό. Κάτι που ήθελε και ο κόσμος και η κοινωνία γενικά. [...] Μετά επιδόθηκα εις την απασχόλησιν του εμπορίου που είχε ο μακαρίτης ο πατέρας μου και μόνο στις ελεύθερες ώρες και την περίοδο των αθλητικών αγώνων ασχολούμουν με τον αθλητισμό.

Γιώργος Δραμουντάνης

Ο Γιώργος Δραμουντάνης με τη φανέλα του Λυκείου «Κοραής» σε προσπάθειά του στο άλμα εις μήκος στους Αρκάδιους αγώνες του 1952 (Προσωπική συλλογή Γιώργου Δραμουντάνη/Ψηφιακό αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Γιώργος Δραμουντάνης γεννήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1930 στο Ηράκλειο Κρήτης. Είχε μια σύντομη παρουσία ως αθλητής στους Αρκάδιους αγώνες, καθώς η πρώτη του συμμετοχή σημειώθηκε το 1950 και η τελευταία το 1953. Είναι ερασιτέχνης φωτογράφος και για πολλά χρόνια υπήρξε προπονητής αθλητών που διακρίθηκαν στους Αρκάδιους αγώνες, όπως ο Γιώργος Αφορδακός. Στις πρώτες δύο συμμετοχές του ως αθλητή (1950-1951) εκπροσώπησε τον ΟΦΗ, ενώ συμμετείχε ως αθλητής

του ιστορικού Λυκείου του Ηρακλείου «Κοραής» στα Αρκάδια του 1952 και ως αθλητής του Παναθηναϊκού στα Αρκάδια του 1953. Τις τέσσερις αυτές χρονιές διακρίθηκε ως άλτης στα αγωνίσματα του ύψους, του μήκους και του τριπλούν. Είναι απόφοιτος της τριετούς σχολής φοίτησης για προπονητές του ΣΕΓΑΣ και εργάστηκε ως προϊστάμενος στη ΔΕΗ Ηρακλείου. Η συνέντευξη διεξήχθη τον Σεπτέμβριο του 2019, σε καφετέρια στην πόλη του Ηρακλείου.

Η πρώτη ενότητα της αφήγησης του Δραμουντάνη αφορά την περίοδο από τα πρώτα μαθητικά χρόνια, και τη συμμετοχή του στο ποδοσφαιρικό τμήμα του ΟΦΗ, μέχρι και τη μεγάλη μεταγραφή στον Παναθηναϊκό και τις συμμετοχές του στους Αρκάδιους αγώνες της περιόδου 1950-1953. Η προφορική μαρτυρία του Δραμουντάνη υπογραμμίζει αρχικά την υστέρηση της ανάπτυξης του κλασικού αθλητισμού σε σύγκριση με το ποδόσφαιρο. Η διήγηση αποτυπώνει ακόμα το χάσμα γενεών και τις αντικρουόμενες αντιλήψεις του ίδιου και των γονιών του σε σχέση με τις προοπτικές της επαγγελματικής ενασχόλησης με τον αθλητισμό, ενώ φέρνει στην επιφάνεια και σημαντικές πληροφορίες για την ταλαιπωρία των αθλητών και αθλητριών που ταξίδευαν από άλλες πόλεις της Κρήτης για να συμμετάσχουν στους Αρκάδιους αγώνες. Σε αντίθεση με την αφήγηση του Λιοδάκη, οι γυμναστές δεν αναπαρίστανται στο λόγο του Δραμουντάνη ως πνευματικοί καθοδηγητές και σύμβουλοι του αθλητή («είχαμε γυμναστές, δεν ήξεραν οι άνθρωποι γιατί δεν είχανε διδαχθεί»).

Η επόμενη ενότητα αφορά μια μεταγενέστερη χρονικά περίοδο και επικεντρώνεται στις πολιτικές διαστάσεις των αγώνων. Αναπλάθεται η εμπειρία του Δραμουντάνη ως προπονητή αθλητών και αθλητριών που συμμετείχαν στους Αρκάδιους αγώνες κατά την εποχή της Χούντας των Συνταγματαρχών. Αν και προβάλλεται εγκωμιαστικά η συμμετοχή του στον αντιδικτατορικό αγώνα, η συνδικαλιστική του δράση και η αντίθεσή του στη Χούντα, στην εκφορά του λόγου του, ο αθλητισμός περιγράφεται ως ένας χώρος απαγκιστρωμένος από τις έντονες ιδεολογικές και πολιτικές εντάσεις της εποχής («δεν ανακατευόμασταν με πολιτικά»). Μολονότι αναφέρεται η μικρή επίδραση των πολιτικών εξελίξεων στην τέλεση των Αρκάδιων αγώνων, χαράσσεται νοερά μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην πολιτική και την αθλητική δράση του αφηγητή. Οι Αρκάδιοι αγώνες συγκροτούνται ως ένας αμετάβλητος, άκαμπτος και στατικός τόπος μνήμης,

ο οποίος δεν μετασχηματίστηκε κατά την περίοδο της Χούντας («Δεν μπορεί να αλλάξει ο χαρακτήρας των Αρκάδιων αγώνων γιατί το ιστορικό γεγονός αυτό δεν έχει να κάνει με τη Χούντα»)⁶. Στα αξιοσημείωτα αποσπάσματα της αφήγησής του περιλαμβάνεται και μια συναισθηματικά φορτισμένη σημασιολογική ενότητα, στην οποία αναφέρεται στη φιγούρα του «ξένου κατακτητή», καθώς οι Αρκάδιοι αγώνες και το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου συνδέονται συνειρμικά με άλλα ιστορικά συμβάντα, όπως η γερμανική εισβολή στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, που καθόρισαν βιογραφικά την τροχιά του αφηγητή.

Στην τελευταία αφηγηματική ενότητα, η έμφαση δίνεται στην επικοινωνιακή μνήμη αυτής της κοινότητας. Ο Δραμουντάνης αναπολεί και μνημονεύει με ρομαντική διάθεση τις «παλιές καλές ημέρες» του αθλητισμού και το άτυπο δίκτυο σχέσεων που σχηματίστηκε γύρω από τους Αρκάδιους αγώνες («είχαμε φιλίες, αυτές οι φιλίες είναι που κρατάνε»). Αναφέρεται εγκωμιαστικά σε άλλους αθλητές που γνώρισε στο πλαίσιο των αγώνων και περιγράφει μια πρόσφατη αναμνηστήρια τελετή με ιδιαίτερη σημασία για την κοινότητα μνήμης των Αρκαδίων.

«Είχαμε πολλές ελλείψεις, και στερήσεις, και ταλαιπωρία»

Εγώ έπαιζα μπάλα, ποδόσφαιρο στον ΟΦΗ και πηγαίναμε στη Χανιώπορτα που είναι το στάδιο τώρα. Εκεί παίζαμε μπάλα. Ο στίβος ήταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα, διότι δεν είχαμε τους κατάλληλους χώρους. Εκεί, λοιπόν, μέσα στο στάδιο που παίζαμε, είχε ένα σκάμμα, όταν τελειώναμε το ποδόσφαιρο, μιλάμε τώρα για κοντά παντελόνια πιτσιρικάδες, πηγαίναμε στο σκάμμα και πηδούσαμε. Εγώ είχα το ταλέντο, αλλά δεν το ήξερα εγώ ότι... πηδούσαμε φέρ' ειπείν τριπλούν και τους κέρδιζα εγώ με δυο-τρία μέτρα διαφορά και ήταν κάτι το καταπληκτικό. [...] Εκεί λοιπόν είχε έρθει ένας από τον Παναθηναϊκό, είχε έρθει εδώ για κάποιο λόγο γύρω από το ποδόσφαιρο. [...] Δηλαδή είχαμε γυμναστές, δεν ήξεραν οι άνθρωποι γιατί δεν είχανε διδαχθεί, μόνο γυμναστική. Δεν ξέρανε να μας δείξουνε και ήταν ο καθένας, δηλαδή έπρεπε να κάνω εγώ, να πάω να κάνω δέκα άλματα και έκανα τριάντα. Τώρα έχω πρόβλημα με τα γόνατά μου και εν πάση

6. Η Χρυσανθοπούλου (2017: 73), ωστόσο, υποστηρίζει μια άλλη άποψη και τονίζει πως οι τόποι μνήμης είναι ρευστές οντότητες, οι οποίες συνδέονται «με δομικούς παράγοντες, όπως είναι τα εκάστοτε ιστορικά συμφραζόμενα εντός των οποίων εκδηλώνονται οι αντιλήψεις και οι ερμηνείες των επισκεπτών».

περιπτώσει από εκεί εγώ κέρδιζα κάθε χρόνο και σε άλλα αγωνίσματα και σε ρίψεις και στο ακόντιο ήμουνα καλός.

Τα παπούτσια που φορούσαμε τότε ήταν ένα κιλό το ένα, είχε καρφιά τεράστια και τρέχαμε στο χώμα ή πηδούσαμε. Ήταν και πέτρες, δηλαδή και στο στάδιο εγώ για να πηδήξω έτσι όπως ήταν ο διάδρομος, καθάριζα από εδώ τις πέτρες [γελάει] [...]. Για να μην πατήσω καμιά πέτρα και μου βγάλει και το πόδι. Και είχε ας πούμε τόσο τις βαλβίδες και πηδούσαμε. Δεν υπήρχε κάποιος να μας καθοδηγήσει ή να μας βοηθήσει. Θέλανε εμένα να με πάρουνε από τον Παναθηναϊκό να πάω στην Αθήνα, δεν είχα και άλλο αδερφό, επ' ουδενί λόγο να με αφήσουν οι γονείς μου.

Ήταν ένα μεγάλο ιστορικό γεγονός λόγω του, ξέρεις, του ολοκαυτώματος. Γι' αυτό γινόντουσαν οι αγώνες, θεωρούνταν ένα μεγάλο γεγονός και για το σκοπό που γινότανε. [...]. Τα Αρκάδια είχαν μια αίγλη, δηλαδή ήταν ένα από τα μεγάλα γεγονότα της χρονιάς, μία τα Βενιζέλια και μία τα Αρκάδια. [...] Τέτοια κατάσταση ήταν, το θέμα του φαγητού βέβαια ήταν κι αυτό οπωσδήποτε πρόβλημα. Εδώ να πάμε στο Ρέθυμνο κάναμε τρεις ώρες, τότε ήταν ο παλιός δρόμος. Ερχόταν πολύς κόσμος, ήταν μεγάλοι, μεγάλοι θεωρούνταν οι αγώνες γιατί έρχονταν όλοι οι πρωταθλητές, οι περισσότεροι. [...] Τώρα η μετακίνηση ήταν πολύ δύσκολη, το φαγητό πολύ δύσκολο. Είχαμε πολλές ελλείψεις, και στερήσεις, και ταλαιπωρία, δυο-τρεις ώρες να πας με το λεωφορείο τώρα, να πας εκεί, πού να πας. Και εμείς δεν είχαμε και χαρτζιλίκι να πάμε να κάτσουμε από εδώ από εκεί και γυρνούσαμε και μας έκανε ζημιά αυτό το πράγμα, αλλά εμείς δεν το ξέραμε, δηλαδή κουραζόμαστε και χωρίς να ξέρουμε γιατί κουραστήκαμε. Δεν είχαμε να πάμε να κάτσουμε έτσι, πηγαίναμε ας πούμε να κάτσουμε το μεσημέρι να φάμε και μετά το απόγευμα που γίνονταν οι αγώνες στο στρώμα με δυο κουβέρτες η διαμονή.

«Ό,τι μπορούσα έκανα. Ήμουν αντίθετος με τη Χούντα»

Δεν μπορεί να αλλάξει ο χαρακτήρας των Αρκαδίων αγώνων γιατί το ιστορικό γεγονός αυτό [ενν. οι Αρκαδιοί αγώνες] δεν έχει να κάνει με τη Χούντα. Έχει να κάνει με ένα ολοκαύτωμα. [...] Στους αγώνες εμείς από τον ΟΦΗ πηγαίναμε και ερχόντουσαν αθλητές άλλοι, αλλά εμείς δεν ανακατευόμασταν με πολιτικά. Ήμασταν βέβαια αντίθετοι με τη Χούντα, εγώ, εμένα με ταλαιπωρήσανε πολύ γιατί ήμουν και συνδικαλιστής. Ήρθε τρεις φορές η μετάθεσή μου για να με διώξουν, αλλά επειδή ήμουν πρόεδρος δεν μπορούσαν να με διώξουν. Εγώ είχα ανακατευτεί ενεργά στην αντίσταση, είχα ρίξει και προκηρύξεις μαζί με έναν κουμπάρο μου τρεις-τέσσερις φορές

εδώ. Πολύ επικίνδυνο, ήταν πολύ επικίνδυνο. Εν πάση περιπτώσει ό,τι μπορούσα έκανα, ήμουν αντίθετος, πολύ αντίθετος με τη Χούντα. [...] Οι αγώνες γινόντουσαν κανονικά στη Χούντα. Εγώ κοίταζα να κερδίσουν οι αθλητές μου, δεν ασχολούμουν.

[...] Βοήθησα πάρα πολλά παιδιά, εγώ ήμουν στη ΔΕΗ προϊστάμενος στην ασφάλιση του προσωπικού για το νομό, ήμουν και συνδικαλιστής πρόεδρος, τώρα αυτά δεν σ' ενδιαφέρουν, αλλά απλώς τα λέω. Πρόεδρος του προσωπικού ανατολικής Κρήτης, ήμουν στη ΓΕΝΟΠ - ΔΕΗ και ήμουν και μια περίοδο γενικός γραμματέας του Εργατικού Κέντρου Ηρακλείου. Είχα κάποια δύναμη και βοήθησα. [...] Ήταν ένα μεγάλο ιστορικό γεγονός [ενν. οι Αρκάδιοι αγώνες] λόγω του, ξέρεις, του ολοκαυτώματος [...]. Το χωριό το δικό μας το κάψανε οι Γερμανοί. Τα καίγανε τα σπίτια και μετά τα ανατινάζανε και μείνανε τρεις εκκλησίες, κάτοικοι τέσσερις χιλιάδες. Τα ισοπεδώσανε.

«Είχαμε φιλίες, αυτές οι φιλίες είναι που κρατάνε»

Εμένα τώρα, άμα σου πω, μ' αρέσανε πιο καλά τον καιρό εκείνο που δεν είχαμε να φορέσουμε ούτε παπούτσι από μετέπειτα. Είχε μία άλλη αίγλη, δεν ξέρω γιατί να πούμε και το θεωρούσαμε μεγάλο γεγονός εμείς οι αθλητές που πηγαίναμε εκεί πέρα. Εμείς πηγαίναμε αρκετοί από το Ηράκλειο. Εκεί συναντιόμαστε τώρα αθλητές και παλαίμαχοι μετά και ήταν έτσι ένα συγκινητικό ας το θέσουμε. Θυμάμαι μια φορά και ήταν ο Γιώργος ο Παπαβασιλείου πρωταθλητής Ελλάδος. Ήτανε και ο, πώς τον έλεγαν τον Χανιώτη, τον Ρεθεμνιώτη. Ήταν ο Χαλκιαδάκης ο Γιάννης ένας γυμναστής, αυτός ήταν σπουδαίο παιδί, γυμναστής, καθηγητής φυσικής αγωγής. Είχε μανία με το ψαροντούφεκο, τον σκότωσε ένα πλεούμενο την ώρα που ψάρευε. Ερχόντουσαν πολλοί αθλητές από πάνω τότε, Τσολάκης, Πετράκης εκατοστήρηδες αυτοί. Όλο το ανφάν γκατέ των Αθηνών κατέβαινε στους αγώνες, είχε τη σημασία αυτή. [...] Είχαμε φιλίες, αυτές οι φιλίες είναι που κρατάνε. Αυτοί τώρα από εκεί την Περιφέρεια θέλανε να τιμήσουνε ορισμένους αθλητές και πριν από δυο-τρία χρόνια πήγα εγώ, είχαν έρθει και πρωταθλητές αρκετοί από την Αθήνα, τους έχει τα ονόματα ο Βασίλης, και μας τιμήσανε, μας μαζέψανε σε μία, αυτοί που είχαν διακριθεί δώσανε πιο καλά από τους υπόλοιπους αθλητές, γιατί πηγαίναμε και αθλητές που δεν ήταν... και μένα με είχαν τιμήσει, μου είχαν δώσει μια πλακέτα κι εκεί βρεθήκαμε τώρα καμιά δεκαπενταριά συναθλητές τώρα, μέλη εθνικών ομάδων και τότε.

Μύρων Ανυφαντάκης

Ο Μύρων Ανυφαντάκης, στο μέσο, στην απονομή των επάθλων στους νικητές του ακοντισμού στα Αρκάδια του 1959. Αριστερά του ο Μιχάλης Τσιγκουνάκης και δεξιά ο Σταμάτης Καμισιάκης (Αρχειό Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

Ο Μύρων Ανυφαντάκης γεννήθηκε στο Ρέθυμνο το 1939. Συμμετείχε ως ακοντιστής στους Αρκάδιους αγώνες των ετών 1955, 1956, 1958 και 1959, σημείωσε τη δεύτερη καλύτερη επίδοση ως αθλητής του Κεραυνού Ρεθύμνου στα Αρκάδια του 1955 και τη δεύτερη καλύτερη επίδοση ως αθλητής του Γυμνασίου Ρεθύμνου στα Αρκάδια του 1956. Κατέλαβε την πρώτη θέση στον ακοντισμό ανδρών ως αθλητής του Ολυμπιακού Πειραιώς στα Αρκάδια του 1958 και του 1959. Με επίδοση 71,59 μ. το 1959 έγινε ο πρώτος Έλληνας ακοντιστής που ξεπέρασε το φράγμα των 70 μέτρων. Αγwονίστηκε στους Ολυμπιακούς αγώνες του 1960 στη Ρώμη και κατέρριψε πολλά εθνικά

ρεκόρ στον ακοντισμό. Για πολλά χρόνια συμμετείχε σε διεθνείς αγώνες υπό την καθοδήγηση του Ούγγρου προπονητή Όττο Σίμιτσεκ. Το 1967 τερμάτισε την αθλητική του καριέρα ως ακοντιστής και εργάστηκε ως προπονητής στον Ολυμπιακό. Παράλληλα δούλεψε για πέντε χρόνια (1960-1965) στα ελληνικά ναυπηγεία Σκαραμαγκά και για 25 χρόνια (1966-1991) ως υπάλληλος στη ΔΕΗ. Το 1992 έφυγε από την Αθήνα και εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Κρήτη. Η συνέντευξη με τον Ανυφαντάκη έγινε τον Αύγουστο του 2019, στην οικία του στο Πάνορμο Ρεθύμνου.

Αρχικά, ο Ανυφαντάκης τονίζει τη σημασία του ποδοσφαίρου ως σημαίνουσας δραστηριότητας του ελεύθερου χρόνου των νέων του Ρεθύμνου και τονίζει την απουσία ψυχαγωγικών πρακτικών για τη νεολαία. Η έμφαση δίνεται στον ερασιτεχνικό και παιγνιώδη χαρακτήρα του αθλητισμού και στη συμβολή που είχαν οι οικογένειες των Καρνήδων και των Ανυφαντάκηδων στην ανάπτυξη του αθλητισμού της πόλης (για τις δύο αυτές οικογένειες, βλ. *εδώ*, κεφ. 4). Στη δεύτερη ενότητα, η συμμετοχή του στους Αρκάδιους και στους Βενιζέλειους αγώνες αναπλάθεται ως μια νέα φάση στη βιογραφική του τροχιά. Η τέλεση αυτών των αγώνων περιγράφεται τόσο ως τομή στη θεσμική ανάπτυξη του τοπικού αθλητισμού όσο και ως κομβικό σημείο της ανοδικής αθλητικής του πορείας. Οι Αρκάδιοι αγώνες μνημονεύονται ως ένα γεγονός τόνωσης της εθνικής υπερηφάνειας, ένας θεσμός που προωθούσε το αίσθημα της ενεργής συμμετοχής των αθλητών στη νοερή κοινότητα του έθνους. Το Αρκάδι αναπλάθεται ως ένα τοπόσημο μνήμης με βαρύ συμβολικό φορτίο, του οποίου η αίγλη, ωστόσο, φθίνει τα τελευταία χρόνια («Εθνική υπερηφάνεια είναι το Αρκάδι για μας. Λέγαμε Αρκάδι και αυτό. Τώρα λες Αρκάδι και ξέρω γω;»).

Η διήγηση στην τρίτη ενότητα περιγράφει την ανέλιξη του στο άθλημα του ακοντισμού και τη σταδιακή αποχώρησή του από τον αθλητισμό λόγω ενός σοβαρού τραυματισμού. Ο τραυματισμός που αποκόμισε από την αθλητική του πορεία και τα προβλήματα υγείας που έχει σήμερα αντιμετωπίζονται με σαρκαστικό και χιουμοριστικό ύφος. Συνολικά, ο Ανυφαντάκης αφιέρωσε μεγάλο τμήμα της αφήγησής του στη λεπτομερή περιγραφή της αθλητικής του καριέρας. Όπως και στην αφήγηση του Καραγεώργου, που έπεται, ασκείται έντονη κριτική στον μοντέρνο αθλητισμό σε αντίθεση με τον αθλητισμό της εποχής του που ρομαντικοποιείται και εξωραϊζεται. Χρησιμοποιώντας τέτοια διχοτομικά ρητορικά σχήματα, αντιπαραβάλλει

τις πενιχρές του απολαβές από τον αθλητισμό με τα πλουσιοπάροχα συμβόλαια αρκετών αθλητών της σημερινής εποχής. Είναι πρόδηλο ότι η παροντική κοινωνική θέση του αφηγητή επηρεάζει τον τρόπο πρόσληψης του παρελθόντος (Τσιώλης 2013), καθώς ο ίδιος, όντας αποκομμένος από τον μοντέρνο αθλητισμό και μακριά πλέον από την πρωτεύουσα που είναι το κέντρο των αθλητικών εξελίξεων, εκφράζει αισθήματα αποξένωσης από το σύγχρονο αθλητικό γίγνεσθαι και συγκροτεί μια αφήγηση που έχει ως κεντρικό άξονα την έκπτωση των εθνικών και αθλητικών ιδανικών με την πάροδο των χρόνων.

«Το Ρέθυμνο ζούσε από το ποδόσφαιρο της Κυριακής»

Η βασική μου... πώς να πούμε... αγάπη... ήτανε το ακόντιο με το οποίο ασχολήθηκα. Συνάμα έπαιζα και ποδόσφαιρο. Και έτσι ξεκίνησα από 13-14 χρονών... ξεκίνησα... ήμουν και σε ομάδα μέσα... έπαιζα νωρίς... 14 χρονών έπαιζα στον Κεραυνό Ρεθύμνης, ομάδα η οποία, ντάξει, την εποχή εκείνη ήταν καλή ομάδα για την Κρήτη. Εκείνη η εποχή μπορώ να σου πω ότι η μόνη διέξοδος για τη νεολαία ήτανε ο αθλητισμός ή στη θάλασσα ή έστω στο χώρο του... στις αλάνες εν πάση περιπτώσει που είχε το Ρέθυμνο. Τρέξιμο ξέρεις, τα διάφορα παιχνίδια που υπήρχανε στο δρόμο ακόμα και οι βόλοι που λέμε. Ο αθλητισμός ειδικώς ήτανε η θάλασσα. [...] Κάτι άλλοι ποδοσφαιριστές περάσανε από εδώ. Οι Καρνήδες ήτανε μία οικογένεια τέσσερα-πέντε άτομα και παίζανε και αυτοί στον Αστέρα. Εμείς ήμαστε άλλοι πέντε, παίζαμε στον Κεραυνό. Δηλαδή οικογένειες ολόκληρες ασχολιότανε με το ποδόσφαιρο. [...] Και τα περισσότερα παιδιά θέλανε να ασχοληθούμε με το ποδόσφαιρο. Δηλαδή το Ρέθυμνο δηλαδή ζούσε... πώς να σ' το πω; Την Κυριακή. Το ποδόσφαιρο της Κυριακής. Όλο το Ρέθυμνο ήτανε γιατί, πώς να σ' το πω, δεν υπήρχανε οι τηλεοράσεις. Δεν υπήρχε τίποτα. Και όλοι είχανε αυτό: να πάνε την Κυριακή να δούνε το ποδόσφαιρο. [...] Ήτανε δύσκολες οι συνθήκες. Εν πάση περιπτώσει υπήρχε αγάπη για τρέξιμο γι' αυτό. Τώρα δεν βλέπω βέβαια αυτά τα πράγματα. Τι να σου πω; Τώρα έχουμε το γυμναστήριο. Πάμε να κάνουμε μύες και τα λοιπά. Τα γνωστά. Καλό είναι κι αυτό. Κι αυτό είναι της εποχής, βέβαια, και πρέπει να ξέρεις τέτοια.

«Να περιμένεις ένα χρόνο να 'ρθουν τα Αρκάδια»

Να περιμένεις ένα χρόνο να 'ρθουν τα Αρκάδια. Κατάλαβες; Ένα χρόνο περιμέναμε για να 'ρθουν τα Αρκάδια που θα κάνει για μας... και ήτανε και

σε περίοδο που μπορεί να ήτανε και δηλαδή κακοκαιρία, χειμώνας, βροχές και τα λοιπά. Οκτώ Νοεμβρίου είναι δύσκολη περίοδος. Ενώ τα Βενιζέλια ήτανε βέβαια τον Μάιο και εκεί είμαστε καλοκαίρι. [...] Και ασχολήθηκα με τον ακοντισμό επειδή γινότανε τα Αρκάδια εκεί πέρα κάθε χρόνο και μ' άρεσαν οι αγώνες αυτοί. Δηλαδή μ' άρεσε να συμμετέχω σε... ειδικώς σε κάποια αθλήματα εκεί. [...] Τα Βενιζέλια ήτανε πιο οργανωμένα, δηλαδή από το Ρέθυμνο. Ήτανε... σαν μεγαλύτερη πόλη και τα λοιπά και γινότανε χάρης στον εθνάρχη, τον Βενιζέλο. Βενιζέλιος δρόμος. Ε, και εκεί μεγάλο γεγονός. Πολλοί αθλητές από όλη την Ελλάδα ερχότανε. Αυτά τα δύο δηλαδή...

Πέρα από την αθλητική ας πούμε ενασχόληση είναι η υπερηφάνεια που είχαμε για τα Αρκάδια. Ένιωθα ότι είμαστε... πώς να σου πω; Λαός με αγώνες. Με ζωντάνια, με... δηλαδή υπήρχε αυτή από τα σχολεία. Πώς να σ' το πω; Το Αρκάδι στο σχολείο ήτανε μεγάλο γεγονός. Γινότανε παραστάσεις. Γινόταν αυτά. Εθνική υπερηφάνεια είναι το Αρκάδι για μας. Λέγαμε Αρκάδι και αυτό. Τώρα λες Αρκάδι και ξέρω γω; Ήτανε η ηρωική έξοδος που λέμε. Ήτανε ξέρω γω όλα και στα σχολεία γινότανε αυτό το... πώς να σ' το πω; Το μάθημα. Η αγάπη για την πατρίδα, την ελευθερία, το Αρκάδι. [...] Τα μέσα ήτανε πώς να σου πω; Στοιχειώδη. Δεν, δεν είχανε... δεν είχαμε τίποτα. Δηλαδή θυμάμαι τα παλιά τα παιδιά τα οποία, τι να σου πω, αγωνιζότανε τώρα σε ένα σκάμμα που έπεφτες με λίγη άμμο μέσα στο επί κοντώ για να πέσεις στην απογείωση. Καταλαβαίνεις επάνω στη... μετά βρεθήκανε κάποια στρώματα.

«Θα βάλουμε σε λίγο και μια κατσούνα⁷ και είμαστε εντάξει»

Και είχα πάει και στους Ολυμπιακούς αγώνες της Ρώμης το '60. Εκεί έριξα 69, 70 τόσα. Έμεινα λίγο, δεν πέρασα το όριο, την πρόκριση δηλαδή. Αλλά κέρδισα αρκετούς καλούς αθλητές από τους ολυμπιακούς αγώνες αυτούς. Από τα ταξίδια που κάναμε και τα οποία μπορεί να πει κανείς για μας ήτανε, ξέρεις, το να φύγεις από την Ελλάδα να πας ένα ταξίδι... δεν είχε τίποτα... δεν είχαμε πάρει ποτέ ούτε μία δραχμή από τον αθλητισμό. Ουδέποτε. Όταν πηγαίναμε ταξίδι, μας δίνανε, αν δεν κάνω λάθος, τρία ή πέντε δολάρια την ημέρα. Έτσι, ίσα-ίσα να μπορείς να πεις έναν καφέ. Αυτή ήταν όλη η ζωή μας εκεί.

[...] Και μετά το, το '60, το '62 έπαθα ένα προβληματάκι στην ωμογλήνη

7. Η κατσούνα είναι η μαγκούρα των βοσκών στην Κρήτη την οποία κατασκευάζαν παραδοσιακά από ξύλο αμπελίτσας

[δείχνει με το χέρι το σημείο του τραύματος] το '62... εκεί... δεν το θυμάμαι ακριβώς. Και έριχνα ακόντιο, κάνοντας μία ή δύο βολές, διότι ξέρεις με την εξακόντιση αυτή οι αρθρώσεις αυτές δέχονται μεγάλη πίεση και προφανώς ή στην Αίγυπτο δεν θυμάμαι δεν είχα ζεσταθεί καλά και μου παρουσιάστηκε ένα προβληματάκι εκεί και μ' άφησε να μην μπορώ να συνεχίσω και να ανέβω. Μου είχε αφήσει κάτι προβληματάκια εδώ στο κεντρικό νευρικό σύστημα, δηλαδή κάτι κοίλες στη σπονδυλική στήλη και κάτι στενώσεις. Έκανα μια εγχείρηση. Δεν πήγε καλά και τώρα κάπως κουτσαίνω. Μου είχε αφήσει κάποιο προβληματάκι. Εντάξει προσπαθούμε. Θα βάλουμε σε λίγο και μια κατσούνα και είμαστε εντάξει.

Παύλος Πολυχρονάκης

Ο Παύλος Πολυχρονάκης με τη νικήτρια της σφαιροβολίας Κατερίνα Λιονάκη μπροστά στο βωμό των Αρκάδιων αγώνων το 1960 (προσωπική συλλογή Παύλου Πολυχρονάκη)

Ο Παύλος Πολυχρονάκης γεννήθηκε το 1939 στο Θέρισσο Χανίων. Αγωνίστηκε στα Αρκάδια του 1956 ως αθλητής της Α΄ Γυμνασίου Χανίων και έλαβε την τέταρτη θέση στο αγώνισμα της σφαιροβολίας ανδρών. Η τελευταία του συμμετοχή στους Αρκάδιους αγώνες ως αθλήτη του Κύδωνα Χανίων ήταν το 1968. Στα δώδεκα αυτά χρόνια, η συμμετοχή του στους αγώνες συνοδεύτηκε από πολλές τιμητικές διακρίσεις στα αγωνίσματα της σφαιροβολίας, της δισκοβολίας, του κρητικού βολιού και του ακοντισμού. Η επιτυχημένη του αθλητική καριέρα συνεχίστηκε μεταξύ άλλων με υψηλές επιδόσεις σε πανελλήνιους αγώνες δεκάθλου την περίοδο 1964-1967. Το 1968 τραυματίζεται και αποσύρεται από το χώρο του αθλητισμού. Για πολλά χρόνια, διετέλεσε διευθυντής των αγροτικών φυλακών της Αγιάς. Ο Παύλος Πολυχρονάκης είναι πρώην σατιρικός ποιητής, συγγραφέας και δημιουργός του Παγκόσμιου Διαγωνισμού Έμμετρης Σάτιρας «Παύλος Πολυχρονάκης». Διαμένει σήμερα στο Βαρύπετρο Χανίων. Η συνέντευξη έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 2019, στο χώρο των ΚΤΕΛ Χανίων.

Στην πρώτη θεματική ενότητα της αφήγησης του Πολυχρονάκη, η πρόσβαση στο χώρο του αθλητισμού, περιορισμένη ακόμη για τα ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού, παρουσιάζεται ως ζήτημα εσωτερικής ανάγκης. Ο σωματειακός αθλητισμός της εποχής δεν ήταν ακόμα κοινωνικά αναγνωρισμένη, οργανωμένη και θεσμοποιημένη ψυχαγωγική πρακτική και η ανεπαρκής ανάπτυξη των αθλητικών εγκαταστάσεων και υποδομών απαιτούσε επινοητικότητα και ευρηματικότητα («είχαμε τότε το σκονί του γαϊδουριού»), ενώ παράλληλα είχε ως αποτέλεσμα το συνωστισμό των αθλητών στους αθλητικούς χώρους («γινόταν το αλαούμ και δεν μπορούσες να ασχοληθείς»).

Στη δεύτερη ενότητα προβάλλεται η σημασία των Αρκάδιων αγώνων για την τοπικότητα και τον αθλητισμό της. Οι Αρκάδιοι αγώνες συγκροτούνται ως ένα τοπικό αθλητικό γεγονός που ευνοούσε την ανάδειξη νέων και άπειρων αθλητών της Κρήτης.

Η τρίτη ενότητα επικεντρώνεται στην αναπαράσταση των αθλητικών αγώνων ως μέσου ψυχαγωγίας που σε κάποιο βαθμό έδινε διέξοδο στο πρόβλημα της έλλειψης δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου στην πόλη. Σ' αυτό το σημείο, η αφήγηση αμφισβητεί την παραδοχή ότι οι αγώνες ήταν πρωτίστως ένα μέσο έξαρσης του εθνικού αισθήματος, καθώς τονίζεται η σημασιοδότηση του αθλητικού γεγονότος ως εμπειρίας του

ελευθέρου χρόνου («Ήταν ο χαβαλές για τους αθλητές»). Ο Πολυχρονάκης, αξιοποιώντας το σατιρικό του ταλέντο, διηγείται με χιουμοριστική και σαρκαστική διάθεση ένα τραγελαφικό περιστατικό στο πλαίσιο των αγώνων σχετικά με το παρατσούκλι «γέρος» που του είχε αποδοθεί. Η διήγηση πλαισιώνεται με ενδιαφέρουσες αναφορές σε όψεις της βιωμένης εμπειρίας των αθλητών που αγνοούνται από την επίσημη ιστοριογραφία για τους Αρκάδιους αγώνες και ταυτόχρονα αναδεικνύει κομβικές πλευρές της ανθρώπινης κοινωνικότητας που αναπτύχθηκε γύρω από αυτό το αθλητικό γεγονός. Πρόκειται όμως για την οπτική γωνία ενός σατιρικού ποιητή, ο οποίος από το απόθεμα της βιογραφικής του γνώσης μνημονεύει κυρίως τις χιουμοριστικές πτυχές της ζώσας εμπειρίας του.

«Δεν υπήρχε οργάνωση. Δεν υπήρχε σκάφη. Δεν υπήρχε τίποτα»

Ο αθλητισμός, τουλάχιστον εκείνη την εποχή που άρχισα εγώ, το '55, το '54, '55, '56... ήταν από παρόρμηση. Δεν ασχολούνταν ο καθένας. Δεν υπήρχε οργάνωση. Δεν υπήρχε σκάφη. Δεν υπήρχε τίποτα. Και όποιος το έλεγε η ψυχή του, ασχολείτο στο χωράφι του, στο γήπεδο, στην αλάνα. Ερασιτεχνικά ε; Και αν του έλεγαν οι καθηγητές του ή οι γυμναστές αν γινότανε, πώς το λένε, να προχωρήσει του λέγανε: «Έλα στο γήπεδο. Έλα εδώ». Οπότε έμπαινε στο οργανωμένο.

[...] Ε, και άρχισα από άλμα εις ύψος μέχρι ακόντιο μέχρι τριπλούν. Και όταν λέμε άλμα εις ύψος είχαμε τότε το σκοινί του γαϊδουριού, του γαϊδάρου, του μουλαριού, δεμένο ανάμεσα σε δύο δέντρα. [...] Στο γυμνάσιο ήταν η γυμναστική, τότε γυμναζότανε στη σουηδική γυμναστική. Γυμναζόταν στη σουηδική. Αν κάποιος εξεχώριζε, πήγαινε το απόγευμα στο Γυμνάσιο με το λιθάρι, είχε σκάμμα, είχε σκάμμα με στυλοβάτη να πηδήξεις και μήκος και τριπλούν και τα λοιπά. Ε, για τρέξιμο πιο πολύ μπορούσες να τρέξεις στα χωράφια ή στο γήπεδο που το γήπεδο ήταν και ποδοσφαίρου και προπονιόταν πέντε-έξι ομάδες στο γήπεδο και γινόταν το αλαλούμ και δεν μπορούσες να ασχοληθείς.

«Το ταξίδι στο Ρεθυμνάκι μας»

Συμμετείχα στα Αρκάδια από το '54, '55, '56, '57 [με αμφιβολία] μέχρι το, μέχρι το '60... όχι μέχρι το '60, μέχρι το '68. Δεν υπήρχαν άλλοι αγώνες. Γινότανε ξέρω γω κάθε πέντε χρόνια οι Πανχανιακοί ή να γίνουνε Παγκρήτιοι. Αν ήθελες να παίξεις σε αγώνες, έπρεπε να περιμένεις τα

Βενιζέλεια. Ήτανε τα Βενιζέλεια και τα Αρκάδια. Στα Βενιζέλεια δεν είχες πάρα πολλές πιθανότητες να διακριθείς γιατί ερχότανε γινότανε νωρίς την τελευταία Κυριακή του Μάη και κατεβαίνανε πρωταθλητές και η Εθνική Ενόπλων. [Αν ήσουν εσύ αθλητής] με μικρές επιδόσεις και τα λοιπά, δεν υπήρχε περίπτωση να [διακριθείς]. Ενώ στα Αρκάδια που γινότανε τον Νοέμβριο, δεν κατεβαίνανε αθλητές από αλλού ούτε Εθνική Ενόπλων. Τα Αρκάδια ήταν φτωχομάγαζο σαν αγώνες Πανελλήνιοι, γιατί λέγονταν Πανελλήνιοι. Ήταν η χαρά των μικρών αθλητών που είχανε έρθει. Μερικοί περιμέναμε πώς και πώς τα Αρκάδια για να διακριθούμε και για έναν άλλο λόγο. Άκουσον, άκουσον. Βούλωσε τ' αυτιά σου. Μην κουφαθείς! Για να κάνουμε ένα ταξίδι! Το Ρέθυμνο εθεωρείτο ταξίδι. Εκρατούσε η διαδρομή εκρατούσε γύρω στις τρεις ώρες. Περνούσαμε μέσα από ποτάμια, πέτρες και όταν εσύ πήγαινες σου λέγανε «καλό ταξίδι» και όταν γύριζες σου λέγανε «καλώς όρισες» και έπρεπε να ξαπλώσεις να έχεις χρόνο να συνέλθεις. Αυτά για το '55 μέχρι που φτιάχτηκε ο εθνικός δρόμος, μέχρι το '65, '66. Και επειδή εμείς πηγαίναμε συχνά και οι Ρεθύμνιοι την περιμέναμε πώς και πώς αυτή την ξεχωριστή μέρα, ήταν γνωστοί και οι Ρεθύμνιοι μεταξύ τους και εμείς που πηγαίναμε πολλά χρόνια είχαμε γίνει γνωστοί με τους άλλους και το Ρέθυμνο των έξι χιλιάδων το λέγαμε «Ρεθυμνάκι μας».

«Τη βγάζαμε με αυτοσχέδιες χιουμοριστικές ατάκες»

Ήταν πάρα πολλοί θεατές στα Αρκάδια. Σου λέω δεν είχανε άλλη ψυχαγωγία. Δεν είχανε άλλη διέξοδο... δεν είχανε άλλη... το Ρέθυμνο των έξι χιλιάδων και όλα αυτά δεν είχε τι άλλο να κάνει. Τα κέντρα διασκέδασης δεν υπήρχαν. Μέχρι το '65, '66 δεν υπήρχε κέντρο διασκέδασης. Όχι. Ταβέρνες; Ψησταριές; Και τα μπαράκια και τέτοια δεν υπήρχανε. Σ' όλο τον Νομό Χανίων ήταν δύο τα οποία ήτανε καφενεία την ημέρα και το βράδυ είχανε ένα τζουκμπόξ. Αυτά ήτανε τα δύο των Χανίων. Στο Ρέθυμνο, κανένα. Δεν είχανε. Ούτε ταβέρνα να βγούμε να πάμε να φάμε.

[...] Περιμέναμε να τους βρούμε, να τους ανταμώσουμε και τον επόμενο χρόνο. Και όταν σμίγαμε ήτανε σαν να βλέπαμε φίλους γκαρδιακούς και τα λοιπά. Δεν υπήρχανε μέσα ψυχαγωγίας, να ψυχαγωγούμαστε. Τη βγάζαμε με αυτοσχέδιες ατάκες, αυτοσχέδιες χιουμοριστικές ατάκες. Για τους αθλητές δεν είχε κανένα νόημα, ούτε ξέρανε οι περισσότεροι δεν ξέρανε, για τα Αρκάδια και για αυτά που είχανε γίνει. Ήταν ο χαβαλές για τους αθλητές. [...] Εγώ είχα άσπρα μαλλιά, κοίταξέ τα, έβγαλα τα καπέλο, αποκαλύφθηκα. [βγάξει το καπέλο] Είχα άσπρα μαλλιά από πέντε, έξι, οχτώ, δέκα χρονών, δεκαπέντε... στα δεκαεφτά στα δεκαοχτώ χρονών ήτανε το 80, το 90% των

μαλλιών μου ήτανε, είχανε ασπρίσει. Και με λέγανε στο γυμνάσιο, οι νέοι και τα λοιπά «ο γέρος». Λοιπόν, στα Αρκάδια του '60 ήμουνα είκοσι ενός έτους και ήμουνα μάλιστα στρατιώτης στα Γρεβενά. Επήρα άδεια, κατέβηκα στα Αρκάδια και ήρθα πρώτος σε τέσσερα αγωνίσματα: στη σφαίρα, στο δίσκο, στο ακόντιο και στο κρητικό βόλι. Και πήρα τέσσερα κύπελλα για τα αγωνίσματα για το καθένα και πήρα και ένα βαρύτιμο. Λοιπόν, φεύγοντας, κρατούσα τα πέντε κύπελλα και έφευγα. Μπροστά μου πήγαινε ο υπουργός της προεδρίας του Καραμανλή, τον λέγανε Μακρή. Εγώ εκείνη την εποχή ήμουνα απομονωμένος... Ούτε τι θα πει υπουργός, ούτε τι ήταν ο Μακρής, ούτε ποιας κυβέρνησης και τα λοιπά. Λοιπόν, πήγαινε μπροστά ο υπουργός. Γυρίζει μία στιγμή πίσω ο υπουργός και βλέπει τους πιτσιρικάδες που ακολουθούσανε για να θαυμάζουνε τα κύπελλα. Ενόμιζε ότι ακολουθούσαν για να επευφημήσουνε αυτόνε. Και τους λέει: «Να αγαπάτε παιδιά μου τον αθλητισμό, να αγαπάτε όταν βλέπετε γέρους ανθρώπους και αγωνίζονται στον αθλητισμό και τα καταφέρνουν τόσο καλά, να αγωνίζεστε και να γίνετε αθλητές σαν τον παππού σας».

Γιώργος Λεμονής

Ο Γιώργος Λεμονής με τα χρώματα του Ολυμπιακού, σε προσπάθειά του στη σφαιροβολία, στους αγώνες του 1969 (Προσωπική συλλογή Γιώργου Λεμονή)

Ο Γιώργος Λεμονής γεννήθηκε το 1943 στον Πειραιά και κατάγεται από τον Κορυδαλλό Αττικής. Εργάστηκε ως υπάλληλος στον Οργανισμό Λιμένος Πειραιώς. Εκπροσωπώντας τον Ολυμπιακό, αγωνίστηκε στα Αρκάδια από το 1966 έως και το 1972 και διακρίθηκε στα αγωνίσματα της σφαίρας και του κρητικού βολιού. Σημείωσε πολλές επιτυχίες σε εθνικούς, διεθνείς και βαλκανικούς αγώνες στη σφαιροβολία. Το 1962 κατέρριψε το πανελλήνιο εφηβικό ρεκόρ στη σφαιροβολία και συμμετείχε στους Ολυμπιακούς αγώνες στο Μεξικό το 1968. Η συνέντευξη με τον Γιώργο Λεμονή πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά τον Σεπτέμβριο του 2019.

Στην αφήγησή του γίνονται αρχικά εκτενείς αναφορές στην οικονομική ανέχεια και στα πρώτα του βήματα στον αθλητισμό στην περιοχή του Πειραιά. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προσπάθειά του να υπερβεί τις οικονομικές δυστοκίες που αποτελούσαν τροχοπέδη για την ενασχόλησή του με τον αθλητισμό, ενώ με χιουμοριστικό τρόπο παρουσιάζει την άγνοια της μητέρας του για τα αθλητικά δρώμενα. Η επόμενη ενότητα αναφέρεται στους Αρκαδίους αγώνες. Ο Λεμονής, όπως και ο Πολυχρονάκης, τονίζει πως, ενώ οι θεσμικοί φορείς νοσηματοδοτούσαν το αθλητικό αυτό γεγονός κυρίως ως αναμνηστήρια τελετή και εθνική εορτή, η αθλητική κοινότητα των Αρκαδίων ενδιαφερόταν περισσότερο για τις αθλητικές και κοινωνικές όψεις των αγώνων. Στη συνέχεια, περιγράφει την πανηγυρική διάθεση και το εορταστικό κλίμα των αγώνων και μνημονεύει με ιδιαίτερη νοσταλγία τις ψυχαγωγικές δραστηριότητες που τους πλαισιώναν. Μέσα από την αφήγησή του, ο Λεμονής διεκδικεί την ταυτότητα του «καλαμπουρτζή» που εντυπωσίαζε το κοινό, όχι μόνο με τις αθλητικές του επιδόσεις, αλλά και με την εφευρετική και καλλιτεχνική παρουσίαση του εαυτού του στον δημόσιο χώρο (χορευτικές κινήσεις, τραγούδι, χιουμοριστικές ατάκες κ.ά.).

Στην τελευταία ενότητα, αναπλάθονται τόποι και περιβάλλοντα μνήμης, μνημονεύονται πρόσωπα, όπως ο αδερφικός του φίλος Μιχάλης Μαράκης, και ανακαλούνται τιμητικές εκδηλώσεις για την προσφορά του Λεμονή στους Αρκαδίους αγώνες και οι επισκέψεις του σε διάφορα μέρη της χώρας. Ο αφηγητής διαμορφώνει ένα διχοτομικό ρητορικό σχήμα, αντιπαραθέτοντας τους σύγχρονους πρωταθλητές, που πετυχαίνουν εφήμερη αναγνώριση, με τον ίδιο, του οποίου ο ενάρετος αθλητικός βίος θα μείνει χαραγμένος στη συλλογική μνήμη της αθλητικής κοινότητας του ελλαδικού χώρου.

«Δεν είχα οχτώ δεκάρες να πάω στο Θεμιστόκλειο»

Ήταν ένας γνωστός μου και μου λέει «Γιώργο», λέει, «να σου φέρω μια σφαίρα να ρίχνεις». Και έμαθα σιγά σιγά τη σφαίρα. Και μετά άρχισα και πήγαινα στη γειτονιά. Εκεί είχε και μια καλούτσικη σφαίρα. Μετά μου λέει «έχω στον Ολυμπιακό ένα φίλο να του πω να σε γράψουμε». Και με γράψανε στον Ολυμπιακό σε ηλικία δεκαπέντε χρονών, το 1958. Έχω ταυτότητα του Ολυμπιακού Πειραιώς. Ξέρεις. Ε, από εκεί και πέρα ξεκίνησα σιγά σιγά. Πήγαινα στο γήπεδο με τα πόδια γιατί δεν είχα λεφτά. Και άρχισα μετά, με πήγε και γράφηκα στον Ολυμπιακό και ήταν στο Θεμιστόκλειο, δεν ξέρω αν τα ξέρεις τα τακούρια. Τα τακούρια. Ήταν το Θεμιστόκλειο το γυμναστήριο

και πήγαινα εκεί τότε με το λεωφορείο τότε με τα πόδια. Δεν είχα οχτώ δεκάρες. Και δεν είχαμε οχτώ δεκάρες να πάω στο Θεμιστόκλειο να κάνω προπόνηση και έλεγα της μάνας της συγχωρεμένης άκου τώρα «ρε μαμά», λέω, «δώσ' μου οχτώ δεκάρες να πάω γιατί δεν μπορώ κουράζομαι». Και μου λέει «να πεις στον κύριο Θεμιστόκλειο να σου δώσει αυτός τις οχτώ δεκάρες». Δεν ήξερε ότι το Θεμιστόκλειο ήτανε... ήτανε, νόμιζε ήτανε άνθρωπος! Και πήγαινα με τα πόδια και ερχόμουνα, αλλά μ' άρεσε ο αθλητισμός και πήγαινα.

«Ήταν μεγάλη γιορτή για το Ρέθυμνο τα Αρκάδια»

Εμείς ήμασταν αθληταί. Τώρα αυτοί που κάνανε τα Αρκάδια να τιμήσουν και τους παλιούς Αρκάδιους, τη Μονή του Αρκαδίου που σκοτωθήκανε οι άνθρωποι, και ήτανε μια γιορτή που τη γράφανε όλες οι εφημερίδες στην Ελλάδα με παρελάσεις με πώς, πώς το λένε με εορταστικές εκδηλώσεις τα Αρκάδια ήταν μεγάλη δουλειά. Ήτανε μεγάλη γιορτή για το Ρέθυμνο τα Αρκάδια. Και πηγαίναμε κάτω και καθόμασταν εμείς τέσσερις-πέντε μέρες στο ξενοδοχείο. Κάναμε δυο-τρεις μέρες τους αγώνες. Μας τιμάγανε. Μας κάνανε δεξιώση. Χορεύαμε. Καλαμπουρίζαμε. [...] Εγώ έλεγα πολλά ανέκδοτα, έχω πει ανέκδοτα μάνα μου... όταν λέμε ανέκδοτα, ανέκδοτα. Τα ανέκδοτα να λέγονται σόκιν όπως είναι, όχι... τα λέω χύμα. Και τους έκανα και κατουριόντουσαν και γελάγανε. Είχα πει πάρα πολλά. Θυμάμαι και στα Αρκάδια όταν τελειώσανε οι αγώνες και έγινε μία εκδήλωση σε ένα κέντρο πήγα και μίλησα να πούμε... έχω και φωτογραφία. Μου την έδωσε ο Μανουσάκης πρόπερσι και του λέω «ρε συ αυτή είναι το καλύτερο. Έχω και το κύπελλο που μου έχεις δώσει»... που μιλάω στο μικρόφωνο και μετά τραγούδησα και είπα και ανέκδοτα. Δεν θυμάμαι, τι να σου πω, και ήταν ο Μανουσάκης πιτσιρικός που έπαιζε κιθάρα από πίσω μου. Και εγώ μικρός ήμουνα. Να σου πω και τραγούδησα με το μικρόφωνο, εεε, τους είπα ανέκδοτα, τους έλεγα, χόρευα κιόλας, μ' άρεσε ο χορός. Χόρευα και ωραίο τσιφτετέλι παρ' όλο που ήμουνα εκατόν σαράντα κιλά, ήμουν εκατόν σαράντα κιλά έχε υπόψη σου, αλλά εκατόν σαράντα κιλά έτρεχα τα εξήντα μέτρα σε 7,10 δευτερόλεπτα.

«Μ' άρεσε το καλαμπύρι»

Αφού πέρσι πρόπερσι με φώναξε ο Βασίλης ο Μανουσάκης και μου λέει... ήταν ο Μαράκης ο Μιχάλης, πολύ καλό παιδί, απ' το Ρέθυμνο, δισκοβόλος και πέθανε ο φουκαριάρης από καρκίνο. Πολλοί άλλοι. Ήταν ο Μαράκης,

ήταν ο Χαραλαμπάκης, ήταν ο Γραμματικάκης, ήταν ο Δραμουντάνης απ' το Ρέθυμνο δεν ξέρω από πού... δηλαδή πάρα πολλοί. Και τώρα που πήγα πριν από δύο χρόνια στο Ρέθυμνο και με τιμήσανε μου δώσανε ένα χρυσό μετάλλιο, μία πλακέτα προς τιμήν για τις επιτυχίες και τη συμβολή στα Αρκάδια, τη συμβολή σου και κάτι τέτοια. Διάφορα. Και με έχουν τιμήσει και πάρα πολλοί στην Ελλάδα σύλλογοι για την προσφορά μου στον αθλητισμό τον ελληνικό. [...] Ενώ τώρα δεν βλέπω ρε παιδί μου, αλλιώςτικα. Βγαίνει ένας πρωταθλητής και μετά από τρεις μέρες τον ξεχνάνε. Εγώ έκατσα είκοσι πέντε χρόνια πρωταθλητής. Με χαροποιεί που όπου πάω και όπου γυρίζω σε όλη την Ελλάδα με γνωρίζουν και λένε «ρε Λεμονή», μου λέει, «εδώ είχες έρθει, εκεί είχες έρθει». Να με κεράσουνε μία λεμονάδα, έναν καφέ, κι αυτό με ικανοποιεί αφάνταστα. Σε διάφορα χωριά που έχω πάει. [...] Κι άλλα περιστατικά ήταν. Τώρα δεν μου 'ρχονται στο μυαλό μάνα μου. Πολλά περιστατικά. Και με το καλαμπούρι που κάναμε γιατί πάντα εμένα μ' άρεσε το καλαμπούρι. Να γυρίζουμε όλοι μαζί... τι να πω... δεν θυμάμαι τώρα. Μακάρι να μπορώ να τα θυμηθώ να σ' τα πω να τα γράψεις να πεθάνουνε όλοι στα γέλια να γελάνε.

Νίκος Γραμματικάκης

Απονομή των επάθλων του κρητικού βολιού στα Αρκάδια του 1976 με τον Νίκο Γραμματικάκη στο μέσο της φωτογραφίας. Διακρίνονται ακόμη στο βάθρο των νικητών, αριστερά του, ο Αθανάσιος Αμπατζής και, στα δεξιά, ο Αετός Σταυρουλάκης (Προσωπική συλλογή Αετού Σταυρουλάκη)

Ο Νίκος Γραμματικάκης γεννήθηκε το 1948. Αγωνίστηκε για πρώτη φορά στα Αρκάδια του 1966 και για τελευταία φορά το 1985. Διακρίθηκε στα αγωνίσματα της σφαιροβολίας, της δισκοβολίας και του κρητικού βολιού. Μεταξύ άλλων, πέτυχε παγκρήτιο ρεκόρ στη δισκοβολία στα Αρκάδια του 1965 και στο κρητικό βόλι το 1978. Σπούδασε στη Γυμναστική Ακαδημία. Η συνέντευξη έλαβε χώρα τον Σεπτέμβριο του 2019, σε καφετέρια στο Ηράκλειο.

Ο πληροφοροπότης αρχικά αναφέρεται στην έντονη επιθυμία του για σωματική άσκηση σε ταραχώδεις καιρούς, κατά τους οποίους η ένδεια και η φτώχεια ήταν σημαντικά προβλήματα για μεγάλο μέρος της κοινωνίας. Μέσα από τη μεταφορά του «πολέμου», ο αθλητής συγκροτείται ως ένα υποκείμενο που ενσαρκώνει αξίες όπως το θάρρος, η επιμονή, η αφοσίωση και η αυτοθυσία. Στην επόμενη ενότητα περιγράφεται η συμβολή της αθλητικής διοργάνωσης των Αρκαδίων στην ανάδειξη αθλητών και αθλητριών ακόμα και από περιοχές, όπως το Ηράκλειο, που είχαν αναπτυγμένη αθλητική παράδοση. Επιπροσθέτως, η αφήγηση του Γραμματικάκη για τους Αρκαδίους αγώνες προβάλλει τη διττή νοηματοδότηση που λάμβαναν στην κοινωνική συνείδηση. Θεωρούνταν, δηλαδή, σύμφωνα με τον Γραμματικάκη, τόσο ένας σημαντικός αθλητικός θεσμός που συνέβαλε στην ανάδειξη νέων αθλητών όσο και ένα τοπίο της μνήμης που συνέδεε νοερά το αθλητικό συμβάν με το ηρωικό παρελθόν, εξυμνώντας το ιδεώδες της εθελουσίας. Στην τελευταία ενότητα, ο Γραμματικάκης, ως ένας από τους διακριθέντες αθλητές του κρητικού βολιού, αναφέρεται στην εξέχουσα θέση που είχε αυτό το αγώνισμα στους Αρκαδίους αγώνες και περιγράφει τις αθλητικές του διακρίσεις και τη διακοπή της αθλητικής του καριέρας. Στο λόγο του Γραμματικάκη ξεδιπλώνεται μια επιχειρηματολογία, σύμφωνα με την οποία το κρητικό βόλι είναι ένα αγώνισμα που έχει ρίζες στο αρχαιοπρεπές παρελθόν και υμνεί οικουμενικές και πανανθρώπινες ανάγκες, όπως είναι το ένστικτο της επιβίωσης.

«Εγώ πήγαινα μόνος μου και πολεμούσα»

Δεν είχαμε ούτε την οικονομική ευχέρεια ούτε υπήρχαν και πολλά πράγματα εκτός από κανένα Ελβιέλα που θα έπρεπε να το έχουμε στο φως και στην ημέρα να το προσέχουμε, της εποχής εκείνης παπούτσι που τώρα δεν υπάρχει ούτε για δείγμα. Φθηνό, πολύ φθηνό σε σχέση με τώρα, εν σχέσει με αυτά που φοράνε τώρα. Παναγία μου, δεν υπήρχανε δηλαδή και να θέλαμε. Θυμάμαι δε πάρα πολλά παιδιά τα οποία ήταν και ξυπόλυτα. Θυμάμαι που καμιά φορά ήταν τα γαϊδουράγκαθα πάνω από μισό μέτρο ένα μέτρο και όπως το όργανο πήγαινε εκεί γιατί κάπου εκεί έπεφτε ήταν γεμάτο το γήπεδο γαϊδουράγκαθα έκανα πολλές φορές και πάνω από μισή ώρα να βρω το δίσκο και να ξεματώνω από τις τσίμπες που έμπαινα μέσα στο δάσος. Αυτό. Ήταν πολύ δύσκολο. Δεν υπήρχαν, τίποτα δεν υπήρχε, εγώ πήγαινα μόνος μου και πολεμούσα εκεί και ό,τι έκανα φορώντας πολλές φορές και αρβυλάκια για αθλητικά παπούτσια.

«Ήτανε μια μεγάλη τιμή σ' αυτούς που θυσιάστηκανε»

Εγώ από δεκαεσσάρων χρονών έπαιρνα μέρος στους σχολικούς αγώνες γιατί είχα εδώ πέρα γινότανε είχε γίνει και ο Εργατέλης διοργάνωνε νομίζω τα Πανηράκλεια, κάτι τέτοιο. Ήταν κι αυτό, είχα συμμετάσχει σε έναν τέτοιο αγώνα, αλλά εκείνη την εποχή θυμάμαι κυρίως ήταν τα Αρκάδια πέραν των σχολικών αγώνων που εγώ πάντα είχα συμμετοχή, από μικρό παιδί, πιο μικρός δηλαδή από τα δεκαπέντε μου. [...] Ντάξει και αν δεν πας δεν χάλασε ο κόσμος, όταν είσαι όμως μικρός έχεις την ανάγκη να διακριθείς, να φανείς. Και οι αγώνες σου δίνουνε την ευκαιρία αυτή γιατί στις προπονήσεις μπορείς να κάνεις ό,τι θέλεις. Εδώ το θέμα είναι σε επίσημους αγώνες να γράψεις την επίδοση. [...] Κοίταξε. Ήταν εκεί πέρα, αυτά που μου έχουν μείνει είναι ότι βλέπαμε από πάνω που ερχότανε ορισμένοι αθλητές που έπαιζαν σε αγώνες του κέντρου, που σας λέω εκείνη την εποχή ήταν μεγάλη υπόθεση. Πανελλήνιου χαρακτήρα, πανελλήνιου. Πρωταθλητές. Μεγαλύτερης εμβέλειας, αυτό. Ήταν μια μεγάλη, ωραία εμπειρία.

Και ήταν, σας λέω, μεγάλη τιμή και υπόθεση βέβαια γιατί δεν είχαμε τότε ούτε βλέπαμε αγώνες... αν δηλαδή ερχόταν και κανείς καλύτερός μας αθλητής από πάνω, γιατί πάντα κατεβαίνανε στα Αρκάδια και από το κέντρο, την Αθήνα δηλαδή, από την υπόλοιπη Ελλάδα, τον βλέπαμε εκεί. Πού να τον δούμε; Τώρα πατάς ένα κουμπί και βλέπεις οποιονδήποτε παγκόσμιο ή οτιδήποτε αθλητή μπορείς να τον δεις, να πούμε, σε οποιοδήποτε αγώνισμα ή σπορ στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τότε ήταν μεγάλη υπόθεση να βρεθώ εγώ με έναν αθλητή του κέντρου, ο νεαρός εδώ Κρητικός.

[...] Τιμούσαμε τη μνήμη του ολοκαυτώματος τις μέρες εκείνες κάθε χρόνο. Μεγάλο γεγονός. Θυμάμαι κατεβαίνανε οι τότε οι εκάστοτε αρχές από την Αθήνα, οι εκπρόσωποί τους. Ήταν μεγάλη φιέστα και πανηγύρι σε όλο το χώρο του Ρεθύμνου. Ο Αρκάδιος δρόμος, να πούμε, ξεκινούσε ανήμερα της επετείου. Ήτανε μια μεγάλη τιμή και σ' αυτούς που θυσιάστηκανε εκεί, αλλά και σε μας που συμμετείχαμε στους αγώνες και μας δινότανε η ευκαιρία... Άρα υπήρχε ένα διπλό νόημα, ένα προσωπικό για τον αθλητή που ήθελε να εξελιχθεί και να προχωρήσει σε αυτό και να τιμήσει...

«Δεν θα μπορούσα να συναγωνιστώ αυτά τα μεγαθήρια»

Το κρητικό βόλι δεν έπρεπε να καταργηθεί⁸ γιατί έχει κι αυτό την τεχνική του και την ιστορία, γιατί όλα τα αγωνίσματα του στίβου ξεπηδήσανε από την

8. Καθώς το αγώνισμα του κρητικού βολιού διεξάγεται μέχρι και σήμερα στους Αρκάδιους αγώνες, πιθανότατα αναφέρεται στην κατάργηση του κρητικού βολιού σε άλλες αθλητικές διοργανώσεις.

ανάγκη του ανθρώπου από αρχαιοτάτων χρόνων να επιβιώσει, να περάσει το ποτάμι, να πηδήξει, να σκοτώσει με το ακόντιο. Και ήταν η ανάγκη επιβίωσης, από εκεί προήλθαν. Το κρητικό βόλι είχε κι αυτό τη σημασία του στην επιβίωση του παλιού ανθρώπου, του αρχαίου ανθρώπου. [...] Έχω τα διπλώματα και τα κύπελλα, τα μετάλλια τα οποία συνήθως ήμουν πρώτος ή στο δίσκο ή στη σφαίρα ή στο κρητικό βόλι. Συνήθως πρώτος. Αν δεν ήμουν πρώτος, ήμουν σίγουρα στην τριάδα. [...] Σταμάτησα όταν πλέον ήμουν μεγάλος, δηλαδή στα τριάντα πέντε μου, πρέπει να έχω συμμετοχές τακτικές δεκαοκτώ, τουλάχιστον έτσι θυμάμαι, τακτικές. Εε, κάποια στιγμή ερχόταν που γίνανε παγκόσμιου τύπου γιατί εξελιχθήκανε όταν έγινε αυτό του Γάλλου και τα λοιπά το γυμναστήριο άρχισαν και ερχότανε παγκοσμίου επιπέδου. Τότε εγώ βέβαια ήμουν και μεγάλος στην ηλικία, ε τότε σταμάτησα, ούτως ή άλλως δεν θα μπορούσα να συναγωνιστώ αυτά τα μεγαθηρία, αλλά μέχρι που πήγαινα ήμουν διακρινόμενος.

Χρήστος Καραγεώργος

Τα αδέρφια Καραγεώργου στους Αρκάδιους αγώνες του 1977. Διακρίνονται από αριστερά: Χρήστος, Άρης και Θανάσης Καραγεώργος (Προσωπική συλλογή Χρήστου Καραγεώργου/Ψηφιακό αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Χρήστος Καραγεώργος γεννήθηκε το 1953 στο Αγρίνιο και είναι σήμερα συνταξιούχος υπάλληλος των ΕΛΤΑ. Ως μέλος της αθλητικής ομάδας του Παναθηναϊκού, σημείωσε πολλές επιτυχίες και αξιοσημείωτες επιδόσεις στο άθλημα του βάδν (τέσσερις φορές πανελλήνιο ρεκόρ στα 20.000 μ. βάδν εκτός σταδίου, δύο φορές ήταν τρίτος Βαλκανιονίκης εντός σταδίου κ.ά.). Ξεκίνησε την ενασχόλησή του με τον αθλητισμό το 1965, σε ηλικία δώδεκα χρόνων, και συμμετείχε στους Αρκάδιους αγώνες από το 1973 έως το 1986. Στα δεκατέσσερα αυτά χρόνια κατέκτησε πολλές πρώτες και δεύτερες θέσεις στο βάδν και συνήθιζε να τερματίζει μαζί με τον αδερφό του, Άρη Καραγεώργο. Τα δύο αδέρφια πήραν την πρωτοβουλία για τη δημιουργία του ταχυδρομικού βάδν (αγώνες βάδν για τους ταχυδρομικούς υπαλλήλους), έγιναν γνωστά ως «οι φιλόσοφοι του ελληνικού στίβου» και είχαν σημαντική συμβολή στην πρόοδο του ελληνικού βάδν. Η συνέντευξη με τον Χρήστο Καραγεώργο διεξήχθη τον Μάιο του 2021, σε καφετέρια στην περιοχή της Δάφνης Αττικής.

Η αφήγηση ζωής του Καραγεώργου κατατμήθηκε σε τρεις αφηγηματικές ενότητες. Η πρώτη ενότητα επικεντρώνεται στο ζήτημα της συγκαλυμμένης εμπορευματοποίησης του κλασικού αθλητισμού, το οποίο ήταν κεντρικό στην αφήγησή του. Το πχόχρωμα της φωνής του αποτύπωσε την απογοήτευση και τη δυσαρέσκειά του για τη μετατροπή του κλασικού αθλητισμού σε εμπορικό προϊόν. Καθώς η συνέντευξη με τον Καραγεώργο διεξήχθη σε μια όψιμη φάση του ερευνητικού προγράμματος, αφού είχε ήδη διαφανεί πως το ζήτημα αυτό είναι ζωτικής σημασίας για την εν λόγω κοινότητα, έγιναν αρκετές ερωτήσεις για το θέμα αυτό, προκειμένου να διερευνηθούν διεξοδικά οι θέσεις του πληροφορητή.

Στη δεύτερη ενότητα, ο Καραγεώργος αναπολεί την κοινότητα των Αρκάδιων αγώνων και αναδεικνύει τη σημασία της για την αθλητική του πορεία. Οι Αρκάδιοι αγώνες ανασυγκροτούνται ως μια κοινωνική νησίδα που διέφερε ριζικά από τον σύγχρονο αθλητισμό και διαπαιδαγωγούσε τους αθλητές και τις αθλήτριες στις αυθεντικές αξίες του αθλητισμού. Η αφήγηση της γνωριμίας του με τη σύντροφό του στους Αρκάδιους αγώνες και του οξυδερκούς τρόπου με τον οποίο διεκδίκησε από τον Δημόκριτο Περράκη την εισαγωγή του βάδν στο αγωνιστικό πρόγραμμα αποτυπώνουν τη σημασία του άτυπου δικτύου διαπροσωπικών σχέσεων που σχηματίστηκε γύρω από τους Αρκάδιους αγώνες. Η μακροβιότητα αυτού του αθλητικού θεσμού, η σύνδεσή του με ένα ιστορικό γεγονός και η συμμετοχή των αθλητών στο

τελετουργικό που προηγούνταν των αγώνων καθιστούν αυτούς τους αγώνες έναν ιδιαίτερο τόπο μνήμης που έχει ξεχωριστή θέση στην αθλητική βιογραφία του Καραγεώργου. Η τρίτη και τελευταία ενότητα επικεντρώνεται στις πολιτικές διαστάσεις του αθλητισμού, και ο πληροφορητής ασκεί κριτική στη χρήση του αθλητισμού ως μέσου εθνικιστικής προπαγάνδας κατά την περίοδο της Χούντας. Παραδέχεται, ωστόσο, ότι εκείνη την εποχή, λόγω της απόλυτης προσήλωσης στους αθλητικούς αγώνες, δεν παρακολουθούσε συστηματικά τις πολιτικές εξελίξεις.

Ένα μέρος της συνέντευξης αφιερώθηκε στη συζήτηση αναρτήσεων του Καραγεώργου σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, αξιοποίησε αναρτήσεις του προκειμένου να τοποθετηθεί σε σχέση με το θέμα συζήτησής μας. Ανέφερε πως δημοσιεύει συχνά σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης φωτογραφικό υλικό με στιγμιότυπα από την αθλητική του βιογραφία με σκοπό να καυτηριάσει την κατάσταση του μοντέρνου αθλητισμού και να την αντιπαραθέσει στις παλιές καλές ημέρες του αθλητισμού. Μέσω της αξιοποίησης συμβολικών και εκφραστικών μέσων όπως η φωτογραφία, ο Καραγεώργος συμμετέχει ενεργά σε μια ψηφιακή κοινότητα που αναστοχάζεται γύρω από την αθλητική επικαιρότητα και με αυτό τον τρόπο διατηρεί το αίσθημα του ανήκειν σε μια ευρύτερη αθλητική κοινότητα.

«Χαθήκανε οι αθλητές. Χαθήκανε οι φίλαθλοι. Έσβησε ο αθλητισμός όπως ήταν παλιά»

Η IAAF είναι η Παγκόσμια Ομοσπονδία Στίβου. Το ένα από τα δύο άλφα ξέρεις τι σημαίνει; Είναι το αρχικό του amateur. Το amateur ξέρεις τι σημαίνει; Ερασιτεχνικός. Αυτήν τη στιγμή οι αθλητές του στίβου έξω με τα παγκόσμια ρεκόρ και τα λοιπά παίρνουνε δισεκατομμύρια. Δηλαδή στους Βαλκανικούς, ας πούμε, του '79 που είχα κερδίσει με τον Άρν είχαμε κάνει νταμπλ, είχε σαράντα δύο χιλιάδες το Καραϊσκάκη μέσα δεν έπεφτε καρφίτσα και έξω, γιατί εμείς ξεκινούσαμε μέσα από το στίβο, βγαίναμε έξω, κάναμε μια διαδρομή δύο χιλιομέτρων εννιά φορές και ξαναπαίναμε μέσα και τερματίζαμε. Στο δρόμο έξω τα πεζοδρόμια ήταν γεμάτα και τα μπαλκόνια, εκτός από τους σαράντα δύο χιλιάδες. Τώρα γίνονται οι αγώνες αυτοί και δεν ξέρει κανείς ότι γίνονται.

[...] Ξεφτιλισμένα πράγματα. Εγώ τα είδα όλα αυτά. Είχα άλλη άποψη για τον αθλητισμό. Για μένα ο αθλητισμός είναι ιδέα. Δεν τα μπορούσα αυτά τα

πράγματα και λέω «πώς θα πείσω ένα παιδί νέο ότι δεν πρόκειται ποτέ να γίνει πρωταθλητής;», διότι δεν υπήρχε περίπτωση να γίνει πρωταθλητής όσο γυμναζότανε μαζί μου. Φτάσανε σε τέτοιες επιδόσεις από τα χάρπια που παίρνανε που και υπεράνθρωπος να ήταν το παιδί που γύμναζα, πρώτος δεν θα γινόταν ποτέ. Δεν μπορούσα δηλαδή πλέον να συνεχίσω. Αλλά η αγάπη του φίλαθλου του αγνού που ήταν προς το στίβο δεν υπάρχει σήμερα. Χαθήκανε οι αθλητές. Χαθήκανε οι φίλαθλοι. Έσβησε ο αθλητισμός όπως ήταν παλιά. Γι' αυτό σου λέω, ο οργανωμένος αθλητισμός δεν υπάρχει. Αυτό που γίνεται στους δρόμους και στις γειτονιές και τα λοιπά είναι άλλο πράγμα. Είναι προσωπική ικανοποίηση του καθενός.

«Τα Αρκάδια είναι ο μοναδικός θεσμός πανελλαδικά που έχει αυτήν τη διάρκεια»

Αυτός είναι και ο λόγος που το '73 όταν για πρώτη φορά κατέβηκα στα Αρκάδια, ήμουν είκοσι χρονών τότε, δεν είχε βάρη. Και επειδή δεν είχε βάρη, τι έκανα; Γινόταν αγώνας τρεξίματος, εγώ μπήκα κανονικά και έκανα βάρη ανεπίσημα. Δεν αναγνωρίστηκε ούτε σαν επίσημο, ούτε σαν νίκη, ούτε σαν επίδοση. Σαν δρομέας δηλαδή συμμετείχα, αλλά έκανα βάρη είκοσι τέσσερα χιλιόμετρα. [...]. Βρήκαμε τότε τον «Βενιζέλο» σε εισαγωγικά, τον πώς τον λέγαμε; [με προβληματισμό] Με το μούσι; Άμα ρωτήσεις θα τον μάθεις. Ήταν εμβληματική φυσιογνωμία στο Ρέθυμνο. Αυτός ήταν ο Δημόκριτος Περράκης. Άμα ρωτήσεις αυτός ήταν νομίζω, κάτι στα ΚΤΕΛ νομίζω ήτανε, είχε μια θέση και είχε μια τρέλα με τον αθλητισμό. Ήταν συμπαθής άνθρωπος. Αυτός διοργάνωνε τους αγώνες. Ήταν η ψυχή των αγώνων. Κανόνιζε για τα πάντα. Επειδή φορούσε το καπελάκι και είχε και μούσι τον λέγαμε «Βενιζέλο», παρότι ήταν κοντός, δεν είχε και το μπόι και τα λοιπά του Βενιζέλου, τον λέγαμε εμείς Βενιζέλο. Και τον έψησα αυτόν γιατί φτιάξαμε σχέσεις του λέω «κοίτα», του λέω, «θα βάλεις βάρη για να ερχόμαστε να αγωνιζόμαστε. Εμείς δεν ξαναερχόμαστε».

Δηλαδή η πορεία μου εμένα ξεκίνησε το '73 στο Ρέθυμνο και τέλειωσε το '86 όπου είχα απίθανες αναμνήσεις... περνάγαμε καλά... με την έννοια ότι καιρόμασταν τον αθλητισμό. Δεν το κάναμε επαγγελματικά με το άγχος... συγκεντρωνόμασταν σαν φίλοι, σαν αδέρφια, το γλεντάγαμε, κάναμε την πλάκα μας... ήτανε και ωραία περιοχή το Ρέθυμνο και επίσης κάτι σημαντικό, αλλά μόνο για εμένα και όχι για τον κόσμο, ότι το '81 που είχα πάει στο Ρέθυμνο εκεί γνώρισα τη γυναίκα μου και παντρευτήκαμε, δηλαδή δεν είναι αυτή από το Ρέθυμνο. Και αυτή στην Αθήνα έμενε και είχε κατέβει με την αδερφή της για διακοπές και, όταν τερμάτισε, ήρθε και μου έκανε

«καμάκι» σε εισαγωγικά, ήρθε να μου πει συγχαρητήρια και τα λοιπά και γνωριστήκαμε, δηλαδή θέλω να πω είναι και συναισθηματικά και για αυτόν το λόγο που είναι σημαντικός για εμένα.

Καταρχάς ήταν συγκινητικό για εμάς που συνδυάζαμε τον αθλητισμό με την ιστορία διότι πριν ξεκινήσουμε τους αγώνες πηγαίναμε πάνω στο, στη Μονή Αρκαδίου. Γινόταν η σχετική, το σχετικό τελετουργικό και είχαμε... στον άνθρωπο είναι πολύ σημαντικό να έχει ένα στόχο. Γενικά, για εμένα ο Αρκάδιος δρόμος, οι Αρκαάδιοι αγώνες είναι ένας φάρος ο οποίος είναι τόσο εκτυφλωτικός που δεν σε αφήνει να δεις κάτι δεξιά ή αριστερά. Το βλέπεις ολόκληρο. Είναι ένα κομμάτι δηλαδή της ζωής μου. Αυτοί οι αγώνες, όπως τα Αρκαάδια, με βοήθησαν να αγαπήσω τον αθλητισμό και όχι τη νίκη και το ρεκόρ, γιατί είναι ορισμένοι που είναι ψυχροί επαγγελματίες. Δεν τον απολαμβάνουν τον αθλητισμό. Εφαρμόζουν αυτό το «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα». Να φέρω κάποιες επιτυχίες, να κοιμηθώ όπως λένε κάποια λεφτά ή τη δόξα και τελείωσε, ενώ εμένα με έκανε, με έκαναν οι αγώνες όπως τα Αρκαάδια που είχαν το ρομαντισμό μέσα τους, δεν είχαν αυτό τον επαγγελματισμό που έχουν οι υπόλοιποι αγώνες οι μεγάλοι, να το δω με άλλη οπτική γωνία.

Νομίζω δεν είχε καμιά ούτε καν τα Αρκαάδια είχαν την ιδιαίτερη υποδομή, εεε απλώς είχαν την αγάπη του προέδρου και όπως είπα το σημαντικότερο είναι ότι έγινε ένας θεσμός. Οι άλλοι αγώνες δεν ήταν θεσμός, δηλαδή κάνανε δύο-τρία χρόνια μετά σταμάταγε. Θεσμός τι σημαίνει; Όταν έχει συνέχεια και διάρκεια. Τότε λέγεται θεσμός. Τα Αρκαάδια κρατάνε πενήντα χρόνια τώρα εξήντα, που γίνονται συνέχεια έστω και υποβαθμισμένοι και αυτό γιατί στηρίζονται στην επέτειο του, της Μονής του Αρκαδίου. Έχει δέσει δηλαδή. Κατάλαβες; Έχουν υπάρξει αγώνες χιλιάδες σε όλες τις πόλεις της Ελλάδος. Το κάνανε μία, το κάνανε δύο, το κάνανε, αυτοί σταματήσανε. Δεν ήταν συνέχεια. Τα Αρκαάδια είναι ο μόνος θεσμός, ο μοναδικός θεσμός πανελλαδικά που έχει αυτήν τη διάρκεια.

«Αυτά τα καθεστώτα χρησιμοποίησαν πάντα τον αθλητισμό σαν προπαγάνδα»

Ο αθλητισμός ευνοήθηκε επί Χούντας όπως σε όλες τις χώρες που είχαν καθεστωτικό τρόπο κυβέρνησης, δηλαδή είτε ήταν κομμουνιστικές χώρες είτε ήταν Χούντα σαν τη δική μας, ο αθλητισμός πάντα ευνοήθηκε και οι αθλητές. Γιατί; Αυτά τα καθεστώτα χρησιμοποίησαν πάντα τον αθλητισμό σαν προπαγάνδα. Τα δίνανε όλα για τον αθλητισμό, δηλαδή αυτό που λέγαμε

κάθε πόλη ένα σλόγκαν το οποίο δεν το έχεις ζήσει εσύ και λέγανε «κάθε πόλη και στάδιο κάθε χωριό και γυμναστήριο». Δεν το κάνανε όμως από αγάπη για τον αθλητισμό, δηλαδή καπηλευόντουσαν και εκμεταλλεύοντουσαν την όποια επιτυχία του αθλητισμού για να λένε «να ορίστε σ' αυτήν τη χώρα όλα βγαίνουν καλά» γιατί στις λεπτομέρειες δεν φαίνεται. Και έχε υπόψη σου το εξής, ότι όταν είσαι δεκαεφτά, δεκαοχτώ, είκοσι χρονών δεν καταλαβαίνεις από τέτοια. Να λέμε του στραβού το δίκιο. Τώρα μην κάνω τον έξυπνο ότι εγώ ήμουν και... πήρα χαμπάρι μετά όταν πήγα είκοσι δύο, είκοσι τρία χρονών... ότι κάπου υπήρχε στέρση ελευθεριών εμείς δεν παίρναμε χαμπάρι. Και ξέρεις γιατί; Γιατί ήμασταν όλη την ημέρα μέσα στο στάδιο και τρέχαμε. Το μόνο που μας ενδιέφερε ήταν πώς θα καλύτερεύουμε σαν αθλητές.

Γιώργος Αφορδακός

Οι νικητές του Αρκάδιου δρόμου το 1992. Στο μέσο διακρίνεται ο νικητής Γιώργος Αφορδακός, στα αριστερά ο τρίτος Θανάσης Τσιγγέρογλου και στα δεξιά ο δεύτερος Θανάσης Ζαλαβράς (Ψηφιακό αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Γιώργος Αφορδακός γεννήθηκε το 1958 στην Κριτσά Λασιθίου, όπου οι γονείς του απασχολούνταν στον αγροκτηνοτροφικό τομέα. Σήμερα

ζει στον Άγιο Νικόλαο Κρήτης και είναι πτυχιούχος της Γυμναστικής Ακαδημίας του Πανεπιστημίου Αθήνας. Ο Αφορδακός θεωρείται ένας από τους κορυφαίους Κρητικούς μαραθωνοδρόμους και μέλος μιας οικογένειας με αξιοσημείωτη αθλητική παράδοση. Έχει συμμετάσχει σε πολλούς επίσημους μαραθωνίους, ενώ στο πανελλήνιο πρωτάθλημα του 1988 στο Αγρίνιο σημείωσε πανελλήνιο ρεκόρ. Συμμετείχε για πρώτη φορά ως αρκαδιοδρόμος του ΟΦΗ στα Αρκάδια του 1979 και διακρίθηκε για τελευταία φορά στον Αρκάδιο ως αθλητής της Εθνικής Ενόπλων και του ΟΦΗ το 1998. Είναι ο ιδρυτής του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας «Ροδάνθη» στην Κριτσά και έχει σημαντική κοινωνική δράση σε ζητήματα περιβαλλοντικής πολιτικής.

Η αφήγηση ζωής του Αφορδακού οργανώνεται γύρω από τρεις θεματικές ενότητες. Στην πρώτη ενότητα, περιγράφεται η παιδική και εφηβική καθημερινότητα σε ένα γεωργικοκτηνοτροφικό κέντρο στους πρόποδες του βουνού Κάστελλος ως προπαρασκευαστικό βήμα για την ενασχόληση με τον αθλητισμό. Η πεζοπορία σε πολύωρες και απαιτητικές διαδρομές και η κοπιώδης εργασία αναγνωρίζονται ως συστατικά στοιχεία της επιτυχίας της αθλητικής του διαδρομής. Στην αφήγηση του φυσιολάτρη Αφορδακού, η φύση και ο αθλητισμός συνιστούν σημαντικές αξίες που διασταυρώνονται: Η ζωή στη φύση προϋποθέτει ένα σκληραγωγημένο σώμα που με τη σειρά του ενισχύει τα αθλητικά ιδεώδη και συμβάλλει στην πρόοδο του αθλητισμού. Στη δεύτερη ενότητα αναφέρεται σε ένα περιστατικό κατά το οποίο, αν και αναδείχθηκε νικητής του Αρκάδιου δρόμου, δεν έλαβε το χρηματικό έπαθλο που είχε προκηρυχτεί και επικρίνει τα φαινόμενα νεποτισμού και τοπικισμού που παρατηρούνταν στο θεσμό εκείνες τις δεκαετίες.⁹ Ο αφηγητής σχολιάζει όμως θετικά την εισαγωγή χρηματικών επάθλων, τα οποία έδιναν ένα κίνητρο στους αθλητές υψηλών επιδόσεων να συμμετάσχουν στους αγώνες.

Η τελευταία ενότητα αφορά επίσης τους Αρκάδιους αγώνες, αλλά πλέον η εστίαση μετατοπίζεται στη δωδέκατη συμμετοχή του στον Αρκάδιο δρόμο. Ο αφηγητής περιγράφει γλαφυρά την εναλλαγή συναισθηματικών καταστάσεων του αρκαδιοδρόμου, τους άτυπους ανταγωνισμούς με τους άλλους αθλητές και τις ανατροπές που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια του

---

9. Σε αντίστοιχο περιστατικό αναφέρεται και ο πατέρας αθλήτριας το 1981. Βλ. σχετικά εδώ, κεφ. 2, την ενότητα «Οι αγώνες στις πρώτες δεκαετίες της μεταπολίτευσης».

αγώνα. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις «σπιτονοικοκυράδες», οι οποίες ως κάτοικοι διάφορων χωριών από τα όποια περνούσε ο Αρκάδιος δρόμος σχολίαζαν την έκβαση του αγώνα και ενθάρρυναν τους αθλητές. Στη δωδέκατη του συμμετοχή, δεν είναι πια ένας άπειρος αθλητής που προσπαθεί να αναγνωρίσει τις ιδιαιτερότητες του Αρκαδίου δρόμου, αλλά ένας καταξιωμένος αθλητής που διακρίνεται για την ορθολογική διαχείριση των σωματικών δυνάμεων. Ο αφηγητής εξυψώνει τον εαυτό του, όχι τόσο λόγω των σωματικών του ικανοτήτων, όσο πολύ περισσότερο λόγω της έλλογης ικανότητάς του να διαχειρίζεται τη συσσωρευμένη κόπωση από τους πολλούς συνεχόμενους αγώνες, να αναπτύσσει τεχνικές υπέρβασης απρόοπτων συμβάντων και να αναγνωρίζει τη φυσική κατάσταση και τις αδυναμίες των αντιπάλων. Σε αυτό το άτυπο παιχνίδι ανταγωνισμών μεταξύ των τριών πρώτων αρκαδιοδρόμων, ο Αφορδακός πετυχαίνει εντέλει την αναγνώριση της ανωτερότητάς του από τον Νίκο Ψαρομιχαλάκη, πρώην διακεκριμένο αρκαδιοδρόμο και προπονητή του αντιπάλου του Ζαλαβρά.

«Αυτό ήταν μια καλή προπόνηση, μη γελιόμαστε»

Λοιπόν, τελευταία τάξη του εξαταξίου τότε γυμνασίου δόθηκε αφορμή από πού; Επειδή οι προηγούμενες χρονιές ήμουν μέσα στη δεκάδα των καλύτερων δρομέων του γυμνασίου, τελευταία τάξη οι καλύτεροι του γυμνασίου είχαν μείνει στην προηγούμενη τάξη από μαθήματα, οπότε θεώρησα ότι αν ασχολούμουν λίγο περισσότερο απ' ό,τι την προηγούμενη χρονιά, ίσως υπήρχε η ελπίδα να ξεχωρίσω. Και από εκεί δόθηκε η αφορμή. [...] Τώρα με ρώτησες και μου είπες ο ίδιος ότι από το διάστημα που πήγα στην αρχή στον ΟΦΗ μέχρι να τρέξω στον Μαραθώνιο, το διάστημα είναι λίγο, έξι μήνες, αλλά τώρα που το βλέπω και μετά την εμπειρία που έχω, δεν ξεκίνησα αθλητισμό στην ουσία έξι μήνες πριν. Γιατί αν πάρω την καθημερινή ζωή που έκανα στο χωριό, ότι για παράδειγμα δεν υπήρχε μέρα μετά το σχολείο να μην είμαστε και σε κάποιες γεωργικές δουλειές στον κάμπο ή το καλοκαίρι μόλις έκλεινε το σχολείο περνούσαμε όλο το καλοκαίρι στο οροπέδιο του Καθαρού, δηλαδή πάνω στο βουνό, στα χίλια διακόσια μέτρα για τρεις μήνες, αυτό ήταν μια καλή προπόνηση, μη γελιόμαστε. [...] Συγκεκριμένα τον Απρίλη που όλοι ετοιμάζουνε και σκάβουνε και ετοιμάζουνε τα αμπέλια στα ορεινά, τη μέρα που φεύγαμε από την Κριτσά να πάμε στο Καθαρό για να σκάψουμε το αμπέλι, είναι δεκαέξι χιλιόμετρα να πας με τα πόδια, γιατί με τα πόδια πηγαίναμε, αυτοκίνητο δεν πήγαινε, σκάβαμε όλη μέρα και δεκαέξι χιλιόμετρα για να γυρίσουμε,

δηλαδή σε μία μέρα τριάντα δύο χιλιόμετρα συν τη δουλειά, που σημαίνει αυτό ήταν ήδη μια ουσιαστική προπόνηση.

«Έγινε η απονομή, αλλά τα πενήντα χιλιάρικα δεν δοθήκανε ποτέ»

Δεν θα ξεχάσω λοιπόν μια φορά που κατέβηκα στα Αρκάδια, άκουγα διάφορα ότι είναι δύσκολη διαδρομή, ότι είναι μεγάλη κατηφόρα και ότι πρέπει να πάω σιγά την αρχή και να πάω πιο γρήγορα μετά. Πάμε λοιπόν την παραμονή στα Αρκάδια, βγαίνει η φήμη ότι ο πρώτος του Αρκάδιου δρόμου έχουε βάλει έπαθλο πενήντα χιλιάδες. Λέω εντάξει είναι ένα καλό κίνητρο για να τρέξω συγκροτημένα μπας και κερδίσω το αυτό, γιατί ήταν μεγάλη αβάντα για μένα. [...] Έχει μείνει λοιπόν αυτό. Πάω στο στάδιο, τερματίζω πρώτος, έχουε μαζευτεί η εξάδα. Ο τότε υπεύθυνος των αγώνων δεν λέει κουβέντα για απονομή. Του λένε λοιπόν οι κριτές «πρέπει να κάνουμε την απονομή του Αρκάδιου δρόμου, γιατί η εξάδα τερμάτισε». Λέει γιατί ήταν ένας που έτρεχε και ήταν ανιψιός του, αλλά δεν θυμάμαι το όνομά του τώρα, και λέει «γιατί ο τάδε τερμάτισε;». Αυτός περίμενε και λόγω υπερηφάνειας τώρα και τσιπ και επειδή του έλεγε συνέχεια ο ανιψιός του ότι «εγώ θα κερδίσω τον αγώνα», περίμενε ότι τα πενήντα χιλιάρικα θα τα έπαιρνε ο ανιψιός του. Εν τω μεταξύ αυτός δεν είχε αυτό και... Έγινε η απονομή, αλλά τα πενήντα χιλιάρικα δεν δοθήκανε ποτέ και, όταν τον ρωτήσανε οι άλλοι, λέει «τα είχαν θεσμοθετήσει, αλλά αν ο πρώτος ήταν Ρεθεμνιώτης». Κάπως έτσι πέρασε το περιστατικό.

«Σήμερα παραδέχομαι ότι εσύ γεννήθηκες για να τρέχεις»

Πάμε τώρα μετά από τρεις μέρες στον Αρκάδιο δρόμο. Φαινόμεν εκεί. Μου φαινόταν η κούραση από τους δύο μαραθώνιους. Φεύγει δυνατά στην αρχή Τσιγγέρογλου, τσιμπάει κι ο Ζαλαβράς και τον ακολουθά. Εγώ σαν το διμοιρίτη από πίσω. Οι άλλοι δέκα λεπτά πίσω οι υπόλοιποι. Αυτοί πέντε λεπτά μπροστά. Εντελώς εφταμόναχος και προσπαθούσα να μαζέψω τα ασυμμάζεστα από την κούραση που είχα. [...] Θυμούμαι ότι έχουε περάσει ένα χωριό που είναι ενδιαμέσα, Κυριάννα νομίζω, νομίζω Κυριάννα. Πριν μπούμε στην Κυριάννα κάθε χρόνο, αριστερά του δρόμου σε ένα μπαλκόνι περιμένανε πάντα οι σπιτονοικοκυράδες για τον αγώνα και σχεδόν πάντα άκουγα τη φράση τη στερεότυπη όταν περνούσε κάποιος από κάτω, να ρωτάνε «μα ποιος είναι αυτός;». Λένε λοιπόν εκείνη τη φορά που εγώ ήμουνα καταϊδρωμένος και οι άλλοι είχαν περάσει πριν πέντε λεπτά, περνούσα από κάτω, αυτοί προφανώς δεν ήταν όξω την ώρα που περνούσαν οι άλλοι

δυο, με βλέπουν εμένα, λέει ένας από αυτούς «μα ποιος είναι αυτός;», «Ε ποιος άλλος να 'ναι; Ο Αφορδακός θα 'ναι», νομίζοντας ότι είμαι πρώτος, ενώ είμαι τρίτος. Περνούμε το, μέσα από το χωριό και τυχαίνει μπροστά ένα φορτηγό, λέω τώρα θα φάω όλη την κάπνα του φορτηγού, πρέπει να ανεβάσω το ρυθμό, να καταφέρω να τον περάσω, να του μπω μπροστά, εάν του μπω μπροστά θα τον βάλω να κόψει, να βγάλω την ανηφόρα χωρίς να φάω τον καπνό. Πριν τελειώσει η ανηφόρα έχω βγει στο ίδιο, δίπλα τους ακριβώς, ο Τσιγγερόγλου ήδη τα έχει φτύσει και αρχίζει να μένει και πάνω τον Ζαλαβρά, ο οποίος η κούραση του έχει μείνει, γιατί μέχρι εκείνη την ώρα έκανε κόντρα με τον άλλο. Του πηγαίνω λοιπόν δίπλα, εγώ ξέρω εν τω μεταξύ από εμπειρία απ' την ανάσα του αλλουνού εάν είναι κουρασμένος, αν τα έχει δώσει ή πόσο αντέχει ακόμα και λοιπά. Και τι κάνω; Δεν φεύγω, τον αφήνω και αρχίζω να τον τσιτώνω προοδευτικά, τον τεντώνω λίγο λίγο, ήδη είναι κουρασμένος, τον τεντώνω κιόλας οπότε σε κάποιο σημείο τον έχω τελειώσει.

Και μπήκαμε μέχρι την ευθεία που μπαίνουμε για το Ρέθυμνο, που είναι η γέφυρα του ποταμού, παίρνουμε κάτω την εθνική οδό και αμέσως μετά είναι η γέφυρα του ποταμού, από εκείνο το σημείο έφυγα του Ζαλαβρά και πρέπει να είχαμε στον τερματισμό πάνω από δυο λεπτά διαφορά. Φτάνω λοιπόν μέσα, προπονητής του Ζαλαβρά ο Νίκος Ψαρομιχαλάκης, ένας από τη Σπτεία, χρόνια προπονητής στον Παναθηναϊκό, περιμένει τώρα αυτός ότι εγώ, το έχω πει και στην αφετηρία ότι εγώ είμαι τέζα και δεν μ' ενδιαφέρει, δεν μπορώ να κερδίσω σήμερα και βλέποντάς με στο στάδιο μέσα να μπαίνω πρώτος, έρχεται στον τερματισμό μεταξύ απογοήτευσης και χαράς και μου λέει το εξής: «σήμερα παραδέχομαι ότι εσύ γεννήθηκες για να τρέχεις».

Βασίλης Μαγγανάς

Ο αθλητής του Εθνικού Βασίλης Μαγγανάς, πρώτος νικητής στο κρητικό βόλι στα
Αρκαδία του 1989 (Προσωπική συλλογή Βασίλη Μαγγανά)

Ο Βασίλης Μαγγανάς γεννήθηκε το 1954 και έχει καταγωγή από την Αθήνα. Σπούδασε στη Σχολή Κλωστοϋφαντουργών Πειραιά και είναι σήμερα συνταξιούχος βιοτέχνης αθλητικών ειδών. Ξεκίνησε την ενασχόλησή του με τον αθλητισμό το 1969, σε ηλικία 15 ετών, και έχει πολλές συμμετοχές στους Αρκαδίους αγώνες από το 1979 μέχρι και το 2020. Είναι ο αθλητής με τις περισσότερες νίκες στην ιστορία του θεσμού στα αθλήματα της σφαιροβολίας και του κρητικού βολιού, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει αρκετές επιτυχίες στο αγώνισμα του κρητικού βολιού βετεράνων (βλέπε και το ειδικό αφιέρωμα για το κρητικό βόλι στο κεφάλαιο τέσσερα). Κατά τη διάρκεια της αθλητικής του καριέρας, έχει διακριθεί διεθνώς και έχει σημειώσει πανελλήνια ρεκόρ. Έχει πανελλήνιες διακρίσεις στα αθλήματα της σφαίρας, σφύρας, πετάγματος λίθου, άρσης βαρών και χειροπάλης. Η συνέντευξη διεξήχθη τηλεφωνικά, τον Σεπτέμβριο του 2019.

Η αφήγηση ζωής του χωρίστηκε σε τρεις ενότητες. Η πρώτη αναφέρεται στα πρώτα του βήματα στο χώρο του αθλητισμού και στην αρνητική στάση των γονιών του ως προς την ενασχόλησή του με τον αθλητισμό. Στην επόμενη ενότητα, τονίζει τη σημασία της αθλητικής κοινωνικότητας που αναπτύχθηκε γύρω από τους Αρκάδιους αγώνες. Ο αθλητικός θεσμός προβάλλεται ως μια ευκαιρία αναψυχής που έδινε τη δυνατότητα στους αθλητές της πρωτεύουσας να ζήσουν μια ταξιδιωτική περιπέτεια και την «παρεΐστικη ατμόσφαιρα» που τον συνόδευε. Μάλιστα, στο λόγο του Μαγγανά, αναδύεται ο αθλητικός χώρος ως ένα κοινωνικό πλαίσιο της μνήμης, καθώς θεωρείται πως η μεταφορά των αγώνων από το στάδιο της Σοχώρας στο στάδιο του Γάλλου αλλοίωσε το χαρακτήρα των αγώνων («ήτανε πιο ρομαντικά σ' αυτό το γηπεδάκι [ενν. στη Σοχώρα] δίπλα στη θάλασσα»). Στην τελευταία ενότητα, γίνεται ειδική μνεία στο τοπικό αγώνισμα του κρητικού βολιού, στις τεχνικές και στις ιδιαιτερότητές του και αναδύονται οι άτυποι ανταγωνισμοί μεταξύ των αθλητών γύρω από τα επίσημα και ανεπίσημα ρεκόρ. Παράλληλα, εξαιρείται ένας από τους διαμεσολαβητές της μνήμης αυτής της κοινότητας, ο Βασίλης Μανουσάκης, ο οποίος διατηρεί φωτογραφικά και στατιστικά αρχεία και συμβάλλει στην ενίσχυση της ψηφιακής επικοινωνίας και της κυκλοφορίας σχετικών πληροφοριών στους αθλητές.

«Εντελώς τυχαία άρχισα να ασχολούμαι με τον αθλητισμό»

Εντελώς τυχαία άρχισα να ασχολούμαι με τον αθλητισμό. Το 1969 πέραγα έξω από τον Εθνικό της Αθήνας, εκεί στο Ζάππειο, και γινόταν μια ημερίδα. Εσωτερική ημερίδα. Εντελώς τυχαία δηλαδή. Και μπήκα μέσα και τα λοιπά. Έτσι ξεκίνησε η όλη ιστορία. [...] Από την παρέα μας ο μόνος που κόλλησε, ας πούμε, ήμουν εγώ. Οι άλλοι δεν, ενώ αγωνιστήκανε, δεν συνεχίσανε. Και εύκολο και δύσκολο ήταν να ασχοληθείς με τον αθλητισμό. Οι γονείς δεν ήταν θετικοί, δεν το θεωρούσαν έτσι, ξέρεις δεν ενθουσιαστήκανε με την ιδέα, ας πούμε, αλλά εντάξει.

«Συνδυάζαμε το ταξίδι με τους αγώνες και τις παρέες»

Είναι πολλά χρόνια. Το 1978 πήγα για πρώτη φορά και μ' άρεσε πάρα πολύ μ' αρέσει πολύ η Κρήτη. Οι αγώνες ήταν πολύ γραφικοί. Ήταν ένα τοπικό αγώνισμα, δεν το ξέραμε εδώ στην Αθήνα, και ωραία, όλα καλά, όλα ωραία

και το ταξίδι, και οι αγώνες, και τα λοιπά. Γι' αυτό και συνεχίζω για σαράντα χρόνια και πηγαίνω [...]. Ήταν μια τοπική διοργάνωση, αλλά συνδυσασμένη με τη φιλοξενία των Κρητικών, και μετά με τις παρέες που κάναμε πηγαίναμε κάθε χρόνο και για τους αγώνες και για να περάσουμε καλά με τους φίλους που κάναμε στην Κρήτη.

Συνδυάζαμε το ταξίδι με τους αγώνες και τις παρέες που είχαμε κάνει και τα λοιπά. Περνάγαμε πάρα πολύ ωραία. Οι Κρητικοί είναι πολύ φιλόξενοι. Είχαμε κάνει και έχουμε ακόμα φίλους και τα λοιπά και ο συνδυασμός αυτός ήταν ό,τι καλύτερο.

Δεν θυμάμαι ποια χρονιά, το '92, '93, '94, μεταφέρθηκαν οι αγώνες από τη Σοχώρα στο στάδιο του Γάλλου ψηλά και αυτό δεν μας άρεσε γιατί ήταν πιο ρομαντικά σ' αυτό το γηπεδάκι δίπλα στη θάλασσα και τα λοιπά. Μετά επανήλθαν, τώρα πριν κάποια χρόνια επανήλθαν πάλι στη Σοχώρα. Τώρα περιστατικά όχι κάτι το ιδιαίτερο, κάτι, μας είχανε πιάσει κάτι βροχές, κάτι μπόρες, κάτι βροχές σε μερικούς αγώνες και τα λοιπά, οπότε τίποτα το ξεχωριστό, όμως έτσι κάτι, κατάλαβες τι σου λέω. Ήταν πολύ φιλική ατμόσφαιρα. Δεν είχαμε κάτι να χωρίσουμε.

Θυμάμαι τον Γιώργο τον Βαρδινογιάννη, την, την Ντόρα την Μπακογιάννη και πολλούς έτσι τοπικούς παράγοντες εκεί της περιοχής του Ρεθύμνου ασ πούμε. [...] Βέβαια, ερχόταν η Εθνική Ενόπλων μέχρι πριν κάποια χρόνια, μέλη της εθνικής ομάδας και απ' όλη την Κρήτη και τα λοιπά. [...] Δεν ήθελε και πολύ χώρο. Μια χαρά ήταν, απ' ό,τι θυμάμαι και η οικογένεια Βαρδινογιάννη συμμετείχε οικονομικά, καλά ήτανε, μια χαρά ήτανε. Εμείς το βλέπαμε σαν αγώνα και σαν ταξίδι μαζί.

«Το κρητικό βόλι είναι ένα πρωτόγονο άθλημα»

Ανέβαινες πάνω σε μια πέτρα που ήταν γύρω στα τριάντα πέντε με σαράντα εκατοστά ψηλή με την πλάτη, έστριβες και έριχνες, την κανονική σφαίρα δηλαδή. Δεν είχε ιδιαίτερη, είχε τεχνική αλλά όχι ιδιαίτερη, αλλά ήθελε πολλά αθλητικά προσόντα. Έπρεπε να είσαι πολύ αλτικός, ελαστικός, ναι, είναι ένα αγώνισμα κάπως πρωτόγονο, αλλά που θέλει πολλά αθλητικά προσόντα. [...] Έχω το ανεπίσημο ρεκόρ στο κρητικό βόλι και έχω τις περισσότερες νίκες, αυτά μου τα είπε ο Βασίλης ο Μανουσάκης που κρατάει τα στατιστικά. Γιατί πάω πάρα πολλά χρόνια και επί πολλά χρόνια κέρδιζα.

Φρόσω Βαγγέ

Η Φρόσω Βαγγέ σε προσπάθειά της στη σφαιροβολία, στο πανελλήνιο πρωτάθλημα στη Θεσσαλονίκη το 1987 (Προσωπική συλλογή Φρόσως Βαγγέ)

Η Φρόσω Βαγγέ γεννήθηκε το 1967 στο Ηράκλειο Κρήτης. Συμμετείχε στους Αρκάδιους αγώνες, εκπροσωπώντας τη ΓΕΗ από το 1980 μέχρι το 1989 και πρώτευσε στο άθλημα της σφαιροβολίας για επτά συνεχόμενες χρονιές (1982-1989), ενώ κέρδισε τρεις χρονιές στο αγώνισμα της δισκοβολίας (1983, 1985, 1986). Σπούδασε στο Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Εργάζεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως καθηγήτρια φυσικής αγωγής και παράλληλα είναι προπονήτρια άρσης βαρών. Η συνέντευξη με τη Βαγγέ διεξήχθη τον Ιούλιο 2021, σε καφετέρια στην πόλη του Ηρακλείου.

Η αφήγηση ζωής της Βαγγέ διαμορφώνεται γύρω από τρεις θεματικές ενότητες. Αρχικά, η αφήγηση στρέφεται γύρω από την ατμόσφαιρα που επικρατούσε στους Αρκαδίους αγώνες. Οι σημαιοστολισμοί, το πανηγυρικό κλίμα, τα χειροκροτήματα των θεατών, το τελετουργικό των αγώνων και η κοσμοσυρροή συνθέτουν στην αφήγηση μια τελετουργία ενθύμησης της εθελουσίας του Αρκαδίου. Στη δεύτερη ενότητα, η ίδια αναπαρίσταται ως μια διαμεσολαβήτρια της μνήμης, που ως αθλήτρια έχει ηθικό χρέος να είναι ενεργό μέλος της κοινότητας μνήμης του Αρκαδίου, να διατηρεί ζωντανή την πολιτισμική κληρονομιά και να τη μεταβιβάζει στις επόμενες γενιές. Η συγκινησιακή φόρτισή της για τη βράβευσή της ως αθλήτριας με σημαντική συμβολή στο θεσμό αποτυπώνει τη σημασία που έχουν οι τελετές βράβευσης για την κοινότητα μνήμης που έχει διαμορφωθεί γύρω από τους Αρκαδίους αγώνες. Η Βαγγέ αναφέρθηκε στη συνέντευξή της με ιδιαίτερα τιμητικό και επαινετικό τρόπο σε φορείς και άτομα όπως ο Βασίλης Μανουσάκης, η Περιφέρεια Κρήτης και το Πανεπιστήμιο Κρήτης που προσπαθούν «να κρατήσουν την ιστορία ζωντανή».

Στην τελευταία ενότητα, η Βαγγέ αναστοχάζεται πάνω στις έμφυλες διαστάσεις του αθλητισμού και στην έμφυλη ταυτότητά της ως γυναίκας αθλήτριας. Εξιστορεί από τη δική της οπτική γωνία τους μετασχηματισμούς του γυναικείου αθλητισμού και ως έμφυλο υποκείμενο αυτοτοποθετείται σε μια εποχή-ορόσημο («εγώ ήμουν στο σκαλοπάτι της αναγέννησης του γυναικείου αθλητισμού»). Αφηγείται την αρχή της αθλητικής καριέρας της και την προσπάθειά της να αντιμετωπίσει ένα πλέγμα κανονιστικών λόγων που πρότεινε ότι η ενασχόλησή της με τον αθλητισμό θα έθετε σε κίνδυνο την αναπαραγωγική της αποστολή ως μητέρας. Αντιπαραθέτει την εποχή της, κατά την οποία μια αθλήτρια όφειλε να ψηφήσει τα εδραιωμένα έμφυλα στερεότυπα για το ρόλο της γυναίκας και να υπερβεί πολλαπλούς περιορισμούς, με τη σημερινή εποχή την οποία εξιδανικευμένα περιγράφει ως «το σημείο της ισότητας». Η προσωπική της μαρτυρία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αναπλάθεται η βιογραφική διαδρομή μιας γυναίκας που διέπρεψε σε δύο ανδροκρατούμενα αθλήματα, τη σφαιροβολία και τη δισκοβολία.

«Σημαίες, συνθήματα, κόσμος, μικροί, μεγάλοι»

Εγώ ξεκίνησα να συμμετέχω με την ομάδα της ΓΕΗ στις ρίψεις. Ξεκίνησα

να κάνω σφαίρα, δίσκο. Η πρώτη μου συμμετοχή ήταν όταν με κάλεσαν να παρουσιαστώ στα Αρκαδία γιατί τότε ήμουν στην εθνική ομάδα, και οι αγώνες μου ήταν περιορισμένοι, όμως ήθελα πραγματικά να τιμήσω το θεσμό του Αρκαδίου και νομίζω πως όλοι πρέπει να κάνουμε για να κρατήσουμε μια ιστορία στην επαρχία, στην Κρήτη και γενικά ό,τι σχετίζεται με τον αθλητισμό και έτσι να μπορούμε να κρατάμε την ιστορία του.

Κατ' αρχήν είχαμε φοβερή υποδοχή. Όχι μόνο επειδή ήμαστε μεγάλοι αθλητές τότε, αλλά γιατί περιμένανε πώς και πώς αυτήν τη διοργάνωση, και θυμάμαι ένα στάδιο όχι όπως είναι του Γάλλου τώρα, αλλά ένα χωμάτινο στάδιο το οποίο το είχαν κατακλύσει από την είσοδο μέχρι και όλες τις κερκίδες. Θυμάμαι δεν είχε χώρο για να περάσουμε εμείς οι αθλητές για να κάτσουμε. Σημαίες, συνθήματα, κόσμος, μικροί, μεγάλοι. Και θυμάμαι η παρέλαση που γινόταν ήταν τόσο συγκινητικό το κομμάτι αυτό και έβλεπες τον κόσμο όρθιο να χειροκροτάνε και μετά να χειροκροτούν τις προσπάθειες των αθλητών. Θυμάμαι μου είχε κάνει εντύπωση πόσο κατάμεστο ήταν το στάδιο σε μια διοργάνωση που πολλοί δεν ήξεραν και μιλάμε για τοπικό επίπεδο τότε. Αργότερα, που ανοίχτηκε η διοργάνωση και το πήγανε πιο πέρα, θυμάμαι μεγάλους αθλητές, αλλά και επισκέπτες που δεν είχαν καμιά δουλειά να λάβουν μέρος... να δούνε το θεσμό, να δούνε την προετοιμασία των αθλητών, να δούνε αυτή την όλη προσπάθεια που γινόταν από παρέλαση μέχρι και την τελετή λήξης που πραγματικά ήταν μια τιμή μεγάλη για εμάς. Τότε συνήθως γινόταν δύο ημέρες. Ξεκίναγαν με αγώνες και τη δεύτερη ημέρα μετά τους αγώνες θα κλείνανε με τα χορευτικά, να παρουσιάσουν ομιλίες και άλλα που μας θύμιζαν το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου και μας παρουσίαζαν το λόγο για τον οποίο βρισκόμαστε εκεί.

«Να κρατηθεί η ιστορία, να ζωντανεύσει»

Νομίζω, γιατί αξίζει να βλέπεις όλη την ιστορία, μια αναδρομή, μια αναγέννηση όλων αυτών των αγώνων και της ιστορίας του μέσα από το θεσμό του Αρκαδίου που ξεκίνησε με το ολοκαύτωμα, τιμής ένεκεν του ολοκαυτώματος και νομίζω πως όλοι πρέπει να είμαστε εκεί, είτε σαν θεατές είτε σαν αθλητές. Πραγματικά [οι αγώνες] έγιναν ένας θεσμός, και οι αθλητές περίμεναν πώς και πώς να κλείσουν τη χρονιά μέσα από το Αρκαδι και μέσα από αυτούς τους αγώνες. Γιατί μην ξεχνάς πως ήταν Νοέμβριος πάντα και ήταν μια μεταβατική περίοδος για τους μεγάλους αθλητές. Αλλά πραγματικά όλοι ήθελαν να κατέβουν και όλοι ήθελαν να συμμετάσχουν. Ήταν το μίτινγκ με την πιο μεγάλη ίσως συμμετοχή.

Τώρα πιστεύω πως είναι καλό να κρατηθεί όλη αυτή η ιστορία μέσα από αυτό, γιατί βλέπουμε ανθρώπους που άρχισαν να ασχολούνται με την ιστορία του Αρκαδίου. Νομίζω σημαντικό ήταν ο Βασίλης ο Μανουσάκης, ο οποίος έχει τρέξει πάρα πολύ και εγώ προσωπικά θέλω να τον ευχαριστήσω γιατί μέσα από τις φωτογραφίες, μέσα από την έρευνα που έχει κάνει και έχει τρέξει νομίζω μας πάει σε πολύ παλιά κομμάτια και στα πρώτα μας βήματα στον αθλητισμό. Εμένα προσωπικά με συγκίνησε όταν με κάλεσαν να με τιμήσουν και νομίζω πως όλοι, όποιες γνώσεις αν έχουμε, όποιες εμπειρίες μέσα από τα Αρκάδια, όλοι να συμβάλουμε για να κρατηθεί η ιστορία, να ζωντανεύσει όλο αυτό ούτως ώστε και μετέπειτα ο κόσμος και τα παιδιά των παιδιών μας να δουν μια ιστορία παρακαταθήκη τι ήταν το ολοκαύτωμα γιατί από εκεί ξεκίνησε, τι ήταν οι Αρκαδίои αγώνες και τι ακριβώς γινόντουσαν τότες. Θέλουμε να φανεί όλη αυτή η δουλειά που γίνεται τόσα χρόνια και έχει γίνει και να έχει μεγαλύτερη συμμετοχή ακόμα, γιατί εγώ με την προσπάθεια που έκανα να παρουσιάσω στα Αρκάδια είχα μεγάλη συγκίνηση πέρυσι. Γιατί λόγω τραυματισμού δεν κατάφερα να έχω την παρουσία μου ως αθλήτρια. Πιστεύω στον επόμενο αγώνα να καταφέρω και εγώ να παρουσιάσω έστω και στην ηλικία που βρίσκομαι τώρα ακόμη μία εμφάνιση για να μπορώ να τιμήσω την προσπάθεια.

«Λέγανε πολλά πράγματα που μας έκαναν έξαλλες με αυτές τις φήμες»

Εγώ ήμουν στο σκαλοπάτι της αναγέννησης του γυναικείου αθλητισμού. Ήταν όμως δύσκολα τα χρόνια, δηλαδή εγώ πρόλαβα αθλητισμό σε χωμάτινα στάδια, λιγοστές γυναίκες, ειδικά στο άθλημα που ακολούθησα, ένα ανδροκρατούμενο άθλημα που οι γυναίκες ήταν πολύ λίγες στις ρίψεις, λέγανε ότι χαλάει το σώμα, λέγανε ότι αν κάνεις βάρη δεν θα μπορείς να κάνεις παιδιά, λέγανε πολλά πράγματα που μας έκαναν έξαλλες με αυτές τις φήμες. Ήταν όμως δύσκολα τα χρόνια γιατί ο αθλητισμός ήταν γενικά για μια γυναίκα κάτι δύσκολο, δεν μιλάω μόνο για τις ρίψεις, γιατί έπρεπε να βάλει κάτω [από τον αθλητισμό] την οικογένεια, τις υποχρεώσεις, αν ήσουν από ένα χωριό δεν μπορούσες να βρεις ένα στάδιο κοντά σου. Δεν μπορούσες να το πεις στον πατέρα σου ότι ήθελες να ασχοληθείς με τον αθλητισμό, είναι σαν κάτι δύσκολο. Βέβαια εγώ δεν πρόλαβα το πιο αυστηρό κομμάτι του αθλητισμού, όμως πρόλαβα τις δυσκολίες του. Πρόλαβα να μην μπορείς να κάνεις προετοιμασία, να μην μπορεί ένας προπονητής να αναλάβει μια γυναίκα.

Εμείς σαν γυναίκες, επειδή αγαπήσαμε πάρα πολύ αυτό που κάναμε, το ξεπεράσαμε. Εγώ ξεπέρασα τα όριά μου, έφτασα στο σημείο να κάνω οκτώ

ώρες την ημέρα προπόνηση με δυσκολίες και οργανικά κάποιες φορές, αλλά νομίζω δικαιώθηκα με το να φτάσω τόσο ψηλά, να είμαι αυτήν τη στιγμή μια καθηγήτρια φυσικής αγωγής και να συνεχίζω το έργο μου από μια άλλη πλευρά. Έχουμε φτάσει στο σημείο της ισότητας που αυτό διευκολύνει ακόμη περισσότερο την κατάσταση και την όλη διαδικασία να μπορέσει να βγει μια γυναίκα ψηλά όσο και ένας άνδρας. [...] Η πρώτη συμμετοχή στους Αρκάδιους αγώνες ήταν με λιγιστές αθλήτριες γιατί μην ξεχνάμε πως πάντα ήταν ανδροκρατούμενος ο αθλητισμός, μέχρι που παρουσιάστηκε οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες στους οποίους μπορέσανε να λάβουν μέρος και οι γυναίκες και δεν πρέπει να ξεχνάμε πως πολλά αγωνίσματα ήταν ανδροκρατούμενα, π.χ. το επί κοντώ και η σφύρα που τώρα οι γυναίκες διαπρέπουν.

Μεταξία Μπερτζελέα

Η Μεταξία Μπερτζελέα σε φωτογραφικό στιγμιότυπο στη διαδρομή του Αρκάδιου δρόμου το 1981
(Προσωπική συλλογή Μεταξίας Μπερτζελέα)

Η Μεταξία Μπερτζελέα γεννήθηκε το 1959 και εργάζεται ως δημόσιος υπάλληλος στο Υπουργείο Συγκοινωνιών. Ασχολήθηκε με τον αθλητισμό από το 1980 μέχρι το 1984 και, στα πέντε αυτά χρόνια, συμμετείχε τόσο σε επαρχιακούς αθλητικούς αγώνες, όπως ο Δρόμος Θυσίας του Μεσολογγίου, όσο και σε μαραθώνιους δρόμους εντός Αττικής. Είναι η πρώτη νικήτρια

του πρώτου Μαραθωνίου Ειρήνης Αθηνών «Γρηγόρης Λαμπράκης» και η πρώτη γυναίκα που συμμετείχε σε Αρκάδιο δρόμο το 1980. Η συνέντευξη με την Μπερτζελέα διεξήχθη τον Μάιο του 2021, σε καφετέρια στο λιμάνι του Πειραιά.

Η αφήγηση ζωής της Μπερτζελέα χωρίστηκε σε τρεις θεματικές ενότητες, οι οποίες έχουν ως άξονα αναφοράς τα βιώματα μιας γυναίκας αθλήτριας στον ανδροκρατούμενο χώρο του αθλητισμού. Στην πρώτη ενότητα, αφηγείται τα πρώτα της βήματα στον αθλητισμό. Οι υποχρεώσεις της ως δημόσιας υπαλλήλου και κυρίως τα υποτιμητικά σχόλια προς το πρόσωπό της, που αναπαρήγαγαν έμφυλα στερεότυπα αναγνωρίζονται ως κύριοι ανασταλτικοί παράγοντες για την ενασχόλησή της με τον αθλητισμό. Από την άλλη, οι φιλικές σχέσεις που είχε διαμορφώσει με άνδρες μαραθωνοδρόμους περιγράφονται ως ένας προστατευτικός κλοιός απέναντι στις έμφυλες προκαταλήψεις που είχε να αντιμετωπίσει ως αθλήτρια.

Στην επόμενη ενότητα, η αφήγηση επικεντρώνεται στην πρώτη της συμμετοχή στον Αρκάδιο δρόμο του 1980. Σε αυτό το σημείο, η γυναίκα δρομέας παρομοιάζεται με ένα σπάνιο και αξιοπαρατήρητο ον που έλκει το ανθρώπινο βλέμμα και προκαλεί έντονη εντύπωση στους κατοίκους μιας μικρής επαρχιακής πόλης όπως το Ρέθυμνο. Το σχήμα της υπερβολής διατρέχει την αφήγησή της και χρησιμοποιείται προκειμένου να εκφραστεί το αίσθημα του δέους για τον ιερό τόπο μνήμης του Αρκαδίου. Στην αφήγηση τονίζεται η «κρητική φιλοξενία» που επεφύλασσε στους αθλητές ο Δημόκριτος Περράκης και τα επιτεύγματα της ίδιας ως πρώτης γυναίκας αρκαδιοδρόμου. Ο λόγος της είναι πυκνός, χειμαρρώδης και σε αρκετές στιγμές μεταφορικός, μεταφέροντας στο αναγνωστικό κοινό ζωνρές αναπαραστατικές εικόνες. Η αφήγησή της ολοκληρώνεται με την τρίτη ενότητα, η οποία αφορά τη ζωή της μετά το πέρας της αθλητικής της σταδιοδρομίας. Η απομάκρυνσή της από το χώρο του αθλητισμού αποδίδεται σε ανειλημμένες επαγγελματικές και οικογενειακές υποχρεώσεις, όπως η ανατροφή των παιδιών της. Αυτός ο έμφυλος καταμερισμός της εργασίας εντός της οικογένειας, που επέτρεψε στο σύζυγό της να κάνει μια σημαντική αθλητική καριέρα, δεν γίνεται αντικείμενο επίκρισης, αλλά, αντίθετα, η πορεία της ζωής της παρουσιάζεται περισσότερο ως απόρροια συνειδητών επιλογών.

«Μου λέγανε αισχρά πράγματα και έτσι αναγκαζόμουν να τρέχω με δύο-τρεις άλλους ανθρώπους»

Είχα πάρα πολύ μεγάλες δυσκολίες. Πάρα πολύ μεγάλες δυσκολίες γιατί εγώ ξεκίνησα, εεε, ήμουν δημόσιος υπάλληλος και δεν είχα και χρόνο γιατί δούλευα σε μια πολύ καλή υπηρεσία με πάρα πολύ κόσμο, με θυρίδες και τέτοια και ξεκίνησα για πλάκα με κάτι φίλους μου να πηγαίνουμε Σάββατο απόγευμα και Κυριακή στον Άγιο Κοσμά για να κάνουμε αυτό που λέγαμε τότε τζόκινγκ με κάτι έτσι παρέες. Βγαίναμε τότε και φεύγαμε, βγαίναμε απ' τον Άγιο Κοσμά και πηγαίναμε μέχρι τη Γλυφάδα μέχρι τη Βούλα και επιστροφή για να μπορούμε να τραβάμε χιλιόμετρα γιατί μέσα στο στίβο δεν μπορείς να κάνεις πάρα πολλά χιλιόμετρα. Εμείς κάναμε πάρα πολλά, αυτοί κάναμε πάρα πολλά χιλιόμετρα αφού ήταν μαραθωνοδρόμοι και εγώ ακολουθούσα και άντεχα, βέβαια δεν μπορούσα να τρέξω μόνη μου εκείνη την εποχή, μια γυναίκα μόνη δεν μπορούσε να τρέξει, γιατί είχα επιχειρήσει πολλές φορές να τρέξω και μόνη μου, γιατί με θεωρούσαν, με βλέπανε σα σα φαινόμενο, να τρέχει μια γυναίκα έστω στο πεζοδρόμιο και να τρέχω την παραλιακή να φτάνω μέχρι τη Γλυφάδα ή μέχρι τη Βούλα που φτάναμε, μόνη μου που είχα επιχειρήσει γινότανε χαμός. Κορνάρανε όλα τα αυτοκίνητα που πάντα είχε κίνηση η παραλιακή. Πάντα. Κορνάρανε τα αυτοκίνητα κοροϊδεύανε, με σατιρίζανε, με γελοιοποιούσαν, βρίσκανε διάφορα, «ε εσύ πώς κουνιούνται τα βυζιά σου» ή «κουνιέται ο κώλος σου» μου λέγανε αισχρά μου λέγανε, ένα σωρό τέτοια πράγματα και έτσι αναγκαζόμουν να τρέχω με δύο-τρεις άλλους ανθρώπους για να αποφύγω όλα αυτά.

«Κοίτα! Και η γυναίκα τρέχει!»

Πρώτα πρώτα ήταν ο σκοπός που κατέβαινα στα Αρκάδια, το ολοκαύτωμα, εννοείται. Πρώτα ήταν αυτό. Συγκινεί όλο τον κόσμο, και αισθανόσουνα δέος μετά από χρόνια να τρέξεις εσύ σε αυτό τον αγώνα. Πάρα πολύ. Και ήταν και πάρα πολύ ωραία η εκδήλωση, η θρησκευτική η λειτουργία στο μοναστήρι επάνω. Δεν ήταν μόνο ο αγώνας. Ήταν και αυτό ο λόγος. Πάρα πολύ πάρα πολύ πιο σημαντικό μπορώ να σου πω και από τη γιορτή του Πάσχα, έτσι ο δρόμος αυτός θυσίας που αυτό και πιο πολύ δηλαδή αισθανόσουνα δεν μπορώ να σου περιγράψω πόσο σημαντικός, πόσο σημαντικά αισθανόσουνα εκεί επάνω που ανέβαινες στο μοναστήρι αυτό. Δεν μπορώ να σου συγκρίνω σαν καμία άλλη εκδήλωση, σαν καμία άλλη εκδήλωση. Το βουνό το μοναστήρι, εεε αισθανόσουνα άλλο πράγμα, άλλο πράγμα, νόμιζες ότι ήσουν στον ουρανό, ότι προσεύχεσαι στο Θεό τόσο πάρα πάρα πολύ όλο, όλη η εκδήλωση και ειδικά εκείνη την ημέρα νομίζω όλοι

εσείς και εμείς το ίδιο ήταν πάρα πολύ συγκινητικό, πάρα πολύ συγκινητικό. Υπήρχε ένας... λεγότανε... ένας ο κύριος ο οποίος ήταν έτσι γραφικός Κρητικός που ήταν στο σύλλογο... ένας ηλικιωμένος κύριος. Αυτός ασχολιότανε πολύ και ήταν η ζωή, ήταν η χαρά, είχε πολύ μεγάλο κέφι... δεν ξέρω αν γνωρίζεις τα σόγια του τα μετέπειτα και αν έχεις ακούσει για αυτόν, αυτός ήταν η ψυχή του, ήταν η ψυχή της οργάνωσης. Έπαιρνε τηλέφωνα από ένα μινά δύο πριν να οργανώσει τους αθλητές, τα σωματεία, ποιους θα κατεβάσει, τι θα κάνει να κατεβάσει, να κλείνει τα εστιατόρια, να κάνει τη χαρά, να οργανώνει τα πάντα. Είχε δοθεί ψυχή τε και σώματι. Είχε μια πολύ θετική ενέργεια και δημιουργούσε στο φιλοξενούμενο και στον αθλητή κάτι το ιδιαίτερο, ότι πήγαινες δηλαδή εκεί να τρέξεις, αλλά συγχρόνως και να διασκεδάσεις και να χαρείς. Αυτός είχε δώσει σ' όλα τα τηλεοπτικά ραδιόφωνα και τότε, εεε το όνομά μου το δικό μου όνομα και από το πρωί τότε υπήρχε μια εκπομπή «Καλημέρα Ελλάδα» και αυτός είχε δώσει το όνομα και έλεγε κάθε πέντε λεπτά «Σήμερα διεξάγεται ο Αρκάδιος δρόμος»... ήτανε, είχε πείσει Κυριακή ήταν μπορεί να είχε πείσει και Κυριακή η πρώτη-πρώτη φορά και έλεγε «Τώρα διεξάγεται ο Αρκάδιος δρόμος. Τώρα στο Ρέθυμνο έχουν μαζευτεί όλοι οι αθλητές... έγινε η δοξολογία. Οι αθλητές ετοιμάζονται και για πρώτη φορά στα χρονικά στην Κρήτη κατεβαίνει μια Ελληνίδα, μια γυναίκα, η οποία θα τρέξει τα 24.500 μέτρα. Και για πρώτη φορά θα τρέξει». Και μετά από πέντε λεπτά: «Σήμερα διεξάγεται. Εγίνεται η μεγάλη γιορτή του Ρεθύμνου και διεξάγεται ο Αρκάδιος δρόμος, τα ιστορικά όλα, και τρέχει μια γυναίκα, η Μεταξία Μπερτζελέα, η πρώτη γυναίκα που κατέβηκε στο δρόμο».

Τέλος πάντων, ξεκινάει ο Αρκάδιος δρόμος. Ξεκινάει ο Αρκάδιος δρόμος. Πράγματι ήμουνα λοιπόν η μόνη γυναίκα. Δεν ασχολήθηκε ήτανε η τροχαία, μηχανές, ήτανε το ασθενοφόρο που πάντα είναι και είχανε ειδοποιηθεί και στο δρόμο από το Αρκάδι μέχρι κάτω στο Ρέθυμνο είναι ένα σωρό μικρά χωριουδάκια, τα γνωρίζεις. Τότε ήταν και πολύ μικρά. Αυτοί είχαν έρθει όλοι με λουλούδια οι άνθρωποι που ήταν και τα λουλούδια που είχαν μαζέψει να κρατάνε όλοι λουλούδια και να μας πετάνε λουλούδια. Αξέχαστο θα μου μείνει. Η χαρά... να έχουσε βγει με τα νερά η καθεμία κυπελλάκια μήπως διψάσουμε μόνες τους οι γυναίκες, οι άντρες και να είναι όλος ο δρόμος σε όλα τα χωριά μέχρι κάτω που κατεβήκαμε φουλ στον κόσμο.

Τέλος πάντων. Όλη όλη η αστυνομία, το εκατό, οι μοτοσικλετιστές είχανε περιτριγυρίσει εμένα. Οι άντρες οι συναθλητές μου «Μεταξία μην εγκαταλείψεις. Χαθήκαμε» γιατί είναι και απότομη η κατηφόρα και το 'χα, το 'χα βάλει βολίδα. Βολίδα να κατεβαίνω. Ήτανε και τόσο η υπερένταση

και η χαρά του κόσμου, βολίδα τέλος πάντων, τι αστυνομία να μου λένε «κορίτσι μου πρόσεχε, όλοι εδώ είμαστε, μην αγχώνεσαι». Αυτό αυτό οι γυναίκες φωνάζανε οι γριές «Κοίτα! Και η γυναίκα τρέχει! Και η γυναίκα τρέχει». Δεν είχαν ξαναδεί γυναίκα αθλήτρια. Τότε, το '80, δεν υπήρχε, '80, '81 δεν υπήρχε γυναικείος αθλητισμός μεγάλων αποστάσεων και φαντάσου τώρα σε ένα χωριό. Φαντάσου στο χωριό εκεί πάνω στο βουνό τι είδανε οι γυναίκες, σαν τρελές κάνανε. Τέλος πάντων. Τερματίζω. Μπαίνω μέσα στο στάδιο. Μπαίνουμε φτάνουμε στην Κρήτη κάτω μέσα στο Ρέθυμνο τι να σου πω τι έγινε στο Ρέθυμνο. Κοσμοσυρροή. Τα άλλα τα αγωνίσματα τα είχαν αφήσει στην άκρη και είχε ασχοληθεί όλο το Ρέθυμνο με τον Αρκάδιο δρόμο. Μόνο με τον Αρκάδιο δρόμο δηλαδή, στην κυριολεξία, και με τη γυναίκα την καινούργια παρότι οι άλλοι ήταν βεληνεκούς αθλητές, εθνική ομάδα και κάτι πρωταθλητράδες όλοι. Τερματίζω, φτάνω μέσα στο στάδιο γινόταν ένας χαμός ξαπλώνω κάτω στο χορτάρι μέσα που 'χε λίγο χορτάρι. Όλος ο κόσμος να θέλει να δει ποια είναι τα πόδια μου, τα χέρια μου, τα αυτά, τα έτσι. Λοιπόν έγινε χαμός, μετά έγινε εκδήλωση μετά φωνάζανε, μετά τραγούδια κρητικά και όλα αυτά να με έχουσε ανεβάσει ψηλά, να φωνάζει όλος ο κόσμος, να με δείχνουνε παντού. Μεγάλα πράγματα. Ο κόσμος όλος ασχολιότανε με εμένα. Αφήσανε όλους τους αθλητές μόνο με τη γυναίκα γιατί αυτό τους είχε κάνει εντύπωση. Τέλος πάντων, πήγα νομίζω τέσσερις χρονιές συνεχόμενες. Πήγαινα κάθε χρόνο εκεί μέχρι που εκεί γνώρισα και το σύζυγό μου, τον Χρήστο τον Καραγεώργο.

Σημαντικό θεωρώ το ότι όταν έφτασα κάτω στο στάδιο και τερμάτισα ήρθαν όλες οι γυναίκες και οι γυναίκες περισσότερο και δείχνανε στα παιδιά και στα εγγόνια τους οι ηλικιωμένες, κοιτάγανε τα πόδια μου, πώς ήταν δυνατόν εγώ μια γυναίκα να κάνω είκοσι τέσσερις χιλιάδες πεντακόσια μέτρα. Δεν μπορούσαν να το διανοηθούνε να τρέξω και κοιτάγανε παράξενα τα πόδια μου. Με κοιτάγανε παράξενα σαν να ήμουνα αυτό μου έχει μείνει ότι σαν να ήμουν κάτι από άλλο πλανήτη. Αυτό αυτό μου είχε μείνει, εεε μου 'χε μείνει γιατί δεν μου είχε ξανασυμβεί αυτό, δηλαδή όλος ο κόσμος να κοιτάζει τα..., να με κοιτάζει και να κοιτάζει τα πόδια μου πώς είναι, πώς είμαι σαν να είναι ένα φαινόμενο για εκείνη την εποχή.

Θα το θυμάμαι μέχρι και που να κλείσω τα μάτια μου το Ρέθυμνο και το θυμάμαι με πάρα πολύ αγάπη διότι και οι άνθρωποι από μόνοι τους είναι πολύ αξιόλογοι, πολύ κουλτουριάρηδες, πολύ φιλοσοφημένοι, πολύ χαρούμενοι, είχε μια πολύ ζεστασιά αυτό το μέρος μια πολύ χαρά το κάτι άλλο δηλαδή. Σε ενέπνεε και μόνο η παρουσία των ανθρώπων, αισθανόσουνα πολύ διαφορετικά. Γι' αυτό και πήγα τέσσερις-πέντε χρονιές συνεχόμενα και

όλοι οι αθλητές το ίδιο λέγανε: «κατεβαίνουμε στον Αρκάδιο δρόμο για να περάσουμε καλά, για να αισθανθούμε αυτήν τη ζεστασιά που έχει αυτό το μέρος».

«Έδωσα άλλες προτεραιότητες και έφυγα από το στόχο»

Έτρεχα ερασιτεχνικά, έτσι, για την υγεία μου, αλλά δεν ξανακατέβηκα σε αγώνες, όχι. Δεν ξανακατέβηκα σε αγώνες γιατί είχα το παιδί, είχα τα παιδιά, αλλά είχα και πολλή δουλειά στην υπηρεσία γιατί είμαι δημόσιος υπάλληλος, εργάζομαι στο Υπουργείο Συγκοινωνιών, ήμουν σε θυρίδα. Είχαμε πάρα πολύ κόσμο, είχαμε υπερωρίες, δεν τα προλάβαινα γι' αυτό. Ντάξει, έτρεχα για τον εαυτό μου, γι' αυτό έτρεχα, αλλά όχι για να κατεβαίνω στους αγώνες. Στην αρχή είχα στεναχωρηθεί. Δεν ήθελα να... δηλαδή δεν ήθελα, αλλά μετά ξέρεις η ζωή σε φέρνει και σε αλλοτριώνει. Σε αλλοτριώνει και μετά μπαίνεις σε άλλο λούκι. Μπαίνεις σε άλλο. Αλλάζεις στιλ, αλλάζεις κουλτούρα και, ξέρεις, άμα φύγεις από την κουλτούρα, από το στόχο σου, και παρεκκλίνεις μετά δύσκολο να ξαναμπείς μέσα. Ο στόχος είναι στόχος και πρέπει να γίνεται σωστά και με προσήλωση.

Έδωσα άλλες προτεραιότητες και έφυγα από το στόχο. Και έτσι είμαι μια χαρά, είμαι ευτυχισμένη γι' αυτά τα ωραία χρόνια που μπόρεσα και τα έζησα πάρα πολύ ευτυχισμένη και ειδικά για το Ρέθυμνο και για το Αρκάδι που ήμουν τυχερή που έζησα αυτές τις ωραίες εμπειρίες που τις θυμάμαι του Ρεθύμνου, γιατί εντάξει όλες, όλα τα άλλα μέρη της Ελλάδος που έτρεξα στα πέντε χρόνια, τέσσερα πέντε χρόνια παντού έχω πάει σε όλη, σε όλη την Ελλάδα, αλλά αυτό που μου έχει μείνει στην ψυχή μου είναι το Ρέθυμνο. Όλα είναι μια εμπειρία βέβαια, ήταν όλα μια εμπειρία, αλλά το Ρέθυμνο ήταν το τοπ των τοπ.

Αναστοχαστικές παρατηρήσεις: αθλητικός μετασχηματισμός, μνημονικές πρακτικές και έμφυλες διαστάσεις των Αρκάδιων αγώνων

Η παράθεση των δώδεκα διαδοχικών αφηγήσεων ζωής στο κύριο σώμα του κειμένου αποτύπωσε τις ξεχωριστές όψεις της μνήμης και τα νοηματικά συστήματα κάθε αφηγήτη.¹⁰ Με δεδομένο όμως ότι στις περισσότερες των

---

10. Η αναλυτική έμφαση των κοινωνικών επισημών στις ατομικές ιστορίες ζωής έχει προκαλέσει πλήθος αντιδράσεων τα τελευταία χρόνια. Από τη μία, ασκείται έντονη κριτική σε ερευνητικές ομάδες

περιπτώσεων η ανάκληση συμβάντων και συναισθηματικών καταστάσεων διενεργείται στο κοινωνικό πλαίσιο μιας ομάδας ή κοινότητας (Halbwachs 2013β· Μαντόγλου 2010), στη συνέχεια του κειμένου επιχειρούμε να αναδείξουμε κάποια κοινά θεματικά μοτίβα που διατρέχουν το σύνολο του εμπειρικού υλικού και να συζητήσουμε τις ευρύτερες κοσμοαντιλήψεις αυτής της κοινότητας. Η ρομαντική και νοσταλγική διάθεση με την οποία αντιμετωπίστηκε από τους αφηγητές ο αθλητικός αυτός θεσμός, η κοινωνικότητα που διαμορφώθηκε γύρω από αυτόν και η σύνδεση του αθλητικού αυτού γεγονότος με το ιστορικό γεγονός του ολοκαυτώματος της Μονής Αρκαδίου είναι κεντρικά ζητήματα που επανέρχονται στις αφηγήσεις. Οι έμφυλες ανισότητες και οι αφηγήσεις των τριών γυναικών για τη συμμετοχή τους σε ένα δημόσιο πεδίο, όπως οι Αρκαδίοι αγώνες, αξίζουν επίσης περαιτέρω σχολιασμού.

Σε μεγάλο μέρος των αφηγήσεων, οι αγώνες περιγράφονται ως μια εστία κοινωνικότητας στην οποία τα αθλητικά ενδιαφέροντα και η συμμετοχή στους ετήσιους αγώνες συνυφαίνονται με ψυχαγωγικές πρακτικές, πολιτιστικές δραστηριότητες, δίκτυα κοινωνικών σχέσεων, παρέες και δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου. Οι αφηγήσεις αναδεικνύουν αθέατες πτυχές της καθημερινότητας των αγώνων, οι οποίες συνήθως αποσιωπώνται από την πολιτισμική μνήμη. Φράσεις όπως «ήταν μια γιορτή», «πουθενά αλλού σαν το Ρέθυμνο», «αυτές οι φιλίες είναι που κρατάνε», «ήταν ο χαβαλές για τους αθλητές» δείχνουν τους τρόπους με τους οποίους οι αφηγητές και οι αφηγήτριες τονίζουν το εορταστικό κλίμα, την κοινοτική ατμόσφαιρα και το πλαίσιο των κοινωνικών συναναστροφών που χαρακτήριζαν τους αγώνες. Σε αυτή την κατεύθυνση, άλλωστε, κινούνται και σημασιολογικές ενότητες, όπως η γλαφυρή περιγραφή χιουμοριστικών περιστατικών από τον Πολυχρονάκη, η αφήγηση του Αφορδακού για τους αστεϊσμούς και τους άτυπους ανταγωνισμούς μεταξύ των αρκαδιοδρόμων και η διήγηση του Λεμονή για το κλίμα που επικρατούσε στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες που συνόδευαν τους αγώνες. Ακόμη, η χρήση προσωνυμίων για μέλη της

από το χώρο της προφορικής ιστορίας, που ενισχύουν την παραγωγή εμπορευματοποιημένων, εξατομικευμένων και εύπεπτων προσωπικών ιστοριών και τη διείσδυση των νεοφιλελεύθερων αξιών στο χώρο της προφορικής ιστορίας (Freund 2015). Ταυτόχρονα, ωστόσο, αναπτύσσονται κριτικές προσεγγίσεις στο χώρο της βιογραφικής έρευνας, που υποστηρίζουν ότι η ατομική περίπτωση είναι μια ενδιαφέρουσα μονάδα ανάλυσης, καθώς μέσω της ανακατασκευής ατομικών αφηγήσεων ζωής ο ερευνητής μπορεί να προβεί σε ενδιαφέρουσες θεωρητικές γενικεύσεις και να κατανοήσει σύνθετες κοινωνικές διεργασίες (Aritzsch 2013).

κοινότητας –ο αδερφός του Μύρωνα Ανυφαντάκη Γιώργος έγινε γνωστός στους αθλητικούς κύκλους της πόλης με το παρατσούκλι «Μαρία», ο Παύλος Πολυχρονάκης ως «Γέρος» και ο παράγοντας του Ατρομήτου Δημόκριτος Περράκης ως «Βενιζέλος»– αναδεικνύει το χιούμορ ως ένα βασικό χαρακτηριστικό αυτής της κοινότητας αθλητών και αθλητριών. Η γνωριμία του Καραγεώργου και του Λεμονή με τις μέλλουσες συντρόφους τους και αθλήτριες, Μπερτζελέα και Μπλαβάκη, αντίστοιχα, κατά τη διάρκεια των αγώνων φέρνουν στην επιφάνεια άλλες ενδιαφέρουσες όψεις της αθλητικής κοινωνικότητας. Αυτά τα εκτεταμένα δίκτυα διαπροσωπικών, φιλικών, συγγενικών, κοινωνικών και ερωτικών σχέσεων που σχηματίζονταν γύρω από το εν λόγω αθλητικό συμβάν αξίζουν την προσοχή μας.

Σε αντίστιξη, λοιπόν, με μια απρόσωπη πολιτισμική μνήμη που διαμορφώνεται από λόγιους, δημοσιογραφικούς και πολιτικούς κύκλους της πόλης και δίνει έμφαση στη σημασία που έχει αυτό το αθλητικό συμβάν για την ανάπτυξη του αισθήματος του ανήκειν στο συλλογικό σώμα του έθνους, η ίδια η αθλητική κοινότητα αναπτύσσει μια ζωντανή και επικοινωνιακή μνήμη (Muller, Bermejo και Hirst 2018) – διαμεσολαβημένη βέβαια από θεσμικούς και εξουσιαστικούς λόγους–, η οποία έχει έντονα συναισθηματικά στοιχεία και επικεντρώνεται κυρίως στη βιωμένη εμπειρία των ίδιων των αθλητών και των αθλητριών. Συγκροτείται, δηλαδή, μια κοινότητα μνήμης που μνημονεύει, όχι μόνο την εθελουσία του Αρκαδίου, αλλά και τα βιώματα και τις επιτυχίες των μελών της. Ο χρονικός ορίζοντας αναφοράς της προεκτείνεται από τα πρώτα χρόνια διεξαγωγής των αγώνων μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '80, οπότε οι αγώνες σταδιακά παρακμάζουν. Η κοινότητα μνημονεύει τους δικούς της ήρωες εκείνης της περιόδου (Περράκης, Μαντζαβάς, Μαράκης κ.ά.), αποκτά τους δικούς της διαμεσολαβητές της μνήμης (Μανουσάκης κ.ά.), διαμορφώνει ιδιαίτερες μνημονικές πρακτικές (εκθέσεις φωτογραφιών, τελετές βράβευσης κ.ά.) μέσα από τις οποίες προσπαθεί να διατηρήσει ενεργή τη μνήμη σημαντικών αθλητών και παραγόντων των αγώνων.

Παράλληλα, όμως, σε αρκετές μαρτυρίες, κυρίως αθλητών και αθλητριών από την Κρήτη (Λιοδάκης, Ανυφαντάκης, Βαγγέ κ.ά.), οι οποίοι μέσα από την ένταξή τους σε παιδαγωγικούς και άλλους θεσμούς των πόλεων τους ανέπτυξαν από μικρή ηλικία μια βιωματική και μακροχρόνια σχέση με το τοπόσημο μνήμης του Αρκαδίου, τονίστηκε το αίσθημα της εθνικής

υπερηφάνειας των αθλητών λόγω του συμβολικού ιστορικού φορτίου των αγώνων και προσδόθηκε σε αυτό το αθλητικό γεγονός ένας παιδαγωγικός και διδακτικός χαρακτήρας. Σε αυτές τις αφηγήσεις, επισημάνθηκε και το ατομικό χρέος του αθλητή να τιμήσει με τη συμμετοχή του στον αθλητικό θεσμό τη μνήμη των πεσόντων του Αρκαδίου, να γίνει φορέας της μνήμης και να μεταβιβάσει τη μνήμη του ιστορικού γεγονότος στις επόμενες γενιές. Ακόμη και αθλητές από την ηπειρωτική χώρα αναφέρθηκαν στο αίσθημα του ιερού που δημιουργούσε η επίσκεψη των αθλητών και των αθλητριών στον τόπο μνήμης της Μονής Αρκαδίου. Στις περισσότερες προφορικές μαρτυρίες, όμως, οι αγώνες περιγράφηκαν όχι απλώς ως μια αναμνηστήρια τελετή προς τιμήν της θελοθυσίας, αλλά και ως μια εμπειρία του ελεύθερου χρόνου, ένα μέσο ανάδειξης αθλητών και αθλητριών, μια ευκαιρία των ντόπιων αθλητών να γνωρίσουν πανελλήνιους πρωταθλητές και άλλους δημοφιλείς αθλητές και μια ταξιδιωτική και ψυχαγωγική περιπέτεια, ιδίως για τους αθλητές και τις αθλήτριες που έρχονταν από άλλες περιοχές της χώρας. Αυτή η πολυσημία που διακρίνει τους αγώνες υποδηλώνει ότι τα αθλητικά μνημονικά τοπία, τα οποία έχουν συνήθως μια υβριδική μορφή, επιτελούν πολλαπλές και αντιφατικές λειτουργίες.

Οι παραπάνω καταληκτικές παρατηρήσεις μας οδηγούν στο να θέσουμε ένα ανοικτό ερώτημα: Πώς ακριβώς οι αθλητικοί μνημονικοί τόποι μπορούν να οξύνουν ουσιαστικά την κριτική σκέψη για γεγονότα-ορόσημα του παρελθόντος; Ο Μπάτεργουορθ (Butterworth 2014) ανέλυσε αυτό το ακανθώδες ζήτημα, εστιάζοντας στη διασταύρωση αθλητικών και μνημονικών σπουδών και αναδεικνύοντας κάποιες ζοφερές όψεις του αθλητισμού. Ο ερευνητής μελέτησε αθλητικές πρακτικές και λόγους που παρήχθησαν στις ΗΠΑ το 2011, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων μνήμης για τη 10η επέτειο από τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001. Συμπέρανε πως μερικές φορές οι αθλητικοί κόσμοι που μνημονεύουν ιστορικά γεγονότα παράγουν μια αίσθηση επίπλαστης ενότητας σε ταραχώδεις εποχές και κάθε άλλο παρά ευνοούν τον συλλογικό αναστοχασμό του παρελθόντος. Οι παρατηρήσεις αυτές είναι σημαντικές, καθώς θέτουν καίρια ερωτήματα για το ρόλο που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν οι αθλητικοί θεσμοί στη συγκρότηση μιας πιο συμμετοχικής και δημοκρατικής δημόσιας μνήμης (Butterworth 2014: 219-220). Αντίστοιχα, η συμβολή που είχε, έχει και θα έχει η διαρκής αναμόρφωση των Αρκάδιων αγώνων στη μνημόνευση

του ολοκαυτώματος του Αρκαδίου παραμένει ένα διαχρονικό ερώτημα.

Το ζήτημα της συγκαλυμμένης εμπορευματοποίησης του κλασικού αθλητισμού ήταν επίσης κεντρικό στις προφορικές μαρτυρίες. Η ερμηνευτική οπτική των αφηγητών της παρούσας έρευνας ήταν προσανατολισμένη στην ανέφικτη επαναφορά ενός εξιδανικευμένου ερασιτεχνικού αθλητισμού του παρελθόντος. Οι αφηγητές αναφέρθηκαν, άλλοτε με πικρία («δεν μας πρόσεχαν... έπρεπε να εργαστούμε, να δουλέψουμε») και άλλοτε με νοσταλγία («μ' αρέσανε πιο καλά τον καιρό εκείνο που δεν είχαμε να φορέσουμε ούτε παπούτσι»), στις δυσκολίες διαβίωσης και βιοπορισμού που αντιμετώπισαν ως νέοι αθλητές και σχολίασαν θετικά την ύπαρξη οικονομικών ή συμβολικών ανταμοιβών για τους αθλητές (βλέπε και την αφήγηση του Αφορδακού για τα χρηματικά έπαθλα στους Αρκάδιους αγώνες). Ταυτόχρονα, όμως, χρησιμοποίησαν διάφορες αφηγηματικές τεχνικές, όπως η ειρωνεία, για να αποδοκιμάσουν την πορεία του σύγχρονου εμπορευματοποιημένου και αλλοτριωμένου αθλητισμού. Μέσα από διχοτομικά σχήματα αντιπαρέβαλαν τον μοντέρνο αθλητισμό με τον αθλητισμό της εποχής τους, εκφράζοντας την προτίμησή τους στον δεύτερο. Τα πλουσιοπάροχα συμβόλαια και η πολυτελής ζωή αρκετών αθλητών και αθλητριών στις μέρες μας αντιπαρατέθηκαν στις πενιχρές υλικές απολαβές των ίδιων από τον αθλητισμό, οι πολυπληθείς κερκίδες των Αρκάδιων αγώνων στην «απουσία του κόσμου από τα αθλητικά στάδια σήμερα» και η αναγνώριση που απολαμβάνουν οι ίδιοι ως καταξιωμένοι αθλητές σε έναν σημερινό πρωταθλητή που «μετά από τρεις μέρες τον ξεχνάνε». Οι σύγχρονοι αθλητικοί κόσμοι περιγράφηκαν ως χώροι στους οποίους κυριαρχεί η αλόγιστη κερδοφορία, η εξουθένωση των επαγγελματιών αθλητών και το ξέσπασμα αλλεπάλληλων σκανδάλων διαφθοράς. Λόγω αυτού τονίστηκε ότι τα αθλητικά ιδεώδη διέρχονται μια αξιακή κρίση. Οι πληροφορητές μας, όμως, αναγνώρισαν τη μετατροπή του αθλητισμού σε εμπορικό προϊόν ως τη ρίζα του προβλήματος και όχι ως ένα σύμπτωμα ευρύτερων κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών μετασχηματισμών.

Σε αρκετές μελέτες, οι βιο-αφηγήσεις παλαιίμαχων αθλητών και αθλητριών χαρακτηρίζονται από αυτό το αίσθημα της νοσταλγίας για το παρελθόν της φυσικής ευεξίας και της σωματικής ρώμης. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το εξωραϊσμένο αθλητικό παρελθόν αντιπαρατίθεται στην παροντική

κοινωνική θέση των αφηγητών, η οποία μπορεί να χαρακτηρίζεται από μοναξιά, περιθωριοποίηση από το κοινωνικό γίγνεσθαι, αποξένωση από τις πολιτισμικές και αθλητικές δραστηριότητες και απέχθεια προς τον σύγχρονο εμπορευματοποιημένο αθλητισμό (Reinisch 2019· Ζαϊμάκης 2010α). Ζώντας μέσα σε ένα ανταγωνιστικό και εμπορευματοποιημένο αθλητικό περιβάλλον, στο οποίο οι Αρκάδιοι αγώνες υποβαθμίζονται διαρκώς τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, οι πληροφορητές αναπόλησαν «τα δικά τους χρόνια» και ανάπλασαν τους Αρκάδιους αγώνες των πρώτων πέντε δεκαετιών ως μια κοιτίδα ρομαντικών ιδεωδών που πρότασε τις «οικουμενικές» και «αυθεντικές» αξίες του αθλητισμού.

Η ανάδειξη των βιωμένων εμπειριών και νοηματικών συστημάτων των τριών γυναικών αθλητριών παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ήδη, από τις πρώτες απόπειρες διασταύρωσης και σύζευξης των ερευνητικών πεδίων της προφορικής ιστορίας και της ιστορίας του αθλητισμού, διαφάνηκε ότι οι προφορικές μαρτυρίες γυναικών από το χώρο του αθλητισμού είναι ένα προνομιακό πεδίο για τη μελέτη της διαπλοκής διάφορων αξόνων καταπίεσης όπως το φύλο και η κοινωνική τάξη. Σε ένα τέτοιο πρώιμο εγχείρημα, η Καν (Cahn 1994) έδωσε έμφαση στο θέμα της σεξουαλικότητας και στα αποσιωπημένα ζητήματα που υπάρχουν στο χώρο του γυναικείου αθλητισμού. Αντίστοιχα, σε ένα πιο πρόσφατο πόνημα, αναλύθηκαν προφορικές μαρτυρίες και ζώσες εμπειρίες μαύρων γυναικών που συμμετείχαν σε αθλητικές δραστηριότητες από τη δεκαετία του 1920 έως και τη δεκαετία 1940 (Nzindukiyimana και Wamsley 2019). Η τελευταία μελέτη βασίζεται στις τεμνόμενες αναλυτικές κατηγορίες του φύλου και της φυλής, επικεντρώνεται στην ανάδειξη των μαύρων γυναικών ως υποκειμένων της ιστορίας του αθλητισμού και εφιστά την προσοχή στο ζήτημα της απουσίας των φωνών των μαύρων γυναικών από το ανδροκεντρικό πεδίο της ιστορίας του αθλητισμού.

Οι μαρτυρίες της Δραμπουκάκη, της Βαγγέ και της Μπερτζελέα αναδεικνύουν πτυχές του αθλητικού αυτού θεσμού που διέφυγαν από τις αφηγήσεις των ανδρών πληροφορητών και επισημαίνουν τις εγγραφές του φύλου πάνω στη βιογραφία και τα αυτονόητα της ανδρικής κανονικής βιογραφίας (Dausien 2013). Από τις προφορικές μαρτυρίες των τριών γυναικών προκύπτουν έμφυλες ανισότητες στο πλαίσιο των Αρκάδιων αγώνων και γενικότερα του αθλητισμού που δεν θεματοποιήθηκαν από

τους άνδρες πληροφορητές. Οι γυναίκες πληροφορήτριες αποτελούν μια διακριτή ομάδα στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, καθώς προβάλλουν τις δικές τους ιδιαίτερες εμπειρίες και αναδεικνύουν αντιφάσεις ανάμεσα σε λόγους και πρακτικές που άλλοτε ηρωοποιούν και άλλοτε υποτιμούν τη φιγούρα της γυναίκας αθλήτριας.

Στην παρούσα έρευνα, διαφάνηκε ότι ο αυστηρά έμφυλος καταμερισμός της εργασίας εντός της οικογένειας, που απέκλειε κατά βάση τις γυναίκες από δημόσια πεδία όπως ο αθλητισμός, επικαθόρισε τον τρόπο βίωσης της αθλητικής τους πορείας. Οι αφηγήτριες, ιδιαίτερα η Δραμπουκάκη και η Μπερτζελέα, τόνισαν ότι η συμμετοχή τους σε αθλητικές δραστηριότητες ήταν μια ευκαιρία να διακριθούν στον δημόσιο χώρο και να λάβουν επαινετικά και εγκωμιαστικά σχόλια για τις επιδόσεις τους. Παράλληλα, ωστόσο, γίνονταν και δέκτες υποτιμητικών σχολίων που αναπαρήγαγαν έμφυλα στερεότυπα. Η Μπερτζελέα, ως πρώτη αρκαδιοδρόμος στην ιστορία των αγώνων, ανάπλασε τη συμμετοχή της στους αγώνες του 1980 ως έναν ατομικό θρίαμβο. Η αφήγησή της επικεντρώθηκε στην ηρωοποίηση της γυναίκας αθλήτριας. Η αναπαράστασή της ως αθλήτριας που ήταν κάτοχος υπερφυσικών αθλητικών ικανοτήτων αφαιρεί όμως την ανθρώπινη υπόσταση της γυναίκας αθλήτριας. Η Βαγγέ αφηγήθηκε τη βιωμένη εμπειρία της ως ξένου σώματος στα ανδροκρατούμενα αθλήματα της σφαιροβολίας και της δισκοβολίας. Οι αφηγήτριες καλούνταν να αντιμετωπίσουν μια παράδοση και αμφίσημη κατάσταση, καθώς αφενός εκδηλωνόταν ένας υπέρμετρος θαυμασμός για τη γυναίκα αθλήτρια που διαπρέπει και, αφετέρου, τα γυναικεία σώματα γίνονταν αντικείμενο περιέργων βλεμμάτων και περιπαικτικών σχολίων.

Γιάννης Ζαϊμάκης και Ανδρέας Βάββος

4. Αγωνιστική δραστηριότητα, αποτελέσματα, φωτογραφικά τεκμήρια

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το τελευταίο αυτό κεφάλαιο αφορά τις αγωνιστικές πρακτικές του θεσμού των Αρκάδιων αγώνων και πλαισιώνεται από επιλεγμένο φωτογραφικό υλικό. Επικεντρώνεται σε ζητήματα που αφορούν την αγωνιστική δραστηριότητα του θεσμού στα 80 έτη λειτουργίας του και συμπληρώνεται από τον κατάλογο των τριών πρώτων νικητών των αγώνων από το 1936 έως τις μέρες μας. Ο κατάλογος βασίστηκε στη διασταύρωση στοιχείων από διαφορετικές πηγές: εφημερίδες της εποχής, δεδομένα που διατηρεί σε χειρόγραφη μορφή ο Βασίλης Μανουσάκης και στοιχεία που παραθέτει ο ιστότοπος «Αρκάδια 1936-2019: Ιστορία των Αγώνων Στίβου Αρκάδια από την έναρξή τους το 1936 μέχρι σήμερα», τον οποίο διατηρεί ο Χριστόφορος Ανδρουλιδάκης. Όπως έχουμε αναφέρει με περισσότερες λεπτομέρειες στην εισαγωγή του βιβλίου, το φωτογραφικό υλικό αντλήθηκε σε μεγάλο βαθμό από την πλούσια ψηφιακή συλλογή φωτογραφιών του Βασίλη Μανουσάκη και ακόμη αξιοποιήθηκαν φωτογραφίες από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου, την Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου και ιδιωτικές συλλογές.

Μολονότι η παράθεση της αγωνιστικής ιστορίας αθλητικών θεσμών δεν είναι συνηθισμένη πρακτική στις ακαδημαϊκές μελέτες, στην περίπτωση αυτής της εργασίας επιλέξαμε να της αφιερώσουμε ένα ξεχωριστό κεφάλαιο, το οποίο κατά κάποιον τρόπο λειτουργεί ως ένα αποθετήριο μνήμης με ιδιαίτερη σημασία για την τοπική κοινωνία. Είναι ένας κατάλογος των νικητών, κάποιοι εκ των οποίων πέρασαν στην κοινότητα μνήμης των Αρκαδίων ως ένα είδος ξεχωριστών «αθλητών-ηρώων», απασχόλησαν τον τοπικό Τύπο και βρέθηκαν στο επίκεντρο του φακού των φωτογράφων της εποχής. Αυτό

το υλικό καλύπτει όλη τη διαδρομή του θεσμού από το 1936 έως σήμερα και συνοδεύεται από σχολιασμούς και παρουσιάσεις των κοινωνικών πορτρέτων των πρωταγωνιστών των αγώνων.

Η διαδικασία συγκρότησης του καταλόγου των νικητών είχε αρκετές δυσκολίες. Επισημαίνουμε ότι τα στοιχεία που παραθέτουν οι εφημερίδες συχνά έχουν λάθη στα ονόματα αθλητών και αθλητριών, στις επιδόσεις τους, ακόμη και στη σειρά της κατάταξης. Μερικές φορές υπάρχουν ελλιπή στοιχεία, π.χ. παρουσιάζονται μόνο οι πρώτοι νικητές ή απουσιάζουν επιλεκτικά ο δεύτερος ή ο τρίτος. Τα λάθη αυτά είναι περισσότερα στις πρώτες δεκαετίες του θεσμού, όταν η αθλητική ενημέρωση ήταν επιλεκτική και ο όγκος των πληροφοριών περιορισμένος. Η προσπάθεια συστηματικής διασταύρωσης των πηγών και εντοπισμού εμφανών τυπογραφικών ή άλλων λαθών συνέβαλε στον περιορισμό αυτών των σφαλμάτων και σε σειρά διορθώσεων σε βαφτιστικά ονόματα και επίθετα που αναφέρονταν με μικρολάθη. Στη διαδικασία αυτή πολύτιμη ήταν η συμβολή του Βασίλη Μανουσάκη, ο οποίος, με τη βιωματική του ενασχόληση ως αθλητή, παράγοντα και συλλέκτη στοιχείων που αφορούν του Αρκαδίους αγώνες, αποτέλεσε μια μοναδική πηγή πρακτικής γνώσης που αποδείχτηκε πολύτιμη στην ερευνητική διαδικασία. Η συσσωρευμένη γνώση που είχε αποκτήσει μέσα από τη διαρκή αναζήτηση πληροφοριών και φωτογραφιών των Αρκαδίων ήταν για εμάς εξαιρετικά χρήσιμη και αξιοποιήθηκε στη διερεύνηση ποικίλων ερευνητικών ζητημάτων που προέκυπταν σε σχέση με την αναγνώριση προσώπων και τη διασταύρωση πληροφοριών τόσο αναφορικά με τις φωτογραφίες όσο και με τα αποτελέσματα. Παρά τις προσπάθειες αυτές, ο αναγνώστης του βιβλίου θα διαπιστώσει ότι υπάρχουν περιπτώσεις συμμετεχόντων για τους οποίους δεν εντοπίστηκαν ακριβείς πληροφορίες, π.χ. για το μικρό όνομα, το σωματείο προέλευσης ή τις επιδόσεις τους. Μέσα στον πεπερασμένο χρόνο που είχαμε στη διάθεσή μας προσπαθήσαμε να επικεντρωθούμε σε αναλυτικά και ερμηνευτικά ζητήματα που μας απασχολούσαν και λιγότερο σε επιμέρους λεπτομέρειες περιγραφικού χαρακτήρα που αφορούσαν αγωνιστικά ζητήματα.

Τα αγωνιστικά αποτελέσματα και η μελέτη του καταλόγου των νικητών έχουν ενδιαφέρον, καθώς δείχνουν τους πρωταγωνιστές των αγώνων και το κοινωνικό τους προφίλ, αλλά και την εξέλιξη των αθλητικών πρακτικών από περίοδο σε περίοδο. Βλέπουμε, για παράδειγμα, τις μεγάλες διαφορές στις επιδόσεις των αθλητών και των αθλητριών στην πάροδο των χρόνων, την αύξηση και τον εμπλουτισμό των αγωνισμάτων, τη διαχρονική σημασία

που αποδίδεται σε δύο τοπικά λαϊκά αγωνίσματα (Αρκαδίου δρόμος και κρηπικό βόλι), την εμφάνιση και την εξέλιξη του γυναικείου αθλητισμού, τους διασωματειακούς ανταγωνισμούς για την κατάκτηση υψηλών θέσεων στις σχετικές κατατάξεις και την ποικιλομορφία των συλλογικοτήτων που συμμετέχουν στους αγώνες (τοπικά αθλητικά σωματεία, σύλλογοι από Ελλάδα, Κύπρο, Ιταλία και Ισπανία, ομάδες στίβου στρατιωτικών φορέων, ομάδες εκπαιδευτηρίων των πόλεων της Κρήτης κ.λπ.). Τουλάχιστον για τα πενήντα πρώτα χρόνια διεξαγωγής των Αρκαδίων, οι αγώνες λειτουργούσαν με βάση τη λογική του ερασιτεχνικού αθλητισμού, ο οποίος απέδιδε ιδιαίτερη σημασία στη φυσική δύναμη και στο ταλέντο του αθλητή. Ο αθλητισμός σε μια επαρχιακή πόλη εκείνα τα χρόνια δεν είχε συστηματοποιηθεί και δεν είχε ενσωματώσει τη λογική της αθλητικής εξειδίκευσης σε συγκεκριμένο αγώνισμα και της στοχοπροσήλωσης στην επίτευξη υψηλών επιδόσεων, που χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο πειθαρχικοποιημένο αθλητισμό. Είναι αξιοσημείωτο ότι πολλοί νικητές αγωνίζονταν και διακρινόταν σε περισσότερα του ενός αθλήματα, ακόμη και σε αγωνίσματα που έχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους.

Ακόμη, ο αθλητισμός επηρεαζόταν από τις ευρύτερες δομές των οικογενειακών σχέσεων και παραδόσεων. Σε πολλές περιπτώσεις, παλαίμαχοι αθλητές και αθλήτριες προέτρεπαν και ενθάρρυναν άλλα μέλη της ευρύτερης οικογένειάς τους να συμμετάσχουν στους αγώνες. Οι περιπτώσεις των οικογενειών Τζέλησι, Αφορδακού, Ανυφαντάκη και Καρνή είναι ενδεικτικές. Στην περίπτωση των Καρνήδων και των Ανυφαντάκηδων, μάλιστα, συναντάμε και μια άλλη ιδιαιτερότητα των αθλητών στίβου εκείνης της εποχής. Είναι αθλητές που διακρίνονται και στο ποδόσφαιρο, το οποίο φαίνεται να είναι και η βασική τους αθλητική ενασχόληση. Η παρατήρηση αυτή ισχύει ιδίως για τους πρώτους αθλητές των Αρκαδίων αγώνων, στα τελευταία έτη του Μεσοπολέμου, οι οποίοι προέρχονται κατά βάση από τα ποδοσφαιρικά τμήματα των αθλητικών συλλόγων της εποχής (κυρίως του ΑΟΡ και του Ατρομήτου). Στο επίπεδο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, παρατηρούμε πως οι νικητές των αγώνων συνήθως προέρχονται από μεσαία κοινωνικά στρώματα (έμποροι, υπάλληλοι, εκπαιδευτικοί, γυμναστές κ.λπ.). Η διάκριση στους αγώνες αποτελούσε για τους περισσότερους ένα διαβατήριο αναγνωρισιμότητας με προοπτικές ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας.

Οι φωτογραφίες των Αρκαδίων είναι μια πολύτιμη πηγή γνώσης, που σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να λειτουργήσει ως ένα οπτικό τεκμήριο των αθλητικών πρακτικών του παρελθόντος. Η φωτογραφία μπορεί να λειτουργήσει

ως μια συμπληρωματική πηγή πληροφορίας, η οποία έχει αναλυτική αξία και εμπλουτίζει τις επικράτειες νοήματος, ενισχύοντας και προεκτείνοντας την ερμηνευτική λογική της εργασίας. Κάποιες από τις φωτογραφίες που έχουμε συλλέξει είναι από προσωπικές συλλογές και έχουν τραβηχτεί από ιδιώτες που είχαν ως στόχο να απεικονίσουν κάποιο συγγενικό ή φιλικό πρόσωπο το οποίο πρωταγωνιστούσε ως αθλητής στα Αρκάδια. Αξίζει στο σημείο αυτό να επισημανθεί πως ο πολυνίκης αρκαδιοδρόμος Ευάγγελος Τριανταφύλλου είχε τη διπλή ιδιότητα του αθλητή και του φωτογράφου και διέθετε ένα πλούσιο αρχείο φωτογραφιών των Αρκαδίων αγώνων, το οποίο καταστράφηκε λόγω πλημμύρας στο ημιυπόγειο φωτογραφείο που διατηρούσε. Άλλες φωτογραφίες προέρχονται από επαγγελματίες φωτογράφους ή φωτογραφικά πρακτορεία, που στόχο είχαν να απεικονίσουν σημαντικά στιγμιότυπα των αγώνων. Τέτοια παραδείγματα ήταν οι επαγγελματίες φωτογράφοι που έστειλε το Πρακτορείο των Αδελφών Μεγαλοκονόμου στο Ρέθυμνο για τη φωτογράφιση των Αρκαδίων στις δεκαετίες 1950 και 1960, μέρος των οποίων έχουν περιέλθει στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου με ενέργειες του πρώην διευθυντή της Γιάννη Παπομύτογλου. Πρόκειται για φωτογραφίες ντοκουμέντου, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν συνδυαστικά τόσο ως ένα μέσο καταγραφής στιγμιότυπων της πραγματικότητας σε δεδομένο χρόνο όσο και ως μια πρακτική της τέχνης, η οποία αξιοποιεί την καλλιτεχνική δημιουργία και έμπνευση για να δημιουργήσει ένα έργο που μπορεί να οδηγήσει στην έκφραση συναισθημάτων. Σε αυτή την περίπτωση, ο ρόλος του φωτογράφου είναι σημαντικός. Είναι αυτός που επιλέγει τα θέματα, τα στιγμιότυπα, τις γωνίες λήψης και την καλλιτεχνική διάσταση, το ύφος και το χαρακτήρα της φωτογραφίας.

Για λόγους που αφορούν την οικονομία του κειμένου, επιλέξαμε από ένα μεγάλο σύνολο διαθέσιμων φωτογραφιών ένα μικρό δείγμα. Ένα κριτήριο για την επιλογή αυτού του φωτογραφικού υλικού ήταν να παρουσιαστούν όψεις των αγώνων που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη, από τις τελετουργίες και τις μνημονικές πρακτικές των αγώνων έως τις αγωνιστικές αναμετρήσεις των αθλητών και τις κοινότητες των φιλάθλων στις κερκίδες του σταδίου της Σοχώρας. Οι φωτογραφίες παρουσιάζουν διάφορα στιγμιότυπα των αγώνων, όπως η εκκίνηση του Αρκαδίου δρόμου από τον τόπο μνήμης της Ιεράς Μονής Αρκαδίου, οι προσπάθειες αθλητών και αθλητριών στα αγωνίσματα, η παρουσία των επίσημων προσκεκλημένων (πολιτικών προσώπων κ.ά.) και των φιλάθλων στις κατάμεστες κερκίδες, ο όρκος του αθλητή, η αθλητική παρέλαση, η τελετή αφής της φλόγας και οι παρέες των αθλητών και των αθλητριών.

Στη διαδικασία επιλογής των φωτογραφιών έγινε προσπάθεια να συμπεριληφθεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερος αριθμός αθλητών και αθλητριών και να αποφευχθεί η συνεχής επανάληψη της προβολής των ίδιων προσώπων. Μολονότι η γυναικεία παρουσία στους αγώνες υπολείπεται της ανδρικής, όχι μόνο σε επίπεδο αγωνιστικό αλλά και σε οργανωτικό, συνεπεία των παραδοσιακών αντιλήψεων για τους έμφυλους ρόλους που διαπερνούν το πεδίο του αθλητισμού, προσπαθήσαμε, στο μέτρο του δυνατού και με βάση τη διαθεσιμότητα φωτογραφιών, να προβάλουμε ιδιαίτερα φωτογραφικά στιγμιότυπα με πρωταγωνίστριες αθλήτριες των Αρκαδίων. Ο χρόνος λήψης και η ιστορικότητα της φωτογραφίας ήταν άλλο ένα σημαντικό κριτήριο που χρησιμοποιήσαμε στην επιλογή μας. Έτσι, επιλέξαμε να προτάξουμε την προβολή φωτογραφιών κυρίως από τις πρώτες δεκαετίες τέλεσης των αγώνων. Ο αριθμός των φωτογραφιών που παρουσιάζονται στο βιβλίο φθίνει όσο πλησιάζουμε στις τελευταίες δεκαετίες και περιορίζεται δραστικά στα τελευταία τριάντα χρόνια, διατηρώντας έτσι την αναγκαία χρονική απόσταση που οφείλει να κρατά η ιστορική έρευνα από το χρόνο κατά τον οποίο διαδραματίζονται τα υπό μελέτη φαινόμενα. Στις περισσότερες φωτογραφίες που παρουσιάζονται είχαμε επαρκείς ενδείξεις ότι οι πληροφορίες που τις συνόδευαν (χρόνος, τόπος, ονοματεπώνυμο κ.ά.) είναι αξιόπιστες και αποφύγαμε την παράθεση φωτογραφιών για τις οποίες υπήρχαν αμφισβητούμενες και συχνά διφορούμενες πληροφορίες.

Οι αγωνιστικές όψεις των Αρκαδίων αγώνων

1936-1954

Ως πρώτη περίοδος διεξαγωγής των Αρκαδίων αγώνων μπορεί να οριστεί αυτή από το 1936 έως και το 1954, κατά την οποία οι αγώνες διατηρούν τον παγκρήτιο χαρακτήρα τους. Μέσα σε αυτά τα δεκαοκτώ χρόνια, οι αγώνες αναπτύσσονται ραγδαία, αφού στο πρόγραμμα του 1936 περιλαμβάνονται μόλις εννιά αθλήματα ανδρών, ενώ στα Αρκάδια του 1954 διεξάγονται δεκαέξι αγωνίσματα, μεταξύ αυτών και τρία γυναικεία. Στο διάστημα αυτό, η παράλληλη ανάπτυξη δύο σημαντικών θεσμών του κλασικού αθλητισμού στην Κρήτη (τα Αρκάδια και τα Βενιζέλεια) πυροδοτεί τη δημιουργία των αντίστοιχων τμημάτων σε αθλητικούς συλλόγους οι οποίοι κατά τον Μεσοπόλεμο είχαν δραστηριοποιηθεί κυρίως στο ποδόσφαιρο. Τα δύο πρώτα χρόνια (1936-1937) συμμετέχουν στους αγώνες σωματεία μόνο από τα Χανιά και το Ρέθυμνο, ενώ το 1938 λαμβάνει μέρος στους αγώνες η ομάδα της ΕΟΝ

Ηρακλείου. Από τα Χανιά συμμετέχουν οι αθλητικοί όμιλοι Κύδων, Τάλως και Ιωνία και από το Ρέθυμνο οι ΑΟΡ, Ατρόμπος, Κεραυνός, Αστέρας, ο αρμενικός σύλλογος Ελπιδοφόρος και ο Πανρεθυμνιακός.

Σε ατομικό επίπεδο, στον προπολεμικό ανδρικό αθλητισμό ξεχωρίζουν οι Ρεθεμνιώτες αθλητές Γιώργος Κυδωνάκης, Γιώργος Σηφάκης και Γιάννης Βότζης. Ο Κυδωνάκης, εκπροσωπώντας τον ΑΟΡ, κατατάχτηκε τρίτος στα 100 μ. το 1936, για να πρωτεύσει στο ίδιο αγώνισμα στα τρία επόμενα χρόνια, ενώ το 1937 ήρθε δεύτερος στο άλμα εις μήκος. Ο Γιώργος Σηφάκης του ΑΟΡ συμμετείχε ανελλιπώς στους αγώνες της προπολεμικής περιόδου, ανεβαίνοντας έντεκα φορές στο βάθρο στα αγωνίσματα σφαιροβολίας, δισκοβολίας, κρητικού βολιού και άλματος εις ύψος και καταλαμβάνοντας τέσσερις φορές την πρώτη θέση και επτά φορές τη δεύτερη. Στη μεταπολεμική περίοδο αγωνίστηκε με τον Ατρόμπτο τα έτη 1947 και 1949 και κατέλαβε μία φορά την πρώτη θέση στην ελεύθερη δισκοβολία και δύο φορές την τρίτη στη σφαιροβολία και την ελεύθερη δισκοβολία. Ο Γιάννης Βότζης του ΑΟΡ πρωτεύσε στους πρώτους αγώνες του 1936 στα άλματα εις μήκος και εις ύψος και δύο χρόνια αργότερα ήρθε δεύτερος στο ύψος και τρίτος στον ακοντισμό.

Από τα Χανιά, ένας αθλητής με σημαντική παρουσία στην προπολεμική περίοδο είναι ο Αλφένος Πρέβε της Ιωνίας Χανίων, μέλος εύπορης αστικής οικογένειας μεγαλεμπόρων με γαλλική καταγωγή. Ο Πρέβε κατακτά πέντε φορές την πρώτη θέση, από δύο σε σφαιροβολία και δισκοβολία στα έτη 1936 και 1937 και μία στο κρητικό βόλι το πρώτο έτος της διεξαγωγής του στα Αρκαδία το 1937, οπότε κατακτά επίσης την τρίτη θέση στη λιθοβολία. Ο Παντελής Καλαϊτζάκης του Τάλω στα έτη 1936-37 κατακτά δύο φορές την πρώτη θέση στον ακοντισμό και δύο την τρίτη, μία στο κρητικό βόλι και μία στον ακοντισμό. Στη μεταπολεμική περίοδο αγωνίζεται το 1945 με τη Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης και καταλαμβάνει την πρώτη θέση στη σφαιροβολία, στο κρητικό βόλι και στο στρατιωτικό άθλημα της ρίψης χειροβομβίδας και την τρίτη στη δισκοβολία. Στα έτη 1946-1949, ως αθλητής του Τάλω ή ανεξάρτητος, ανεβαίνει άλλες επτά φορές στο βάθρο των νικητών, μία εκ των οποίων είναι για την πρώτη θέση στη σφαιροβολία (1947).

Από το 1945 και εντεύθεν είναι αξιοσημείωτη η παρουσία αθλητικών ομάδων που προέρχονται από τις ένοπλες δυνάμεις, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τις ομάδες στίβου της Στρατιωτικής Διοίκησης Κρήτης, της 5ης Μεραρχίας και του 607ου Τάγματος Χανίων, που κατά κάποιον τρόπο τονίζουν τον εθνικό χαρακτήρα που ήθελαν να προσδώσουν στους αγώνες οι

τοπικές αρχές σε μια θερμή ιστορική περίοδο, η οποία σημαδεύεται από τον εμφύλιο πόλεμο. Το 1946 για πρώτη φορά παίρνουν μέρος γυναίκες στους αγώνες, καθώς εισάγονται τρία αγωνίσματα γι' αυτές (δρόμος 60 μ., άλμα εις μήκος, άλμα εις ύψος). Το 1947 στους αγώνες συμμετέχουν μόνο άνδρες, αλλά ένα χρόνο αργότερα τα αγωνίσματα των γυναικών επανεμφανίζονται, με τη συμμετοχή μαθητριών γυμνασίων του Ρεθύμνου και των Χανίων, η οποία εφεξής θα καθιερωθεί στο πρόγραμμα των αγώνων μαζί με τις παρελάσεις των γυμνασίων θηλέων. Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1950 εμφανίζονται και οι πρώτοι αθλητές συλλόγων του Ηρακλείου, του ΟΦΗ, του Εργοτέλη και του Κρόνου Μοιρών. Ο πρώτος Ηρακλειώτης αθλητής που διακρίνεται είναι ο Δραμουντάνης του ΟΦΗ, το 1950, με το σωματείο να έχει σημαντική παρουσία και διακρίσεις στα επόμενα χρόνια.

Σε ατομικό επίπεδο, στον γυναικείο αθλητισμό διακρίνονται οι μαθήτριες Γεωργία Δραμπουκάκη και Ρόδω Σταφυλαράκη από τα Χανιά και Βασιλική Δρακάκη και Μαρία Χαλκιάδακη από το Ρέθυμνο. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει η περίπτωση της Γεωργίας Δραμπουκάκη, η οποία είναι η γυναίκα με τις περισσότερες πρωτιές στην ιστορία των Αρκαδίων αγώνων, έχοντας στο ενεργητικό της στην περίοδο 1946-1954 δεκαπέντε πρωτιές και τρεις δεύτερες θέσεις σε τέσσερα διαφορετικά αθλήματα (δρόμος 60 και 80 μ., άλμα εις ύψος και εις μήκος), αρχικά ως μαθήτρια του Γυμνασίου Θηλέων Χανίων και αργότερα ως αθλήτρια του Κύδωνα Χανίων. Η Δραμπουκάκη είναι επίσης η πρώτη αθλήτρια από την Κρήτη που διακρίθηκε σε πανελλήνιο επίπεδο κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Συμμετείχε στους πανελλήνιους αγώνες τα έτη 1951-1952 και την πρώτη χρονιά, μολοντί ήταν η μοναδική αθλήτρια από την επαρχία στους πανελλήνιους αγώνες, με την καθοδήγηση του ομοσπονδιακού προπονητή Όττο Σίμιτσεκ, κατέλαβε την πρώτη θέση στο μήκος με πανελλήνιο ρεκόρ (5,07 μ.). Η Χαλκιάδακη ήταν η πρώτη Ρεθεμνιώτισσα αθλήτρια που αγωνιζόταν με το Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου και αναδείχθηκε νικήτρια στο άλμα εις ύψος τέσσερις χρονιές στην περίοδο 1946-1950.

Ο γυναικείος αθλητισμός βρίσκεται σε εμβρυακή μορφή. Οι αθλήτριες συμμετέχουν με μαθητικές ομάδες και προπονούνται σποραδικά στο σχολείο με τους γυμναστές της μέσης εκπαίδευσης. Ο σωματειακός αθλητισμός ανδροκρατείται και μόλις το 1951 θα εμφανιστούν αθλήτριες με σωματεία. Είναι η Χατζηγηργόρη του Ατρομήτου Ρεθύμνου και η Δραμπουκάκη και Κωστάκη του Κύδωνα Χανίων. Ο Κύδων φαίνεται να είναι και το μόνο σωματείο που εμφανίζει οργανωμένες αποστολές με γυναίκες αθλήτριες από τα μέσα της δεκαετίας του 1950.

Στη μεταπολεμική περίοδο πρωτοεμφανίζονται στους αγώνες τρεις αθλητές με σημαντική αγωνιστική παρουσία στα Αρκάρδια στα επόμενα έτη και αξιοσημείωτη προσφορά τόσο στην αγωνιστική ανάπτυξη του κλασικού αθλητισμού στο Ρέθυμνο όσο και, μετέπειτα, στη διοργάνωση των αγώνων ως αθλητικοί παράγοντες. Οι δύο από αυτούς σημειώνουν την πρώτη τους συμμετοχή στα Αρκάρδια του 1946 και είναι ο Μανώλης Κούνουπας από το Γυμνάσιο Ρεθύμνου, που καταλαμβάνει την πρώτη θέση στα 100 μ., και ο Μάρκος Λιοδάκης του Κερανού που πρώτευσε στο μήκος (για τον Μάρκο Λιοδάκη βλ. επίσης, *εδώ*, κεφ. 3). Ο οδοντίατρος Μανώλης Κούνουπας (1925-2018), ο οποίος διετέλεσε για ένα διάστημα πρόεδρος του Αθλητικού Ομίλου Ατρόμητος Ρεθύμνου, διακρίθηκε στα Αρκάρδια, στο αγώνισμα του δρόμου 100 μ. και στο άλμα εις μήκος ανδρών. Ο Κούνουπας υπήρξε για ένα χρονικό διάστημα και παράγοντας των Αρκαδίων αγώνων, ενώ είχε μεγάλη συμβολή στην πολιτιστική, πολιτική, αθλητική και πνευματική ζωή της πόλης του Ρεθύμνου και πλούσιο συγγραφικό έργο. Ο τρίτος αθλητής είναι ο Γιάννης Χαλκιαδάκης (1931-1999) με καταγωγή από το Ατσιπόπουλο Ρεθύμνου. Ο Χαλκιαδάκης εργάστηκε ως γυμναστής σε σχολεία της πόλης και έγινε γνωστός στους αθλητικούς κύκλους της πόλης με το παρατσούκλι «Χαλκιούς». Ήταν αθλητής με πλούσια προσόντα, αφού αγωνιζόταν σε όλα τα αθλήματα του στίβου και είχε πανελλήνιες διακρίσεις στο πένταθλο και το δέκαθλο. Ξεκίνησε ως αθλητής του Γυμνασίου Ρεθύμνου και στη συνέχεια συμμετείχε στα Αρκάρδια με τη φανέλα του Ατρομήτου, της Α.Ε. Νίκαιας και της 5ης Μεραρχίας και ως παράγοντας ήταν ιδρυτικό μέλος του ΑΓΟΡ και του ΟΚΑ «Αρκάδι». Αγωνιζόταν στα Αρκάρδια από το 1950 μέχρι και το 1962 και είχε κατακτήσει έξι φορές την πρώτη θέση στο άλμα επί κοντώ, καταγράφοντας μάλιστα παγκρήτιο ρεκόρ το 1962. Επιπλέον, είχε ανέβει στο βάθρο των νικητών ως δεύτερος ή τρίτος άλλες οκτώ φορές: μία στο άλμα επί κοντώ και επτά σε άλλα αγωνίσματα (μήκος, 100 μ., 110 μετ' εμποδίων και ακοντισμός). Για πολλά χρόνια, υπήρξε προπονητής επιτυχημένων αθλητών και αθλητριών στίβου στο Ρέθυμνο, όπως ο Σταμάτης Δασκαλάκης, ο οποίος διακρίθηκε στους Αρκαδίους αγώνες και στα Βενιζέλια τις δεκαετίες του '50 και του '60.

Άλλος ένας αθλητής αυτής της περιόδου που μνημονεύτηκε σε πολλές προφορικές μαρτυρίες και είχε αξιοπρόσεκτη παρουσία στα Αρκάρδια είναι ο Ανδρέας Μαντζαβάς. Θεωρείται ένας από τους αναγεννητές του ρεθυμνιώτικου αθλητισμού και των Αρκαδίων αγώνων μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Γεννήθηκε στην καμπή του 20ού αιώνα στην Αμυδαλιά Δωρίδας και πέθανε το 1977. Υπήρξε αθλητής του Εθνικού Αθηνών. Πριν τον πόλεμο ήταν

πρωταθλητής Ελλάδας στη λιθοβολία, το 1936 και το 1937, και στον ακοντισμό το 1939. Αμέσως μετά τον πόλεμο μετακόμισε στο Ρέθυμνο όπου εργάστηκε στην πυροσβεστική υπηρεσία. Στους Αρκάδιους αγώνες συμμετείχε ως αθλητής του Κεραυνού από το 1946 μέχρι και το 1951 και κατέκτησε πολλές φορές την πρώτη και τη δεύτερη θέση στα αγωνίσματα του ακοντισμού, της ελεύθερης δισκοβολίας και της ελληνικής δισκοβολίας. Τα επόμενα έτη ανέλαβε χρέη προπονητή και ανέδειξε πολλούς αθλητές και αθλήτριες στο Ρέθυμνο.

Άλλοι Χανιώτες αθλητές που έχουν αξιοσημείωτη πορεία στους αγώνες της μεταπολεμικής περιόδου είναι οι αθλητές του Τάλω Παναγιώτης Λεντάρης, Γιάννης Πολογιώργης και ο Γιώργος Τραϊτόρος. Ο Λεντάρης σημειώνει τρεις νίκες στο άλμα εις τριπλούν (1946, 1948, 1955) και μία στο άλμα εις μήκος (1955) και κατακτά αρκετές φορές τη δεύτερη και την τρίτη θέση σε διάφορα αγωνίσματα. Ο Τραϊτόρος αγωνίστηκε στους Αρκάδιους τα έτη 1946 και 1948 και πήρε διπλή πρωτιά στο κρητικό βόλι και τη δισκοβολία και τις δύο χρονιές, ενώ το 1948 τερμάτισε δεύτερος στη σφαιροβολία. Ο Πολογιώργης, που εμφανίστηκε αργότερα, είναι ένας από τους πολυνίκες των Αρκάδιων αγώνων με συνολικά δέκα νίκες. Επιτυγχάνει πρωτιές σε σφαιροβολία, κρητικό βόλι και δισκοβολία το 1950 με τη φανέλα του Τάλω. Στη συνέχεια σημειώνει νίκες με τον Παναθηναϊκό στο κρητικό βόλι δύο φορές (1952 και 1957) και από μία φορά στη σφαιροβολία και στη δισκοβολία το 1952. Επιπλέον, έχει την καλύτερη επίδοση αγωνιζόμενος εκτός συναγωνισμού με τον Παναθηναϊκό δύο φορές στη σφαιροβολία (1951, 1955) και μία στη δισκοβολία (1951).

Η δυναμική παρουσία εκτεταμένων οικογενειακών δικτύων στον τοπικό αθλητισμό αυτής της περιόδου είναι αξιοσημείωτη. Στην πρώιμη φάση ανάπτυξης των Αρκάδιων αγώνων, ιδιαίτερη ήταν η συμβολή των οικογενειών Ανυφαντάκη, Καρνή και Τζέλησι. Η οικογένεια των Ανυφαντάκηδων είχε σημαίνουσα παρουσία στον ρεθυμνιώτικο αθλητισμό της μεταπολεμικής περιόδου. Η πολυμελής οικογένεια της Δέσποινας Καραπιδάκη και του Στέλιου Ανυφαντάκη από τα Σαχτούρια του Ρεθύμνου απαρτιζόταν από δύο κορίτσια, την Καλλιόπη και τη Μαρία, και πέντε αγόρια. Και τα πέντε αγόρια ήταν από μικρή ηλικία ποδοσφαιριστές στην ομάδα του Κεραυνού. Ο μεγαλύτερος γιος τους, ο Βαγγέλης Ανυφαντάκης (1928-2010), ήταν υπάλληλος του ΟΤΕ. Διακρίθηκε τόσο στα Βενιζέλεια όσο και στα Αρκάδια (1945-1950) ως άλτης εις μήκος, τριπλούν και επί κοντώ. Παράλληλα, σημείωσε σημαντικές επιτυχίες στο δέκαθλο σε πανελλήνιους αγώνες. Ο Βαγγέλης ήταν προπονητής του αδερφού του, Μύρωνα Ανυφαντάκη, στις πρώτες συμμετοχές

του στα Αρκάδια (για τον Μύρωνα, βλ. *εδώ*, κεφ. 3). Ο Αντώνης (1930-1996) υπηρέτησε στο ναυτικό και κατόπιν απέκτησε εστιατόριο. Ο Γιώργος γεννήθηκε το 1931 και αγωνίστηκε ως ποδοσφαιριστής στη θέση του σέντερ φορ από το 1946 στον Κεραυνό, ενώ μετέπειτα πήρε μεταγραφή στον Ρεθυμνιακό στη Β΄ Εθνική. Ήταν ιδιοκτήτης καφενείου και πρακτορείου ΟΠΑΠ. Ο Νίκος Ανυφαντάκης (1934-2013) ήταν βιβλιοπώλης και ιδιοκτήτης πρακτορείου ΠΡΟΠΟ και αγωνιζόταν σε αμυντικές θέσεις στον Κεραυνό Ρεθύμνου. Η αθλητική παράδοση της οικογένειας συνεχίζεται και στις επόμενες γενιές, με πολλά μέλη της είτε να εμπλέκονται σε τοπικά ποδοσφαιρικά σωματεία είτε να ασχολούνται με τον κλασικό αθλητισμό. Ως προς τους Αρκάδιους αγώνες, ο Στέλιος Ανυφαντάκης του Μύρωνα κερδίζει στον ακοντισμό ανδρών το 1982, ενώ στο ίδιο αγώνισμα ο Βαγγέλης Ανυφαντάκης σημειώνει νίκες τα έτη 1990-1991.

Άλλη μία γνωστή αθλητική οικογένεια στην πόλη του Ρεθύμνου που συνέβαλε στην καθιέρωση του θεσμού των Αρκάδιων αγώνων είναι η προσφυγική οικογένεια των Καρνήδων. Ο Θεμιστοκλής Καρνής εγκαταστάθηκε στο Ρέθυμνο το 1922 και παντρεύτηκε τη Σοφία με την οποία απέκτησαν έξι γιους και μία κόρη. Ο Θεμιστοκλής ήταν λιμενεργάτης στο λιμεναρχείο Ρεθύμνου. Ο πρωτότοκος γιος τους, Γιώργος Καρνής, γεννήθηκε το 1928 και πέθανε το 2018. Συμμετείχε στους Αρκάδιους αγώνες από το 1946 μέχρι και το 1952 και διακρίθηκε στη δισκοβολία και στο κρητικό βόλι. Ο Γιώργος ήταν τερματοφύλακας στον Κεραυνό Ρεθύμνου τη δεκαετία του '50 και έπειτα από ένα σύντομο πέρασμα από τον Παναθηναϊκό πήρε μεταγραφή στον Ηρόδοτο Αλικαρνασσού και ήταν για αρκετά χρόνια ο πρώτος τερματοφύλακας της ομάδας. Ο δευτερότοκος Κωνσταντίνος (Κόνιος) γεννήθηκε το 1933 και συμμετείχε στους Αρκάδιους αγώνες από το 1954 έως και το 1963, εκπροσωπώντας διάφορα αθλητικά σωματεία, όπως ο Αστέρας Ρεθύμνου, η ΕΓΟΗ, ο Ατρόμητος, ο Εργοτέλης και ο Κεραυνός. Στα Αρκάδια διακρίθηκε στα αγωνίσματα της σφαιροβολίας, της δισκοβολίας και του κρητικού βολιού, ενώ ως ποδοσφαιριστής αγωνίστηκε στη θέση του σέντερ μπακ στις ομάδες του Αστέρα Ρεθύμνου και του Ρεθυμνιακού. Ο Ηλίας γεννήθηκε το 1934 και δεν ασχολήθηκε με το ποδόσφαιρο, αλλά συμμετείχε ως αθλητής του Ατρομήτου Ρεθύμνου στα προκριματικά των 100 μ. στα Αρκάδια του 1955. Ο Αποστόλης Καρνής ήταν επίσης τερματοφύλακας για αρκετά χρόνια στον Αστέρα Ρεθύμνου και ο Νίκος ήταν τερματοφύλακας στην ομάδα του Εργοτέλη τη δεκαετία του 1960 και αρκαδιοδρόμος. Ο Νίκος Καρνής πέθανε το 2012. Ο Μιχάλης γεννήθηκε το 1937 και αγωνίστηκε ως αθλητής του Αστέρα Ρεθύμνου στο

δρόμο 100 μ. στα Αρκάδια του 1955, ενώ την επόμενη χρονιά διακρίθηκε στα αγωνίσματα του δρόμου 100 μ. και του άλματος εις μήκος. Ως ποδοσφαιριστής αγωνίστηκε στη θέση του επιθετικού στις ομάδες του Αστέρα Ρεθύμνου και αργότερα του Εργοτέλη, αποτελώντας, μαζί με τον αδελφό του Νίκο, βασικό στέλεχος της ομάδας που αγωνιζόταν στη Β΄ Εθνική τη δεκαετία του 1960.

Ιδιαίτερα ενεργή στο πλαίσιο του τοπικού αθλητισμού και των Αρκάδιων αγώνων ήταν και η οικογένεια Τζέλνσι. Ο Μάρκος Τζέλνσις και η Αργυρώ Βλαστού είχαν καταγωγή από το Ατσιπόπουλο Ρεθύμνου και διατηρούσαν μεγάλο αρτοποιείο στο κέντρο της πόλης του Ρεθύμνου. Ο πρωτότοκος γιος τους, ο Ιωάννης (1910-1996), εργαζόταν στην οικογενειακή επιχείρηση. Μετακόμισε για ένα μικρό χρονικό διάστημα στην Αθήνα και αγωνίστηκε στο τμήμα κλασικού αθλητισμού του Πανιωνίου. Ήταν γυμνασιάρχος στα Α΄ Αρκάδια του 1936 και έλαβε μέρος ως αθλητής στους αγώνες του 1937, κατακτώντας την τρίτη θέση στο αγώνισμα του ακοντισμού. Η συμβολή του από τη θέση του παράγοντα τόσο στην καθιέρωση του θεσμού των Αρκάδιων αγώνων όσο και στη διεξαγωγή τους μέχρι και τη δεκαετία του '80 ήταν σημαντική. Στα χρόνια της Χούντας των Συνταγματαρχών έπεσε σε δυσμένεια λόγω των προοδευτικών του αντιλήψεων και αποπέμφθηκε από τη θέση του προέδρου του Πολιτιστικού Συλλόγου Ατσιποπούλου Ρεθύμνου. Ο δευτερότοκος Σοφοκλής (1921-2010) εργάστηκε στο αρτοποιείο της οικογένειας μέχρι το 1970, οπότε και μετακόμισε στην Αθήνα. Υπηρέτησε μέρος της στρατιωτικής του θητείας στο «αναμορφωτικό» στρατόπεδο της Μακρόνησου λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων. Συμμετείχε στα Αρκάδια από το 1939 μέχρι και το 1948 με αρκετά καλές επιδόσεις στο άθλημα του άλματος εις τριπλούν. Ο Ιωάννης Τζέλνσις του Εμμανουήλ (1936-2019) ήταν μακρινός συγγενής του Σοφοκλή και του Ιωάννη και αθλητής του Ατρομήτου. Διακρίθηκε τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκρήτιο επίπεδο στα αθλήματα της σφαιροβολίας, της δισκοβολίας και του κρητικού βολιού. Αγωνίστηκε στα Αρκάδια από το 1954 έως το 1957 και κατατάχτηκε πρώτος το 1956 στο κρητικό βόλι και στη δισκοβολία.

1955-1967

Από το 1955, οι αγώνες αποκτούν πανελλήνιο χαρακτήρα, καθώς συμμετέχουν πλέον συστηματικά αθλητές από αθηναϊκά σωματεία. Είναι η περίοδος κατά την οποία αρχίζουν να εμφανίζονται με κάποια κανονικότητα πρωταθλητές γνωστοί στον ελλαδικό χώρο. Το 1955 παίρνουν μέρος στους αγώνες εκτός συναγωνισμού αθλητές της Χωροφυλακής, όπως ο άλιος Αναστάσιος Ντόντος

και οι αθλητές δρόμων αντοχής Γιώργος Παπαβασιλείου και Μιχάλης Σίδερης, ενώ το 1962 θα λάβει μέρος στα Αρκάδια ένας άλλος δρομέας της Σχολής Χωροφυλακής, ο Κώστας Γραμματικόπουλος, ο οποίος θα έχει μια αξιοσημείωτη αγωνιστική πορεία. Το 1964 συνεχίζεται η παράδοση των τελευταίων ετών με την πρόσκληση γνωστών πρωταθλητών στο Ρεθύμνο, όπως οι δρομείς ταχύτητας Δημήτρης Σκούρτης του Εθνικού και Λεωνίδας Κόρμαλης του Παναθηναϊκού, ο δρομέας ημιαντοχής Γιώργος Μεσημερτζής του Ολυμπιακού, ο δισκοβόλος Γεώργιος Τσακανίκας του Παλαιού Φαλήρου, ο ακοντιστής Μιχάλης Τσιγκουνάκης του Παναθηναϊκού και ο σφαιροβόλος του Ολυμπιακού Γιώργος Λεμονής.

Παράλληλα, την περίοδο αυτή συμμετέχουν και σημειώνουν υψηλές επιδόσεις οι διακεκριμένοι μαραθωνοδρόμοι Στέλιος Μάνδαλος της ΑΕΚ και Βασίλης Κουσίδης του Πειραικού, ενώ ο Χανιώτης Ιωάννης Πολογιώργης του Παναθηναϊκού, που είχε συμμετάσχει και στους αγώνες του 1950 με τη φανέλα του Τάλω, ξεχωρίζει στις ρίψεις. Το 1965, εξάλλου, συμμετείχαν στους Αρκάδιους αγώνες με τον Παναθηναϊκό δύο εμβληματικές φιγούρες του ελληνικού αθλητισμού, ο άλτης του επί κοντώ Χρήστος Παπανικολάου και ο σφαιροβόλος Λουκάς Λουκά. Ο πρώτος, τρία χρόνια μετά τη συμμετοχή του στα Αρκάδια, θα έρθει τέταρτος στους Ολυμπιακούς αγώνες του Μεξικού, ενώ στις 24 Οκτωβρίου του 1970 θα κάνει παγκόσμιο ρεκόρ με 5.49 στο Στάδιο Καραϊσκάκη. Ο δεύτερος, Κύπριος στην καταγωγή, κατέρριψε επτά φορές το πανελλήνιο ρεκόρ της σφαιροβολίας και ήταν ο πρώτος αθλητής στην Ελλάδα που πέρασε το όριο των 19 μέτρων.

Σε τοπικό επίπεδο, ιδιαίτερης μνείας χρήζει ο Ρεθεμνιώτης Μιχάλης Μαράκης (1944-2000), ο οποίος γεννήθηκε στον Φουρφουρά Αμαρίου και έμελλε να έχει τα επόμενα χρόνια πρωταγωνιστική παρουσία στους Αρκάδιους αγώνες. Ο Μαράκης αγωνίστηκε για πρώτη φορά στα Αρκάδια του 1961, εκπροσωπώντας το Α΄ Γυμνάσιο Ρεθύμνου και κατέλαβε την τρίτη θέση στο αγώνισμα της δισκοβολίας. Το 1959 εντάχτηκε στον Ατρόμητο Ρεθύμνου και το 1963 πήρε μεταγραφή στην ομάδα του Ολυμπιακού Πειραιώς, ξεκινώντας παράλληλα τις σπουδές του στην τότε ΕΑΣΑ (Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής). Το 1969 διορίστηκε καθηγητής φυσικής αγωγής στο Α΄ Γυμνάσιο Ρεθύμνου. Συμμετείχε ως αθλητής και είχε πρωταγωνιστική παρουσία στους Αρκάδιους αγώνες από το 1961 μέχρι το 1979 και είναι από τους πολυνίκες του θεσμού, καθώς έχει κατακτήσει συνολικά δώδεκα νίκες. Πρώτευσε στη σφαιροβολία μία φορά με τον Ολυμπιακό (1963) και στη δισκοβολία έξι φορές

με τον Ολυμπιακό (1963, 1966, 1969, 1970, 1972, 1973), τρεις με τον ΟΚΑ «Αρκάδι» (1977-1979), μία με την Εθνική Ενόπλων (1968) και μία με τον Ατρόμητο Ρεθύμνου (1962). Το 1969 κατέλαβε την τέταρτη θέση στο αγώνισμα της δισκοβολίας στο παγκόσμιο στρατιωτικό πρωτάθλημα με επίδοση 52,10 μ. και το 1970 αναδείχθηκε πρωταθλητής Ελλάδας στη δισκοβολία. Υπήρξε μέλος της Εθνικής εφήβων (1963-1966) και ανδρών (1966-1971) στη δισκοβολία και αγωνίστηκε σε πολλούς βαλκανικούς και πανευρωπαϊκούς αγώνες. Ήταν ιδρυτικό μέλος του ΟΚΑ «Αρκάδι» το 1976 και του Α.Ο. «Ψηλορείτης» το 1980 και είχε σημαντική συμβολή στη δημιουργία της πρώτης ομάδας μπάσκετ στο Ρέθυμνο. Ως προπονητής ανέδειξε πολλούς αθλητές και αθλήτριες στην πόλη. Από το 2007 μέχρι και σήμερα διεξάγονται οι αγώνες στίβου «Μαράκεια» στο Δημοτικό Στάδιο «Μιχαήλ Μαράκης» για να τιμηθεί η μνήμη του. Η κόρη του, Μαρία Μαράκη, είναι καθηγήτρια φυσικής αγωγής. Εμφανίζεται σε επόμενη φάση διεξαγωγής των Αρκάδιων αγώνων (1974-1992) και συνεχίζει την αθλητική παράδοση της οικογένειας, καταλαμβάνοντας πρώτες, δεύτερες και τρίτες θέσεις στα αθλήματα της σφαιροβολίας, της δισκοβολίας και του άλματος εις μήκος.

Ένας δεύτερος Ρεθεμνιώτης αθλητής με σημαντική συμβολή στον κρητικό αθλητισμό που εμφανίζεται στους αγώνες αυτή την περίοδο είναι ο Μιχάλης Λέκκας (1928-2020), ο οποίος ξεκίνησε την ενασχόλησή του με τον αθλητισμό παίζοντας ποδόσφαιρο στις αλάνες. Μετέπειτα αγωνίστηκε ως τερματοφύλακας στην ποδοσφαιρική ομάδα του ΟΦΗ τη δεκαετία του 1950 και αργότερα υπήρξε προπονητής αρκετών ποδοσφαιρικών ομάδων. Ήταν ένας πολυαθλητής με πολλές επιτυχίες σε διάφορα αθλήματα, όπως το κρητικό βόλι, η σκοποβολή, η κολύμβηση και το πόλο. Άλλα μέλη της οικογένειάς του, όπως τα αδέρφια του, Βαγγέλης και Νίκος, και ο γιος του Αλέξης, είχαν πολλές σημαντικές επιτυχίες σε διάφορα αθλήματα. Στους Αρκάδιους αγώνες αγωνίζεται από το 1955 μέχρι το 1960, καταλαμβάνοντας τρεις φορές την πρώτη θέση στο κρητικό βόλι (1955, 1958, 1960) και πετυχαίνοντας διακρίσεις στα άλματα εις μήκος και εις ύψος. Τρεις σημαντικοί αθλητές που συμμετείχαν στη δεύτερη αυτή φάση των αγώνων και είχαν καταγωγή από τα Χανιά είναι ο Μιχάλης Τσάφαρης, ο Μανώλης Σουβλάκης και ο Παύλος Πολυχρονάκης (για τον Πολυχρονάκη, βλ. επίσης, *εδώ*, κεφ. 3). Ο Τσάφαρης ήταν πρωταθλητής Ελλάδας εφήβων στα 400 μ. και 800 μ. και 1.500 μ. το 1959 και στους Αρκάδιους αγώνες κατέκτησε δεύτερες και τρίτες θέσεις στα αγωνίσματα δρόμου 800 μ. και με τις φανέλες του Αστέρα Χαλέπας και του Παναθηναϊκού. Ο Σουβλάκης ήταν αρχικά αθλητής του Κύδωνα και μετέπειτα του Ολυμπιακού. Είχε ως κύριο αγώνισμά του το άλμα

εις τριπλούν και στους Αρκάδιους αγώνες κατέκτησε τρεις φορές την πρώτη θέση στο τριπλούν (1966, 1968, 1978) και μία στο άλμα εις μήκος (1973), όλες με τη φανέλα του Κύδωνα Χανίων.

Σύντομη αλλά αξιοσημείωτη παρουσία στους αγώνες είχε ο μετέπειτα διακεκριμένος γυμναστής και προπονητής αθλητικών σωματείων στο Ηράκλειο Βαγγέλης Καρκανάκης. Στην περίοδο 1957-1960 συμμετείχε με την ΕΓΟΗ, πετυχαίνοντας στα αγωνίσματα του μήκους και του τριπλούν τρεις φορές την πρώτη θέση, δύο τη δεύτερη και μία την τρίτη θέση, και το επόμενο έτος με τον Κύδωνα Χανίων κατέλαβε δύο πρώτες θέσεις σε μήκος και τριπλούν και μία δεύτερη στο άλμα εις ύψος.

Στον γυναικείο αθλητισμό παίρνουν μέρος κυρίως αποστολές από ομάδες των τριών μεγάλων πόλεων της Κρήτης. Το 1965, ο ΑΓΟΡ γίνεται το δεύτερο ρεθεμνιώτικο σωματείο, μετά τον Ατρόμητο, που κατεβάζει γυναικεία ομάδα, με τις αθλήτριες Τριποδινού, Ψαρουδάκη, Τυράκη, Μυριοκεφαλιτάκη και Παναρετάκη να πετυχαίνουν υψηλές θέσεις και στα τέσσερα αγωνίσματα γυναικών αυτού του έτους. Στα γυναικεία αγωνίσματα συμμετέχουν κυρίως ομάδες των εκπαιδευτηρίων των πόλεων, με το Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου να επιτυγχάνει σημαντικές διακρίσεις. Η απουσία αθλητριών από την υπόλοιπη Ελλάδα δεν είναι τυχαία. Ο γυναικείος αθλητισμός δεν έχει αναπτυχθεί στη χώρα και οι μετακινήσεις αθλητριών σε επαρχιακά μίτινγκ σπανίζουν. Στο πρόγραμμα των Αρκαδίων, τα γυναικεία αγωνίσματα περιορίζονται σε δρόμους ταχυτήτων και στα άλματα εις ύψος και εις μήκος, ενώ από το 1957 προστίθεται η σφαιροβολία, με τη μαθήτριά του Γυμνασίου Θηλέων Ρεθύμνου Μαρία Παπαδάκη να κατακτά την πρώτη θέση. Ο αριθμός των αθλητριών που παίρνουν μέρος στους αγώνες είναι σχετικά μικρός, και πολλές από αυτές συμμετέχουν σε παραπάνω από ένα αγωνίσματα, μερικές φορές πολύ διαφορετικά μεταξύ τους. Για παράδειγμα, η Σταματία Κάλλα του Γυμνασίου Θηλέων Χανίων συμμετέχει το 1961 και παίρνει την πρώτη θέση σε τρία πολύ διαφορετικά αθλήματα (άλμα εις ύψος, άλμα εις μήκος και σφαιροβολία). Αξιόλογες επιδόσεις καταγράφουν και οι Ρεθεμνιώτισσες αθλήτριες του Γυμνασίου Θηλέων Ειρήνη Χάσικου και Αθηνά Παπαλεξάκη, η Μαρία Μαλαξιανάκη του Γυμνασίου Θηλέων Χανίων και αργότερα του Κύδωνα, η Αικατερίνη Πρωτοψάλτη της Εμπορικής Σχολής Χανίων, η Κατερίνα Λιονάκη του Β΄ Γυμνασίου Θηλέων Χανίων και η Αντωνία Σιμισίρογλου του Γυμνασίου Ηρακλείου. Η Μαλαξιανάκη, μάλιστα, είναι από τις πολυνίκες του θεσμού, καθώς έχει κατακτήσει συνολικά δεκατρείς πρωτιές. Με το Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων ήρθε πρώτη στους δρόμους 80 μ. και 100

μ. και στη συνέχεια κατέλαβε τρεις φορές την πρώτη θέση στα 100 μ. με τον Κύδωνα (1962, 1965 και 1967). Επίσης, με τον Κύδωνα πρώτευσε τέσσερις συνεχόμενες χρονιές (1964-1967) στο άλμα εις μήκος και στο άλμα εις ύψος. Στο τελευταίο άθλημα είχε άλλη μία πρωτιά με την Εμπορική Σχολή Χανίων (1963).

Κατά το χρονικό διάστημα 1955-1967, οι Αρκάδιοι αγώνες δίνουν την ευκαιρία σε Κρητικούς και άλλους αθλητές να διακριθούν και να επιτύχουν πολύ υψηλές επιδόσεις και αρκετά παγκρήτια ρεκόρ, όπως αυτά των Γ. Κασιμάτη του Τάλω και Γιάννη Τζέλησι του Ατρομήτου στο άλμα επί κοντώ και στη δισκοβολία, αντίστοιχα (1957), του Μανώλη Μιχελινάκη στο ύψος (1958), του Παύλου Πολυχρονάκη στη δισκοβολία (1960), του Γιάννη Χαλκιαδάκη στο άλμα επί κοντώ (1962), του Νίκου Γραμματικάκη του ΕΓΟΗ, του Παρασκευά Μαχαιρά και του Παύλου Πολυχρονάκη του Κύδωνα στο κρητικό βόλι, στα 800 μ. και στη σφαιροβολία, αντίστοιχα (1965).

Σε σωματειακό επίπεδο, στον ανδρικό αθλητισμό τα σωματεία των Χανίων Κύδων και Τάλως εξακολουθούν να έχουν συνεχή παρουσία στους αγώνες, με τον πρώτο να διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στους τοπικούς διασωματειακούς ανταγωνισμούς. Από το 1955 και εντεύθεν, εμφανίζονται και οργανωμένες αποστολές των σωματείων της πόλης του Ηρακλείου ΟΦΗ, ΕΓΟΗ και Εργατέλης. Από το Ρέθυμνο συμμετέχουν ο Ατρομήτος, ο Κεραυνός και, από το 1965, ο ΑΓΟΡ, ο οποίος είχε σημαντικές επιτυχίες τα επόμενα χρόνια. Το 1960 έχουμε για πρώτη φορά μαζική συμμετοχή συλλόγου από τον νησιωτικό χώρο εκτός Κρήτης, με δεκατρείς αθλητές του ΠΑΟ Ρόδου να σημειώνουν σημαντικές επιδόσεις και το σωματείο να κατακτά την πρώτη θέση με 67 βαθμούς και διαφορά 35 βαθμών από τη δεύτερη ομάδα της ΣΕΑΠ. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1950, αυξάνονται οι συμμετοχές ομάδων από την Αθήνα, όπως ο Ολυμπιακός, ο Παναθηναϊκός, η ΑΕΚ, ο Εθνικός, ο Πανελλήνιος και ο Πανιώνιος, που έχουν πρωταγωνιστική παρουσία στους διασωματειακούς ανταγωνισμούς.

Η έντονη παρουσία στρατιωτικών αθλητικών τμημάτων συνεχίζεται. Η Ελληνική Βασιλική Χωροφυλακή κατακτά τρία χρυσά μετάλλια το 1956 στα αγωνίσματα δρόμου 800 μ. ανδρών (Μιχαήλ Σίδερης), δρόμου 1.500 μ. ανδρών (Μιχαήλ Σιδέρης) και δρόμου 3.000 μ. ανδρών (Γεώργιος Αποστολόπουλος). Το 1961 λαμβάνουν μέρος στους αγώνες τουλάχιστον τέσσερα σωματεία των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας: η ΑΚΙΠ, η ΣΕΑΠ, η Ελληνική Βασιλική Χωροφυλακή και η Σχολή Χωροφυλακής.

1967-1973

Στην περίοδο της Χούντας των Συνταγματαρχών, οι Αρκάδιοι αγώνες σημαδεύονται από την κυριαρχική παρουσία των στρατιωτικών ομάδων, ιδιαίτερα της ομάδας στίβου της Εθνικής Ενόπλων. Η συμμετοχή της στους αγώνες έδωσε την ευκαιρία στο κοινό της πόλης να παρακολουθήσει ορισμένους από τους πιο σημαντικούς Έλληνες πρωταθλητές εκείνης της περιόδου: τον δισκοβόλο και σφαιροβόλο Θανάση Αμπατζή, τον δρομέα Γιώργο Παρρή, τον δισκοβόλο Νίκο Τσιάρα, τον ακοντιστή Ανδρέα Καπώνη, τον επικοντιστή Θεόδωρο Τόγκα και τον άλτη ύψους Οδυσσέα Παπατώνη.

Το 1969, το επίπεδο του ανταγωνισμού υπήρξε πολύ υψηλό, με την ομάδα των ενόπλων δυνάμεων να κυριαρχεί στα οκτώ από τα δεκαπέντε αγωνίσματα ανδρών και τα υπόλοιπα επτά χρυσά μετάλλια να πηγαίνουν σε αθλητές συλλόγων του κέντρου (Ολυμπιακός, Παναθηναϊκός, ΑΕΚ). Ανάμεσα σε αυτούς και ο Χρήστος Παπανικολάου του Παναθηναϊκού, ο οποίος κατέβηκε για δεύτερη φορά στους αγώνες. Σε τοπικό επίπεδο, οι δυνατότητες των αθλητών των σωματείων της Κρήτης για συμμετοχή στο βάθρο των νικητών ήταν περιορισμένη, με τους τοπικούς σωματειακούς ανταγωνισμούς να μεταφέρονται στα γυναικεία αγωνίσματα και τις ομάδες Κάστρο Ηρακλείου και του ΑΓΟΡ να έχουν τα πρωτεία. Στους αγώνες του 1970 έλαβαν μέρος και μεμονωμένοι αθλητές από την Κύπρο, με τον Παπακώστα να σημειώνει σημαντικές διακρίσεις, και συμμετείχε για πρώτη φορά στους αγώνες αποστολή σωματείου από την ενδοχώρα του Νομού Ρεθύμνου, ο Αστέρας Περάματος.

Στους αγώνες του 1971 συμμετείχαν πάνω από 200 αθλητές, με την ομάδα στίβου της Εθνικής Ενόπλων να καταλαμβάνει εννέα πρώτες θέσεις στα δεκαπέντε αγωνίσματα ανδρών που διεξήχθησαν. Ο σωματειακός ανταγωνισμός, ιδίως για τα κρητικά σωματεία, είχε μεταφερθεί στον γυναικείο αθλητισμό. Ένα χρόνο αργότερα, η ομάδα στίβου των ενόπλων δυνάμεων καταλαμβάνει έντεκα πρώτες θέσεις, ενώ άλλες δύο πρώτες θέσεις παίρνει το 6ο Σύνταγμα Πεζικού, με τον άλτη επί κοντώ Θεόδωρο Τόγκα και τον άλτη μήκους, πρωταθλητή στο δέκαθλο και μετέπειτα πρόεδρο και στη συνέχεια γενικό γραμματέα του ΣΕΓΑΣ Βασίλη Σεβαστή. Είναι αξιοσημείωτο ότι τη χρόνια εκείνη τρεις αθλητές της Εθνικής Ενόπλων (οι Γιώργος Παρρής, Γιώργος Βασιλείου και Βαγγέλης Παύλου) σημειώνουν τρεις διπλές πρωτιές σε αγώνες δρόμου. Παράλληλα, υπάρχουν σωματεία της Αθήνας που συμμετέχουν με σημαντικούς αθλητές, μεταξύ των οποίων οι μαραθωνοδρόμοι Γιώργος Φακιολάς του Παναθηναϊκού και Ιωάννης Βιρβίλης της ΑΕΚ, αλλά και ο

πανελληνιονίκης και βαλκανιονίκης σφαιροβόλος του Ολυμπιακού Γιώργος Λεμονής (για τον Γιώργο Λεμονή, βλ. επίσης *εδώ*, κεφ. 3).

Στον γυναικείο αθλητισμό παρατηρούμε τη σταδιακή αύξηση των αγωνισμάτων του προγράμματος. Το 1969 προστίθεται στο πρόγραμμα των αγώνων το αγώνισμα των 800 μ. γυναικών, το 1971 η δισκοβολία και ο δρόμος 200 μ. και το 1972 ο ακοντισμός. Αντίστοιχα, αυξάνονται και τα αθλήματα των ανδρών. Το 1969 διεξάγονται αγώνες σκυταλοδρομίας 4 επί 100 μ. ανδρών, 400 μ. ανδρών και 5.000 μ. ανδρών. Οι συμμετοχές σχολικών ομάδων περιορίζονται και στη θέση τους εμφανίζονται αποστολές γυναικείων τμημάτων αθλητικών σωματείων. Έτσι, εκτός από τον Κύδωνα και τον ΑΓΟΡ που είχαν κατεβάσει αθλητικές ομάδες γυναικών από τα προηγούμενα χρόνια, στην περίοδο αυτή εμφανίζονται γυναικείες ομάδες του Ατρομήτου από το Ρέθυμνο και του ΟΦΗ και του Κάστρου από το Ηράκλειο. Στη διετία 1970-1971 παρατηρείται αναβάθμιση και των ανταγωνισμών στα αγωνίσματα γυναικών και εμφανίζονται οι πρώτες οργανωμένες αποστολές γυναικείων τμημάτων συλλόγων εκτός Κρήτης (Πανιώνιος και Κερκυραϊκός). Το 1970, ο σύλλογος της Νέας Σμύρνης παίρνει την πρώτη θέση στη συνολική βαθμολογία των γυναικείων σωματείων μπροστά από τον ΟΦΗ και τον Κύδωνα και στα έτη 1970-71 κατακτά έντεκα πρώτες θέσεις, με τις αθλήτριες του Αδαμαντία Κοκοσέλη, Φρειδερίκη Μαγγίνα και Ελευθερία Παπαγεωργίου να ξεχωρίζουν. Στα ίδια χρόνια, ο Κερκυραϊκός κατακτά τρεις πρώτες θέσεις με τη σπρίντερ Αφροδίτη Γιούργα.

Δύο σημαντικοί Ρεθεμνιώτες αθλητές που πρωτοεμφανίζονται σε αυτή την περίοδο είναι ο Αετός Σταυρουλάκης και ο Αντώνης Δασκαλάκης. Ο πρώτος γεννήθηκε στο Καλονύχι Ρεθύμνου το 1951 και είναι σήμερα συνταξιούχος αστυνομικός υπάλληλος. Στα πρώτα βήματα της αθλητικής του σταδιοδρομίας εντάχθηκε στον Ατρόμητο Ρεθύμνου και στη συνέχεια αγωνίστηκε με τον Παναθηναϊκό, την Εθνική Ενόπλων και τον Κύδωνα Χανίων. Ήταν ο πρώτος αθλητής τον οποίο προπόνησε ο Μιχάλης Μαράκης και θεωρούνταν ένας σφαιροβόλος με πολλές προοπτικές, όμως λόγω ενός ατυχήματος δεν κατάφερε να συνεχίσει την αθλητική του καριέρα. Ήταν πρωταθλητής Κρήτης στη δισκοβολία, τη σφαιροβολία και το κρητικό βόλι και είχε συμμετοχές σε πολλά τοπικά αθλητικά γεγονότα, όπως τα Βαρδινογιάννεια, οι Μελιδόνειοι και οι Αρκάδιοι αγώνες. Στους Αρκάδιους αγώνες συμμετείχε από το 1967 μέχρι και τις αρχές του 1990. Ο δεύτερος είναι ο δισκοβόλος Αντώνης Δασκαλάκης. Ο Δασκαλάκης γεννήθηκε το 1950 στο Ρέθυμνο και ήταν από τους πρώτους

αθλητές του ΑΓΟΡ. Είναι σήμερα συνταξιούχος καθηγητής γυμναστικής και προπονητής στον Πειραιϊκό. Αναδείχθηκε πανελληνιονίκης εφήβων στη δισκοβολία το 1968 και ήρθε δεύτερος στο πανελλήνιο πρωτάθλημα εφήβων του 1969. Στους Αρκαδίους αγώνες κατέκτησε δύο τρίτες και μία δεύτερη θέση στο αγώνισμα της δισκοβολίας.

1974-1992

Με την επάνοδο της δημοκρατίας, οι αγώνες σταδιακά απαγκιστρώνονται από το μιλιταριστικό πνεύμα της Χούντας των Συνταγματαρχών με την ομάδα στίβου των ενόπλων δυνάμεων να συμμετέχει στην περίοδο 1975-1980 με μικρότερες αποστολές σε σχέση με το παρελθόν. Ωστόσο, το 1974 στους αγώνες συμμετέχει ισχυρή ομάδα της Αστυνομίας πόλεων, η οποία μάλιστα έρχεται πρώτη στην κατάταξη (με οκτώ συνολικά νίκες), έχοντας στις τάξεις της ορισμένους πρωταθλητές, όπως οι δρομείς ταχύτητας Στράτος Βασιλείου και Γιώργος Παρρής, που συνέχιζαν να συμμετέχουν στους αγώνες. Στα ανδρικά αγωνίσματα ξεχωρίζουν εγνωσμένης αξίας αθλητές συλλόγων που καταλαμβάνουν πρώτες θέσεις, όπως ο πρωταθλητής μεσαίων αποστάσεων Σταύρος Μερμίγκης και ο Κωνσταντίνος Ρούσης του Εθνικού Αθηνών, οι Γιάννης Μόνος και Βασίλης Δαουτάκης της ΑΕΚ, ο Ευστράτιος Ταρίνας του Πανωνίου και ο Θόδωρας Τόγκας του Αρκαδικού. Από την Κρήτη μόνο δύο αθλητές του Κύδωνα κατακτούν πρώτες θέσεις (Νικηφόρος Νικηφοράκης και Αντώνης Μιχαηλίδης) στα αγωνίσματα ανδρών, με τον σωματειακό ανταγωνισμό να μεταφέρεται στα αγωνίσματα γυναικών όπου συμμετέχουν μόνο αθλήτριες από την Κρήτη. Εκεί, ο Κύδων καταλαμβάνει την πρώτη θέση και ο ΟΦΗ ακολουθεί.

Σταδιακά, οι ομάδες εκτός Κρήτης συμμετέχουν με μεμονωμένους αθλητές υψηλών επιδόσεων, οι οποίοι πρωταγωνιστούν στους αγώνες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο δρομέας Σπύρος Νάκος, ο άλτης Θόδωρος Τόγκας του Αρκαδικού και ο σφαιροβόλος Κωνσταντίνος Ρούσης του Εθνικού. Ανάμεσα στους πολλούς δημοφιλείς πρωταθλητές που διακρίνονται στους Αρκαδίους αγώνες αυτής της περιόδου είναι και οι Σπύρος Χριστόπουλος, Σπύρος Ανδριόπουλος, Δημήτρης Κουτσούκης και Σπύρος Σπύρου. Ο Χριστόπουλος, πανελληνιονίκης ανοικτού και κλειστού στίβου από το 1981 έως και το 1998, συμμετέχει στα Αρκαδία και αναδεικνύεται πρώτος δύο φορές στο δρόμο 800 μ. (1991, 1996) και τρεις στα 1.500 μ. (1991, 1992, 1998). Ο μαραθωνοδρόμος Ανδριόπουλος, που είχε την καλύτερη πανελλήνια επίδοση στον μαραθώνιο

ανδρών από το 1983 έως και το 2007, λαμβάνει μέρος στους Αρκάδιους αγώνες και κατακτά την πρώτη θέση στα 5.000 μ. (1988), στα 3.000 μ. (1991), στα 1.500 μ. (1996) και στον Αρκάδιο δρόμο (1998). Πολλές νίκες επιτυγχάνει ο κορυφαίος Έλληνας σφαιροβόλος Δημήτρης Κουτσούκης τα έτη 1987-1989 και το 1992, ενώ το 1983 έχουμε την πρώτη διεθνή συμμετοχή στους αγώνες, αυτή του δρομέα ημιαντοχής Σπύρου Σπύρου του Γυμναστικού Συλλόγου Παγκύπρια, ο οποίος καταλαμβάνει δύο πρώτες θέσεις στους δρόμους 800 μ. και 1.500 μ. Από τους Κρητικούς αθλητές ξεχωρίζει ο Μιχάλης Φιλανδaráκης του ΟΦΗ και στη συνέχεια του Λιβυκού, ο οποίος επιτυγχάνει έντεκα νίκες, εκ των οποίων οι έξι στο άλμα εις μήκος (1980-1983, 1987, 1988), τέσσερις στο δρόμο 100 μ. (1981-1983, 1988) και μία στο άλμα εις μήκος παιδών (1980). Παράλληλα, συνεχίζουν να διακρίνονται ο Νίκος Γραμματικάκης και ο Αετός Σταυρουλάκης.

Ως προς τον γυναικείο αθλητισμό, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 (ιδιαίτερα μετά το 1978) παρατηρούμε τον περαιτέρω εμπλουτισμό των γυναικείων αγωνισμάτων (κυρίως με δρόμους ημιαντοχής). Αυξάνονται οι συμμετοχές αθλητριών, κάτι που αντανakλά και το ευρύτερο κλίμα προόδου του γυναικείου αθλητισμού στη χώρα και την Κρήτη. Με εξαίρεση σποραδικές νίκες σωματείων, όπως ο Παναθηναϊκός, ο Έφηβος Χίου και ο Ατρόμητος, στον γυναικείο αθλητισμό της περιόδου πρωτοστατούν κρητικά σωματεία. Το 1977 εμφανίζεται στους αγώνες η Αναγέννηση Αρκαλοχωρίου, καταλαμβάνοντας τη δεύτερη θέση στις γυναίκες και την πέμπτη στους άνδρες, γεγονός που δείχνει τη σταδιακή πρόοδο του κλασικού αθλητισμού στον αγροτικό χώρο του νησιού. Τρία χρόνια αργότερα, το 1980, πρωτοεμφανίζεται ο Λιβυκός Ιεράπετρας, ο οποίος θα έχει στο εξής συνεχή παρουσία σε όλη τη δεκαετία, ιδιαίτερα στις γυναίκες, καταλαμβάνοντας την 5η θέση στη συλλογική κατάταξη στα γυναικεία αγωνίσματα στους Αρκάδιους του 1980, την 3η στους αγώνες του 1983 και την 4η στους αγώνες του 1985, με σημαντικές αθλήτριες, όπως η Μαρίνα Βασαρμίδου, στο δυναμικό του. Η τελευταία είναι μία από τις πιο διακεκριμένες αθλήτριες της Κρήτης. Σε ηλικία 18 ετών ήταν 6η στο Παγκόσμιο πρωτάθλημα νεανίδων, πρωταθλήτρια Ελλάδας για 20 χρόνια, έχει κερδίσει 28 φορές πανελλήνιους αγώνες και έχει καταρρίψει 43 πανελλήνιες επιδόσεις σε όλες τις κατηγορίες αγωνισμάτων στα οποία έχει λάβει μέρος. Ανήκει στους πολυνίκες των Αρκάδιων αγώνων, καθώς έχει πέντε νίκες στο δρόμο 100 μ. με τον Λιβυκό (1985-1989) και άλλες πέντε στο δρόμο 200 μ. (1985-1989). Ο ρόλος της Βασαρμίδου στην ανάπτυξη του τοπικού αθλητισμού έχει αναγνωρισθεί από τοπικούς φορείς στην Ιεράπετρα, οι οποίοι εμπλέκονται τα

τελευταία χρόνια ενεργά στη συγκρότηση ενός τόπου μνήμης για την αθλήτρια – σε αυτό το πλαίσιο, από το 2015 και εφεξής, διεξάγονται στο Βουζουνεράκειο στάδιο οι παγκρήτιοι αγώνες στίβου «Βασαρμίδεια».

Το 1974 γίνονται οι πρώτοι αγώνες βάρδην ανδρών και την επόμενη χρονιά συμμετέχουν στο αγώνισμα οι πανελλήνιοι πρωταθλητές αγώνων βάρδην Άρης και Χρήστος Καραγεώργος του Παναθηναϊκού, με τον δεύτερο να επιτυγχάνει το 1979, σύμφωνα με σχετικό δημοσίευμα των *Ρεθιμνιώτικων Νέων*, την καλύτερη επίδοση στον κόσμο στα 10.000 μέτρα βάρδην σε δημόσια οδό.¹ Στα επόμενα χρόνια, τα δύο αδέρφια συνεχίζουν να συμμετέχουν με πρωταγωνιστική παρουσία. Το 1975 καταγράφεται η πρώτη συμμετοχή του αθλητικού δημοσιογράφου και βετεράνου αθλητή Νίκου Κωνσταντόπουλου στους αγώνες. Ο Κωνσταντόπουλος έχει ως αθλητής του Παλαιού Φαλήρου μία νίκη στη σφαιροβολία το 1984 και δεύτερες και τρίτες θέσεις στα αγωνίσματα σφαιροβολίας, δισκοβολίας και κρητικού βολιού. Έχει όμως συνολικά 35 συμμετοχές στους αγώνες, καθώς από το 1980 μέχρι και το 2015 λαμβάνει μέρος ανελλιπώς, με εξαίρεση δύο χρόνιες (το 1995 και το 2015).

Επίσης το 1975, εκτός από την αθλητική ομάδα της Ελληνικής Χωροφυλακής που κατέλαβε την πρώτη θέση, συμμετείχαν δεκαεννιά σωματεία, τέσσερα εκ των οποίων από τον Πειραιά (Ολυμπιακός, Εθνικός, Πειραιϊκός και Φάληρο), με τα δύο πρώτα να καταλαμβάνουν τη δεύτερη και την τρίτη θέση στην ομαδική βαθμολογία στους άνδρες, και έξι από Αθήνα (ΑΕΚ, Πανιώνιος, Εθνικός Αθηνών, Πανελλήνιος, Παγκράτι και Χαλάνδρι). Ακόμη συμμετείχαν σύλλογοι από Θεσσαλονίκη (Άρης), Πελοπόννησο (Παναχαϊκή) και Στερεά Ελλάδα (Γ.Σ. Αγρινίου) και πέντε από Κρήτη (ΑΓΟΡ, Ατρόμητος, Κύδων, ΟΦΗ και ΕΓΟΗ). Ο υψηλός ανταγωνισμός στα αγωνίσματα ανδρών δεν επέτρεψε τις διακρίσεις στους ντόπιους αθλητές. Αντίθετα, στον γυναικείο αθλητισμό ο ανταγωνισμός περιορίστηκε στα αθλητικά σωματεία της Κρήτης, με τις ομάδες του ΑΓΟΡ και του Κύδωνα να μοιράζονται τις πρώτες θέσεις.²

Το 1977 βραβεύεται ως πολυνίκης των Αρκαδίων αγώνων ο Κύδων Χανίων, ο οποίος από το έτος ίδρυσης του (1949) πρωταγωνιστεί τόσο στους Αρκαδίους αγώνες όσο και στα Βενιζέλεια. Το ίδιο έτος παίρνει για πρώτη φορά μέρος στους αγώνες ο ρεθιμνιώτικος ΟΚΑ «Αρκαδί». Ο σύλλογος ιδρύεται το 1976, με πρωτοβουλία των Μιχάλη Μαράκη, Γιάννη Χαλκιαδάκη και Γιώργου Εκκεκάκη, και οι αθλητές και αθλήτριές του επιτυγχάνουν αξιοπρόσεκτες

---

1. «Με επιτυχία έληξαν τα ΛΘ΄ Αρκαδία», *Ρεθιμνιώτικα Νέα*, 10-11-1979.

2. «Τα αποτελέσματα των Αρκαδίων αγώνων», *Κρητική Επιθεώρηση*, 15-11-1975, σ. 4.

επιδόσεις στους Αρκάδιους αγώνες. Μεταξύ άλλων, ο σύλλογος παίρνει σταθερά την πρώτη θέση στη βαθμολογία γυναικών από το 1977 μέχρι το 1983 και τη δεύτερη θέση στη βαθμολογία ανδρών το 1977 και το 1978. Η ομάδα του ΟΦΗ συμμετέχει πλέον με πολυμελείς αποστολές στα Αρκάδια και, μαζί με τον ΟΚΑ «Αρκάδι», έχει πολύ δυναμική παρουσία, καθώς καταλαμβάνει την πρώτη θέση τόσο στα αγωνίσματα ανδρών (1979, 1980, 1984, 1985) όσο και στα αγωνίσματα γυναικών (1984, 1985). Το 1977 είναι επίσης η πρώτη χρονιά που εντάσσονται στο πρόγραμμα τρία αγωνίσματα παιδών (άλμα εις τριπλούν, άλμα εις μήκος και δρόμος 800 μ.).

Αυτό το χρονικό διάστημα εμφανίζονται σταδιακά και κάποιες επιτυχίες αθλητών από συλλόγους της Θεσσαλονίκης. Τέτοια παραδείγματα είναι ο Αναστάσιος Ψαθάς του ΠΑΟΚ, ο οποίος κερδίζει χρυσό μετάλλιο στα 3.000 μ. ανδρών και στον Αρκάδιο δρόμο το 1978, και ο Κωνσταντίνος Σακαλής του Άρη Θεσσαλονίκης, ο οποίος παίρνει την πρώτη θέση δύο φορές στον Αρκάδιο δρόμο (1975, 1977) και μία στο δρόμο 3.000 μ. το 1977. Στα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1970, οι σωματειακοί ανταγωνισμοί περιορίζονται σε παγκρήτιο επίπεδο, με τη συμμετοχή λιγοστών πρωταθλητών που πάντως δίνουν ιδιαίτερο χρώμα στους αγώνες. Στους αγώνες του 1978 συνεχίζεται ο θεσμός της συμμετοχής παλαίμαχων αρκαδιοδρόμων (Χρήστος Βαρτζάκης, Βασίλης Χριστοφορίδης και Θανάσης Καλατζής, με τον τελευταίο να δωρίζει 1.000 δραχμές για την ενίσχυση του οργανωτή συλλόγου).³ Στους αγώνες του 1979, στους οποίους συμμετείχαν 21 σωματεία εμφανίστηκε για πρώτη φορά ο αθλητής του ΟΦΗ Γιώργος Αφορδακός στον Αρκάδιο δρόμο, ο οποίος έμελλε να γίνει πολυνίκης αθλητής του αγωνίσματος (βλ. ειδικό αφιέρωμα στον Αρκάδιο δρόμο, *εδώ*, κεφ. 4).

Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1980 γίνονται προσπάθειες για τη διατήρηση του υψηλού αγωνιστικού επιπέδου, ενώ συμμετέχει για πρώτη φορά το σωματείο Λιβυκός από την Ιεράπετρα. Το 1981, ένα χρόνο μετά την πρώτη συμμετοχή γυναίκας στον Αρκάδιο δρόμο, άλλες δύο αθλήτριες ακολούθησαν το παράδειγμα της Μπερτζελέα: η αθλήτρια του Πανιωνίου Γεωργία Παπαναστασίου, η οποία κατέλαβε την πρώτη θέση, και η τρίτη Πόπη Παπατζανή του Ατρομήτου, η οποία ήταν η πρώτη Κρητική αθλήτρια που συμμετείχε στον αγώνα. Το 1982, οι αγώνες γίνονται σε συνθήκες κακοκαιρίας που ωστόσο δεν εμπόδισαν την προσέλευση κόσμου. Ωστόσο, η κακοκαιρία

3. «Έληξαν προχθές τα ΛΗ΄ Αρκάδια», *Ρεθεμινωτικά Νέα*, 10-11-1978· «Έληξαν προχθές οι αθλητικοί αγώνες τα ΛΗ΄ Αρκάδια», *Κρητική Επιθεώρηση*, 10-11-1978

επηρέασε αρνητικά τις επιδόσεις των διακοσίων περίπου αθλητών που συμμετείχαν στους αγώνες.

Το 1983, οι αγώνες χαρακτηρίστηκαν από υψηλό ανταγωνισμό ανάμεσα σε Κρητικούς αθλητές και μεγάλη συμμετοχή νέων αθλητών. Μάλιστα σημειώθηκαν πέντε παγκρήτια ρεκόρ εφήβων και νεανίδων. Στους αγώνες πέτυχαν διπλές νίκες ο Βασίλης Μαγγανάς της Εθνικής Ενόπλων στο κρητικό βόλι και τη σφαιροβολία, ο Σπύρος Σπύρου του Γυμναστικού Συλλόγου Παγκύπρια στους δρόμους 800 και 1.500 μ., η Σοφία Μπακατσάκη του Κύδωνα στο δρόμο 400 μ. και στο ύψος και η Φρόσω Βαγγέ της ΓΕΗ, που επανέλαβε την επιτυχία της προηγούμενης χρονιάς στη σφαιροβολία και τη δισκοβολία. Τη χρονιά αυτή θα εμφανιστεί για πρώτη φορά η αθλήτρια Δέσποινα Κοσμαδάκη του ΟΦΗ, η οποία θα καταλάβει την πρώτη θέση στα 1.500 μ. και τα επόμενα χρόνια θα κυριαρχήσει στους δρόμους ημιαντοχής γυναικών.

Οι αγώνες πάντως, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, αρχίζουν σταδιακά να χάνουν την αίγλη τους για λόγους που έχουμε εξετάσει διεξοδικά στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου. Από το 1985 και εντεύθεν, και με εξαίρεση τα έτη 1996 και 1997, σταματούν να δημοσιεύονται και οι βαθμολογίες συλλόγων, αφού οι οργανωτικές αρχές προσπάθησαν να μειώσουν τις εντάσεις και τις αμφισβητήσεις που πρόβαλλαν προς την επιτροπή τα διάφορα σωματεία, συνήθως εκτός Ρεθύμνου. Το 1992 ήταν η τελευταία χρονιά των αγώνων στο γυμναστήριο της Σοχώρας και οι διοργανωτές προσπάθησαν να δώσουν μια εορταστική ατμόσφαιρα στο γεγονός. Ήταν ίσως και η τελευταία χρονιά στην οποία συμμετείχαν αρκετοί πρωταθλητές από την υπόλοιπη Ελλάδα, κυρίως μέλη της ομάδας στίβου της Εθνικής Ενόπλων (όπως οι δρομείς Γιώργος Παναγιωτόπουλος, Παναγιώτης Μαντελίδης και Σπύρος Χριστόπουλος, οι άλτες Σπύρος Βασδέκης και Γιάννης Γιάντσιος, ο σφαιροβόλος Δημήτρης Κουτσούκης και ο δισκοβόλος Κώστας Ανδριόπουλος). Στους αγώνες του 1992 παραβρέθηκε ο τότε γενικός γραμματέας Αθλητισμού Κυριάκος Βιρβιδάκης, ο οποίος είχε συμμετάσχει στα Αρκαδία στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1960 με δύο πρώτες θέσεις στο άλμα εις μήκος, και βραβεύτηκαν αθλητές και παράγοντες από το Ρέθυμνο για την προσφορά τους στον αθλητισμό.

1993-2020

Την περίοδο αυτή, η αγωνιστική υποβάθμιση των Αρκαδίων που είχε ξεκινήσει από τα προηγούμενα χρόνια συνεχίζεται. Ο ανταγωνισμός επί της ουσίας περιορίζεται σε επίπεδο τοπικών σωματείων. Έτσι, τα έτη 1998, 1999

και 2000 συναγωνίζονται κατά βάση σωματεία της Κρήτης. Στον τομέα του γυναικείου αθλητισμού, στη δεκαετία του 1990 ενισχύεται ο ανταγωνισμός αθλητριών που προέρχονται από την Κρήτη, με ορισμένες από αυτές να επιτυγχάνουν διαδοχικές πρωτιές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η Ρεθεμνιώτισσα σφαιροβόλος Άννα Σταφυλάκη του ΟΚΑ «Αρκάδι», η οποία επιτυγχάνει παγκρήτιο ρεκόρ στη σφυροβολία το 1995 και τέσσερις νίκες στη σφαιροβολία (1992-1996). Σημαντικές επιτυχίες σημειώνουν η Χανιώτισσα ακοντίστρια του Κύδωνα Στέλλα Κλωνιζάκη, οι Ηρακλειώτισσες αθλήτριες δρόμου ταχύτητας της ΓΕΗ Ελπίδα Μανουσάκη και Κατερίνα Βασιλάκη και η άλτρια μήκους Αργυρώ Στρατάκη (του ΟΦΗ και στη συνέχεια της Άθλεσης). Αξιοσημείωτη συνεχίζει να είναι και η παρουσία αθλητριών από τον Νομό Λασιθίου, ιδίως από το σωματείο Λιβυκός που εξασφάλισε αρκετές πρώτες θέσεις με σημαντικές αθλήτριες, όπως η Μαρία Βαρσαμίδου και η Χριστίνα Λιοντάκη.

Σε μια προσπάθεια διατήρησης του αγωνιστικού ενδιαφέροντος των Αρκάδιων αγώνων, στη δεκαετία του 2010 αναβαθμίζονται και διεξάγονται σε τακτική πλέον βάση οι αγώνες παιδών και κορασίδων στο στάδιο της Σοχωράς, εντάσσονται στο πρόγραμμα κάποιων ετών αγωνίσματα όπως το κρητικό βόλι παιδών και οι παιδικό αγώνες πατινάζ και αυξάνονται οι συμμετοχές μαθητών και μαθητριών. (Τα αποτελέσματα αυτών των αγώνων για λόγους οικονομίας χώρου δεν συμπεριλαμβάνονται στον σχετικό κατάλογο αυτού του βιβλίου.) Επιπλέον, στο πλαίσιο μιας λογικής συμπεριληπτικών πολιτικών για τον αθλητισμό, εντάσσονται στο πρόγραμμα και αρκετά αγωνίσματα για Άτομα με Αναπηρίες, όπως ο δρόμος 1.000 μ. ΑμεΑ και η σφαιροβολία ΑμεΑ. Σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι επιλεκτικές συμμετοχές αθλητών και αθλητριών από το εξωτερικό. Εκτός από τον Ιταλό Ερίκο Πασούμι και τον Ισπανό Κάρλος Γκουτιέρεζ-Χίτα, που κατατάσσονται πρώτοι στον Αρκάδιο δρόμο το 2006 και το 2008, αντίστοιχα, διακρίνονται και οι Οφίρ Αλκαμπίξ, Ζαν-Μαρκ Κλαμενσό και Έλια Τζεβεράλι, καθώς και οι Ολιβιέ και Ντέιβιντ Τρομπέτι, Άντζελο-Μαρ Ζανότ, Μισέλ Ντέγκλι Εσπόζι της ιταλικής ομάδας του Καστενάζο, που έχει αδελφοποιηθεί με το Ρέθυμνο, αλλά και οι γυναίκες αρκαδιοδρόμοι Αν Σάθερλαντ, Τζούλια-Μαρία Τρίλλιγγκ και Σαμπρίνα Κολλέτ.

Ένας διακεκριμένος αθλητής αυτής της περιόδου είναι ο Σταύρος Καρρές, ο οποίος είναι σήμερα ομοσπονδιακός προπονητής αθλητών μαραθώνιου δρόμου και είχε αρκετές επιτυχίες στους Αρκάδιους αγώνες, με πέντε πρωτιές, τρεις στο δρόμο 800 μ. (1993, 1994, 1999), μία στα 1.500 μ. (1994) και μία

στα 3.000 μ. (2000). Το 2008 συμμετέχει στους Αρκάδιους αγώνες και κατακτά δύο νίκες στους δρόμους 100 μ. και 200 μ., αντίστοιχα, ο σπρίντερ Παναγιώτης Σαρρής με σημαντικές διακρίσεις σε διεθνείς και πανελλήνιες διοργανώσεις. Το 2016, η συμμετοχή στις αθλητικές δραστηριότητες είναι μαζική, καθώς συμπληρώνονται τα 150 χρόνια από το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου. Ο περιορισμός των αγωνισμάτων ανδρών και γυναικών και, από την άλλη, η μαζικοποίηση της συμμετοχής στον Αρκάδιο δρόμο και σε κάποιο βαθμό στο κρητικό βόλι είναι χαρακτηριστικά στοιχεία των αγώνων της τελευταίας δεκαετίας, οι οποίοι διατηρούν ως ένα βαθμό τον συμβολικό και τελετουργικό τους χαρακτήρα, αλλά σε επίπεδο αγωνιστικής δραστηριότητας έχουν χάσει την αίγλη του παρελθόντος. Οι συνθήκες πανδημίας λόγω του Covid 19 έχουν ενισχύσει τα προϋπάρχοντα προβλήματα. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2020, λόγω των αυστηρών υγειονομικών πρωτοκόλλων και των μέτρων για τον περιορισμό της μετάδοσης της πανδημίας του κορονοϊού, διεξήχθησαν μόνο τα ιστορικά αγωνίσματα του Αρκαδίου δρόμου ανδρών και γυναικών και του κρητικού βολιού ανδρών και βετεράνων.

Αρκάδιος δρόμος

Ο Αρκάδιος δρόμος είναι το μόνο αγώνισμα που διεξάγεται ανελλιπώς και τα 80 χρόνια διεξαγωγής των Αρκάδιων αγώνων. Η σημασία του Αρκάδιου δρόμου για τον εορτασμό της αρκαδικής εθελουσίας, την έκφραση της τοπικότητας και τη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς είναι μεγάλη. Η διαδρομή στις πρώτες δεκαετίες διεξαγωγής του αγώνα ήταν 24 χιλιόμετρα και αργότερα μειώθηκε στα 22,6 χιλιόμετρα. Η εκκίνηση του δρόμου γίνεται από την Ιερά Μονή Αρκαδίου και οι αθλητές διέρχονται από διάφορα χωριά του νομού (Αμνάτος, Κυριάννα, Λούτρα, Πηγή, Άδελε, Τσεσμές κ.ά.) και από τα προάστια Πλατανιάς και Περιβόλια, για να καταλήξουν στο Εθνικό Στάδιο της Σοχώρας. Ο Αρκάδιος δρόμος θεωρείται μια ιδιαίτερα δύσκολη διαδρομή, καθώς οι απότομες ανηφόρες και κατηφόρες της δημιουργούν δυσκολίες στους αθλητές και τις αθλήτριες.

Λόγω του ιδιαίτερου συμβολισμού του Αρκάδιου αγώνα, το ενδιαφέρον των αθλητών για συμμετοχή και διάκριση ήταν πάντα υψηλό. Τις πρώτες δεκαετίες διακρίνονται πολλοί Ρεθεμνιώτες αθλητές. Ο Δημήτρης Μαυράκης του ΑΟΡ, με καταγωγή από τις Σίσιες, ξεχωρίζει με τέσσερις νίκες προπολεμικά (1936-1939) και μία μεταπολεμικά (1947). Επρόκειτο για έναν αθλητή με ιδιαίτερα φυσικά προσόντα, το ταλέντο του οποίου αναγνωρίστηκε από τους τοπικούς

φιλαθλητικούς κύκλους. Ήταν ο πρώτος Ρεθεμνιώτης που συμμετείχε στα τέλη του Μεσοπολέμου σε πανελλήνιους αγώνες. Αμέσως μετά τον πόλεμο, διακρίνεται στον Αρκάδιο δρόμο ο Βαγγέλης Τριανταφύλλου (1926-2020) του Κεραυνού, ο οποίος κατακτά πρωτιές για τέσσερα χρόνια (1946, 1948, 1949, 1951) και μία δεύτερη θέση το 1947. Ο Τριανταφύλλου ήταν επαγγελματίας φωτογράφος και έτρεχε από μικρή ηλικία σε μεγάλες αποστάσεις, ενώ συνέχισε για πολλά χρόνια να παραβρίσκεται στους αγώνες ως φωτογράφος. Αμέσως μετά, πρωτοεμφανίζεται ο Γιώργος Συριανόγλου, γεννημένος το 1935 στην Αγία Παρασκευή Ρεθύμνου και αθλητής του Ατρομήτου. Στον Αρκάδιο δρόμο, ήταν πρώτος το 1952, δεύτερος το 1953 και τρίτος τα έτη 1951 και 1955.

Σημαντική αγωνιστική παρουσία στον Αρκάδιο δρόμο έχει και ο Χαρίλαος Κλαψινάκης, ο οποίος κατακτά δύο φορές την πρώτη θέση (1953, 1955), δύο τη δεύτερη (1950, 1951) και μία την τρίτη θέση (1949). Ο Κλαψινάκης γεννήθηκε το 1928 στο Γεράνι Ρεθύμνου, ήταν αθλητής του Κεραυνού και είχε πολλές διακρίσεις ως δρομέας μεγάλων αποστάσεων στην Κρήτη. Το 1955 έγινε πρωταθλητής Ελλάδας στον Μαραθώνιο, με επίδοση 3.11.50, και την ίδια χρονία αναδείχθηκε τέταρτος Βαλκανιονίκης στην Κωνσταντινούπολη. Στη δεκαετία του 1950, πρώτες θέσεις στον Αρκάδιο δρόμο κατακτούν και δημοφιλείς αθλητές από αθλητικούς συλλόγους της ηπειρωτικής χώρας, όπως ο Θανάσης Ραγάζος του Αλμυρού με νίκη το 1950, ο Σπύρος Μάνδαλος της ΑΕΚ με νίκες το 1955 (που, ωστόσο, αγωνίστηκε εκτός συναγωνισμού) και 1956 και ο Βασίλης Κουσιδής της ΑΕΚ με μία νίκη το 1957. Ο Ραγάζος, ο οποίος είχε καταρρίψει επανειλημμένα το πανελλήνιο ρεκόρ στα 5.000 και στα 10.000 μ. και είχε συμμετάσχει στους Ολυμπιακούς αγώνες του 1948 στο Λονδίνο, ήταν ο πρώτος φημισμένος μαραθωνοδρόμος εκτός Κρήτης που συμμετείχε στους Αρκάδιους αγώνες και η παρουσία του αποτέλεσε πόλο έλξης για τους φιλάθλους του Ρεθύμνου.

Στις αρχές της δεκαετίας του '60, πέρα από μία νίκη από τον Λευτέρη Καστρούνια του Α.Ο. Ρόδου το 1960, διακρίνονται οι Ρεθεμνιώτες Γιάννης Μονιάκης και Βαγγέλης Παυλάκης. Ο Γιάννης Μονιάκης γεννήθηκε το 1938 στα Αγγελιανά Ρεθύμνου και ήταν αγροφύλακας. Ήταν δρομέας μεγάλων αποστάσεων από τα τέλη δεκαετίας του '50 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60, αρχικά του Κεραυνού και στη συνέχεια του Ατρομήτου. Είχε δύο πρώτες (1958, 1963) και δύο δεύτερες θέσεις (1960-1961), ενώ όλες τις άλλες χρονιές ήταν μέσα στους διακριθέντες. Ο Παυλάκης γεννήθηκε το 1942, ήταν αθλητής του Ατρομήτου και τερμάτισε δεύτερος το 1963 και τρίτος το 1960 και το 1961.

Τη δεκαετία αυτή πρωταγωνιστική παρουσία έχουν τέσσερις γνωστοί στο πανελλήνιο αθλητές: οι πρωταθλητές μαραθωνοδρόμοι Γιώργος Φακιολάς (δύο νίκες το 1967 και 1970 και τρίτη θέση το 1968) και Δημήτρης Βούρος του Παναθηναϊκού (με πρώτες θέσεις το 1965, 1966 και 1968), ο πρωταθλητής εφήβων στα 5.000 μ. Παναγιώτης Μπεθάνης (δεύτερος το 1962 και πρώτος το 1961) και ο Ιωάννης Βιρβίλης της ΑΕΚ που κερδίζει το 1967. Το 1968, ο Βούρος πέτυχε πανελλήνιο ρεκόρ της διαδρομής με επίδοση 1.10.06 και το 2017 βραβεύτηκε από την Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου για την προσφορά του στους Αρκάδιους αγώνες.

Τη δεκαετία του '70, την ιστορική αυτή διαδρομή συνεχίζουν να τιμούν με την παρουσία τους μεγάλοι Έλληνες πρωταθλητές ισχυρών αθλητικών σωματείων από την ηπειρωτική χώρα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα γνωστών αθλητών που κατέλαβαν πρώτες θέσεις είναι οι Σωτήρης Σπηλιώπουλος και Νίκος Ψαρομιχαλάκης του Παναθηναϊκού (1971 και 1973, αντίστοιχα), ο Βαγγέλης Παύλου της Εθνικής Ενόπλων (1972), ο Γιάννης Μόνος της ΑΕΚ (1974), ο Κωνσταντίνος Σακαλής του Άρη (1975 και 1977), ο Νίκος Αργυρόπουλος της Παναχαϊκής (1976) και ο Αναστάσιος Ψαθάς του ΠΑΟΚ (1978). Το 1979, η πρωτοκαθεδρία των αθλητών εκτός Κρήτης σταματάει, καθώς συμμετέχει για πρώτη φορά στον Αρκάδιο δρόμο ο Γιώργος Αφορδακός, διακεκριμένος αθλητής, μαραθωνοδρόμος με διεθνή καριέρα σε πανελλήνιους, βαλκανικούς, μεσογειακούς και ανοιχτούς διεθνείς μαραθώνιους δρόμους. Ο Αφορδακός, με 16 πρώτες θέσεις, είναι ο αρκαδιοδρόμος με τις περισσότερες νίκες στην ιστορία του αγωνίσματος και ο δεύτερος πολυνίκης στην ιστορία του θεσμού. Αναδεικνύεται πρώτος στον Αρκάδιο δρόμο έξι φορές με τον ΟΦΗ (1979-1982, 1984, 1985), τρεις με την Εθνική Ενόπλων (1983, 1986, 1987), πέντε εκπροσωπώντας και τον ΟΦΗ και την Εθνική Ενόπλων (1990-1992, 1994, 1996) και μία την Ελληνική Αστυνομία (1995). Το 1986 έκανε ρεκόρ διαδρομής με επίδοση 1.08.52.

Το 1980 είναι η πρώτη χρονιά στην οποία συμμετέχει αθλήτρια (η Μεταξία Μπερτζελέα του Παναθηναϊκού) στον Αρκάδιο δρόμο και εφεξής καθιερώνεται στο πρόγραμμα των αγώνων ο Αρκάδιος δρόμος γυναικών. Την επόμενη χρονιά, οι συμμετοχές γυναικών αυξάνονται, με νικήτρια τη Γεωργία Παπαναστασίου του Πανιωνίου, ενώ στα Αρκάδια του 1982 η Πόπη Παπατζανή γίνεται η πρώτη αρκαδιοδρόμος από την Κρήτη που κατακτά πρώτη θέση στον Αρκάδιο δρόμο γυναικών. Η Παπατζανή έχει αξιοσημείωτη πορεία στο θεσμό, καθώς έχει σημειώσει τρεις νίκες (1982, 1984, 1985) και

μία τρίτη θέση (1981) στον Αρκάδιο δρόμο. Από το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1980, ο αριθμός των αρκαδιοδρόμων τείνει να αυξάνεται, προσελκύνοντας και το ενδιαφέρον και παλαίμαχων μαραθωνοδρόμων, όπως οι Χρήστος Βαρζάκης, Βασίλειος Χριστοφίδης, Ιωάννης Βόρζος και Γιώργος Μαρκάκης. Δύο νίκες στον Αρκάδιο δρόμο ανδρών (2000 και 2001) σημειώνει ο ανιψιός του Γιώργου Αφορδακού, Μιχάλης Αφορδακός. Πολλές επιτυχίες στα επόμενα χρόνια σημειώνουν ξένοι αθλητές. Ο Ιταλός Ερίκο Πασούμι και ο Ισπανός Κάρλος Γκουτιέρεζ-Χίτα κατατάσσονται πρώτοι στον Αρκάδιο δρόμο ανδρών το 2006 και το 2008, αντίστοιχα, ενώ η Τζιοβάννα Αρίτσι με επίδοση 1.23.56 κάνει ρεκόρ στον Αρκάδιο δρόμο γυναικών το 2004. Τα τελευταία χρόνια ξεχωρίζει ο πολυπείρος Λασιθιώτης αθλητής Χρήστος Χατζάκης-Καζάνης που μετρά οκτώ νίκες στον Αρκάδιο δρόμο (2007, 2009, 2012-2014, 2016, 2018, 2019). Τα τελευταία χρόνια, η συμμετοχή αθλητών και αθλητριών στον Αρκάδιο δρόμο ολοένα και μεγαλώνει, και το αγώνισμα έχει αποκτήσει αξιοσημείωτη μαζικότητα.

Κρητικό βόλι

Το κρητικό βόλι είναι ένα παραδοσιακό αγώνισμα, ένα λαϊκό παιχνίδι που απαντά στο παρελθόν σε εορταστικές εκδηλώσεις της ενδοχώρας της Κρήτης. Συνίσταται στη ρίψη λιθαρίου από υπερυψωμένο σημείο του εδάφους, συνήθως από ογκώδη πέτρα που ήταν σφηνωμένη στο έδαφος, από το οποίο ο συμμετέχων έριχνε το λιθάρι-βόλι.⁴ Ως τοπικό λαϊκό αθλητικό αγώνισμα εντάχθηκε στο πρόγραμμα των Βενιζελικών αγώνων το 1936 και στα Αρκάδια το 1937, και στη συνέχεια στα Βαρδινογιάννεια, αλλά και σε αρκετούς

4. Ο δάσκαλος και λαογράφος Σταμάτης Αποστολάκης, αξιοποιώντας λαογραφικές πηγές, εντάσσει το κρητικό βόλι στα αγωνίσματα που χρησιμοποιούσαν οι Κρήτες επαναστάτες στην οθωμανική περίοδο για πολεμική προετοιμασία και εκγύμναση (Αποστολάκης 1988). Σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, αλλά και σε ψηφιακές παρουσιάσεις του κρητικού βολιού, τοπικοί φορείς ανακαλούν μαρτυρίες της προφορικής ιστορίας, παρουσιάζοντας το κρητικό βόλι ως άθλημα με καταβολές στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, το οποίο συνήθιζαν να παίζουν οι ηλικιωμένοι στα χρόνια της Κρητικής Πολιτείας και μέχρι τον Μεσοπόλεμο, συνήθως σε εορταστικές περιστάσεις. Βλ. το βίντεο «Κρητικό βόλι» της Οργανωτικής Επιτροπής Σχολικών Αθλητικών Δραστηριοτήτων Ρεθύμνου σε συνεργασία με τον Αθλητικό Σύλλογο ΟΚΑ «Πρέβελπ» και τον Όμιλο Βρακοφόρων Κρήτης, υπό την αιγίδα της Περιφερειακής Ενότητας Ρεθύμνου, βλ. https://www.youtube.com/watch?v=Y_-RdCeHkRc&t=6s. Βλ. επίσης τη διπλωματική εργασία της Μαρίας Μαράκη, κόρης του παλαίμαχου γυμναστή και αθλητή Μιχάλη Μαράκη, στο ΤΕΦΑΑ Αθηνών για το κρητικό βόλι (Μαράκη 2000) και παρουσιάσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σχετικές εκδήλωσης για το κρητικό βόλι του Πολιτιστικού Συλλόγου Τυλίσσου (ενδεικτικά, «Αναβιώνει το κρητικό βόλι στην Τύλισσο Ηρακλείου, Αγώνας της Κρήτης, ag-onaskritis.gr (τελευταία πρόσβαση 17-8-2021).

σχολικούς και άλλους τοπικούς αγώνες. Στη νέα του εκδοχή, το αγώνισμα σταδιακά δανείζεται στοιχεία από την τεχνική του ολυμπιακού αθλήματος της σφαιροβολίας και στη θέση του λιθαριού χρησιμοποιείται βόλι με ομοιόμορφο σχήμα και σταθερό βάρος.⁵ Στους Αρκάδιους αγώνες, η ρίψη του βολιού γινόταν αρχικά πάνω σε ογκώδη πέτρα που είχε μεταφερθεί στο στάδιο ειδικά για τις ανάγκες του αγωνίσματος, ενώ στις τελευταίες δεκαετίες χρησιμοποιείται σμιλευμένη πέτρα με χαμηλό ύψος για να διευκολύνεται ο αθλητής. Ο αθλητής ανεβαίνει πάνω στην πέτρα με πλάτη προς τον τομέα ρίψης και με το ένα χέρι κρατάει το βόλι μεταξύ σιαγόνας και αυχένα. Στέκεται όρθιος πάνω στην πέτρα με λυγισμένα τα γόνατα, πατώντας μόνο στα δάχτυλα, με το πέλμα και τις φτέρνες στον αέρα. Στη συνέχεια χαμηλώνει τα γόνατα για να πάρει ώθηση από τα πόδια και ρίχνει το βόλι με μια γρήγορη ημικυκλική περιστροφή και με το βάρος του σώματος να πέφτει προς τα πίσω. Λίγο προτού πέσει από το ύψωμα, εκτινάσσεται στον αέρα και, μόλις προσεγγίσει το έδαφος, αρχίζει να τρέχει προς την τροχιά της ρίψης για να διατηρήσει την ισορροπία του.

Οι αθλητές του κρητικού βολιού αγωνίζονται με την αθλητική τους περιβολή, ωστόσο, σε διάφορες περιστάσεις στις οποίες επιχειρείται να τονιστεί ο παραδοσιακός και συμβολικός χαρακτήρας του αγωνίσματος και η συμβολική του σύνδεση με την κρητική ανδρεία στην περίοδο της Κρητικής Πολιτείας, φοράνε παραδοσιακές στολές (βράκα, στιβάνια, σαλβάρι, κυλόττα κ.ά.). Πρόκειται για μια μνημονική πρακτική στο πλαίσιο των δημόσιων εκδηλώσεων της πολιτισμικής μνήμης, η οποία ενισχύει την αίσθηση της πολιτισμικής συνέχειας της κρητικής ταυτότητας, αλλά και τις ανδροκεντρικές της αξίες. Επισημαίνουμε πως το κρητικό βόλι για πολλές δεκαετίες ήταν ένα καθαρά ανδρικό άθλημα και ένα από τα λίγα στους Αρκάδιους αγώνες στο οποίο δεν προβλέπονταν αγώνες γυναικών.

Στις πρώτες δεκαετίες των Αρκάδιων αγώνων ξεχωρίζουν αθλητές από την Κρήτη. Ο νικητής του πρώτου αγώνα κρητικού βολιού στα Αρκάδια του 1937 ήταν ο Αλβέρτος Πρεβέ, ο οποίος είχε σημαντικές διακρίσεις και στα Βενιζέλεια. Ακολούθησαν δύο πρώτες νίκες των ντόπιων αθλητών του ΑΟΡ Μιχάλη Κατάκη (1938) και Γιώργου Σηφάκη (1939). Στην πρώτη μεταπολεμική περίοδο, από δύο φορές την πρώτη θέση έχουν καταλάβει οι Χανιώτες Γεώργιος Τραϊτόρος, Ιωάννης Πολογιώργης και Παντελής

---

5. Η σφαίρα ζυγίζει επτά κιλά και 250 περίπου γραμμάρια στην κατηγορία ανδρών και σε άλλες κατηγορίες αθλητών (παιδιά Δημοτικού, παιδιά Γυμνασίου και βετεράνοι) ποικίλλει από τρία μέχρι πέντε κιλά.

Καλαϊτζάκης και ο Ρεθεμνιώτης Πέτρος Κοντογιάννης. Με τη μετατροπή των αγώνων σε πανελλήνιους, οι νικητές προέρχονται κυρίως από την ηπειρωτική χώρα και μόνο σποραδικά σημειώνονται νίκες αθλητών από την Κρήτη, όπως αυτές του Μιχάλη Λέκκα του ΟΦΗ, του Νίκου Οικονομάκη του Τάλω Χανίων και του Αετού Σταυρουλάκη του Ατρομήτου Ρεθύμνου. Ο τελευταίος αγωνίζεται με τα χρώματα του Ατρομήτου και του Παναθηναϊκού, ανεβαίνει πολλές φορές στο βάθρο των νικητών σε αγώνες ρίψεων και σημειώνει δύο διπλές πρωτιές σε κρητικό βόλι και σφαιροβολία τα έτη 1982 και 1986.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, ο Ηρακλειώτης αθλητής Νίκος Γραμματικάκης, ο οποίος αγωνίζεται στα Αρκαδία την περίοδο 1966-1985 με πέντε διαφορετικούς συλλόγους (Ολυμπιακός, Ελληνική Χωροφυλακή, Κάστρο, ΕΓΟΗ και ΓΕΗ), γίνεται από τους πολυνίκες των Αρκαδίων. Έχει δέκα νίκες εκ των οποίων οι έξι στο κρητικό βόλι, τέσσερις (1966, 1969-1971) με τον Ολυμπιακό και δύο με τον ΕΓΟΗ (1976, 1978), δύο στη δισκοβολία με την Ελληνική Χωροφυλακή (1975) και τη ΓΕΗ (1984), αντίστοιχα, και δύο στη σφαιροβολία με τον Ολυμπιακό (1967) και την ΕΓΟΗ (1976), αντίστοιχα.

Ο Βασίλης Μαγγανάς, ο οποίος έχει διεθνείς διακρίσεις στα αγωνίσματα της σφαιροβολίας και τις σφυροβολίας, είναι ο αθλητής με τις περισσότερες νίκες στην ιστορία του θεσμού των Αρκαδίων αγώνων. Λαμβάνει μέρος για πρώτη φορά στους αγώνες το 1979 και έχει συνολικά 27 πρώτες νίκες, εκ των οποίων οκτώ στη σφαιροβολία και 19 στο κρητικό βόλι. Στη σφαιροβολία πρώτευσε επτά φορές (1979, 1983, 1985, 1989, 1993, 1994, 1997) με τον Εθνικό Αθηνών και μία (1981) με την Εθνική Ενόπλων. Στο κρητικό βόλι πρώτευσε έντεκα φορές με τον Εθνικό Αθηνών (1979, 1983-1985, 1988, 1989, 1991-1994, 1997), δύο με την Εθνική Ενόπλων (1980, 1981) και τρεις με τη Φιλοθέη (2009, 2010, 2012). Στο ίδιο άθλημα κατέλαβε τρεις φορές την πρώτη θέση στους βετεράνους ως αθλητής του Παλαιού Φαλήρου (2017, 2019, 2020).

Από το 1987 μέχρι το 1993, στο κρητικό βόλι έχει σημαντικές διακρίσεις, ανάμεσα στις οποίες και μία πρώτη θέση, ο Κωνσταντίνος Ανδριανόπουλος του Πανελληνίου και της ομάδας στίβου της Εθνικής Ενόπλων. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, ο Συριανός σφαιροβόλος Γιάννης Βασιλόπουλος έχει μια πολύ δυναμική παρουσία στο αγώνισμα του κρητικού βολιού. Ο Βασιλόπουλος γεννήθηκε το 1975 και για αρκετά χρόνια υπήρξε μέλος της Εθνικής ομάδας στίβου, ενώ έχει διακριθεί σε πολλούς πανελλήνιους και βαλκανικούς διαγωνισμούς. Στους Αρκαδίους αγώνες, σημειώνει συνολικά από το 1996

μέχρι και το 2020, δεκατέσσερις νίκες εκ των οποίων οι έξι στο αγώνισμα της σφαιροβολίας και οι έντεκα στο αγώνισμα του κρητικού βολιού. Στο αγώνισμα της σφαιροβολίας κατατάσσεται πρώτος τρεις φορές (1996, 2004, 2007) με τον Πειραιϊκό και τρεις (1998-2000) με την Εθνική Ενόπλων. Στο αγώνισμα του κρητικού βολιού σημειώνει μία νίκη με την Εθνική Ενόπλων (1999), μία με τη Δεσκάτη (2014) και έξι με τον Ναξιακό (2015-2020).

Την περίοδο 2002-2020, σημαντικές διακρίσεις στο κρητικό βόλι αλλά και σε αγωνίσματα δρόμου έχει ο Ρεθεμνιώτης αθλητής αρχικά του Αρκαδίου και στη συνέχεια της ΕΑΡ και του ΟΚΑ «Πρέβελη», Μανώλης Σφακιανάκης. Έχει κατορθώσει να επιτύχει επτά συνολικά νίκες, από μία σε κάθε αγώνισμα δρόμου που συμμετείχε (100, 200 και 400 μ.) και τέσσερις στο κρητικό βόλι, στο οποίο τερματίζει μέχρι και πρόσφατα συχνά στη δεύτερη και την τρίτη θέση. Τα τελευταία χρόνια έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα και αγώνες κρητικού βολιού παίδων και βετεράνων.

Έπειτα από αυτή την περιήγηση στην αγωνιστική ιστορία των Αρκαδίων αγώνων, παραθέτουμε σε χρονολογική σειρά και ανά έτος τα αποτελέσματα των αγώνων, με τους τρεις πρώτους νικητές σε κάθε αγώνισμα από το πρώτο έτος τέλεσής τους (1936) μέχρι σήμερα. Μαζί με τα αποτελέσματα, παρατίθενται ενδεικτικές φωτογραφίες που απεικονίζουν πρόσωπα, συμβάντα και στιγμιότυπα των αγώνων, ιδιαίτερα από τις πρώτες δεκαετίες διεξαγωγής τους.

Α' (Ια) Αρκάδια (Στάδιο Πλατείας Αβέρωφ, Σοχώρα, 8/11/1936)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Γερασιμόπουλος Αθανάσιος	
	2	Φραγκιαδάκης Ευάγγελος	
	3	Κυδωνάκης Γεώργιος	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Δαπόντας Ευστράτιος	
	2	Βασιλάκης Αντώνιος	
	3	Νενεδάκης Ανδρέας	
Αρκάδιος δρόμος 22,6 χιλιομέτρων	1	Μαυράκης Δημήτριος	1.31.30
	2	Παπουτσάκης Χαράλαμπος	1.42.30
	3	Κολυβάς Λέων	1.45.00
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Βότζης Ιωάννης	
	2	Χατζηποστόλου Ελευθέριος	
	3	Σιμιτζής Αθανάσιος	
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Βότζης Ιωάννης	
	2	Γερασιμόπουλος Αθανάσιος	
	3	Ζακάκης Εμμανουήλ	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πρέβε Αλφρέδος	
	2	Σηφάκης Γεώργιος	
	3	Ηλιακάκης Στυλιανός	
Ακοντισμός ανδρών	1	Λιαπάκης Γεώργιος	
	2	Κισανδράκης Ευάγγελος	
	3	Καλαϊτζάκης Παντελής	
Δισκοβολία ανδρών	1	Πρέβε Αλφρέδος	
	2	Ανδρουλιδάκης Ιωάννης	
	3	Βασιλάκης Αντώνιος	
Λιθοβολία ανδρών	1	Αποστολάκης Γεώργιος	
	2	Ανδρουλιδάκης Ιωάννης	
	3	Βιζργιάννης Εμμανουήλ	

Το πρόγραμμα, η επιτροπή αγώνων και οι αθλοθέτες των Α' Αρκάδιων αγώνων (Αρχείο Μ. Τζέλλσι)

Β' (2α) Αρκάδια 1937 (Στάδιο Πλατείας Αβέρωφ, Σοχώρα, 7/11/1937)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κυδωνάκης Γεώργιος (ΑΟΡ)
	2	Φραγκιαδάκης «Γαλλιανός» Ευάγγελος (Ατρόμπος)
	3	Στεφανάκης Εμμανουήλ (Λύκειο Χανίων)
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Αντικάκης Κωνσταντίνος
	2	Δαπόντας Ευστράτιος (Ιωνία)
	3	Διακάκης Α. (Λύκειο Χανίων)
Αρκάδιος δρόμος	1	Μαυράκης Δημήτριος
	2	Δαγκλής Ε.
	3	Κορωνάκης Ελευθέριος
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Σιμιτζής Αθανάσιος (Ατρόμπος)
	2	Χατζηποστόλου Ελευθέριος
	3	Σηφάκης Γεώργιος
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Φραγκιαδάκης «Γαλλιανός» Ευάγγελος (Ατρόμπος)
	2	Καραδάκης Κων/νος (Λύκειο Χανίων)
	3	Ζακάκης Εμμανουήλ
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πρέβε Αλφρέδος (Ιωνία)
	2	Σηφάκης Γεώργιος
	3	Ηλιακάκης Στυλιανός
Ακοντισμός ανδρών	1	Καλαϊτζάκης Παντελής
	2	Σταματάκης Εμμανουήλ
	3	Τζέλησις Ιωάννης
Κρητικό βόλι	1	Πρέβε Αλφρέδος (Ιωνία)
	2	Σηφάκης Γεώργιος
	3	Καμαριώτης Γ.
Δισκοβολία ανδρών	1	Πρέβε Αλφρέδος (Ιωνία)
	2	Ανδρουλιδάκης Ιωάννης
	3	Σηφάκης Γεώργιος
Λιθοβολία ανδρών	1	Ανδρουλιδάκης Ιωάννης (ΑΟΡ)
	2	Κατάκης Νικόλαος
	3	Πρέβε Αλφρέδος (Ιωνία)
Σκυταλοδρομία 4Χ250 μέτρων ανδρών	1	Ατρόμπος

Βαθμολογία σωματείων					
1	Αθλητικός Όμιλος Ρεθύμνου	27	4	Τάλως	5
2	Ατρόμπος	21	5	Λύκειο Χανίων	3
3	Ιωνία	13	6	Αέθλιος Χανίων	2

Ο τρίτος νικητής του Αρκαδίου δρόμου, Ε. Κορωνάκης, στους αγώνες του 1937 (Προσωπική συλλογή Ε. Κορωνάκη & Α. Κοκονά/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Η κούρσα των 100 μ. στα Β' Αρκαδία του 1937 (Προσωπική συλλογή Γεώργιου Κυδωνάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Γ' (3α) Αρκαδία (Στάδιο Πλατείας Βασιλέως Γεωργίου Β', Σοχώρα, 7/11/1938)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κυδωνάκης Γεώργιος (ΑΟΡ)	12
	2	Αετουδάκης Ιωάννης (ΑΟΡ)	12.1
	3	Χατζηαρβανίτης Χρήστος (ΕΟΝ Ηρακλείου)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Χνάρης Βασίλειος (Σχολή Μέσης Εκπ/σης Ρεθύμνης)	
	2	Διακάκης Αθανάσιος (Ιωνία Χανίων)	
	3	Δεληγεώργης Αντώνιος (Άρης Περιβολίων)	
Αρκαδίου δρόμος	1	Μαυράκης Δημήτριος (ΑΟΡ)	1.27.2
	2	Συριανός Αναστάσιος (Ελπιδοφόρος)	1.33.0
	3	Μιχελιουδάκης Νικόλαος (Άρης Περιβολίων)	1.33.0

Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Ελευθερίου Ιωάννης (Ατρόμπος Χανίων)	1.55.2
	2	Βότζης Ιωάννης (ΑΟΡ)	1.50
	3	Σιμιτζής Αθανάσιος (Ατρόμπος)	1.45
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Καραδάκης Κωνσταντίνος (Γυμνάσιο Χανίων)	5.70
	2	Αρβανίτης Χρήστος (ΕΟΝ Ηρακλείου)	5.66
	3	Στεφανάκης Εμμανουήλ (Τάλως)	5.61
Σφαιροβολία ανδρών	1	Σηφάκης Γεώργιος (ΑΟΡ)	11.79
	2	Κατάκης Μιχαήλ (ΑΟΡ)	10.90
	3	Κουμεντάκης Νικόλαος (Σχολή Μέσης Εκπαίδ. Ρεθ.)	10.00
Κρηπικό βόλι	1	Κατάκης Μιχαήλ (ΑΟΡ)	13.10
	2	Σηφάκης Γεώργιος (ΑΟΡ)	11.95
	3	Καλαϊτζάκης Παντελής (Τάλως)	11.73
Ακοντισμός ανδρών	1	Καλαϊτζάκης Παντελής (Τάλως)	50.80
	2	Σταματάκης Εμμανουήλ (Σχολή Μέσης Εκπαίδ. Ρεθ.)	43.70
	3	Βότζης Ιωάννης (ΑΟΡ)	43.50
Δισκοβολία ανδρών	1	Σηφάκης Γεώργιος (ΑΟΡ)	32.70
	2	Σταματάκης Εμμανουήλ (Σχολή Μέσης Εκπαίδ. Ρεθ.)	27.70
	3	Λαμπαθάκης Φ. (Τάλως)	27.30
Λιθοβολία ανδρών	1	Αποστολάκης Γεώργιος (Τάλως Χανίων)	20.07
	2	Κατάκης Μιχαήλ (ΑΟΡ)	17.50
	3	Κισανδράκης Ι. (ΑΟΡ)	

Βαθμολογία σωματείων					
1	Αθλητικός Όμιλος Ρεθύμνου	27	6	ΕΟΝ Ηρακλείου	3
2	Τάλως	9	7	Ιωνία Χανίων	2
3	Σχολή Μέσης Εκπαίδευσης Ρεθύμνου	8	8	Ελπιδοφόρος Ρεθύμνου	2
4	Γυμνάσιο Χανίων	3	9	Άρης Ρεθύμνου	1
5	Ατρόμπος	3			

Τερματισμός του Γ. Κυδωνάκη, 100 μ., Γ' Αρκάδια, 1938
(Προσωπική συλλογή Γ. Κυδωνάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Δ' (4α) Αρκάδια (Στάδιο Πλατείας Αβέρωφ, Σοχώρα, 8/11/1939)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κυδωνάκης Γιώργος (ΑΟΡ)
	2	Αετουδάκης Τ. (Ατρόμπος)
	3	Τζέτζος Γεώργιος (Ατρόμπος)
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Διακάκης Αθανάσιος (Τάλως)
	2	Δεληγιώργης Αθανάσιος (ΑΟΡ)
	3	Κατσιάς Ν. (ΑΟΡ)
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Χνάρης Βασίλειος (Ατρόμπος)
	2	Καλαϊτζάκης Ηλίας (ΑΟΡ)
	3	Κιαγιάς Γεώργιος (Ατρόμπος)
Αρκάδιος δρόμος	1	Μαυράκης Δημήτριος (ΑΟΡ)
	2	Συριανός Αναστάσιος (Ελπιδοφόρος)
	3	Σαΐτης Γεώργιος (Ατρόμπος)
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Φραγκιαδάκης «Γαλλιανός» Ευάγγελος (Ατρόμπος)
	2	Σκορδίλης Ν. (Τάλως)
	3	Μυλωνάκης Ελευθέριος (ΑΟΡ)
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Διακάκης Αθανάσιος (Τάλως)
	2	Καραδάκης Κωνσταντίνος (Τάλως)
	3	Φραγκιαδάκης «Γαλλιανός» Ευάγγελος (Ατρόμπος)
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Καραδάκης Κωνσταντίνος (Τάλως)
	2	Ελευθερίου Ιωάννης (Τάλως)
	3	Τζέλισης Σοφοκλής (Ατρόμπος)
Σφαιροβολία ανδρών	1	Σηφάκης Γεώργιος (ΑΟΡ)
	2	Κουμεντάκης Νικόλαος (Ατρόμπος)
	3	Αποστολάκης Γεώργιος (Τάλως)
Ακοντισμός ανδρών	1	Μαρκουλάκης Ε. (Τάλως)
	2	Ψαρουδάκης Γεώργιος (ΑΟΡ)
	3	Χνάρης Βασίλειος (Ατρόμπος)
Κρητικό βόλι	1	Σηφάκης Γεώργιος (ΑΟΡ)
	2	Κισσανδράκης Ευάγγελος (Ελπιδοφόρος)
	3	Δελήμπασης Ευάγγελος (ΑΟΡ)
Δισκοβολία ανδρών	1	Αποστολάκης Γεώργιος (Τάλως)
	2	Σηφάκης Γεώργιος (ΑΟΡ)
	3	Νινολάκης Αναστάσιος (Τάλως)
Λιθοβολία ανδρών	1	Αποστολάκης Γεώργιος (Τάλως Χανίων)
	2	Κισσανδράκης Ευάγγελος (Ελπιδοφόρος)
	3	Δελήμπασης Ευάγγελος (ΑΟΡ)

Ε' (5α) Αρκάδια (Στάδιο Πλατείας Αβέρωφ, Σοχώρα, 8/11/1945)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Διακάκης Αθανάσιος (Ιωνία)
	2	Σκευάκης Ηρακλής (Γυμνάσιο Ρεθύμνης)
	3	Ρίγας Ιωάννης (Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης)
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Διακάκης Αθανάσιος (Ιωνία)
	2	Δαπόντας Ευστράτιος (Πανρεθυμνικός)
	3	Φραγκουλατζής Αλέξανδρος (Πανρεθυμνικός)

Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Μελάς Δημήτριος (Πανρεθυμνιάκος)
	2	Κιαγιάδης Γεώργιος (Πανρεθυμνιάκος)
	3	Πιτιίδης Σπυρίδων (Ιωνία Χανίων)
Αρκάδιος δρόμος	1	Καγκλάκης Μιχαήλ (607ο Τάγμα Χανίων)
	2	Λαγουδάκης Εμμανουήλ (Περιβόλια Ρεθύμνου)
	3	Τζεβεράκης Ιωάννης (Περιβόλια Ρεθύμνου)
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Κορωνάκης Ελευθέριος (Πανρεθυμνιάκος)
	2	Πιτιίδης Σπυρίδων (Ιωνία)
	3	Δρανδάκης Κωνσταντίνος (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)
	2	Ζαμπουνάκης Ελευθέριος (Κεραυνός)
	3	Μάντζος Χαράλαμπος (Ιωνία)
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Μάντζος Χαράλαμπος (Ιωνία)
	2	Σκευάκης Ηρακλής (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)
	3	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)
Σφαιροβολία ανδρών	1	Καλαϊτζάκης Παντελής (Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης)
	2	Νινολάκης Αναστάσιος (Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης)
	3	Σταματάκης Εμμανουήλ (Πανρεθυμνιάκος)
Κρητικό βόλι	1	Καλαϊτζάκης Παντελής (Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης)
	2	Δελημπάσης Ευάγγελος (Κεραυνός)
	3	Νινολάκης Αναστάσιος (Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης)
Δισκοβολία ανδρών	1	Νινολάκης Αναστάσιος (Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης)
	2	Σταματάκης Εμμανουήλ (Πανρεθυμνιάκος)
	3	Καλαϊτζάκης Παντελής (Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης)
Λιθοβολία ανδρών	1	Δελήμπασης Ευάγγελος (Κεραυνός)
	2	Δαφνός Φωτεινός (607ο Τάγμα Χανίων)
	3	Νινολάκης Αναστάσιος (Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης)
Ρίψη χειροβομβίδας	1	Καλαϊτζάκης Παντελής (Στρατιωτική Διοίκηση Κρήτης)
	2	Σταματάκης Εμμανουήλ (Πανρεθυμνιάκος)
	3	Παπαδάκης Γεώργιος (607ο Τάγμα Χανίων)

Αθλητές που συμμετείχαν στους Αρκάδιους αγώνες του 1945. Πρώτος δεξιά διακρίνεται ο Α. Κορωνάκης (Προσωπική συλλογή Α. Κορωνάκη & Α. Κοκνά/Ψηφ. αρχείο του Β. Μανουσάκη)

ΣΤ΄ (6α) Αρκάδια (Στάδιο Πλ. Βασ. Γεωργίου Β΄, Σοχώρα, 7-8/11/1946)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κούνουπας Εμμανουήλ (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	12
	2	Σιμιτζής Παναγιώτης (Κεραυνός)	
	3	Μαρινάκης Κωνσταντίνος (Εμπορική Σχολή Χανίων)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Γουνάκης Στυλιανός	2.19
	2	Σιταρένιος Εμμανουήλ	2.20
	3	Αλεξανδράκης	2.20
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Γουνάκης Στυλιανός	9.52
	2	Σιταρένιος Εμμανουήλ	10.2
	3	Μαυράκης Δημήτριος	
Αρκάδιος δρόμος	1	Τριανταφύλλου Ευάγγελος (Κεραυνός)	1.31
	2	Παναρετάκης Εμμανουήλ (Κεραυνός)	1.35
	3	Παπαδομάνωλας Νικόλαος (Ιωνία Χανίων)	1.35.20
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Σταυρουλάκης Ανδρέας (Ατρόμπος)	1.62
	2	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Κεραυνός)	1.57
	3	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	1.50
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Κεραυνός)	2.90
	2	Σιμιτζής Παναγιώτης	2.70
	3	Βλητάκης Αλέξανδρος (Ατλαντίς)	2.60
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Λιοδάκης Μάρκος	6.00
	2	Κούνουπας Εμμανουήλ	6.00
	3	Ανυφαντάκης Ευάγγελος	5.72
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Λεντάρης Παναγιώτης	
	2	Λιοδάκης Μάρκος	
	3	Τζέλιπσις Σοφοκλής	
Κρητικό βόλι	1	Τραϊτόρος Γεώργιος (Τάλως)	12.75
	2	Καλαϊτζάκης Παντελής (Τάλως)	12.28
	3	Παπαδάκης Εμμανουήλ (Ατρόμπος)	12.01
Ακοντισμός ανδρών	1	Μαντζαβός Ανδρέας (Κεραυνός)	
	2	Καλαϊτζάκης Παντελής (Τάλως)	
	3	Ζαμπουνάκης Ελευθέριος	
Δισκοβολία ανδρών	1	Τραϊτόρος Γεώργιος (Τάλως)	34.36
	2	Μαντζαβός Ανδρέας (Κεραυνός)	28.73
	3	Καρνής Γεώργιος (Αστέρας)	28.36
Δρόμος 60 μέτρων γυναικών	1	Σταφυλαράκη Ρόδη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	
	2	Δραμπουκάκη Γεωργία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Γυμν. Θηλέων Χανίων)	4.60
	2	Σταφυλαράκη Ρόδη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	4.28
	3	Δρακάκη Βασιλική (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	4.13
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Χαλκιαδάκη Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	
	2	Δρακάκη Βασιλική (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	
	3	Σταφυλαράκη Ρόδη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	

Βαθμολογία σωματείων					
1	Κεραυνός	43	4	Ατλαντίς, Ιωνία	2
2	Τάλως	24	5	Αστέρας Ρεθύμνου	1
3	Ατρόμητος	5			

Ζ' (7α) Αρκάδια (Στάδιο Πλ. Βασιλέως Γεωργίου Β', Σοχώρα, Ρέθυμνο, 8/11/1947)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ξεκαλάκης Μιχάλης (Κεραυνός)	12.0
	2	Δρανδάκης Κωνσταντίνος	
	3	Διακάκης Αθανάσιος (Τάλως Χανίων)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Διακάκης Αθανάσιος (Τάλως)	2.30.0
	2	Κουμής Γεώργιος	
	3	Λίβας	
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Γουνάκης Στυλιανός (Γυμνάσιο Χανίων)	11.27.0
	2	Κατσάνης Γ. (Ρέθυμνο)	
	3	Μαυράκης Δημήτριος (Ρέθυμνο)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Μαυράκης Δημήτριος (ΑΟΡ)	1.37.00
	2	Τριανταφύλλου Ευάγγελος (Κεραυνός)	
	3	Παναρετάκης Εμμανουήλ (Κεραυνός)	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μάντζος Χαράλαμπος (Χανιά)	1.60
	2	Σταυρουλάκης Ανδρέας (Ατρόμητος)	1.60
	3	Κορωνάκης Ελευθέριος (Ρέθυμνο)	1.55
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Σιμιτζής Παναγιώτης (Κεραυνός)	2.70
	2	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Κεραυνός)	2.50
	3	Δρανδάκης Αλέξανδρος	
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Μάντζος Χαράλαμπος (Ιωνία)	6.04
	2	Ζαμπουνάκης Ελευθέριος (Κεραυνός)	5.50
	3	Αποστολάκης Γεώργιος	
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Μάντζος Χαράλαμπος (Ιωνία)	13.09
	2	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	12.78
	3	Τζέλισης Σοφοκλής (Ρέθυμνο)	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Καλαϊτζάκης Παντελής (Χανιά)	10.79
	2	Σεργάκης (Χανιά)	10.27
	3	Σηφάκης Γεώργιος (Ρέθυμνο)	
Κρητικό βόλι	1	Καλαϊτζάκης Παντελής (Χανιά)	12.19
	2	Σεργάκης (Χανιά)	12.19
	3	Αποστολάκης Γεώργιος	
Ελεύθερη δισκοβολία εκτός συναγωνισμού	1	Σηφάκης Γεώργιος (Ρέθυμνο)	31.50
	2	Νινολάκης Αναστάσιος (Χανιά)	26.95
		Μαντζαβάς Ανδρέας (Εθν. Πειραιώς)	30.13
Ελληνική δισκοβολία εκτός συναγωνισμού	1	Νινολάκης Τάσος (Χανιά)	27.42
	2	Σταματάκης Εμμανουήλ (Ρέθυμνο)	27.00
	3	Μαντζαβάς Ανδρέας (Εθν. Πειραιώς)	29.00
	Σηφάκης Γεώργιος (Ρέθυμνο)		

Ακοντισμός ανδρών εκτός συναγωνισμού	1	Καλαϊτζάκης Παντελής (Χανιά)	41.55
	2	Ζαμπουνάκης Ελευθέριος (Κεραυνός)	
	3	Γουνάκης Στυλιανός (Χανιά)	
		Μαντζαβάς Ανδρ.(Εθν. Πειραιώς)	52.60

Οι Ρεθεμνιώτες αθλητές στίβου (από αριστερά) Ανυφαντάκης, Ντινιόζος, Ξεκαλάκης, Λίβας και Σιμιτζής, στα Αρκάδια του 1947. Πηγή: Εφ. Ρεθεμνιώτικα Νέα, 6-11-1991

Ο Π. Σιμιτζής σε προσπάθειά του στο άλμα επί κοντώ, στα Αρκάδια του 1947 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Η' (8α) Αρκάδια (Στάδιο Πλατείας Βασιλέως Γεωργίου Β', Σοχώρα, 7-8/11/1948)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κούνουπας Εμμανουήλ (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	12.0
	2	Σιμιτζής Παναγιώτης (Κεραυνός)	12.2
	3	Μαρινάκης Κωνσταντίνος (Εμπορ. Σχολή Χανίων)	13.0
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Γουνάκης Στυλιανός (Τάλως)	2.19.0
	2	Σιταρένιος Εμμανουήλ (Ατλαντίδα Χανίων)	2.20
	3	Αλεξανδράκης (Ιωνία Χανίων)	2.20
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Γουνάκης Στυλιανός (Τάλως)	9.52
	2	Σιταρένιος Εμμανουήλ (Ατλαντίδα)	10.02
	3	Μαυράκης Δημήτριος	
Αρκάδιος δρόμος	1	Τριαντάφυλλος Ευάγγελος (Κεραυνός)	1.31
	2	Παναρετάκης Εμμανουήλ (Κεραυνός)	1.35
	3	Παπαδομανωλάκης Νίκος (Ιωνία)	1.35.2

Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Σταυρουλάκης Ανδρέας (Ατρόμπος)	1.62
	2	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Κεραυνός)	1.57
	3	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	1.50
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Κεραυνός)	2.90
	2	Σιμιτζής Παναγιώτης (Κεραυνός)	2.70
	3	Βλητάκης Αλέξανδρος (Ατλαντίδα)	2.60
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	6.00
	2	Κούνουπας Εμμανουήλ (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	5.84
	3	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Κεραυνός)	5.72
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως Χανίων)	12.04
	2	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	12.03
	3	Τζέλης Σοφοκλής (Κεραυνός)	12.00
Σφαιροβολία ανδρών	1	Καλαϊτζάκης Παντελής (Τάλως)	11.24
	2	Τραϊτόρος Γεώργιος (Τάλως)	10.97
	3	Τσαπάκης Νικόλαος (Γυμνάσιο Αρρένων Χανίων)	9.86
Κρητικό βόλι	1	Τραϊτόρος Γεώργιος (Τάλως)	12.75
	2	Καλαϊτζάκης Παντελής (Τάλως)	12.28
	3	Παπαδάκης Εμμανουήλ (Κεραυνός)	12.04
Ελεύθερη δισκοβολία	1	Τραϊτόρος Γεώργιος (Τάλως)	34.36
	2	Ματζαβάς Ανδρέας (Κεραυνός)	28.73
	3	Καρνής Γεώργιος (Κεραυνός)	28.63
Ελληνική δισκοβολία	1	Βαρούχας Γεώργιος (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	29.32
	2	Μαντζαβάς Ανδρέας (Κεραυνός Ρεθύμνου)	28.20
	3	Τσαπάκης Γ. (Γυμνάσιο Αρρένων Χανίων)	
Ακοντισμός ανδρών	1	Ματζαβάς Ανδρέας (Κεραυνός Ρεθύμνης)	48.70
	2	Καλαϊτζάκης Παντελής (Τάλως)	47.87
	3	Ζαμπουκάκης Ελευθέριος (Κεραυνός)	41.02
Σκυταλοδρομία 4Χ100 μ. ανδρών	1	Κεραυνός	
	2	Γυμνάσιο Αρρένων Ρεθύμνου	
	3	Γυμνάσιο Αρρένων Χανίων	
Δρόμος 60 μέτρων γυναικών	1	Σταφυλαράκη Ρόδη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	8.5
	2	Δραμπουκάκη Γεωργία (Γυμν. Θηλέων Χανίων)	8.6
	3	Βλαμάκη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	8.6
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Γυμν. Θηλέων Χανίων)	12.0
	2	Παπαδάκη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	
	3	Γαλερού (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Χαλκιαδάκη Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.27
	2	Δρακάκη Βασιλική (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.25
	3	Σταφυλαράκη Ρόδη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	1.20
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Γυμν. Θηλέων Χανίων)	4.60
	2	Σταφυλαράκη Ρόδη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	4.28
	3	Δρακάκη Βασιλική (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	4.13

Βαθμολογία σωματείων		
1	Κεραυνός Ρεθύμνου	36
2	Τάλως Χανίων	21
3	Ατρόμπος Ρεθύμνου	5

Παρέα αθλητριών του Ρεθύμνου στα Η' Αρκάδια (Προσωπ. συλλογή Β. Δρακάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο τερματισμός στα 100 μ. στα Αρκάδια του 1948. Διακρίνονται οι νικητές Ε. Κούνουπας και Π. Σιμιτζής στο κατάμεστο στάδιο της Σοχώρας (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Από την παρέλαση αθλητών και αθλητριών στο στάδιο της Σοχώρας το 1948 (Προσωπική συλλογή Β. Δρακάκη/Ψηφ. Αρχείο Β. Μανουσάκη)

Θ' (9α) Αρκάδια (Στάδιο Πλ. Βασιλέως Γεωργίου Β', Σοχώρα, 8-9/11/1949)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ζουμαδάκης Γεώργιος (Κύδων)	11.8
	2	Τριανταφύλλου Ευάγγελος (Σχολή Εφ. Αξιωμ. Χανίων)	
	3	Σιμιτζής Παναγιώτης (Κεραυνός)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Σιταρένιος Εμμανουήλ (Κύδων)	2.16.0
	2	Στρογγυλάκης Φ. (Τάλως)	2.17.0
	3	Μαραβελάκης Ανδρέας (Γυμνάσιο Χανίων)	
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Παντελάκης Ιωάννης (Κύδων)	10.46.0
	2	Σκανδάλης Πέτρος (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	
	3	Βερνάρδος Ευάγγελος (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Κουσίδης Βασίλης (ΑΕΚ)	1.24.0
	2	Δερβένης Δημήτριος (Εθνικός Αθηνών)	1.32.0
	3	Κλαψινάκης Χαρίλαος (Κεραυνός)	1.33.0
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Σταυρουλάκης Ανδρέας (Ατρόμπος)	1.61
	2	Συμεωνίδης (Σχολή Εφ. Αξιωματικών Χανίων)	1.60
	3	Νικολάου Κ. (Σχολή Εφ. Αξιωματικών Χανίων)	
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Χατζηθεοδώρου Ι. (Σχολή Εφ. Αξιωμ. Χανίων)	
	2	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)	
	3	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Νικολάου Κ. (Σχολή Εφ. Αξιωματικών Χανίων)	
	2	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Κεραυνός)	
	3	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Καλιμάνης Βασίλης (Σχολή Εφ. Αξιωμ. Χανίων)	
	2	Νικολάου Κ. (Σχολή Εφ. Αξιωματικών Χανίων)	
	3	Καλαϊτζάκης Παντελής (Τάλως)	
Κρητικό βόλι	1	Καλιμάνης Βασίλειος (Σχολή Εφ. Αξιωμ. Χανίων)	
	2	Καλαϊτζάκης Παντελής (Τάλως)	
	3	Καρνής Γεώργιος (Κεραυνός)	
Ελεύθερη δισκοβολία	1	Πολλάκης Γεώργιος (Τάλως)	
	2	Μαντζαβός Ανδρέας (Κεραυνός)	
	3	Σηφάκης Γεώργιος (Ατρόμπος)	
Ακοντισμός ανδρών	1	Καλιμάνης Βασίλης (Σχολή Εφ. Αξιωμ. Χανίων)	49.62
	2	Μαντζαβός Ανδρέας (Κεραυνός)	47.60
	3	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)	
Σκυταλοδρομία 4Χ250 μ. ανδρών	1	Κύδων	
	2	Τάλως	
	3	Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών Χανίων	
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Λαγουδάκη Μαρία (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	
	2	Αλεξανδράκη Αρτεμίσια (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Χαλκιαδάκη Μαρία (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	
	2	Συνατσάκη Άννα (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	

Η Γραμματεία στα Αρκάδια του 1949. Από αριστερά: εκπρόσωπος των εκκλησιαστικών αρχών, ο Γ. Μπερνιδάκης, ο νομάρχης Ρεθύμνου Α. Χατζηγάκις, ο παλαίμαχος αθλητής και παράγοντας Τ. Μεσθεναίος με στρατιωτική περιβολή και, τελευταίος δεξιά, ο δημοσιογράφος και εκπρόσωπος του ΣΕΓΑΣ Ν. Γκαγκαουδάκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

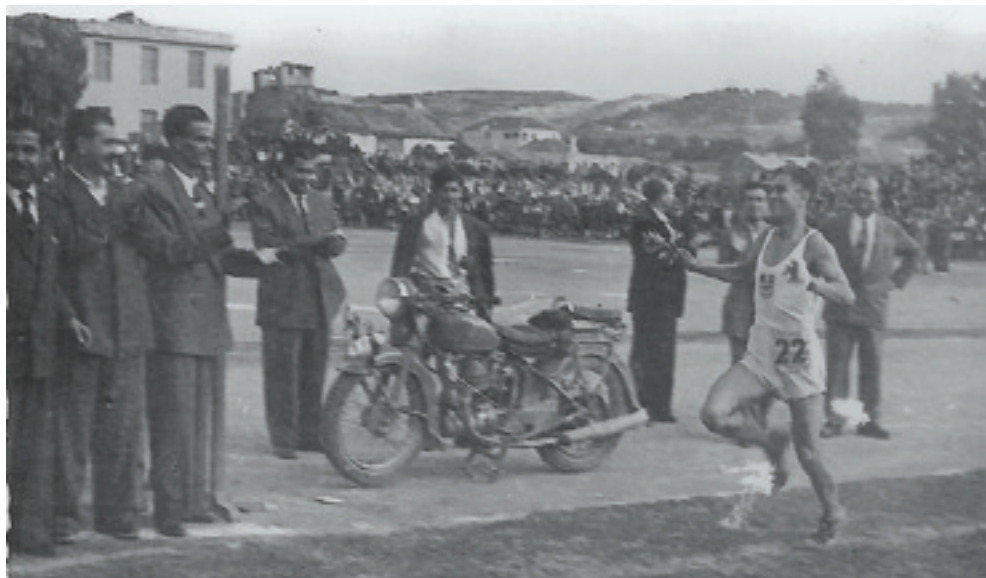
Ο Γ. Πολλάκης του Κύδωνα Χανίων στα Αρκάδια του 1949 (Προσωπική συλλογή Γ. Πολλάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Γ' (10α) Αρκάδια (Στάδιο Πλατείας Βασιλέως Γεωργίου Β', Σοχώρα, 8/11/1950)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ζουμαδάκης Γιώργος (Γυμνάσιο Χανίων)	12.0
	2	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)	12.1
	3	Κούνουπας Εμμανουήλ (Ατρόμπος)	12.2
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Σταρένιος Εμμανουήλ (Κύδων)	2.14
	2	Γριτσέας Γ. (Γυμνάσιο Ηρακλείου)	2.14.7
	3	Ανδρεάδης Σ. (Σχολή Χωροφυλακής)	2.18

Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Στρογγυλάκης Φ. (Γυμνάσιο Χανίων)	4.46
	2	Γουνάκης Στυλιανός (Σχολή Χωροφυλακής)	4.47.5
	3	Μαραβελάκης Μάνθος (Γυμνάσιο Χανίων)	
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Μαραβελάκης Μάνθος (Γυμνάσιο Χανίων)	10.37
	2	Παντελάκης Κωνσταντίνος (Γυμνάσιο Χανίων)	10.39
	3	Κλαριδόπουλος Σ. (Κύδων)	10.45
Αρκάδιος δρόμος	1	Ραγάζος Θανάσης (Γ.Σ. Αλμυρός)	1.18.21
	2	Κλαψινάκης Χαρίλαος (Κεραυνός)	1.28.00
	3	Φανταντουσάκης Ξεν. (Κεραυνός)	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	1.60
	2	Δραμουντάνης Γιώργος (ΟΦΗ)	1.55
	3	Πολογιώργης Π. (Γυμνάσιο Χανίων)	1.55
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Κεραυνός)	3.16
	2	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	2.85
	3	Βλητάκης Αλέξανδρος (Κύδων)	2.85
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Ζουμαδάκης Γεώργιος (Γυμνάσιο Χανίων)	6.06,
	2	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	6.05
	3	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	5.97
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	13.06
	2	Παπαγεωργίου Κ. (Σχολή Χωροφυλακής)	12.68
	3	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)	12.38
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πολογιώργης Ιωάννης (Τάλως)	12.06
	2	Μαυρογέννης Σταμάτης (Τάλως)	11.28
	3	Πολλάκης Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	10.66
Κρηπικό βόλι	1	Πολογιώργης Ιωάννης (Τάλως)	12.65
	2	Καρνής Γεώργιος (Κεραυνός)	11.69
	3	Δελήμπασης Ευάγγελος (Κεραυνός)	11.65
Δισκοβολία	1	Πολογιώργης Ιωάννης (Τάλως)	35.62
	2	Πολλάκης Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	31.92
	3	Μαυρογέννης Σταμάτης (Τάλως)	30.39
Λιθοβολία	1	Παπαγεωργίου Κ. (Σχολή Χωροφυλακής)	16.77
	2	Παναάκης Γ. (Τάλως)	15.67
	3	Φραγκιαδάκης Σ. (Εργοτέλης)	15.52
Ακοντισμός ανδρών	1	Πολλάκης Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	48.16
	2	Παπαγεωργίου Κ. (Σχολή Χωροφυλακής)	47.12
	3	Μαντζαβός Ανδρέας (Κεραυνός)	44.70
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Χατζηρηγόρη Γ. (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	12.4.2
	2	Φραγκιαδάκη Μ. (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	14.0
	3	Βλάχου Φοφώ (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	15.0
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Χαλκιαδάκη Μαρία (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	1.35
	2	Παπαδάκη Γ. (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	1.15
	3	Ροδινού Δ. (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	1.10

Ο Βαλκανιονίκης και πρωταθλητής Ελλάδας Θ. Ραγάζος τερματίζει στον Αρκάδιο δρόμο το 1950
(Προσωπ. συλλογή Μ. Τζέλισι)

Ο Γ. Μ. Τζέλισις (αριστερά) με τον
Θ. Ραγάζο και μέλος της οργανωτικής
επιτροπής των Αρκαδίων του 1950
(Προσωπική συλλογή Μ. Τζέλισι)

Ο πρωθυπουργός Σοφοκλής Βενιζέλος συχαίρει
το νικητή του Αρκάδιου δρόμου Θ. Ραγάζο (Αρχειό
Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

ΙΑ΄ (11α) Αρκάδια (Στάδιο Πλατείας Βασ. Γεωργίου Β΄, Σοχώρα, 7-8/11/1951)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ζουμαδάκης Γεώργιος (Κύδων)	11.9
	2	Λεντάρης Παναγιώτης (Κύδων)	12.0
	3	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Ατρόμητος)	12.5
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Τζανετάκης (Κύδων)	2.13.0
	2	Σιταρένιος Εμμανουήλ (Κύδων)	2.26.0
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Μαραβελάκης Ανδρέας (Κύδων)	4.45.0
	2	Σιταρένιος Εμμανουήλ (Κύδων)	
	3	Μαρκάκης (Ατρόμητος)	
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Γουνάκης Γ. (Κύδων)	18.30
	2	Πριναράκης Σ. (Κεραυνός)	19.05
	3	Μάδικος Τ. (Κεραυνός)	19.10
Αρκάδιος δρόμος	1	Τριανταφύλλου Ευάγγελος (Κεραυνός)	
	2	Κλαψινάκης Χαρίλαος (Κεραυνός)	
	3	Συριανόγλου Γεώργιος (Ατρόμητος)	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Πολογιώργης Π. (Τάλως)	1.65
	2	Τσεσμές Σ. (Εμπορική Σχολή Χανίων)	1.55
	3	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	1.55
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Ατρόμητος)	2.80
	2	Βλητάκης Αλέξανδρος (Ατλαντίδα)	2.70
	3	Καραμπαζάκης	
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	6.52.5
	2	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)	6.48.5
	3	Δραμουντιάνης Γιώργος (ΟΦΗ)	6.08
Σφαιροβολία ανδρών εκτός συναγωνισμού	1	Μαυρογέννης Σταμάτης	12.10
	2	Ζαμπουνάκης Ελευθέριος (Κεραυνός)	10.52
	3	Παπαδάκης Εμμανουήλ (Ατρόμητος)	10.32
		Πολογιώργης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	12.88
Κρηπικό βόλι	1	Κοντογιάννης (Ατρόμητος)	12.40
	2	Μαυρογέννης Σταμάτης (Τάλως)	12.26
Δισκοβολία εκτός συναγωνισμού	1	Μαυρογέννης Σταμάτης (Τάλως)	35.33
	2	Παπαδάκης Λεωνίδας (Ατρόμητος)	34.23
	3	Χονδρέλλης (Κεραυνός)	31.38
		Πολογιώργης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	36.91
Λιθοβολία	1	Μαυρογέννης Σταμάτης (Τάλως)	15.96
	2	Ζαμπουνάκης Ελευθέριος (Κεραυνός)	15.67
	3	Κοντογιάννης Πέτρος (Ατρόμητος)	15.37
Ακοντισμός ανδρών	1	Μαντζαβιάς Ανδρέας (Κεραυνός)	45.80
	2	Γουνάκης Στυλιανός (Κύδων)	45.00
	3	Σαριδάκης Μ. (Κύδων)	
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων)	11.4
	2	Κωστάκη (Κύδων)	12.3
	3	Χατζηρηγόρη Γ. (Ατρόμητος)	

Ο πρωθυπουργός Ν. Πλαστήρας απονέμει το έπαθλο του νικητή του Αρκάδιου δρόμου στον Β. Τριανταφύλλου το 1951 (Ιδ. συλλογή Κ. Πηγουνάκη)

Οι κριτές του άλματος σε ύψος στα Αρκάδια του 1951. Από αριστερά: Ι. Μ. Τζέλισης, ο Αρμένιος Μπαγδίκ Παγογιάν και ο Σ. Τουρνάκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Σ. Μαυρογένης του Τάλω Χανίων σε προσπάθειά του στη δισκοβολία ανδρών, πίσω του ο Ι. Πολογιώργης του Παναθηναϊκού στα Αρκάδια του 1951 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Από αριστερά ο Μ. Λιοδάκης, ο Γ. Τζέλισης και ο Π. Λεντάρης (Προσωπ. συλλογή Μ. Λιοδάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΙΒ΄ (12α) Αρκαδία (Στάδιο Πλατείας Βασ. Γεωργίου Β΄, Σοχώρα, 8-9/11/1952)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ζουμαδάκης Γεώργιος (Κύδων)	11.3
	2	Ζωγραφάκης Γεώργιος (Β΄ Γυμνάσιο Ηρακλείου)	11.5 3
	3	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Ατρόμπος)	11.6
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Σίδερης Μιχάλης (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)	2.08
	2	Τζανακάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	2.10
	3	Ζουμαδάκης Νικόλαος (Κύδων)	2.14.0
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Σίδερης Μιχάλης (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)	4.29
	2	Τζανακάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	4.34
	3	Στρατιδάκης Ε. (Τάλως)	
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Σίδερης Μιχάλης (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)	10.15
	2	Τζανακάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	11.30
	3	Πονήρης Γιώργος (ΟΦΗ)	11.45.0
Αρκαδίος δρόμος	1	Συριανόγλου Γεώργιος (Ατρόμπος)	1.30
	2	Φανταουσάκης Ιωάννης (ΟΦΗ)	1.40
	3	Κονσολάκης Γεώργιος (Άρης Περιβολίων)	1.45.0
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Πολογιώργης Π. (Τάλως)	1.60
	2	Λούπης Στυλιανός (Κύδων)	1.60
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Ατρόμπος)	3.10
	2	Καραμπετάκης Στυλιανός	2.70
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Δραμουντάνης Γεώργιος (Λύκειο Κοραΐς)	6.18
	2	Ζωγραφάκης Γεώργιος (Β΄ Γυμνάσιο Ηρακλείου)	5.90
	3	Ζουμαδάκης Νικόλαος (Κύδων)	
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Δραμουντάνης Γεώργιος (Λύκειο Κοραΐς)	13.82
	2	Παπαϊωάννου Ιωάννης (Κύδων)	12.45
	3	Πολλάκης Δημήτριος (Κύδων)	12.11
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πολογιώργης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	13.20
	2	Μαυρογέννης Σταμάτης (Τάλως)	12.85
	3	Κοντογιάννης Πέτρος (Σχολή Χωροφ. Ρεθύμνης)	11.0
Κρητικό βόλι	1	Πολογιώργης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	14.15
	2	Μαυρογέννης Σταμάτης (Τάλως)	13.10
	3	Κοντογιάννης Παναγιώτης (Σχολή Χωροφ. Ρεθ.)	12.04
Δισκοβολία ανδρών	1	Πολογιώργης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	36.80
	2	Μαυρογέννης Σταμάτης (Τάλως)	35.35
	3	Παπαδάκης Γιώργος (Κύδων)	33.50
Ακοντισμός ανδρών	1	Γουνάκης Στυλιανός (Σχολή Χωροφ. Ρεθύμνου)	44.85
	2	Παπαδάκης Νικόλαος (ανεξάρτητος)	43.82
	3	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Ατρόμπος)	42.45
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων)	10.5
	2	Βλητάκη Κορίνα (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	12.1
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων)	1.25
	2	Βλάχου Φωτεινή (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.10
	3	Σταματάκη Ελισάβετ (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	1.10
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων)	4.72
	2	Βλητάκη Κορίνα (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	3.69
	3	Μπραουδάκη Γ. (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	3.65

Ο βουλευτής Ρεθύμνου Γιάννης Τσουδερός απονέμει το έπαθλο στη Γ. Δραμπουκάκη του Κύδωνα.
Δεξιά ο Γ. Τζέλιπσις (Προσωπική συλλογή Μ. Τζέλιπσι/Ψηφ.αρχείο Β. Μανουσάκη)

Γ. Δραμουντάνης (αριστερά) και Γ. Πολογιώργης (δεξιά)
(Προσωπική συλλογή Γ. Δραμουντάνη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Ατρόμητος Ρεθύμνου στην έναρξη των Αρκάδιων του 1952 με σημαιοφόρο τον Γ. Συριανόγλου και δεξιά του με τη φόρμα τον Κ. Καρνή (Προσωπική συλλογή Γ. Συριανόγλου/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΙΓ' (13α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1953)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ζωγραφάκης Γιώργος (ΟΦΗ)	
	2	Κυτάκης Χρ. (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)	
	3	Παπαϊωάννου Γ. (Κύδων)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Κλαψινάκης Χαρίλαος (Κεραυνός)	1.26.0
	2	Συριανόγλου Γεώργιος (Ατρόμητος)	1.30.0
	3	Καλλέργης Ι. (ΟΦΗ)	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μαλιαράκης Γ. (ΟΦΗ)	
	2	Λέκκας Ευάγγελος (ΟΦΗ)	
	3	Κανλίδης Ιωάννης (Κύδων)	
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Καραμπασιάκης Σ. (Κύδων)	
	2	Καραγιάννης (Γυμνάσιο Αρρένων Ρεθύμνου)	
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Κυτάκης Χρ. (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)	6.47
	2	Λεντάρης Παναγιώτης (5η Μεραρχία)	6.12
	3	Δραμουντάνης Γιώργος (ΠΑΟ)	6.06
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Δραμουντάνης Γιώργος (ΠΑΟ)	
	2	Κυτάκης Χαράλαμπος (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)	
	3	Λεντάρης Παναγιώτης (5η Μεραρχία)	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Κοντογιάννης Πέτρος (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)	
	2	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)	
	3	Παπαδάκης Εμμανουήλ (Κεραυνός)	
Κρηπικό βόλι	1	Κοντογιάννης Π. (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)	
	2	Κυτάκης Χαράλαμπος (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)	
	3	Παπαδάκης Ε. (Τάλως)	
Δισκοβολία ανδρών	1	Παπαδάκης Λεωνίδας (Ατρόμητος)	
	2	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)	
	3	Χονδρέλλης (5η Μεραρχία)	

Ακοντισμός ανδρών	1	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)
	2	Πολλάκης Δημήτριος (Κύδων)
	3	Κυρίκος Βασίλειος (Σχολή Χωροφυλακής Ρεθύμνου)
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)
	2	Χαριτάκη Ευαγγελία (Εμπορική Σχολή Χανίων)
	3	Βλάχου Φωτεινή (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)
	2	Βλάχου Φωτεινή (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)
	3	Χατζηδάκη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)
	2	Βλητάκη Κορίνα (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)
	3	Συριανόγλου Παρασκευή (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)

Βαθμολογία σωματείων					
1	Κύδων Χανίων	24	6	Κεραυνός	5
2	Σχολή Χωροφυλακής	18	7	5η Μεραρχία	5
3	Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων	9	8	Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου	4
4	ΟΦΗ	9	9	Ατρόμπος	3
5	Εμπορική Σχολή Χανίων	9	10	Τάλως Χανίων	2

Ο Γ. Ζωγραφάκης του ΟΦΗ στον τερματισμό του δρόμου 100 μ. στα Αρκάδια του 1953 (Προσωπική συλλογή Γ. Δραμουντάνη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Χ. Κλαψινάκης στον Αρκάδιο δρόμο του 1953 (Προσωπική συλλογή Μ. Τζέλισι)

Η αποστολή της ομάδας του ΟΦΗ στα Αρκάδια του 1953 (Προσωπική συλλογή Γ. Δραμουντάνη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΙΔ' (14α) Αρκάδια 1954 (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1954)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ζωγραφάκης Γιώργος (ΟΦΗ)	
	2	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως Χανίων)	
	3	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (5η Μεραρχία)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Παπαβασιλείου Γιώργος (Εθνική)	
	2	Τζανακάκης Εμμανουήλ (5η Μεραρχία)	
	3	Σιταρένιος Εμμανουήλ (Εμπορική Σχολή Χανίων)	
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Παπαβασιλείου Γιώργος (Εθνική)	
	2	Τζανακάκης Εμμανουήλ (5η Μεραρχία)	
	3	Σπανουδάκης Γεώργιος (Εμπορική Σχολή Χανίων)	
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Παπαβασιλείου Γιώργος (Εθνική)	
	2	Χαλαμπαλάκης Γ. (Α' Γυμνάσιο Χανίων)	
	3	Πετρόπουλος Αριστείδης (Κρόνος Μοιρών)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Κλαψινάκης Χαρίλαος (Κεραυνός Ρεθύμνου)	1.28.2
	2	Βαμβακούσης Νικόλαος (Πειραιϊκός Σύνδεσμος)	
	3	Συριανόγλου Γεώργιος (Ατρόμητος).	
Άλμα εις ύψος ανδρών εκτός συναγωνισμού	1	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)	
	2	Ροζάκης Ν. (Κύδων)	
	3	Τριανταφύλλου (ΣΕΑΠ)	
		Πρώτευσε ο Νικόλαος Μαλλιάρáκης	
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Καραμπατσάκης Σ. (Κύδων)	
	2	Καραγιάννης (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	

Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)
	2	Ντόντος Αναστάσιος (Σχολή Χωροφυλακής)
	3	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Ντόντος Αναστάσιος (Σχολή Χωροφυλακής)
	2	Λιοδάκης Μάρκος (Κεραυνός)
	3	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)
	2	Καμισάκης Σταμάτιος (Τάλως)
	3	Βέντζας Γεώργιος (Εμπορική Σχολή Χανίων)
Κρητικό βόλι	1	Κυττάκης Χαράλαμπος (Κύδων)
	2	Τζέλησις Ιωάννης (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)
	3	Καρνής Κωνσταντίνος (Αστέρας)
Δισκοβολία ανδρών	1	Βολιώτης Φ. (ΣΕΑΠ)
	2	Καρνής Κωνσταντίνος (Αστέρας)
	3	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)
Ακοντισμός ανδρών	1	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)
	2	Καμισάκης Σταμάτιος (Τάλως)
	3	Γρυλάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Χαριτάκη Ευαγγελία (Εμπορική Σχολή Χανίων)
	2	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων)
	3	Κτιστάκη Αθηνά (Κύδων)
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων)
	2	Χαριτάκη Ευαγγελία (Εμπορική Σχολή Χανίων)
	3	Συριανόγλου Παρασκευή (ανεξάρτητη αθλ. Ρεθύμνου)
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων Χανίων)
	2	Κυριακάκη Παρασκευή (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)
	3	Συριανόγλου Παρασκευή (ανεξάρτητη αθλ. Ρεθύμνου)

Οι θεατές στο Εθνικό Στάδιο Σοχώρας και μπροστά κριτές και επίσημοι στα Αρκαδία του 1954 (Προσωπική συλλογή Γ. Εκκεκάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΙΕ΄ (15α) Αρκαδία (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1955)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ιωαννίδης Γ. (5η Μεραρχία)	11.9
	2	Μαλλιάρáκης Νικόλαος (5η Μεραρχία)	12.0
	3	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)	12.1
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών εκτός συναγωνισμού	1	Σιταρένιος Πέτρος	2.09.5
	2	Μαυραγάνης Βασίλειος (5η Μεραρχία)	2.12.0
	3	Μαλλιάρáκης Νικόλαος (5η Μεραρχία)	2.12.8
		Παπαβασιλείου Γιώργος (Χωροφυλακή)	2.00.5
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών εκτός συναγωνισμού	1	Σιταρένιος Πέτρος (Κύδων)	4.36.0
	2	Πετρόπουλος Κ. (Κρόνος Μοιρών)	4.37.6
	3	Λουρεντζάκης Στ. (Κεραυνός)	4.42.0
		Πρώτευσε ο Παπαβασιλείου Γιώργος (Χωροφυλακή)	4.17.4
		Σιδηρής Μιχάλης (Χωροφυλακή)	4.18.4
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών εκτός συναγωνισμού	1	Παπαδάκης Δημήτρης (5η Μεραρχία)	10.01.6
	2	Λουρεντζάκης Στ. (Κεραυνός)	10.01.8
	3	Νικολιουδάκης Γ. (Κύδων)	10.12.0
		Σιδηρής Μιχάλης (Χωροφυλακή)	
Αρκαδίος δρόμος εκτός συναγωνισμού	1	Κλαψινάκης Χαρίλαος (Κεραυνός)	1.27.20
	2	Συριανόγλου Γεώργιος (Ατρόμπος)	1.27.54
	3	Μαυρέας Ιωάννης (Τάλως)	1.30.25
		Μάνδαλος Σπύρος (ΑΕΚ)	1.24.00
		Κουσιδής Βασίλειος (Πειραικού)	1.31.46
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μαλλιάρáκης Νικόλαος (5η Μεραρχία)	1.75
	2	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)	1.55
	3	Ροζάκης Δ. (Ατρόμπος)	1.50
Άλμα εις μήκος ανδρών εκτός συναγωνισμού	1	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)	6.45
	2	Κιτάκης Χαράλαμπος (Κύδων)	6.29
	3	Λέκκας Μιχαήλ (ΟΦΗ)	6.17
		Πρώτευσε ο Ντόντος Αναστάσιος (Χωροφυλακή)	6.74
Άλμα εις τριπλούν ανδρών εκτός συναγωνισμού	1	Λεντάρης Παναγιώτης (Τάλως)	12.86
	2	Λέκκας Μανόλης (ΟΦΗ)	12.85
	3	Κιτάκης Χαράλαμπος (Κύδων)	12.24
		Πρώτευσε ο Ντόντος Αναστάσιος (Χωροφυλακή)	13.63
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Καραμπατσάκης Σ. (Κύδων)	2.90
	2	Καργάκης Ελευθέριος (Ατρόμπος)	2.55
Σφαιροβολία ανδρών εκτός συναγωνισμού	1	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)	11.75
	2	Λέκκας Μανόλης (ΟΦΗ)	11.33
	3	Κουρούμαλης Α. (Σχολή Χωροφυλακής)	10.54
		Πρώτευσε ο Ιωάννης Πολογεώργης (Παναθηναϊκός)	12.00
Κρητικό βόλι	1	Λέκκας Μιχαήλ (ΟΦΗ)	13.07
	2	Τζέλσις Ιωάννης (Ατρόμπος)	12.58
	3	Μαυρογένης Σταμάτης (Τάλως)	11.97

Ακοντισμός ανδρών	1	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)	54.90
	2	Ανυφαντάκης Μύρων	47.62
	3	Ντόντος Αναστάσιος (Σχολή Χωροφυλακής)	46.80
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαυρογένης Σταμάτης (Τάλως)	34.74
	2	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)	32.90
	3	Τζέλπης Ιωάννης (Ατρόμητος)	32.12
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων)	11.0
	2	Μαρκουλάκη Νίκη (Τάλως)	11.5
	3	Βλάχου Φωτεινή (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνης)	11.6
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων)	1.40
	2	Γαγάνη Νένα (Γυμνάσιο Χανίων)	1.25
	3	Κυριακάκη Παρασκευή (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	1.15
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Δραμπουκάκη Γεωργία (Κύδων)	5.00
	2	Μαρκουλάκη Νίκη (Τάλως)	4.33
	3	Γαγάνη Νένα (Γυμνάσιο Χανίων)	4.30

Βαθμολογία σωματείων		
1	Κύδων Χανίων	28
2	5η Μεραρχία	18
3	Τάλως Χανίων	18

Απονομή επάθλων στους Αρκάδιους αγώνες του 1955. Διακρίνονται από αριστερά: Γ. Συριανόγλου, Χ. Κλαψινάκης, Μ. Λέκκας, Γ. Τζέλπης του Εμμανουήλ, Γ. Τζέλπης του Μάρκου και πίσω ο Α. Ντόντος (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Θεατές και επίσημοι στην κατοικήκη κερκίδα της Σοχώρας Καθήμενοι/ες στην πρώτη σειρά: Ε. Τζέλτσι (αδερφή του Ιωάννη Ε. Τζέλτσι), Α. Βλαστού (σύζυγος του Ιωάννη Μ. Τζέλτσι), Δ. Μιχαηλίδης και Μ. Λιοδάκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Αθλητές στα ΙΕ' Αρκάδια. Από αριστερά όρθιοι: Β. Κουσιδης, Σ. Μάνδαλος, Αναστάσιος Ντόντος, χωροφύλακας, Μ. Σίδερης, Γ. Παπαβασιλείου και άλλος χωροφύλακας. Κάτω από αριστερά: Δ. Μιχαηλίδης (αθλητικός παράγοντας), Ρ. Θεοδωράκης (ιδιοκτήτης του κυλικείου της Σοχώρας), Γ. Μ. Τζέλτσις και, μπροστά τους, ο νεαρός Γ. Θεοδωράκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΙΣΤ' (16α) Αρκάδια 1956 (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1956)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κουγιουμτζόγλου Μ. (5 ^η Μεραρχία)	11.7
	2	Καρνής Μιχαήλ (Αστέρης Ρεθ.)	11.9
	3	Τσακνίδης Θ. (5 ^η Μεραρχία)	12.0
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Σίδερης Μιχαήλ (Βασιλική Χωροφυλή)	
	2	Πετρόπουλος Κ. (Κρόνος Μοιρών)	
	3	Λεμπιδάκης (Α' Λύκειο Ηρακλείου)	
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Σιδέρης Μιχαήλ (Βασιλική Χωροφυλακή)	4.37.0
	2	Αποστολόπουλος Γεώργιος (Βασιλική Χωροφυλακή)	4.39.3
	3	Πετρόπουλος Κ. (Κρόνος Μοιρών)	4.40.0
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Αποστολόπουλος Γεώργιος (Βασιλική Χωροφυλακή)	
	2	Βαλσαμάκης Ευάγγελος (ΟΦΗ)	
	3	Μποτωνάκης Κοσμάς (Β' Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Μάνδαλος Σπύρος (ΑΕΚ)	1.25.0
	2	Μαυρέας Ιωάννης (Τάλως)	1.25.5
	3	Ροζάκης Αντώνης (Κύδων)	1.30.0

Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Καντάκης Γεώργιος (5η Μεραρχία)	1.75
	2	Μιχελινάκης Εμμανουήλ (Α΄ Γυμνάσιο Ηρακλείου)	1.65
	3	Βιδάλης Γ. (5η Μεραρχία)	1.65
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Καντάκης Γεώργιος (5η Μεραρχία)	6.18
	2	Κουρκουτάκης Ν. (Γυμνάσιο Ηρακλείου)	6.18
	3	Καρνής Μιχαήλ (Αστέρας)	5.90
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Τζώρας Γ. (5η Μεραρχία)	13.19
	2	Σταυριανάκης (Κεραυνός)	12.31
	3	Παπαδάκης (Α΄ Γυμνάσιο Ηρακλείου)	
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Σιμιτζής Παναγιώτης (Κεραυνός)	
	2	Καργάκης Ελευθέριος (Ατρόμπος)	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)	12.55
	2	Μαυρογένης Σταμάτης (Τάλως)	11.68
	3	Τζέλισης Ιωάννης (Ατρόμπος)	11.38
Κρητικό βόλι	1	Τζέλισης Ιωάννης (Ατρόμπος)	13.22
	2	Τζομπάσης Θ. (Α΄ Γυμνάσιο Ηρακλείου)	11.67
	3	Καντάκης Γεώργιος (5η Μεραρχία)	11.47
Ακοντισμός ανδρών	1	Παπανικολάου (5η Μεραρχία)	57.13
	2	Ανυφαντάκης Μύρων (Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	51.60
	3	Πολλάκης Γεώργιος (Κύδων)	51.29
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαυρογένης Σταμάτης (Τάλως)	35.55
	2	Τζέλισης Ιωάννης (Ατρόμπος), νέο Παγκρήτιο ρεκόρ	35.35
	3	Πολλάκης Γεωργιος (Κύδων)	34.00
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Χαριτάκη Ευαγγελία (Εμπορική Σχολή Χανίων)	
	2	Μαρκουλάκη Νίκη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	
	3	Παπαλεξάκη Αθηνά (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Βιολέτου (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.18
	2	Μαραγκουδάκη Ν. (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	1.15
	3	Καρατζά Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.10
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Παπαδάκη Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	4.25
	2	Μαραγκουδάκη Ν. (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	4.21
	3	Χαριτάκη Ευαγγελία Εμπορική Σχολή Χανίων	4.20

Η ομάδα της 5ης Μεραρχίας στα ΙΣΤ΄
Αρκάδια με επικεφαλής τον Μ. Κιουτζόγλου
(Προσωπική συλλογή Γ. Παπαδοπετράκης/
Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Παρέλαση αθλητριών και αθλητών στα Αρκάδια του 1956 (Προσωπ. συλλογή Μ. Τσάφαρη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Απονομή επάθλων στις νικήτριες του άλματος εις μήκος στα Αρκάδια του 1956. Στη μέση η Μ. Παπαδάκη του Γυμνασίου Θηλέων Ρεθύμνου, που πρώτευσε στο αγώνισμα (προσωπική συλλογή Μ. Παπαδάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΙΖ΄ (17α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1957)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κορμάλης Λεωνίδας (Παναθηναϊκός)	10.8
	2	Κοτσιφάκης Α. (Παναθηναϊκός)	10.9
	3	Βαρδάκης Κωνσταντίνος (Β. Γυμνάσιο Χανίων)	11.2
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Τσάφαρης Μιχαήλ (Β. Γυμνάσιο Χανίων)	2.16.0
	2	Κοτσιφάκης Α. (Παναθηναϊκός)	
	3	Λεμπιδάκης Δ. (Ιδ. Γυμνασιο Απόλλων Ηρακλείου)	
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Τάντης Σπύρος (Παναθηναϊκός)	5.15.4
	2	Βαλσαμάκης Ευάγγελος (ΟΦΗ)	5.20.6
	3	Λεμπιδάκης Δ. (Ιδιωτ. Γυμν. Απόλλων Ηρακλείου)	5.56.5
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Βαλσαμάκης Ευάγγελος (ΟΦΗ)	10.14.2
	2	Μποτωνάκης Κοσμάς (Β΄ Γυμνάσιο Ρεθύμνης)	10.17.0
	3	Φρουζάκης Ιωάννης (ΟΦΗ)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Κουσίδης Βασίλειος (Πειραιϊκός)	1.23.2
	2	Σκαφιδάς Δημήτριος (Εμπορική Σχολή Χανίων)	1.30.0
	3	Μάνδαλος Σπύρος ΑΕΚ	1.32.4

Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μιχελινάκης Εμμανουήλ (ΕΓΟΗ)	1.70
	2	Καψάλης Παναγιώτης (Απόλλων Ηρακλείου)	1.65
	3	Κουρτίδης Κυριάκος (5η Μεραρχία)	1.60
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Καρκανάκης Ευάγγελος (ΕΓΟΗ)	6.27
	2	Παπαχαρίσης Αθανάσιος (5η Μεραρχία)	6.02
	3	Μουζακίδης Αλέξανδρος (5η Μεραρχία)	6.00
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Καρκανάκης Ευάγγελος (ΕΓΟΗ)	12.53
	2	Λέκκας Ευάγγελος (ΟΦΗ)	12.18
	3	Μουζακίδης Αλέξανδρος (5η Μεραρχία)	11.93
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Ευσταθιάδης Ρήγας (Παναθηναϊκός)	4.10
	2	Κασιμάτης Γ. (Τάλως), Παγκρήτιο ρεκόρ	3.32
	3	Καλλέργης Εμμανουήλ (Κεραυνός)	3.20
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πολογιώργης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	12.44
	2	Καμισάκης Σταμάτης (Τάλως)	12.16
	3	Μαυρογένης Ιωάννης (Τάλως)	11.17
Κρητικό βόλι	1	Πολογιώργης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	13.30
	2	Τζέλισης Ιωάννης (Ατρόμπος)	13.24
	3	Λέκκας Μιχαήλ (ΟΦΗ)	13.23
Δισκοβολία ανδρών	1	Τζέλισης Ιωάννης (Ατρόμπος), Παγκρήτιο ρεκόρ	37.18
	2	Πολογιώργης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	37.00
	3	Μαυρογένης Σταμάτης (Τάλως)	35.77
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Παπαλεξάκη Αθηνά (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	12.0
	2	Χάσικου Ειρήνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	12.5
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Καρατζά Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.20
	2	Παπαλεξάκη Αθηνά (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.15
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Χάσικου Ειρήνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	3.71
	2	Κατσογριδάκη Καδιανή (Γυμν. Θηλέων Ρεθύμνου)	3.21
Σφαιροβολία γυναικών	1	Παπαδάκη Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	8.06
	2	Μανιαδάκη Καλλιόπη (Γυμν. Θηλέων Ρεθύμνου)	6.80

Αθλητές στα ΙΖ' Αρκάδια. Από αριστερά: Ε. Βαλσαμάκης (ΟΦΗ), Ε. Καρκανάκης (ΕΓΟΗ), Κόλλιας (5η Μεραρχία), Μ. Λέκκας (ΟΦΗ), Ε. Μιχελινάκης (ΕΓΟΗ) και Ι. Μονιάκης (Προσωπ. συλλογή Β. Καρκανάκη/Ψηφ. αρχείο του Β. Μανουσάκη)

Ο Γ. Ε. Τζέλισης σε προσπάθειά του στο αγώνισμα του κρηπικού βολιού στα Αρκαδία του 1957. Διακρίνεται πίσω του ο κριτής Γ. Μπερνιδάκης (Αρχείο Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

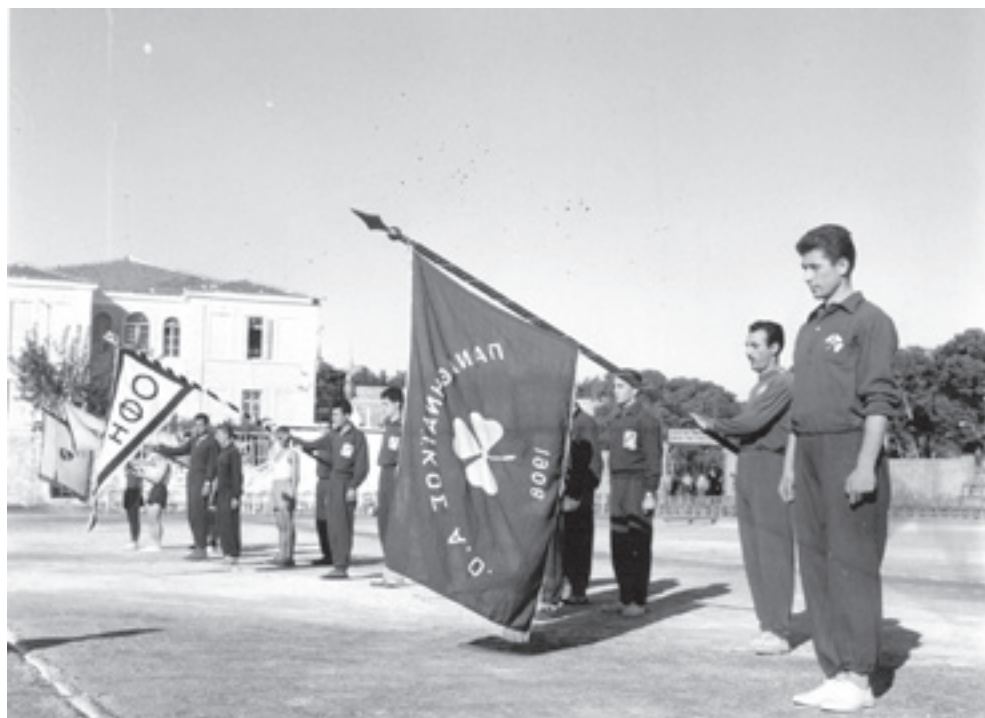

Ο τεραματισμός του δρόμου 80 μ. γυναικών με νικήτρια την Α. Παπαλεξάκη και δεύτερη την Ε. Χάσιου. Δεξιά διακρίνεται ο κριτής Σ. Τουρνάκης (Αρχείο Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

Ο πρωταθλητής του Παναθηναϊκού Ρ. Ευσταθιάδης σε προσπάθειά του στο άλμα επί κοντώ (Αρχειό Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

Η παράταξη των σωματείων στην τελετή έναρξης των αγώνων του 1957. Διακρίνονται από δεξιά η ομάδα του Παναθηναϊκού με σημαιοφόρο τον πρωταθλητή στο άλμα επί κοντώ Ρ. Ευσταθιάδη και δεξιά του τον πρωταθλητή ακοντισμού Ε. Καλαμπάκο. Αριστερά η ομάδα του ΟΦΗ με σημαιοφόρο τον Ε. Βαλσαμάκη και του Ατρομήτου με σημαιοφόρο τον Γ. Τζέλιπσι (Αρχειό Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

Από την εκκίνηση του Αρκάδιου δρόμου στα Αρκάδια του 1957. Διακρίνονται από δεξιά οι αθλητές Γ. Μονιάκης (No 28) και Ν. Καρλής (πίσω του) του Κεραυνού, ο 14χρονος τότε Κ. Σπανουδάκης (No 24), ο μικρότερος σε ηλικία αθλητής που συμμετείχε μέχρι τότε στον Αρκάδιο δρόμο και οι Σ. Μάνδαλος (23) και Β. Κουσίδης (No 22, νικητής του αγώνα) της ΑΕΚ

ΙΗ' (18α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1958)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κομπτούδης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	10.8
	2	Βαρδάκης Κωνσταντίνος (Τάλως)	11.8
	3	Παπαδάκης Γεώργιος (ΕΓΟΗ)	11.9
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Τάντης Σπυρίδων (Παναθηναϊκός)	2.00.7
	2	Τσάφαρης Μιχαήλ (Αστέρας Χαλέπας)	2.08.0
	3	Αλεξανδρίδης Πρόδρομος (Β' Γυμν. Αρ.Χανίων)	2.16.0
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Βαλοσαμάκης Ευάγγελος (ΟΦΗ)	4.35.6
	2	Σιταρένιος Πέτρος (Κύδων)	4.38.0
	3	Τσάφαρης Μιχαήλ (Αστέρας Χαλέπας)	4.45.0
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Βαλοσαμάκης Ευάγγελος (ΟΦΗ)	
	2	Δασκαλάκης Σταμάτης (Ατρόμπος)	
	3	Σιταρένιος Πέτρος (Κύδων)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Μονιάκης Ιωάννης (Κεραυνός)	
	2	Βελισσαράτος Ν. (Πειραιϊκός)	
	3	Βαλτυράκης Γεώργιος (Κεραυνός)	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μιχελινάκης Εμμανουήλ (ΕΓΟΗ), παγκρήτιο ρεκόρ	1.76
	2	Λέκκας Μιχαήλ (ΟΦΗ)	1.65
	3	Παπαδάκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	1.60
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Κομπτούδης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	6.44
	2	Παπαδάκης Γεώργιος (ΕΓΟΗ)	6.15
	3	Γιαννουλάκης Ιωσήφ (Κύδων)	6.0.2
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Κομπτούδης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	13.91
	2	Σταματάκης Θεμιστοκλής (ΟΦΗ)	13.05
	3	Γιαννουλάκης Ιωσήφ (Κύδων)	12.51

Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Σφακιανάκης Ευάγγελος (Παναθηναϊκός)	3.85
	2	Λαδάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	3.15
	3	Καλέργης Εμμανουήλ (Α' Γυμν. Αρρένων Χανίων)	3.00
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	12.59
	2	Καμισάκης Σταμάτης (Τάλως)	12.49
	3	Ανδρεαδάκης (Τάλως)	11.59
Κρητικό βόλι	1	Λέκκας Μιχαήλ (ΟΦΗ)	12.92
	2	Καμισάκης Σταμάτης (Τάλως)	12.41
	3	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	12.40
Δισκοβολία ανδρών	1	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	37.43
	2	Παπαδάκης Γεώργιος (Κύδων)	34.79
	3	Φύκας Σπυρίδων (Κεραυνός)	26.50
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Παπαβασιλείου Ιωάννα (Εμπορική Σχολή Χανίων)	
	2	Χαριτάκη Ευαγγελία (Τάλως)	
	3	Πρωτοψάλτη Αικατερίνη (Εμπορική Σχολή Χανίων)	
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Πρωτοψάλτη Αικατερίνη (Εμπορ. Σχολή Χανίων)	14.4, 2
	2	Παπαβασιλείου Ιωάννα (Εμπορική Σχολή Χανίων)	14.6
	3	Χαριτάκη Ευαγγελία (Τάλως)	15.0
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Κασιφάρακη Ευαθία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	1.25
	2	Καρατζά Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	1.20
	3	Ρετουδάκη Αντωνία (Κύδων)	1.20
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Πρωτοψάλτη Αικατερίνη (Εμπορ. Σχολή Χανίων)	4.31
	2	Χαριτάκη Ευαγγελία (Τάλως)	3.87
	3	Παπαδάκη Ελισάβετ (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	3.83
Σφαιροβολία γυναικών	1	Ρετουδάκη Αντωνία (Κύδων)	10.40
	2	Λαγωνικάκη Νίκη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	07.98
	3	Κατογοριδάκη Καδιανή (Γυμν. Θηλέων Ρεθύμνης)	07.46

Βαθμολογία σωματείων					
1	Κύδων Χανίων	53	4	Τάλως	29
2	ΟΦΗ	43	5	Ατρόμπος	28
3	Παναθηναϊκός	30	6	Κεραυνός	21

Διακρίνονται από αριστερά, καθήμενοι, οι Γ. Μ. Τζέλισης και Β. Φύκας και, όρθιοι, ο τότε πρόεδρος του Ατρομίτου Μ. Κούνουπας, ο Δ. Περράκης και ο τελετάρχης Σ. Μπεμπής (Ψηφ. συλλογή Β. Μανουσάκη)

Ο τερματισμός στα 100 μ. του 1958 της νικήτριας Α. Πρωτοψάλτη (Προσωπική συλλογή Α. Πρωτοψάλτη/Ψηφ. αρχείο Β.Μανουσάκη)

Επιδείξεις κυβίσθησης από άνδρες της ΣΕΑΠ στα Αρκάδια του 1958 (Αρχείο Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

Ο Γ. Μονιάκης του Κερανού Ρεθύμνου τερματίζει πρώτος στον Αρκάδιο δρόμο του 1958 (Προσ. συλλογή Γ. Μονιάκη)

Επιδείξεις μοτοσικλετιστών της ΕΣΑ στους ΙΗ' Αρκάδιους αγώνες (Αρχείο Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

ΙΘ΄ (19α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1959)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Βαρδάκης Κωνσταντίνος (Παναθηναϊκός)	11.6. 2
	2	Δραμιτικός Αλ. (ΕΓΟΗ)	11.9
	3	Κορομπλός (Κύδων)	12.1
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Παναγιωτίδης Δημήτρης (Παναθηναϊκός)	2.04.2
	2	Τσάφαρης Μιχαήλ (Παναθηναϊκός)	2.06.2
	3	Μαχαίρας Παρασκευάς (Κύδων)	2.11.0
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Μωραΐτης Αναστάσιος (Παναθηναϊκός)	4.18.0
	2	Γραφανάκης Μιχαήλ (Εργοτέλης)	4.18.6
	3	Μαχαίρας Παρασκευάς (Κύδων)	4.19.0
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Μωραΐτης Αναστάσιος (Παναθηναϊκός)	9.23.0
	2	Κυριαζής Χρήστος (Παναθηναϊκός)	10.26.9
	3	Γραφανάκης Μιχαήλ (Εργοτέλης)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Μάνδαλος Σπύρος (ΑΕΚ)	1.25.0
	2	Βολτυράκης Γεώργιος (Κεραυνός)	1.26.0
	3	Ροζάκης Αντώνης (Κύδων)	1.35.0
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μπέλλος Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	1.80
	2	Στριλίγκας Εμμανουήλ (1ο Γυμνάσιο Ρεθύμνης)	1.65
	3	Νοδαράκης Ιωάννης (Ατρόμητος)	1.65
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Σφακιανάκης Ευάγγελος (Παναθηναϊκός)	6.20
	2	Σταματάκης Θεμιστοκλής (ΟΦΗ)	6.13
	3	Καρκανάκης Ευάγγελος (ΕΓΟΗ)	5.97
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Σταματάκης Θεμιστοκλής (ΟΦΗ)	12.83
	2	Καρκανάκης Ευάγγελος (ΕΓΟΗ)	12.61
	3	Στριλίγκας Εμμανουήλ (1ο Γυμνάσιο Ρεθύμνης)	12.00
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Σφακιανάκης Ευάγγελος (Παναθηναϊκός)	4.00
	2	Καλέργης Εμμανουήλ (Κεραυνός)	2.85
	3	Βαζής Γεώργιος (Κεραυνός)	2.75
Σφαιροβολία ανδρών	1	Καμισάκης Σταμάτης (Τάλως)	11.60
	2	Καρνής Κωνσταντίνος (ΕΓΟΗ)	10.63
	3	Αγγελάκης Γ. (ΕΓΟΗ)	10.46
Κρηπικό βόλι	1	Καρνής Κωνσταντίνος (ΕΓΟΗ)	12.89
	2	Καμισάκης Σταμάτης (Κύδων)	12.24
	3	Αγγελάκης Α. (ΕΓΟΗ)	11.35
Δισκοβολία ανδρών	1	Μιχαλόπουλος Βασίλης (Τάλως)	36.70
	2	Σωπασής Θανάσης (Εργοτέλης)	36.25
	3	Καλλέργης Εμμανουήλ (Κεραυνός)	29.68
Ακοντισμός ανδρών	1	Ανυφαντάκης Μύρων (Ολυμπιακός)	67.50
	2	Τζγκουνάκης Μιχαήλ (Κύδων)	53.45
	3	Καμισάκης Σταμάτης (Τάλως)	53.22
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Κατσιφαράκη Ευανθία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	11.5
	2	Χελιουδάκη Α. (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	11.8
	3	Κούνουπα Ειρήνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	12.0

Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Κασιφάρακη Ευανθία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	1.25
	2	Κούνουπα Ειρήνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.20
	3	Καρατζά Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.15
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Παπαλεξάκη Αθηνά (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	4.11
	2	Κασιφάρακη Ευανθία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	4.08
	3	Κούνουπα Ειρήνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	3.81
Σφαιροβολία γυναικών	1	Λαγωνικάκη Νίκη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	7.69
	2	Παπαδάκη Αγγελική (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνης)	6.79
	3	Κατογοριδάκη Καδιανή (Γυμν. Θηλέων Ρεθύμνου)	6.61.

Βαθμολογία σωματείων		
1	Παναθηναϊκός	52
2	Τάλως	28
3	Κύδων	28
4	Ατρόμητος	23
5	Εργοτέλης	21

Αθλητές και αθλήτριες από το Ρέθυμνο στα Αρκαδία του 1959 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Η παρέλαση των ομάδων. Σημαιοφόρος του Κεραυνού ο Γ. Βολτυράκης (Προσωπική συλλογή Γ. Βολτυράκη/Ψηφ. συλλογή Β. Μανουσάκη)

Η απονομή των επάθλων στις νικήτριες στο άλμα εις ύψος στα ΙΘ'Αρκάδια. Από αριστερά: Ε. Κούνουπα Χελιουδάκη (2η), Ε. Κατσιφαράκη (1η) και Α. Καρατζά (3η) (Προσωπική συλλογή Ε. Κατσιφαράκη/ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Η παρέλαση των ομάδων στην έναρξη των Αρκάδιων αγώνων του 1960 (Αρχείο Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

Κ' (20ά) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1960)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Γαζίας Κωνσταντίνος (ΣΕΑΠ)	11.2
	2	Γιαλουράκης Ιωάννης (ΑΟ Ρόδου)	11.2
	3	Ηλιόπουλος (ΣΕΑΠ)	11.5

Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Ζούντας Α. (ΑΟ Ρόδου)	2.04.2
	2	Βαλσαμίδης Σ. (ΑΟ Ρόδου)	2.04.4
	3	Μαχαίρας Παρασκευάς (ΑΚΙΠ)	2.06.3
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Βιρβίλης (ΑΟ Ρόδου)	4.22.0
	2	Γραφανάκης Μιχαήλ (Εργοτέλης)	4.26.0
	3	Μαχαίρας Παρασκευάς (ΑΚΙΠ)	4.35.0
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Βιρβίλης Ιωάννης (ΑΟ Ρόδου)	9.16.8
	2	Γραφανάκης Μιχαήλ (Εργοτέλης)	9.35.5
	3	Μαχαίρας Παρασκευάς (ΑΚΙΠ)	9.40.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Καστρούνιας Λευτέρης (ΑΟ Ρόδου)	1.29.10
	2	Μονιάκης Ιωάννης (Κεραυός)	1.39.12
	3	Παυλάκης Ευάγγελος (Ατρόμπος)	1.40.00
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Στριλιγγάς Εμμανουήλ (Β' Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	1.75
	2	Λέκκας Μιχαήλ (ΟΦΗ)	1.70
	3	Μηνασίδης Ε. (115η Σμνηναρχία)	1.70
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Καρκανάκης Ευάγγελος (ΕΓΟΗ)	6.29
	2	Γαζίας Κωνσταντίνος (ΣΕΑΠ)	6.08
	3	Γιαλουράκης Ιωάννης (ΑΟ Ρόδου)	6.07
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Κωνσταντινίδης Α. (ΣΕΑΠ)	13.20
	2	Καρκανάκης Ευάγγελος (ΕΓΟΗ)	
	3	Στριλιγγάς Εμμανουήλ (Β' Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (ΑΕ Νίκαιας)	3.30
	2	Νίκας Ιωάννης (115η Σμνηναρχία)	3.30
	3	Καλλέργης Εμμανουήλ (Κεραυός)	3.10
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	12.26
	2	Γιαλουράκης Ιωάννης (ΑΟ Ρόδου)	11.82
	3	Ευστρατίου Ε. (ΑΟ Ρόδου)	11.11
Κρητικό βόλι	1	Λέκκας Μιχαήλ (ΟΦΗ)	13.02
	2	Καρακυριάκος Αθανάσιος (ΟΦΗ)	12.93
	3	Καρνής Κωνσταντίνος (Ατρόμπος)	12.41
Δισκοβολία ανδρών	1	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων), παγκρήτιο ρεκόρ	38.35
	2	Καλλέργης Εμμανουήλ (Κεραυός)	34.85
	3	Καρνής Κωνσταντίνος (Ατρόμπος)	32.19
Ακοντισμός ανδρών	1	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	47.60
	2	Λατζούδης (115η Σμνηναρχία)	45.80
	3	Καμισάκης Σταμάτης (Τάλως)	45.09
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Πρωτοψάλτη Αικατερίνη (Εμπορ. Σχολή Χανίων)	11.5
	2	Ματθαίου Παρασκευή (Γυμν. Θηλέων Ρεθύμνου)	12.3
	3	Μοσκοπάνη Μ. (Γυμνάσιο Θηλέων Ηρακλείου)	12.5
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Πρωτοψάλτη Αικατερίνη (Εμπορ. Σχολή Χανίων)	14.1
	2	Ματθαίου Παρασκευή (Γυμν. Θηλέων Ρεθύμνου)	14.8
	3	Παπαβασιλείου Ιωάννα (Κύδων)	14.9
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Πρωτοψάλτη Αικατερίνη (Εμπορ. Σχολή Χανίων)	4.61
	2	Καρατζά Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	3.81
	3	Παπαβασιλείου Ιωάννα (Κύδων)	3.72

Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Σιμισίρογλου Αντωνία (Γυμν. Θηλέων Ηρακλείου)	1.30
	2	Περάκη Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	1.25
	3	Καρατζά Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνης)	1.25
Σφαιροβολία γυναικών	1	Λιονάκη Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	9.45
	2	Σιμισίρογλου Αντωνία (Γυμν. Θηλέων Ηρακλείου)	8.21
	3	Χάσικου Ειρήνη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	7.76

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)		
1	ΑΟ Ρόδου	67
2	ΣΕΑΠ	32
3	ΟΦΗ	25

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνης	31
2	Εμπορική Σχολή Χανίων	18
3	ΟΦΗ	17
Κύδων και Κεραυνός (δεν αναφέρονται οι βαθμοί)		

Οι Γ. Πετουσάκης και Τ. Αποστόλου στη διαδικασία κατασκευής του βωμού προς τιμήν της εθελουσίας του Αρκαδίου στην αίθουσα Τριών Ιεραρχών (Προσωπική συλλογή Κ. Πετουσάκη)

Η ομάδα του ΟΦΗ στα Αρκάρδια του 1960 με σημαιοφόρο τον Θ. Καρακυριάκο (Ψηφ. συλλογή Β. Μανουσάκη)

Η ομάδα του ΑΟ Ρόδου στα Κ' Αρκάδια (Προσωπική συλλογή Γ. Μοσχά/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Πολιτιστικές εκδηλώσεις στα Αρκάδια του 1960 μπροστά στο βωμό που είχε μεταφερθεί στο στάδιο της Σοχώρας (Προσωπική συλλογή Κ. Πετουσάκη)

ΚΑ' (21α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1961)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Αγγελάκης Αναστάσιος (Εργοτέλης)	11.6
	2	Κουτσουπάκης (Κύδων)	11.9
	3	Μαχαίρας Παρασκευάς (Κύδων)	12.0
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Σίδερης Μιχαήλ (Βασιλική Χωροφυλακή)	2.08
	2	Μαχαίρας Παρασκευάς (Κύδων)	2.10
	3	Μπεθάνης Παναγιώτης (Βασιλική Χωροφυλακή)	2.13.
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Σίδερης Μιχαήλ (Βασιλική Χωροφυλακή)	4.28.6
	2	Μπεθάνης Παναγιώτης (Βασιλική Χωροφυλακή)	4.29.7
	3	Πορτζίδης Απόστολος (Κύδων)	4.30.3
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Σίδερης Μιχαήλ (Βασιλική Χωροφυλακή)	9.17.7
	2	Πορτζίδης Απόστολος (Κύδων)	9.48.5
	3	Μαχαίρας Παρασκευάς (Κύδων)	10.07.2

Αρκάδιος δρόμος	1	Μπεθάνης Παναγιώτης (Βασιλική Χωροφυλακή)	1.19.55
	2	Μονιάκης Ιωάννης (Κεραυός)	1.22.23
	3	Παυλάκης Ευάγγελος (Ατρόμπος)	1.27.31
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Στριλιγγάς Εμμανουήλ (Β' Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	1.75
	2	Καρκανάκης Ευάγγελος (Κύδων)	1.75
	3	Σαράτσης Στυλιανός (ΣΕΑΠ)	1.75
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Καρκανάκης Ευάγγελος (Κύδων)	6.55
	2	Στριλιγγάς Εμμανουήλ (Β' Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	6.06
	3	Κουτσογιώργης Δημήτρης (Σχολή Χωροφυλακής)	5.90
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Καρκανάκης Ευάγγελος (Κύδων)	13.63
	2	Παπαγεωργίου Εμμανουήλ (ΣΕΑΠ)	12.85
	3	Στριλιγγάς Εμμανουήλ (Β' Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	12.41
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (ΑΕ Νίκαιας)	3.50
	2	Κουμιωτάκης Κωνσταντίνος (Ατρόμπος)	3.00
	3	Αθανασίου Ι. (ΑΚΙΠ)	2.90
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	12.85
	2	Καρακυριάκης Αθανάσιος (ΟΦΗ)	11.78
	3	Οικονομάκης Νικόλαος (Τάλως)	11.72
Κρηπικό βόλι	1	Καρνής Κωνσταντίνος (Εργοτέλης)	13.15
	2	Οικονομάκης Νικόλαος (Τάλως)	12.61
	3	Αγγελάκης Α. (Εργοτέλης)	12.04
Δισκοβολία ανδρών	1	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	37.84
	2	Καρνής Κωνσταντίνος (Εργοτέλης)	34.84
	3	Μαράκης Μιχαήλ (Α' Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	34.48
Ακοντισμός ανδρών	1	Τσιώτας Κωνσταντίνος (Παλλάδιο Εκπαιδ. Ρεθ.)	50.65
	2	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	48.93
	3	Αγγελής Στ. (ΣΕΑΠ)	47.42
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Πρωτοψάλτη Αικατερίνη (Εμπορ. Σχολή Χανίων)	12.0
	2	Κατσιφάρακη Ευανθία (Γυμν. Θηλέων Χανίων)	12.8
	3	Τσιβή Μαρίνα (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	13.0
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Πρωτοψάλτη Αικατερίνη (Εμπορ. Σχολή Χανίων)	14.3
	2	Λασπθιωτάκη Μαρία (Εργοτέλης)	16.0
	3	Μανουρά Μ. (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	16.4
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Κάλλα Σταματία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	1.35
	2	Κατσιφάρακη Ευανθία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	1.25
	3	Μαστραντωνάκη Στέλλα (Γυμν. Θηλέων Ρεθύμνου)	1.20
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Κάλλα Σταματία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	4.42
	2	Πρωτοψάλτη Αικατερίνη (Εμπορ. Σχολή Χανίων)	4.25
	3	Κατσιφάρακη Ευανθία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	3.80
Σφαιροβολία γυναικών	1	Κάλλα Σταματία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	9.88
	2	Λιονάκη Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	9.73
	3	Βιδιά Γεωργία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	6.85

Οι νικήτριες στα 80μ. στα
ΚΑ' Αρκάδια. Από αριστερά Ε.
Κατσιφάρακη, Α. Πρωτοψάλτη
και Μ. Τζιβή και τέταρτη η Μ.
Ψαρουδάκη (Προσωπική συλλογή
Ε. Κατσιφάρακη/Ψηφ. αρχείο Β.
Μανουσάκη)

Αθλήτριες και αθλητές των Χανίων στα Αρκάδια του 1961. Διακρίνονται να προπορεύονται οι Σ.
Καλλά (αριστερά) και η Α. Λιονάκη (δεξιά) και, πίσω από τη Λιονάκη, η Ε. Κατσιφάρακη (δεξιά).
(Προσωπική συλλογή Α. Λιονάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Α. Μαντζαβάς (αριστερά) με τον αθλητή του Κ. Τσιώτα (δεξιά), νικητή στο αγώνισμα του ακοντισμού και υπαλλήλου της πυροσβεστικής υπηρεσίας στα Αρκαδία του 1961 (Προσωπική συλλογή Κ. Τσιώτα/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΚΒ΄ (22α) Αρκαδία (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1962)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Μυλωνόπουλος Αθανάσιος (Σχολή Χωροφυλακής)	11.9
	2	Χαρτζουλάκης Αρτέμης (Κύδων)	12.0
	3	Καστρινάκης Γ. (Κύδων)	12.1
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Γραμματικόπουλος Κων/νος (Σχολή Χωροφυλακής)	2.06.0
	2	Μυλωνόπουλος Αθανάσιος (Σχολή Χωροφυλακής)	2.10.0
	3	Χαραλαμπάκης Χρήστος (Κύδων)	2.13.0
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Σιδεράς Μιχαήλ (Σχολή Χωροφυλακής)	4.27.0
	2	Μπεθάνης Παναγιώτης (Σχολή Χωροφυλακής)	4.42.0
	3	Γιαννιτσάκης Συμ. (5η Μεραρχία)	4.48.0
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Γραμματικόπουλος Κων/νος (Σχολή Χωροφυλακής)	9.09.0
	2	Σιδεράς Μιχαήλ (Σχολή Χωροφυλακής)	9.10.0
	3	Θεοδωράκης Ιωάννης (Ατρόμητος)	10.07.
Αρκαδίος δρόμος	1	Γλέζος Ιωάννης (ΑΕΚ)	1.15.0
	2	Μπεθάνης Παναγιώτης (Σχολή Χωροφυλακής)	1.16.0
	3	Κοντόπουλος Στυλιανός (Τάλως)	1.18.0
Δρόμος 110 μ. με εμπόδια	1	Χατζηγιάννης Νικόλαος (ΑΕΚ)	17.2
	2	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Ατρόμητος)	17.3
	3	Μυλωνόπουλος Αθανάσιος (Σχολή Χωροφυλακής)	17.8
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Χειμωνίδης Κωνσταντίνος (ΑΕΚ)	1.95
	2	Γκούσης Ιωάννης (ΑΚΙΠ)	1.65
	3	Χαρτζουλάκης Αρτέμης (Κύδων)	1.60
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Χατζηγιάννης Νικόλαος (ΑΕΚ)	6.49
	2	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Ατρόμητος)	6.42
	3	Τσακός Ιωάννης (ΑΚΙΠ)	5.69
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Χατζηγιάννης Νικόλαος (ΑΕΚ)	13.99
	2	Γκούσης Ιωάννης (ΑΚΙΠ)	13.09
	3	Ποθουλάκης Δημήτρης (5η Μεραρχία)	12.34

Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Χαλκιαδάκης Ιωάννης (Ατρόμπος) ,νέο Παγκρήτιο ρεκόρ)	3.50
	2	Θυματζής Ευάγγελος (Β΄ Γυμνάσιο Ρεθύμνου)	3.06
	3	Γιαννώτης Χρ. (5η Μεραρχία)	2.90
Σφαιροβολία ανδρών	1	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	12.61
	2	Οικονομάκης Νικόλαος (Τάλως)	11.84
	3	Μαράκης Μιχαήλ (Ατρόμπος)	11.67
Κρητικό βόλι	1	Οικονομάκης Νικόλαος (Τάλως)	13.56
	2	Καρνής Κωνσταντίνος (Κεραυνός)	12.93
	3	Λαδάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	12.80
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (Ατρόμπος)	38.25
	2	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	37.79
	3	Βουτυράκης Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	35.38
Ακοντισμός ανδρών	1	Βουτυράκης Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	55.00
	2	Τσιώτας Κωνσταντίνος (Ατρόμπος)	
	3	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	49.54
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Μαλαξιάνακη Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	11.1
	2	Καμβρουλάκη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	11.8
	3	Τσίβη Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	12.1
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μαλαξιάνακη Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	13.9
	2	Καλέμη Ιωάννα (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	14.6
	3	Γιγυρτάκη Αικατερίνη (Γυμν. Θηλέων Ρεθύμνου)	14.9
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Κάλλα Σταματία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.35
	2	Καλοφώνου Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου) ,	1.15
	3	Τυράκη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.15
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Κάλλα Σταματία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	4.50
	2	Μαλαξιάνακη Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	4.29
	3	Καλέμη Ιωάννα (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	3.82
Σφαιροβολία γυναικών	1	Κάλλα Σταματία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	9.86
	2	Λιονάκη Αικατερίνη (Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	10.24
	3	Καλοφώνου Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	9.53

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)					
1	Σχολή Οπλιτών Χωροφυλακής	61	6	5η Μεραρχία Κρήτης	27
2	Ατρόμπος	56	7	Τάλως	25
3	Κύδων	46	9	Κεραυνός	7
4	ΑΕΚ	30	9	Εργοτέλης	5
5	ΑΚΙΠ	28	10	Εθνικός Αθηνών	1

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου	48
2	Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων	34
3	Παλλάδιο Λύκειο Ρεθύμνου	3

Η παρέλαση των ομάδων στα Αρκαδία του 1962 (Αρχείο Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

Προσπάθεια του Κ. Χειμωνίδη στο άλμα εις ύψος στα Αρκαδία του 1962. Δεξιά διακρίνεται ο κριτής Μ. Λιοδάκης (Αρχείο Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

Απονομή επάθλων από τον υφυπουργό Οικονομικών Δημήτριο Αλιπράντη στους νικητές του δρόμου 800 μ. στα Αρκαδία του 1962. Διακρίνονται στο βάθος οι Κ. Γραμματικόπουλος (1ος), Αθ. Μυλωνόπουλος (2ος) και Χ. Χαραλαμπάκης (3ος) και δίπλα στον τελευταίο ο Γ. Θεοδωράκης (Αρχείο Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

Ρεθemiιώτισσες αθλήτριες στα ΚΓ' Αρκαδία. Διακρίνονται από αριστερά: Χ. Περγυράκη, Μ. Τσίβη, άγνωστη και Μ. Ψαρουδάκη (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Δρόμος ημιαντοχής με προπορευόμενο αθλητή τον Κ. Γραμματικόπουλο (Αρχείο Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνου)

ΚΓ΄ (23α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1963)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Νικολαΐδης Παντελής (Σχολή Χωροφυλακής)	11.8
	2	Βελέντζας Ευτύχιος (ΣΕΑΠ)	12.0
	3	Κονταξάκης Ιωάννης, (Α΄ Γυμνάσιο Ηρακλείου)	12.2
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Τσάφαρης Μιχαήλ (Παναθηναϊκός)	2.28
	2	Κουτράκος (ΣΕΑΠ)	2.14
	3	Κολιοκουδάκης (Τάλως)	2.15
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Γραμματικόπουλος Κων/νος (Σχολή Χωροφυλ.)	4.30
	2	Αποστολόπουλος Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	
	3	Παπανικολόπουλος Σ. (ΣΕΑΠ)	
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Αποστολόπουλος Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	9.22.0
	2	Γραμματικόπουλος Κων/νος (Σχολή Χωροφυλ.)	9.23.5
	3	Θεοδοσόπουλος Ηλίας (Ατρόμητος)	9.35.9
Αρκάδιος δρόμος	1	Μονιάκης Γιάννης (Ατρόμητος)	1.22
	2	Παυλάκης Ευάγγελος (Ατρόμητος)	1.35
	3	Γεωργιουδάκης (Ατρόμητος)	1.39
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Γκούσης Αθανάσιος (ΑΚΙΠ)	1.65
	2	Κασαπίδης Γεώργιος (ΣΕΑΠ)	1.65
	3	Φουράκης Ανδρέας (Κύδων)	1.65
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Σοφιανός Διονύσιος (ΣΕΑΠ)	6.14
	2	Γεωργιάδης Γεώργιος (ΣΕΑΠ)	6.12
	3	Γκούσης Αθανάσιος (ΑΚΙΠ)	6.06
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Κασαπίδης Γεώργιος (ΣΕΑΠ)	13.22
	2	Γκούσης Αθανάσιος (ΑΚΙΠ)	12.89
	3	Κανδηλιώτης Γεώργιος (ΣΕΑΠ)	12.73
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	13.98
	2	Πολυχρονάκης Πάυλος (Κύδων)	12.75
	3	Γκλέτσος Νικόλαος (Σχολή Χωροφυλακής)	12.14
Κρητικό βόλι	1	Οικονομάκης Νικόλαος (ΣΕΑΠ)	13.81
	2	Καρνής Κωνσταντίνος (Ατρόμητος)	13.32
	3	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	13.32
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	40.87
	2	Πολυχρονάκης Πάυλος (Κύδων)	38.43
	3	Γκλέτσος Νικόλαος (Σχολή Χωροφυλακής)	
Ακοντισμός ανδρών	1	Τζγκουνάκης Μιχαήλ (Παναθηναϊκός)	62.80
	2	Βουτυράκης Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	53.31
	3	Τζώτας Κωνσταντίνος (Ατρόμητος)	50.95
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Λουρεντζάκη Μαρία (Α΄ Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	
	2	Καλέμη Ιωάννα (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	
	3	Τριποδιανού Δέσποινα (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Μαλαζιανάκη Μαρία (Εμπορική Σχολή Χανίων)	1.25
	2	Μανωλαράκη Αθηνά (ΑΓΟΧ)	1.25
	3	Τυράκη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	1.20

Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Λουρεντζάκη Μαρία (Α΄ Γυμνάσιο Θηλέων Χανίων)	4.39
	2	Μαλαξιάνακη Μαρία (Εμπορική Σχολή Χανίων)	4.36
	3	Καλέμη Ιωάννα (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	3.84
Σφαιροβολία γυναικών	1	Λιονάκη Αικατερίνη (Β. Γυμνάσιο Θηλ. Χανίων)	11.55
	2	Ψαρουδάκη Μαρία (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	9.74
	3	Ανδρουλιδάκη (Γυμνάσιο Θηλέων Ρεθύμνου)	6.00

Ο αθλητής του Ατρομήτου Ευ. Παυλάκης εισέρχεται στο στάδιο στον Αρκάδιο του 1963 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Α. Φουράκης του Κύδωνα με δύο τρίτες νίκες στα ΚΓ Αρκάδια μπροστά στο βωμό του σταδίου (Προσωπική συλλογή Α. Φουράκη)

Οι αθλητές του Ατρομήτου Ρεθύμνου δίνουν τον καθιερωμένο όρκο στα Αρκάδια 1963. Στη σημαία ο Σ. Γιουλούντας και από πίσω κατά σειρά: Μ. Μπριλάκης και Β. Πέππας (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Οι νικητές στο αγώνισμα του κρητικού βολιού στα Αρκάδια του 1963. Διακρίνονται στο βάθος των νικητών, από αριστερά: Κ. Καρνής, Ν. Οικονομάκης και Μ. Μαράκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο δημοφιλής Ρεθεμνιώτης αθλητής Μ. Μαράκης με τα χρώματα του Ολυμπιακού γίνεται αντικείμενο λατρείας από παιδιά του Ρεθύμνου (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΚΔ΄ (24α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1964)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κόρμαλης Λεωνίδας (Παναθηναϊκός)	11.2
	2	Χαραλαμπάκης Χρήστος (Κύδων)	11.4
	3	Νικολαΐδης Παντελής (Σχολή Χωροφυλ.)	11.5
Δρόμος 110 μ. με εμπόδια ανδρών	1	Σκούρτης Δημήτρης (Εθνικός Αθηνών)	15.4
	2	Σκούρτης Παναγιώτης (Σχολή Χωροφυλακής)	18.5
	3	Νικολαΐδης Παντελής (Σχολή Χωροφυλακής)	18.7
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Μαχαΐρας Παρασκευάς (Κύδων)	2.02
	2	Κυριαζής Χρήστος (Σχολή Χωροφυλακής)	2.04
	3	Κόνσολας (Ηρόδοτος)	2.06
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Μεσημέριτζης Γεώργιος (Ολυμπιακός)	4.07.6
	2	Κυριαζής Χρήστος (Σχολή Χωροφυλακής)	4.19.5
	3	Μαχαΐρας Παρασκευάς (Κύδων)	4.30.0

Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Μεσημέριτζης Γεώργιος (Ολυμπιακός)	8.45.6
	2	Θεοδοσόπουλος Ηλίας (Ατρόμητος)	10.28.3
	3	Κυριαζής Χρήστος (Σχολή Χωροφυλακής)	10.45.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Γλέζος Ιωάννης (ΑΕΚ)	1.15.0
	2	Μπεθάνης Παναγιώτης (Σχολή Χωροφυλακής)	1.15.1
	3	Κοντόπουλος (Τάλως)	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Τζωρτζακάκης Στυλιανός (Τάλως)	1.80
	2	Φουράκης Ανδρέας (Κύδων)	1.75
	3	Γκούσης Αθανάσιος (Κύδων)	1.65
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Νικολαΐδης Παντελής (Σχολή Χωροφυλακής)	3.90
	2	Φουράκης Ανδρέας (Κύδων)	3.10
	3	Λαδάκης Μ. (Κύδων)	3.10
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Τζωρτζακάκης Στυλιανός (Τάλως)	6.40
	2	Χαραλαμπάκης Χρήστος (Κύδων)	5.86
	3	Γκούσης Αθανάσιος (Κύδων)	5.73
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Λυκάκης Στρ. (ΑΚΙΠ)	12.61
	2	Γκούσης Αθανάσιος (Κύδων)	12.60
	3	Τζωρτζακάκης Μ. (Τάλως)	12.46
Σφαιροβολία ανδρών	1	Τσόγκας Τριαντάφυλος (ΑΕΚ)	14.28
	2	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	12.65
	3	Οικονομάκης Νικόλαος (Τάλως) I	2.60
Κρηπικό βόλι	1	Τσακανίκας Γεώργιος (ΑΟ Παλαιό Φάληρο)	14.92
	2	Τσόγκας Τριαντάφυλλος (ΑΕΚ)	14.07
	3	Οικονομάκης Νικόλαος (Τάλως)	13.81
Δισκοβολία ανδρών	1	Τσακανίκας Γεώργιος (Α.Ο. Παλαιό Φάληρο) ,	53.38
	2	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	43.62
	3	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	37.25
Ακοντισμός ανδρών	1	Βουτυράκης Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	54.05
	2	Τζιγκουνάκης Μιχαήλ (Παναθηναϊκός)	51.35
	3	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	48.80
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Λουρεντζάκη Μαρία (Κύδων)	13.7
	2	Μαλαξινάκη Μαρία (Κύδων)	14.0
	3	Μανωλαράκη Αθηνά (Κύδων)	14.4
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Μαλαξινάκη Μαρία (Κύδων)	1.30
	2	Μανωλαράκη Αθηνά (Κύδων)	1.15
	3	Περπιράκη Χριστίνα (Ατρόμητος)	1.15
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Μαλαξινάκη Μαρία (Κύδων)	4.46
	2	Λουρεντζάκη Μαρία (Κύδων)	4.27
	3	Τριποδιανού Δέσποινα (Ατρόμητος)	3.72
Σφαιροβολία γυναικών	1	Λιονάκη Αικατερίνη (Κύδων)	11.79
	2	Μάρακα Ειρήνη (Κύδων)	9.43
	3	Ψαρουδάκη Μαρία (Ατρόμητος)	9.19

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)		
1	Κύδων Χανίων	132
2	Σχολή Χωροφυλακής	65
3	Ατρόμητος Ρεθύμνου	47
4	Τάλως Χανίων	36
5	Ολυμπιακός	22
6	ΑΕΚ	19
7	Παναθηναϊκός	14
8	Παλαιό Φάληρο	14

Εκκίνηση του Αρκάδιου δρόμου στα Αρκάδια του 1964. Όρθιοι από αριστερά: Ε. Βαλοσαμάκης, Π. Μπεθάνης και Γ. Γλέζος, Τέρμα δεξιά καθιστός ο Δ. Σπανουδάκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Η. Θεοδοσόπουλος του Ατρομήτου στο άναμα της φλόγας μπροστά στον νέο βωμό που δημιουργήθηκε προς τιμήν της εθελουσίας του Αρκαδίου το 1963 (αρχείο Β. Μανουσάκη)

Αθλητές και αθλήτριες με τα μετάλλιά τους φωτογραφίζονται μπροστά από το βωμό. Από αριστερά: Π. Μαχαίρας, Θ. Πιπέκης, Μ. Μαλαξιάνακη, Ι. Γλέζος και Αθ. Γκούσης. (Προσωπική συλλογή Μ. Μαλαξιάνακη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΚΕ' (25α) Αρκαδία (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1965)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κυτράκης Αντώνιος (Κύδων)	10.9
	2	Καράτζαλης (Εθνικός Αθηνών)	11.0
	3	Χαραλαμπάκης Χρήστος (Κύδων)	11.1
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Μιχαηλίδης Κωνσταντίνος (Παναθηναϊκός)	1.57.5
	2	Μαχαίρας Παρασκευάς (Κύδων), παγκρήτιο ρεκόρ	1.58
	3	Πιπέκης Θεόδωρος (Κύδων)	1.58.30
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Γραμματικόπουλος Κων/νος (Σχολή Χωροφυλ.)	4.23.0
	2	Μαχαίρας Παρασκευάς (Κύδων)	4.24.0
	3	Χαραμής Παναγιώτης (Ολυμπιακός)	4.25.0
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Γραμματικόπουλος Κων/νος (Σχολή Χωροφυλ.)	9.57
	2	Μαχαίρας Παρασκευάς (Κύδων)	10.04
	3	Αποστολόπουλος Γεώργιος (Ελληνική Χωροφυλ.)	10.43.0
Αρκαδίος δρόμος	1	Βούρος Δημήτρης (Παναθηναϊκός)	1.13.0
	2	Μαρτάκης Αθανάσιος (Πανελλήνιος)	
	3	Σφακιανάκης Μιχαήλ (Ατρόμπος)	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Αβραμίδης Κωνσταντίνος (Παναθηναϊκός)	1.90
	2	Τζωρτζακάκης Σταύρος (Κύδων)	1.80
	3	Καραχριστιανίδης (ΣΕΑΠ)	1.60
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Παπανικολάου Χρήστος (Παναθηναϊκός)	4.60
	2	Βασιλάκης Μανόλης (Κύδων)	3.10
	3	Πολυχρονάκης Γ. (ΕΓΟΗ)	2.90
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Κατοέρης Παναγιώτης (Εθνικός Αθηνών)	6.94
	2	Στριφάρης (Σχολή Χωροφυλακής)	6.50
	3	Τζωρτζακάκης Σταύρος (Κύδων)	6.45
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Κατοέρης Παναγιώτης (Εθνικός)	14.08
	2	Στριφάρης (Σχολή Χωροφυλακής)	13.72
	3	Βιρβιδάκης Κυριάκος (Τάλως)	13.09

Σφαιροβολία ανδρών	1	Λουκά Λουκάς (Παναθηναϊκός)	17.90
	2	Κουμπής (Πανελλήνιος)	14.70
	3	Τζέκος Σωτήριος (Ολυμπιακός)	14.45
Κρηπικό βόλι	1	Λουκά Λουκάς (Παναθηναϊκός)	15.51
	2	Τζέκος Σωτήρης (Ολυμπιακός)	14.79
	3	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΕΓΟΗ), Παγκρ. ρεκόρ)	14.45
Δισκοβολία ανδρών	1	Μανωλόπουλος Εμμανουήλ (Παναθηναϊκός)	51.45
	2	Κουμπής (Πανελλήνιος)	48.06
	3	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	46.03
Ακοντισμός ανδρών	1	Πιεράκος Χρήστος (Εθνικός Αθ.)	66.30
	2	Τσιώτας Κωνσταντίνος (Ατρόμπος)	51.65
	3	Τάσκος (ΣΕΑΠ)	49.80
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μαλαζιανάκη Μαρία (Κύδων)	13.2, 2
	2	Μανωλαράκη Αθηνά (Κύδων)	14.0
	3	Μυριοκεφαλιτάκη Βαγγελιώ (ΑΓΟΡ)	14.3
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Μαλαζιανάκη Μαρία (Κύδων)	1.35
	2	Μανωλαράκη Αθηνά (Κύδων)	1.25
	3	Περπιράκη Χριστίνα (Ατρόμπος)	1.20
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Μαλαζιανάκη Μαρία (Κύδων)	4.57
	2	Μανωλαράκη Αθηνά (Κύδων)	4.21
	3	Τριποδινού Δέσποινα (ΑΓΟΡ)	3.95
Σφαιροβολία γυναικών	1	Λιονάκη Αικατερίνη (Κύδων)	8.62
	2	Ψαρουδάκη Μαρία (ΑΓΟΡ)	8.05
	3	Τυράκη Χρυσούλα (ΑΓΟΡ)	6.31

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)			
1	Κύδων Χανίων	52.5	
2	ΕΒ Χωροφυλακή	40.5	
3	Παναθηναϊκός	34	
4	Ολυμπιακός	23	
5	Πανελλήνιος	23	
6	Ατρόμπος	18	
7	Εθνική Ενόπλων	18	
8	ΣΕΑΠ		17
9	ΕΓΟΗ		16
10	Τάλως Χανίων		9
11	Εθνικός ΓΣ		6
12	ΑΓΟΡ		5
13	ΑΕ Χανίων		2

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	Κύδων Χανίων	39
2	ΑΓΟΡ	32

Η παρέλαση της ομάδας του ΑΓΟΡ στην πρώτη της συμμετοχή στους Αρκάδιους αγώνες του 1965 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Π. Πολυχρονάκης βραβεύεται για το νέο παγκρήτιο ρεκόρ στη σφαιροβολία από τον υπουργό Δικαιοσύνης Κωνσταντίνο Στεφανάκη. Στο μέσο το μέλος της οργανωτικής επιτροπής Εμ. Σουφαλιδάκης (Προσωπικό αρχείο Π. Πολυχρονάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΚΣΤ' (26α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1966)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Βογιατζής Αθανάσιος (ΑΕΚ)	10.9
	2	Κυτράκης Αντώνιος (Κύδων)	
	3	Κουτσούλης Δημοσθένης (ΕΒ Αεροπορία)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Κουτσούλης Δημοσθένης (ΕΒ Αεροπορία)	2.06.0
	2	Αγγελάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	
	3	Ρούκης Δημήτρης (ΕΒ Αεροπορία)	2.07.0
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Γραμματικόπουλος Κων/νος (Ελληνική Χωροφ.)	4.11.0
	2	Παπακωνσταντίνου Δημήτριος (Παναθηναϊκός)	4.12.5
	3	Αντζουλάτος Αλέξανδρος (Ελληνική Χωροφυλακή)	4.19.6
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Γραμματικόπουλος Κων/νος (Ελληνική Χωροφυλ.)	9.08.4
	2	Παπακωνσταντίνου Δημήτριος (Παναθηναϊκός)	9.12.4
	3	Βαγγιανός Ευάγγελος (Ελληνική Χωροφυλακή)	9.17.6
Αρκάδιος δρόμος	1	Βούρος Δημήτριος (Παναθην.), ρεκόρ διαδρομής)	1.12.0
	2	Μαρτάκης Αθανάσιος (Πανελλήνιος)	1.16.0
	3	Μοσχονάς Δημήτριος (Παναθηναϊκός)	1.22.0
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Καράγιωργας Χρήστος (Ελληνική Χωροφυλακή)	1.80
	2	Αβραμίδης Κωνσταντίνος (Παναθηναϊκός)	1.75
	3	Τζωρτζακάκης Στυλιανός (Εθνικός Αθηνών)	1.75
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Δράκος Αλέξανδρος (Παναθηναϊκός)	4.05
	2	Νικολαΐδης Παντελής (Ελληνική Χωροφυλακή)	3.95
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Τζωρτζακάκης Στυλιανός (Εθνικός Αθηνών)	6.56
	2	Λάμπρου Σταύρος (Κύδων)	6.48
	3	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	6.44
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων), παγκρήτιο ρεκόρ	14.35
	2	Καραγεώργος Χρήστος (Ελληνική Χωροφυλακή)	13.81
	3	Βαμβκάς Ιωάννης (ΣΕΑΠ)	13.05

Σφαιροβολία ανδρών	1	Λεμονής Γεώργιος (Ολυμπιακός)	16.16
	2	Φουντουλάκης Μάρκος (Πανιώνιος)	15.10
	3	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	14.20
Κρπτικό βόλι	1	Γραμματικάκης Νικόλαος (Ολυμπιακός)	15.20
	2	Φουντουλάκης Μάρκος (Πανιώνιος)	14.92
	3	Οικονομάκης Νικόλαος (Τάλως)	14.82
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	49.00
	2	Γραμματικάκης Νικόλαος (Ολυμπιακός)	41.97
	3	Φουντουλάκης Μάρκος (Πανιώνιος)	41.57
Ακοντισμός ανδρών	1	Παπακρήστου Χαράλαμπος (Παναθηναϊκός)	59.20
	2	Κόκκινος Απόστολος (Εθνικός Γ.Σ.)	57.37
	3	Πολυχρονάκης Πάυλος (Κύδων)	49.63
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μανωλαράκη Αθηνά (Κύδων)	13.7
	2	Μαλαξιάνακη Μαρία (Κύδων)	13.9
	3	Μυριοκεφαλιτάκη Βαγγελιώ (ΑΓΟΡ)	13.9
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Μαλαξιάνακη Μαρία (Κύδων)	1.35
	2	Μανωλαράκη Αθηνά	1.30
	3	Περπυράκη Χριστίνα (Ατρόμπος)	1.25
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Μαλαξιάνακη Μαρία (Κύδων)	5.02
	2	Μανωλαράκη Αθηνά (Κύδων Χανίων)	4.28
	3	Τριποδιανού Δέσποινα (ΑΓΟΡ)	4.05
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βογιατζάκη Αθηνά (Κύδων)	8.36
	2	Ψαρουδάκη Μαρία (ΑΓΟΡ)	7.08
	3	Τριποδιανού Δέσποινα (ΑΓΟΡ)	5.11

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)		
1	Κύδων	57
2	Ελληνική Χωροφυλακή	56
3	Ολυμπιακός	40
4	Παναθηναϊκός	37
5	Πανιώνιος	15
6	Εθνικός ΓΣ	14
7	ΑΓΟΡ	11

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	Κύδων Χανίων	39
2	ΑΓΟΡ	21

Ο Μ. Μαράκης στο μέσο της φωτογραφίας με Ρεθεμνιώτες αθλητές του Ατρομήτου και του ΑΓΟΡ στα Αρκάδια του 1966 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΚΖ΄ (27α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1967)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κυτράκης Αντώνης (Κύδων)	10.9
	2	Θεοκάρης Απόστολος (Πειραιϊκός)	11.1
	3	Σκούρτης Παναγιώτης (Σχολή Χωροφυλακής)	11.1
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Μπαμπαρούτσος Διονύσης (Πανελλήνιος)	2.02.6
	2	Ρούκης Δημήτρης (Σχολή Χωροφυλακής)	2.04.0
	3	Σαμψών Ευάγγελος (ΑΓΟΡ)	2.09.0
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Μπαμπαρούτσος Διονύσης (Πανελλήνιος)	4.13.0
	2	Κυπαρίσης Μιλτιάδης (Ηρακλής Θεσ.)	4.14.3
	3	Ρούκης Δημήτρης (Σχολή Χωροφυλακής)	4.15.0
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Βαγιανός Ευάγγελος (Πειραιϊκός)	8.26.3
	2	Κυπαρίσης Μιλτιάδης (Ηρακλής Θεσ.)	9.16.6
	3	Δόσης Νικόλαος (Σχολή Χωροφυλακής)	9.31.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Φακιολάς Γεώργιος (Παναθηναϊκός)	
	2	Συντιχάκης Γεώργιος (Ολυμπιακός)	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Νικηφοράκης Νικηφόρος (Κύδων)	1.85
	2	Τσάφαρης Δημήτριος (Κύδων)	1.55
	3	Ερμής Βασίλειος (ΑΓΟΡ)	
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Βιρβιδάκης Κυριάκος (Τάλως)	6.98
	2	Λιακόπουλος Θεόδωρος (Εθνική Ενόπλων)	6.98
	3	Λάμπρου Σταύρος (Κύδων)	6.65
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Λάμπρου Σταύρος (Κύδων)	13.29
	2	Λαμίρης (Σχολή Χωροφυλακής)	12.92
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Παπαδόπουλος Κυριάκος (Παναθηναϊκός)	4.20
	2	Νικολαΐδης Παντελής (Ολυμπιακός)	4.20
	3	Βασιλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	3.20
Σφαιροβολία ανδρών	1	Γραμματικάκης Νικόλαος (Ολυμπιακός)	15.00
	2	Αυγουστάτος Διονύσης (Εθνική Ενόπλων)	13.82
	3	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	12.36
Κρητικό βόλι	1	Οικονομάκης Νίκος (Τάλως)	13.72
	2	Αυγουστάτος Διονύσης (Εθνική Ενόπλων)	13.66
	3	Ηλιάκης Εμμανουήλ (ΑΓΟΡ)	12.36
Ακοντισμός ανδρών	1	Λάζαρης Ευστάθιος (Εθνική Ενόπλων)	57.18
	2	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	51.86
	3	Βουτυράκης Γεώργιος (Σχολή Χωροφυλακής)	47.60
Δισκοβολία ανδρών	1	Αγγλούπας Στυλιανός (Εθνική Ενόπλων)	44.45
	2	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	39.98
	3	Δασκαλάκης Αντώνιος (ΑΓΟΡ)	38.95
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μαλαξινάκη Μαρία (Κύδων)	15.0
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Μαλαξινάκη Μαρία (Κύδων)	1.35
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Μαλαξινάκη Μαρία (Κύδων)	4.34
Σφαιροβολία γυναικών	1	Ψαρουδάκη Χρυσούλα (ΑΓΟΡ)	8.28
	2	Ηλιάκη Σοφία (Ατρόμπος Ρεθύμνου)	

Ο νικητής του Αρκάδιου δρόμου Γ. Φακιολάς του Παναθηναϊκού στον Αρκάδιο δρόμο του 1967 (Προσωπική συλλογή Γ. Φακιολά/ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Η ομάδα του ΑΓΟΡ στην παρέλαση των Αρκαδίων 1967. Από αριστερά: Δ. Τριποδιανού, Α. Δασκαλάκης και Μ. Ψαρουδάκη (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ρεθμενιώτισσες αθλήτριες στα Αρκάδια του 1967. Στη μέση η Μ. Ψαρουδάκη του ΑΓΟΡ και δεξιά η Σ. Ηλιάκη του Ατρομήτου (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΚΗ΄ (28α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1968)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κυτράκης Αντώνης (Κύδων)	10.8
	2	Δημάκης Ιωάννης (Κύδων)	10.9
	3	Καυκαλάς Ιωσήφ (ΑΓΟΡ)	11.1
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Παύλου Ευάγγελος (Πανιώνιος)	1.58.2
	2	Βεργίνης Ξενοφών (Κύδων)	2.06.3
	3	Φραγκάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	2.09.0
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Παύλου Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων)	4.07.6
	2	Σταύρου Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων)	4.09.4
	3	Φραγκάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	4.28.2

Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Βαγιανός Ευάγγελος (Πειραιϊκός)	9.13.0
	2	Σταύρου Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων)	9.27.3
	3	Λαβούτας Σωτήρης (Κύδων)	9.35.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Βούρος Δημήτριος (Παναθηναϊκός)	1.10.06
	2	Συνταχάκης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	1.15.00
	3	Φακιολάς Γεώργιος (Παναθηναϊκός)	1.21.04
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Αβραμίδης Κωνσταντίνος (Παναθηναϊκός)	1.90
	2	Νικηφοράκης Νικηφόρος (Κύδων)	1.90
	3	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	1.75
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Βιρβιδάκης Κυριάκος (Κύδων)	6.50
	2	Λιακόπουλος Θεόδωρος (Εθνική Ενόπλων)	6.26
	3	Τσούτσουρας Σπυρίδων (Εθνική Ενόπλων)	6.20
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	14.08
	2	Τσούτσουρας Χ. (Εθνική Ενόπλων)	13.98
	3	Νικηφοράκης Νικηφόρος (Κύδων)	13.42
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Κουρκουτίδης Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων)	3.80
	2	Βασιλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	3.60
	3	Μιχελακάκης Ηλίας (ΑΓΟΡ)	2.80
Σφαιροβολία ανδρών	1	Λεμονής Γεώργιος (Ολυμπιακός)	16.84
	2	Μαράκης Μιχαήλ (Εθνική Ενόπλων)	14.34
	3	Μουταφτσίδης Σταύρος (Εθνική Ενόπλων)	13.02
Κρηπικό βόλι	1	Λεμονής Γεώργιος (Ολυμπιακός)	14.82
	2	Μαράκης Μιχαήλ (Εθνική Ενόπλων)	14.12
	3	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	13.36
Ακοντισμός ανδρών	1	Καπώνης Ανδρέας (Πανελλήνιος)	62.30
	2	Λάζαρης Ευστάθιος (Εθνική Ενόπλων)	58.72
	3	Πολυχρονάκης Παύλος (Κύδων)	53.78
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (Εθνική Ενόπλων)	48.04
	2	Μουταφτσίδης Σταύρος (Εθνική Ενόπλων)	41.72
	3	Φωναζάκης Μιχαήλ (Ατρόμπος)	39.44
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Διαμαντάκη Βούλα (Κύδων)	11.2
	2	Ζαφώτη Αικατερίνη (Ατρόμπος)	11.3
	3	Μιχαλιού Βούλα (ΑΓΟΡ)	13.3
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Διαμαντάκη Βούλα (Κύδων)	15.0
	2	Καλαϊτζιδάκη Ευαγγελία (ΑΓΟΡ)	15.0
	3	Ζαφώτη Αικατερίνη (Ατρόμπος)	15.9
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Καλαϊτζιδάκη Ευαγγελία (ΑΓΟΡ)	1.20
	2	Βαγιωνή Αικατερίνη (Κύδων)	1.20
	3	Τσομπανάκη Μ. (ΑΓΟΡ)	1.10
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Καλαϊτζιδάκη Ευαγγελία (ΑΓΟΡ)	3.96
	2	Διαμαντάκη Βούλα (Κύδων)	3.91
	3	Τσομπανάκη Μαρία (ΑΓΟΡ)	3.76
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγιωνή Αικατερίνη (Κύδων)	9.15
	2	Ηλιάκη Σοφία (Ατρόμπος)	8.50
	3	Ψαρουδάκη Χρυσούλα (ΑΓΟΡ)	7.63

Βαθμολογία ομάδων		
1	Εθνική Ενόπλων	96
2	Κύδων	88
3	ΑΓΟΡ	35
4	Ατρόμητος	20
5	Ολυμπιακός	12
6	Παναθηναϊκός	10
7	Πανελλήνιος	8
8	Πέραμα	1

Ο Γ. Λεμονής, στο μέσο, με μέλη του Λυκείου Ελληνίδων Ρεθύμνου (Αρχείο Γ. Λεμονή/ Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο υπουργός Εσωτερικών της κυβέρνησης της Χούντας των Συνταγματαρχών Στυλιανός Παπακός (τέταρτος όρθιος από αριστερά) με κυβερνητικούς αξιωματούχους και τον μητροπολίτη Ευγένιο αριστερά του (Προσωπική συλλογή Α. Κρυοβρυσανάκη)

Από αριστερά: ο προπονητής Γ. Εκκεκάκης και οι αθλητές Γ. Τσέπτιμπος, Σ. Καυκαλάς και Α. Κυτράκης (Προσωπική συλλογή Γ. Εκκεκάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΚΘ΄ (29α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1969)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών (διεξήχθη με ευνοϊκό άνεμο)	1	Αργύρης Νικόλαος (Εθνική Ενόπλων)	10.3, 2
	2	Μελισσαρόπουλος Ηλίας (Πανελλήνιος)	10.4, 3
	3	Χαραλαμπίκης Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	10.6
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Γασπαρινάτος Παναγιώτης (Εθνική Ενόπλων)	49.8
	2	Μπαρμπαρούτσος Διονύσης (Εθνική Ενόπλων)	52.1
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Βασιλείου Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	1.57.8
	2	Αποστολόπουλος Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	1.58.1
	3	Σουβατζόγλου Εμμανουήλ (Πανελλήνιος)	1.58.7

Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Παύλου Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων)	4.08.0
	2	Κωτσοπρίφτης Δ. (Παναθηναϊκός)	4.09.6
	3	Αποστολόπουλος Γεωργιος (Εθνική Ενόπλων)	4.10.4
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Βιρβίλης Ιωάννης (ΑΕΚ)	8.39.2
	2	Μόνος Ιωάννης (ΑΕΚ)	8.54.6
	3	Σπηλιόπουλος Σωτήριος (Παναθηναϊκός)	8.56.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Βιρβίλης Ιωάννης (ΑΕΚ)	1.16.07
	2	Μόνος Ιωάννης (ΑΕΚ)	1.18.03
	3	Παύλου Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων) 1.20.00	
Σκυταλοδρομία 4X100 μ. ανδρών	1	Εθνική Ομάδα Ενόπλων	43.2
	2	Πανελλήνιος,	47.2
	3	ΑΓΟΡ	48.0
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Αβραμίδης Κωνσταντίνος (Εθνική Ενόπλων)	1.90
	2	Νικηφοράκης Νικηφόρος (Εθνική Ενόπλων)	1.85
	3	Νάκος Αναστάσιος (ΑΕΚ)	1.75
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Πολυχρονάκης Αθανασιος (Εθνική Ενόπλων)	7.15
	2	Καττής Δημήτριος (Πανελλήνιος)	6.74
	3	Κανσός Δ. (Εθνικός)	6.68
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Βλάσσης Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων)	14.81
	2	Πολυχρονάκης Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	14.28
	3	Μαριετούλης (Παναθηναϊκός)	12.94
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Κουρκουτίδης Ευάγγελος (Παναθηναϊκός)	4.20
	2	Μπαλάσσης Χαράλαμπος (ΑΕΚ)	4.20
	3	Ηλιάδης Πελοπίδης (Πανελλήνιος)	4.10
Σφαιροβολία ανδρών	1	Λεμονής Γεώργιος (Ολυμπιακός)	17.06
	2	Τσιάρας Νικόλαος (Εθνική Ενόπλων)	16.16
	3	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	14.92
Κρηπικό βόλι	1	Γραμματικάκης Νικόλαος (Ολυμπιακός)	15.18
	2	Καμπίτσος Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	14.82
	3	Λεμονής Γεώργιος (Ολυμπιακός)	14.74
Ακοντισμός ανδρών	1	Κατώνης Ανδρέας (Πανελλήνιος)	66.72
	2	Νάκος Αναστάσιος (ΑΕΚ)	50.26
	3	Καφειζάκης Παναγιώτης (ΑΓΟΡ)	46.62
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	53.40
	2	Τσιάρας Νικόλαος (Εθνική Ενόπλων)	52.60
	3	Καμπίτσος Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	50.58
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Σφάντου Στυλιανή (Κάστρο Ηρακλείου)	
	2	Τσόγκα Χριστίνα (Κάστρο Ηρακλείου)	12.1
	3	Μιχαλιού Βούλα (ΑΓΟΡ)	12.1
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Καλαϊτζιδάκη Ευαγγελία (ΑΓΟΡ)	13.9
	2	Μιχαλιού Βούλα (ΑΓΟΡ)	14.1
	3	Γαλλινάκη (Κάστρο Ηρακλείου)	14.6
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Τσόγκα Χριστίνα (Κάστρο Ηρακλείου)	
	2	Ζαμφώτου Αικατερίνη (Ατρόμπος)	
	3	Αλεβυζάκη (ΑΓΟΡ)	

Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Καλαϊτζιδάκη Ευαγγελία (ΑΓΟΡ)	1.25
	2	Κουταλά Μαρία (ΑΓΟΡ)	1.25
	3	Τσόγκα Χριστίνα (Κάστρο Ηρακλείου)	1.15
Σφαιροβολία γυναικών	1	Ψαρουδάκη Χρυσούλα (ΑΓΟΡ)	8.04
	2	Κουταλά Μαρία (ΑΓΟΡ)	7.76
	3	Ηλιάκη Σοφία (Ατρόμπος)	7.25

Αναμνηστική φωτογραφία αθλητών του Ατρόμπιτου που έλαβαν μέρος στους Αρκάδιους αγώνες του 1969 με τους πρωταθλητές Γ. Λεμονή, Μ. Μαράκη, Ν. Τσιάρα και Σ. Τζέκο. (Προσωπική συλλογή Γ. Λεμονή/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Η βράβευση των νικητών στο αγώνισμα της δισκοβολίας στα Αρκάδια του 1969. Διακρίνονται, από αριστερά, οι Ν. Τσιάρας, Μ. Μαράκης και Χ. Καμπίτσας (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Ε. Παύλου τερματίζει τρίτος στον Αρκάδιο δρόμο του 1969. Διακρίνονται οι κριτές Γ. Χειμωνάκης, Δ. Μιχαηλίδης και πίσω ο Κ. Γαλανομάτης (Προσωπική συλλογή Γ. Χειμωνάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Λ' (30ά) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1970)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Αργύρης Νικόλαος (Εθνική Ενόπλων)	10.9
	2	Κυτράκης Αντώνιος (Κύδων)	11.0
	3	Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος (ΑΕΚ)	11.4
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Τασιόπουλος Αναστάσιος (Εθνική Ενόπλων)	50.5
	2	Παρρής Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	50.5
	3	Κουβέλης Χρήστος (ΑΕΚ)	53.4
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Βλιώρας Ζήσης (ΑΕΚ)	1.59.2
	2	Βασιλείου Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	1.59.5
	3	Αναστασίου Κωνσταντίνος (Ολυμπιακός)	2.01
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Λίτσας Χαρίλαος (ΑΣΑΕΔ)	4.03.5
	2	Παύλου Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων)	4.03.7
	3	Αναστασίου Κωνσταντίνος (Ολυμπιακός)	4.05.0
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Μόνος Ιωάννης (ΑΕΚ)	8.52.2
	2	Λίτσας Χαρίλαος (ΑΣΑΕΔ)	8.53.3
	3	Παύλου Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων)	9.06.7
Αρκάδιος δρόμος	1	Φακιολάς Γεώργιος (Παναθηναϊκός)	1.19.58
	2	Γαυγιωτάκης Μάνθος (Κύδων)	1.20.06
	3	Σπηλιόπουλος Σωτήριος (Παναθηναϊκός)	1.23.00
Σκυταλοδρομία 4X100 μ. ανδρών	1	Κύδων	44.0
	2	ΑΣΑΕΔ	44.2
	3	ΑΕΚ	45.9
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Αβραμίδης Κωνσταντίνος (Εθν.Ενόπλων)	1.95
	2	Νικηφοράκης Νικηφόρος (Κύδων)	1.95
	3	Ρουμποτιάς Νικόλαος (Ολυμπιακός)	1.85
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Τσιώτρας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	6.54
	2	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	6.43
	3	Θαλασσινός Δημήτριος (Εθνικός Πειραιά)	6.02

Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Τσιώτρας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	14.33
	2	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	14.14
	3	Στόγιος Δημήτρης (Ηρακλής Θεσσαλονίκης)	13.62
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Σακελαριάδης Ηλίας (Πανελλήνιος)	4.38
	2	Καμπίσης Μιχαήλ (Εθνικός Πειραιά)	3.55
	3	Χάρος Μιχαήλ (Εθνικός Πειραιά)	3.40
Σφαιροβολία ανδρών	1	Λεμονής Γεώργιος (Ολυμπιακός)	16.88
	2	Παπακώστας Κωνσταντίνος (ΚΕΝ. Κύπρου)	15.10
	3	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	14.88
Κρητικό βόλι	1	Γραμματικάκης Νικόλαος (Ολυμπιακός)	15.61
	2	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	15.22
	3	Παπακώστας Κωνσταντίνος (ΚΕΝ Κύπρου)	14.79
Ακοντισμός ανδρών	1	Χρηστάκης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	63.06
	2	Μεγκλής Άγγελος (Εθνική Ενόπλων)	57.08
	3	Μιχαηλίδης Αντώνιος (Κύδων)	56.30
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	52.75
	2	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	49.70
	3	Παπακώστας Κωνσταντίνος (ΚΕΝ Κύπρου)	47.84
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Γιούργα Αφροδίτη (Κερκυραϊκός)	11.2
	2	Σουγιά Ελένη (ΟΦΗ)	11.2
	3	Τσόγκα Χριστίνα (Κάστρο Ηρακλείου)	11.5
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μαγγίνα Φρειδερίκη (Πανιώνιος)	13.5
	2	Γιούργα Αφροδίτη (Κερκυραϊκός)	13.8
	3	Σουγιά Ελένη (ΟΦΗ)	14.0
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Μαγγίνα Φρειδερίκη (Πανιώνιος)	2.27.3
	2	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	2.41.3
	3	Στρατινάκη Νίκη (Κύδων)	2.45.1
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Παπαγεωργίου Ελευθερία (Πανιώνιος)	1.55
	2	Κουταλά Μαρία (ΑΓΟΡ)	1.30
	3	Παυλαντωνέα Ρούλα (Κύδων)	1.20
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Κοκοσέλη Αδαμαντία (Πανιώνιος)	5.27
	2	Παπαγεωργίου Ελευθερία (Πανιώνιος)	4.48
	3	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	4.26
Σφαιροβολία γυναικών	1	Κοκοσέλη Αδαμαντία (Πανιώνιος)	13.31
	2	Μαρκάκη Βούλα (ΟΦΗ)	08.93
	3	Βαγιωνή Αικατερίνη (Κύδων)	08.53

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)					
1	Εθνική Ενόπλων	90	8	Παναθηναϊκός	10
2	ΑΕΚ	51	9	Ατρόμητος	7
3	Ολυμπιακός	43	10	ΑΓΟΡ	4
4	Κύδων	47	11	Κάστρο (Ηρακλείου)	4
5	Εθνικός	30	12	ΣΕΑΠ	3
6	Ομάδα Κύπρου	13	13	ΟΦΗ	2
7	Πανελλήνιος	14			

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	Πανιώνιος	35
2	ΟΦΗ	21
3	Κύδων	17
4	Κάστρο	17
5	ΑΓΟΡ	14
6	Ατρόμητος	9
7	Αστέρας Περάματος	7

Άποψη από την κερκίδα του σταδίου της Σοχώρας στα Αρκάδια του 1970 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Ν. Νικηφοράκης σε προσπάθειά του στο άλμα εις ύψος στα Αρκάδια του 1970. Διακρίνονται, από αριστερά, ο κριτής Μ. Λιοδάκης και οι αθλητές Κ. Αβραμίδης και Ν. Ρουμποτιάς (Προσωπική συλλογή Ν. Νικηφοράκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Οι νικητές του Αρκάδιου δρόμου το 1970 στη διάρκεια της τελετής βράβευσης. Διακρίνονται από αριστερά: Π. Παπαβασιλείου, Σ. Σπηλιόπουλος, Γ. Φακιολάς, Μ. Γαυγιωτάκης, Α. Κοσκινάς και Χ. Βαρτζάκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΛΑ΄ (31α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1971)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Μελισσαρόπουλος Ηλίας (Εθνική Ενόπλων)	10.8
	2	Νικολάου (ΣΕΑΠ)	10.9
	3	Κυτράκης Αντώνης (Εθνική Ενόπλων)	11.0
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Παρρής Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	50.9
	2	Γκασιάλης Κωνσταντίνος (ΣΕΑΠ)	51.5
	3	Τασιόπουλος Αναστάσιος (Εθνική Ενόπλων)	52.5
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Παρρής Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	1.56.6
	2	Βασιλείου Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	1.56.8
	3	Φραγκάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	2.00.8
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Βασιλείου Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	4.03.9
	2	Μαρούδας Ιωάννης (Παλαιό Φάληρο)	4.04.3
	3	Σφακιανάκης Μιχαήλ (Κύδων), Παγκρήτιο ρεκόρ	4.04.8
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Παπακωνσταντίνου Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	8.48.5
	2	Μαρούδας Ιωάννης (Παλαιό Φάληρο)	8.48.9
	3	Σφακιανάκης Μιχαήλ (Κύδων)	8.57.6
Αρκάδιος δρόμος	1	Σπηλιόπουλος Σωτήριος (Παναθηναϊκός)	1.16.52
	2	Γαυγιωτάκης Μάνθος (Κύδων)	1.19.08
	3	Μπαρδής Δημήτριος (Παναθηναϊκός)	1.22.04
Σκυταλοδρομία 4Χ100 μ. ανδρών	1	Εθνική Ενόπλων	44.5
	2	ΣΕΑΠ	45.8
	3	Κύδων Χανίων	46.5
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Αβραμίδης Κωνσταντίνος (Εθνική Ενόπλων)	1.95
	2	Τσιώτρας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	1.90
	3	Ρουμποτιάς Νικόλαος (Ολυμπιακός)	1.85
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Τσιώτρας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	6.50
	2	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	6.32
	3	Λαγουδάκης Πάυλος (ΟΦΗ)	6.16
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Τσιώτρας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	14.58
	2	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	14.49
	3	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΑΟ Αγίου Νικολάου)	13.36
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Σακελαριδάκης Ηλίας (Πανελλήνιος)	4.30
	2	Ηλιάδης Πελοπίδας (Εθνική Ενόπλων)	3.00
	3	Πατραμάνης Γ. (Αστέρας Περάματος)	2.70
Σφαιροβολία ανδρών	1	Λεμονής Γεώργιος (Ολυμπιακός)	17.22
	2	Τσιάρας Νικόλαος (Παναθηναϊκός)	15.30
	3	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	15.16
Κρητικό βόλι	1	Γραμματικάκης Νικόλαος (Ολυμπιακός)	15.39
	2	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	15.12
	3	Αγλούπας Στυλιανός (Πανιώνιος)	14.79
Ακοντισμός ανδρών	1	Μιχαηλίδης Αντώνιος (Κύδων)	57.28
	2	Ραβανόπουλος Ιωάννης (Ολυμπιακός)	57.20
	3	Μεγκλής Άγγελος (Εθνική Ενόπλων)	56.40

Δισκοβολία ανδρών	1	Τσιράρας Νικόλαος (Παναθηναϊκός)	53.88
	2	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	53.14
	3	Αγγλούπας Στυλιανός (Πανιώνιος)	52.72
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Γιούργα Αφροδίτη (Κερκυραϊκός)	10.5
	2	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	10.7
	3	Σούγια Ελένη (ΟΦΗ)	11.2
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Γιούργα Αφροδίτη (Κερκυραϊκός)	13.2
	2	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	13.6
	3	Τσόγκα Χριστίνα (Κάστρο Ηρακλείου)	14.3
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Σουγιά Ελένη (ΟΦΗ)	2.46.7
	2	Χατζιδάκη Φ. (Ατρόμπος)	2.55.9
	3	Λαγουδάκη Χαρούλα (Ατρόμπος)	3.16.5
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Ψυλλάκη Δέσποινα (Κάστρο Ηρακλείου)	1.40
	2	Τζήκα Ειρήνη (ΟΦΗ)	1.25
	3	Ζαχαριουδάκη (Αστέρας Περάματος)	1.20
Δισκοβολία γυναικών	1	Πολυχρονίδου Μαρία (ΟΦΗ)	28.38
	2	Ζωγραφάκη Ειρήνη (ΑΓΟΡ)	24.82
	3	Ζαμφώτη Αικατερίνη (Ατρόμπος)	23.11
Σφαιροβολία γυναικών	1	Μαρκάκη Βούλα (ΟΦΗ)	8.40
	2	Μπλαβάκη Ιωάννα (Κάστρο Ηρακλείου)	7.98
	3	Ζαμφώτη Αικατερίνη (Ατρόμπος)	7.68

Η αθλήτρια του Κάστρου Ηρακλείου Ι. Μπλαβάκη δεύτερη στη σφαιροβολία στα Αρκαδία του 1971. Στο πίσω μέρος διακρίνεται προπαγανδιστικό πανό που επιχειρούσε να συνδέσει την επέτειο της εθελουθσίας του Αρκαδίου του 1866 με το χουντικό πραξικόπημα του 1967 (Προσωπική συλλογή Γ. Λεμονί/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο νικητής του ύψους Κ. Αβραμίδης σε προσπάθειά του και δεξιά ο κριτής του αγωνίσματος Β. Σεφανάκης (Προσωπική συλλογή Κ. Αβραμίδη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Η ομάδα στίβου Κάστρου Ηρακλείου με τον Γ. Βαρούχα σημαιοφόρο (Προσωπική συλλογή Γ. Βαρούχα/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΛΒ΄ (32α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8-9/11/1972)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Παρρής Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	10.7, 2
	2	Τομαδάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	10.9
	3	Μαυριγιαννάκης Γεώργιος (Κύδων)	10.9
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Παρρής Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	50.7
	2	Τασιόπουλος Αναστάσιος (Εθνική Ενόπλων)	51.0
	3	Λαμπρίδης Στράτος (ΑΓΟΡ)	52.5
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Βασιλείου Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	1.59.8
	2	Τζενάκης Εμμανουήλ (ΟΦΗ)	2.04.9
	3	Συμεωνίδης Στέφανος (Πανιώνιος)	2.05.4

Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Βασιλείου Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	4.10.0
	2	Σφακιανάκης Μιχαήλ (Κύδων)	4.11.0
	3	Σπηλιόπουλος Σωτήριος (ΑΚΙΠ)	4.27.0
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Παύλου Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων)	8.51.0
	2	Κίσσας Βασίλειος (Παναθηναϊκός)	8.52.2
	3	Σφακιανάκης Μιχαήλ (Κύδων)	8.57.6
Αρκάδιος δρόμος	1	Παύλου Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων)	1.18.30
	2	Σπηλιόπουλος Σωτήριος (Παναθηναϊκός)	1.18.40
	3	Κίσσας Βασίλειος (Παναθηναϊκός)	1.20.00
Σκυταλοδρομία 4Χ150 μ. ανδρών	1	Ομάδα Εθνικής Ενόπλων	1.06.4
	2	Ομάδα ΣΕΑΠ	1.11.03
	3	Ομάδα Κύδωνα Χανίων	1.15.0
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Παπατώλης Οδυσσέας (Εθνική Ενόπλων)	1.95
	2	Σπανός Χρήστος (Πανελλήνιος)	1.85
	3	Νικηφοράκης Νικηφόρος (Κύδων)	1.85
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Σεβαστής Βασίλειος (6ο Συντ. Πεζικού)	6.98
	2	Τσιώτρας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	6.53
	3	Τζαβάρας Γεώργιος (ΣΕΑΠ)	6.42
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Τσιώτρας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	14.24
	2	Μαλακοδήμος Δημήτριος (Παναθηναϊκός)	14.10
	3	Λαγουδάκης Παύλος (ΟΦΗ)	13.36
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Τόγκας Θεόδωρος (6ο Σύνταγμα Πεζικού)	4.00
	2	Ηλιάδης Πελοπίδης (Εθνική Ενόπλων)	4.00
	3	Δράκος Αλέξανδρος (Παναθηναϊκός)	4.00
Σφαιροβολία ανδρών	1	Λεμονής Γεώργιος (Ολυμπιακός)	17.58
	2	Κόλλιας Ηρακλής (Εθνική Ενόπλων)	14.60
	3	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	14.38
Κρηπικό βόλι	1	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	15.10
	2	Γραμματικάκης Νικόλαος (Εθνική Ενόπλων)	15.05
	3	Κόλλιας Ηρακλής (Εθνική Ενόπλων)	14.54
Ακοντισμός ανδρών	1	Καπώνης Ανδρέας (Εθνική Ενόπλων)	68.22
	2	Κοτζιάς Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	66.84
	3	Μυλωνάς Γεώργιος (Παναθηναϊκός)	63.20
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός), ρεκόρ αγώνων	53.64
	2	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	48.80
	3	Δασκαλάκης Αντώνιος (ΑΓΟΡ)	44.88
Δρόμος 80 μέτρων γυναικών	1	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	10.9
	2	Μοσχονά (Κύδων)	11.0
	3	Τσόγκα Χριστίνα (Κάστρο Ηρακλείου)	11.2
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	13.1
	2	Μοσχονά (Κύδων)	
	3	Τσόγκα Χριστίνα (Κάστρο Ηρακλείου)	
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Γιανουλάκη Γεωργία (Κύδων)	2.40.3
	2	Παρασκευάκη (Κύδων)	2.42.0
	3	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	2.47.6

Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Χατζηναστασίου Γαρδένια	1.35
	2	Ερινάκη Κική (Κύδων)	1.25
	3	Τζήκα Ειρήνη ΟΦΗ	1.20
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Χατζηναστασίου Γαρδένια (Κύδων)	4.6, 2
	2	Ερινάκη Κική (Κύδων)	
	3	Σούγια Ελένη (ΟΦΗ)	
Ακοντισμός γυναικών	1	Βαγιωνή Αικατερίνη (Κύδων)	29.62
	2	Τζήκα Ειρήνη (ΟΦΗ)	26.50
	3	Λασπθιωτάκη Φ. (ΟΦΗ)	23.20
Σφαιροβολία γυναικών	1	Μαρκάκη Βούλα (ΟΦΗ)	8.76
	2	Βαγιωνή Αικατερίνη (Κύδων)	8.70
	3	Ανδρουλιδάκη Μαρία (Ατρόμπος Ρεθύμνου)	7.70

Ο Θ. Αμπατζής με τη σημαία της Εθνικής Ενόπλων, νικητής στο κρητικό βόλι στα Αρκάδια του 1972 (Προσωπική συλλογή Γ. Βασιλείου)

Ο τερματισμός των 100 μ. γυναικών στα Αρκάδια του 1972 με τη νικήτρια Σ. Παπαδάκη σε πρώτο πλάνο (Προσωπική συλλογή Σ. Παπαδάκη/ Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο Ρεθεμνιώτης αθλητής (τότε) του Ολυμπιακού Μ. Μαράκης, νικητής στο αγώνισμα της δισκοβολίας στα Αρκάδια του 1972 (Ψηφ. αρχείο του Β. Μανουσάκη)

ΛΓ΄ (33α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1973)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κυτέας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	11.1
	2	Καλούδης Μάρκος (ΑΓΟΡ)	11.2
	3	Τσάφαρης Δημήτριος (Κύδων)	
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Παρρής Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	22.0
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Παρρής Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	
	2	Λαμπρίδης Στράτος (ΑΓΟΡ)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Τσαφαράκης Δημήτρης (Κύδων)	1.57
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Μεσολόγγης Κωνσταντίνος (Ολυμπιακός)	
	2	Σφακιανάκης Μιχαήλ (Κύδων)	
	3	Κοσκινάς Αλέκος (ΑΓΟΡ)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Ψαρομιχαλάκης Νίκος (Παναθηναϊκός)	
	2	Τουλουμτζόγλου Βασίλειος (Ολυμπιακός)	
	3	Καραγεώργος Αριστείδης (Παναθηναϊκός)	
Σκυταλοδρομία 4X100 μ. ανδρών	1	ΑΓΟΡ	45.6
	2	Κύδων	46.3
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Νικηφοράκης Νικηφόρος (Κύδων)	1.95
	2	Δέδες Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	
	3	Κουτσοράκης Μιχάλης (Ατρόμπτος Ρεθύμνου)	1.66
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	
	2	Λυρώνης Γιώργος (Ατρόμπτος Ρεθύμνου)	
	3	Συμεωνίδης Παναγιώτης (Παναθηναϊκός)	

Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Τόγκας Θεόδωρος (Εθνική ενόπλων)	
	2	Κυτέας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	
	3	Δαφέρμος Ετέαρχος (ΑΓΟΡ)	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Κόλλιας Ηρακλής (Εθνική Ενόπλων)	
	2	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	
	3	Σταυρουλάκης Αετός (Ατρόμπος)	
Κρητικό βόλι	1	Σταυρουλάκης Αετός (Ατρόμπος)	
Ακοντισμός ανδρών	1	Κοτζιάς Γιώργος (Πειραικός)	
	2	Μιχαηλίδης Αντώνης (Κύδων)	
	3	Θεοδωρακάκος Παναγιώτης (Παναθηναϊκός)	
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	
	2	Κοτζιάς Γεώργιος (Πειραικός)	
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	
	2	Σουγιά Ελένη (ΟΦΗ)	
	3	Τσόγκα Χριστίνα (Κάστρο Ηρακλείου)	
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Μαγγίνα Φρειδερίκη (Πανιώνιος)	
	2	Κοκκινάκη Αντωνία (ΑΓΟΡ)	
	3	Γιαννουλάκη Γεωργία (Κύδων)	
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Μαγγίνα Φρειδερίκη (Πανιώνιος)	
	2	Καζάκου Ελένη (Κύδων)	
	3	Κοκκινάκη Αντωνία (ΑΓΟΡ)	
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Παπαγεωργίου Ελευθερία (Πανιώνιος)	
	2	Χατζηναστασίου Γαρδένια (Κύδων)	
	3	Ερινάκη Κική (Κύδων)	
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Χατζηναστασίου Γαρδένια (Κύδων)	4.76
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγιωνή Αικατερίνη (Κύδων)	

Από την τελετή βράβευσης Αρκαδιοδρόμων στους αγώνες του 1973. Διακρίνονται, από αριστερά, οι Κ. Μεσολόγγης, Β. Τουλουμιτζόγλου, Χ. Βαρτζάκης, Α. Καραγεώργος και Ν. Ψαρομιχαλάκης (Προσωπική συλλογή Ν. Ψαρομιχαλάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Αθλητές που έλαβαν μέρος στα Αρκάδια του 1973. Από αριστερά: Μ. Φραγκούλης (Ατρόμητος), Β. Μαράκη (σύζυγος Μ. Μαράκη), Μ. Μαράκης, Ν. Μεταξάκης, Μ. Καραταράκης, Β. Μανουσάκης και ο μικρός με την τσάντα Μ. Μανουσάκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο τερματισμός στα 800 μ. γυναικών στα Αρκάδια του 1973. Διακρίνεται μπροστά η Ε. Καζάκου του Κύδωνα και από πίσω της η Α. Κοκκινάκη του ΑΓΟΡ και δεξιά ο προπονητής του Κύδωνα Ν. Νικηφοράκης (Προσωπική συλλογή Ε. Καζάκου/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Ο νικητής στο αγώνισμα του κρητικού βολιού Αετός Σταυρουλάκης στα Αρκάδια του 1973 (Προσωπική συλλογή Α. Σταυρουλάκη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΛΔ´ (34α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8-9/11/1974)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Βασιλείου Ευστράτιος (Αστυνομία Πόλεων)	10.8
	2	Μιχαήλ Νικόλαος (ΑΕΚ)	11.0
	3	Καλούδης Μάρκος (ΑΓΟΡ)	11.1
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Βασιλείου Ευστράτιος (Αστυνομία Πόλεων)	22.9
	2	Καλούδης Μάρκος (ΑΓΟΡ)	23.0
	3	Μιχαήλ Νικόλαος (ΑΕΚ)	23.0
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Παρρής Γεώργιος (Αστυνομία Πόλεων)	51.0
	2	Τσαφάρκης Δημήτριος (Αστυνομία Πόλεων)	52.4
	3	Παπαδάκης Γεώργιος (Ατρόμπος)	52.8
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Δαουτάκης Βασίλης (ΑΕΚ)	1.56.4
	2	Μόρφης Αντώνιος (Εθνικός Αθηνών)	1.58.6
	3	Αντωνακάκης Ιωάννης (ΟΦΗ)	1.58.6
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Μερμίγκης Σταύρος (Εθνικός Αθηνών)	4.01.6
	2	Κουσουράκης Δημήτριος (Ατρόμπος)	4.04.4
	3	Δαουτάκης Βασίλειος (ΑΕΚ)	4.04.6
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Νάκος Σπύρος (Αρκαδικός)	8.32.4
	2	Βιρβίλης Γιάννης (ΑΕΚ)	8.34.4
	3	Κίσσας Βασίλειος (Αστυνομία Πόλεων)	8.41
Αρκάδιος δρόμος	1	Μόνος Γιάννης (ΑΕΚ)	1.15.11
	2	Αργυρόπουλος Νίκος (Παναχαϊκή)	1.15.11
	3	Βιρβίλης Γιάννης (ΑΕΚ)	1.15.34
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Ταρίνας Ευστράτιος (Πανιώνιος)	48.30
	2	Μανουσογιάννης Μανούσος (Ατρόμπος)	53.06
	3	Μανουσαάκης Βασίλειος (Ατρόμπος)	60.50
Σκυταλοδρομία 4Χ100 μ. ανδρών	1	Αστυνομία Πόλεων	44.7
	2	ΑΓΟΡ	46.2
	3	Κάστρο Ηρακλείου	46.5
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	Αστυνομία Πόλεων	2.32.0
	2	Ατρόμπος	2.32.7
	3	ΑΕΚ	2.33.7
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Νικηφοράκης Νικηφόρος (Κύδων)	1.90
	2	Μαρμαρίδης Ν. (Κάστρο Ηρακλείου)	1.85
	3	Δαφέρμος Ετέαρχος (ΑΓΟΡ)	1.65
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Καπερώνης Γεώργιος (Αστυνομία Πόλεων)	6.14
	2	Παρρής Γεώργιος (Αστυνομία)	6.13
	3	Μακαρώνας Γ. (ΟΦΗ)	5.53
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Καπερώνης Γεώργιος (Αστυνομία Πόλεων)	14.28
	2	Μυτιλιναίος Χαρ. (ΑΓΟΡ)	12.66
	3	Καλπαδάκης Δ. (Κάστρο Ηρακλείου)	12.38
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Τόγκας Θεόδωρος (Αρκαδικός)	4.55
	2	Μπαλάσης Χαράλαμπος (ΑΕΚ)	4.50
	3	Χαλάς Βασίλειος (ΑΕΚ)	3.90

Σφαιροβολία ανδρών	1	Ρούσσης Κωνσταντίνος (Εθνικός Αθηνών)	15.92
	2	Αμπατζής Αθανάσιος (Αστυνομία Πόλεων)	15.16
	3	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	13.18
Κρητικό βόλι	1	Ρούσσης Κωνσταντίνος (Εθνικός Αθηνών)	15.82
	2	Γραμματικάκης Νικόλαος (Κάστρο Ηρακλείου)	15.36
	3	Αμπατζής Αθανάσιος (Πανιώνιος)	15.34
Ακοντισμός ανδρών	1	Μιχαηλίδης Αντώνιος (Κύδων)	53.50
	2	Σταγάκης Δημήτρης (ΑΓΟΡ)	46.70
	3	Κλιματσάκης Κ. (Κύδων)	37.30
Δισκοβολία ανδρών	1	Καμπίτσος Χρήστος (Αστυνομία Πόλεων)	48.16
	2	Μαράκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	47.48
	3	Βαρούχας Γεώργιος (Κάστρο Ηρακλείου)	46.48
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Καζάκου Ελένη (Κύδων)	13.2
	2	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	13.4
	3	Ψυχουντάκη Μαρία (Κύδων)	15.1
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Καζάκου Ελένη (Κύδων)	61.3
	2	Κοκκινάκη Αντωνία (ΑΓΟΡ)	61.6
	3	Μανουσιουδάκη Ε. (ΟΦΗ)	69.5
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Κοκκινάκη Αντωνία (ΑΓΟΡ), παγκρήτιο ρεκόρ	2.24.8
	2	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	2.34.7
	3	Δεληγιώργη Ελένη (ΑΓΟΡ)	2.42.2
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Χατζηναστασίου Γαρδένια (Κύδων)	1.30
	2	Τσιγγένη Μ. (ΟΦΗ)	1.25
	3	Ερινάκη Βασιλική (Κύδων)	1.20
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Ερινάκη Βασιλική (Κύδων)	4.57
	2	Χατζηναστασίου Γαρδένια (Κύδων)	4.53
	3	Σφάντου Στέλλα (Κάστρο)	4.44
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγιωνή Αικατερίνη (Κύδων)	10.86
	2	Ανδρουλιδάκη Μαρία (Ατρόμπος)	09.32
	3	Μεταξάκη Ε. (ΑΓΟΡ)	09.15

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)		
1	Αστυνομία Πόλεων	97
2	ΑΓΟΡ	63
3	ΑΕΚ	56
4	Ατρόμπος	48
5	Κάστρο	34
6	Κύδων	26

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	Κύδων	45
2	ΟΦΗ	30
3	ΑΓΟΡ	23
4	Ατρόμπος	12
5	Κάστρο	4

Οι νικητές του αγωνίσματος 10.000 μ. βάδην που διεξήχθη για πρώτη φορά το 1974. Διακρίνονται από αριστερά: Μ. Μανουσογιάννης, Σ. Ταρίνας και Β. Μανουσάκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Παλαιόμαχοι αθλητές αντοχής με νεότερους αθλητές πριν την εκκίνηση του Αρκάδιου δρόμου του 1974 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΛΕ΄ (35α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1975)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Λιάπης Σεραφεΐμ (Ελληνική Χωροφυλακή)	11.3
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Μανδέλλος Γεώργιος (Ελληνική Χωροφυλακή)	23.8
	2	Λιαπής Σεραφεΐμ (Ελληνική Χωροφυλακή)	23.8
	3	Γιαννόπουλος	24.0
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Συμεωνίδης Στέφανος (Ελληνική Χωροφυλακή)	53.2
	2	Κοντός Βασίλειος (Πανιώνιος)	53.9
	3	Παυλιδάκης Παντελής (ΑΓΟΡ)	54.9
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Σδούκος Βασίλειος (Ελληνική Χωροφυλακή)	3.59.0
	2	Μουτσανάς Σωτήριος (ΑΕΚ)	4.04.0
	3	Κορδαλής Ε. (Εθνικός Αθηνών)	4.09.5
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Σδούκος Βασίλειος (Ελληνική Χωροφυλακή)	8.31.0
	2	Κοντός Παναγιώτης (ΑΕΚ)	
	3	Μεσολόγγης Κωνσταντίνος (Ολυμπιακός)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Σακαλής Κωνσταντίνος (Άρης Θεσσαλονίκης)	1.12.15
	2	Τσιμιγκάτος Θεοφάνης (Παναχαϊκή)	1.12.56
	3	Αργυρόπουλος Νικόλαος (Παναχαϊκή)	1.15.02

Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Αριστείδης Καραγεώργος (Παναθηναϊκός)	
	2	Χρήστος Καραγεώργος (Παναθηναϊκός)	
	3	Σπηλιόπουλος Χρήστος (Εθνικός Πειραιά)	
Σκυταλοδρομία 4Χ100 μ. ανδρών	1	Ολυμπιακός	46.7
	2	Εθνικός Αθηνών	46.8
	3	Πανελλήνιος	48.0
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	ΑΕΚ	3.34.7
	2	Ελληνική Χωροφυλακή	3.38.3
	3	Κύδων	3.44.3
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Νικηφοράκης Νικηφόρος (Κύδων)	1.93
	2	Σπανός Χρήστος (Πανελλήνιος)	1.90
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Λαγκαφώσης Ιωάννης (Εθνικός Πειραιά)	6.45
	2	Αυθίνος Ιωάννης (Εθνικός Πειραιά)	6.15
	3	Αλέξης Γεώργιος (ΓΕΗ)	6.15
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Σπηλιόπουλος Κων/νος	14.20
	2	Λαγκαφώσης Ιωάννης (Εθνικός Πειραιά)	13.97
	3	Αυθίνος Ιωάννης (Εθνικός Πειραιά)	13.21
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Κυτέας Δημήτριος (Παναθηναϊκός)	4.00
	2	Δεναξάς Εμμανουήλ (Εθνικός Πειραιά)	3.80
	3	Βασιλείου Αθανάσιος (Ολυμπιακός)	3.40
Σφαιροβολία ανδρών	1	Κόλλιας Ηρακλής (Ελληνική Χωροφυλακή)	15.50
	2	Κουταλίδης Παναγιώτης (Εθνικός Πειραιά)	13.14
	3	Κωνσταντόπουλος Νικόλαος (Παλαιό Φάληρο)	13.00
Κρητικό βόλι	1	Κόλλιας Κωνσταντίνος (Ελληνική Χωροφυλακή)	15.46
Ακοντισμός ανδρών	1	Κοτζιάς Γεώργιος (Πειραιϊκός)	62.48
	2	Σαρίκος Μιχάλης (Πανελλήνιος)	53.62
Δισκοβολία ανδρών	1	Γραμματικάκης Νικόλαος (Ελληνική Χωροφυλακή)	44.92
	2	Καρατζάς Δημήτριος (Εθνικός Πειραιά)	44.46
	3	Μανουδάκης Θεόδωρος (Ολυμπιακός)	40.34
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Κοκκινάκη Αντωνία (ΑΓΟΡ)	
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Κοκκινάκη Αντωνία (ΑΓΟΡ)	
	2	Δεληγιώργη Ελένη (ΑΓΟΡ)	2.30.8
	3	Ζαλοκώστα Μαρία (ΕΓΟΗ)	2.33.3
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Τσιγγένη Μ. (ΟΦΗ)	
	2	Χατζηναστασίου Λίτσα (Κύδων)	

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)						Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)					
1	Ελληνική Χωροφυλακή	78	7	ΑΓΟΡ	13	13	ΕΓΟΗ	8	1	ΑΓΟΡ	40
2	Ολυμπιακός	59	8	ΟΦΗ	13	14	Άρης	6	2	Κύδων	40
3	Εθνικός	57	9	Εθνικός Αθηνών	11	15	Παλαιό Φάληρο	5	3	ΕΓΟΗ	15
4	Πανελλήνιος	52	10	Πανιώνιος	11	16	Κάστρο	3	4	ΟΦΗ	6
5	ΑΕΚ	45	11	Ατρόμητος	10	17	Παγκράτι	2	5	Ατρόμητος	5
6	Κύδων	21	12	Παναχαϊκή	9	18	Χαλάνδρι	2			

Ο Β. Μανουσάκης του Ατρομήτου τερματίζει 4ος στα 10.000 μ. βάδην σημειώνοντας νέο παγκρήτιο ρεκόρ (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Η γυναικεία ομάδα του ΑΓΟΡ μαζί με Χανιώτισσες αθλήτριες στα Αρκάδια του 1975 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΛΣΤ´ (36α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1976)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Μιχαηλίδης Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	11.2
	2	Γιατρουδάκης Γιώργος (Κύδων)	11.4
	3	Μαλατίδης Μιχάλης (Εθνική Ενόπλων)	11.5
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Μιχαηλίδης Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	23.8
	2	Παυλόπουλος Π. (Εθνικός Πειραιά)	24.9
	3	Ξυνόγαλος Γ. (Εθνικός Πειραιά)	25.1
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Γιακουμάκης Γ. (ΟΦΗ)	50.9
	2	Παυλιδάκης Παντελής (ΑΓΟΡ)	54.0
	3	Χούδαλης Παναγιώτης (Εθνικός Πειραιά)	55.0

Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Κούρτης Φώτιος (Εθνική Ενόπλων)	1.55.5
	2	Καραγιανόπουλος Ευστράτιος (ΑΕΚ)	1.56.6
	3	Λαναράς Α. (ΟΦΗ)	2.07.6
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Κούρτης Φώτιος (Εθνική Ενόπλων)	4.02.0
	2	Κονιδάρης Χρήστος (ΑΕΚ)	4.04.5
	3	Αντωνακάκης Γιάννης (ΟΦΗ)	4.05.9
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Κονιδάρης Χρήστος (ΑΕΚ)	8.43.8
	2	Αντωνακάκης Γιάννης (ΟΦΗ)	8.45.4
	3	Καραγιανόπουλος Ευστράτιος (ΑΕΚ)	8.45.6
Αρκάδιος δρόμος	1	Αργυρόπουλος Νικόλαος (Παναχαϊκή)	1.12.34
	2	Μόνος Ιωάννης (ΑΕΚ)	1.14.26
	3	Δελής Θεόδωρος (Παναθηναϊκός)	1.16.28
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Χρήστος (Παναθηναϊκός)	44.27.9
	2	Καραγεώργος Άριστειδης (Παναθηναϊκός)	44.28.0
	3	Σπηλιόπουλος Χρήστος (Εθνικός Πειραιά)	47.00
Σκυταλοδρομία 4X100 μ. ανδρών	1	Εθνική Ενόπλων	46.0
	2	Κύδων	47.0
	3	Εθνικός Πειραιά	48.5
Σκυταλοδρομία 4X300 μ. ανδρών	1	Εθνικός Πειραιά	2.33.5
	2	ΟΦΗ	2.38.4
	3	Κύδων	2.41.4
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Ερμής Βασίλης (ΑΓΟΡ)	1.80
	2	Πετεινάκης Δ. (ΕΓΟΗ)	1.80
	3	Κουρομιχελάκης (Κύδων)	1.80
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Λαγκαφώσης Ιωάννης (Εθνικός Πειραιά)	6.45
	2	Αυθίνος Ιωάννης (Εθνικός Πειραιά)	6.15
	3	Αλέξης Γεώργιος (ΓΕΗ)	6.15
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Αυθίνος Ιωάννης (Εθνικός Πειραιά)	13.99
	2	Λαγκαφώσης Ιωάννης (Εθνικός Πειραιά)	13.16
	3	Κασσωτάκης Γ. (ΓΕΗ)	12.94
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Ζαχαρίας Αντώνιος (Εθνικός Πειραιά)	4.20
	2	Δεναξάς Εμμανουήλ (Εθνικός Πειραιά)	3.80
	3	Γιαλουράκης Ι. (Εθνικός Πειραιά)	3.45
Σφαιροβολία ανδρών	1	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΕΓΟΗ)	14.14
	2	Σταουράκης Αετός (Ατρόμπος)	12.82
	3	Σταουράκης Διογένης (ΑΓΟΡ)	12.62
Κρητικό βόλι	1	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΕΓΟΗ), παγκρήτιο ρεκόρ	15.46
	2	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	14.30
	3	Σταουράκης Αετός (Ατρόμπος)	13.08
Ακοντισμός ανδρών	1	Κοτζιάς Γεώργιος (Πειραιϊκός)	64.22
	2	Μπόλας Ιωάννης	61.20
	3	Μιχαηλίδης Αντώνιος (Κύδων)	52.94
Δισκοβολία ανδρών	1	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	42.90
	2	Δασκαλάκης Αντώνιος (ΑΓΟΡ)	42.22
	3	Ταταράκης Εμμανουήλ (Ατρόμπος)	39.22

Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μανουσάκη Μαρία (ΓΕΗ)	13.0
	2	Κοκκινάκη Αντωνία (ΑΓΟΡ)	13.2
	3	Δελπγιώργη Ελένη (ΑΓΟΡ)	13.5
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Δελπγιώργη Ελένη (ΑΓΟΡ)	2.41.4
	2	Χατζηγεωργίου Αναστασία (Κύδων)	2.47.8
	3	Χατζηδάκη Μηνιώ (Ατρόμπος)	3.19.6
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Καντιφεδάκη Θεοδώρα (ΕΓΟΗ)	1.40
	2	Σκουλά Μ. (ΓΕΗ)	1.40
	3	Κουλίτζα Μαρία (Κύδων)	1.30
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Χατζηαναστασίου Γαρδένια (Κύδων)	4.62
	2	Καντιφεδάκη Θεοδώρα (ΕΓΟΗ)	4.24
	3	Τσινταράκη Ιωάννα (Κύδων)	4.06
Σφαιροβολία γυναικών	1	Ζαχαριουδάκη Ελβίρα (ΕΓΟΗ)	9.61
	2	Δασκαλάκη Ελένη (ΑΓΟΡ)	8.01
	3	Σαλούστρου Μ. (ΓΕΗ)	7.54

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)		
1	Εθνικός Πειραιά	91
2	Εθνική Ενόπλων	59
3	Κύδων Χανίων	46

Η απονομή επάθλων στους νικητές του Αρκάδιου δρόμου 1976. Από αριστερά όρθιοι: Θ. Δελής (ΠΑΟ), άγνωστο, Ν. Αργυρόπουλος, Κ. Γαλανομάτης, Δ. Περάκης, Μ. Φραγκούλης, Μ. Νικολουδάκη, Γ. Μόνος, Κ. Δελπγιαννάκης. Από αριστερά καθήμενοι: Ν. Ψαροχαμιλάκης, Χ. Λιανός (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Η αποστολή της ομάδας του Κύδωνα Χανίων στα Αρκάδια του 1976 (Προσωπική συλλογή Λ. Χατζηαναστασίου/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΛΖ' (37α) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1977)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Παπαευαγγέλου Τριαντάφυλος (Ναύσταθμος Κρήτης)	11.2
	2	Μιχαήλ Νικόλαος (ΑΕΚ)	11.5
	3	Παπαδάκης Ιωάννης (Κύδων)	11.6
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Παπαευαγγέλου Τριαντάφυλος (Ναύσταθμος Κρήτης)	22.9
	2	Παπαδάκης Ιωάννης (Κύδων)	23.0
	3	Παυλόπουλος Παναγιώτης (Εθνικός Αθηνών)	24.1
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Πρωτοψάλτης Πέτρος (Ολυμπιακός)	50.0
	2	Μπουρνάζος Λάμπρος (Κύδων)	50.7
	3	Παλαιολόγος Κ. (Κύδων)	50.8
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Καραγιαννόπουλος Ευστράτιος (ΑΕΚ)	1.57.4
	2	Φραγκούλης Εμμανουήλ (Ατρόμπος)	2.02.2
	3	Πολυχρονάκης (Εθνικός Αθηνών)	2.07.8
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Καραγιαννόπουλος Ευστράτιος (ΑΕΚ)	3.58.6
	2	Δελλής Γ. (Παναθηναϊκός)	4.10.6
	3	Ασβεσταδέλης Λεωνίδα (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.35.2
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Σακαλής Κωνσταντίνος (Άρης Θεσσαλονίκης)	8.35.5
	2	Κονιδάρης Χρήστος (ΑΕΚ)	8.41.9
	3	Δελής Γ. (Παναθηναϊκός)	9.30.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Σακαλής Κωνσταντίνος (Άρης Θεσσαλονίκης)	1.13.43
	2	Ζέρβας (Πανελλήνιος)	1.15.52
	3	Λιανός Χρήστος (ΑΕΚ)	1.16.31
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Άρσιτείδης (Παναθηναϊκός), πανελλήνιο ρεκόρ	43.55.0
	2	Καραγεώργος Χρήστος (Παναθηναϊκός)	43.55.0
	3	Φακιολάς Γεώργιος (Παναθηναϊκός)	46.09.0
Σκυταλοδρομία 4Χ100 μ. ανδρών	1	Κύδων (Μπουρνάζος Λ. - Κνιθάκης - Παλαιολόγος - Παπαδάκης Ι.)	43.8
	2	ΟΚΑ Αρκάδι (Καραμπάσης - Τσιλομιγκουνάκης - Δραμπλάρης - Μαρκάκης)	43.9
	3	Ατρόμπος	45.0
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	Κύδων (Παπαδάκης Ι. - Μπουρνάζος Λ. - Παλαιολόγος - Κυριακόπουλος)	2.31.0
	2	Ατρομήτος (Τσιμισκάκης - Μανουσάκης Β. - Ανυφαντάκης - Φωτάκης)	2.39.0
	3	ΟΚΑ Αρκάδι	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Τεσσαρομάτης Γεώργιος (Άρης Θεσσαλονίκης)	1.90
	2	Πετεινάκης Δ. (ΕΓΟΗ)	1.75
	3	Κουφός Κ. (Αναγέννηση Αρκαλοχωρίου)	1.65
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Παπαντωνάκης Γ. (Κύδων)	6.08
	2	Πολυχρονάκης Α. (Εθνική Ενόπλων)	6.00
	3	Πρωτοψάλτης Π. (Ολυμπιακός)	5.93
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Τεσσαρομάτης Ιωάννης (Άρης Θεσσαλονίκης)	13.37
	2	Σακαβέλης Δ. (Αναγέννηση Αρκαλοχωρίου)	12.75
	3	Μαρκάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	12.35

Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Ζαχαριάς Αντώνιος (Εθνικός Πειραιά)	4.20
	2	Μοσχόπουλος Ανδρέας	3.40
	3	Δασκαλάκης Γ. (Κύδων)	2.60
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μανουδάκης Θεόδωρος (Ολυμπιακός)	14.54
	2	Μαράκης Μιχαήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.94
	3	Καπετανάκης Εμμανουήλ (ΑΓΟΡ)	13.04
Κρητικό βόλι	1	Μανουδάκης Θεόδωρος (Ολυμπιακός)	14.82
	2	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΕΓΟΗ)	14.80
	3	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	14.58
Ακοντισμός ανδρών	1	Μακρυγιάννης Λεωνίδα (Εθνική Ενόπλων)	69.20
	2	Ξαγοράρης Πανάρετος (Ολυμπιακός)	54.44
	3	Γαργαντωνάκης Στέλιος (ΑΓΟΡ)	45.80
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	49.70
	2	Γεωργακόπουλος Αθανάσιος (Τεγεατικός)	45.48
	3	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	42.84
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Ψυχουντάκη Μαρία (Κύδων)	13.5
	2	Σταγάκη (Ατρόμπος)	14.5
	3	Ξεγάλου (ΟΚΑ Αρκάδι)	15.1
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Τσομπανάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	60.4
	2	Ζουρμπάκη Νικολέτα (ΟΚΑ Αρκάδι)	63.7
	3	Ψυχουντάκη Μαρία (Κύδων)	66.6
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Καντιφεδάκη Θεοδώρα (ΕΓΟΗ)	1.45
	2	Χατζηναστασίου Γαρδένια (Κύδων)	1.40
	3	Χατζηκωνσταντίνου Αθανασία (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.20
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Χατζηναστασίου Γαρδένια (Κύδων)	4.45
	2	Σακαβέλη Κυριακή (Αναγέννηση Αρκαλοχωρίου)	4.13
	3	Τσινταράκη Ιωάννα (Κύδων)	3.77

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)					
1	Κύδων	63	8	Εθνικός Αθηνών	25
2	ΟΚΑ Αρκάδι	49	9	ΕΓΟΗ	21
3	Εθνική Ενόπλων	42	10	Αναγέν. Αρκαλοχωρίου	13
4	Ατρόμπος Ρεθύμνου	40	11	Ναυσταθμος Κρήτης	12
5	Ολυμπιακός	40	12	Άρης Θεσσαλονίκης	12
6	Παναθηναϊκός ΑΟ	27	13	Πανελλήνιος	10
7	ΑΓΟΡ	26	14	Πειραιϊκός Σύνδεσμος	1

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	ΟΚΑ Αρκάδι	37
2	ΑΓΟΡ	14
3	Αναγέν. Αρκαλοχωρίου	7
4	Ατρόμπος	6

Η ομάδα του Αρκαδίου στην πρώτη συμμετοχή του στους αγώνες με προπονητές τους Γ. Εκκεκάκη και Μ. Μαράκη όρθιους στο κέντρο της φωτογραφίας. Διακρίνονται: τέρμα αριστερά όρθιος ο Α. Πετρακάκης και τέρμα δεξιά όρθιος ο Γ. Χαλκιαδάκης (Προσωπική συλλογή Μ. Μανουσάκη)

ΛΗ΄ (38α) Αρκαδία (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1978)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Βορδονεράκης Κωνσταντίνος (ΕΓΟΗ)	11.0
	2	Παπαδάκης Ιωάννης (Κύδων)	11.2
	3	Περράκης Παναγιώτης (Κύδων)	11.4
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Βορδονεράκης Κωνσταντίνος (ΕΓΟΗ)	22.8
	2	Παπαδάκης Ιωάννης (Κύδων)	22.9
	3	Διάκος Περικλής (ΓΕΗ)	23.2
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Φίλικας Κωνσταντίνος (ΟΦΗ)	52.1
	2	Τζώμος Α. (Εθνικός Πειραιά)	54.0
	3	Παυλιδάκης Παντελής (ΑΓΟΡ)	54.9
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Φίλικας Κωνσταντίνος (ΟΦΗ)	2.03.2
	2	Γεωργόπουλος Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	2.03.2
	3	Παπαδάκης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	2.03.6
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Αντωνακάκης Γιάννης (ΟΦΗ)	3.58.6
	2	Αντωνακάκης Παναγιώτης (ΟΦΗ)	4.01.6
	3	Παπαδάκης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	4.05.5
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Ψαθάς Αναστάσιος (ΠΑΟΚ)	8.31.5
	2	Αντωνακάκης Παναγιώτης (ΟΦΗ)	8.39.0
	3	Τσατσάκης Αντώνιος (ΟΦΗ)	8.45.5
Αρκαδίος δρόμος	1	Ψαθάς Αναστάσιος (ΠΑΟΚ)	1.14.02
	2	Ψαρομιχαλάκης Νικόλαος (Παναθηναϊκός)	1.15.25
	3	Φραγκούλης Εμμανουήλ	1.17.42
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Χρήστος (Παναθηναϊκός)	40.52.0
	2	Κομανταχάκης Γεώργιος (ΕΓΟΗ)	52.53.0
	3	Κότσικας Γ. (Παναθηναϊκός)	
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	ΓΣ Ελευθέριου Βενιζέλου	2.31.4
	2	ΟΦΗ	2.34.5
	3	Εθνικός Πειραιά	2.38.5
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Συμεωνίδης Στέφανος (Εθνική Ενόπλων)	1.85
	2	Πετεινάκης Δ. (ΕΓΟΗ)	1.80
	3	Τριαντάφυλλος Α. (ΑΓΟΡ)	1.70
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Καρπαθιωτάκης Ιωάννης (ΟΦΗ)	6.79
	2	Συμεωνίδης Στέφανος (Εθνική Ενόπλων)	6.72
	3	Σαριδάκης Δημήτριος (ΟΦΗ)	6.52
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Σουβλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	13.82
	2	Σπυριδάκης Δημήτριος (ΟΦΗ)	13.40
	3	Καρπαθιωτάκης Ιωάννης (ΟΦΗ)	13.39
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Ζαχαριάς Αντώνιος (Εθνικός Πειραιά)	3.90
	2	Κωνσταντόπουλος Γ. (115 ΠΜ)	3.30
	3	Πίσσας Μ. (ΟΚΑ Αρκαδί)	3.05
Σφαιροβολία ανδρών	1	Σιούλας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	15.04
	2	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	14.34
	3	Μαράκης Μιχαήλ (ΟΚΑ Αρκαδί)	13.66

Κρητικό βόλι	1	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΕΓΟΗ), παγκρήτιο ρεκόρ	15.70
	2	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	15.06
	3	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	14.26
Ακοντισμός ανδρών	1	Τσουδερός Ιωάννης (ΑΓΟΡ)	43.24
	2	Γαραντωνάκης Σταύρος (ΑΓΟΡ)	41.44
	3	Ζουμπουλάκης Παντελής (ΟΚΑ Αρκάδι)	39.40
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	48.62
	2	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΕΓΟΗ)	46.74
	3	Αμπατζής Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	45.68
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μανουσάκη Μαρία (ΓΕΗ)	12.7
	2	Τζομπανάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.3
	3	Γεωργατσάκη Γ. (ΟΦΗ)	14.2
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Μανουσάκη Μαρία (ΓΕΗ)	60.1
	2	Τσομπανάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	64.3
	3	Ζουρμπάκη Νικολέτα (ΟΚΑ Αρκάδι)	67.5
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Μανουρά Βαλεντίνη (ΟΦΗ)	2.23.3
	2	Παπαδάκη Σταματία (ΟΦΗ)	2.33.5
	3	Γιαννακάκη Ζαχαρένια (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.37.5
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Μανουρά Βαλεντίνη (ΟΦΗ)	5.10.3
	2	Γιαννακάκη Ζαχαρένια (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.35.2
	3	Ζερβού Μ. (ΟΚΑ Αρκάδι)	6.40.0
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Καντιφεδάκη Θεοδώρα (ΕΓΟΗ), παγκρήτιο ρεκόρ	1.51
	2	Χατζικωνσταντίνου Αθανασία (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.25
	3	Μοσχίνογλου Στ. (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.25
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Σκουλά Μαρία (ΓΕΗ)	4.77
	2	Καντιφεδάκη Θεοδώρα (ΕΓΟΗ)	4.61
	3	Αποστολάκη Αγγελική (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.31
Σφαιροβολία γυναικών	1	Ζαχαριουδάκη Ελβίρα (ΕΓΟΗ)	10.02
	2	Χατζικωνσταντίνου Αθανασία (ΟΚΑ Αρκάδι)	09.68
	3	Δεληγιώργη Ελένη (ΑΓΟΡ)	09.02

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)					
1	ΟΦΗ	74	9	Παναθηναϊκός	17
2	ΟΚΑ Αρκάδι	46	10	ΠΑΟΚ	12
3	Εθνική Ενόπλων	44	11	Εθνικός Αθηνών	10
4	ΕΓΟΗ	34	12	Ολυμπιακός	6
5	ΑΓΟΡ	32	13	ΓΕΗ	6
6	Γ. Σ. Ελευθ. Βενιζέλος	27	14	115 ΠΜ	5
7	Κύδων	24	15	Παλαιό Φάληρο	5
8	Ατρόμητος	20	16	Ποσειδώνας Λουτρακίου	2

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	ΟΚΑ Αρκάδι	49
2	ΟΦΗ	26
3	ΕΓΟΗ	20
4	ΓΕΗ	18
5	Ατρόμητος Ρεθύμνου	11
6	ΑΓΟΡ	4

Τερματισμός του Εμ. Φραγκούλη στον Αρκάδιο δρόμο του 1978
(Προσωπική συλλογή Εμ. Φραγκούλη/Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΛΗ΄ (39α) Αρκάδια 1979 (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 6-7-8/11/1979)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Διάκος Περικλής (ΓΕΗ)	11.0
	2	Γουσόπουλος Σωτήριος (Εθνική Ενόπλων)	11.2
	3	Αρχοντάκης Αντώνης (Εθνική Ενόπλων)	11.4
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Γουσόπουλος Σωτήριος (Εθνική Ενόπλων)	24.4
	2	Αρναντωνάκης Ξενοφών (Ελευθέριος Βενιζέλος)	24.6
	3	Ψαρουδάκης Κωνσταντίνος (Ατρόμητος)	25.0
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Βουτσινάς Γεράσιμος (Ολυμπιακός)	
	2	Μαθιουδάκης Μιχαήλ (ΟΦΗ)	50.5
	3	Τσώμος (Εθνικός Πειραιά)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Καραγιαννόπουλος Ευστράτιος (ΑΕΚ)	2.04.2
	2	Σάκκουλας (ΟΦΗ)	2.04.3
	3	Κοπιδάκης Γιώργος (ΟΦΗ)	
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	3.59
	2	Καραγιαννόπουλος Ευστράτιος (ΑΕΚ)	4.02.7
	3	Πετρόπουλος Κ. (ΕΓΟΗ)	
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	9.01.7
	2	Κονιδάρης Χρήστος (ΑΕΚ)	9.09.6
	3	Ασβεσταδέλης Λεωνίδας (ΟΚΑ Αρκάδι)	9.45.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γιώργος (ΟΦΗ)	1.14.00
	2	Ψαρομιχαλάκης Νίκος (Παναθηναϊκός)	1.17.00
	3	Ριζόπουλος Νικήτας (Διαγόρας)	1.20.00
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Χρήστος (Παναθηναϊκός)	39.32.2
	2	Καμπάς Κωνσταντίνος (Πανελλήνιος)	43.00.0
	3	Χατζορφανάς Αθανάσιος (Χαλάνδρι)	49.00.0

Σκυταλοδρομία 4X100 μ. ανδρών	1	ΟΦΗ	47.4
	2	ΟΚΑ Αρκάδι	47.5
	3	Ατρόμπος	47.8
Σκυταλοδρομία 4X300 μ. ανδρών	1	ΟΦΗ	2.28.2
	2	Εθνικός Πειραιά	2.32.2
	3	ΟΚΑ Αρκάδι	2.33.4
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Πρωτοψάλτης Πέτρος (Εθνική Ενόπλων)	1.75
	2	Κόκκινος Γεώργιος (ΟΦΗ)	1.70
	3	Πετράκης Γιάννης (Ατρόμπος)	1.60
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Πλουμιστός Ανδρέας (ΑΓΟΡ)	
	2	Σακαβέλης (Αναγέννηση Αρκαλοχωρίου)	
	3	Μαρκάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Πλουμιστός Ανδρέας (ΑΓΟΡ)	13.57
	2	Τσιμπισκάκης Μαθαίος (Ατρόμπος)	13.30
	3	Μαθιουδάκης Ξενοφών (Ατρόμπος)	13.10
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Ζαχαριάς Αντώνιος (Εθνικός Πειραιά)	
	2	Χριστοφοράκης Αντώνης (ΟΚΑ Αρκάδι)	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	
	2	Καρατζάς Δημήτριος (Εθνικός Αθηνών)	
	3	Σταυρουλάκης Αετός (Παναθηναϊκός)	14.16
Κρηπικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	15.50
	2	Σταυρουλάκης Αετός (Παναθηναϊκός)	14.18
	3	Δανάλατος Αργύρης (Εθνικός Πειραιά)	11.84
Ακοντισμός ανδρών	1	Τσαρούχας Κωνσταντίνος (Εθνική Ενόπλων)	57.80
	2	Τσουδερός Γιάννης (ΑΓΟΡ)	54.70
	3	Παπαδουλάκης Νίκος (Κύδων)	54.40
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαράκης Μιχαήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	49.90
	2	Καρατζάς Δημήτριος (Εθνικός Αθηνών)	48.66
	3	Ηλιάκης Ιωάννης (Κύδων)	43.54
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Τζομπανάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.1
	2	Παπαδάκη Δόμνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	14.1
	3	Σακαβέλη Κυριακή (Αναγέννηση Αρκαλοχωρίου)	14.6
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Τζομπανάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	62.5
	2	Ζουρμπάκη Νικολέτα (ΟΚΑ Αρκάδι)	62.7
	3	Περσινάκη (ΓΕΗ)	
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Μανουρά Βαλεντίνη (ΟΦΗ)	2.33.3
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Μανουρά Βαλεντίνη (ΟΦΗ)	5.09.0
	2	Ζουρμπάκη Νικολέτα (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.12.7
	3	Σημαντηράκη Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.18.0
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Χατζάκη Γ. (ΟΦΗ)	1.30
	2	Τρουλινού Κλαούντια (ΓΕΗ)	1.30
	3	Κουρμούλη (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.10
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Σακαβέλη Κυριακή (Αναγέννηση Αρκαλοχωρίου)	4.98
	2	Περσινάκη (ΓΕΗ)	
	3	Δελγιώργη Ελένη (ΑΓΟΡ)	

Σφαιροβολία γυναικών	1	Κοντοκοινή Ευαγγελία (Πανιώνιος)	11.48
	2	Δελπιγίωργη Ελένη (ΑΓΟΡ)	9.48

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)		
1	ΟΦΗ	81
2	ΟΚΑ Αρκάδι	53
3	Ατρόμπος	48

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	ΟΚΑ Αρκάδι	56
2	ΟΦΗ	32
3	ΓΕΗ	14

Νεαροί Ρεθεμνιώτες αθλητές στα Αρκάδια του 1979. Από αριστερά όρθιοι: Μ. Μανουσάκης, Α. Μπενάκης, Λ. Ασβεσταδέλης, Γ. Σουφαλιδάκης και Β. Μανουσάκης. Κάτω: Στ. Ασβεσταδέλης και Γ. Λαχνιδάκης (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

Μ' (40ά) Αρκάδια (Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1980)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Παπαδάκης Ιωάννης (Κύδων)	
	2	Τζουβάρας Γιώργος (Εθνική Ενόπλων)	
	3	Διαλυνάς Μενέλαος (ΟΦΗ)	
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Παπαδάκης Ιωάννης (Κύδων)	23.4
	2	Μπενάκης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	24.8
	3	Βιζυριανάκης Γιώργος (ΟΚΑ Αρκάδι)	24.8
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Μαρινάκης Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	
	2	Διαλυνάς Μενέλαος (ΟΦΗ)	
	3	Σπυριδάκης Σπυρίδων (ΟΚΑ Αρκάδι)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Φωτίου Παναγιώτης (Παναθηναϊκός)	
	2	Κανίδης Χαρίτων (Ηρακλής Θεσσαλονίκης)	1.58.0
	3	Χριστοφάκης Ηλίας (ΓΕΗ)	
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Παπαδάκης Γιώργος (Παγκράτι)	3.54.3
	2	Ριζόπουλος Νικήτας (Παναθηναϊκός)	3.56.8
	3	Κοπιδάκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	3.57.4
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	
	2	Ρισόπουλος Νικήτας (Παναθηναϊκός)	
	3	Αντωνόπουλος (Παγκράτι)	
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	14.32.0
	2	Αντωνόπουλος (Παγκράτι)	14.46.0
	3	Καραγιάννης Γεώργιος (Φιλοθέη)	15.00.0

Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γιώργος (ΟΦΗ)	1.16.25
	2	Ψαρομιχαλάκης Νικόλαος (Παναθηναϊκός)	1.16.25
	3	Κούρος Γιάννης (Πανελλήνιος)	1.17.05
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Χρήστος (Παναθηναϊκός)	
	2	Καραγεώργος Αριστείδης (Παναθηναϊκός)	
	3	Καμπάς Κωνσταντίνος (Πανελλήνιος)	
Σκυταλοδρομία 4Χ100 μ. ανδρών	1	ΟΦΗ	
	2	ΟΚΑ Αρκαδίου	
	3	Ατρόμπος	
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	ΟΦΗ	
	2	ΓΕΗ	
	3	ΟΚΑ Αρκαδίου	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Συμεωνίδης Στέφανος (Εθνική Ενόπλων)	1.80
	2	Μιζεράκης Ι. (ΓΕΗ)	1.75
	3	Κόκκινος Γεώργιος (ΟΦΗ)	1.70
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Φιλανδάρκης Μιχάλης (ΟΦΗ)	6.93
	2	Συμεωνίδης Στέφανος (Εθνική Ενόπλων)	6.71
	3	Μαρκάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	6.51
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Μαθιουδάκης Γ. (ΓΕΗ)	13.45
	2	Τσιμισκάκης Ματθαίος (Ατρόμπος)	13.33
	3	Πλουμιστός Ανδρέας (ΑΓΟΡ)	13.16
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Χριστοφοράκης Αντώνιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	3.40
	2	Δυσεάκης (ΟΦΗ)	
	3	Μπραουδάκης Α. (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Καρατζάς Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	15.12
	2	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων)	15.04
	3	Σταυρουλάκης Αετός (Παναθηναϊκός)	14.50
Κρηπικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων)	15.14
	2	Σταυρουλάκης Αετός (Παναθηναϊκός)	14.80
	3	Μανουδάκης Θεόδωρος (Ολυμπιακός)	14.44
Ακοντισμός ανδρών	1	Τσουδερός Ιωάννης (ΑΓΟΡ)	50.80
	2	Παπαδουλάκης Νίκος (Κύδων)	49.52
	3	Χαλαμπαλάκης Γ. (ΓΕΗ)	47.60
Δισκοβολία ανδρών	1	Καρατζάς Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	48.60
	2	Βαρούχας Γεώργιος (ΓΕΗ)	45.70
	3	Μακρυδάκης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	41.28
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Ριτσάτου (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.6
	2	Κουκλάκη Θέρια (Κύδων)	13.9
	3	Παπαδάκη Δόμνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Περουνάκη (ΓΕΗ)	63.9
	2	Αποστολάκη (ΟΦΗ)	64.6
	3	Τζομπανάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	65.0
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Λαγουδάκη (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.25.4
	2	Αποστολάκη (ΟΦΗ)	2.25.5
	3	Σημαντρακή Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.30.0

Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Βενέρη (ΟΦΗ)	5.32.6
	2	Γιαννακάκη Ζαχαρένια (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.34.2
	3	Ζουρμπάκη Νικολέτα (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.35.7
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Μπερτζελέα Μεταξία (Παναθηναϊκός)	
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Τρουλλινού Κλαούντια (ΓΕΗ)	1.45
	2	Κουρμούλη (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.35
	3	Χατζάκη Ι. (ΟΦΗ)	1.30
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Αποστολάκη Αγγελική (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.55
	2	Χονδράκη (Κύδων)	4.47
	3	Σακαβέλη Κυριακή (ΟΦΑ Αρκαλοχωρίου)	4.40
Σφαιροβολία γυναικών	1	Χατζικωνσταντίνου Αθανασία (ΟΚΑ Αρκάδι)	10.46
	2	Δεληγιώργη Ελένη (ΑΓΟΡ)	9.94
	3	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	8.96
Δισκοβολία γυναικών	1	Μαρκάκη Αγγελική (ΟΚΑ Αρκάδι)	26.74
	2	Κορωνάκη Στέλλα (ΟΚΑ Αρκάδι)	25.94
	3	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	25.62

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)			
1	ΟΦΗ	80	8
2	ΟΚΑ Αρκάδι	55	9
3	Παναθηναϊκός	51	10
4	Εθνική Ενόπλων	32	11
5	ΓΕΗ	29	12
6	Ατρόμητος	29	13
7	Κύδων	28	14
			20
			11
			8
			8
			8
			7
			7

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	Αρκάδι	67
2	ΟΦΗ	27
3	ΓΕΗ	25
4	Κύδων Χανίων	12
5	Λιβυκός	9
6	Αναγέννηση Αρκαλοχωρίου	7
7	ΑΓΟΡ	5
8	Ψηλορείτης	3

Η πολυμελής αποστολή της ομάδας του ΟΦΗ στα Αρκάρδια του 1980
(Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΜΑ' (41α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1981)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Φιλανδάρκης Μιχάλης (ΟΦΗ)	
	2	Σουλτάνης Άγγελος (Εθνική Ενόπλων)	
	3	Μορφόπουλος Α. (ΟΦΗ)	
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Σουλτάνης Άγγελος (Εθνική Ενόπλων)	
	2	Διάκος Περικλής (ΓΕΗ)	
	3	Μπασδέκης Παύλος (Παναθηναϊκός)	
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Διάκος Περικλής (ΓΕΗ)	
	2	Μπασδέκης Παύλος (Παναθηναϊκός)	
	3	Δεπάστας Σπύρος (Εθνική Ενόπλων)	
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Δεπάστας Σπύρος (Εθνική Ενόπλων)	
	2	Αντωνίου Γ. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	
	3	Μπασδέκης Παύλος (Παναθηναϊκός)	
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Βαρδάκης Κωνσταντίνος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	
	2	Πιταροκοίλης Σ. (ΟΦΑ Αρκαλοχωρίου)	
	3	Παναγιωτάκης (ΟΦΗ)	
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Καραγιάννης Γ. (ΠΑΟΚ)	
	2	Γιαννακάκης Μάξιμος (Παναθηναϊκός)	
	3	Μπεκάκος (Πειραϊκός Σύνδεσμος)	
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γεώργιος (ΟΦΗ)	1.13.00
	2	Ψαρομιχαλάκης Νίκος (Παναθηναϊκός)	1.14.00
	3	Μπρέκνης Δημήτριος (Παλαιό Φάληρο)	1.15.00
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Χρήστος (Παναθηναϊκός)	
	2	Καραγεώργος Αριστείδης (Παναθηναϊκός)	
	3	Καμπάς Κωνσταντίνος (Πανελλήνιος)	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Κόκκινος Γεώργιος (ΟΦΗ)	
	2	Πετράκης Σ. (ΑΟ Κύδων Χανίων)	
	3	Κουτουλάκης Νεκτάριος (Κύδων Χανίων)	
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Φιλανδάρκης Μιχάλης (ΟΦΗ)	
	2	Σταγκουράκης Μιχαήλ (ΑΟ Ψηλορείτης)	
	3	Λυδάκης Δ. (ΓΕΗ)	
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Τσιμπισκάκης Ματθαίος (Ατρόμητος)	13.81
	2	Κόκκινος Γεώργιος (ΟΦΗ)	
	3	Λούκος Γ. (ΓΕΗ)	
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Μοσχόπουλος Θ. (Ολυμπιακός)	
	2	Χριστοφοράκης Αντώνιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	
	3	Χαμογιωργάκης (ΟΚΑ Αρκάδι)	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων)	
	2	Σταυρουλάκης Αετός (Παναθηναϊκός)	
	3	Κωνσταντόπουλος Νικόλαος (Παλαιό Φάληρο)	
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων)	
	2	Σταυρουλάκης Αετός (Παναθηναϊκός)	
	3	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	

Ακοντισμός ανδρών	1	Τσουδερός Ιωάννης (Παναθηναϊκός)	
	2	Τρουλλινός Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	
	3	Χαλαμπαλάκης Μάριος (ΓΕΗ)	
Δισκοβολία ανδρών	1	Μαυρογιάννης (Εθνική Ενόπλων)	
	2	Μακρυδάκης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι Ρεθύμνου)	
	3	Κωνσταντόπουλος Νικόλαος (Παλαιό Φάληρο)	
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Σημαντηράκη Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	
	2	Λαγουδιανάκη (ΕΓΟΗ)	
	3	Καλογιαννάκη (ΕΓΟΗ)	
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Σημαντηράκη Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	
	2	Ζουμπάκη Νικολέτα (ΟΚΑ Αρκάδι)	
	3	Αναγνώστου (ΕΓΟΗ)	
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Αποστολάκη (ΟΦΗ)	
	2	Παπατζανή Πόπη (ΟΚΑ Αρκάδι)	
	3	Λαγουδιανάκη (ΕΓΟΗ)	
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Παπαναστασίου Γεωργία (Πανιώνιος)	1.44.00
	2	Μπερτζελέα Μεταξία (Ατρόμπος)	1.44.01
	3	Παπατζανή Πόπη (Ατρόμπος)	2.00.00
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Τρουλλινού Κλαούντια (ΓΕΗ)	
	2	Αλεξάκη (ΓΕΗ)	
	3	Αυγουστάκη Ειρήνη (ΓΕΗ)	
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Αποστολάκη Αγγελική (ΟΚΑ Αρκάδι)	
	2	Κεφαλογιάννη (ΓΕΗ)	
	3	Τσανταρολάκη Ιωάννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	
Σφαιροβολία γυναικών	1	Ρηνακάκη Ουρανία (ΕΓΟΗ)	11.75
	2	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	
	3	Λιανδρή Ειρήνη (ΟΚΑ Αρκάδι)	

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)	
1	Εθνική Ενόπλων 53
2	ΟΦΗ 49
3	Παναθηναϊκός 46

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)	
1	ΟΚΑ Αρκάδι 45
2	ΓΕΗ 33
3	ΕΓΟΗ 25

Οι νικήτριες στα 800 μ. στα Αρκάδια του 1981. Διακρίνονται από αριστερά:
Α. Αποστολάκη, Π. Παπατζανή και
Μ. Λαγουδιανάκη (Προσωπική συλλογή
Π. Παπατζανή)

ΜΒ΄ (42α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1982)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Φιλανδάρακης Μιχάλης (ΟΦΗ)	11.1
	2	Μπατίλας Ιωάννης (Κύδων)	11.4
	3	Ψαρουδάκης Κωνσταντίνος (Ατρόμπος)	11.4
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Βλαζάκης Μιχαήλ (Εθνική Ενόπλων)	23.2
	2	Σταγκουράκης Μιχαήλ (ΑΟ Ψηλορείτης)	23.2
	3	Ψαρουδάκης Κωνσταντίνος (Ατρόμπος)	23.3
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Διαλυνάς Μενέλαος (ΟΦΗ)	53.5
	2	Αρναντωνάκης Ξενοφών (ΓΣ Ελευθ. Βενιζέλος)	54.8
	3	Μπασδέκης Παύλος (Παναθηναϊκός)	54.8
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Κολτσιδας Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων)	2.07.6
	2	Βαρδάκης Νικόλαος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.08.0
	3	Πετρόπουλος Κ. (ΕΓΟΗ)	2.09.4
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Κολτσιδας Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων)	4.27.0
	2	Βαρδάκης Νικόλαος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.27.8
	3	Χριστοφάκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	4.28.0
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Γεωργακόπουλος Χ. (Εθνική Ενόπλων)	16.49.6
	2	Πιταροκόιλης Σ. (ΟΦΑ Αρκαλοχωρίου)	16.49.9
	3	Τσιμενάκης Εμμανουήλ (ΟΦΗ)	17.15.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γεώργιος (ΟΦΗ)	1.10.52
	2	Λαζαρίδης Κυριάκος (ΦΑΣ Νάουσα)	1.11.00
	3	Καραχάλιος Κώστας (Πανελλήνιος)	1.14.00
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Καμπάς Κωνσταντίνος (Πανελλήνιος ΓΣ)	49.05.03
	2	Κομανταχάκης Γεώργιος (ΕΓΟΗ)	52.15.46
	3	Παναγιωτάκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	
Σκυταλοδρομία 4X100 μ. ανδρών	1	ΟΦΗ	47.0
	2	Κύδων	47.9
	3	ΓΕΗ	48.6
Σκυταλοδρομία 4X300 μ. ανδρών	1	Αρκάδι	2.36.1
	2	Κύδων	2.36.1
	3	ΓΕΗ	2.36.2
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μαρσέλος Μάνος (Πανιώνιος)	1.85
	2	Τριγωνάκης Χαράλαμπος (Πανιώνιος)	1.85
	3	Συμεωνίδης Στέφανος (Εθνική Ενόπλων)	1.80
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Φιλανδάρακης Μιχάλης (ΟΦΗ)	
	2	Σταγκουράκης Μιχάλης (ΑΟ Ψηλορείτης)	
	3	Μαρκάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	6.21
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Καπερώνης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	14.13
	2	Κόκκινος Γεώργιος (ΟΦΗ)	13.40
	3	Τσιμπισκάκης Ματθαίος (Ατρόμπος)	13.26
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Πολύδωρας Σπυρίδων (Πανελλήνιος ΓΣ)	3.40
	2	Τιμωνίδης Μενέλαος (ΟΦΗ)	3.20
	3	Κυρώσης Σάκης (ΑΕΚ)	3.20

Σφαιροβολία ανδρών	1	Σταυρουλάκης Λετός (Παναθηναϊκός)	16.01
	2	Κωνσταντόπουλος Νικόλαος (Παλαιό Φάληρο)	13.02
	3	Δεδούκος Γ. (Πειραιϊκός)	12.60
Κρηπικό βόλι	1	Σταυρουλάκης Λετός (Παναθηναϊκός)	15.05
	2	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	13.84
	3	Κοσμαδάκης Χαραλαμπος (ΟΦΗ)	13.39
Ακοντισμός ανδρών	1	Μακρυγιάννης Λεωνίδας (Εθνική Ενόπλων)	63.92
	2	Ανυφαντάκης Στέλιος (Ολυμπιακός)	
	3	Χαλαμπαλάκης Μάριος (ΓΕΗ)	53.50
Δισκοβολία ανδρών	1	Γκίρτζης Κωνσταντίνος (Εθνική Ενόπλων)	51.50
	2	Τιμωνίδης Μενέλαος (ΟΦΗ)	42.00
	3	Καλέργης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκαδί)	39.80
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Τζιτζιρα Κυριακή (Ηρακλής Θεσσαλονίκης)	12.6, 2
	2	Σημαντηράκη Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκαδί)	13.2
	3	Καλογιαννάκη Σοφία (ΕΓΟΗ)	13.3
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Λαγουδιανάκη Μαρία (ΕΓΟΗ)	66.8
	2	Σημαντηράκη Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκαδίου)	66.8
	3	Μαθιουδάκη Χρυσή (ΓΕΗ)	75.8
Αρκαδίου δρόμος γυναικών		Παπατζανή Πόπη (ΟΚΑ Αρκαδίου)	
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Αποστολάκη Α. (ΟΦΗ)	2.47.5
	2	Παπατζανή Πόπη (ΟΚΑ Αρκαδί)	2.52.7
	3	Μπακατσάκη Μαρία (Κύδων)	2.53.1
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Θωμαδάκη Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκαδίου)	5.43.5
	2	Πλουμίδου Νίκη (ΓΕΗ)	53.3
	3	Χιώτη Π. (ΓΕΗ)	5.57.6
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Καντιφεδάκη Θεοδώρα (Πειραιϊκός)	1.45
	2	Μπακατσάκη Σοφία (Κύδων)	1.40
	3	Αυγουστάκη Ειρήνη (ΓΕΗ)	1.40
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Χονδράκη (Κύδων)	4.52
	2	Αποστολάκη Αγγελική (ΟΚΑ Αρκαδί)	4.47
	3	Καντιφεδάκη Θεοδώρα (Πειραιϊκός)	4.35
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	10.69
	2	Τσιριγιώτη Ζαχαρούλα (Πειραιϊκός)	10.23
	3	Χατζικωνσταντίνου Αθανασία (ΟΚΑ Αρκαδίου)	9.99
Δισκοβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	32.24
	2	Δελπγιώργη Ελένη (Πειραιϊκός)	26.84
	3	Χατζικωνσταντίνου Αθανασία (ΟΚΑ Αρκαδίου)	23.64
Ακοντισμός γυναικών	1	Δελπγιώργη Ελένη (Πειραιϊκός)	27.78
	2	Ζερβουδάκη Βασιλική (Κύδων)	26.30
	3	Ελευθεριάδου Αικατερίνη (ΓΕΗ)	25.80
Σκυταλοδρομία 4Χ100 μ. γυναικών	1	ΕΓΟΗ	57.3
	2	Κύδων	58.0
	3	ΓΕΗ	60.6
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. γυναικών	1	Κύδων	3.12.9
	2	ΟΚΑ Αρκαδί	3.16.4

Ο αθλητής του Παναθηναϊκού Λετός Σταυρουλάκης, πρώτος νικητής στη σφαιροβολία ανδρών (Προσωπική συλλογή Α. Σταυρουλάκη)

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)		
1	Εθνική Ενόπλων	93
2	ΟΦΗ	84
3	ΓΕΗ	43
4	Κύδων Χανίων	37
5	ΟΚΑ Αρκάδι	31,5
6	Ατρόμπος Ρεθ.	19
7	ΑΟ Παλαιού Φαλήρου	12
8	ΟΦ Αρκαλοχωρίου	10,5
9	ΑΟ Ψηλορείτης	10
10	ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας	10

Βαθμ. σωματείων (γυναίκες)		
1	ΟΚΑ Αρκάδι	70
2	ΓΕΗ	63
3	Κύδων	46
4	Πειραικός	29
5	ΕΓΟΗ	28

ΜΓ΄ (43α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8-9/11/1983)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Φιλανδάρκης Μιχάλης (ΟΦΗ)	10.68
	2	Σουλτάνης Άγγελος (Εθνική Ενόπλων)	11.02
	3	Σταγκουράκης Μιχαήλ (ΑΟ Ψηλορείτης)	11.10
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Διάκος Περικλής (ΓΕΗ)	
	2	Σταγκουράκης Μιχαήλ (ΑΟ Ψηλορείτης)	23.5
	3	Μπενάκης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	23.5
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Ανδρεάδης Βασίλης (Εθνική Ενόπλων)	53.05
	2	Μερικωβίτης Γιάννης (Εθνική Ενόπλων)	53.79
	3	Παπαμιχαήλ Γ. (ΓΑΣ Μεγάλου Αλεξάνδρου)	54.10
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Σπύρου Σπύρος (ΓΣ Παγκύπρια)	1.58.55
	2	Μακαντάνης Βασίλης (Πανελλήνιος)	1.59.05
	3	Δρακογιαννάκης Γ. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.01.83
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Σπύρου Σπύρος (ΓΣ Παγκύπρια)	4.13.03
	2	Μαντακάνης Βασίλης (Πανελλήνιος ΓΣ)	4.14.58
	3	Παπαδάκης Γ. (Εθνική Ενόπλων)	4.16.89
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Τσατσάκης Αντώνης (ΟΦΗ)	16.01.25
	2	Ταραμάς Ιωάννης (Πανελλήνιος ΓΣ)	16.02.77
	3	Κυριασιδιάς (Παναθηναϊκός)	16.20.97
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γιώργος (Εθνική Ενόπλων)	1.09.25
	2	Ψαρομιχαλάκης Νίκος (Εθνική Ενόπλων)	1.14.32
	3	Τσιγγέρογλου Αθανάσιος (Πανελλήνιος ΓΣ)	1.14.37
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Χρήστος (Παναθηναϊκός)	39.58.01
	2	Καμπάς Κωνσταντίνος (Εθνική Ενόπλων)	44.08.34
	3	Ορφανόπουλος Δημήτριος (ΑΕΚ)	44.08.34

Σκυταλοδρομία 4X100 μ. ανδρών	1	Εθνική Ενόπλων	
	2	ΓΕΗ	
	3	ΑΟ Ψηλορείτης	48.1
Σκυταλοδρομία 4X300 μ. ανδρών	1	Ομάδα Εθνικής Ενόπλων	
	2	Ομάδα ΓΕΗ	
	3	Ομάδα ΟΚΑ Αρκάδι	
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Κουτουλάκης Νεκτάριος (Κύδων)	1.90
	2	Ανδρεάδης Βασίλης (Εθνική Ενόπλων)	1.85
	3	Δαβαρίας Ε. (ΟΚΑ Αρκαδίου)	1.65
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Φιλανδράκης Μιχάλης (ΟΦΗ)	7.02
	2	Μαρινάκης Δημήτριος (ΟΦΗ)	5.95
	3	Βυζιριανάκης Γεώργιος (ΟΚΑ Αρκαδίου)	5.77
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Βασιλάκης Γεώργιος (ΓΕΗ)	13.46
	2	Τσιμπισκάκης Ματθαίος (Ρεθυμνιακός)	13.35
	3	Μαρκογιαννάκης Παναγιώτης (ΓΕΗ)	12.89
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Σακελαριάδης Ηλίας (Πανελλήνιος)	4.35
	2	Χριστοφοράκης Αντώνης (ΟΚΑ Αρκαδίου)	3.10
	3	Μελικώνης Δημήτριος (ΕΓΟΗ)	3.00
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός ΓΣ)	14.45
	2	Κωνσταντόπουλος Νικόλαος (Παλαιό Φάληρο)	12.91
	3	Κοσμαδάκης Χαράλαμπος (ΟΦΗ)	12.57
Κρηπικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός ΓΣ)	14.80
	2	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	13.65
	3	Κοσμαδάκης Χαράλαμπος (ΟΦΗ)	12.58
Ακοντισμός ανδρών	1	Μακρυγιάννης Λεωνίδα (Εθνικός Αθηνών)	67.04
	2	Χαλαμπαλάκης Μάριος (ΓΕΗ)	58.70
	3	Βενέρης Ευάγγελος (ΓΕΗ)	51.92
Δισκοβολία ανδρών	1	Παπακωνσταντίνου Κωνσταντίνος (Παναθηναϊκός)	45.04
	2	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	44.76
	3	Μακρυδάκης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	41.18
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Καλογιαννάκη Σοφία (ΕΓΟΗ)	
	2	Πανταλού Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.5
	3	Βασαρμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	14.1
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Μπακατσάκη Σοφία (Κυδών)	65.2
	2	Μαστοράκη Ζαφειρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	66.5
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Σφακιανάκη Δήμητρα (Εφηβος Χίου)	1.32.57
	2	Μπασσιούκα Δήμητρα (Πανελλήνιος)	1.36.35
	3	Μπερτζελέα Μεταξία (Παναθηναϊκός)	1.41.36
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Κοσμαδάκη Δέσποινα (ΟΦΗ)	2.31.9
	2	Θωμαδάκη Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.34.0
	3	Σφακιανάκη Δήμητρα (Εφηβος Χίου)	2.36.4
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Κοσμαδάκη Δέσποινα (ΟΦΗ)	5.07.52
	2	Τσακίρη (Λιβυκός)	5.31.21
	3	Βασσάλου Ελένη (ΟΚΑ Αρκαδι)	5.35.16

Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Μπακατσάκη Μαρία (Κύδων)	1.45
	2	Χριστονάκη Ξένια (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.35
	3	Αρβανιτάκη Μαρία (ΓΕΗ)	1.35
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Φραγκούλη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.86
	2	Αποστολάκη Αγγελική (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.83
	3	Τσανταρολάκη Ιωάννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.77
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	11.45
	2	Χατζικωνσταντίνου Αθανασία (ΟΚΑ Αρκάδι)	9.59
	3	Πολομαρκάκη Μαρία (ΓΕΗ)	9.30
Δισκοβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	34.02
	2	Στυλιανάκη Ελένη (ΓΕΗ)	28.90
	3	Χατζικωνσταντίνου Αθανασία (ΟΚΑ Αρκάδι)	25.20
Ακοντισμός γυναικών	1	Ζερβουδάκη Βάσω (Κύδων)	38.56
	2	Πλουμίδη Νίκη (ΓΕΗ)	30.30
	3	Τσιρινδάνη Δέσποινα (ΟΚΑ Αρκάδι)	29.66
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. γυναικών	1	Λιβυκός Ιεράπετρας	
	2	Αρκάδι	
	3	ΓΕΗ	

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)								
1	Εθνική Ενόπλων	69	7	Παναθηναϊκός	22	13	ΕΑΡ	11
2	ΓΕΗ	69	8	Μ. Αλέξανδρος Γιαννιτσών	19	14	ΕΓΟΗ	6
3	ΟΚΑ Αρκάδι	55	9	ΑΟ Ψηλορείτης	17	15	Λιβυκός Ιεράπετρας	4
4	ΟΦΗ	48	10	Εθνικός Αθηνών	15	16	Πανιώνιος	3
5	Πανελλήνιος	27	11	Παλαιό Φάληρο	13	17	Πειραιϊκός	1
6	Κύδων	25	12	ΓΣ Παγκύπρια	12			

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	ΟΚΑ Αρκάδι	72
2	ΓΕΗ	49
3	Λιβυκός Ιεράπετρας	32
4	Κύδων	30
5	ΟΦΗ	17
6	ΕΓΟΗ	11
7	Παναθηναϊκός	2

Ο τερματισμός της αθλήτριας του Αρκαδίου Π. Παπατζανή το 1983 σε μια από τις πρώτες συμμετοχές γυναικών στον Αρκάδιο δρόμο (Προσωπική συλλογή Π. Παπατζανή)

ΜΔ΄ (44α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1984

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Καμπανάκης Νίκος (Σπρειακός)
	2	Παλιεράκης Σταύρος (ΟΚΑ Αρκάδι)
	3	Κουνδουράκης Νίκος (ΓΕΗ)
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Καμπανάκης Νίκος (Σπρειακός)
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Μαρινάκης Δημήτρης (ΟΦΗ)
	2	Ρεθυμνιωτάκης Χαράλαμπος (ΟΦΗ)
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Ανέστης Λουκάς (ΑΚΟ Λειβαδιάς)
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Αφορδακός Γιώργος (ΟΦΗ)
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γιώργος (ΟΦΗ)
	2	Ψαρομιαχαλάκης Νίκος (Παναθηναϊκός)
	3	Μιχόπουλος Γιώργος (Εθνικός Αθηνών)
Δρόμος 10 χιλ. βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Χρήστος (Παναθηναϊκός)
Σκυταλοδρομία 4Χ100 μ. ανδρών	1	ΟΦΗ
	2	ΟΚΑ Αρκαδίου
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	ΟΦΗ
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Σταγάκης Βασίλειος (ΟΚΑ Αρκάδι)
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Σταύρακας Γεράσιμος (Εθνική Ενόπλων)
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Μαρκογιαννάκης Παναγιώτης (ΓΕΗ)
Άλμα επί κοντώ ανδρών	1	Μελικώνης Δημήτριος (ΕΓΟΗ)
Σφαιροβολία ανδρών	1	Κωνσταντόπουλος Νίκος (Παλαιό Φάληρο)
Κρηπικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)
Ακοντισμός ανδρών	1	Χαλαμπαλάκης Μάριος (ΓΕΗ)
Δισκοβολία ανδρών	1	Γραμματικάκης Νίκος (ΓΕΗ)
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Σχολιάδου Αργυρώ (ΕΓΟΗ)
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Γιαννικάκη Αργυρώ (Κύδων)
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Παπαζανή Πόπη (ΟΚΑ Αρκάδι)
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Κοσμαδάκη Δέσποινα (ΟΦΗ)
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Κοσμαδάκη Δέσποινα (ΟΦΗ)
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Χριστονάκη Ξένια (ΟΚΑ Αρκάδι)
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Φραγκούλη Μαρία (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)
	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)
Σφαιροβολία γυναικών	2	Δοκιμάκη Στέλλα (ΟΦΗ)
	1	Στυλιανάκη Ελένη (ΓΕΗ)
Δισκοβολία γυναικών	1	Στυλιανάκη Ελένη (ΓΕΗ)
Ακοντισμός γυναικών	1	Αγγουριδάκη Ελένη (ΟΦΗ)
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. γυναικών	1	Ομάδα (ΟΦΗ)

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)		
1	ΟΦΗ	62
2	ΓΕΗ	56
3	Αρκάδι	49

Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)		
1	ΟΦΗ	68
2	Αρκάδι	53
3	ΓΕΗ	43

Αθλητές του Αρκάδιου δρόμου το 1984 στην εκκίνηση από τη Μονή Αρκαδίου. Διακρίνεται καθήμενη στο κάτω μέρος της φωτογραφίας η Π. Παπατζανή (Προσωπική συλλογή Π. Παπατζανή)

Ο Χ. Λιονής (αριστερά) μαζί με αθλήτη από Αθήνα (στο μέσο) και τον Σ. Σηφογιαννάκη τερματίζουν από κοινού στον Αρκάδιο δρόμο (Προσωπική συλλογή Χ. Λιονή)

ΜΕ΄ (45α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8-9/11/1985)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Καμπανάκης Νίκος (Σπρειακός)	11.3
	2	Κουνδουράκης Νίκος (ΓΕΗ)	11.7
	3	Μπενάκης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.8
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Μαρινάκης Δημήτρης (ΟΦΗ)	23.4
	2	Καμπανάκης Νίκος (Σπρειακός)	23.7
	3	Μπενάκης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	23.8
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Ρεθυμνιωτάκης Χαράλαμπος (ΟΦΗ)	52.3
	2	Κοτσυφάκης Ιωάννης (ΓΕΗ)	56.5
	3	Μπαριτάκης Εμμανουήλ (Λιβυκός Ιεράπετρας)	58.3
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Καρανάσιος Νικόλαος (Παναθηναϊκός)	2.04.8
	2	Καρτέρης Κωνσταντίνος (ΟΦΗ)	2.07.6
	3	Πατεράκης Εμμανουήλ (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.08.0
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γιώργος (ΟΦΗ)	4.02.1
	2	Αφορδακός Κωνσταντίνος (ΑΟ Λασιθίου)	4.08.1
	3	Καρανάσιος Νικόλαος (Παναθηναϊκός)	4.12.4
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	15.16.5
	2	Μάλλιαρης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	15.24.7
	3	Αφορδακός Κωνσταντίνος (ΑΟ Λασιθίου)	16.14.8
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γεώργιος (ΟΦΗ)	1.13.0
	2	Ψαρομιχαλάκης Νικόλαος (Παναθηναϊκός)	1.15.5
	3	Αφορδακός Στέργιος (ΑΟ Λασιθίου)	1.17.0
Δρόμος 10 χιλιομέτρων βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Χρήστος (Παναθηναϊκός)	48.43.0
	2	Καραγεώργος Αριστείδης (Παναθηναϊκός)	48.43.0
	3	Καστάνης Σπυρίδων (Πανιώνιος)	51.25.0
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	ΟΦΗ	2.39.6
	2	ΓΕΗ	2.43.0
	3	ΟΚΑ Αρκάδι	2.47.1
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μινούδης Μιχαήλ (Εθνική Ενόπλων)	1.85
	2	Σταγάκης Βασίλειος (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.75
	3	Σπφάκης Μ. (ΓΕΗ)	1.75
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Μελικώνης Δημήτριος (ΕΓΟΗ)	6.51
	2	Θεοδοσουλάκης Γεώργιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	6.39
	3	Αλέξης Γεώργιος (ΓΕΗ)	6.31
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Βασιλάκης Γεώργιος (ΓΕΗ)	13.62
	2	Θεοδοσουλάκης Γεώργιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.39
	3	Μαρκογιαννάκης Παναγιώτης (ΓΕΗ)	13.29
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός ΓΣ)	15.36
	2	Σταυρουλάκης Αετός (Παναθηναϊκός)	14.57
	3	Κουρμούλης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	12.69
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός ΓΣ)	15.78
	2	Σταυρουλάκης Αετος (Παναθηναϊκός)	15.52
	3	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	13.92

Ακοντισμός ανδρών	1	Γεωργακάκης Αντώνιος (ΟΦΗ)	51.30
	2	Βενέρης Ευάγγελος (ΓΕΗ)	50.50
	3	Λέκκας Αλέξανδρος (ΟΦΗ)	48.04
Δισκοβολία ανδρών	1	Ντόκος Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	44.70
	2	Γραμματικάκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	43.16
	3	Μακριδάκης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	41.00
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Βασαμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	12.9
	2	Σχολιάδου Αργυρώ (ΕΓΟΗ)	13.4
	3	Βασάλου Σόνια (ΟΚΑ Αρκάδιου)	13.6
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Βασαμίδου Μαρίνα (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)	26.4
	2	Χναράκη Ελένη (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)	28.4
	3	Κοτζαμπουγιούκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	28.5
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Απλαδά Ευγενία (ΟΦΗ)	63.4
	2	Καφούση Κυριακή (ΟΦΗ)	66.2
	3	Κεφαλούκου Μαρία (ΟΦΗ)	67.4
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Παπατζανή Πόπη (ΟΚΑ Αρκάδι)	
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Κοσμαδάκη Δέσποινα (ΟΦΗ)	2.24.5
	2	Φραγκούλη Μαρία (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.36.4
	3	Στεφανιδάκη Ελένη (Κύδων)	2.41.4
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Κοσμαδάκη Δέσποινα (ΟΦΗ)	5.01.9
	2	Θωμαδάκη Κωνσταντίνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.27.8
	3	Παυλιδάκη Αργυρώ (ΟΦΗ)	5.39.7
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Χριστονάκη Ξένια (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.55
	2	Αυγουστάκη Ειρήνη (ΓΕΗ)	1.50
	3	Μαστοράκη Ελένη (ΓΕΗ)	1.35
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Σχολιάδου Αργυρώ (ΕΓΟΗ)	4.65
	2	Κεφαλούκου Μαρία (ΟΦΗ)	4.55
	3	Σουμπασακη Ελένη (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.55
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	13.06
	2	Δοκιμάκη Στέλλα (ΟΦΗ)	11.47
	3	Στυλιανάκη Ελένη (ΓΕΗ)	9.54
Δισκοβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	35.60
	2	Στυλιανάκη Ελένη (ΓΕΗ)	32.52
	3	Δοκιμάκη Στυλιανή (ΟΦΗ)	27.22
Ακοντισμός γυναικών	1	Ζερβουδάκη Βασιλική (ΑΟ Κύδων Χανίων)	37.76
	2	Αγγουριδάκη Ελένη (ΟΦΗ)	35.98
	3	Κωστάκη Αγγελική (ΟΚΑ Αρκάδι)	34.12
Δρόμος βάρην 5.000 μέτρων γυναικών	1	Μπερτζελέα Μεταξία (Παναθηναϊκός)	29.13.0
	2	Πανουτσοπούλου Δήμητρα (Παναθηναϊκός)	29.54.0
	3	Γαβαλάκη Καλλιόπη (Παναθηναϊκός)	31.14.0
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. γυναικών	1	Λιβυκός Ιεράπετρας	3.13.1
	2	ΟΚΑ Αρκάδι	3.13.2
	3	ΓΕΗ	3.24.2

Βαθμολογία σωματείων (άνδρες)			Βαθμολογία σωματείων (γυναίκες)								
1	ΟΦΗ	75	1	ΟΦΗ	55	4	Λιβυκός Ιεράπετρας	42	7	ΕΓΟΗ	11
2	ΓΕΗ	59	2	ΓΕΗ	54	5	Παναθηναϊκός	15	8	ΟΦΑ	8
3	ΟΚΑ Αρκάδι	55	3	ΟΚΑ Αρκάδι	54	6	Κύδων		9	ΑΓΟΡ	2

ΜΣΤ΄ (46α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1986)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Μαρινάκης Δημήτριος (ΟΦΗ)	11.1
	2	Σταθόπουλος Σεραφεΐμ (Εθνική Ενόπλων)	11.1
	3	Καμπανάκης Νίκος (Σπειακός)	11.2
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Μυλωνάς Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	23.1
	2	Καμπανάκης Νίκος (Σπειακός)	24.1
	3	Φρέσκος Π. (Σπειακός)	24.5
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Ρεθυμνωτάκης Χαράλαμπος (ΟΦΗ)	53.5
	2	Σταθόπουλος Σεραφεΐμ (Εθνική Ενόπλων)	55.5
	3	Μπαριτάκης Εμμανουήλ (Λιβυκός Ιεράπετρας)	57.8
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Χριστοδούλου Αναστάσιος (Εθνική Ενόπλων)	2.09.6
	2	Πατεράκης Εμμανουήλ (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.10.2
	3	Ντουντουλάκης Αντ. (Κύδων)	2.21.8
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Καρακατσάνης Σταύρος (Εθνική Ενόπλων)	4.18.2
	2	Πατεράκης Εμμανουήλ (Λιβυκός)	4.27.7
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Καρακατσάνης Σταύρος (Εθνική Ενόπλων)	16.27.6
	2	Τσιγγέρογλου Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	16.25.7
	3	Αποστολόπουλος Γ. (Πλισσός Αθήνας)	17.21.5
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	1.08.52
	2	Τσιγγέρογλου Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	1.09.59
	3	Ψαρομιχαλάκης Νικόλαος (Εθνική Ενόπλων)	1.19.24
Δρόμος 10 χιλιομ. βάδην ανδρών	1	Καστάνης Σπυρίδων (Πανιώνιος)	49.05.0
	2	Γιούλης Παναγιώτης (Εθνική Ενόπλων)	50.50.0
	3	Αλεξάκης Νικόλαος (Πανιώνιος)	50.59.0
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Σταγάκης Βασίλειος (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.85
	2	Σηφάκης Μ. (ΓΕΗ)	1.85
	3	Μελικώνης Δημήτριος (ΕΓΟΗ)	1.80
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Μυλωνάς Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	6.68
	2	Μελικώνης Δημήτριος (ΕΓΟΗ)	6.32
	3	Νικάκης Νεκτάριος (ΟΚΑ Αρκάδι)	6.12
Σφαιροβολία ανδρών	1	Σταυρουλάκης Αετός (Παναθηναϊκός)	15.78
	2	Κορκορνιτήτας Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	15.22
	3	Αποστολόπουλος Γ. (Πλισσός Αθηνών)	14.04
Κρητικό βόλι	1	Σταυρουλάκης Αετός	15.90
	2	Καλαντζής Αθανάσιος (Παλαιό Φάληρο)	13.51
	3	Κουρμούλης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.38
Ακοντισμός ανδρών	1	Μακρυγιάννης Λεωνίδας (Εθνική Ενόπλων)	61.60
	2	Γεωργακάκης Αντώνιος (ΟΦΗ)	59.36
	3	Χαλαμπαλάκης Μάριος (ΓΕΗ)	53.42

Δισκοβολία ανδρών	1	Παπαδάκης Δημήτριος (Κύδων)	41.40
	2	Καργάκης Παναγιώτης (ΟΚΑ Αρκάδι)	39.90
	3	Αρσενόπουλος Ε. (Ιλισσός Αθηνών)	39.26
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Βασαμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	12.7
	2	Χαλκιαδάκη Στυλιανή (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.4
	3	Παπαδάκη Δ. (ΟΦΑ)	13.5
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Βασαμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	26.2
	2	Χαλκιαδάκη Στυλιανή (ΟΚΑ Αρκάδι)	27.8
	3	Παπαδάκη Δ. (ΟΦΑ)	28.1
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Πετρουλάκη Ελένη (Σπειακός ΑΟ)	66.6
	2	Σακαβέλη Δ. (ΟΦΑ)	67.9
	3	Ξανθάκη Μ. (ΓΕΗ)	69.1
Δρόμος βάδην 10.000 μέτρων γυναικών	1	Γαβαλάκη Καλλιόπη (Παναθηναϊκός)	27.20
	2	Πανουτσοπούλου Δήμητρα (Παναθηναϊκός)	27.30.5
	3	Μαλαργκούτσου Τ. (Ναύπλιο)	31.20.2
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Μπουρνέλη Σοφία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.30.1
	2	Φραγκούλη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.31.0
	3	Χαντράκη Γ. (ΟΦΗ)	2.40.6
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Μπουρνέλη Σοφία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.06.7
	2	Σακαβέλη Δ. (ΟΦ Αρκαλοχωρίου)	5.18.8
	3	Χατζάκη Γ. (ΟΦΗ)	6.03.1
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Φιλιππάκη Αναστασία (Κύδων)	1.50
	2	Μαυρεδάκη Αναστασία (Κύδων)	1.45
	3	Αυγουστάκη Μ. (ΓΕΗ)	1.40
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Σχολιάδου Αργυρώ (ΕΓΟΗ)	4.64
	2	Γενιτζάκη Δ. (ΓΕΗ)	4.60
	3	Πετρουλάκη Ελένη (Σπειακός)	4.36
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	13.56
	2	Δοκιμάκη Στυλιανή (ΟΦΗ)	12.38
	3	Αγγουριδάκη Ελένη (ΟΦΗ)	12.01
Δισκοβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	37.00
	2	Αγγουριδάκη Ελένη (ΟΦΗ)	32.88
	3	Δοκιμάκη Στυλιανή (ΟΦΗ)	31.20
Ακοντισμός γυναικών	1	Κωστάκη Αγγελική (ΟΚΑ Αρκάδι)	34.90
	2	Σχολιάδου Αργυρώ (ΕΓΟΗ)	33.06
	3	Καλαταράκη Π. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	32.50

Ο τερματισμός των 400 μ. με νικητή τον Χ. Ρεθυμνιωτάκη στα Αρκάδια του 1986 (Προσωπική συλλογή Χ. Ρεθυμνιωτάκη)

MZ' (47a) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1987)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Τέφας Σωτήριος (Εθνική Ενόπλων)	11.2
	2	Φιλανδάρικης Μιχάλης (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)	11.4
	3	Παπαδάκης Μιχάλης (ΓΕΗ)	11.8
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Ζαμπετάκης Γεώργιος (Κύδων Χανίων)	23.8
	2	Κορνάρος Γεώργιος (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)	24.4
	3	Παπαδάκης Μιχάλης (ΓΕΗ)	24.4
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Κορνάρος Γεώργιος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	54.7
	2	Ντινιτάκης Δ. (ΑΟ Κύδων Χανίων)	55.1
	3	Τσόγκας Γρηγόρης (ΟΚΑ Αρκάδι)	55.8
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Χάντζος Εμμανουήλ (Ολυμπιακός)	2.04.7
	2	Διαλεκτάκης Π. (ΟΦΗ)	2.05.5
	3	Φραγκιεδάκης Γιώργος (Κύδων Χανίων)	2.07.3
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γιώργος (ΟΦΗ)	4.01.4
	2	Διαλεκτάκης Π. (ΓΕΗ)	4.15.9
	3	Φριαγκιεδάκης Γιώργος (Κύδων Χανίων)	4.16.0
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γιώργος (ΟΦΗ)	14.50.4
	2	Τσιγγέρογλου Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	15.38.0
	3	Καμπιτάκης Μιλτιάδης (ΟΦΗ)	16.39.3
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γιώργος (Εθνική Ενόπλων)	1.10.48
	2	Πρέκης Φ. (Σέβας)	1.16.03
	3	Σαριδάκης Κ. (ΓΕΗ)	1.19.52
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	Ομάδα Κύδων Χανίων	2.34.1
	2	ΟΚΑ Αρκάδι	2.35.8
	3	Λιβυκός Ιεράπετρας	2.37.6
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μαρσέλλος Μάνος (Πανιωνιός ΓΣΣ)	2.00
	2	Μωράκης Γρηγόρης (ΑΟ Κύδων Χανίων)	1.80
	3	Σταματάκης Διονύσης (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.80
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Φιλανδάρικης Μιχάλης (Λιβυκός Ιεράπετρας)	6.97
	2	Μίχας Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	6.61
	3	Κόκκινος Γεώργιος (ΟΦΗ)	6.58
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Κόκκινος Γεώργιος (ΟΦΗ)	14.14
	2	Σαβιολάκης Κ. (ΓΕΗ)	11.45
	3	Παπαδάκης Ε. (ΓΕΗ)	11.10
Σφαιροβολία ανδρών	1	Κουτσούκης Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	18.44
	2	Ταμπακάκης Δ. (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)	13.16
	3	Κωνσταντόπουλος Νίκος (Παλαιό Φάληρο)	12.33
Κρηπικό βόλι	1	Ανδριανόπουλος Κωνσταντίνος (Εθνική Ενόπλων)	14.90
	2	Κουρμούλης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.76
	3	Καλατζής Αθανάσιος (ΑΟ Παλαίου Φαλήρου)	13.46
Ακοντισμός ανδρών	1	Νταγκουνάκης Εμμανουήλ (Κύδων Χανίων)	50.54
	2	Μαθιουδάκης Ξ. (ΑΟ Χουμέρι)	46.94
	3	Βογιατζάκης Π. (ΟΚΑ Αρκάδι)	41.96

Δισκοβολία ανδρών	1	Κουτσούκης Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	51.14
	2	Ανδριανόπουλος Κωνσταντίνος (Εθνική Ενόπλων)	43.60
	3	Παπαδακης Δημήτριος (Κύδων Χανίων)	42.16
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Βασαρμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	12.7
	2	Μανιτάκη Λ. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	13.7
	3	Χρυσοχεράκη Θεοδοσία (Κύδων Χανίων)	14.0
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Βασαρμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	26.5
	2	Μανιαδάκη Φ. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	28.9
	3	Παπαδάκη Μ. (ΟΚΑ Αρκάδι)	31.0
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Χαλκιαδάκη Στυλιανή (ΟΚΑ Αρκάδι)	62.9
	2	Μουλίτσα Α. (ΟΚΑ Αρκάδι)	66.5
	3	Πετρουλάκη Ελένη (Σπειατικός ΑΟ)	66.6
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Τρουμπούκη Γεωργία (Εθνική Ενόπλων)	2.04.7
	2	Μπουρνέλη Σοφία (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.19.7
	3	Φραγκούλη Μαρία (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.30.7
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Μπουρνέλη Σοφία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.53.6
	2	Φραγκούλη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.09.9
	3	Νικολιδάκη Δ. (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.42.0
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Διώδου Ελένη (Πανελλήνιος ΓΣ)	
Άλλα εις μήκος γυναικών	1	Αγγελιδάκη Έλλη (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.92
	2	Πετρουλάκη Ελένη (Σπειατικός ΑΟ)	4.46
	3	Πετρακάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.41
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	13.44
	2	Αγγουριδάκη Ελένη (ΟΦΗ)	11.58
	3	Χατζικωνσταντίνου Αθανασία (ΟΚΑ Αρκάδι)	09.96
Δισκοβολία γυναικών	1	Κοτσιφάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	28.92
	2	Κολοκοτρώνη Τ. (Κύδων)	28.46
	3	Δαμανάκη Σ.	23.96
Ακοντισμός γυναικών	1	Αγγουριδάκη Ελένη (ΟΦΗ)	46.52
	2	Καλαντζάκη Γ. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	35.48
	3	Βαονάκη Ελένη (ΟΚΑ Αρκάδι)	23.92
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. γυναικών		Βροντάκη-Παλιεράκη-Τοκτάκη-Μουλίτσα (ΟΚΑ Αρκάδι)	

Η ομάδα του ΟΚΑ «Αρκάδι» στην παρέλαση των αθλητών/τριών στα Αρκάδια του 1987 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσακή)

ΜΗ΄ (48α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1988)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Φιλανδaráκης Μιχάλης (Λιβυκός Ιεράπετρας)	11.35
	2	Σταματάκης Ν. (ΟΦΗ)	12.00
	3	Βαρουξάκης Μ. (Κύδων)	12.00
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Μαρινάκης Δημήτριος (ΟΦΗ)	23.12
	2	Μεραμβελιωτάκης Ι. (Βιάννος)	24.11
	3	Βαρουξάκης Μ. (Κύδων)	24.36
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Μαρινάκης Δημήτριος (ΟΦΗ)	51.90
	2	Μεραμβελιωτάκης Ι. (ΟΦΑ)	53.39
	3	Βέριγος Μ. (ΟΚΑ Αρκάδι)	55.47
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Λιναρδάτος Ανδρέας (Εθνική Ενόπλων)	2.07.9
	2	Φραγκιεδάκης Γεώργιος (Κύδων)	2.08.5
	3	Ραφαηλάκης Ελευθέριος (ΑΟ Λασιθίου)	2.09.1
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων/ΟΦΗ)	4.08.4
	2	Φραγκιεδάκης Γεώργιος (Κύδων)	4.17.2
	3	Λαζαρίδης Κυριάκος (Εθνική Ενόπλων/ΦΑΣΝ)	4.21.3
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Ανδριόπουλος Σπύρος (Εθνική Ενόπλων)	14.51.0
	2	Πετράκης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων/ΟΦΗ)	14.51.7
	3	Καρακατσάνης Σταύρος (Εθνική Ενόπλων/ΠΓΣ)	15.48.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Τσιγγέρογλου Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	1:11.18
	2	Τζαβολάκης Νίκος (Εθνική Ενόπλων)	1:12.49
	3	Ψαρομιχαλάκης Νίκος (Εθνική Ενόπλων)	1:18.10
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας	2.36.0
	2	ΟΚΑ Αρκάδι	2.37.9
	3	ΟΦΑ	2.39.1
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μαρσέλος Μάνος (Εθνική Ενόπλων/ΠΑΝ)	2.00
	2	Σταγάκης Βασίλης (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.95
	3	Τσιλιεδάκης Σταύρος (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.60
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Φιλανδaráκης Μιχάλης (Λιβυκός)	6.79
	2	Παμπαλιάρης Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων)	6.54
	3	Καλαϊτζάκης Μ. (ΟΦΑ)	5.84
Άλμα εις τριπλούν ανδρών	1	Παμπαλιάρης Δημήτρης (Εθνική Ενόπλων/ΓΣΗ)	12.49
	2	Μαρσέλος Μάνος (Εθνική Ενόπλων/ΠΑΝ)	12.36
Σφαιροβολία ανδρών	1	Κουτσούκης Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	17.87
	2	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	15.49
	3	Σταματάκης Μηνάς (ΟΚΑ Αρκάδι)	12.34
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	
	2	Ανδριανόπουλος Κων/νος (Εθνική Ενόπλων/ΠΓΣ)	13.78
	3	Καλαντζής Αθανάσιος (Παλαιό Φάληρο)	13.58
Ακοντισμός ανδρών	1	Δασκαλάκης Νικόλαος (Κύδων)	51.84
	2	Ρουτζίνσκι Ρωμ. (Κύδων)	50.28
	3	Γιορταζάκης Ν. (Εθνικός Αθηνών)	49.72
Δισκοβολία ανδρών	1	Κουτσούκης Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων/ΠΣ)	51.06
	2	Ανδριανόπουλος Κων/νος (Εθνική Ενόπλων/ΠΓΣ)	42.72
	3	Τσιανάκας Δημήτριος (ΟΦΗ)	41.96

Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Βασαρμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	12.20
	2	Τωμαδάκη Ιωάννα (Κύδων)	12.72
	3	Παπαδάκη Κ. (ΟΦ Αρκαλοχωρίου)	12.90
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Βασαρμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	25.68
	2	Παυλιδάκη Ν. (ΟΦΗ)	27.91
	3	Κασσωτάκη Χ. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	28.97
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Λιοντάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	62.40
	2	Χαλκιαδάκη Στυλιανή (ΟΚΑ Αρκάδι)	62.72
	3	Χρυσοχεράκη Θεοδοσία (Κύδων)	65.73
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Μπουρνέλλη Σοφία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.25.1
	2	Παπαδάκη Ναταλία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.28.1
	3	Φραγκούλη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.30.5
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Μπουρνέλλη Σοφία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.58.1
	2	Παπαδάκη Ναταλία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.10.4
	3	Φραγκούλη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.17.1
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Καρπούζα Βασιλική (Πανελλήνιος)	
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Πατακού Στ. (ΟΚΑ Αρκάδι Ρεθύμνου)	1.45
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Αγγελιδάκη Έλλη (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.02
	2	Μπρόκου Μαρία (ΑΟ Λασιθίου)	4.85
	3	Χαλκιαδάκη Στυλιανή (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.59
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	13.32
	2	Τζάρα Χριστίνα (Εθνικός Αθηνών)	11.95
	3	Δοκιμάκης Στυλιανή (ΟΦΗ)	11.83
Δισκοβολία γυναικών	1	Δοκιμάκη Στυλιανή (ΟΦΗ)	
	2	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	31.62
	3	Κοτσυφάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	30.90
Ακοντισμός γυναικών	1	Ρουτζικι Μιρέλα (Κύδων)	39.86
	2	Βαονάκη Ελένη (ΟΚΑ Αρκάδι)	26.74
	3	Παπαδοπούλου Ξ. (ΟΦΗ)	24.20
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. γυναικών	1	Ομάδα ΓΣ Λιβυκού Ιεράπετρας	3.01.7

Οι νικήτριες του ακοντισμού γυναικών στα Αρκάδια του 1988. Διακρίνονται από αριστερά: Ε. Βαονάκη, Μ. Ρουτζίνσκι και Ξ. Παπαδοπούλου και, δεξιά, ο πρόεδρος του ΟΚΑ «Αρκάδι» Μ. Μουρτζανός και ο Β. Φύκιος (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΜΘ΄ (49α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1989)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Καλιπόσης Στέργιος (Εθνική Ενόπλων)	11.67
	2	Δαμανάκης Στέφανος (ΟΚΑ Αρκάδι)	12.57
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Καλιπόσης Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων/ΓΣΗ)	24.31
	2	Μαραγκουδάκης Γ. (Κύδων Χανίων)	25.05
	3	Κυδωνάκης Νεκτάριος (ΟΚΑ Αρκάδι)	25.38
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Καλιπόσης Στέργιος (Εθνική Ενόπλων/ΓΣΗ)	56.38
	2	Νεχραΐμ Ουαλί (Λιβυκός Ιεράπετρας)	57.97
	3	Ασπράδάκης Ν. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	60.10
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Καλιπόσης Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων/ΓΣΗ)	2.06.80
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γιώργος (ΟΦΗ)	4.20.80
	2	Αφορδακός Μιχάλης (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.22.15
	3	Τσανταράκης Δημοσθένης (Κύδων)	4.27.00
Δρόμος 3000 μέτρων ανδρών	1	Πετράκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	9.15.49
	2	Σωτηρόπουλος Χρήστος (Εθνική Ενόπλων/Άρης)	9.20.22
	3	Αφορδακός Μιχάλης (Λιβυκός Ιεράπετρας)	9.34.30
Αρκάδιος δρόμος	1	Σωτηρόπουλος Χρήστος (Εθνική Ενόπλων/Άρης)	1.10.10
	2	Ποντικής Κων/νος (Εθνική Ενόπλων/Απόλλων)	1.11.05
	3	Λαμπρακάκης Στ. (Ανεξάρτητος)	1.21.06
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	ΟΚΑ Αρκάδι (Γ. Βασάλος- Σ. Δαμανάκης-Ν. Κυδωνάκης-Α. Παπουτσιδάκης)	2.35.5
	2	Λιβυκός Ιεράπετρας	2.38.5
	3	Κύδων	2.39.4
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Σταγάκης Βασίλειος (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.95
	2	Σταματάκης Διονύσης (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.80
	3	Χατζάκης Παναγιώτης (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.80
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Μαραγκουδάκης Αναστάσιος (Κύδων)	6.16
	2	Σταματάκης Μαν. (ΟΦΗ)	6.06
	3	Μανιάτογλου Αθανάσιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.05
Σφαιροβολία ανδρών	1	Κουτσούκης Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων/ΠΣ)	17.90
	2	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	16.32
	3	Σταυρουλάκης Αετός (Κύδων)	14.61
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός ΓΣ)	17.34
	2	Σταυρουλάκης Αετός (Κύδων)	15.04
	3	Ανδριανόπουλος Κων/νος (Εθνική Ενόπλων/ΠΓΣ)	13.98
Ακοντισμός ανδρών	1	Στούπης Ευάγγελος (Κύδων)	51.20
	2	Πλουμιστός Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	46.96
	3	Μοσχονάς Νικόλαος (ΟΚΑ Αρκάδι)	45.54
Δισκοβολία ανδρών	1	Κουτσούκης Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων/ΠΣ)	49.30
	2	Ανδριανόπουλος Κων/νος (Εθνική Ενόπλων/ΠΓΣ)	40.96
	3	Μαυρόπουλος Δ. (Εθνική Ενόπλων)	39.38
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Βασαρμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	12.91
	2	Τωμαδάκη Ιωάννα (Κύδων)	14.31
	3	Χαλκιαδάκη Στέλλα (ΟΚΑ Αρκάδι)	14.59

Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Βασαρμίδου Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	26.30
	2	Χαλκιαδάκη Στέλλα (ΟΚΑ Αρκάδι)	27.92
	3	Τωμαδάκη Ιωάννα (Κύδων)	28.68
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Λιοντάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	67.8
	2	Παλιεράκη Ελπίδα (Ρεθυμνιακός)	75.0
	3	Μουλίτσα (Ρεθυμνιακός)	
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Μπουρνέλη Σοφία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.39.2
	2	Κοκκινάκη Αλεξάνδρα (Κύδων)	2.42.1
	3	Φιλανδαράκη Μ. (Λιβυκός)	2.46.2
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Παπαδάκη Ναταλία (Λιβυκός)	5.09.5
	2	Φιλανδαράκη Μ. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.32.9
	3	Τζανιδάκη Μ. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.52.0
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Μπουρνέλη Σοφία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.50.0
	2	Βλεβαράκη Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.51.3
	3	Δαμιουλάκη Ειρήνη (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.09.0
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Δαμουλάκη Ε. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.03
	2	Πετρακάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.95
	3	Μαράκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.50
Σφαιροβολία γυναικών	1	Βαγγέ Ευφροσύνη (ΓΕΗ)	13.50
	2	Κοτσυφάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	12.32
	3	Δημοπούλου Α. (ΑΟ Μέγαρα)	10.8
Δισκοβολία γυναικών	1	Κοτσυφάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	33.14
	2	Νταντή Δέσποινα (ΓΣ Λιβυκός Ιεράπετρας)	30.80
	3	Μαρουλή Φιλιά (ΟΦΗ)	30.40
Ακοντισμός γυναικών	1	Μαυρεδάκη Αν. (Κύδων)	22.60
	2	Τζάνα Ι. (ΟΚΑ Αρκάδι)	19.66
	3	Τραχανατζή Γ. (ΟΚΑ Αρκάδι)	18.96
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. γυναικών	1	Λιβυκός Ιεράπετρας	2.58.9
	2	Κύδων Χανίων	3.10.7

Οι αθλήτριες (από αριστερά) Σ. Χαλκιαδάκη, Μ. Βασαρμίδου και Ι. Τωμαδάκη στο βάθρο των νικητριών του δρόμου 200 μ. στα Αρκάδια του 1989 (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσαάκη)

Ν' (50ά) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1990)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κουτάκης Νικόλαος (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.22
	2	Κυδωνάκης Νεκτάριος (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.49
	3	Νέχεμ Οαλίμ (Λιβυκός Ιεράπετρας)	11.56
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Βαρβεράκης Γεώργιος (ΓΕΗ)	23.80
	2	Μαραγκουδάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	23.85
	3	Κουτάκης Νικόλαος (ΟΚΑ Αρκάδι)	24.08
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Κυδωνάκης Νεκτάριος (ΟΚΑ Αρκάδι)	55.9
	2	Δερμιτζάκης Ανδρέας (Λιβυκός Ιεράπετρας)	57.8
	3	Ροδίτης Μιχαήλ (Λιβυκός Ιεράπετρας)	59.0
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Τσιάκουλας Νικόλαος (ΣΕΦ Αρκαδικός)	2.08.7
	2	Τζιράκης Νικόλαος (ΟΦΗ)	2.08.8
	3	Μαντιδάκης Νεκτάριος (ΓΕΗ)	2.15.8
Δρόμος 3000 μέτρων ανδρών	1	Φραγκεδάκης Γεώργιος (Κύδων)	9.27.7
	2	Αφορδακός Μιχαήλ (Λιβυκός Ιεράπετρας)	9.33.0
	3	Γαϊτανάκης Λεωνίδας (Λιβυκός Ιεράπετρας)	9.38.6
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γεώργιος (ΟΦΗ/Εθνική Ενόπλων)	1.11.05
	2	Τζαγκαράκης Δήμος (Κύδων)	
	3	Χαϊτίδης Ο. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	Κύδων Χανίων	2.35.0
	2	ΟΚΑ Αρκάδι	2.36.7
	3	Ομάδα Λιβυκού Ιεράπετρας	2.42.2
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Πολυχρονάκης Γεωργιος (ΓΣ Ελευθ.Βενιζέλος)	6.10
	2	Μανιάτογλου Αθανάσιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.25
	3	Μαραγκουδάκης Αναστάσιος (Κύδων Χανίων)	5.16
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μαγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	14.60
	2	Μήλιος Γεώργιος (Τρίτων Θεσσαλονίκης)	14.46
	3	Κωνσταντόπουλος Νίκος (Παλαιό Φάληρο)	12.02
Ακοντισμός ανδρών	1	Ανυφαντάκης Ευάγγελος (Ολυμπιακός)	53.38
	2	Πλουμιστός Ανδρέας (Ρεθυμνιακός)	50.88
	3	Νταγκουνάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	49.80
Δισκοβολία ανδρών	1	Φουρναράκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	39.04
	2	Βαρούχας Γεώργιος (ΓΕΗ)	38.25
	3	Τσιανάκας Δημήτριος (ΟΦΗ)	34.76
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Τωμαδάκη Ιωάννα (Κύδων)	12.70
	2	Χαλκιαδάκη Στέλλα (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.00
	3	Σταυράκακη Ευγενία	14.20
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Βασιλικάκη Δάφνη (Κύδων)	27.60
	2	Χαλκιαδάκη Στέλλα (ΟΚΑ Αρκάδι)	27.90
	3	Ελευθεράκη Δέσποινα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	29.00
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Λιοντάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	65.3
	2	Βαγδάτη Τζούλια (Λιβυκός Ιεράπετρας)	74.1
	3	Ξενικάκη Νικολέτα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	81.3

Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Παπαδάκη Ναταλία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.23.5
	2	Φιλανδαράκη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.34.1
	3	Πακιουφάκη Μαρία (Λιβυκός Ιεραπετρας)	2.36.9
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Στεφανουδάκη Ελένη (Κύδων)	
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Πετρακάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.78
	2	Λιαπάτα Χρυσοβαλάντω (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.70
	3	Καπαράκη Αικατερίνη (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.66
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Αλεξανδράκη Δήμητρα (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.50
	2	Μαρκοπούλου Πηνελόπη (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.45
	3	Κανάκη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.45
Ακοντισμός γυναικών	1	Σταγάκη Στυλιανή (ΓΕΗ)	26.86
	2	Χατζάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	25.28
	3	Μανουσάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	21.52
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. γυναικών	1	Κύδων Χανίων	3.08.3
	2	Λιβυκός Ιεράπετρας	3.14.8
	3	Β' ομάδα Κύδωνα Χανίων	3.22.7

Οι νικήτριες στο αγώνισμα των 200 μ. στα Αρκάδια του 1990. Διακρίνονται, από αριστερά, οι Σ. Χαλκιάδακη, Δ. Βασιλικάκη και Δ. Ελευθεράκη (Ψηφ. αρχείο Β. Μανουσάκη)

ΝΑ΄ (51α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1991)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Νεχέμ Ουαλί (Λιβυκός Ιεράπετρας)	11.87
	2	Κυδωνάκης Νεκτάριος (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.93
	3	Κανδηλιεράκης Εμμανουήλ (Κύδων)	11.95
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Καλογιάννης Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων/ ΓΣΚΑΡΑ)	51.48
	2	Βαρβεράκης Γεώργιος (ΓΕΗ)	52.65
	3	Νεχέμ Ουαλί (Λιβυκός Ιεράπετρας)	53.07
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Χριστόπουλος Σπύρος (Εθνική Ενόπλων/ Ολυμπιακός)	2.01.6
	2	Φραγκιεδάκης Γεώργιος (Κύδων)	2.03.0
	3	Κακατσάκης Θεοκλής (Κύδων)	2.04.4

Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Χριστόπουλος Σπύρος (Εθν. Ενόπλων/Ολυμπιακός)	4.03.3
	2	Ανδριόπουλος Σπύρος (Εθνική Ενόπλων/ΑΠΣΠ)	
	3	Φραγκιεδάκης Γεώργιος (Κύδων Χανίων)	4.17.2
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Ανδριόπουλος Σπύρος (Εθνική Ενόπλων/ΑΠΣΠ)	8.40.9
	2	Αφορδακός Μιχαήλ (Λιβυκός Ιεράπετρας)	9.16.4
	3	Πούλακας Γεώργιος (Κύδων)	10.02.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων/ΟΦΗ)	1.11.05
	2	Τσιγγέρογλου Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων/ΠΓΣ)	1.12.06
	3	Τσανταράκης Δημοσθένης (Κύδων)	1.13.43
Σκυταλοδρομία 4X300 μ. ανδρών	1	Κύδων	2.36.25
	2	ΟΚΑ Αρκαδίου	2.37.53
	3	Λιβυκός Ιεράπετρας	2.38.95
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Μαραγκουδάκης Αναστάσιος (Κύδων)	6.60
	2	Βογιατζάκης Δημήτριος (ΓΕΗ)	6.07
	3	Μαρρής Γεώργιος (ΟΦΗ)	5.79
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Σταγάκης Βασίλειος (ΟΚΑ Αρκαδί)	1.95
	2	Γιάντσιος Ιωάννης (Εθνική Ενόπλων/ΠΑΟ)	1.95
	3	Χατζάκης Παναγιώτης (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.85
Σφαιροβολία ανδρών	1	Αλατσαπιανός Ευάγγελος (Πειραικός)	15.49
	2	Μπουλούς Ηλίας (Εθνική Ενόπλων/ΑΓΕΧ)	15.22
	3	Πασιώτης Δημήτριος (Παλαιό Φάληρο)	12.83
Ακοντισμός ανδρών	1	Ανυφαντάκης Ευαγγ. (Εθν. Ενόπλων/Ολυμπιακός)	58.30
	2	Περιστέρης Αθανάσιος (Εθνικός Αθηνών)	50.08
	3	Νταγκουνάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	47.60
Δισκοβολία ανδρών	1	Αλατσαπιανός Ευάγγελος (Πειραικός)	49.78
	2	Ανδριανόπουλος Κων/νος (Εθν. Ενόπλων/Πανελ.)	45.31
	3	Τσιανάκας Δημήτριος (ΟΦΗ)	39.36
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	15.60
	2	Μπουλούς Ηλίας (Εθνική Ενόπλων/ΑΓΕΧ)	14.95
	3	Ανδριανόπουλος Κων/νος (Εθν. Ενόπλων/Πανελ.)	14.29
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Τωμαδάκη Ιωάννα (Κύδων)	13.22
	2	Λιοντάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	13.29
	3	Βασιλακάκη Δάφνη (Κύδων)	13.63
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Λιοντάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	61.03
	2	Βασιλακάκη Δάφνη (Κύδων)	65.20
	3	Τζανιδάκη Ελένη (Λιβυκός Ιεράπετρας)	68.55
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Κοκκινάκη Άντα (Κύδων)	2.28.07
	2	Πακιουφάκη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.32.02
	3	Τσικαλουδάκη Ειρήνη (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.32.88
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Πακιουφάκη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.16.3
	2	Τσικαλουδάκη Ειρήνη (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.47.0
	3	Πετσαγκουράκη Αγγελική (Λιβυκός Ιεράπετρας)	6.05.4
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Κουλιεράκη Ρόζα (ανεξάρτητη Χανίων)	1.47.50
	2	Ανυφαντάκη Γεωργία (ΟΚΑ Αρκαδί Ρεθύμνου)	1.55.23
	3	Πελαντάκη Αγγελική (Κύδων)	2.00.34

Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Στρατάκη Αργυρώ (ΟΦΗ)	4.86
	2	Καπαράκη Αικατερίνη (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.71
	3	Πετρακάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.64
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Αλεξανδράκη Δήμητρα (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.55
	2	Κανάκη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.45
	3	Στρατάκη Αργυρώ (ΟΦΗ)	1.45
Σφαιροβολία γυναικών	1	Κοτσυφάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	12.84
	2	Σταφυλάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	10.86
	3	Μαράκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	9.33
Δισκοβολία γυναικών	1	Μαρουλη Φιλιά (ΟΦΗ)	38.62
	2	Κοτσυφάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	32.38
	3	Μαράκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	29.38
Ακοντισμός γυναικών	1	Χατζάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	32.78
	2	Σταγάκη Στυλιανή (ΓΕΗ)	28.36
	3	Μανουσάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	24.68
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. γυναικών	1	Κύδων Χανίων	3.07.16
	2	Λιβυκός Ιεράπετρας	3.09.44

ΝΒ΄ (52α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 7-8/11/1992)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Παναγιωτόπουλος Γ. (Εθν. Ενόπλων/Παναχαϊκή)	11.0
	2	Ναυπλιώτης Ιωάννης (Εθν. Ενόπλων/ΓΣΚηφισιάς)	11.2
	3	Λελέκης Θεόδωρος (Εθνική Παίδων)	11.5
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Μαντελίδης Π. (Εθν. Ενόπλων/ΓΣ Κερασίνη)	52
	2	Βαρβεράκης Γεώργιος (ΓΕΗ)	53.1
	3	Παπούλιας Π. (Εθν. Ενόπλων/ΓΣ Ηλιούπολης)	54.1
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Παυλόπουλος Π. (Εθν. Ενόπλων/ΓΕ Πύργου)	2.00.6
	2	Παλληκάρης Σεραφείμ (Εθν. Ενόπλων/ΓΣ Κάδμος)	2.00.7
	3	Φραγκιεδάκης Γεώργιος (Κύδων)	2.05.7
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Χριστόπουλος Σπυρίδων (Ολυμπιακός)	4.04.3
	2	Ανδριόπουλος Σπ. (Εθν. Ενόπλων/ΑΠΣ Πάτρας)	4.04.9
	3	Καραγιάννης Βασίλειος (Εθνική Ενόπλων)	4.05.4
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Ντούμας Χρήστος (Πανιώνιος)	8.26.3
	2	Ανδριόπουλος Σ. (Εθν. Ενόπλων/ΑΠΣ Πάτρας)	8.30.0
	3	Κωτσίου Θεοφάνης (Εθνική Παίδων)	8.40.0
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων/ΟΦΗ)	1.10.30
	2	Ζαλαβράς Αθανάσιος (Εθν. Ενόπλων/ΓΣ Τρικάλων)	1.11.32
	3	Τσιγγέρογλου Αθανάσιος (Εθνική Ενόπλων/Άρνης)	1.13.16
Σκυταλοδρομία 4Χ300 μ. ανδρών	1	Εθνική Παίδων	2.27.84
	2	Εθνική Ενόπλων	2.35.36
	3	ΓΕΗ	2.35.75
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Βασδέκης Σπυρίδων (Εθν. Ενόπλων/Ολυμπιακός)	7.52
	2	Μαραγκουδάκης Αναστάσιος (Κύδων)	6.88
	3	Καναβάς Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	6.08

Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Γιάντσιος Ιωάννης (Εθν. Ενόπλων/Παναθηναϊκός)	2.00
	2	Πελαντάκης Νικόλαος (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.85
	3	Δερμιτζάκης Ανδρέας (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.65
Σφαιροβολία ανδρών	1	Κουτσούκης Δημήτριος (Εθν. Ενόπλων/Πειραικός)	17.39
	2	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	15.22
	3	Βογιατζής Γεώργιος (Κύδων)	11.75
Ακοντισμός ανδρών	1	Ζούβελος Ιωάννης (Εθνική Παίδων)	57.10
	2	Κουτσοχέρας Ιωάννης (ΓΣ Χαλκίδας)	55.70
	3	Δασκαλάκης Νικόλαος (Κύδων)	55.00
Δισκοβολία ανδρών	1	Ανδριανόπουλος Κων/νος (Εθν. Ενόπλων/Πανελ.)	45.74
	2	Καργάκης Παναγιώτης (ΟΚΑ Αρκάδι)	37.26
	3	Βαρούχας Γεώργιος (ΓΕΗ)	36.94
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	16.02
	2	Ανδριανόπουλος Κων/νος (Εθν. Ενόπλων/Πανελ.)	13.90
	3	Καλατζής Αθανάσιος (Παλαιό Φάληρο)	12.50
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Λιοντάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	13.1
	2	Τσικαλάκη Μιχαέλα (Σπειακός)	13.4
	3	Καραγιαννάκη Βασιλική (ΓΕΗ)	13.6
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Λιοντάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	61.63
	2	Χρυσοχεράκη Θεοδοσία (Κύδων)	66.22
	3	Κατσιμπρα Κωνσταντίνα (Κύδων)	69.45
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Μήτσου Λουκία (Εθνική Κορασίδων)	2.35.1
	2	Καραγιαννάκη Βασιλική (ΓΕΗ)	2.37.8
	3	Καλογεράκη Εμμανουέλα (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.38.8
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Κουλιεράκη Ρόζα (ανεξάρτητη/Χανιά)	1.51.20
	2	Ανυφαντάκη Γεωργία (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.04.03
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Πετρακάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.76
	2	Στρατάκη Αργυρώ (ΟΦΗ)	4.70
	3	Καλαϊτζή Ελίζα (ΓΕΗ)	4.62
Σφαιροβολία γυναικών	1	Σταφυλάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	10.93
	2	Μαράκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	9.62
	3	Καλονάκη Σοφία (ΓΕΗ)	9.28
Δισκοβολία γυναικών	1	Μαράκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	33.34
	2	Βαρούχα Ανθούλα (ΓΕΗ)	33.24
	3	Σταφυλάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	27.98
Ακοντισμός γυναικών	1	Χατζάκη Χριστίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	34.02
	2	Μανουσάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	27.14
	3	Φανιουδάκη Ελένη (Ηρόδοτος Αλικαρνασσού)	26.80

ΝΓ΄ (53α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου «Παύλος Βαρδινογιάννης», 7-8/11/1993)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κουτάντος Ευάγγελος (ΓΕΗ)	11.6
	2	Κυπριωτάκης Ελευθέριος (ΟΦΗ)	11.53
	3	Τσόγκας Γρηγόρης (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.70

Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Ρεθυμνιωτάκης Χαράλαμπος (Εθν. Ενόπλων/ΟΦΗ)	23.8
	2	Γιανναδάκης Νίκος (ΓΕΗ)	24.76
	3	Κουτάντος Βαγγέλης	25.10
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Ρεθυμνιωτάκης Χαράλαμπος (Εθν. Ενόπλων/ΟΦΗ)	50.7
	2	Ναυπλιώτης Νικόλαος (Εθνική Ενόπλων/ΑΕΚ)	
	3	Κουτσουδάκης Γιώργος (Ηρόδοτος)	53.55
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Καρρές Σταύρος (Εθνική Ενόπλων/Πανελλήνιος)	2.03.22
	2	Γιανναδάκης Νίκος (ΓΕΗ)	2.04.35
	3	Θεοδωρίδης Δημήτριος (Πανελλήνιος)	2.05.53
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Βούζης Αντώνιος (Εθν. Ενόπλων/ΠΑΟ)	4.14.52
	2	Μαυροειδής Χρήστος (Φλόγα Παγκρατίου)	4.15.19
	3	Τσικρικός Περικλής (Πανελλήνιος)	4.16.12
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Βούζης Αντώνιος (Εθν. Ενόπλων/ΠΑΟ)	15.41.0
	2	Πανδρέοπουλος Π. (Εθν. Ενόπλων/Φλόγα Καρδίτσας)	15.44
	3	Χαραμής Π. (Εθν. Ενόπλων/Φλόγα Καρδίτσας)	15.45
Αρκάδιος δρόμος	1	Χαραμής Παναγιώτης (Εθν. Ενόπλων/Φλόγα)	1.26.10
	2	Αφορδακός Γεώργιος (Εθν. Ενόπλων/ΟΦΗ)	1.28.17
	3	Θεοδωρίδης Δημήτριος (Πανελλήνιος)	1.28.40
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Χατζηγιάννης Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	7.21
	2	Καναβάς Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	6.73
	3	Κονταζάκης Βαγγέλης (ΟΦΗ)	6.51
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Τσούγκος Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	2.00
	2	Καστρινάκης Ελευθέριος (ΓΕΗ)	1.95
	3	Πελαντάκης Νίκος (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.90
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός ΓΣ)	14.22
	2	Ελευθερίου Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	14.02
	3	Πασιώτης Δημήτρης (Παλαιό Φάληρο)	12.83
Ακοντισμός ανδρών	1	Δασκαλάκης Νικόλαος (Κύδων)	52.88
	2	Καλαϊτζάκης Νίκος (ΟΦΗ)	51.88,
	3	Παπαδάκης Ζαχαρίας (ΕΑΡ)	47.94
Δισκοβολία ανδρών	1	Ελευθερίου Χρήστος (Εθνική Ενόπλων/ΑΕΚ)	46.16
	2	Ανδριανόπουλος Κωνσταντίνος (Εθν. Ενόπλων)	42.62
	3	Βαρούχας Γιώργος (ΓΕΗ)	36.92
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	14.22
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Βασιλάκη Αικατερίνη (ΓΕΗ)	13.66
	2	Καλαϊτζή Ελισάβετ (ΓΕΗ)	14.30
	3	Αεράκη Καλλιόπη (Σπειακός)	14.76
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Βασιλάκη Αικατερίνη (ΓΕΗ)	28.4
	2	Σταυρακάκη Μαρία (Σπειακός)	30.5
	3	Αιμαλάκη Γαλάτεια (ΑΟ Λασιθίου)	31.9
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Παναουδάκη Ευαγγελία (Εθνική Ενόπλων)	1.01.89
	2	Αίλαμάκη Γαλάτεια (ΑΟ Λασιθίου)	1.05.95
	3	Γεωργαλάκη Νάντια (ΕΑΡ)	1.06.60

Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Παναουδάκη Ευαγγελία (Εθνική Ενόπλων)	2.24.0
	2	Σωκλιανού Ελευθερία (Λιβυκός)	2.38.70
	3	Κλόντζα Σοφία (ΑΟ Λασιθίου)	2.40.75
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Μανουσάκη Ελπίδα (Αθληση Ηρακλείου)	2.02.12
	2	Κουλιεράκη Ρόζα (Ανεξάρτητη)	2.10.01
		Κουτήφαρη Κωνσταντίνα (ΓΕ Πύργου)	2.22.15
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Γκελιτά Κυριακή (Εθνική Ενόπλων/Πανελλήνιος)	1.45
	2	Καρακυριάκου Έρη (ΟΦΗ)	1.45
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Αντιφιλιώπη Όλγα (ΓΕΗ)	5.22
	2	Τρυπογιάννη Αικατερίνη (ΓΕΗ)	4.94
	3	Καλαϊτζή Ελισάβετ (ΓΕΗ)	4.74
Σφαιροβολία γυναικών	1	Σταφυλάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	10.11
	2	Καλονάκη Σοφία (ΓΕΗ)	9.64
	3	Φραγκουλατζή Παγώνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	18.64
Δισκοβολία γυναικών	1	Κρέτσιφ Ζαφειρία (Παναθηναϊκός)	40.38
	2	Βαρούχα Ανθή (ΓΕΗ)	31.98
	3	Σταφυλάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	31.50
Ακοντισμός γυναικών	1	Κατζουράκη Δέσποινα (ΑΟ Κύδων Χανίων)	39.18
	2	Κλωνιζάκη Στέλλα (ΑΟ Κύδων Χανίων)	34.08
	3	Φραγκουλατζή Παγώνα (Αρκάδι)	18.64

ΝΔ' (54α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κεντρο Γάλλου, 5-6/11/1994 & Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/1994)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Μπίσμπας Στυλιανός (Εθνική Ενόπλων)	10.77
	2	Κουτάντος Ευάγγελος (ΓΕΗ)	10.85
	3	Κιμιωνής Ιωσήφ (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.27
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Αλεξόπουλος Αλέξιος (Εθν. Ενόπλων/Πανελ.)	21.40
	2	Κουτάντος Ευάγγελος (ΓΕΗ)	22.58
	3	Γιανναδάκης Νίκος (ΓΕΗ)	22.75
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Ναυπλιώτης Νίκος (Εθνική Ενόπλων/ΑΕΚ)	50.09
	2	Γιανναδάκης Νίκος (ΓΕΗ)	51.5
	3	Χριστογιάννης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	53.1
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Καρρές Σταύρος (Εθνική Ενόπλων/ΠΓΣ)	1.59.00
	2	Μισόκαλος Παναγιώτης (Εθνική Ενόπλων)	2.06.6
	3	Αρετάκης Γεώργιος (Κύδων)	2.06.6
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Καρρές Σταύρος (Εθνική Ενόπλων/ΠΓΣ)	3.58.10
	2	Κελαϊδής Ιωσήφ (Εθνική Ενόπλων)	4.00.8
	3	Μαστοράκης Εμμανουήλ (Σηπειακός)	4.12.89
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Γκάτσις Αλέξανδρος (Εθνική Ενόπλων)	15.16.11
	2	Χριστόπουλος Σπύρος (Εθνική Ενόπλων)	15.18.11
	3	Μαμαντάκης Εμμανουήλ (Σηπειακός)	16.12.55
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων/ΟΦΗ)	1.13.45
	2	Σαριδάκης Ιωάννης (Ομιλ. Υπεραπ. Κρήτης)	1.16.11
	3	Αννεσιάδης Χρήστος (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.19.55

Σκυταλοδρομία 4Χ100 μ. ανδρών	1	Εθνική Ενόπλων	44.75
	2	ΓΕΗ	45.90
	3	ΟΚΑ Αρκάδι	47.20
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Μαρής Γ. (ΓΕΗ)	6.46
	2	Ξυδάκης Πρίamos (ΓΕΗ)	6.28
	3	Παπαδάκης Μιχάλης (ΕΑΡ)	6.00
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Ρεγκούκος Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων/ΓΣΚ)	1.98
	2	Κασρινάκης Λευτέρης (ΓΕΗ)	1.94
	3	Ρηγάκης Δημήτρης (Λιβυκός)	1.90
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	15.01
	2	Σταματάκης Μηνάς (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.10
	3	Γεωργιακάκης Αντώνιος (Κύδων)	12.69
Ακοντισμός ανδρών	1	Μαρτόλος Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	63.28,
	2	Δασκαλάκης Νικόλαος (Κύδων)	54.22
	3	Στούπης Ευάγγελος (Κύδων)	51.34
Δισκοβολία ανδρών	1	Παπαδόπουλος Χρήστος (Εθνική Ενόπλων/ΓΣΗ)	55.42
	2	Βαρούχας Γεώργιος (ΓΕΗ)	39.74
	3	Βογιατζής Νικόλαος (Κύδων)	37.90
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	15.66
	2	Σταματάκης Μηνάς (ΟΚΑ Αρκάδι)	
	3	Κουρμούλης Ανδρέας (ΟΚΑ Αρκάδι)	
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μπρόκου Μαρία (ΑΟ Λασιθίου)	13.36
	2	Ελευθεράκη Δέσποινα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	
	3	Βασιλάκη Αικατερίνη (ΓΕΗ)	13.33
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Μπράκου Μαρία (Λιβυκός)	25.86
	2	Χρόνη Βαρβάρα (Πήγασος)	27.13
	3	Καραγιαννάκη Βασιλική (ΓΕΗ)	27.16
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Καραγιαννάκη Βασιλική (ΓΕΗ)	61.09
	2	Χρόνη Βαρβάρα (Πήγασος)	62.5
	3	Ζερβάκη Κατερίνα (Σπεταιικός)	70.0
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Σωκλιανού Ε. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.42.02
	2	Περάκη Αικατερίνη (Λιβυκός)	3.04.0
	3	Πλαγέρα Ειρήνη (Λιβυκός Ιεράπετρας)	3.49.6
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Κουλιεράκη Ρόζα (Σύλ. Δρομέων Υγείας Χανίων)	1.45.03
	2	Συργιανόγλου Όλγα (ΕΑ Ρεθυμνιακού)	1.51.58
	3	Κορνάρου Ευαγγελία (ανεξάρτητη)	1.54.14
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Αντιφιλιώτη Όλγα (ΓΕΗ)	5.10
Σφαιροβολία γυναικών	1	Λεμονίδου Αικατερίνη (Παναθηναϊκός)	13.93
	2	Περαματζή Γεωργία (Παναθηναϊκός)	11.63
	3	Σκολιάδου Αργυρώ (ανεξάρτητη)	11.35
Δισκοβολία γυναικών	1	Κρέτση Ζαφειρία (Παναθηναϊκός)	44.86
	2	Βαρούχα Ανθούλα (ΓΕΗ)	40.26
	3	Σταφυλάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	33.62
Ακοντισμός γυναικών	1	Κλωνιζάκη Στυλιανή (ΑΟ Κύδων Χανίων)	40.48
	2	Ζερβουδάκη Βασιλική (Κύδων)	39.50
	3	Κατζουράκη Δέσποινα (Κύδων)	33.62

**ΝΕ΄ (55α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου & Εθνικό Στάδιο
Ρεθύμνου, Σοχώρα, 5-6-8/11/1995)**

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Παπαδάκης Μιχαήλ (ΟΦΗ)	11.3
	2	Λάμας Ανδρέας (ΓΣ Ηρακλείου)	11.6
	3	Κουρούπης Ιωάννης (ΓΕΗ)	11.7
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Ακουμιανάκης Ιωάννης (ΟΦΗ)	23.9
	2	Ξυλάκης Μιχάλης (Κύδων)	24.1
	3	Κρασάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	24.2
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Γιανναδάκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	50.9
	2	Κρασάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	54.0
	3	Κοκκινάκης Αντώνιος (Κύδων)	55.4
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Τρομπέρι Ολιβιέ (Καστενάζο)	2.00.8
	2	Αρετάκης Γεώργιος (Κύδων)	2.01.3
	3	Φραγκεδάκης Γεώργιος (Κύδων)	2.03.2
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Αρετάκης Γεώργιος (Κύδων)	4.17.6
	2	Τρομπέτι Ολιβιέ (Καστενάζο)	4.18.5
	3	Σουρής Γεώργιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	4.29.2
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γιώργος (Ελληνική Αστυνομία)	1.14.31
	2	Σαριδάκης Γιώργος (ΟΥΚ)	1.15.17
	3	Καμπαξής Παναγιώτης (ΟΥΚ)	1.16.10
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Ξυδάκης Πρίαμος (ΓΕΗ)	6.36
	2	Χατζημαρκάκης Αντώνης (Ρεθυμνιακός)	5.91
	3	Παπαδάκης Εμμανουήλ (Ρεθυμνιακός)	5.72
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Βασιλικός Λεωνίδας (ΟΦΗ)	1.90
	2	Κασταβέλης Δημήτριος (ΟΦΗ)	1.90
	3	Καλυκάκης Δημήτριος (ΓΕΗ)	1.60
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μήλιος Γεώργιος (Κύδων)	14.11
	2	Καλαντζής Αθανάσιος (Παλαιό Φάληρο)	11.53
	3	Βογιατζής Νικόλαος (Κύδων)	9.76
Ακοντισμός ανδρών	1	Γλυμιδάκης Νικόλαος (Κύδων)	54.70
	2	Ζαραμπούκας Βασίλειος (Κύδων)	48.62
Δισκοβολία ανδρών	1	Βογιατζής Νικόλαος (Κύδων)	38.88
	2	Βαρούχας Γεώργιος (ΓΕΗ)	34.48
	3	Λαμπρινός Αντώνιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	28.82
Κρηπικό βόλι	1	Μήλιος Γεώργιος (Κύδων)	13.56
	2	Καλαντζής Αθανάσιος (Παλαιό Φάληρο)	12.59
	3	Βαρούχας Γεώργιος (ΓΕΗ)	12.10
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Βασιλάκη Αικατερίνη (ΓΕΗ)	13.6
	2	Αναστασάκη Αικατερίνη (Κύδων)	14.1
	3	Αντιφιλιώτη Όλγα (ΓΕΗ)	14.9
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Βασιλάκη Αικατερίνη (ΓΕΗ)	28.1
	2	Καραγιαννάκη Βασιλική (ΓΕΗ)	28.5
	3	Βασιλικήκη Δάφνη (Κύδων)	28.6

Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Στρατάκη Αργυρώ (Αθλεση Ηρακλείου)	62.2
	2	Βασιλικάλη Δάφνη (Κύδων)	63.7
	3	Ξυλούρη Μαρία (ΓΕΗ)	65.7
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Μανουσάκη Ελπίδα (Αθλεση Ηρακλείου)	1.29.50
	2	Κουλιεράκη Ρόζα (ΕΔΥ Χανίων)	1.42.10
	3	Κορνάρου Εύα (ΟΦΗ)	1.45.39
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Τερεράκη Αφροδίτη (ΑΟ Κύδων Χανίων)	1.45
	2	Χαρωνίτη Στέλλα (ΟΦΗ)	1.40
	3	Σπυριδάκη Δόξα (Κύδων)	1.35
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Στρατάκη Αργυρώ (Αθλεση Ηρακλείου)	5.34
	2	Μανουσάκη Ευαγγελία (ΟΦΗ)	5.30
	3	Γερακάκη Μαργαρίτα (ΓΕΗ)	5.18
Σφαιροβολία γυναικών	1	Σταφυλάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι), παγκρήτιο ρεκόρ	43.64
	2	Κυριακοπούλου Γεωργία (ΟΚΑ Αρκάδι)	27.16
	3	Ιερωνυμάκη Ελένη (ΟΚΑ Αρκάδι)	21.40
Δισκοβολία γυναικών	1	Βαρούχα Ανθή (ΓΕΗ)	39.18
	2	Βαγγέ Ευφροσύνη (Ολυμπιάδα Κομοτηνής)	33.60
	3	Αμαγιωτάκη Αικατερίνη (Αθλεση Ηρακλείου)	31.64
Ακοντισμός γυναικών	1	Κλωνιζάκη Στυλιανή (Κύδων)	42.30
	2	Μανιαδάκη Ειρήνη (ΑΟ Λασιθίου)	33.20
	3	Ξυλάκη Μαρία (Κύδων)	29.20

ΝΣΤ΄ (56α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου, 9-10/11/1996)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ξανθάκης Μιχάλης (ΓΕΗ)	11.3
	2	Γιανναδάκης Εμμανουήλ (ΓΕΗ)	11.3
	3	Κρασάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	11.4
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Κρασάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	22.6
	2	Γιανναδάκης Εμμανουήλ (ΓΕΗ)	23.2
	3	Χερουβείμ Κώστας (Εθνική Ενόπλων)	23.3
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Κυνηγάκης Ελισσάιος (Κύδων)	53.5
	2	Κολοτούρος Βασίλειος (Σχολή Αστυφυλάκων)	53.5
	3	Κοκκινάκης Αντώνιος (Κύδων)	53.7
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Χριστόπουλος Σπυρ. (Εθν. Ενόπλων/Ολυμπιακός)	1.59.5
	2	Αρετάκης Γεώργιος (Κύδων)	1.59.5
	3	Φραγκεδάκης Γεώργιος (Κύδων)	2.01.4
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Ανδριόπουλος Σπύρος (Εθνική Ενόπλων)	4.04.9
	2	Ζάχος Θεόδωρος (Εθνική Ενόπλων)	4.06.1
	3	Αρετάκης Γιώργος (Κύδων)	4.06.4
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων/ΟΦΗ)	1.12.53
	2	Τρομπέτι Ντέιβιντ (Καστενάζο)	1.13.54
	3	Σαριδάκης Ιωάννης (ΟΥΚ)	1.19.17
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Γλύκας Κοσμάς (Εθνική Ενόπλων/ΠΗΣ)	7.03
	2	Κανακάρης Γεώργιος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	5.95
	3	Βιαννιτσάκης Ανδρέας (ΟΦΗ)	5.91

Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Κασταβέλης Δημήτριος (ΟΦΗ)	2.00
	2	Κασρινάκης Κωνσταντίνος (ΓΕΗ)	1.80
	3	Φυρόπουλος Ανάργυρος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.75
Σφαιροβολία ανδρών	1	Βασιλόπουλος Ιωάννης (Πειραιϊκός)	15.62
	2	Δονδώρος Ιωάννης (Εθνική Ενόπλων)	15.00
	3	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	14.70
Ακοντισμός ανδρών	1	Στούπης Ευάγγελος (Κύδων)	57.32
	2	Χατζηβασιλείου Ιωάννης (Πειραιϊκός)	44.80
	3	Λαμπράκης Νικόλαος (ΓΕΗ)	52.04
Δισκοβολία ανδρών	1	Αλατσαπιανός Ευάγγελος (Πειραιϊκός)	50.60
	2	Κουράτορας Ιωάννης (Πειραιϊκός)	44.80
	3	Βογιατζής Νικόλαος (Κύδων)	41.96
Κρητικό βόλι	1	Αλατσαπιανός Ευάγγελος (Πειραιϊκός)	16.32
	2	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	15.56
	3	Βασιλόπουλος Ιωάννης (Πειραιϊκός)	15.41
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Μπρόκου Μαρία (ΑΟ Λασιθίου)	27.2
	2	Γαλαριώτη Ελευθερία (Κύδων)	27.8
	3	Βασιλικάκη Ρωξάνη (Κύδων)	28.1
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Συργιανόγλου Όλγα (Ρεθυμνιακός)	1.42.52
	2	Κουλιεράκη Ρόζα (ΣΔΥ Χανίων)	1.48.00
	3	Ντούσα Κλαούντια (ανεξάρτητη)	2.09.15
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Σπυριδάκη Δόξα (Κύδων)	1.55
	2	Στρατάκη Αργυρώ (Αθλεση Ηρακλείου)	1.55
	3	Δεδελετάκη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.50
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Στρατάκη Αργυρώ (Αθλεση Ηρακλείου)	5.41
	2	Γερακάκη Μαργαρίτα (ΓΕΗ)	5.37
	3	Πιλάτου Στυλιανή (ΟΦΗ)	5.37
Σφαιροβολία γυναικών	1	Σταφυλάκη Άννα (ΟΚΑ Αρκάδι)	43.68
	2	Κυριακοπούλου Γεωργία (ΟΚΑ Αρκάδι)	39.08
	3	Ιερωνυμάκη Ελένη (ΟΚΑ Αρκάδι)	34.62
Δισκοβολία γυναικών	1	Βαρούχα Ανθούλα (ΓΕΗ)	39.74
	2	Βαγγέ Ευφροσύνη (Ηρόδοτος Αλικαρνασσού)	34.70
	3	Σπφάκη Κλαίρη (ΓΕΗ)	31.88
Ακοντισμός γυναικών	1	Πολυχρονάκη Γεωργία (Κύδων)	29.84
	2	Κοτζαμάνη Αντιγόνη (ΓΕΗ)	29.48
	3	Δημητρίου Έλσα (Κύδων)	26.34

Βαθμολογία σωματείων								
1	Κύδων Χανίων	259,5	7	Σπειτακός ΑΟ	59	13	Ηρόδοτος Αλικαρνασσού	20
2	ΟΚΑ Αρκάδι	219	8	Λιβυκός Ιεράπετρας	54,5	14	ΓΣ Ερμούπολης Σύρου	15
3	ΓΕΗ	210,9	9	ΕΑΡ	37	15	Σχολή Αστυφ. Ρεθύμνου	14
4	ΟΦΗ	82,5	10	Πειραιϊκός Σύνδεσμος	37	16	Παλαιό Φάληρο	14
5	ΓΣ Ελ. Βενιζέλος	60	11	ΑΟ Λασιθίου	35	17	Εθνικός Αθηνών	13
6	Εθνική Ομάδα Ενόπλων	60	12	Αθλεση Ηρακλείου	27	18	ΣΕΑ Λαζιμάς	5

NZ' (57α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου, 8-9/11/1997)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Ανδρουλάκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	11.64
	2	Φιωτάκης Χρήστος (Κύδων Χανίων)	11.65
	3	Ξηρουκάκης Μπάμπης (Κύδων)	11.66
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Κολοτούρας Βασίλειος (Σχολή Αστυνομίας)	53.15
	2	Συργιανόγλου Γαβριήλ (Ρεθυμνιακός)	54.43
	3	Κρασάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	55.66
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Ζανότ Αντζελο-Μαρ. (Καστενάζο)	4.07.8
	2	Φραγκιεδάκης Γεώργιος (Κύδων Χανίων)	4.08.8
Αρκάδιος δρόμος	1	Ρέππος Κωνσταντίνος (ΕΣΑ Δρομέων Υγείας)	1.11.37
	2	Αφορδακός Μιχάλης (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.14.07
	3	Χριστόπουλος Σπύρος (Εθνική Ενόπλων)	1.15.20
Σφαιροβολία ανδρών	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	14.50
	2	Γεωργιακάκης Αντώνης (Κύδων)	13.58
	3	Γιαννούλης Στράτος (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.33
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός Αθηνών)	14.26
	2	Μαρινάκης Γεώργιος (Κύδων)	13.90
	3	Γεωργιακάκης Αντώνης (Κύδων)	13.58
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Πιλάτου Στυλιανή (ΟΦΗ)	12.8
	2	Καραγιαννάκη Μαρία (ΟΦΗ)	13.1
	3	Μανουσάκη Βικτωρία (ΟΦΗ)	13.1
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Σταυροπούλου Κλαίρη (Πειραιϊκός Συνδεσμός)	1.37.40
	2	Σαριδάκη Ελένη (ΕΑΡ)	1.40.34
	3	Κουλιεράκη Ρόζα (ΕΔΥ Χανίων)	1.51.32
Σφαιροβολία γυναικών	1	Κυριακοπούλου Γεωργία (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.76
	2	Λιοδάκη Αικατερίνη (Γ.Σ. Ελευθέριος Βενιζέλος)	
	3	Τζωρτζιανάκη Κωνσταντίνα (ΕΑ Ρεθυμνιακός)	10.40
Ακοντισμός γυναικών	1	Κλωνιζάκη Στυλιανή (Κύδων)	44.02
	2	Σφακιανάκη Ειρήνη	31.00
	3	Δημητρίου Ελισάβετ (Κύδων)	28.92

Βαθμολογία σωματείων								
1	Κύδων	176	7	Λιβυκός	35	13	Πανιώνιος	6
2	ΟΦΗ	137,5	8	ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος	31,5	14	ΑΟ Αττικής	6
3	ΓΕΗ	83	9	Λατζιμάς	20,5	15	ΟΙΟΝ Αγ. Στεφάνου	6
4	Αρκάδι	79,5	10	Εθνικός Αθηνών	18	16	ΑΟ Λασιθίου	5
5	ΕΑΡ	40	11	Σχολή Αστυνομίας	9	17	ΣΔΥΑ	1
6	Σπειακός	40	12	Καστενάζο Ιταλίας	9	18		

NH' (58α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου, 7-8/11/1998)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Φιωτάκης Χρήστος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	11.32
	2	Ξηρουκάκης Χαράλαμπος (Κύδων)	11.55
	3	Τσόγκας Γρηγόρης (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.70

Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Φιωτάκης Χρήστος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	23.16
	2	Δερμιτζάκης Νικηφόρος (ΟΦΗ)	23.39
	3	Ανδριόπουλος Παναγιώτης (Εθνική Ενόπλων)	23.53
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Χριστόπουλος Σπυρίδων (Εθνική Ενόπλων)	4.06.65
	2	Αρετάκης Γεώργιος (Κύδων)	4.09.49
	3	Φραγκιεδάκης Γεώργιος (Κύδων)	4.16.28
Αρκάδιος δρόμος	1	Ανδριόπουλος Σπύρος (Εθνική Ενόπλων)	1.12.08
	2	Κόκκοτος Γεράσιμος (ΑΟ Κόνδωρ Αργινίου)	1.12.10
	3	Αφορδακός Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων/ΟΦΗ)	1.16.52
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Τόγκας Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων/Ολυμπιακός)	6.85
	2	Καρδαμάκης Νικόλαος (Εθν. Ενόπλων/Πανιώνιος)	6.70
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μαράκης Ιωάννης (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	2.05
	2	Φουκαράκης Εμμανουήλ (ΟΦΗ)	1.75
	3	Χατζάκης-Καζάνης Ιωάννης (Λιβυκός Ιεραπέτρας)	1.70
Σφαιροβολία ανδρών	1	Βασιλόπουλος Ιωάννης (Εθνική Ενόπλων)	16.46
	2	Βασαρμίδης Ελευθ. (Εθν. Ενόπλων/ΓΣ Κηφισιά)	14.17
	3	Κωνσταντόπουλος Νικόλ. (Οίον Αγίου Στεφάνου)	11.38
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Πιλάτου Στυλιανή (ΟΦΗ)	13.28
	2	Κορδατζή Ευαγγελία (Κύδων)	13.56
	3	Φραγκιαδάκη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	14.48
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Κορδατζή Ευαγγελία (ΑΟ Κύδων Χανίων)	64.13
	2	Λιάσκου Χαρά (ΟΚΑ Αρκάδι)	64.18
	3	Ανδρικοπούλου Βούλα (ΕΑΡ)	66.35
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Σαριδάκη Ελένη (ΕΑΡ)	1.38.05
	2	Στρατηγάκη Μαρία (ΟΥΚ)	1.53.00
	3	Αντωνάκη Ευαγγελία (ΟΦΗ)	2.02.48
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Μανίγκοντις Ειρήνη (ΑΟ Κύδων Χανίων)	1.55
	2	Ερμή Ειρήνη (ΕΑΡ)	1.50
	3	Τραχανατζή Ειρήνη (Κύδων Χανίων)	1.45
Σφαιροβολία γυναικών	1	Αγγελίδου Μαρία (Εθνική Ενόπλων)	12.17
	2	Λιοδάκη Αικατερίνη (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	11.30
	3	Τζωρτζινάκη Κωνσταντίνα (Ρεθυμνιακός)	11.10
Δισκοβολία γυναικών	1	Βαρούχα Ανθούλα (ΓΕΗ)	37.65
	2	Ζαχαράκη Μαρία (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	33.08
	3	Μαραγκουδάκη Πωλίνα (Ρεθυμνιακός)	32.85
Ακοντισμός γυναικών	1	Σχοινάκη Ελένη (ΟΚΑ Αρκάδι)	32.56
	2	Τζαγκαράσκη Νατάσα (Κύδων)	30.75
	3	Μαυριγιαννάκη Λυδία-Άινο (Κύδων)	28.85

ΝΘ΄ (59α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου, 7-8/11/1999)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Δερμιτζάκης Νικηφόρος (ΟΦΗ)	11.74
	2	Τζεγιάννης Γιάννης (Κύδων)	11.95
	3	Ανδρουλάκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	11.98

Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Βαϊσάκης Γεώργιος (ΓΕΗ)	52.36
	2	Συργιανόγλου Γαβριήλ (Ρεθυμνιακός)	53.67
	3	Ιερώνυμος Βασίλειος (ΑΒ Νοβομάγος)	54.11
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Καρρές Σταύρος (Εθνική Ενόπλων)	2.03.21
	2	Αρετάκης Γεώργιος (Κύδων)	2.03.92
	3	Σπανάκης Ιωάννης (ΓΕΗ)	2.06.00
Αρκάδιος δρόμος	1	Γελασάκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	1.14.40
	2	Καμπαξής Παντελής (ανεξάρτητος)	1.16.15
	3	Τσαλίκης Νικόλαος (ΓΣ Κερασινίου)	1.19.59
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Ανεζάκης Γεώργιος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	6.60
	2	Γουργαριώτης Ανδρέας (Πειραιϊκός Σύνδεσμος)	6.53
	3	Γκάραλης Ευάγγελος (ΟΦΗ)	6.44
Κρητικό βόλι	1	Βασιλόπουλος Ιωάννης (Εθνική Ενόπλων)	15.50
	2	Μαγγανάς Βασίλειος (Εθνικός ΓΣ)	14.94
	3	Σταματάκης Μηνάς (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.01
Σφαιροβολία ανδρών	1	Βασιλόπουλος Ιωάννης (Εθνική Ενόπλων)	15.43
	2	Σταματάκης Μηνάς (ΟΚΑ Αρκάδι)	12.80
	3	Βασαρμίδης Ελευθέριος (ΑΟ Κηφισίας)	12.49
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Καραγιαννάκη Μαρία (ΟΦΗ)	13.76
	2	Τσαφαντάκη Αγγέλα (ΟΦΗ)	14.06
	3	Δουκιαντζάκη Νίκη (ΓΕΗ)	14.71
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Στρατηγάκη Μαρία (ΟΥΚ)	1.55.47
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Ερμή Ειρήνη (ΕΑΡ)	1.56
	2	Πάτσιμα Μαρία (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	1.45
	3	Καραγιάννη Εύα (ΓΕΗ)	1.25
Δισκοβολία γυναικών	1	Μαραγκουδάκη Πωλίνα (ΕΑΡ)	38.60
	2	Βαρούχα Ανθούλα (ΓΕΗ)	36.43
	3	Ζαχαράκη Μαρία (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	35.10
Ακοντισμός γυναικών	1	Σχοινάκη Ελένη (ΟΚΑ Αρκάδι)	31.41
	2	Τρουλινού Πηνελόπη (ΟΦΗ)	26.41
	3	Ορφανουδάκη Ιωάννα (Κύδων)	24.93

Ξ' (60ά) Αρκάδια (Ληρωτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου & Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα 5-8/11/2000)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Μπούκης Κων/νος (Εθν. Ενόπλων/Πανιώνιος)	10.84
	2	Παπαδόπουλος Ευ. (Εθν.Ενόπλων/Ολυμπιακός)	11.43
	3	Καλυκάκης Ιωάννης (ΟΦΗ)	11.79
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Βεϊσάκης Γεώργιος (ΓΕΗ)	50.95
	2	Φλουρής Ιωάννης (ΓΕΗ)	52.19
	3	Ιακωβάκης Θωμάς (Εθνική Ενόπλων)	52.27
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Γεωργίου Ανδρέας (Εθνική Ενόπλων)	1.59.31
	2	Αντωνακάκης Ελευθέριος (ΟΦΗ)	2.08.99
	3	Πιλαβίδης Κρείτων (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	2.09.76

Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Καρρές Σταύρος (Εθνική Ενόπλων)	8.51.36
	2	Καρακατσάνης Κωνσταντίνος (Εθνική Ενόπλων)	9.01.46
	3	Μυλωνιαννάκης Ιωάννης (ΑΟ Κύδων Χανίων)	9.14.40
Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Μιχαήλ (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.11.49
	2	Ζαρκαδάς Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	1.12.72
	3	Τζωρτζάτος Νικόλαος (Εθνική Ενόπλων)	1.18.44
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Μαράκης Ιωάννης (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	2.05
	2	Κοντογεωργάκης Δημήτριος (ΓΕΗ)	1.90
	3	Μαθιουδάκης Θεόδωρος (ΓΣ Ελ. Βενιζέλος)	1.85
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Τόγκας Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	7.12
	2	Ανεζάκης Γεώργιος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	6.73
	3	Μιάρης Ναπολέων (Εθνική Ενόπλων)	6.53
Κρητικό βόλι	1	Καλαντζής Αθανάσιος (Πανιώνιος)	11.63
	2	Κωνσταντόπουλος Νικόλ. (Ολυμπιάδα Κηφισιάς)	11.55
	3	Σιγανός Κωνσταντίνος (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.44
Σφαιροβολία ανδρών	1	Βασιλόπουλος Ιωάννης (Εθνική Ενόπλων)	15.44
	2	Παπαδόπουλος Αλέξανδρος (ΓΕΗ)	12.68
	3	Κατσοχειράκης Βασίλειος (ΓΣ Ελ. Βενιζέλος)	12.05
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Καραγιαννάκη Μαρία (ΟΦΗ)	13.12
	2	Καραταράκη Μαρία (ΟΦΗ)	13.28
	3	Ποθουλάκη Αικατερίνη (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.50
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Βεργανελάκη Νικολέτα (ΑΟ Κύδων Χανίων)	2.00.11
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Ερμή Ειρήνη (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.71
	2	Ερμή Στυλιανή (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.55
	3	Φραγκιάδη Γεωργία (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	1.45
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Ποθουλάκη Αικατερίνη (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.22
	2	Φωναζάκη Θάλεια (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.15
	3	Παπαφιλιπάκη Σταυρούλα (ΓΣ Ελευθ. Βενιζέλος)	4.92
Δισκοβολία γυναικών	1	Μαραγκουδάκη Κων-Πωλίνα (ΕΑΡ)	44.73
	2	Λιοδάκη Αικατερίνη (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	41.18
	3	Βαρούχα Ανθούλα (ΓΕΗ)	40.27
Σφαιροβολία γυναικών	1	Λιοδάκη Αικατερίνη (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	12.58
	2	Φωτάκη Αντωνία (ΟΚΑ Αρκάδι Ρεθύμνου)	9.85
	3	Δρακάκη Αργυρώ (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	9.82

ΞΑ΄ (61α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου & Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα 3 & 8/11/2001)

Αρκάδιος δρόμος	1	Αφορδακός Μιχάλης (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.11.1
	2	Μπιλιανός Σωτήριος (Πανελλήνιος)	1.17.0
	3	Κρανιδιώτης Πέτρος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.18.1
Κρητικό βόλι	1	Παπαδάκης Ζαχαρίας (ΕΑΡ)	1.74
	2	Ποθουλάκης Μιχάλης (ΕΑΡ)	14.40
	3	Καυκαλάς Παναγιώτης (ΟΚΑ Ρεθύμνου)	13.13

Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Σαριδάκη Ελένη (ΕΑΡ)	1.29.1
	2	Ντημπριέβιτς Σάντρα (ανεξάρτητη)	
	3	Κουμουρτζή Ελένη (ανεξάρτητη)	2.05.2

ΕΒ' (62α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρέθυμνου, Σοχώρα, 8/11/2002)

Αρκάδιος δρόμος	1	Χονδρογιάννης Γεώργιος (Εθνική Ενόπλων)	1.16.52
	2	Κρανιδιωτής Πέτρος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.19.39
	3	Χατζάκης-Καζάνης Γιάννης (Λιβυκός Ιεράπετρας)	1.22.20
Κρητικό βόλι	1	Παπαδάκης Ζαχαρίας (ΕΑΡ)	15.67
	2	Γρυλλάκης Παύλος (Κύδων)	14.35
	3	Σφακιανάκης Εμμανουήλ 1979 (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.84
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Αποστολάκη Μαίρη (ΕΑΡ)	1.45.10
	2	Αντωνάκη Ευαγγελία (ΟΦΗ)	2.16.22

ΕΓ' (63α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα & Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου, 8-9/11/2003)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.01
	2	Μποτωνάκης Γεώργιος (Κύδων)	11.31
	3	Ποζίδης Σαμουήλ (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	11.36
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Γιαλιτάκης Γεώργιος (ΓΕΗ)	11.01
	2	Σπυριδάκης Σπυρίδων (ΕΑΡ)	11.31
	3	Παναχώρι Σ. (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	54.61
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Γελασάκης Μιχαήλ (Ολυμπιακός)	4.09.91
	2	Νταβίδης Ηλίας (Ολυμπιακός)	4.10.70
	3	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (Εθνική Ενόπλων)	4.12.35
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Σπυρίδης Ευάγγελος (Εθνική Ενόπλων Δυνάμεων)	6.94
	2	Λουμπαταζής Αριστοκλής (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	6.60
	3	Κιλάδης Θεμιστοκλής (ΓΕΗ)	6.36
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μανωλακάκη Αντωνία (ΟΦΗ)	12.80
	2	Βλαχάκη Μαρία (ΟΦΗ)	13.07
	3	Μασουράκη Μ. (Σπυριακός)	13.47
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Πάτα Ορνέλα (ΕΑΡ)	1.00.28
	2	Καραταράκη Κατερίνα (ΟΦΗ)	1.01.46
	3	Γέννη Φρ. (ΓΕΗ)	1.09.10
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Ζιγάκη Μ. (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.58.90
	2	Μπερνιδάκη Αγγελική (ΕΑΡ)	5.07.82
	3	Καυλαρή Διαμάντα (ΕΑΡ)	5.22.72
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Χαριτάση Σ. (ΟΦΗ)	5.72
	2	Ποθουλάκη Αικατερίνη (Αρκάδι)	5.63
	3	Χριστοδουλάκη Ειρήνη (ΓΕΗ)	5.06
Ακόντιο γυναικών	1	Παντερή Αντ. (ΟΦΗ)	41.95
	2	Αναγνωστούδη Μ. (ΟΦΗ)	38.60
	3	Αποστολακη Αναστασία (ΓΕΗ)	32.70

ΞΔ´ (64α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα & Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου, 5-8/11/2004)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Χρυσοσπάθης Παναγιώτης 1985 (Φιλοθέη)	10.94
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.00
	3	Μποτονάκης Γεώργιος (Κύδων)	11.25
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	22.73
	2	Μποτωνάκης Γεώργιος (Κύδων)	22.89
	3	Ζογλοπίτης Ιωάννης (Σπταιακός ΑΟ)	22.97
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Γιαλιτάκης Γεώργιος 1986 (ΓΕΗ)	50.94
	2	Σπυριδάκης Σπυρίδων (Ρεθυμνιακός)	52.62
	3	Λιγκουνάκης Ευάγγελος (ΟΚΑ Αρκάδι)	53.39
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Κομπογιάννης Γιώργος-Βάιος (Πανιώνιος)	2.00.28
	2	Χατζής Ορέστης (Ρεθυμνιακός)	2.01.90
	3	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.02.27
Δρόμος 5.000 μ. βάδην ανδρών	1	Καραγεώργος Γεώργιος (Πανελλήνιος)	21.28.35
	2	Προεστάκης Β. (Πανιώνιος)	21.28.46
	3	Ρουμελιώτης Π. (Ολ. Πατρών)	23.31.15
Αρκάδιος δρόμος	1	Λίτσας Αλέξανδρος (Ολυμπιακός)	1.15.17
	2	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (Λιβυκός)	1.17.23
	3	Ντέγκλι Εσπόζι Μισέλ (Καστενάζο)	1.17.50
Κρητικό βόλι	1	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	14.39
	2	Καλαφατάκης Στράτος (ΕΑΡ)	14.00
	3	Ποθουλάκης Μιχάλης (ΕΑΡ)	13.14
Σφαιροβολία ανδρών	1	Βασιλόπουλος Ιωάννης (Πειραικός)	16.44
	2	Κοζυράκης Νικήτας (ΟΦΗ)	13.04
	3	Καλαφάτης Στράτος (Ρεθυμνιακός)	12.96
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Μουτσάκη Μαρίνα (Λιβυκός Ιεράπετρας)	14.06
	2	Ψαλιτάκη Σοφία (ΓΕΗ)	14.23
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Βλαχάκη Μαρία (ΟΦΗ)	2.25.03
	2	Ζυγάκη Μαρία (Λιβυκός)	2.25.64
	3	Παπαδημητρίου Ελένη (ΟΦΗ)	2.27.80
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Κασσωτάκη Ευανθία (Σπταιακός)	2.25.03
	2	Ζυγάκη Μαρία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.25.64
	3	Παπαδημητράκη Έλενα (ΟΦΗ)	2.27.80
Δρόμος 5.000 μ. βάδην γυναικών	1	Πουλάκη Αναστασία (Σπταιακός)	28.01.27
	2	Χριστοφόρου Στέλλα (ΓΣ Ιλισσός)	29.45.64
	3	Μαυράκη Ευαγγελία (ΕΑΡ)	30.48.51
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Ποθουλάκη Αικατερίνη (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.28
	2	Σιουμάλα Νεφέλη (Κύδων)	5.18
	3	Φωναζάκη Θάλεια (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.14
Δισκοβολία γυναικών	1	Βαρούχα Ανθ. (ΓΕΗ)	38.45
	2	Τζίκα Ευαγγελία	36.91
	3	Αποστολάκη Αναστασία (ΓΕΗ)	35.50

**ΞΕ' (65α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα & Δημοτικό Αθλητικό
Κέντρο Γάλλου, 6-8/11/2005**

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Βλάχος Δημήτριος (Εθνική Ενόπλων)	11.21.2
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.35
	3	Γιαλιτάκης Γεώργιος (ΓΕΗ)	11.38
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Γιαλιτάκης Γεώργιος 1986 (ΓΕΗ)	51.07
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ 1979 (ΟΚΑ Αρκάδι)	51.31
	3	Τζωρτζινάκης Γεώργιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	52.36
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Κουτρίκης Αντώνιος 1985 (Εθνική Ενόπλων)	2.01.39
	2	Χατζής Ορέστης (ΕΑ Ρεθυμνιακού)	2.01.59
	3	Μπορίτσι Φόγκερς 1990 (ΓΣ Ελ.. Βενιζέλος)	2.27.23
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Γελασάκης Μιχαήλ (Εθνική Ενόπλων)	8.37.51
	2	Χατζάκης Καζάνης Χρήστος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	9.43.41
	3	Έλσον Μπάρλι (Σπειακός)	9.55.31
Αρκάδιος δρόμος	1	Λίστης Αλέξανδρος (Ολυμπιακός)	1.14.55
	2	Degli Michele (Καστενάζο)	1.15.16
	3	Γκινόπουλος Αναστάσιος (ΑΟ Μεγάρων)	1.16.31
Κρητικό βόλι	1	Μπέης Παναγιώτης (Εθνική Ενόπλων)	15.75
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Αρκάδι)	15.75
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Βασιλείου Άννα (ΓΕΗ)	25.89
	2	Συσκάκη Αικατερίνη (Ρεθυμνιακός)	27.70
	3	Ξυλούρη Τερέζα (ΓΕΗ)	27.95
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Επιτροπάκη Ειρήνη (ΓΕΗ)	2.49.96
	2	Μανιαδάκη Μαρίνα (Σπειακός)	2.40.67
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Παπαδημητράκη Έλενα (ΟΦΗ)	1.37.25
	2	Ντρινγκ-Δουλγεράκη Τζόανα (ανεξάρτητη)	1.52.59
	3	Sutherland Ann (ανεξάρτητη)	2.05.16
Δισκοβολία γυναικών	1	Αποστολάκη Αναστασία (ΓΕΗ)	38.94
	2	Βαρούχα Ανθούλα (ΓΕΗ)	38.62
	3	Κοκολάκη Σοφία	38.10

ΞΣΤ' (66α) Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/2006)

Αρκάδιος δρόμος	1	Πασούμι Ερρίκο (Ιταλία)	1.15.52
	2	Τζερεράλι Έλια (Ιταλία)	1.17.26
	3	Σπυριδάκης Σπυρίδων (ΕΑ Ρεθυμνιακού)	1.24.07
Κρητικό βόλι	1	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΕΑΡ)	14.77
	2	Μαγγανάς Βασίλειος (Φιλοθέη) (πρώτος ανάμεσα στους βετεράνους)	13.78
	3	Καλλέργης Γεώργιος (ΟΚΑ Αρκάδι Ρεθύμνου)	12.58
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Ζυγάκη Μαρία (Λιβυκός)	1.48.22
	2	Καυλαρή Διαμαντία (ΕΑΡ)	1.50.03
	3	Πεδαδίτου Ρένα (Λιβυκός)	1.50.24

ΕΖ' (67α) Αρκαδία (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 6/11/2007)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Γιανναδάκης Νικόλαος (Πανιώνιος)	11.55
	2	Λιγγουνάκης Ευάγγελος (ΟΚΑ Αρκαδία)	11.63
	3	Κουτσουκλάκης Κων/νος (Κύδων)	11.94
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Λιγγουνάκης Ευάγγελος (ΟΚΑ Αρκαδία)	24.20
	2	Βογιατζάκης Γεώργιος (ΕΑΡ)	24.51
	3	Χαραλαμπάκης Αντώνιος (ΓΑΣ Μεσσαράς)	25.65
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Κουρουπής Ιωάννης (ΟΦΗ)	50.71
	2	Κουτσουκλάκης Κων/νος (Κύδων)	51.02
	3	Σπυριδάκης Σπυρίδων (ΕΑΡ)	51.69
Δρόμος 3.000 μέτρων ανδρών	1	Κρανιδιώτης Πέτρος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	9.06.72
	2	Στιβαχτής Δημήτριος (ΑΟ Λασιθίου)	10.04.51
	3	Γκιμίσης Βασίλειος (Σπυριδακός)	11.13.67
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Γαλάνης Δημήτριος 1990 (ΓΣ Ελ.Βενιζέλος)	1.70
	2	Μήλας Ιωάννης 1992 (ΑΟ Λασιθίου)	1.60
	3	Πιάννιτσα Αντώνιος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	1.55
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Χαιρετάκης Σταύρος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	6.17
	2	Ανδριανίδης Αναστ. 1991 (ΓΣ Ελ.Βενιζέλος)	5.89
	3	Αποστολίδης Γεώργιος 1993 (ΓΣ Ελ.Βενιζέλος)	5.71
Αρκαδίος δρόμος ανδρών	1	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (Λιβυκός)	
	2	Σπφάκης Μανόλης (ΣΜΚ)	
	3	Πλουμιστός Νικόλαος (ΣΔΥΡ)	
Σφαιροβολία ανδρών	1	Βασιλόπουλος Ιωάννης (Πειραιϊκός)	17.44
	2	Καλιτζίδης Ανέστης (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	17.04
	3	Γερομαρκάκης Γεώργιος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	16.50
Ακοντισμός ανδρών	1	Χουλάκης Ιωάννης (ΟΦΗ)	58.31
	2	Κασσελούρης Παύλος (ΟΦΗ)	47.55
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Νεοφωτίστου Δήμητρα (ΟΚΑ Αρκαδία Ρεθύμνου)	13.70
	2	Γουναλάκη Ειρήνη (ΓΑΣ Μεσσαράς)	14.60
	3	Σταύρου Ιωάννα (Κύδων)	16.41
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Πάτα Ορνέλα (ΟΦΗ)	27.72
	2	Γουναλάκη Ειρήνη (ΓΑΣ Μεσσαράς)	29.15
	3	Σούλι Άλμα (ΕΑΡ)	32.63
Αρκαδίος δρόμος γυναικών	1	Ζυγάκη Μαρία (Λιβυκός)	
	2	Ρικαρνή Αργυρή (Λιβυκός)	
	3	Λιαπάκη Εμμανουέλλα (ΣΜΥΚ)	
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Μπούση Μαρία-Μίγκα (Κύδων)	1.50
	2	Ζολώτα Ελευθερία (ΓΣ Γρεβενών)	1.50
	3	Μπουράκη Αργυρώ (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	1.45
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Σιουμαλά Νεφέλη (Κύδων)	5.49
	2	Ζολώτα Ελευθερία (ΓΣ Γρεβενών)	5.23
	3	Πλαϊτή Νικολέτα (ΓΕΗ)	4.69

ΞΗ' (68α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου, 4/5/2008)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Σαρρής Παναγιώτης (Πανελλήνιος)	10.48
	2	Κουτσουκλάκης Εμμανουήλ (Κύδων)	10.58
	3	Κουτσουκλάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	10.78
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Σαρρής Παναγιώτης (Πανελλήνιος)	21.25
	2	Καταντωνάκης Αντώνιος (ΟΦΗ)	22.00
	3	Γιαλυτάκης Γεώργιος (ΟΦΗ)	22.58
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΕΑΡ)	49.40
	2	Δρυγιαννάκης Ανδρέας (ΕΑΡ)	53.73
	3	Τζουρμπάκης Μιχαήλ (ΟΚΑ Αρκάδι Ρεθύμνου)	53.76
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	2.09.20
	2	Σηφάκης Εμμανουήλ (ΣΜΚ)	2.23.60
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Μπενσαλάμ Μοχάμεντ (Κύδων)	4.07.16
	2	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (Λιβυκός Ιεράπετρας)	4.13.10
	3	Χατζησταυράκης Ραφαήλ (Σπειακός)	4.27.82
Αρκάδιος δρόμος	1	Carlos Gutierrez-Hita (Ισπανία)	1.15.23
	2	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (Λιβυκός)	1.18.06
	3	Μπαρίκος Δημήτρης (ΕΔΥ Χανιά)	1.31.05
Άλμα εις μήκος ανδρών	1	Μιχαήλης Δημήτριος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	6.85
	2	Βαμβακάκης Νικόλαος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	6.23
	3	Ανδριανίδης Αναστάσιος (ΓΣ Ελ. Βενιζέλος)	6.22
Άλμα εις ύψος ανδρών	1	Ανδρουλιδάκης Εμμανουήλ (ΓΣ Ελ. Βενιζέλος)	1.90
	2	Πεντάρης Ανδρέας (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	1.40
	3	Χαμουρικός Κων/νος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	1.40
Δισκοβολία ανδρών	1	Νησιτικάκης Μιχαήλ (ΓΕΗ)	24.11
Κρητικό βόλι	1	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΕΑΡ)	13.49
	2	Φρουδάκης Μιχάλης (ΓΕΗ)	13.46
	3	Μαγγανάς Βασίλειος (Φιλοθέη)	13.02
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Αλεξανδράκη Μαρία (Κύδων)	13.17
	2	Λαγουβάρδου Αθηνά (Κύδων)	13.33
	3	Ροκάκη Αικατερίνη (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	13.48
Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Παπουτσάκη Αναστασία 1985 (ΟΦΗ)	26.36
	2	Λαγουβάρδου Αθηνά (Κύδων)	27.56
	3	Βενετάκη Ευαγγελία (ΟΚΑ Αρκάδι)	27.89
Δρόμος 400 μέτρων γυναικών	1	Μπελιμπασάκη Μαρία (Σπειακός)	1.01.11
	2	Τσιρακίδου Χριστίνα (Σπειακός)	
	3	Πετρουλάκη Ελευθερία (Σπειακός)	1.05.76
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Σκρουβουλιανάκη Μαρία (ΣΜΚ)	3.50.73
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Ριτζάκη Μαρία (ΕΑΡ)	5.02.22
	2	Πετρουλάκη Κωνσταντίνα	5.03.90
	3	Καυλάρη Διαμάντα (ΕΑΡ)	5.24.29
Δρόμος 2.000 μέτρων γυναικών	1	Πετρουλάκη Κωνσταντίνα	7.04.19
	2	Τσαούσι Ενκελέντα (ΕΑΡ)	9.07.71

Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Καυλαρή Διαμάντα (ΕΑΡ)	1.42.21
	2	Ντρινγκ-Δουλγεράκη Τζοάνα (ανεξάρτητη)	1.56.36
	3	Βερβερίδη Γκάλα (ανεξάρτητη)	2.10.28
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Μπούση Μαρία-Μίγκα (Κύδων)	1.50
	2	Μπουράκη Αργυρώ (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	1.45
	3	Μπεκεράι Έμι (ΟΚΑ Αρκάδι)	1.95
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Σιουμαλά Νεφέλη (Κύδων)	5.77
	2	Κουριδάκη Χριστ.- Παρασκευή (ΓΣ Ελ.. Βενιζέλος)	5.00
Σφαιροβολία γυναικών	1	Τσουκαλά Άννα (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	13.10
	2	Γαιτανάκη Αντωνία (Λιβυκός Ιεράπετρας)	12.79
	3	Κουριδάκη Ασπασία (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	12.05
Δισκοβολία γυναικών	1	Αποστολάκη Αναστασία (ΓΕΗ)	44.74
	2	Τσουκαλά Άννα (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	40.45
	3	Αϊβαλιώτη Αικατερίνη (ΓΕΗ)	38.40

ΞΘ΄ (69α) Αρκάδια (Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Γάλλου, 16/5/2009)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κουτσουκλάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	11.18
	2	Γιανναδάκης Νικόλαος (ΣΜΚ)	11.20
	3	Πουρνής Γιώργος (Ολυμπιάδα Κομοτηνής)	11.37
Δρόμος 200 μέτρων ανδρών	1	Γιανναδάκης Νίκος (ΣΜΚ)	21.64
	2	Κουτσουκλάκης Κωνσταντίνος (Κύδων)	21.81
	3	Φραντεσκάκης Λάμπρος 1989 (Κύδων)	22.05
Δρόμος 400 μέτρων ανδρών	1	Κατατωνάκης Αντώνιος (ΓΕ Μεσσαράς)	49.44
	2	Φραντεσκάκης Λάμπρος (Κύδων)	50.07
	3	Τζουρμπάκης Μιχάλης 1992 (ΟΚΑ Αρκάδι)	51.21
Δρόμος 1.500 μέτρων ανδρών	1	Ετ Ταμπάϊ Αμπούλι (Κύδων)	4.21.96
	2	Μαλβατάϊ Γκεντιά (ΕΑΡ)	4.31.89
	3	Καριμπίδης Διονύσης (Κύδων)	4.34.31
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών σε δημόσια οδό	1	Πατεράκης Ιωάννης (ανεξάρτητος)	27.55.41
	2	Σωπασουδάκης Δημήτριος (ανεξάρτητος)	28.44.16
	3	Σαββάκης Χρήστος	30.32.00
Αρκάδιος δρόμος	1	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (Λιβυκός)	1.18.37
	2	Ofir Alkambix (ΣΜΚ)	1.21.15
	3	Zan Mark Clamens (Astarak Club)	1.27.24
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Φιλοθέη)	13.93
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΕΑΡ)	13.71
	3	Φρουδάκης Μιχάλης (ΓΕΗ)	13.30
Ακοντισμός ανδρών	1	Κοκκινάκης Γεώργιος (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	48.22
	2	Παττακός Εμμανουήλ (Ολυμπιάδα Κηφισιάς)	35.20
	3	Σούλας Λευτέρης (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	29.15
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Αλεξανδράκη Μαρία (Κύδων)	13.23
	2	Χρηστάκη Ειρήνη (ΟΦΗ)	13.24
	3	Λαγουβάρδου Αθηνά (Κύδων)	13.41

Δρόμος 200 μέτρων γυναικών	1	Χρυστάκη Ειρήνη (ΟΦΗ)	26.86
	2	Αλεξανδράκη Μαρία (Κύδων)	26.88
	3	Λαγουβάρδου Αθηνά (Κύδων)	27.47
Δρόμος 1.500 μέτρων γυναικών	1	Ριτζάκη Μαρία (ΕΑΡ)	5.20.36
Δρόμος 5.000 μέτρων γυναικών	1	Λυρή Ελένη (ανεξάρτητη)	
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Ντρινγκ-Δουλγεράκη Τζοάνα (ανεξάρτητη)	1.46.50
	2	Βροντάκη Διαμαντούλα (ανεξάρτητη)	2.03.31
	3	Χαλικάκη Ειρήνη (ΣΔΥΡ)	2.06.50
Άλμα εις ύψος γυναικών	1	Ζαγορά Αλεξάνδρα (Πανελλήνιος)	1.65
	2	Μπουράκη Αργυρώ (ΓΣ Ελ. Βενιζέλος)	1.55
	3	Τζελέση Πολύμνια (Κύδων)	1.40
Άλμα εις μήκος γυναικών	1	Ζολώτα Ελευθερία (ΟΚΑ Αρκάδι)	5.41
	2	Μανουσάκη Μαρία (ΕΑΡ)	3.96
Δισκοβολία γυναικών	1	Αποστολάκη Αναστασία 1989 (ΓΕΗ)	42.00
	2	Κοκολάκη Σοφία (ΟΦΗ)	40.64
	3	Φωτάκη Αντωνία 1984 (ΟΚΑ Αρκάδι)	35.70

70ά Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8-11-2010)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Αλιφιεράκης Γεώργιος (Ελευθέριος Βενιζέλος)	1.20.41
	2	Μιχελακάκης Αριστείδης (ΟΦΗ)	1.23.01
	3	Σηφάκης Εμμανουήλ(ΣΜΚ)	1.23.03
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών σε δημόσια οδό	1	Πατεράκης Ιωάννης (ανεξάρτητος)	27.47.1
	2	Γαρόζης Φραγκίσκος (ανεξάρτητος)	27.47.4
	3	Οικονομάκης Ιωάννης (ανεξάρτητος)	27.47.5
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Φιλοθέη)	13.85
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΕΑΡ)	13.77
	3	Φρουδάκης Μιχάλης (ΓΕΗ)	13.43
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Παγωνάκη Σελίνα (Χερσόνησος)	1.50.55
	2	Βροντάκη-Φορτσάκη Διαμ. (ΣΔΥΡ)	1.55.26
	3	Καμισάκη Μαρία (Ορειβατικός Χανίων)	2.11.59
Δρόμος 5.000 μέτρων γυναικών σε δημόσια οδό	1	Σταυρουλάκη Κάτια (ανεξάρτητη)	30.50.5
	2	Λυρή Ελένη (ανεξάρτητη)	37.55
	3	Τζανιδάκη Δήμητρα (ανεξάρτητη)	41.10.1

71α Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/2011)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Φωτάκης Ανδρέας 1974 (ΓΑΣ Καματερού)	1.16.22
	2	Σηφάκης Εμμανουήλ (ΣΜΚ)	1.16.45
	3	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (ΑΟ Λασιθίου)	1.22.16
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Ανεσιάδης Χρήστος (ΣΔΥΡ)	24. 42
	2	Πατεράκης Ιωάννης (ΟΚΑ Αρκάδι)	25.11
	3	Τριπολιτάκης Ιωάννης (ανεξάρτητος)	26.48
Κρητικό βόλι	1	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΕΑΡ)	14.08
	2	Φρουδάκης Μιχάλης (ΕΑΡ)	13. 81
	3	Μαγγανάς Βασίλειος (Φιλοθέη)	13.59

Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Πετρουλάκη Κωνσταντίνα (ΓΣ Ρεθύμνου)	1.34.19
	2	Ντρινγκ-Δουλγεράκη Τζοάνα (Σ.Δ.Υ. Ρεθύμνου)	1.38.16
	3	Μανδραμπαζάκη Ελένη (Κύδων)	1.44.13
Δρόμος 5.000 μέτρων γυναικών	1	Κανάκη Σοφία	31.06
	2	Τσίκου Κωνσταντίνα	31.07
	3	Φυτίλη Παναγιώτα	34.20

72α Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 11-11-2012)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (ΑΟ Λασιθίου)	1.23.08
	2	Abbelbast Ettabai (Κύδων)	1.23.08
	3	Φιλιππάκης Εμμανουήλ (ανεξάρτητος)	1.29.30
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Ανεσιάδης Χρήστος (ΣΔΥΡ)	24.40
	2	Πατεράκης Ιωάννης (ΟΚΑ Αρκάδι)	25.02
	3	Λουκάκης Μανόλης (ΣΔΥΡ)	25.22
Κρητικό βόλι	1	Καλλέργης Γεώργιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.86
	2	Σπανδάγος Βασίλης (ΟΚΑ Αρκάδι)	10.95
	3	Κανίδης Ιωακείμ (ΟΚΑ Αρκάδι)	10.36
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Σαριδάκη Ελένη (ανεξάρτητη)	1.38.09
	2	Ντρινγκ-Δουλγεράκη Τζοάνα (ΣΔΥΡ)	1.41.13
	3	Λιονή Ειρήνη (ανεξάρτητη)	1.59.45
Δρόμος 5.000 μέτρων γυναικών	1	Ριτζάκη Μαρία (ανεξάρτητη)	31.40
	2	Γκιοργκίεβα Ντραγκάνα (ανεξάρτητη)	31.50
	3	Καραϊτζάκη Μαρία (ΟΚΑ Πρέβελη)	

73α Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/2013)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (ΑΟ Λασιθίου)	1.24.47
	2	Συλλιγνάκης Μανόλης (Σπτεία)	1.28.04
	3	Ψωράκης Γεώργιος (ΣΔΥΡ)	1.28.43
Δρόμος 6.000 μέτρων ανδρών	1	Πατεράκης Ιωάννης (ανεξάρτητος)	25.04
	2	Πανταζής Δημήτριος (ανεξάρτητος)	26.27
	3	Περβολιανάκης Δημήτριος (ανεξάρτητος)	26.29
Κρητικό βόλι	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Φιλοθέη)	13.51
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Πρέβελη)	13.42
	3	Φρουδάκης Μιχάλης (ΓΕΗ)	13.37
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Πετρουλάκη Κωνσταντίνα	1.53.39
	2	Παπαδομανωλάκη Μαρία (ΣΔΥΡ)	2.08.46
	3	Κυδωνάκη Παγώνα (ΣΔΥΡ)	2.12.04
Δρόμος 6.000 μέτρων γυναικών	1	Ριτζάκη Μαρία (ΟΦΗ)	28.56
	2	Φορτσάκη-Βροντάκη Διαμάντα (ΟΚΑ Πρέβελη)	31.52
	3	Παπαματθαϊάκη Πελαγία (ανεξάρτητη)	32.57

74α Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/2014)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (ΑΟ Λασιθίου)	1.16.55
	2	Ψωράκης Γεώργιος (ΣΔΥΡ)	1.23.05
	3	Τσιαπρούνης Βασίλης (ΣΔΥΡ)	1.26.01
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Μείτις Χαλόσκα	20.53.5
	2	Λάτσι Άντον	22.13.8
	3	Διακουμάκης Παντελής	23.04.8
Κρητικό βόλι	1	Βασιλόπουλος Γιάννης (ΓΣ Δεσκάτη)	13.93
	2	Δρουδάκης Μιχάλης (ΓΕΗ)	13.38
	3	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Πρέβελη)	12.77
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Ντρινγκ-Δουλγεράκη Τζοάνα	1.39.55
	2	Μπανάχ'Ολγα (ανεξάρτητη)	1.44.24
	3	Καπετανάκη Αντιγόνη (ανεξάρτητη)	1.46.49
Δρόμος 5.000 μέτρων γυναικών	1	Χανιωτάκη Μαρινέλα	23.32.2
	2	Λαζαράκη Ιωάννα	25.40.6,
	3	Σούζου Ευτυχία	25.46.8

75α Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 8/11/2015)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (ανεξάρτητος)	1.18.23
	2	Φιλιππάκης Εμμανουήλ (ανεξάρτητος)	1.21.04
	3	Συλλιγνάκης Εμμανουήλ (Σφάκα Σπείας)	1.23.17
Δρόμος 5.000 μέτρων ανδρών	1	Καμπιτάκης Νικόλαος (ΟΦΗ)	21.37
	2	Καμπιτάκης Μιλτιάδης (ΟΦΗ)	21.37
	3	Τζαγκαράκης Νικόλαος (ΝΟΡ)	24.31
Κρητικό βόλι	1	Βασιλόπουλος Γιάννης (Ναξιακός)	15.12
	2	Φρουδάκης Μιχάλης (ΓΕΗ)	13.35
	3	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Πρέβελη)	13.13
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Ντρινγκ-Δουλγεράκη Τζοάνα (ΣΔΥΡ)	1.41.40
	2	Χαλικάκη-Λιονή Ειρήνη (ΣΔΥΡ)	1.54.18
	3	Βέλεβα Άννα (ανεξάρτητη)	2.01.34
Δρόμος 5.000 μέτρων γυναικών	1	Χανιωτάκη Μαρινέλα (ΟΚΑ Αρκάδι)	29.27
	2	Μπουϊκούτ Αγκουίλα (ανεξάρτητη)	31.33
	3	Στριλιγγά Μαρία (ΣΔΥΡ)	35.15

76α Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 6-11-2016)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Χατζάκης-Καζάνης Χρήστος (Eco Sunlas)	1.23.45
	2	Gerald Hansen (Zorba Bruparck)	1.25.47
	3	Καμπιτάκης Μιλτιάδης (ΟΦΗ)	1.25.54
Δρόμος 6.000 μέτρων ανδρών	1	Βαγιανός Γεώργιος (Κύδων)	25.18
	2	Βολτυράκης Αντώνης (ΟΚΑ Αρκάδι)	26.27
	3	Τσάβαλος Βαλάντης (ΣΔΥΡ)	26.29
Κρητικό βόλι	1	Βασιλόπουλος Γιάννης (Ναξιακός)	15.10
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Πρέβελη)	13.82
	3	Φρουδάκης Μιχάλης (ανεξάρτητος)	13.35

Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Trilling Julia Maria (Fiesen Mopp)	1.48.59
	2	Samprina Collet (ΣΔΥΧ)	1.57.36
	3	Χαλικάκη Ειρήνη (ΣΔΥΡ)	1.58.40
Δρόμος 6.000 μέτρων γυναικών	1	Συτζανάκη Νάντια (ΓΣ Ελευθέριος Βενιζέλος)	25.18
	2	Χαρτζουλάκη Μαριάννα	30.54
	3	Χατζηγεωργίου Ρόζα	34.15

77α Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 5/11/2017)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Καμπιτάκης Μιλτιάδης (ΟΦΗ)	1.25.26
	2	Φιλιππάκης Μάνος (ανεξάρτητος)	1.28.48
	3	Τσιαπρούνης Βασίλης (ΣΔΥΡ)	1.29.33
Δρόμος 6.000 μέτρων ανδρών	1	Παραγιουδάκης Παντελής	22.14
	2	Καμπιτάκης Νικόλαος (ΟΦΗ)	22.15
	3	Σπαντιδάκης Αντώνης (Κύδων)	22.43
Δρόμος 1.000 μ. ΑΜΕΑ ανδρών	1	Μπορμπουδάκης Κωνσταντίνος	
	2	Καλαϊτζάκης Ανδρέας	
	3	Βορριζανάκης Φώτης	
Κρητικό βόλι	1	Βασιλόπουλος Γιάννης	
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ	
	3	Κυριακάκης Κωνσταντίνος	
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Trilling Julia Maria (Fiesen Mopp)	1.42.20
	2	Φουρναράκη Ειρήνη	1.45.57
	3	Βίτσα Δήμητρα (Καρδιά του Παιδιού)	1.53.40
Δρόμος 6.000 μέτρων γυναικών	1	Συτζανάκη Νάντια	24.51
	2	Σταγογιάννη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	26.11
	3	Ριτζάκη Μαρία	28.45

Η εκκίνηση του Αρκάδιου δρόμου το έτος 2017
(Αρχείο φωτογραφιών για τους Αρκάδιους αγώνες Περιφερειακής Ενότητας Ρεθύμνου)

78α Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 3-4/11/2018)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Χρήστος Χατζάκης - Καζάνης	1.22.37
	2	Μπριτζολάκης Μανόλης	1.27.36
	3	Κορνάρος Γεώργιος	1.28.27
Δρόμος 6.000 μέτρων ανδρών	1	Ζερβάκης Γιάννης	20.11.5
	2	Ζαγκανάς Σταύρος	20.20.7
	3	Τσολάκης Θόδωρος	20.32.4
Δυναμικό βάδην 22.4 χιλιομέτρων	1	Αϊβαλιώτης Απόστολος	2.52.37
	2	Δαφνομήλης Γιάννης	2.52.37
	3	Μανουσάκης Βασίλης	2.52.37
Κρητικό βόλι	1	Βασιλόπουλος Γιάννης (Αξιακός)	14.89
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ (ΟΚΑ Πρέβελη)	12.97
	3	Φαναρτζής Ιμπραήμ (ΓΣ Ιπποκράτη Κω)	12.66
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Trilling Julia-Maria	1.40.14
	2	Παιδούση Βερ.	1.46.44
	3	Κουκάκη Αικατερίνη	1.55.12
Δρόμος 6.000 μέτρων γυναικών	1	Μαριδάκη Γ.	24.59.5
	2	Σταγογιάννη	25.07.6
	3	Τακμάκη Μίνα	28.00.8
Δρόμος 1.000 μ. ΑΜΕΑ ανδρών	1	Μπορμπουδάκης Κωνσταντίνος (Τάλως)	
	2	Γαρεφαλάκης (ΣΔΥΧ)	
	3	Γεωργιάδης Αλέξανδρος (Αρίων)	

79α Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 2-3/11/2019)

Δρόμος 100 μέτρων ανδρών	1	Κουμάρ Μπαρούνη (ΟΚΑ Αρκάδι)	11.66
	2	Πλατοκούνης Νικόλαος (ΓΑΣ Περάματος)	11.25
	3	Κοβάτσι Ανδρέας (ΑΟ Κισσάμου)	12.29
Δρόμος 800 μέτρων ανδρών	1	Λιονής Αλέξανδρος (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.04.21
	2	Μαμαλάκης Ιωάννης (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.09.52
	3	Κουγεντάκης Γεώργιος (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.11.26
Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Καζάνης-Χατζάκης Χρήστος	1.23.26
	2	Κορνάρος Γεώργιος	1.25.49
	3	Κουρκούτης Ελευθέριος	1.26.38
Κρητικό βόλι	1	Βασιλόπουλος Ιωάννης	14.99
	2	Μενγκλέμπε Ιβάν	13.96
	3	Σφακιανάκης Εμμανουήλ	13.54
Δρόμος 100 μέτρων γυναικών	1	Ανουσάκη Αναστασία (Εθνικός Αθηνών)	13.35
	2	Σταγκουράκη Μαρίνα (ΟΚΑ Αρκάδι)	13.45
	3	Αποστόλου Μαρίνα (Θησέας) 13.57	
Δρόμος 800 μέτρων γυναικών	1	Σταγογιάννη Μαρία (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.36.78
	2	Δραμιτινού Αγάπη (ΟΚΑ Αρκάδι)	2.40.44
	3	Χοχλάκη Μαρίνα (ΑΠΟΚ Θύελλα)	2.49.10

Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Τσίπα Μαριέλα	1.43.17
	2	Φραγκιάδη Γεωργία	1.44.39
	3	Lackorzynska Joanna	1.54.35
Δρόμος 6.000 μέτρων γυναικών	1	Τακμάκη Μίνα	27.32
	2	Αχλάτη Μαρίνα	28.50
	3	Παπαβασιλείου Μαρίτα	29.28

80ά Αρκάδια (Εθνικό Στάδιο Ρεθύμνου, Σοχώρα, 1/11/2020)

Αρκάδιος δρόμος ανδρών	1	Ζαγκάνας Σταύρος	1.20.08
	2	Λαγωνικάκης Δημήτρης	1.25.18
	3	Κορνάρος Γεώργιος	1.25.19
Κρητικό βόλι	1	Βασιλόπουλος Ιωάννης	15.18
	2	Σφακιανάκης Εμμανουήλ	12.80
	3	Σπανδάγος Βασίλειος	10.33
Κρητικό βόλι βετεράνων	1	Μαγγανάς Βασίλειος (Φάληρο)	12.16
	2	Κανίδης Ιωακείμ (ΑΕΚ)	11.26
	3	Δέδες Γρηγόριος (Πανελλήνιος)	11.03
Αρκάδιος δρόμος γυναικών	1	Μουντάκη Ρίτα	1.45.51
	2	Βλαχάκη Ευαγγελία	1.46.53
	3	Ζαραφωνίτη Μαρία	1.48.52

Επίλογος

Η μελέτη αυτή υπήρξε μια μακροχρόνια περιπλάνηση στο παρελθόν ενός αθλητικού θεσμού και μιας κοινότητας μνήμης, η οποία έχει διαμορφωθεί στο πέρασμα του χρόνου γύρω από τους Αρκάδιους αγώνες. Είναι μια εργασία με διττό προσανατολισμό. Απευθύνεται, αφενός, σε ένα ακαδημαϊκό κοινό που ενδιαφέρεται τόσο για την κοινωνική ιστορία του αθλητισμού και τη μικροκοινωνιολογία τοπικών αθλητικών φαινομένων όσο και για τα τοπία μνήμης ως χώρους διαμόρφωσης ταυτοτήτων των σύγχρονων κοινωνιών. Πρόκειται για μια γόνιμη συνάντηση των αθλητικών και των μνημονικών μελετών. Παράλληλα, το έργο απευθύνεται σε ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό που, όπως διαπιστώσαμε και κατά τη διάρκεια της εθνογραφικής έρευνας, εκδηλώνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους Αρκάδιους αγώνες, αναγνωρίζοντάς τους ως μέρος της πολιτισμικής κληρονομιάς της πόλης και ως ταυτοποιητικό στοιχείο της τοπικότητας.

Η συγγραφή αυτού του βιβλίου ήταν επίσης προϊόν ενός διαρκούς διαλόγου των συγγραφέων του και κατ' επέκταση των επιστημονικών πεδίων που αυτοί υπηρετούν, μιας κριτικής κοινωνιολογίας του πολιτισμού και του αθλητισμού (Γ. Ζαϊμάκης) και μιας κριτικής κοινοτικής ψυχολογίας (Αν. Βάββος). Καθένας ανέλαβε να συγγράψει μέρη του βιβλίου, αλλά παράλληλα να συζητήσει και να σχολιάσει τα κείμενα του συν-συγγραφέα και έτσι να συμμετάσχει ισότιμα στο τελικό κείμενο. Για την επίτευξη των στόχων του κειμένου, προσπαθήσαμε να αποφύγουμε την ξύλινη ακαδημαϊκή γλώσσα και να υπερβούμε την ελιτίστικη στάση των κυρίαρχων ακαδημαϊκών κύκλων, οι οποίοι τείνουν να αντιμετωπίζουν υπεροπτικά τους κόσμους της κοινωνικής καθημερινότητας των απλών ανθρώπων και το πάθος τους για τον λαϊκό αθλητισμό, θεωρώντας την ακαδημαϊκή ενασχόληση έναν γυάλινο και αμόλυντο κόσμο που οφείλει να ασχολείται μόνο με «σοβαρά» αντικείμενα μελέτης.

Αυτή η πνευματική περιπλάνηση μας δίδαξε πολλά και λειτούργησε ως άσκηση αυτογνωσίας και αναστοχασμού. Μέσα από τη μελέτη των Αρκαδίων αγώνων, σκεφτήκαμε ξανά το ζήτημα των πολλαπλών προσώπων του αθλητισμού. Οι αθλητικές πρακτικές, ιδίως στις ερασιτεχνικές τους εκδοχές, μπορεί να έχουν λυτρωτικό και απελευθερωτικό χαρακτήρα, να χτίζουν κοινότητες αλληλεγγύης και συμμετοχής, να ενισχύουν τη συλλογική δράση και να καλλιεργούν το ομαδικό πνεύμα. Μπορούν, ως εκ τούτου, να αξιοποιηθούν στο ουμανιστικό πρόταγμα της δημιουργίας περισσότερο εξισωτικών και δημοκρατικών κοινωνιών. Από την άλλη, ο αθλητισμός παραμένει πάντα ένα πεδίο ανταγωνισμού, αντιπαλοτήτων και συγκρούσεων, που στις πιο σκοτεινές του εκδοχές ευνοεί τον ωφελιμισμό, τροφοδοτεί τη δημιουργία του ναρκισσιστικού εαυτού, ενισχύει την ανθρώπινη αλλοτρίωση και εκβάλλει στη χειραγώγηση και την εμπορευματοποίηση του ανθρώπινου πάθους για τον αθλητισμό. Σε κάθε περίπτωση, αυτό που δεν πρέπει να ξεχνάμε είναι πως ο αθλητισμός, ως ένα σχετικά αυτόνομο πεδίο της κοινωνικής συμβίωσης, έχει τα δικά του χαρακτηριστικά και κανόνες, που διαμορφώνονται σε ορισμένες κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες. Ως ένα βαθμό διαμορφώνεται από την κοινωνία στην οποία αναπτύσσεται και μέσα στο αρχιπέλαγος των κοινωνικών σχέσεων που συγκροτούνται στο πλαίσιο της, ενώ επηρεάζει με τη σειρά του και, επίσης ως ένα βαθμό, συνδιαμορφώνει κάθε κοινωνικό σχηματισμό.

Επιπλέον, η μελέτη μας επιβεβαίωσε τη σημασία της διαμεθοδικής προσέγγισης και τη σπουδαιότητα της χρήσης πολλαπλών (γραφτών, προφορικών και οπτικών) τεκμηρίων κοινωνικής ιστορίας. Η αναλυτική διαδικασία μάς επέτρεψε να διασταυρώσουμε τον τρόπο με τον οποίο διαβάζουν την ιστορία ενός λαϊκού αθλητικού θεσμού διαφορετικοί κοινωνικοί δρώντες. Στο κείμενο συναντιούνται οι καθημερινές ιστορίες των πρωταγωνιστών των αγώνων, έτσι όπως αυτές παρουσιάζονται στην προφορική ιστορία, με τις κοσμοθεωρήσεις των λόγιων αρθρογράφων του Τύπου για τον αθλητισμό, αλλά και με τις οπτικές αναγνώσεις των φωτογράφων της εποχής. Αυτή η πολλαπλότητα των πηγών και η χρήση τους μέσα από την ερμηνευτική οπτική των ερευνητών επιτρέπει όχι μόνο την ανάλυση των εκφάνσεων του δημόσιου λόγου και της πολιτισμικής μνήμης για τους Αρκαδίους αγώνες, αλλά και την ανάδειξη της καθημερινότητας των αθλητικών κόσμων, όπως είναι για παράδειγμα η παρεΐστικη ατμόσφαιρα και η ταξιδιωτική περιπέτεια των μετακινούμενων αθλητών.

Οι πολλαπλές άτυπες συζητήσεις που αναπτύχθηκαν στη διάρκεια της εθνογραφικής έρευνας οδήγησαν σε προβληματισμό για τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να αξιοποιήσουμε τον αθλητισμό του παρελθόντος προκειμένου να μιλήσουμε για τον αθλητισμό του μέλλοντος. Μελλοντικά συνεργατικά ερευνητικά προγράμματα που εμπλέκουν ενεργά την τοπική κοινότητα στη διαδικασία παραγωγής της γνώσης διανοίγουν νέες προοπτικές τόσο για το πεδίο της κοινωνικής ιστορίας του αθλητισμού όσο και για τους τρόπους με τους οποίους οι τοπικές κοινωνίες προβάλλουν, συζητούν και αναστοχάζονται το αθλητικό τους παρελθόν. Η χρήση του εθνογραφικού ντοκιμαντέρ, η διαμόρφωση μουσείων και άλλων αποθετηρίων προφορικής και οπτικής ιστορίας των αθλητικών αγώνων, η συνεργασία ακαδημαϊκών, εκπαιδευτικών και μαθητών για τη συγκρότηση βιοϊστοριών αθλητών του παρελθόντος και οπτικών αφηγήσεων (photonoices), οι διαδραστικές, συμμετοχικές συζητήσεις για τον αθλητισμό στους σχολικούς μικρόκοσμους είναι μερικά μόνο παραδείγματα πάνω στα οποία θα μπορούσαμε να πειραματιστούμε στο μέλλον. Ελπίζουμε ότι το παρόν βιβλίο, το οποίο βασίζεται στη λογική των ανοιχτών δημιουργικών κοινών και διανέμεται δωρεάν εκτός εμπορικής χρήσης, θα αποτελέσει ένα έναυσμα για να ξανασκεφτούμε πάνω στις κοινωνικές χρήσεις του ερασιτεχνικού αθλητισμού.

Πηγές και Βιβλιογραφία

Εφημερίδες

Αθλητικά Νέα (Χανιά)
Αθλητική Ηχώ. (Αθήνα)
Αθλητικό Βήμα (Αθήνα)
Αθλητισμός (Αθήνα)
Αιών (Αθήνα)
Αρκάδι (Ρέθυμνο)
Βήμα του Ρεθύμνου (Ρέθυμνο)
Ελευθεροτυπία (Αθήνα)
Κρητικά Σπορτ (Ρέθυμνο)
Κρητική Επιθεώρησης/Κρητική Επιθεώρηση (Ρέθυμνο)
Πατρίς (Ηράκλειο)
Ρεθεμνιώτικα Νέα (Ρέθυμνο)
Το Βήμα (Αθήνα)
Τύπος (Ρέθυμνο)
Χανιώτικα Νέα (Χανιά)

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Αγγελίδη, Χ. 2002. «Εισαγωγή». Στο: *Άνθρωποι στα άκρα: ο θάνατος ως επιλογή*. Αθήνα: Εθνικό ίδρυμα Ερευνών - Ειδικές Μορφωτικές Εκδηλώσεις Επιστήμης Κοινωνίας (9-12).
- Αθανασοπούλου, Α. 2001. «Ο απόηχος του Κρητικού Αγώνα στην ποίηση των Ελλήνων ρομαντικών». Στο: Μ. Στεφανοπούλου (επιμ.). *Ο Ρομαντισμός στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας Σχολής Μωραΐτη (31-53).
- Άντερσον, Μ. 1997. *Φαντασιακές κοινότητες: στοχασμοί για τη διάδοση του εθνικισμού* (μτφρ. Π. Χαντζαρούλα). Αθήνα: Νεφέλη.
- Αποστολάκης, Σ. 1988. «Αθλητισμός και αγωνίσματα στην Κρήτη στα χρόνια της Τουρκοκρατίας». *Κρητική Εστία*, περίοδος Δ', τόμος Β': 255-272.
- Arizsch, U. 2013. «Η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογία: Οι νεότερες δια-εθνικές εξελίξεις στη βιογραφική έρευνα». Στο: Γ. Τσιώλης, Ε. Σιούτη (επιμ.), *Βιογραφικές (ανα)κατασκευές στην ύστερη νεωτερικότητα. Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της βιογραφικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες* (μτφρ. Γιώργος Τσιώλης, Θεοφάνης Τάσης). Αθήνα: Νήσος (29-62).

- Αχείμαστος, Μ. 2019. *Εισαγωγή στις «Στοιχειώδεις μορφές του θρησκευτικού βίου» του Εμίλ Ντυρκέμ*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Βενέρης, Τ. 1938. *Το Αρκάδι διά των αιώνων*. Αθήνα: Πυρός.
- Bourdieu, P. 2006. *Η διάκριση: κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης* (μτφρ. Κ. Καψαμπέλη). Αθήνα: Πατάκης.
- Dausien, B. 2013. «Η ανακατασκευή του “φύλου” μέσα από τη “βιογραφία”: Προοπτικές της βιογραφικής έρευνας». Στο: Γ. Τσιώλης, Ε. Σιούτη (επιμ.). *Βιογραφικές (ανα)κατασκευές στην ύστερη νεωτερικότητα. Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της βιογραφικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες* (μτφρ. Γιώργος Τσιώλης, Θεοφάνης Τάσης). Αθήνα: Νήσος (223-250).
- Δερεδάκης, Ν. 2016. *Αρκάδι: 150 χρόνια εορτασμών*, Ρέθυμνο: αυτοέκδοση.
- Δετοράκης, Θ. 1990. *Ιστορία της Κρήτης*. Ηράκλειο: αυτοέκδοση.
- Δημανόπουλος, Σ. 2012. «Η κοινωνική διαστρωμάτωση του μουσουλμανικού πληθυσμού του Ρεθύμνου και η διεκδίκηση της ανταλλάξιμης περιουσίας». *Μνήμων* 31: 151-186.
- Διαμαντούρου, Ι. 1977. «Η Κρητική Επανάσταση (1866-1869)». Στο: Συλλογικό, *Ιστορία του ελληνικού έθνους*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών (253-277).
- Δρουμπούκη, Α. Μ. 2014. *Μνημεία της ήθης. Ίχνη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: Πόλις.
- Ελίας, Ν., Ε. Ντάνινγκ. 1998. *Αθλητισμός και ελεύθερος χρόνος στην εξέλιξη του πολιτισμού* (μτφρ. Σ. Χειρδάρη και Γιώτα Κακαρούνα. Αθήνα: Δρομέας
- Ζαϊμάκης, Γ. 2008 [1999]. *Καταγώγια ακμάζοντα στον Λάκκο Ηρακλείου: Παρέκκλιση, πολιτισμική δημιουργία, ανώνυμο ρεμπέτικο*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Ζαϊμάκης, Γ. 2010α. *Εργοτέλης 1929-2009. Ψηφίδες της αθλητικής και κοινωνικής ιστορίας ενός φιλοπροόδου σωματείου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Ζαϊμάκης, Γ. 2010β. «Κρατικός παρεμβατισμός, νεολαία και αθλητισμός στη μεταξική περίοδο: Η περίπτωση της Ε.Ο.Ν.». Στο: Β. Καραμανωλάκης, Εύη Ολυμπίτου, Ιω. Παπαθανασίου (επιμ.). *Η ελληνική νεολαία στον 20ό αιώνα: Πολιτικές διαδρομές, κοινωνικές πρακτικές και πολιτισμικές εκφράσεις*. Αθήνα: Θεμέλιο, Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς (400-413).
- Ζαϊμάκης, Γ. 2011. *Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες: Ανάπτυξη συλλογική δράση, πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Ζαϊμάκης, Γ. 2015. «Θεωρητικά ρεύματα και προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία του αθλητισμού». Στο: Γ. Ζαϊμάκης, Ελ. Φουρναράκη (επιμ.). *Κοινωνία και αθλητισμός στην Ελλάδα: Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια (89-130).
- Ζαϊμάκης, Γ. 2018. «Νεολαία, συλλογική μνήμη και οπαδισμός στην Ελλάδα την

- περίοδο της Μεταπολίτευσης». Στο: Κ. Κατσόπης (επιμ.). *Οι Απείθαρχοι: Κείμενα για την Ιστορία της νεανικής αναίδειας τη μεταπολεμική περίοδο*. Αθήνα: Οκτώ (39-72).
- Ζαϊμάκης, Γ., Ελ. Φουρναράκη. 2015. «Εισαγωγή». Στο: Γ. Ζαϊμάκης, Ελ. Φουρναράκη (επιμ.). *Κοινωνία και αθλητισμός στην Ελλάδα: Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια (9-39).
- Ζερβού, Α. 2017-2018, «Διαχείριση ιστορικότητας και εθνική ταυτότητα για νεαρούς ενήλικους: Η Μικρή Ηρωίδα της Γαλάτειας Καζαντζάκη, του P.-J. Stahl και της M. Vilinska». *Σύγκριση 27*: 60-97.
- Halbwachs, M. 2013α. *Η συλλογική μνήμη* (μτφρ. Τ. Πλυτά). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Halbwachs, M. 2013β. *Τα κοινωνικά πλαίσια της μνήμης* (μτφρ. Ελ. Ζέν). Αθήνα: Νεφέλη.
- Herzfeld, M. 2012 [1985]. *Η ποιητική του ανδρισμού: Ανταγωνισμός και ταυτότητα σε ένα ορεινό χωριό της Κρήτης*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Hirshon-Φιλιππάκη, Η. R. 1998. «Μνήμη και ταυτότητα: Μικρασιάτες πρόσφυγες στην Κοκκινιά». Στο: Ευ. Παπαταξιάρχης, Θ. Παραδέλλης (επιμ.). *Ανθρωπολογία και Παρελθόν: Συμβολές στην κοινωνική ιστορία της νεώτερης Ελλάδος*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια (327-356).
- Καλλιβερέτακης, Λ. 1986. «Οι Γαριβαλδικοί στην Κρητική επανάσταση του 1866», *Μνήμων 5*: 121-135.
- Κολοβός, Γ. 2015. *Κοινωνικά απόβλητα: Η ιστορία της πανκ σκηνής στην Αθήνα*. Αθήνα: Απρόβλεπτες.
- Κουλούρη Χ. 2015. «Η ιστορία του ελληνικού αθλητισμού: σπορ, φυσική αγωγή και Ολυμπιακοί αγώνες». Στο: Γ. Ζαϊμάκης, Ελ. Φουρναράκη (επιμ.). *Κοινωνία και αθλητισμός στην Ελλάδα: Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια (43-87).
- Κρυοβρυσανάκης, Λ. 2001. *Ρεθεμνιώτικος στίβος: 20ός αιώνας*. Ρέθυμνο: Ερασιτεχνική ΕΑΡ.
- Λιάκος, Αντ. 2017. «Τι είναι “μνήμη”;». Στο: Ν. Παπαδημητρίου, Α. Αναγνωστόπουλος (επιμ.). *Το παρελθόν στο παρόν: Μνήμη, ιστορία και αρχαιότητα στη σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα: Καστανιώτης (32-44).
- Λιναρδάτος, Σπ. 1986. *4η Αυγούστου*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Μανουσάκης, Γ. 2016. «Ο διεθνής αντίκτυπος του ολοκαυτώματος της Μονής Αρκαδίου». Εισήγηση του πρωτοπρεσβύτερου Γεώργιου Μανουσάκη σε εκδήλωση για την επέτειο του Αρκαδίου στις 27 Αυγούστου 2016 στο Ρέθυμνο. Διαθέσιμο στο: eisigisi.p.georgiou.manousaki.27.08.16.pdf (imra.gr)
- Μαντόγλου, Α. 2010. *Κοινωνική μνήμη, κοινωνική λήθη: Εκδηλές και ληθάνουσες μορφές κοινωνικής σκέψης*. Αθήνα: Πεδίο.

- Μαράκη, Μ. 2000. *Κρητικό βόθλι*. Διπλωματική εργασία. Αθήνα: Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, ΕΚΠΑ.
- Μοσχόπουλος, Α. 2014. *Ο οργανωμένος αθλητισμός στις ένοπλες δυνάμεις και η απήχυσή του στην ελληνική κοινωνία της περιόδου 1948-1968*. Μεταπτυχιακή διατριβή. Κομοτηνή: Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Άσκηση και Ποιότητα Ζωής», Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Μπούσοχτεν, Ρ. 1998. *Ανάποδα χρόνια: Συλλογική μνήμη και ιστορία στο Ζιάκα Γρεβενών (1900-1950)*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Μπούσοχτεν, Ρ. 2013. «Εισαγωγή». Στο: Ρ. Μπούσοχτεν, Τ. Βερβενιώτη, Κ. Μπάδα, Ε. Νάκου, Π. Πανταζής (επιμ.). *Γεφυρώνοντας τις γενιές: Διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα. Προφορική Ιστορία και άφηλες βιο-ιστορίες*. Πρακτικά συνεδρίου. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (11-20).
- Μπούσοχτεν, Ρ. 2021. «Φωνές από τα κάτω. Εισαγωγή». Στο: Ρ. Μπούσοχτεν, Β. Δαλκαβούγκης, Ε. Καλλιμοπούλου (επιμ.). *Προφορική ιστορία και αντι-αρχαία: Φωνές, εικόνες και τόποι*. E-book. Βόλος: Ένωση Προφορικής Ιστορίας (31-44). Διαθέσιμο στο: <http://epi.uth.gr/dimosiefseis/>
- Μπούσοχτεν, Ρ., Τ. Βερβενιώτη, Δ. Λαμπροπούλου, Μ. Μούλιου, Π. Χαντζαρούλα (επιμ.). 2016. *Η μνήμη αφηγείται την πόλη: Προφορική ιστορία και μνήμη του αστικού χώρου*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Νούτσος, Π. 1986. «Ιδεολογικές συνιστώσες του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου», *Τα Ιστορικά* 5: 139-150.
- Παπαδάκης, Κ. 2010. *Ρέθυμνο 1900-1950: Το Ρέθυμνο που μας κληροδότησε το σημερινό Ρέθυμνο*. Τόμος Α΄. Ρέθυμνο: Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ιου Γυμνασίου Ρεθύμνου.
- Παπιομύτογλου, Γ. (2013). «Το θέατρο στο Ρέθυμνο τη δωδεκαετία 1884-1895». Στο Σ. Μανουράς, Α. Παπαδάκη, Γ. Παπιομύτογλου, Χ. Στρατιδάκης, Μ. Τζεκάκης (επιμ.). *Αντιδώρημα: Τιμητικός τόμος*. Ρέθυμνο: Φίλοι Γιώργου Π. Εκκεκάκη (211-228).
- Παραδέλλης, Θ. 1999. «Ανθρωπολογία της μνήμης». Στο: Ρ. Μπενβενίστε, Θ. Παραδέλλης (επιμ.). *Διαδρομές και τόποι της μνήμης. Ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια (27-57).
- Παρασκευάς, Π. 2013. «Αποτυπώσεις της προσφυγικής ιστορίας του Ρεθύμνου 1924-1930». Στο: *Αντιδώρημα*. Τιμητικός τόμος. Ρέθυμνο: Φίλοι Γιώργου Π. Εκκεκάκη (229-248).
- Προβατά, Δ. 2002. «Η απήχηση του Βίκτορος Ουγκώ στην Ελλάδα κατά τον 19ο αι.». Στο: Ά. Ταμπάκη, Δ. Προβατά (επιμ.). *Βικτώρ Ουγκώ (1802-1885). Ο ρομαντικός συγγραφέας, ο οραματιστής στοχαστής, ο φιλέλληνας: 200*

- χρόνια από τη γέννησή του. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (99-121).
- Rosenthal, G. (2013). «Η βιογραφική έρευνα». Στο: Γ. Τσιώλης, Ε. Σιούτη (επιμ.). *Βιογραφικές ανακατασκευές στην ύστερη νεωτερικότητα. Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της βιογραφικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες* (μτφρ. Γιώργος Τσιώλης, Θεοφάνης Τάσης). Αθήνα: Νήσος (63-110).
- Σφυρόερας, Β. 1986. «Αρκάδι». Στο: Συλλογικό, *Πάπυρος, Λαρούς, Μπριτάννικα*. Αθήνα (86-87).
- Τσιώλης, Γ. 2010. «Η επικαιρότητα της βιογραφικής προσέγγισης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα». Στο: Μ. Πουρκός, Μ. Δαφέρμος (επιμ.). *Ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες: Επιστημολογικά, μεθοδολογικά και ηθικά ζητήματα*. Αθήνα: Τόπος (347-370).
- Τσιώλης, Γ. 2013. «Οι βιογραφικές (ανα)κατασκευές της κοινωνικής εμπειρίας. Προκλήσεις και προοπτικές της ανακατασκευαστικής βιογραφικής έρευνας». Στο: Γ. Τσιώλης, Ε. Σιούτη (επιμ.). *Βιογραφικές (ανα)κατασκευές στην ύστερη νεωτερικότητα. Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της βιογραφικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Νήσος (385-449).
- Vigarello, G. (2004). *Από το παιχνίδι στο αθλητικό θέαμα: η γέννηση ενός μύθου* (μτφρ. Α. Βουτσοπούλου). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Φουρναράκη, Ελ. 2004. «Ένα κείμενο μια ιστορία: Για το γαλλικό ρεύμα της κριτικής κοινωνιολογίας του αθλητισμού». *Σύγχρονα Θέματα* 85: 34-41.
- Χρυσανθοπούλου, Β. 2017. *Τόποι μνήμης στην Καστελλοριζική μετανάστευση και διασπορά*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Assmann, J. 2008. "Communicative and cultural memory". Στο: A. Erll, A. Nünning (επιμ.), *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. Βερολίνο και Νέα Υόρκη: De Gruyter (109-118).
- Assmann, J., J. Czaplicka. 1995. "Collective memory and cultural identity". *New German Critique* 65: 125-133.
- Bairner, A. 2008. "The cultural politics of remembrance: Sport, place and memory in Belfast and Berlin". *International Journal of Cultural Policy* 14(4): 417-430.
- Bairner, A. 2012. "For a Sociology of Sport". *Sociology of Sport Journal* 29(1): 102-117.
- Birrell, S. 2000. "Feminist theories for sport". Στο: J. Coakley, E. Dunning (επιμ.). *Handbook of Sports Studies*. Λονδίνο: Sage (61-76).
- Booth, D., H. Thorpe. 2019. "Form and performance in oral history (narratives):

- Historiographical insights from surfing and snowboarding". *The International Journal of the History of Sport* 36(13-14): 1136-1156.
- Booth, W. J. 1999. "Communities of memory: On identity, memory, and debt". *American Political Science Review* 93(2): 249-263.
- Bourdieu, P. 1991. "Sport and social class". Στο: C. Mukerji, M. Schudson (επιμ.). *Rethinking Popular Culture. Contemporary Perspectives in Cultural Studies*. Μπέρκλι: University of California Press (357-373).
- Brock, B. 2012. "Discipline, sport and the religion of winners". *Studies in Christian Ethics* 25(1): 4-19.
- Butterworth, B. 2014. "Public memorializing in the stadium: Mediated sport, the 10th anniversary of 9/11, and the illusion of democracy". *Communication & Sport* 2(3): 203-224.
- Cahn, S. K. 1994. "Sports talk: Oral history and its uses, problems, and possibilities for sport history". *The Journal of American History* 81(2): 594-609.
- Carrington, B., I. McDonald (επιμ.). 2008. *Marxism, Cultural Studies and Sport*. Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.
- Carter, T. 2002. "On the need for an anthropological approach to sport". *Identities: Global Studies in Culture and Power* 9(3): 405-422.
- Cronin, M., M. Duncan, P. Rouse. 2019. "The Gaelic Athletic Association oral history project". *The International Journal of the History of Sport* 36(13-14): 1311-1326.
- Foster, L., K. Woodthorpe. 2012. "A golden silence? Acts of remembrance and commemoration at U.K. Football Games", *Journal of Sport and Social Issues* 36(1): 50-67.
- Foucault, M. 1977. *Language, Counter-memory, Practice: Selected Essays and Interviews* (μτφρ. D. Bouchard, S. Simon). Ιθάκα, Νέα Υόρκη: Cornell University Press.
- Fournaraki, E. 2010. "Bodies that differ: Mid- and upper-class women and the quest for 'Greekness' in female bodily culture (1896-1940)". *The International Journal of the History of Sport* 27(12): 2053-2089.
- Freund, A. 2015. "Under storytelling's spell? Oral history in a neoliberal age", *Oral History Review* 42(1): 96-132.
- Freund, A., A. Thomson (επιμ.). 2011. *Oral History and Photography*. Νέα Υόρκη: Palgrave Macmillan.
- Geertz, C. 1993. *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. Λονδίνο: Fontana.
- Giossos, Y. 2008. "'Scoring for the homeland': The soccer team of the refugees of Volos", *Studies in Physical Culture and Tourism* 15(1): 53-63.

- Giulianotti, R., R. Robertson. 2012. "Mapping the global football field", *British Journal of Sociology* 63(2): 216-40.
- Herzfeld, M. 1991. *A Place in History: Social and Monumental Time in a Cretan Town*. Πρίνστον, Νιου Τζέρσι: Princeton University Press.
- Hobsbawm, E. 2012. "Introduction: Invented traditions". Στο: E. Hobsbawm, T. Ranger, *Invented Traditions*. Κέιμπριτζ: Cambridge University Press (1-13).
- Johnes, M. 2015. "Archives and historians of sport". *The International Journal of the History of Sport* 32(15): 1784-1798.
- Keats, P. 2009. "Multiple text analysis in narrative research: Visual written and spoken stories of experience". *Qualitative Research* 9(2): 181-195.
- Kelly, W. 2011. "Kōshien Stadium: Performing national virtues and regional rivalries in a 'theatre of sport'". *Sport in Society* 14(4): 482-494.
- Kitroeff, A. 2004. *Wrestling with the Ancients: Modern Greek Identity and the Olympics*. Νέα Υόρκη: Greekworks.
- Koulouri, Ch. 1998. "Athleticism and antiquity: Symbols and revivals in nineteenth-century Greece". *The International Journal of the History of Sport* 15(3): 142-149.
- Koulouri, Ch. 2010. "From Antiquity to Olympic revival: Sports and Greek national historiography (nineteenth–twentieth centuries)", *The International Journal of the History of Sport* 27(12): 2014-2052.
- Light, R., L. Kinnaird. 2002. "Appeasing the Gods: Shinto, sumo and 'true' Japanese". Στο: T. Magdalinski, T. Chandler (επιμ.). *With God on their Side*. Λονδίνο: Routledge (139-159).
- Miller, T. 2009. "Michel Foucault and the critique of sport". Στο: B. Carrington, I. McDonald (επιμ.). *Marxism, Cultural Studies and Sport*, Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge (181-194).
- Muller, F., F. Bermejo, W. Hirst. 2018. "Cultural and communicative memories: Constrasting Argentina's 1976 coup d'etat and the 2001 economic-political-social crisis", *Memory* 26(7): 974-984.
- Móllner, R. 2016. "Self-improvement in and through sports: Cultural-historical perspectives", *The International Journal of the History of Sport* 33(14): 1592-1605.
- Niehaus, D., C. Tagsold. 2011. "Remembering the glory days of the nation: Sport as lieu de mémoire in Japan". *Sport in Society* 14(4): 403-411.
- Nora, P. 1989. "Between memory and history: Les Lieux de memoire", *Representations* 26: 7-24.
- Nora, P. 1998. The era of commemoration. Στο P. Nora (επιμ.), *Realms of memory, Vol III: Symbols*. Νέα Υόρκη: Columbia University Press (609-

637).

- Nzindukiyimana, O., K. B. Wamsley. 2019. "‘We played ball just the same’: Selected recollections of black women’s sport experiences in Southern Ontario (1920s-1940s)". *The International Journal of the History of Sport* 36(13-14): 1289-1310.
- Papastratis, P. 2005. "Metaxas: a dictator of compromise", *Portuguese Journal of Social Science* 4 (1): 27-37.
- Pfister, G. 2011. "Lieux de mēmoire/sites of memories and the Olympic Games: an introduction". *Sport in Society* 14(4): 412-429.
- Phillips, M.G., M.E. O’Neill and G. Osmond. 2007. "Broadening Horizons in sport history: Films, photographs, and monuments". *Journal of Sport History* 34(2): 271-293.
- Pickering, M., E. Keightley. 2012. "Communities of memory and the problem of transmission". *European Journal of Cultural Studies* 16(1): 115-131.
- Portelli, A. 1981. "The peculiarities of oral history", *History Workshop Journal* 12(1): 96-107.
- Ramshaw, G., S. J. Gammon. 2016. "Towards a critical sport heritage: Implications for sport tourism". *Journal of Sport & Tourism* 21(2): 115-131.
- Reason, M., B. Garcia. 2007. "Approaches to the newspaper archive: Content analysis and press coverage of Glasgow’s Year of Culture". *Media, Culture & Society* 29(2): 304-331.
- Reinisch, D. 2019. "Sport, memory, and nostalgia: The lives of Irish Republicans in internment camps and prisons, 1971-2000". *The International Journal of the History of Sport* 36(13-14): 1180-1196.
- Rigney, A. 2005. "Plenitude, scarcity and the circulation of cultural memory", *Journal of European Studies* 35(1): 11-28.
- Scott W. 2004. "Communities of remembrance: Making Auckland’s War Memorial Museum". *Journal of Contemporary History* 39 (4): 599-600.
- Shilling, C., P. A. Mellor. 2014. "Re-conceptualizing sport as a sacred phenomenon". *Sociology of Sport Journal* 31 (3): 349-376.
- Silvennoinen, M. 2006. "The many levels of sports narration". *Historical Social Research* 31(1): 230-244.
- Skillen, F., C. Osborne. 2015. "It’s good to talk: Oral history, sports history and heritage". *The International Journal of the History of Sport* 32(15): 1883-1898.
- Thompson, L. 2013. "The professional wrestler Rikidozan as a site of memory". *Sport in Society* 14(4): 140-149.
- Trumpbour, R. 2007. "Rituals, invented traditions, and shifting power: The

- role of communication in the history of stadium construction". *Journal of Communication Inquiry* 31(4): 310-330.
- Van Steen, G. 2010. "Rallying the nation: Sport and spectacle serving the Greek dictatorships". *The International Journal of the History of Sport* 27(12): 2121-2154.
- Vatikiotis, P. J. 2014. *Popular Autocracy in Greece, 1936-1941: A Political Biography of General Ioannis Metaxas*. Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.
- Winter, J. 2008. "Sites of memory and the shadow of war". Στο: A. Erll, A. Nónning (επιμ.), *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. Βερολίνο και Νέα Υόρκη: De Gruyter (61-74).
- Zembylas, M. 2011. "Reclaiming nostalgia in educational politics and practice: Counter-memory, aporetic mourning, and critical pedagogy". *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 32 (5): 641-655.

Το βιβλίο των **Γιάννη Ζαϊμάκη** και **Ανδρέα Βάββου**
στοιχειοθετήθηκε και σελιδοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο
Κρήτης και τυπώθηκε σε επτακόσια αντίτυπα στο
Τυπογραφείο Γραφοτεχνική Κρήτης για λογαριασμό της
Περιφέρειας Κρήτης.

Ο αθλητισμός είναι από τους πιο ισχυρούς θεσμούς παραγωγής τόπων μνήμης και διαμόρφωσης ταυτοτήτων που συνδέουν νοερά το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον μέσα από τη συμβολική επένδυση σε ιδιαίτερες αθλητικές πρακτικές. Η μελέτη των Αρκαδίων αγώνων συνιστά μια μικρο-ιστορία στο πεδίο του αθλητισμού, που αξιοποιεί πολύμορφα τεκμήρια ποιοτικών δεδομένων (αφηγήσεις ζωής, φωτογραφίες, κείμενα εφημερίδων) και εστιάζει στους νοηματικούς κόσμους, τα κοινωνικά συμβάντα και τα ρεπερτόρια των σωματικών πολιτισμών και των αθλητικών πρακτικών μιας τοπικής κοινωνίας. Οι Αρκαδίοι αγώνες θεσμοποιήθηκαν το 1936 και αποτελούν τον μακροβιότερο αθλητικό θεσμό του Ρεθύμνου, ο οποίος, με ποικίλες προσαρμογές, διατηρείται ως τις ημέρες μας. Μέσα από αυτόν τον επινοημένο αθλητικό θεσμό, η τοπική κοινωνία διαχειρίζεται και διαπραγματεύεται όψεις του σύνθετου παρελθόντος της και διαμορφώνει μια νοητή γέφυρα με την εθελουσία του Αρκαδίου, σύμβολο και ταυτοποιητικό στοιχείο της τοπικότητας. Η ανάλυση αναδεικνύει τις σύνθετες κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές προεκτάσεις του θεσμού, τη σχέση του με τα προτάγματα της αστικής κοινωνίας, καθώς και με τα ρεπερτόρια των αναπαραστάσεων μιας ιδιαίτερης κοινότητας μνήμης, η οποία διαμορφώθηκε γύρω από τους αγώνες στο πέρασμα του χρόνου.

